

ความเป็นเลิศทางวิชาการ
ตามแนวพระพุทธศาสนา
Academic Excellence
Based on Buddhism

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
248 ม.1 ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170
โทรศัพท์ 02 - 444 - 6000 เว็บไซต์ : WWW.MBU.AC.TH

GE 1005 การป้องกันและปราบปรามการทุจริต Prevention and Suppression of Corruption

การป้องกันและปราบปรามการทุจริต
GE 1005 Prevention and
Suppression of Corruption

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Mahamakut Buddhist University

เอกสารประกอบการสอน รายวิชา GE ๑๐๐๕
การป้องกันและปราบปรามการทุจริต
Prevention and Suppression of Corruption

คณะทำงานรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE)
และกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนา (BU) ปีการศึกษา ๒๕๖๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๙

คำปรารภอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา สังกัดอยู่ในกลุ่มที่ ๔ คือ กลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา เป็นสถาบันหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับสูงและการค้นคว้าหลักคำสอนเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต หนึ่งในยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการบริหารและพัฒนามหาวิทยาลัยนั้นคือ การพัฒนาสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาในระดับสากล ด้วยเหตุนี้มหาวิทยาลัยจึงตระหนักถึงความสำคัญของเอกสารประกอบการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE) และหมวดวิชาพระพุทธศาสนา (BU) ในฐานะที่เป็นแกนกลางขององค์ความรู้ของสถาบันแห่งนี้ โดยมีความสอดคล้องกับหลักสูตรที่เปิดการเรียนการสอนในวิทยาเขตและวิทยาลัยทั่วประเทศ

การผลิตเอกสารประกอบการสอนถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพราะจะทำให้มีทิศทางในการประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และพันธกิจของมหาวิทยาลัย อีกทั้งยังช่วยพัฒนาทักษะความเชี่ยวชาญของอาจารย์ผู้สอนให้สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีมาตรฐานเช่นเดียวกัน นอกจากนี้เอกสารประกอบการสอนที่ทำขึ้นนี้ยังสามารถขยายผลไปสู่ระดับเอกสารวิชาการที่สูงขึ้นไป เช่น เอกสารคำสอน หนังสือ หรือตำรา เป็นต้น และยังเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้แบบสะสมคลังหน่วยกิตระหว่างมหาวิทยาลัย ซึ่งรายวิชาหมวดความรู้ทั่วไป (GE) และความรู้ทางพระพุทธศาสนา (BU) สามารถเรียนร่วมกันได้ โดยตรวจสอบจากรายละเอียดของ PLO CLO และ LLO ว่าเป็นไปตามมาตรฐานหลักสูตรแบบ OBE เดียวกัน

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า เอกสารประกอบการสอนเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาในหลักสูตร และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพของนักศึกษาและคณาจารย์ให้มีความเข้าใจรายวิชานี้ต่อไป และยังสะดวกต่อการปรับปรุงเนื้อหาองค์ความรู้ให้ทันสมัย เหมาะสมกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง ขออนุโมทนาชื่นชมคณะกรรมการบริหารจัดการตำรา เอกสารประกอบการสอนและสื่อการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE) และกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนา (BU) และคณะทำงานทุกท่านที่ร่วมกันทำเอกสารวิชาการจนเสร็จสมบูรณ์ในครั้งนี้

(พระพรหมวชิรเมธาภรณ์, รศ.ดร.)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คำนำ

ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันนับเป็นวิกฤตการณ์เชิงโครงสร้างที่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพและความสามารถในการแข่งขันของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวซึ่งฝังรากลึกในระบบสังคมไทย ไม่อาจบรรลุผลสัมฤทธิ์ได้ด้วยการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายเพียงมิติเดียว ทว่ามีความจำเป็นต้องบูรณาการกระบวนการขัดเกลาทางสังคมควบคู่ไปกับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของปัจเจกบุคคลจากระดับฐานราก เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายทางสังคมที่ปฏิเสธการทุจริตในทุกรูปแบบ (Zero Tolerance)

ภายใต้บริบทดังกล่าว เอกสารประกอบการสอนรายวิชา GE ๑๐๐๕ การป้องกันและปราบปรามการทุจริตจึงได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างเป็นระบบตามหลักวิชาการ โดยได้รับการตรวจสอบเนื้อหาและคุณภาพความถูกต้องของเอกสารจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกที่ได้รับการแต่งตั้งจากมหาวิทยาลัย เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางจริยธรรมแก่ผู้เรียน โครงสร้างเนื้อหาของรายวิชาครอบคลุมตั้งแต่หลักการป้องกันการทุจริต การปรับโครงสร้างทางความคิด โดยเฉพาะกระบวนการคิดวิเคราะห์เพื่อแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวมออกจากกันอย่างเด็ดขาด ตลอดจนการปลูกฝังค่านิยมความละเอียดต่อการประพฤติมิชอบ เพื่อสถาปนาวัฒนธรรมองค์กรและสังคมที่ปราศจากการทุจริตในทุกมิติ

นวัตกรรมเชิงการศึกษาที่โดดเด่นของรายวิชา GE ๑๐๐๕ คือการบูรณาการองค์ความรู้และเครื่องมือระดับสากลเข้ากับบริบทเชิงพุทธปรัชญา โดยการนำโมเดล STRONG จิตพอเพียงต้านทุจริต มาประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อันได้แก่ หลักสุจริต ๓ หิริโอตตปละ และหลักปธาน ๔ (สังวรปธาน ปหานปธาน ภาวนापธาน และอนุรักษนาปธาน) กลไกดังกล่าวทำหน้าที่เป็นเครื่องมือควบคุมทางสังคมเชิงพฤติกรรมศาสตร์และจิตวิทยา ที่ช่วยส่งเสริมการยับยั้งชั่งใจและหล่อหลอมพฤติกรรมความซื่อสัตย์สุจริตเชิงประจักษ์

เป้าหมายสูงสุดของการจัดการเรียนการสอนผ่านเอกสารวิชาการฉบับนี้ คือการผลักดันองค์ความรู้จากเชิงทฤษฎีสู่การปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ และเกิดการเปลี่ยนผ่านสถานะจากการเป็นเพียงราษฎรสู่การเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งผู้มีทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ ทั้งในด้านภาวะผู้นำ จิตสาธารณะ และความยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการพิทักษ์ผลประโยชน์ของชาติ และขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนต่อไป

คณะผู้จัดทำ

๒๕๖๔

เรื่อง	หน้า
คำปรารภอธิการบดี	ก
คำนำ	ข
สารบัญ	ค
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช
แผนการจัดการเรียนรู้ประจำบท (Lesson Plan) บทที่ ๑	๑
บทที่ ๑ หลักการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและกระบวนการสร้างพลเมืองเข้มแข็ง	๔
๑.๑ ความหมาย ประเภท และรูปแบบของการทุจริตคอร์รัปชัน	๔
๑.๒ สาเหตุและผลกระทบของการทุจริตต่อการพัฒนาประเทศ	๗
๑.๓ ดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perceptions Index: CPI)	๑๐
๑.๔ ยุทธศาสตร์ชาติและกระบวนการสร้างพลเมืองที่เข้มแข็ง	๑๑
๑.๕ บทสรุปประจำบท	๑๒
๑.๖ คำถามทบทวนท้ายบท	๑๒
๑.๗ รายการอ้างอิง	๑๔
แผนการจัดการเรียนรู้ประจำบท (Lesson Plan) บทที่ ๒	๑๖
บทที่ ๒ กรอบกฎหมายและมาตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริต	๒๐
๒.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและเจตนารมณ์ต่อต้านการทุจริต	๒๑
๒.๒ องค์กรอิสระและหน่วยงานหลักในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต	๒๔
๒.๓ กฎหมายสำคัญและบทลงโทษ	๓๓
๒.๔ อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต (UNCAC)	๔๐
๒.๕ บทสรุป	๔๓
๒.๖ คำถามท้ายบท	๔๔
๒.๗ รายการอ้างอิง	๔๗
แผนการจัดการเรียนรู้ประจำบท (Lesson Plan) บทที่ ๓	๕๐
บทที่ ๓ กลไกและเครื่องมือประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส (ITA)	๕๓
๓.๑ ดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) กับมาตรฐานธรรมาภิบาลสากล	๕๔
๓.๒ โครงสร้างเชิงยุทธศาสตร์และนวัตกรรมเครื่องมือประเมิน ITA	๖๒
๓.๓ กรอบการขับเคลื่อนตัวชี้วัด ๙ ประการและการประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาองค์กร	๖๙
๓.๔ ปรากฏการณ์เชิงวิพากษ์ กรณีศึกษา และแนวโน้มการปฏิรูป	
กระบวนการประเมิน ITA	๗๔
๓.๕ บทสรุปเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติ	๘๓
๓.๖ คำถามทบทวนท้ายบท	๘๕
๓.๗ รายการอ้างอิง	๘๙

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
แผนการจัดการเรียนรู้ประจำบท (Lesson Plan) บทที่ ๔	๙๑
บทที่ ๔ การปรับฐานความคิดด้านทุจริตส่วนตนและส่วนรวมเพื่อการพัฒนาตนเอง	๙๕
๔.๑ แนวคิดพื้นฐานเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน	๙๖
๔.๒ การปรับกระบวนการคิด ระบบคิดแบบฐานสิบ และระบบคิดแบบฐานสอง	๑๐๒
๔.๓ แนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่ในการต้านทุจริต	๑๐๘
๔.๔ การปลูกฝังจิตสำนึกและการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า	๑๑๒
๔.๕ บทสรุป	๑๑๙
๔.๖ คำถามท้ายบท	๑๒๐
๔.๗ รายการอ้างอิง	๑๒๒
แผนการจัดการเรียนรู้ประจำบท (Lesson Plan) บทที่ ๕	๑๒๕
บทที่ ๕ สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน	๑๒๙
๕.๑ พลวัตและองค์ประกอบของสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต	๑๓๐
๕.๒ การสร้างมาตรการทางสังคม	๑๓๕
๕.๓ บทบาทของพลเมืองดีและเครือข่ายเฝ้าระวังต้านทุจริต	๑๔๑
๕.๔ ทักษะการทำงานเป็นทีมในสังคมพหุวัฒนธรรมเพื่อขับเคลื่อนการต้านทุจริต	๑๔๖
๕.๕ บทสรุป	๑๕๒
๕.๖ คำถามท้ายบท	๑๕๓
๕.๗ รายการอ้างอิง	๑๕๕
แผนการจัดการเรียนรู้ประจำบท (Lesson Plan) บทที่ ๖	๑๕๙
บทที่ ๖ หลักจริยธรรม ธรรมาภิบาล และความรับผิดชอบต่อสังคม	๑๖๓
๖.๑ รากฐานทางจริยธรรมและจิตสาธารณะ	๑๖๔
๖.๒ หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) กับการบริหารงานสาธารณะ	๑๗๑
๖.๓ นวัตกรรมเทคโนโลยีกับการตรวจสอบความโปร่งใส	๑๗๗
๖.๔ การประพฤติตนเป็นแบบอย่างในระบอบประชาธิปไตย	๑๘๑
๖.๕ บทสรุป	๑๘๕
๖.๖ คำถามท้ายบท	๑๘๖
๖.๗ รายการอ้างอิง	๑๘๙
แผนการจัดการเรียนรู้ประจำบท (Lesson Plan) บทที่ ๗	๑๙๒
บทที่ ๗ จิตพอเพียงพื้นฐานของการต้านทุจริตและทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑	๑๙๖
๗.๑ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับภูมิคุ้มกันการทุจริต	๑๙๗
๗.๒ โมเดล STRONG จิตพอเพียงต้านทุจริต	๒๐๑
๗.๓ ทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ กับการตระหนักรู้เท่าทันสื่อและเทคโนโลยี	๒๐๕
๗.๔ ความยืดหยุ่น การปรับตัว และความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น	๒๐๗

เรื่อง	สารบัญ	หน้า
๗.๕ บทสรุป		๒๐๗
๗.๖ คำถามท้ายบท		๒๐๘
๗.๗ รายการอ้างอิง		๒๐๙
แผนการจัดการเรียนรู้ประจำบท (Lesson Plan) บทที่ ๘		๒๑๒
บทที่ ๘ การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการด้านทุจริตตามหลักพระพุทธศาสนา		๒๑๖
๘.๑ อริชาและตัณหา รากเหง้าของการทุจริตในมุมมองพุทธธรรม		๒๑๗
๘.๒ ธรรมะค้ำครองโลกและธรรมะเพื่อความสุจริต		๒๒๓
๘.๓ การประยุกต์ใช้หลักปธาน ๔ (ความเพียร ๔ ประการ) ในการด้านทุจริต		๒๒๘
๘.๔ การสร้างภาวะผู้นำแบบพุทธ (Buddhist Leadership)		๒๓๘
๘.๕ บทสรุป		๒๔๑
๘.๖ คำถามท้ายบท		๒๔๓
๘.๗ รายการอ้างอิง		๒๔๖
บรรณานุกรม		๒๔๘
คณะผู้จัดทำ		๒๖๐
คำสั่งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย		๒๖๑

สารบัญตาราง	
ตารางที่	หน้า
ตารางบริหารเวลาเรียนและกิจกรรมการเรียนการสอน (GE1005)	๗
ตารางที่ ๑.๑ การออกแบบการเรียนการสอน บทที่ ๑	๒
เกณฑ์การประเมินผล (Analytic Rubric) บทที่ ๑	๓
ตารางที่ ๒.๑ ตารางการออกแบบการเรียนการสอน บทที่ ๒	๑๗
เกณฑ์การประเมินผล (Analytic Rubric) บทที่ ๒	๑๘
ตารางที่ ๓.๑ ตารางการออกแบบการเรียนการสอน บทที่ ๓	๕๑
เกณฑ์การประเมินผล (Analytic Rubric) บทที่ ๓	๕๒
ตารางสรุปพลวัตคะแนนและอันดับโลกดังต่อไปนี้ (ประเมิน CPI)	๕๙
สถาปัตยกรรมระบบ ITA ยุคมิติใหม่	๗๙
พลวัตความเสี่ยง IT Risk ในระบบสอบราชการ	๘๑
ตารางที่ ๔.๑ ตารางการออกแบบการเรียนการสอน บทที่ ๔	๙๒
เกณฑ์การประเมินผล (Analytic Rubric) บทที่ ๔	๙๓
ตารางที่ ๕.๑ ตารางการออกแบบการเรียนการสอน บทที่ ๕	๑๒๖
เกณฑ์การประเมินผล (Analytic Rubric) บทที่ ๕	๑๒๗
ตารางที่ ๖.๑ ตารางการออกแบบการเรียนการสอน บทที่ ๖	๑๖๐
เกณฑ์การประเมินผล (Analytic Rubric) บทที่ ๖	๑๖๑
ตารางที่ ๗.๑ ตารางการออกแบบการเรียนการสอน บทที่ ๗	๑๙๓
เกณฑ์การประเมินผล (Analytic Rubric) บทที่ ๗	๑๙๔
ตารางที่ ๘.๑ ตารางการออกแบบการเรียนการสอน บทที่ ๘	๒๑๓
เกณฑ์การประเมินผล (Analytic Rubric) บทที่ ๘	๒๑๔

ภาพที่	สารบัญภาพ	หน้า
๑.๑	ทฤษฎีสามเหลี่ยมการทุจริต (The Fraud Triangle)	๙
๑.๒	แผนที่ดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI Global Map)	๑๑
๒.๑	แผนภาพโครงสร้างพีระมิดระบบราชการ และการแบ่งขอบเขตอำนาจ	๓๐
๒.๒	กลไกสิทธิประโยชน์ในการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสจากการถูกฟ้องปิดปาก (Anti-SLAPP Law)	๓๙
๓.๑	โครงสร้างค่าน้ำหนักเกณฑ์ประเมิน ITA ภายใต้ระบบทางคู่	๖๖
๓.๒	กรอบธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐในระดับหน่วยงาน	๘๓
๔.๑	เปรียบเทียบ ระบบคิดฐานสิบ vs ระบบคิดฐานสอง	๑๐๒
๔.๒	กรอบการชี้นำพฤติกรรม (EAST Framework/Nudge Theory)	๑๑๒
๕.๑	สร้างสังคมที่ถูกต้อง หยุดโกง หยุดการทุจริตคอร์รัปชัน	๑๓๕
๕.๒	Stop Bullying หยุดการกลั่นแกล้ง ยุติความรุนแรงในสังคม	๑๔๐
๖.๑	เสาหลักแห่งธรรมาภิบาล ๖ ประการ	๑๗๖
๖.๒	เครื่องมือนวัตกรรม ACT Ai ในการตรวจจับความผิดปกติ	๑๘๑
๗.๑	ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข)	๒๐๐
๗.๒	โมเดล STRONG จิตพอเพียงต้านทุจริต	๒๐๕
๘.๑	อักษรมูล ๓ ด้านทางปัญหาทุจริต	๒๒๒
๘.๒	สัมมนาปราบ ๔	๒๓๘

ตารางบริหารเวลาเรียนและกิจกรรมการเรียนรู้การสอน (GE1005)

ลำดับ ดาท์	หัวข้อ/เนื้อหา การเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้ การสอน (Interactive Lecture)	Course Learning Outcomes (CLO)	การวัดและ ประเมินผล	สัดส่วน คะแนน (๑๐๐ คะแนน)
๑ - ๒	บทที่ ๑ หลักการ ป้องกันการทุจริต และการสร้าง พลเมืองเข้มแข็ง - ความหมาย สาเหตุ ผลกระทบ ของการทุจริต - ดัชนี CPI และ โมเดล STRONG/Active Citizen	- บรรยายปฏิสัมพันธ์ (Q&A) - วิเคราะห์กรณีศึกษา ข่าวทุจริต - จับคู่แลกเปลี่ยน ความคิด (Pair Share)	CLO ๑	- ประเมินก่อน เรียน (Pre- test) - ตรวจสอบงาน วิเคราะห์ เปรียบเทียบ ดัชนี CPI ของ ไทยและ ต่างประเทศ	๕ คะแนน
๓	บทที่ ๒ กรอบ กฎหมายและ มาตรการป้องกัน และปราบปราม - รัฐธรรมนูญ ๒๕๖๐, หน่วยงาน หลัก (ป.ป.ช., ป.ป.ท., ศาล อาญาฯ) - กฎหมายสำคัญ, ระบบ e-GP, สัญญาคุณธรรม, อนุสัญญา UNCAC	- บรรยายวิพากษ์ แนวคิดกฎหมาย - ถกเถียงกลไก คุ้มครองพยาน (Anti- SLAPP)	CLO ๑	- แบบทดสอบ ย่อย (Quiz) เรื่องกฎหมาย ด้านทุจริตและ การวิเคราะห์ กรณีศึกษาคดี ทุจริต	๕ คะแนน
๔	บทที่ ๓ กลไกและ เครื่องมือประเมิน คุณธรรมและ ความโปร่งใส (ITA)	- บรรยาย ประกอบการสาธิต ระบบจริง	CLO ๑ CLO ๒	- ตรวจสอบรายงาน สรุปความเข้าใจ และการใช้ เทคโนโลยี ข้อมูลเปิดเพื่อ	๕ คะแนน

ลำดับ ดาห์	หัวข้อ/เนื้อหา การเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้ การสอน (Interactive Lecture)	Course Learning Outcomes (CLO)	การวัดและ ประเมินผล	สัดส่วน คะแนน (๑๐๐ คะแนน)
	- เป้าหมายการประเมิน ITA และเครื่องมือแบบทางคู่ (IIT, EIT, OIT) - นวัตกรรมระบบ ITAS และคลังข้อมูลเปิดภาครัฐ	- ฝึกสืบค้นข้อมูลจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐผ่าน ACT Ai - กิจกรรมกลุ่มย่อยวิพากษ์ตัวชี้วัด		ตรวจสอบภาครัฐ	
๕ - ๖	บทที่ ๔ การปรับฐานความคิดด้านทุจริตส่วนตนและส่วนรวม - แนวคิดเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest) - ระบบคิดฐานสิบ (Analog) และระบบคิดฐานสอง (Digital) - STRONG Model และทฤษฎีการสะกิดพฤติกรรม (Nudge Theory)	- บรรยายผสานการจำลองสถานการณ์ - ร่วมเล่นบทบาทสมมติ (Role Play) เรื่องหลุมพรางผลประโยชน์ทับซ้อน - เขียนสะท้อนคิด (Minute Paper) ท้ายคาบ	CLO ๒ CLO ๓	- แบบทดสอบวิเคราะห์สถานการณ์ผลประโยชน์ทับซ้อน และการแก้ปัญหาตามระบบคิดฐานสอง (๐ กับ ๑)	๕ คะแนน
๗	บทที่ ๕ สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน - สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต	- บรรยายและระดมสมอง (Brainstorming) - วิเคราะห์กรณีศึกษาทุจริตสีเทา (Grey Corruption) และ	CLO ๒ CLO ๓	- ประเมินการนำเสนอไอเดียแนวทางการสร้างมาตรการทางสังคมและการรณรงค์แบบสร้างสรรค์	๕ คะแนน

ลำดับ	หัวข้อ/เนื้อหา การเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้ การสอน (Interactive Lecture)	Course Learning Outcomes (CLO)	การวัดและ ประเมินผล	สัดส่วน คะแนน (๑๐๐ คะแนน)
	- การสร้าง มาตรการลงโทษ ทางสังคม (Social Sanction)	การป้องกัน Cyberbullying			
๘	ประเมินผลการ เรียนรู้กลางภาค การศึกษา	- ทำข้อสอบกลางภาค เรียน	CLO ๑ CLO ๒	- สอบข้อเขียน เชิงวิเคราะห์ และวิจารณ์ สถานการณ์ (อัตนัย ครอบคลุม เนื้อหาบทที่ ๑ - ๔)	๒๐ คะแนน
๙	บทที่ ๕ สังคมที่ไม่ ทนต่อการทุจริตฯ (ต่อ) - บทบาทพลเมือง ดีในการเฝ้าระวัง และการสร้างพหุ เครือข่าย (CSOs) - การทำงาน ร่วมกันและ ยอมรับความ แตกต่างในสังคม	- บรรยายและ กิจกรรมกลุ่มย่อย - ฝึกวิเคราะห์ ข้อจำกัดและร่วม เสนอแนวทางการ ร่วมมือข้ามวิชาชีพ ผ่านกลุ่ม CSOs	CLO ๒ CLO ๓	- ประเมินจาก การสังเกต พฤติกรรมกลุ่ม และการมีส่วนร่วม ร่วมสะท้อน ความเห็นในชั้น เรียน	ประเมิน รวมใน คะแนน การเข้า เรียน/มี ส่วนร่วม (สะสม ตลอดเทอม ๑๐ คะแนน)
๑๐	บทที่ ๖ หลัก จริยธรรม ธรรม มาภิบาล และ ความรับผิดชอบ ต่อสังคม - รากฐาน จริยธรรม, หลัก ธรรมาภิบาล ๖ ประการ	- บรรยายวิพากษ์และ ตอบคำถาม (Q&A) - สาธิตการใช้ นวัตกรรมเชิงลึกเพื่อ ป้องกันทุจริต	CLO ๑ CLO ๒ CLO ๓	- ประเมินการ นำเสนอ แนวทาง ประยุกต์ใช้ นวัตกรรมใน การจับผิด โครงการรัฐและ การถกประเด็น จริยธรรม	๕ คะแนน

ลำดับ	หัวข้อ/เนื้อหา การเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้ การสอน (Interactive Lecture)	Course Learning Outcomes (CLO)	การวัดและ ประเมินผล	สัดส่วน คะแนน (๑๐๐ คะแนน)
	- นวัตกรรมและ เทคโนโลยีกับการ ตรวจสอบความ โปร่งใส (ACT Ai)				
๑๑ - ๑๒	บทที่ ๗ จิต พอเพียงด้าน ทุจริตและทักษะ แห่งศตวรรษที่ ๒๑ - หลัก ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข, การตัด วงจรความโลภ และบริโภคนิยม - โมเดล STRONG, ทักษะ เท่าทันสื่อ (Media & AI Literacy) - ขั้นตอนการคัด กรองข้อมูล ข่าวสารปลอม (Fake News)	- บรรยายวิเคราะห์ พฤติกรรมศาสตร์ - กิจกรรมฝึกปฏิบัติ (Workshop) วิเคราะห์คัดกรองข่าว ลงตามกระบวนการ ๔ ขั้นตอน	CLO ๒ CLO ๓	- ตรวจใบงาน วิเคราะห์คัด กรองข่าวลง และรายงานผล การประเมิน ตนเองตามตัว แบบ STRONG	๕ คะแนน
๑๓ - ๑๔	บทที่ ๘ การต้าน ทุจริตตามหลัก พระพุทธศาสนา และผู้นำที่ดี - อริชาและ ตัณหา (รากเหง้า ของทุจริตตาม พุทธจริยศาสตร์) - ธรรมะคุ้มครอง โลก (หิริ-	- บรรยายเชิงลึกและ ถอดบทเรียน กรณีศึกษา - ระดมความคิดกลุ่ม ย่อยวิเคราะห์ภาวะ ผู้นำเชิงพุทธในการ ขจัดปัญหาคอร์รัปชัน ในองค์กร	CLO ๑ CLO ๓	- ประเมิน ชิ้นงาน วิเคราะห์ กรณีศึกษาผู้นำ แบบพุทธและ การประยุกต์ใช้ หลักพุทธธรรม เป็นเกราะ ป้องกันทุจริต	๕ คะแนน

ลำดับ	หัวข้อ/เนื้อหา การเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้ การสอน (Interactive Lecture)	Course Learning Outcomes (CLO)	การวัดและ ประเมินผล	สัดส่วน คะแนน (๑๐๐ คะแนน)
	โอดตัมปะ) และ หลักปธาน ๔ (ความเพียร) - ภาวนาปธาน, ภาวะผู้นำแบบ พุทธ (ทศพิธราชธรรม & สัมปยุตธรรม ๗)				
๑๕ - ๑๖	ประเมินผลการ เรียนรู้ปลายทาง การศึกษา	- ทำข้อสอบปลาย ภาคเรียน	CLO ๑ CLO ๒ CLO ๓	- สอบข้อเขียน เชิงบูรณาการ และวิเคราะห์ สถานการณ์ สมรรถนะปลาย ภาคเรียน (ครอบคลุม เนื้อหาทั้งหมด)	๓๐ คะแนน
	รวมคะแนนทั้งสิ้น				๑๐๐ คะแนน

แผนการจัดการเรียนรู้ประจำบท (Lesson Plan) บทที่ ๑

ระยะเวลา สัปดาห์ที่ ๑ - ๒ (รวม ๖ ชั่วโมง)

๑) การจัดความสอดคล้องของผลลัพธ์การเรียนรู้ (Alignment of Learning Outcomes)

แผนการสอนนี้ถูกออกแบบเพื่อตอบสนองต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ในระดับต่าง ๆ ดังนี้

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (Program Learning Outcomes PLOs)

PLO ๑ รอบรู้ในศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ บูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อไปพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีความรับผิดชอบ

Sub PLO ๑.๒ ประยุกต์ใช้ศาสตร์แนวคิด ทฤษฎีสมัยใหม่ในการพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคม มีจิตอาสาและมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับรายวิชา (Course Learning Outcomes CLOs)

CLO ๑ ผู้เรียนสามารถอธิบายหลักการ ทฤษฎี โครงสร้างกฎหมาย (เช่น รัฐธรรมนูญ พ.ร.ป. ป.ป.ช. พ.ร.บ. จัดซื้อจัดจ้างฯ อนุสัญญา UNCAC) และกลไกเครื่องมือประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส (ITA) โดยบูรณาการเข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (เช่น หลักสุจริต ๓ หิริโอตตปปะ และหลักปธาน ๔) เพื่อใช้เป็นฐานคิดในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตได้อย่างถูกต้อง

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับบทเรียน (Lesson Learning Outcomes LLOs)

LLO ๑.๑ ผู้เรียนสามารถอธิบายความหมาย ประเภท รูปแบบของการทุจริตแบบต่าง ๆ รวมถึงความท้าทายใหม่ทางเทคโนโลยี เช่น อาชญากรรมทางไซเบอร์และการทุจริตผ่านเทคโนโลยี AI ได้อย่างถูกต้อง

LLO ๑.๒ ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์สาเหตุเชิงโครงสร้างและผลกระทบเชิงลึกของการทุจริตต่อการพัฒนาประเทศ ผ่านดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ได้อย่างมีตรรกะ

LLO ๑.๓ ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติเข้ากับกระบวนการสร้างพลเมืองที่เข้มแข็ง ผ่านโมเดล STRONG และ STRONGEST เพื่อสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตได้

๒) การพัฒนาโดเมนการเรียนรู้ (K-S-E-C Mapping)

การจัดการเรียนการสอนในบทนี้ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ครอบคลุมคุณลักษณะดังต่อไปนี้

ความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจในวิวัฒนาการของการทุจริตเชิงนโยบาย ปัจจัยเชิงโครงสร้าง และกระบวนการสร้างพลเมืองเข้มแข็ง (Active Citizen)

ทักษะ (Skills) ทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และทักษะเบื้องต้นในการทำงานเป็นทีม ผ่านการอภิปรายเชิงวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

จริยธรรม (Ethics) ความซื่อสัตย์สุจริต มีจิตสำนึกที่ดี รับผิดชอบต่อหน้าที่ และมีจิตสาธารณะตามปทัสฐานทางจริยธรรมขั้นสูง

ลักษณะบุคคล (Character) กล้าแสดงออก กล้าตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจ (ผ่านกระบวนการตั้งคำถามและตอบคำถามในชั้นเรียน)

๓) ตารางการออกแบบการเรียนรู้การสอน (Constructive Alignment Matrix)

โครงสร้างการเรียนรู้ถูกจัดแบ่งเป็น ๒ สัปดาห์ โดยใช้ยุทธศาสตร์การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่สอดคล้องกับเนื้อหาย่อยในบทที่ ๑ ดังตารางที่ ๑.๑

สัปดาห์ ที่	หัวข้อเนื้อหา	กิจกรรมการเรียนรู้ สอน	การวัดและประเมินผล
๑	ปฐมนิเทศและคำอธิบายรายวิชา ๑.๑ ความหมาย ประเภท และรูปแบบของการทุจริตคอร์รัปชัน ๑.๑.๑ นิยามในมิติทางกฎหมาย สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ ๑.๑.๒ ประเภทและรูปแบบของการทุจริต ๑.๑.๓ การทุจริตเชิงนโยบาย (Policy Corruption) ๑.๑.๔ ความท้าทายใหม่ โซเบอร์, AI, ฟอกเงินดิจิทัล ๑.๒ สาเหตุและผลกระทบของการทุจริตต่อประเทศ ๑.๒.๑ ปัจจัยเชิงโครงสร้างและระบบอุปถัมภ์ ๑.๒.๒ ปัจจัยเชิงปัจเจกบุคคล และทฤษฎีสามเหลี่ยมการทุจริต ๑.๒.๓ ผลกระทบเชิงลึกและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ	บรรยายเชิงปฏิสัมพันธ์ (Interactive Lecture) การใช้เทคนิค Q&A กระตุ้นผู้เรียนให้ยกตัวอย่างการทุจริตที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน เพื่อสะท้อนความเข้าใจเชิงประจักษ์ (Empirical Reflection) กรณีศึกษา (Case Study Analysis) วิเคราะห์ข่าวทุจริตเชิงนโยบายและเทคโนโลยีใหม่ (AI/Blockchain)	Diagnostic Assessment การทดสอบก่อนเรียน (Pre - test) เพื่อวัดฐานความรู้เดิม Formative Assessment การประเมินจากการมีส่วนร่วมในการตอบคำถาม และความสมเหตุสมผลของการเชื่อมโยงทฤษฎีสามเหลี่ยมการทุจริต
๒	๑.๓ ดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ๑.๓.๑ ที่มา เกณฑ์การวัด และความน่าเชื่อถือ (TI) ๑.๓.๒ วิเคราะห์สถานการณ์ CPI ของไทยเปรียบเทียบกับสากล ๑.๔ ยุทธศาสตร์ชาติและกระบวนการสร้างพลเมืองเข้มแข็ง ๑.๔.๑ เป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ และการยกระดับ CPI	บรรยายผสมผสานการวิเคราะห์ข้อมูล (Lecture with Data Analysis) นำเสนอสถิติ CPI ล่าสุดและวิเคราะห์ เปรียบเทียบระดับอาเซียน กิจกรรมการเรียนรู้แบบจับคู่ (Pair Share) ผู้เรียนวิเคราะห์หาความเชื่อมโยงระหว่างดัชนี	Formative/Summative Assessment ใบงานวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบขนาดสั้น (ทำในคาบเรียน) เกณฑ์การประเมิน (Rubric Concept) วัดความสามารถในการจับคู่ตรรกะเชิงตัวเลข (ดัชนี CPI) กับตรรกะเชิงนโยบายและโมเดล STRONGEST ได้อย่าง

๑.๔.๒ กระบวนการสร้าง Active Citizen และโมเดล STRONGEST ๑.๕ บทสรุปประจำบท	CPI ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี และการประยุกต์ใช้ โมเดล STRONGEST	เป็นรูปธรรม ตอบสนอง ต่อ CLO ๑
---	--	----------------------------------

๔) เกณฑ์การประเมินผล (Analytic Rubric)

ประเด็นประเมิน	ดีเยี่ยม (๔)	ดี (๓)	พอใช้ (๒)	ปรับปรุง (๑)
ความถูกต้องของ ข้อมูล (Knowledge)	อ้างอิงสถิติ CPI และ องค์ประกอบโมเดล STRONGEST ได้ถูกต้อง แม่นยำทุกประเด็น	อ้างอิงสถิติ และทฤษฎีได้ ถูกต้องเป็น ส่วนใหญ่	ข้อมูลถูกต้อง เป็นบางส่วน	ข้อมูล คลาดเคลื่อน หรือไม่ชัดเจน
การวิเคราะห์เชิง ตรรกะ (Logical Analysis)	วิเคราะห์สาเหตุเชิง โครงสร้างและ ผลกระทบได้ลึกซึ้ง พร้อมหลักฐานสนับสนุน ชัดเจน	วิเคราะห์ได้ ชัดเจนตาม ประเด็นที่ กำหนด	วิเคราะห์ได้ แต่ขาด หลักฐาน สนับสนุน	อธิบายตาม ความรู้สึกละเอียด หลักการ สนับสนุน
การเชื่อมโยง ยุทธศาสตร์ (Alignment)	เชื่อมโยง CPI เข้ากับ เป้าหมายยุทธศาสตร์ ชาติ ๒๐ ปี และความ เป็นพลเมืองเข้มแข็งได้ อย่างไร้รอยต่อ	เชื่อมโยงได้ ชัดเจนใน ประเด็นหลัก	เชื่อมโยงได้ บ้างแต่ไม่ ครอบคลุม	ไม่สามารถ เชื่อมโยงเข้ากับ ยุทธศาสตร์หรือ ทฤษฎีได้

๕) ทรัพยากรและสื่อการเรียนรู้ (Learning Resources)

เอกสารประกอบการสอนรายวิชา บทที่ ๑ หลักการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและ
กระบวนการสร้างพลเมืองเข้มแข็ง

ฐานข้อมูลเปิดแพลตฟอร์ม ACT Ai, Traffy Fondue และแชทบอต “ต้องแฉ”

ฐานข้อมูลสถิติดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) จากองค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ

บทที่ ๑

หลักการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและกระบวนการสร้างพลเมืองเข้มแข็ง

๑.๑ ความหมาย ประเภท และรูปแบบของการทุจริตคอร์รัปชัน

๑.๑.๑ นิยามของการทุจริตในมิติทางกฎหมาย สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์

การทุจริตคอร์รัปชันเป็นปรากฏการณ์ที่มีความซับซ้อนและมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนรูปแบบอยู่ตลอดเวลา การทำความเข้าใจการทุจริตในปัจจุบันจึงไม่สามารถมองเพียงมิติใดมิติหนึ่งได้ แต่จำเป็นต้องบูรณาการความเข้าใจผ่าน ๓ มิติหลัก ได้แก่ มิติทางกฎหมาย มิติทางสังคมวิทยา และมิติทางรัฐศาสตร์ ดังนี้

ในมิตินี้ การทุจริตมุ่งเน้นไปที่พฤติกรรมการกระทำที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีนิยามที่สำคัญดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของการทุจริตว่า หมายถึง ความประพฤติชั่ว คดโกง ไม่ซื่อตรง

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑ (๑) นิยามคำว่า “โดยทุจริต” ว่าหมายถึง “เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น”

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๔ ได้ขยายความทุจริตต่อหน้าที่ว่าครอบคลุมถึง “การปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในตำแหน่งหรือหน้าที่ หรือพฤติการณ์ที่ทำให้ผู้อื่นเชื่อว่ามีตำแหน่งหน้าที่นั้น หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบสำหรับตนเองหรือผู้อื่น”

ข้อจำกัดในปัจจุบัน นิยามทางกฎหมายมักมีข้อจำกัดในการจัดการกับการทุจริตเชิงนโยบาย (Policy Corruption) เนื่องจากผู้กระทำผิดมักใช้อำนาจในการแก้กฎหมายหรือระเบียบเพื่อสร้างความชอบธรรมทางกฎหมายให้กับการกระทำของตน ทำให้การสืบสวนเอาผิดตามกฎหมายปกติทำได้ยาก เพราะพฤติกรรมนั้นถูกทำให้ดูเหมือนว่าถูกกฎหมายไปแล้ว

มิตินี้มองการทุจริตว่าเป็นการเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานและความคาดหวังของสังคม โดยพิจารณาจากโครงสร้าง ค่านิยม และพฤติกรรมของคนในสังคม

ทฤษฎีโครงสร้างนิยมและระบบอุปถัมภ์ การทุจริตในสังคมไทยฝังรากลึกมาจากระบบอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันระหว่างผู้มีอำนาจเหนือกว่ากับผู้ผู้น้อย โครงสร้างที่เน้นความสัมพันธ์ส่วนตัวและผลประโยชน์ต่างตอบแทนนี้มักจะอยู่เหนือเกณฑ์ที่เป็นทางการ ทำให้การเล่นพรรคเล่นพวกและการทุจริตกลายเป็นเรื่องที่แพร่หลายและแก้ไขได้ยาก

ระดับการยอมรับของสังคม Arnold Heidenheimer (1978) แบ่งการทุจริตตามความรู้สึกและการยอมรับของชุมชนออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑) การทุจริตสีดำ (Black Corruption) การกระทำที่คนส่วนใหญ่และผู้นำเห็นพ้องต้องกันว่าผิดและต้องลงโทษอย่างเด็ดขาด เช่น การยกยอกงบประมาณแผ่นดิน

๒) การทุจริตสีเทา (Gray Corruption) การกระทำที่สังคมบางส่วนเห็นว่าผิด แต่อีกส่วนเห็นต่าง ก่อให้เกิดความคลุมเครือและมีความเห็นขัดแย้งกัน

๓) การทุจริตสีขาว (White Corruption) การกระทำที่คนส่วนใหญ่ในสังคมมองข้าม ยอมรับได้ หรือไม่เห็นว่าเป็นเรื่องเลวร้าย เช่น การให้ค่าน้ำร้อนน้ำชา หรือการใช้อิทธิพลส่วนตัว

มิตินี้พิจารณาการทุจริตผ่านเลนส์ของการใช้อำนาจรัฐ การกอบโกยผลประโยชน์ทางการเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มทุน

นิยามสากล องค์การเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International: TI) ให้คำจำกัดความของการทุจริตคอร์รัปชันในระดับสากลว่าคือ “การใช้อำนาจที่ได้รับมอบหมาย (หรือได้รับความไว้วางใจ) ในทางที่ผิด เพื่อผลประโยชน์ส่วนตน” ซึ่งครอบคลุมทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน

การจำแนกตามโครงสร้างอำนาจ มิติรัฐศาสตร์แบ่งการทุจริตออกเป็น ๒ ระดับหลัก คือ

๑) การทุจริตในการบริหารราชการ (Bureaucratic Corruption) เป็นการทุจริตของข้าราชการประจำเพื่อผลประโยชน์ทางการเงินส่วนตัว

๒) การทุจริตทางการเมือง (Political Corruption) กระทำโดยนักการเมืองระดับสูงเพื่อรักษาและขยายฐานอำนาจทางการเมืองของตน

๑.๑.๒ ประเภทและรูปแบบของการทุจริต

การทุจริตในปัจจุบันมีการพัฒนาให้ซับซ้อนและแนบเนียนมากยิ่งขึ้น จากเดิมที่เป็นเพียงการยกยอกหรือรับสินบนธรรมดา ได้ยกระดับไปสู่การทุจริตอย่างเป็นระบบ โดยสามารถจำแนกประเภทของการทุจริตได้ในมิติต่าง ๆ ดังนี้

ประเภทของการทุจริตจำแนกโดยขนาด ดังนี้

๑) การทุจริตขนาดใหญ่ (Grand Corruption) กระทำโดยเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูงหรือผู้นำประเทศ เพื่อบิดเบือนนโยบายหรือใช้อำนาจรัฐในทางมิชอบ เอื้อประโยชน์ให้ตนเองและเครือข่าย ได้รับผลประโยชน์มหาศาลจากทรัพยากรของชาติ เป็นการทำลายโครงสร้างระดับประเทศและระบอบประชาธิปไตย

๒) การทุจริตขนาดเล็ก (Petty Corruption) กระทำโดยเจ้าหน้าที่รัฐระดับกลางและล่างต่อประชาชนทั่วไป มักปรากฏในรูปแบบการใช้อำนาจหน้าที่เรียกรับเงินค่าอำนวยความสะดวก หรือสินบนรายวันในการให้บริการสาธารณะพื้นฐาน

ประเภทของการทุจริตจำแนกโดยกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑) การทุจริตโดยข้าราชการ (Administrative or Bureaucratic Corruption) การใช้ตำแหน่งหน้าที่ราชการเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทางการเงิน แบ่งย่อยเป็น

๑.๑) การคอร์รัปชันตามน้ำ (Corruption without theft) การเรียกรับสินบนเพิ่มเติมจากการเก็บค่าบริการตามช่องทางปกติของรัฐ

๑.๒) การคอร์รัปชันทวนน้ำ (Corruption with theft) การที่เจ้าหน้าที่เรียกร่องเงินจากประชาชนโดยที่รัฐไม่ได้มีข้อกำหนดให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายนั้นเลย

๒) การทุจริตโดยนักการเมือง (Political Corruption) การใช้อำนาจบริหารและกลไกของรัฐโดยนักการเมืองระดับสูงเพื่อมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ทางการเงินเหนือกว่าประโยชน์สาธารณะ หรือเพื่อรักษาสถานอำนาจทางการเมือง ซึ่งมีความซับซ้อนและรุนแรงกว่าการทุจริตของข้าราชการประจำ

จากการศึกษาของคณะกรรมการวิสามัญของวุฒิสภา พบว่ารูปแบบการทุจริตของไทยในปัจจุบันถูกยกระดับขึ้นเป็น ๕ รูปแบบหลัก ดังนี้

๑) การทุจริตเชิงนโยบาย รูปแบบการทุจริตที่แยบยลและสร้างความเสียหายสูงสุด โดยการอาศัยช่องโหว่ทางกฎหมาย มติคณะรัฐมนตรี หรือการกำหนดนโยบายรัฐบังหน้า เพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มทุน เครือญาติ หรือพรรคพวกของตนเองอย่างเป็นระบบ

๒) การทุจริตต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ การใช้อำนาจในความรับผิดชอบเพื่อประโยชน์ส่วนตน ปัจจุบันมักกระทำเป็นเครือข่ายความร่วมมือระหว่างนักการเมือง ข้าราชการประจำ และพ่อค้า

๓) การทุจริตในการจัดซื้อจัดจ้าง แม้จะมีการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-bidding) มาใช้ แต่ยังพบการล็อกสเปก การฮั้วประมูล และการเรียกรับเงินทอนสูงถึงร้อยละ ๒๕-๔๐ ของมูลค่าโครงการ

๔) การทุจริตในการให้สัมปทานและสิทธิพิเศษ การใช้อำนาจผูกขาดของรัฐมอบสิทธิพิเศษหรือยกทรัพยากรของชาติให้เอกชนรายใดรายหนึ่ง เพื่อแลกกับผลประโยชน์ทับซ้อน

๕) การทุจริตโดยการทำลายระบบตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การนำบุคคลที่มีความสัมพันธ์ทางการเมืองเข้าไปดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ เพื่อให้กลไกการตรวจสอบอ่อนแอลง ถือเป็นการตัดตอนการปราบปรามการทุจริตที่ต้นทาง

๑.๑.๓ การทุจริตเชิงนโยบาย (Policy Corruption) รูปแบบและกลไกที่ซับซ้อน

การทุจริตเชิงนโยบายจัดเป็นวิวัฒนาการขั้นสูงสุดของการทุจริตในยุคปัจจุบัน หรือมักเรียกว่า “การคอร์รัปชันแบบเบ็ดเสร็จ” (Integrative Corruption) โดยมีกลไกที่ซับซ้อน ดังนี้

เครือข่าย ๔ ประสาน เกิดจากการสมคบคิดอย่างเป็นระบบระหว่าง ๔ กลุ่มหลัก ได้แก่ นักการเมือง ข้าราชการประจำ นักธุรกิจ และกลุ่มนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญ

การสร้างความสะดวกสมผลทางวิชาการ การใช้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทำวิจัยหรือสร้างเงื่อนไขทางวิชาการขึ้นมารองรับ เพื่ออ้างความชอบธรรมให้แก่โครงการสาธารณะนั้น ๆ ทำให้สังคมเชื่อว่าโครงการดังกล่าวทำเพื่อประโยชน์ของชาติอย่างแท้จริง ทั้งที่มีวาระซ่อนเร้น

การครอบงำกลไกการตรวจสอบ การที่รัฐบาลกุมเสียงข้างมากในสภาและมีอิทธิพลเหนือฝ่ายนิติบัญญัติและข้าราชการประจำ ทำให้กลไกตรวจสอบปกติ เช่น การอภิปรายไม่ไว้วางใจ ไม่สามารถยับยั้งนโยบายทุจริตได้

โครงการขนาดใหญ่ (Mega Projects) การกำหนดนโยบายสร้างโครงการขนาดใหญ่เพื่อหลีกเลี่ยงการเปิดเผยรายละเอียด มีการซ่อนเงื่อนไขหรือการผูกขาดสัมปทานให้กลุ่มทุนเฉพาะกลุ่ม

การออกกฎหมายหรือแก้ไขกฎระเบียบเพื่อพวกพ้อง การใช้อำนาจฝ่ายบริหารออกกฎหมายหรือแก้ไขมติ ครม. เพื่อปลดล็อกข้อจำกัดทางธุรกิจให้พรรคพวก หรือสร้างอุปสรรคกีดกันคู่แข่งทางการค้า การใช้นโยบายประชานิยมเพื่อประโยชน์ทางการเมือง การใช้งบประมาณแผ่นดินเพื่อสร้างความนิยมในหมู่ประชาชน โดยแฝงโครงการที่เอื้อต่อการทุจริตเชิงโครงสร้าง

การทุจริตเชิงนโยบายทำงานเป็นวงจรที่เป็นระเบียบแบบแผน ๖ ขั้นตอน ดังนี้

- ๑) แสวงหา/ริเริ่มโครงการ
- ๒) ประชาสัมพันธ์สร้างความชอบธรรม
- ๓) ผลักดันผ่านกฎหมาย/ครม.
- ๔) วิเคราะห์และเลี่ยงความเสี่ยง
- ๕) แทรกแซง/แต่งตั้งผู้ควบคุมกระบวนการ
- ๖) แบ่งปันผลประโยชน์/ปิดโครงการ

๑.๑.๔ ความท้าทายใหม่ อาชญากรรมทางไซเบอร์ การฟอกเงินดิจิทัล และการทุจริตผ่านเทคโนโลยี AI

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเปรียบเสมือนดาบสองคม แม้จะนำมาใช้เพิ่มความโปร่งใสได้ แต่ในทางกลับกันก็ถูกนำไปใช้สร้างรูปแบบการทุจริตที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น เกิดเป็นความท้าทายหลัก ๔ ประการ

๑) อาชญากรรมทางไซเบอร์ (Cybercrime) การแฮก (Hacking) หรือปลอมแปลงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ ซึ่งจากการสำรวจพบว่าอาชญากรรมทางอินเทอร์เน็ตเป็นภัยคุกคามทางเศรษฐกิจอันดับ ๑ ในภาคธุรกิจไทย

๒) การฟอกเงินดิจิทัลผ่านคริปโทเคอร์เรนซี (Cryptocurrency) การใช้เทคโนโลยีการเงินขั้นสูง (FinTech) ในการโอนเงินสินบนหรือชุกช่อนทรัพย์สินข้ามประเทศโดยไม่ผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ปกติ ทำให้ยากต่อการติดตามเส้นทางการเงิน

๓) การทุจริตผ่านเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) การใช้ AI สร้างเอกสารปลอม ภาพปลอม หรือข้อมูลดิจิทัลที่เหมือนจริงมากจนไม่สามารถแยกแยะได้ด้วยตาเปล่า เป็นความท้าทายอย่างยิ่งต่อหน่วยงานสืบสวนสอบสวน

๔) แนวทางการรับมือและการยกระดับกลไกของรัฐ

๔.๑) การพัฒนานิติวิทยาศาสตร์ดิจิทัล (Digital Forensics) จัดตั้งห้องปฏิบัติการมาตรฐานสากลและใช้ซอฟต์แวร์วิเคราะห์บล็อกเชน (Blockchain Analysis)

๔.๒) การใช้ AI และ Machine Learning ตรวจจับทุจริต นำเทคโนโลยีมาใช้เชิงรุกเพื่อตรวจจับความผิดปกติในการใช้งบประมาณและการฮั้วประมูล

๔.๓) การนำเทคโนโลยีบล็อกเชน (Blockchain) มาใช้ในระบบภาครัฐ ใช้บันทึกข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้างและการตัดสินใจที่สำคัญเพื่อป้องกันการแก้ไขและลบทิ้ง

๑.๒ สาเหตุและผลกระทบของการทุจริตต่อการพัฒนาประเทศ

๑.๒.๑ ปังจัยเชิงโครงสร้าง ระบบอุปถัมภ์ วัฒนธรรมอำนาจนิยม และช่องโหว่ทางกฎหมาย

ปัญหาการทุจริตในประเทศไทยไม่ได้เกิดขึ้นจากความบกพร่องส่วนบุคคลเท่านั้น แต่เกิดจากโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่อ่อนแอ จนนำไปสู่สถานะ “การหยุดนิ่งเชิงโครงสร้าง” (Structural Stagnation) ผ่านปัจจัยเชิงโครงสร้าง ๔ ประการ ดังนี้

๑) วัฒนธรรมอำนาจนิยมและการยึดครองโดยกลุ่มผู้มีอิทธิพล (Elite Capture) โครงสร้างสังคมไทยที่มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ทางดิ่ง เอื้อให้ผู้มีอำนาจใช้ดุลยพินิจแสวงหาผลประโยชน์ ขณะที่ผู้ไม่มีอำนาจต้องยอมรับและพึ่งพาระบบอุปถัมภ์ นำไปสู่การรวมศูนย์อำนาจและขาดความโปร่งใส

๒) ระบบอุปถัมภ์และเครือข่ายพวกพ้องที่ฝังรากลึก (Deep-rooted Patronage System) ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ทำให้การเลื่อนตำแหน่งในระบบราชการขึ้นอยู่กับเส้นสายและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์มากกว่าระบบคุณธรรม บันทอนกำลังใจของข้าราชการน้ำดีและปิดกั้นการทำหน้าที่ของผู้แจ้งเบาะแส

๓) ช่องโหว่ทางกฎหมายและการใช้อำนาจดุลยพินิจที่ปราศจากการควบคุม (Legal Loopholes & Discretionary Power) กฎระเบียบที่ล้าสมัยและซับซ้อนเกินไปเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ใช้ดุลยพินิจอย่างกว้างขวาง สอดคล้องกับ “สมการคอร์รัปชันของ Robert Klitgaard” ที่เสนอว่า

$$\text{คอร์รัปชัน (C)} = \text{อำนาจผูกขาด (M)} + \text{การใช้ดุลยพินิจ (D)} - \text{ความรับผิดชอบ (A)}$$

$$\text{หรือ } C = M + D - A$$

๔) การบังคับใช้กฎหมายแบบเลือกสรรและระบบยุติธรรมสองมาตรฐาน (Selective Law Enforcement) คดีทุจริตที่เกี่ยวข้องกับผู้มีอิทธิพลหรือนักการเมืองระดับสูงมักล่าช้าและได้รับการผ่อนปรน ต่างจากคดีระดับล่างอย่างชัดเจน บันทึกลักษณะนิติธรรมอย่างรุนแรง

๑.๒.๒ ปัจจัยเชิงปัจเจกบุคคล ค่านิยมบริโภคนิยม และการขาดจิตสำนึกสาธารณะ

นอกจากมิติเชิงโครงสร้างแล้ว มิติทางจิตวิทยาและค่านิยมส่วนบุคคลมีผลต่อพฤติกรรมการทุจริต ดังนี้

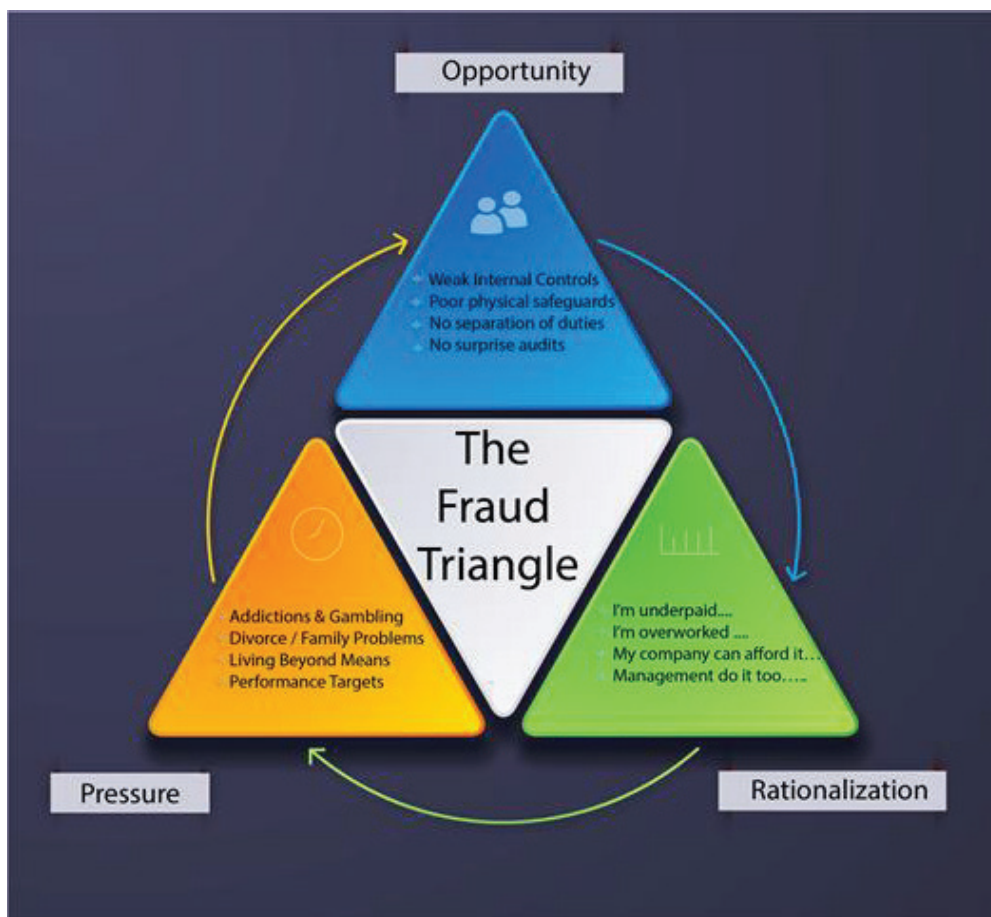
๑) ค่านิยมบริโภคนิยมและการยกย่องความร่ำรวย (Consumerism and Materialism) กระแสโลกาภิวัตน์ผลักดันให้สังคมยกย่องคนรวยโดยไม่สนใจที่มาของทรัพย์สิน เมื่อประกอบกับความต้องการทางวัตถุตามทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) ที่ไม่มีที่สิ้นสุด ขณะที่รายได้ประจำไม่เพียงพอต่อค่าครองชีพ จึงกลายเป็นแรงผลักดันให้ใช้อำนาจหน้าที่ในทางทุจริต

๒) ปัจจัยตาม “ทฤษฎีสามเหลี่ยมการทุจริต” (The Fraud Triangle) พฤติกรรมการทุจริตในระดับปัจเจกบุคคลอธิบายได้ด้วยทฤษฎีของ Donald R. Cressey ซึ่งประกอบด้วย ๓ ปัจจัยร่วมกัน ดังนี้

๒.๑) แรงกดดัน (Pressure/Incentive) ความจำเป็นทางการเงิน เช่น หนี้สินส่วนตัว ค่าใช้จ่ายครอบครัว หรือการตอบสนองรสนิยมหรูหรา

๒.๒) โอกาส (Opportunity) ช่องว่างในระบบการควบคุมภายในที่หละหลวมขององค์กร หรือกฎหมายที่มีช่องโหว่ ทำให้บุคคลเชื่อว่าสามารถทุจริตได้โดยไม่มีใครจับได้

๒.๓) การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) การสร้างข้ออ้างทางจิตวิทยาเพื่อลดความรู้สึกผิดในใจ เช่น อ้างว่าตนได้ผลตอบแทนต่ำเกินไป หรือคิดว่าเงินที่รับเป็นเพียง “สินน้ำใจ”

ภาพที่ ๑.๑ ทฤษฎีสามเหลี่ยมการทุจริต (The Fraud Triangle)

๔) สภาพะชาชินและการยอมรับการทุจริตในชีวิตประจำวัน (Normalization of Corruption) ความคิดสี่เทาที่ว่า “โกงแต่เก่งและมีผลงานก็พอรับได้” รวมถึงความเคยชินกับพฤติกรรมการจ่ายเงินแป๊ะเจี๊ยะหรือการลัดคิว หล้อหลอมให้สังคมยอมรับการทุจริตโดยปริยาย

๑.๒.๓ ผลกระทบเชิงลึก ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การทำลายหลักนิติธรรม และวิกฤตความศรัทธาต่อรัฐ

ความเสียหายจากการทุจริตส่งผลกระทบเป็นวงกว้างใน ๓ มิติหลัก

๑) ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและการสูญเสียขีดความสามารถในการแข่งขัน องค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย) ประเมินว่า มูลค่าความเสียหายจากการทุจริตในภาครัฐอาจสูงถึง ๕๐๐,๐๐๐ ล้านบาทต่อปี โดยเฉพาะการจัดซื้อจัดจ้างที่มีมูลค่าความเสียหายสูงถึงร้อยละ ๒๐-๔๐ ของงบลงทุน ส่งผลให้ต้นทุนการดำเนินธุรกิจในไทยพุ่งสูงขึ้นถึงร้อยละ ๕๘ ฉุดรั้งการเติบโตของ GDP และลดโอกาสการเข้าถึงบริการพื้นฐานของกลุ่มคนยากจน

๒) การทำลายหลักนิติธรรมและระบบยุติธรรมสองมาตรฐาน รายงานจาก World Justice Project (WJP) สะท้อนว่า ดัชนีหลักนิติธรรมของประเทศไทยด้านการไม่มีการทุจริต (Absence of

Corruption) อยู่ในระดับต่ำมากที่สุดที่ ๓๔ จาก ๑๐๐ คะแนน เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมถูกแทรกแซงทางการเมือง โดยเฉพาะในคดีทุจริตระดับสูง

๓) วิกฤตความศรัทธาต่อรัฐ (Crisis of Faith in the State) ผลสำรวจของสถาบันพระปกเกล้า (KPI Poll) ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๙ ชี้ว่า ประชาชนร้อยละ ๖๘.๗ ไม่เชื่อมั่นในหน่วยงานรัฐใดเป็นพิเศษ และคะแนนดัชนีการเมืองไทยดิ่งลงเหลือเพียง ๓.๖๖ จาก ๑๐ คะแนน สะท้อนวิกฤตความไว้วางใจในระบบราชการ อย่างไรก็ตาม ดัชนีความอดทนต่อการทุจริตของประชาชนลดต่ำลงเป็นประวัติการณ์ที่ ๐.๙๒ จาก ๑๐ คะแนน (ยิ่งต่ำยิ่งไม่ทน) แสดงถึงพลังสังคมที่เริ่มตื่นรู้และไม่ยอมทนต่อการโกง

๑.๓ ดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perceptions Index: CPI)

๑.๓.๑ ที่มา เกณฑ์การวัด และความน่าเชื่อถือขององค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ

ความเป็นมา จัดทำโดยองค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International: TI) ซึ่งเป็น NGO สาธารณะ เริ่มเผยแพร่ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1995 (พ.ศ. ๒๕๓๘)

เกณฑ์การวัด ใช้เกณฑ์คะแนนตั้งแต่ ๐ (ทุจริตสูงมาก) ถึง ๑๐๐ (โปร่งใสสูงสุด) โดยเป็นการประเมินความรู้สึกและการรับรู้ของผู้เชี่ยวชาญและผู้บริหารภาคธุรกิจ ผ่านแหล่งข้อมูลทุติยภูมิระดับโลก ๑๓ แหล่ง ซึ่งประเทศไทยใช้ประเมินร่วมกัน ๙ แหล่ง

ผลกระทบ ประเทศที่มีคะแนน CPI ต่ำจะสะท้อนถึงความเสี่ยงสูงในการลงทุนและต้นทุนแฝงจากการติดสินบน ทำให้นักลงทุนขาดความเชื่อมั่น

๑.๓.๒ วิเคราะห์สถานการณ์และอันดับ CPI ของประเทศไทยเปรียบเทียบกับอาเซียนและระดับสากล

ข้อมูลผลคะแนน CPI ล่าสุดประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๘ (ประกาศอย่างเป็นทางการในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๙) สะท้อนสถานการณ์ของไทยในระดับวิกฤต ดังนี้

- ค่าเฉลี่ยของโลกอยู่ที่ ๔๒ คะแนน จากทั้งหมด ๑๘๒ ประเทศ
- ประเทศกลุ่มผู้นำด้านความโปร่งใสของโลก ได้แก่ เดนมาร์ก (๘๙ คะแนน), ฟินแลนด์ (๘๘ คะแนน) และสิงคโปร์ (๘๔ คะแนน)
- ประเทศไทยได้เพียง ๓๓ คะแนน รั้งอันดับที่ ๑๑๖ ของโลก (คะแนนลดลง ๑ คะแนน และอันดับร่วงลง ๙ อันดับจากปีก่อนหน้า) ถือเป็นคะแนนที่ต่ำที่สุดในรอบ ๑๔ ปี นับตั้งแต่เปลี่ยนรูปแบบเกณฑ์การประเมินในปี พ.ศ. ๒๕๕๕

ประเทศไทยร่วงลงมาอยู่ในอันดับที่ ๘ ของภูมิภาคอาเซียน ตามหลังแม้กระทั่งประเทศอินโดนีเซียและลาว โดยมีคะแนนเปรียบเทียบ ดังนี้

- ๑) สิงคโปร์ (๘๔ คะแนน)
- ๒) บรูไน (๖๓ คะแนน)
- ๓) มาเลเซีย (๕๒ คะแนน)
- ๔) ติมอร์ - เลสเต (๔๔ คะแนน)
- ๕) เวียดนาม (๔๑ คะแนน)
- ๖) อินโดนีเซีย (๓๔ คะแนน)

๗) ลาว (๓๔ คะแนน)

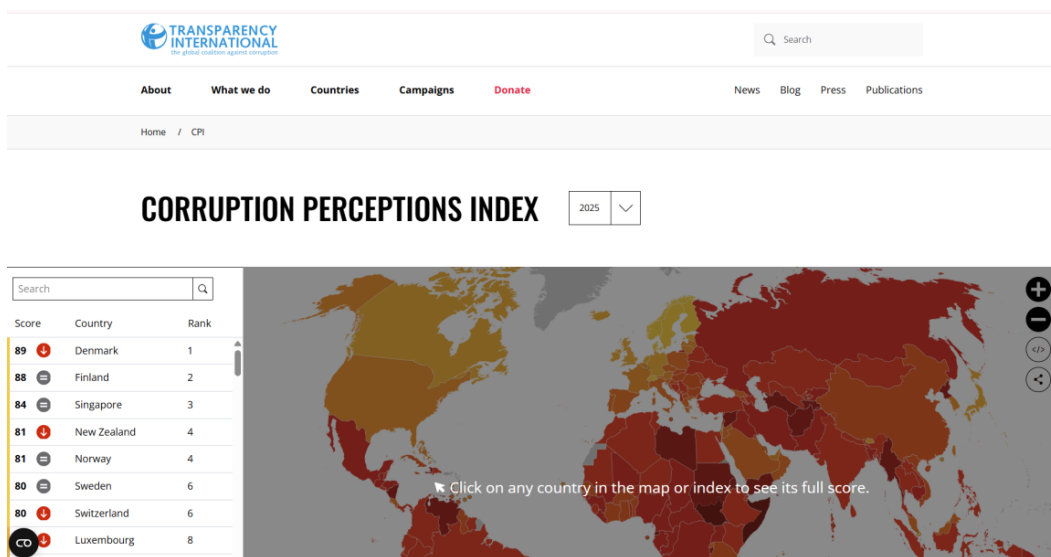
๘) ประเทศไทย (๓๓ คะแนน)

๙) ฟิลิปปินส์ (๓๒ คะแนน)

๑๐) กัมพูชา (๒๐ คะแนน)

๑๑) เมียนมา (๑๖ คะแนน)

ความถดถอยอย่างต่อเนื่องนี้ ทำให้นักลงทุนมองว่าปัญหาคอร์รัปชันและการเรียกรับสินบนในระบบราชการไทยยังเป็นต้นทุนแฝงที่สูงถึงร้อยละ ๕๘ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ

ภาพที่ ๑.๒ แผนที่ดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI Global Map)

๑.๔ ยุทธศาสตร์ชาติและกระบวนการสร้างพลเมืองที่เข้มแข็ง

๑.๔.๑ เป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติและการยกระดับดัชนี CPI

รัฐบาลไทยบรรจุประเด็นการต่อต้านการทุจริตไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) ด้านที่ ๖ (การปรับสมดุลและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการภาครัฐ) โดยตั้งเป้าหมายตัวชี้วัดดัชนี CPI ที่ท้าทาย

เป้าหมายระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๗๐) ต้องได้คะแนน CPI ไม่น้อยกว่า ๕๗ คะแนน

เป้าหมายระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๘๐) ต้องได้คะแนน CPI ไม่น้อยกว่า ๗๓ คะแนน และจัดอยู่ใน ๒๐ อันดับแรกของโลก เพื่อสร้าง “ประเทศไทยใสสะอาด ไทยทั้งชาติต้านทุจริต”

๑.๔.๒ กระบวนการสร้างพลเมืองที่เข้มแข็งและหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา

เพื่อเปลี่ยนผ่านพฤติกรรมของคนในสังคม ยุทธศาสตร์ชาติมุ่งปฏิรูปผ่านกลไกสำคัญ การผลักดันหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาเป็นมาตรฐานกลางตั้งแต่ระดับปฐมวัยไปจนถึงอุดมศึกษา รวมถึงหน่วยงานความมั่นคงและข้าราชการ เพื่อบ่มเพาะทักษะการคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวมอย่างเด็ดขาด

โมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต พัฒนาขึ้นโดย รศ. ดร.มาณี ไขยธีรานุวัฒน์ศิริ (๒๕๖๒) เพื่อเป็นเครื่องมือปรับวิถีชีวิตของคนในสังคม ประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบหลัก ดังนี้

S: Sufficient (ความพอเพียง)

T: Transparent (ความโปร่งใส)

R: Realise (การตื่นรู้)

O: Onward (การมุ่งไปข้างหน้า)

N: kNowledge (ความรู้ - ดึงตัวอักษร N จากคำว่า kNowledge)

G: Generosity (ความเอื้ออาทร)

ต่อมาได้มีการพัฒนาสู่ระดับสูงสุดคือ โมเดล “STRONGEST” โดยเพิ่มเติมอีก ๓ องค์ประกอบทางจริยธรรมเพื่อความยั่งยืน ได้แก่

E: - Ethics (จริยธรรม) การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและรับผิดชอบ

S: - Sustainability (ความยั่งยืน) การร่วมสร้างและพัฒนาสังคมที่โปร่งใสไร้ทุจริตอย่างต่อเนื่อง

T: - Truth (สัจธรรม) การมีจิตใจที่บริสุทธิ์ ยึดมั่นและครองตนอยู่บนความดีงาม

รณรงค์ให้ประชาชนไม่เพิกเฉยต่อการทำผิดกฎหมายแม้เพียงเล็กน้อย และใช้มาตรการลงโทษทางสังคม (Social Sanction) ต่อผู้กระทำความผิดเพื่อสร้างความเกรงกลัวและละอาย

เปลี่ยนบทบาทประชาชนจากผู้รับบริการสู่ผู้ร่วมตรวจสอบและกำหนดนโยบายผ่านกลไก เช่น ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า และการสร้างเครือข่ายเฝ้าระวัง เช่น เครือข่าย PACC Connect และระบบคุ้มครองผู้ชี้เบาะแส

๑.๕ บทสรุปประจำบท

การแก้ไขปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในยุคดิจิทัลไม่สามารถอาศัยเพียงกลไกทางกฎหมายหรือการปราบปรามไล่จับกุมแต่เพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป แต่จำเป็นต้องดำเนินการควบคู่กันใน ๒ มิติหลัก

การป้องกันเชิงโครงสร้างและระบบนิเวศทางเทคโนโลยี การออกแบบระบบบริหารราชการให้ “โกงยาก” ด้วยการนำบริการออนไลน์ (One Stop Service) และข้อมูลเปิด (Open Data + AI) เช่น แพลตฟอร์ม ACT Ai มาใช้ในการเปิดเผยขั้นตอนการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ เพื่อลดการใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐอย่างเป็นรูปธรรม

การสร้างระบบนิเวศทางสังคมและพลเมืองเข้มแข็ง การปลูกฝังจิตสำนึกผ่านหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาและโมเดล STRONG/STRONGEST ตลอดจนสนับสนุนเครือข่ายเฝ้าระวังภาคประชาชน เช่น Traffy Fondue หรือ แชตบอต “ต้องแฉ” เพื่อทำลายวงจรอุบาทว์ของการทุจริต และยกระดับค่าคะแนน CPI ของประเทศไทยสู่เป้าหมายในระดับสากลอย่างยั่งยืน

๑.๖ คำถามทบทวนท้ายบท

๑) คำถาม กระบวนทัศน์ (Paradigm) ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในปัจจุบัน มีการปรับเปลี่ยนแนวทางอย่างไร และมีกลไกใดที่เป็นรูปธรรมในการขับเคลื่อนกระบวนทัศน์นี้

แนวคำตอบ

ในปัจจุบัน กระบวนทัศน์การแก้ปัญหาทุจริตได้เปลี่ยนผ่านจากการเน้นการปราบปรามหรือไล่จับคนผิดมาเป็นการเน้นการออกแบบระบบเชิงโครงสร้างที่ป้องกันการโกงได้ตั้งแต่ต้นหรือโกงยาก โดยมีกลไกที่สำคัญ ๓ ประการ

๑) การลดดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยการนำระบบเทคโนโลยีและการบริการแบบเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว (One Stop Service) มาใช้ลดการเผชิญหน้ากันโดยตรง

๒) การเปิดเผยข้อมูลสาธารณะโดยอัตโนมัติ (Open by default) การเปิดเผยข้อมูลการใช้งานประมาณและโครงการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐในรูปแบบไฟล์คอมพิวเตอร์ที่ประมวลผลได้ง่าย (Machine-readable)

๓) การปฏิรูปกฎระเบียบที่ล้าสมัย (Regulatory Guillotine) เพื่อตัดขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อนอันเป็นช่องทางในการเรียกรับสินบน

๒) คำถาม พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมล่าสุด) มีความสำคัญและบทบาทอย่างไรต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการคุ้มครองภาคประชาชนในการตรวจสอบอำนาจรัฐ

แนวคำตอบ

กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญฯ มีบทบาทสำคัญในการเป็นเกราะคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่พลเมืองผ่านมาตรการทางกฎหมาย ๒ มิติหลัก

๑) ระบบคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส (Whistleblower Protection) คุ้มครองความปลอดภัยและให้สิทธิประโยชน์แก่ผู้ที่เปิดเผยข้อมูลหรือแจ้งเบาะแสการทุจริต

๒) การป้องกันการฟ้องปิดปาก (Anti-SLAPP Law) ป้องกันไม่ให้ผู้มีอิทธิพลหรือข้าราชการใช้กฎหมายฟ้องร้องกลั่นแกล้งภาคประชาชนหรือสื่อมวลชนที่ออกมาเปิดโปงการทุจริตโดยสุจริต ซึ่งช่วยลดความกลัวและทำให้พลเมืองกล้าทำหน้าที่ตรวจสอบอำนาจรัฐอย่างปลอดภัย

๓) คำถาม เทคโนโลยีดิจิทัลและข้อมูลเปิดภาครัฐ (Open Data) มีความสำคัญอย่างไรในการสร้างระบบที่ “โกงยาก” และจูงจูงตัวอย่างนวัตกรรมหรือแพลตฟอร์มด้านโกงในประเทศไทยอย่างน้อย ๓ ตัวอย่าง

แนวคำตอบ

เทคโนโลยีดิจิทัลและข้อมูลเปิดช่วยสร้างความโปร่งใสและดึงประชาชนเข้ามาร่วมตรวจสอบข้อมูลขนาดใหญ่ (Crowdsourcing) ซึ่งทำให้การทุจริตทำได้ยากขึ้น ตัวอย่างแพลตฟอร์มด้านโกงในไทย ได้แก่

๑) แพลตฟอร์ม ACT Ai ฐานข้อมูลเปิดขนาดใหญ่ที่ใช้ AI วิเคราะห์และแจ้งเตือนความผิดปกติ (Red Flags) ในโครงการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ

๒) แชนแนล “ต้องแฉ” (@corruptionwatch) ช่องทางรับแจ้งเบาะแสทุจริตแบบปกปิดตัวตน (Anonymous) ผ่าน LINE และ Facebook เพื่อประสานงานส่งต่อข้อมูลให้ ป.ป.ช.

๓) แพลตฟอร์ม Traffy Fondue ระบบรับแจ้งเรื่องร้องเรียนผ่าน LINE ที่ช่วยคัดแยกหมวดหมู่และส่งตรงไปยังผู้รับผิดชอบหลักอย่างรวดเร็วและตรวจสอบได้

๔) คำถาม จงอธิบายความหมายของตัวอักษรแต่ละตัวในโมเดล STRONG พร้อมทั้งอธิบายพัฒนาการที่ยกระดับไปสู่โมเดล STRONGEST ว่ามุ่งหมายเพื่อสร้างพลเมืองในลักษณะใด

แนวคำตอบข้อที่ ๔

โมเดล STRONG ย่อมาจาก

Sufficient (พอเพียง), Transparent (โปร่งใส), Realise (ตื่นรู้), Onward (มุ่งไปข้างหน้า), NkKnowledge (ความรู้), Generosity (เอื้ออาทร)

เมื่อยกระดับไปสู่โมเดล STRONGEST จะเพิ่ม ๓ มิติทางจริยธรรม

Ethics (จริยธรรม), Sustainability (ความยั่งยืน), Truth (สัจธรรม)

ความมุ่งหมาย เพื่อมุ่งสร้างพลเมืองที่มีปทัสถานทางจริยธรรมขั้นสูง สามารถแยกแยะประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมออกจากกันได้โดยอัตโนมัติ และยึดมั่นในการร่วมสร้างสังคมไทยที่สะอาดไร้ทุจริตอย่างยั่งยืน

๕) คำถาม คำว่า “พลเมืองที่เข้มแข็ง (Active Citizen)” และแนวคิด “สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต” มีความเชื่อมโยงและส่งเสริมซึ่งกันและกันอย่างไรในการทำลาย “วงจรอุบาทว์ของการทุจริต”

แนวคำตอบข้อที่ ๕

“พลเมืองเข้มแข็ง (Active Citizen)” คือพลเมืองที่ตื่นรู้ในสิทธิหน้าที่และเข้ามามีส่วนตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจรัฐอย่างจริงจัง เมื่อพลเมืองกลุ่มนี้รวมตัวกันจะพัฒนาไปสู่ “สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต” ซึ่งไม่ยอมรับการโกงทุกรูปแบบแม้เพียงเล็กน้อย

ความสัมพันธ์ของทั้งสองแนวคิดจะส่งผลให้เกิด การลงโทษทางสังคมต่อผู้กระทำผิด ซึ่งจะไปทำลายกระบวนการสร้างความเคยชินกับการทุจริตและตัดวงจรอุบาทว์ที่เอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มทุนหรือผู้มีอำนาจ นำไปสู่การแก้ไขปัญหาทุจริตที่ฐานรากอย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๗ รายการอ้างอิง

เอกสารอ้างอิงภาษาไทย

กิตติเดช ฉันทะวัฒน์. (๒๕๖๙). *สถานการณ์คอร์รัปชันไทยในมิติเศรษฐกิจและการร่วมเผื่อระวังองค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย).*

คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต วุฒิสภา. (๒๕๖๑). *รายงานการพิจารณาศึกษาเรื่อง รูปแบบและแนวทางการป้องกันและปราบปรามการทุจริตประพจน์มิชอบ. สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.*

มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ. (๒๕๖๒). *กระบวนการคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม กรณีศึกษาโมเดล STRONG - จิตพอเพียงต้านทุจริต. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.*

มาณี ไชยธีรานุวัณศิริ. (๒๕๖๒). *คู่มือการประยุกต์ใช้โมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต*.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.).

มานะ นิมิตรมงคล. (๒๕๖๙). *บทวิเคราะห์เชิงโครงสร้างปัญหากระบบราชการและคอร์รัปชันไทย*.
องค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย).

ราชกิจจานุเบกษา. (๒๕๖๑). พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปราม
การทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑. เล่ม ๑๓๕ ตอนที่ ๑๑๒ ก.

ราชกิจจานุเบกษา. (๒๕๖๘). พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปราม
การทุจริต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘. เล่ม ๑๔๒ ตอนที่ ๒๔ ก.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๕๖). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔*. นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชันส์.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท.). (๒๕๖๙). *รายงานผล
การศึกษาวិเคราะห์ผลประเมินคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๘*.
กระทรวงยุติธรรม.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๑). *หลักสูตรด้านทุจริต
ศึกษา (Anti-Corruption Education)*. สำนักหลักสูตรและการเรียนรู้การป้องกันการทุจริต.

สำนักงานสถาบันพระปกเกล้า. (๒๕๖๙). *รายงานผลสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อความ
เชื่อมั่นในหน่วยงานรัฐ (KPI Poll)*. สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๖๑). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ -
๒๕๘๐*. สำนักนายกรัฐมนตรี.

เอกสารอ้างอิงภาษาต่างประเทศ

Cressey, D. R. (1953). *Other people's money: A study in the social psychology of
embezzlement*. Free Press.

Heidenheimer, A. J. (1978). *Political corruption: Readings in comparative analysis*.
Transaction Books.

Klitgaard, R. (1988). *Controlling corruption*. University of California Press.

Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. Harper & Row.

The PRS Group. (2025). *International country risk guide (ICRG)*.

Transparency International. (2026). *Corruption Perceptions Index 2025*.

<https://www.transparency.org/en/cpi/2025>

World Justice Project. (2025). *WJP Rule of Law Index 2025*.

<https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index>

แผนการจัดการเรียนรู้ประจำบท (Lesson Plan) บทที่ ๒

ระยะเวลา สัปดาห์ที่ ๓ (รวม ๓ ชั่วโมง)

๑) การจัดความสอดคล้องของผลลัพธ์การเรียนรู้ (Alignment of Learning Outcomes)

แผนการสอนนี้ถูกออกแบบเพื่อตอบสนองต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ในระดับต่าง ๆ ดังนี้

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (Program Learning Outcomes - PLOs)

PLO ๑ รอบรู้ในศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ บูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อไปพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีความรับผิดชอบ

Sub PLO ๑.๒ ประยุกต์ใช้ศาสตร์แนวคิด ทฤษฎีสมัยใหม่ในการพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคม มีจิตอาสาและมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับรายวิชา (Course Learning Outcomes - CLOs)

CLO ๑ ผู้เรียนสามารถอธิบายหลักการ ทฤษฎี โครงสร้างกฎหมาย (เช่น รัฐธรรมนูญ พ.ร.บ. ป.ป.ช. พ.ร.บ. จัดซื้อจัดจ้างฯ อนุสัญญา UNCAC) และกลไกเครื่องมือประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส (ITA) โดยบูรณาการเข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (เช่น หลักสุจริต ๓ หิริโอตตปปะ และหลักปธาน ๔) เพื่อใช้เป็นฐานคิดในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตได้อย่างถูกต้อง

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับบทเรียน (Lesson Learning Outcomes - LLOs)

LLO ๒.๑ ผู้เรียนสามารถอธิบายกรอบของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ (รัฐธรรมนูญฉบับปราบโกง) และเจตนารมณ์ต่อต้านการทุจริต รวมถึงบทบาทเชิงรุกขององค์กรอิสระ (ป.ป.ช. และ ป.ป.ท.) ตลอดจนการทำงานของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบที่ใช้ระบบไต่สวนได้

LLO ๒.๒ ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ข้อกฎหมายสำคัญและบทลงโทษ เช่น กฎหมายคุ้มครองผู้ชี้เบาะแสร (Anti-SLAPP Law) ตาม พ.ร.บ. ป.ป.ช. พ.ศ. ๒๕๖๘ และ พ.ร.บ. การจัดซื้อจัดจ้างฯ พ.ศ. ๒๕๖๐ ตลอดจนชี้ให้เห็นช่องโหว่ของการบังคับใช้กฎหมายผ่านการถกเถียงเชิงวิพากษ์ได้

LLO ๒.๓ ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต (UNCAC) ฉบับปี พ.ศ. ๒๕๔๖ และพันธกรณีระหว่างประเทศในการเตรียมความพร้อมเข้าเป็นสมาชิกองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ของประเทศไทย

๒) การพัฒนาโดเมนการเรียนรู้ (K-S-E-C Mapping)

การจัดการเรียนการสอนในบทนี้ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ครอบคลุมคุณลักษณะดังต่อไปนี้

ความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจในกระบวนการสร้างพลเมืองเข้มแข็ง ผ่านกรอบกฎหมายรัฐธรรมนูญ นวัตกรรมทางตุลาการ บทบาทขององค์กรอิสระคู่ขนาน และกฎหมายระหว่างประเทศที่สกัดกั้นการทุจริตข้ามชาติ

ทักษะ (Skills) ทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และการทำงานร่วมกับผู้อื่นผ่านกระบวนการถกเถียงประเด็นเชิงวิพากษ์ (Socratic Lecture) ในประเด็นช่องโหว่ทางกฎหมายและกรณีศึกษา

จริยธรรม (Ethics) ความซื่อสัตย์สุจริต มีจิตสำนึกที่ดี รับผิดชอบต่อนหน้าที่ ตระหนักถึงความคุ้มค่า โปร่งใส และยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ลักษณะบุคคล (Character) กล้าแสดงออก กล้าตัดสินใจ ในการตั้งคำถาม วิพากษ์ช่องโหว่ทางกฎหมาย และพร้อมเป็นพลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen) เพื่อปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวม

๓) ตารางการออกแบบการเรียนการสอน (Constructive Alignment Matrix)

โครงสร้างการเรียนรู้ถูกจัดในสัปดาห์ที่ ๓ โดยใช้ยุทธศาสตร์การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่สอดคล้องกับหัวข้อเนื้อหา ดังตารางที่ ๒.๑ ตารางการออกแบบการเรียนการสอน บทที่ ๒

สัปดาห์ ที่	หัวข้อเนื้อหา	กิจกรรมการเรียนการสอน	การวัดและประเมินผล
๓	กรอบกฎหมายและองค์กรอิสระ ๒.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและเจตนารมณ์ต่อต้านการทุจริต (กลไกการคัดกรองบุคคลตามมาตรา ๙๘ และ ๑๖๐) ๒.๒ องค์กรอิสระและหน่วยงานหลัก ป.ป.ช., ป.ป.ท. (ฉบับ พ.ศ. ๒๕๖๘) และศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบที่ใช้ระบบไต่สวน ๒.๓ กฎหมายสำคัญ พ.ร.ป. ป.ป.ช. (การคุ้มครองพยาน Anti-SLAPP Law) และ พ.ร.บ. จัดซื้อจัดจ้างฯ (ระบบ e-GP, Integrity Pact) ๒.๔ อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต (UNCAC) พ.ศ. ๒๕๔๖ และการมุ่งสู่มาตรฐาน OECD	บรรยายเชิงวิพากษ์ (Socratic Lecture) ผู้สอนบรรยายข้อกฎหมายโดยตั้งคำถามถึงช่องโหว่ของกฎหมายและให้นักศึกษาถกเถียงประเด็นร่วมกัน โดยเฉพาะประเด็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์และกลไกคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส	Summative Assessment แบบทดสอบย่อย (Quiz) ด้านความเข้าใจในวัฒนธรรมกฎหมายภายในประเทศ การวิเคราะห์กรณีศึกษา (Case Study Analysis) ศึกษากฎนิสึบนข้ามชาติเพื่อประเมินความเข้าใจต่อกลไกของอนุสัญญา UNCAC และเกณฑ์ OECD เกณฑ์การประเมิน (Rubric Concept) วัดความสามารถในการอธิบายข้อกฎหมาย และวิเคราะห์กรณีศึกษาที่สะท้อนถึงช่องโหว่หรือการบังคับใช้กฎหมาย ตอบสนองต่อ CLO ๑

๔) เกณฑ์การประเมินผล (Analytic Rubric)

ประเด็น ประเมิน	ดีเยี่ยม (๔)	ดี (๓)	พอใช้ (๒)	ปรับปรุง (๑)
ความถูกต้อง ของข้อ กฎหมาย (Knowledge of Law)	อธิบายสาระสำคัญของ รัฐธรรมนูญ บทบาท ป.ป.ช./ป.ป.ท./ศาล ทุจริตฯ นวัตกรรม กฎหมาย (Anti- SLAPP/e-GP) และ อนุสัญญา UNCAC/OECD ได้ ถูกต้องแม่นยำทุก ประเด็น	อธิบาย สาระสำคัญของ ข้อกฎหมายและ บทบาทของ องค์กรได้ถูกต้อง เป็นส่วนใหญ่	อธิบายข้อ กฎหมายและ อำนาจหน้าที่ ขององค์กร ตรวจสอบได้ ถูกต้องเป็น บางส่วน	ข้อมูล คลาดเคลื่อน หรือไม่สามารถ อธิบาย สาระสำคัญทาง กฎหมายได้
การวิเคราะห์ เชิงวิพากษ์ (Critical Analysis)	วิเคราะห์และชี้ให้เห็น ช่องโหว่ของการบังคับ ใช้กฎหมายได้อย่าง ลึกซึ้ง พร้อมยกเหตุผล และแนวบรรทัดฐาน (เช่น คำพิพากษาศาล ฎีกา) ประกอบได้ ชัดเจน	วิเคราะห์ช่อง โหว่ของ กฎหมายได้ ชัดเจนตาม ประเด็นที่ กำหนด โดยมี หลักการทาง กฎหมาย สนับสนุน	วิเคราะห์ ประเด็นการ ทุจริตได้บ้าง แต่ ขาดหลักฐาน หรือเหตุผลทาง ข้อกฎหมาย สนับสนุน	อธิบายตาม ความรู้สึกโดย ไม่มีหลักการ ทางรัฐ ประศาสน ศาสตร์หรือนิติศาสตร์ สนับสนุน
การเชื่อมโยง บทบาทองค์กร (Alignment of Roles)	เชื่อมโยงอำนาจหน้าที่ เชิงรุกของ ป.ป.ช., ป.ป.ท. และศาลอาญา คดีทุจริตฯ ใน กระบวนการยุติธรรม ได้อย่างเป็นระบบและ ไร้รอยต่อ	เชื่อมโยง บทบาทองค์กร และ กระบวนการ บังคับใช้ กฎหมายได้ ชัดเจนใน ประเด็นหลัก	เชื่อมโยงอำนาจ หน้าที่ได้บ้างแต่ ยังไม่เห็น ความสัมพันธ์ที่ ชัดเจนระหว่าง องค์กร	ไม่สามารถ เชื่อมโยง บทบาทของ องค์กรอิสระกับ กระบวนการ ยุติธรรมทาง อาญาได้

๕) ทรัพยากรและสื่อการเรียนรู้ (Learning Resources)

เอกสารประกอบการสอนรายวิชา GE ๑๐๐๕ บทที่ ๒ กรอบกฎหมายและมาตรการป้องกัน
และปราบปรามการทุจริต

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ และ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘

พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๘

พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. ๒๕๖๐

อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต (UNCAC) พ.ศ. ๒๕๔๖ และเอกสาร
เจตจำนงเข้าเป็นภาคีสมาชิกรายการเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD)

กรณีศึกษา (Case Studies) แนวคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๗/๒๕๖๗ และคำพิพากษา
ศาลฎีกาที่ ๓๔๖๒/๒๕๖๗ ตลอดจนข่าวสารที่สะท้อนให้เห็นถึงช่องโหว่และการบังคับใช้กฎหมายใน
ปัจจุบัน

บทที่ ๒

กรอบกฎหมายและมาตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

ในการศึกษาพลวัตของการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและจิตสำนึกเพียงมิติเดียวย่อมไม่อาจต้านทานกระแสของระบอบอุปถัมภ์และอาชญากรรมทางเศรษฐกิจที่ทวีความซับซ้อนขึ้นได้ รัฐประศาสนศาสตร์และนิติศาสตร์สมัยใหม่จึงตระหนักดีว่าความดีจำเป็นต้องมีโครงสร้างทางกฎหมายที่เฉียบขาดคอยกำกับดูแล ด้วยเหตุนี้ การทำความเข้าใจกรอบกฎหมายและมาตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ซึ่งเปรียบเสมือนโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการบังคับใช้บรรทัดฐานความโปร่งใสในสังคมไทย จึงเป็นรากฐานสำคัญในการร่วมสร้างสังคมสุจริตอย่างยั่งยืน

จุดเปลี่ยนครั้งประวัติศาสตร์ของกรอบกฎหมายไทย เริ่มต้นจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ซึ่งถูกขนานนามในแวดวงวิชาการและสังคมทั่วไปว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปราบโกง รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้วางกระบวนทัศน์ใหม่ โดยบัญญัติไว้ในหมวดหน้าที่ของปวงชนชาวไทยว่า พลเมืองทุกคนมีหน้าที่ไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตและประพฤติมิชอบทุกรูปแบบ และยกระดับมาตรการเชิงรุกในมาตรา ๖๓ ที่บังคับให้รัฐต้องส่งเสริม สนับสนุน และให้ความรู้แก่ประชาชนถึงอันตรายของการทุจริต พร้อมทั้งจัดให้มีกลไกคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสอย่างเข้มงวด การออกแบบกฎหมายสูงสุดเช่นนี้เป็นการเปลี่ยนสมรภูมิจากการที่รัฐสู้กับคอร์รัปชันเพียงลำพัง มาเป็นการดึงพลังของภาคประชาสังคมและพลเมืองเข้ามาเป็นเครือข่ายแนวร่วมในการตรวจสอบ (วรวิทย์ สุขบุญ, ๒๕๖๓)

นอกจากเจตนารมณ์ตามรัฐธรรมนูญแล้ว ประเทศไทยยังได้พัฒนานวัตกรรมทางกฎหมายและกระบวนกรายุติธรรมให้แหลมคมยิ่งขึ้น ผ่านการบังคับใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ ซึ่งได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘ เพื่อบัญญัติกลไกคุ้มครองผู้ชี้เบาะแสร้อย่างเป็นรูปธรรมตามหลักการ กฎหมายป้องกันการฟ้องปิดปากเพื่อปกป้องพลเมืองดีและผู้ให้ถ้อยคำโดยสุจริตจากการถูกฟ้องร้องกลับแกล้งหรือการดำเนินการทางวินัยโดยมิชอบ

ภาคการบริหารและกลไกตรวจสอบคู่ขนาน ได้มีการปรับปรุง พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๘ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและขยายอำนาจไต่สวนคดีทุจริตและประพฤติมิชอบของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท.) ให้มีความรวดเร็วและเด็ดขาดมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งมีการยกระดับโครงสร้างศาลยุติธรรมโดยการจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ซึ่งเป็นศาลชำนาญพิเศษที่ใช้กระบวนกรพิจารณาตัดสินด้วยระบบไต่สวน ทำให้การดำเนินคดีทุจริตเป็นไปอย่างรวดเร็ว เทียบธรรม และไม่เปิดช่องให้ผู้กระทำความผิดหลุดรอดไปได้ด้วยเทคนิคและข้อต่อสู้ทางกฎหมายแบบเดิม (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ, ๒๕๖๘)

ยิ่งไปกว่านั้น ประเทศไทยยังมุ่งยกระดับมาตรฐานทางกฎหมายให้สอดคล้องกับหลักสากลตามกรอบอนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการให้สินบนแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศในการทำธุรกรรม

ทางธุรกิจระหว่างประเทศ เพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าเป็นสมาชิกองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาโดยการคุมเข้มมาตรการความรับผิดชอบของนิติบุคคลในคดีสินบนข้ามชาติ

การศึกษาในบทนี้ จะทำให้ผู้เรียนได้เห็นพลวัตของโครงสร้างทางกฎหมาย ตั้งแต่ระดับรัฐธรรมนูญ กฎหมายระดับพระราชบัญญัติ ไปจนถึงทิศทางมาตรฐานสากล เมื่อเข้าใจโครงสร้างทางนิติรัฐเหล่านี้อย่างถ่องแท้ ท่านจะไม่เพียงแต่รับรู้ว่าการผิดกฎหมายใดฝ่าฝืนกฎหมาย แต่ท่านจะมีอาวุธทางปัญญาในการปกป้องผลประโยชน์ของส่วนรวม และพร้อมที่จะก้าวออกไปเป็นพลเมืองตื่นรู้ที่มีศักยภาพในการใช้กลไกทางกฎหมายเพื่อร่วมกำกับดูแลความโปร่งใสของชาติอย่างยั่งยืนสืบไป

๒.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและเจตนารมณ์ต่อต้านการทุจริต

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้รับการขนานนามจากแวดวงวิชาการและคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญว่าเป็น “รัฐธรรมนูญฉบับปราบโกง” ฉายานี้ไม่ได้เกิดขึ้นจากความบังเอิญ แต่สะท้อนถึงเจตนารมณ์อันแน่วแน่ของคณะผู้ร่างที่ตระหนักรู้ว่า วิกฤตคอร์รัปชันคือมะเร็งร้ายที่กัดกินความมั่นคงของชาติ จึงได้ยกระดับมาตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริตขึ้นสถิตไว้ในกฎหมายสูงสุดของประเทศ เพื่อใช้เป็นกลไกหลักในการรื้อถอนระบบอุปถัมภ์และสกัดกั้นผู้ไม่มีความซื่อสัตย์สุจริตไม่ให้เข้ามามีอำนาจในการบริหารราชการแผ่นดิน (สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๖๑)

ความลุ่มลึกของเจตนารมณ์นี้ปรากฏเด่นชัดผ่านการวางโครงสร้างทางกฎหมายที่ครอบคลุมทุกมิติ

ประการแรกคือ กลไกการคัดกรองบุคคลเชิงจริยธรรม รัฐธรรมนูญได้วางบรรทัดฐานทางจริยธรรมอย่างเข้มงวด โดยกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไว้อย่างเด็ดขาด เช่น ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องไม่เคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดฐานทุจริต (มาตรา ๙๘) หรือผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ และไม่มีพฤติกรรมอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง (มาตรา ๑๖๐) ซึ่งกลไกการตรวจสอบคุณสมบัติและจริยธรรมนี้มีผลบังคับใช้อย่างจริงจัง ดังปรากฏในแนวบรรทัดฐานคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (เช่น คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๗/๒๕๖๓) ที่ชี้ขาดให้ผู้ดำรงตำแหน่งฝ่ายบริหารสูงสุดพ้นจากตำแหน่งเนื่องจากการฝ่าฝืนคุณสมบัติทางจริยธรรมดังกล่าว ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ามาตรฐานทางจริยธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เป็นหลักการขั้นเด็ดขาดและมีสภาพบังคับใช้จริงในฐานะเครื่องมือคัดกรองผู้ใช้อำนาจรัฐ

ประการที่สองคือ การติดตามและยกระดับบทบาทขององค์กรตรวจสอบโดยเพิ่มอำนาจให้องค์กรอิสระอย่างคณะกรรมการ ป.ป.ช. และศาลยุติธรรมให้สามารถควบคุม ตรวจสอบบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินเชิงลึกและลงโทษนักการเมืองหรือเจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริตได้อย่างเฉียบขาดและรวดเร็วยิ่งขึ้น ผ่านระบบกระบวนการไต่สวนของศาลชำนาญพิเศษ (วรวิทย์ สุขบุญ, ๒๕๖๓)

นวัตกรรมทางรัฐธรรมนูญที่ถือเป็นการปฏิวัติกระบวนการต่อต้านการทุจริตของไทย คือ การดึงภาคประชาชนเข้ามาเป็นเครือข่ายแนวร่วมในการตรวจสอบรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้การไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตและประพฤติมิชอบทุกรูปแบบเป็นหน้าที่ตามกฎหมายของปวงชนชาวไทย พร้อมทั้งตรามาตรา ๖๓ ในหมวดหน้าที่ของรัฐ ที่บังคับให้รัฐต้องส่งเสริม สนับสนุน และให้

ความรู้แก่ประชาชนถึงอันตรายของการทุจริต ตลอดจนสร้างกลไกคุ้มครองผู้ชี้เบาะแสอย่างเป็นทางการ
รูปธรรม (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๐)

ซึ่งต่อมาเจตนารมณ์ด้านการคุ้มครองภาคประชาชนนี้ ได้รับการตรากฎหมายคุ้มครองรับและ
ขยายความอย่างมีนัยสำคัญใน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและ
ปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘ โดยเพิ่มมาตรการปกป้องผู้แจ้งเบาะแสและพยานอย่าง
เด็ดขาดจากการถูกฟ้องร้องกลับแกล้งหรือการฟ้องปิดปาก กรอบกฎหมายสูงสุดเหล่านี้จึง
เปรียบเสมือนพิมพ์เขียวระดับชาติ ที่แผ่ขยายอิทธิพลไปสู่การตรากฎหมายลำดับรองและมาตรการ
ป้องกันการทุจริตในทุกระดับของสังคมไทยที่เราจะศึกษาในเชิงลึกต่อไป

๒.๑.๑ กลไกการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐตามรัฐธรรมนูญ

เมื่อเรากล่าวถึงการบริหารราชการแผ่นดิน สิ่งที่ยกไม่ออกจากการใช้อำนาจรัฐคือโอกาสใน
การทุจริต ดังว่าทหกรรมคลาสสิกทางรัฐศาสตร์ที่ว่า “อำนาจมักนำไปสู่ความฉ้อฉล และอำนาจ
เบ็ดเสร็จย่อมนำไปสู่ความฉ้อฉลอย่างเบ็ดเสร็จ” ด้วยเหตุนี้ การออกแบบรัฐธรรมนูญจึงต้องวาง
น้ำหนักไปที่การสร้างระบบตรวจสอบและถ่วงดุล (Checks and Balances) ที่มีประสิทธิภาพ

ในบริบทของการเมืองการปกครองไทย ปัญหาคอร์รัปชันได้ฝังรากลึกและพัฒนาการของ
รูปแบบจนมีความซับซ้อนเกินกว่ากลไกทางกฎหมายแบบเดิมจะรับมือได้ รัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ จึงถูกออกแบบมาด้วยเจตนารมณ์ขั้นเด็ดขาด เพื่ออุดช่องโหว่
ของอดีต จนได้รับการยอมรับและขนานนามในแวดวงวิชาการนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ว่าเป็น
“รัฐธรรมนูญฉบับปราบโกง” (สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๖๑)

การทำความเข้าใจกลไกการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ จึงไม่ใช่เพียง
การท่องจำมาตราทางกฎหมาย แต่เป็นการศึกษาให้เห็นถึงระบบนิเวศเชิงที่สอดประสานกันอย่างเป็น
ระบบ ดังต่อไปนี้

กลไกแรกสุดที่เป็นเสมือนประตูด่านหน้าในการตรวจสอบอำนาจรัฐ คือการสกัดกั้นไม่ให้
บุคคลที่มีประวัติความต่างพร้อยเข้ามาสู่อำนาจ รัฐธรรมนูญได้วางกลไกการคัดกรองที่เข้มงวดที่สุดใน
ประวัติศาสตร์การเมืองไทย โดยเฉพาะในเรื่องของคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่ง
ทางการเมือง

การกำหนดลักษณะต้องห้ามไว้ในมาตรา ๙๘ ที่บัญญัติห้ามมิให้บุคคลที่เคยต้องคำพิพากษา
อันถึงที่สุดว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดฐานทุจริตและประพฤติมิชอบ
เข้าสมัครรับเลือกตั้งโดยเด็ดขาด (ถือเป็นการตัดสิทธิ์ตลอดชีวิต) นอกจากนี้ ในระดับคณะรัฐมนตรี
มาตรา ๑๖๐ ยังได้ยกระดับมาตรฐานขึ้นไปอีกชั้น โดยกำหนดว่ารัฐมนตรีจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต
เป็นที่ประจักษ์ และไม่มีพฤติกรรมอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่าง
ร้ายแรง

กลไกการกรองทางจริยธรรมนี้มีผลบังคับใช้อย่างเป็นรูปธรรมดังปรากฏในแนวบรรทัดฐานคำ
วินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่วางหลักเกณฑ์อย่างเข้มงวดในการรักษาความสะอาดของระบบบริหาร
ราชการแผ่นดิน ซึ่งสะท้อนเจตนารมณ์ในการใช้จริยธรรมและกฎหมายมาผูกร้อยเข้าด้วยกัน เพื่อคัด
กรองและตรวจสอบพฤติกรรมของผู้ใช้อำนาจรัฐตั้งแต่อ่อนเข้าสู่ตำแหน่ง (วรวิทย์ สุขบุญ, ๒๕๖๓)

เมื่อบุคคลก้าวเข้าสู่การใช้อำนาจรัฐ กลไกที่ทำหน้าที่สอดส่องดูแลอย่างใกล้ชิดคือองค์กรอิสระซึ่งถูกออกแบบมาให้หลุดพ้นจากการแทรกแซงของฝ่ายบริหาร รัฐธรรมนูญพุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้มุ่งเน้นการติดต่อและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้แก่องค์กรเหล่านี้ โดยเฉพาะคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ซึ่งเป็นหน่วยงานหลัก

กลไกที่ได้รับพัฒนาให้แหลมคมยิ่งขึ้น คือการกำหนดกรอบเวลาการไต่สวนข้อเท็จจริงของ ป.ป.ช. ให้มีความชัดเจน เพื่อขจัดจุดอ่อนเรื่องความล่าช้าในอดีต ตลอดจนยกระดับการตรวจสอบบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินเชิงลึกเพื่อควบคุมพฤติกรรมร่ำรวยผิดปกติ นอกจากนี้ เพื่อทำลายข้อจำกัดในการปฏิบัติงาน เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญยังได้รับการแปลงไปสู่การตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘ ซึ่งช่วยลบภาพ “เสือกระดาษ” โดยเพิ่มระบบคุ้มครองช่วยเหลือผู้แจ้งข้อมูลเบาะแสดต่อ ป.ป.ช. และมีกลไกสนับสนุนค่าใช้จ่ายทางคดีอย่างชัดเจนหากถูกฟ้องร้องกลับ

ประกอบกับการเดินทางปรับปรุงกฎหมายในมาตรา ๑๗๖ เพื่อเพิ่มระดับความรับผิดชอบของนิติบุคคลและการควบคุมสินบนข้ามชาติให้สอดคล้องกับมาตรฐานขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (อียูเมอี สัจจาสัย, ๒๕๖๒; สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๙)

หากองค์กรอิสระเปรียบเสมือนดาบที่ใช้ฟาดฟัน กลไกทางตุลาการก็เปรียบเสมือนตราขังที่ต้องมีความเที่ยงตรงและเท่าทันต่อรูปแบบอาชญากรรม ในอดีตการนำคดีทุจริตขึ้นสู่ศาลยุติธรรมปกติมักเผชิญกับความล่าช้า และผู้กระทำผิดที่เป็นผู้มีอิทธิพลมักใช้เทคนิคทางกฎหมายเพื่อประวิงเวลาหรือหลบเลี่ยงความผิด

รัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องจึงได้สนับสนุนให้เกิดโครงสร้างสถาบันตุลาการรูปแบบใหม่ นั่นคือการจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ซึ่งถือเป็นนวัตกรรมในการตรวจสอบอำนาจรัฐชั้นสูง ความโดดเด่นของศาลนี้คือการนำระบบไต่สวนมาใช้แทนระบบกล่าวหาแบบเดิม ในระบบไต่สวน ผู้พิพากษาจะมีบทบาทเชิงรุกในการค้นหาความจริง ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เพียงแค่งานหลักฐานที่โจทก์หรือจำเลยนำเสนอเท่านั้น หากศาลเห็นว่ายังมีข้อสงสัย ก็สามารถเรียกพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ด้วยตนเอง กลไกนี้ปิดประตูการสู้คดีด้วยการพลิกแพลงทางเทคนิค และทำให้ข้าราชการระดับสูงหรือนักการเมืองที่ใช้อำนาจโดยมิชอบ ต้องเผชิญกับการตรวจสอบข้อเท็จจริงอย่างถึงแก่น

แม้เราจะมีกฎหมายที่เข้มงวด หรือมีองค์กรอิสระที่ทรงพลังเพียงใด แต่หากปราศจากแรงขับเคลื่อนจากมวลชน การตรวจสอบอำนาจรัฐย่อมไม่อาจยั่งยืน รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันจึงได้สร้างปรากฏการณ์ใหม่ โดยการเปลี่ยนสถานะของภาคประชาชนจากผู้เฝ้ามองให้กลายเป็นหุ้นส่วนในการตรวจสอบ

ความมุ่งหมายนี้ถูกบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในมาตรา ๖๓ ซึ่งกำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมสนับสนุน และให้ความรู้แก่ประชาชนถึงอันตรายที่เกิดจากการทุจริต ตลอดจนสนับสนุนให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อมีส่วนร่วมในการณรงค์ต่อต้านการทุจริต ที่สำคัญที่สุดคือรัฐธรรมนูญบังคับให้รัฐต้องจัดให้มีมาตรการคุ้มครองผู้ชี้เบาะแสดอย่างเข้มงวด เพื่อให้พลเมืองมีความกล้าหาญที่จะแจ้งเหตุความไม่ชอบมาพากลโดยไม่ต้องหวาดกลัวต่ออิทธิพลมืด

กลไกตามมาตรา ๖๓ นี้ ได้รับการปรับเปลี่ยนมาเป็นบทบัญญัติรูปธรรมผ่าน พ.ร.ป. ป.ป.ช. (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘ ที่ให้ความคุ้มครองทางแพ่ง ทางอาญา และทางวินัย แก่ผู้ชี้เบาะแสโดยสุจริต ซึ่งทำหน้าที่เสมือนเป็นกฎหมายป้องกันการฟ้องคดีปิดปาก (Anti-SLAPP Law) ช่วยให้อำนาจประชาสังคมมีเกราะคุ้มกันในการขับเคลื่อนการตรวจสอบได้อย่างมั่นคงและปลอดภัย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๐; นโยบายวาท, ๒๕๖๘)

เจตนารมณ์และโครงสร้างของรัฐธรรมนูญ จะเห็นได้ว่ากลไกการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตยของประเทศไทย ได้ถูกร้อยเรียงเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การคัดกรองคนดีเข้าสู่สภา การให้อำนาจองค์กรอิสระในการสอดส่อง การสร้างกระบวนการยุติธรรมที่รวดเร็วและเป็นธรรม ไปจนถึงการสร้างกำแพงมนุษย์จากภาคประชาชน

เป้าหมายสูงสุดของการออกแบบกลไกการตรวจสอบเหล่านี้ มิได้จำกัดอยู่เพียงการมุ่งเน้นผลในทางปราบปรามและลงโทษผู้กระทำความผิด แต่เป้าหมายที่แท้จริงคือการสถาปนาระบบนิเวศแห่งธรรมาภิบาลที่ผู้ถือครองอำนาจอธิปไตยต้องตระหนักรู้เสมอว่า ตนเองปฏิบัติหน้าที่อยู่ท่ามกลางแสงสว่างที่ประชาชน องค์กรอิสระ และกฎหมาย จับจ้องอยู่ทุกขณะจิต (กฤษฎา ปิ๋นบ้านท่า, ๒๕๖๕)

ความเข้าใจในกลไกทางรัฐธรรมนูญเหล่านี้ถือเป็นการติดอาวุธทางปัญญา เมื่อท่านสำเร็จการศึกษาออกไป ไม่ว่าท่านจะสวมบทบาทเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือเป็นพลเมืองในภาคเอกชน ขอให้ท่านพึงระลึกเสมอว่า ท่านคือหนึ่งในกลไกการตรวจสอบที่มีชีวิต ท่านมีสิทธิ หน้าที่ และอำนาจอันชอบธรรมตามกฎหมายสูงสุด ในการปกป้องผลประโยชน์ของชาติ และร่วมขับเคลื่อนสังคมไทยให้ก้าวพ้นจากวงจรอุบาทว์ของการคอร์รัปชันได้อย่างยั่งยืนสืบไป

๒.๒ องค์กรอิสระและหน่วยงานหลักในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญถือเป็นเสาหลักที่ถูกออกแบบมาให้หลุดพ้นจากการแทรกแซงของฝ่ายการเมือง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ได้รับการยกย่องระดับอำนาจหน้าที่ในการไต่สวนคดีทุจริตระดับชาติและตรวจสอบพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในขณะเดียวกัน เพื่อลดภาวะคอขวดของการตรวจสอบ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท.) จึงเข้ามามีบทบาทสอดประสานในฐานะกลไกตรวจสอบข้าราชการระดับกลางและระดับปฏิบัติการ การจัดวางโครงสร้างและเส้นแบ่งอำนาจหน้าที่ขององค์กรอิสระและหน่วยงานรัฐเหล่านี้ มีเป้าหมายเพื่อสร้างระบบนิเวศการตรวจสอบที่ครอบคลุมแม้ในทางปฏิบัติยังคงมีความท้าทายด้านความซ้ำซ้อนและประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายที่ต้องได้รับการปรับปรุงและบูรณาการอย่างต่อเนื่องก็ตาม (นันทวัฒน์ บรมานันท์, ๒๕๖๑)

เนื่องจากโครงสร้างของระบบราชการไทยที่มีขนาดใหญ่ ส่งผลให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ต้องรับผิดชอบปริมาณภารกิจจำนวนมาก ฝ่ายบริหารจึงได้จัดตั้งกลไกการตรวจสอบคู่ขนาน ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (สำนักงาน ป.ป.ท.) ซึ่งกฎหมายได้รับการปรับปรุงโครงสร้างให้เป็นส่วนราชการระดับกรมที่ไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง หรือทบวง เพื่อความเป็นอิสระในการปฏิบัติราชการ โดยมีเลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ท. เป็นผู้รับผิดชอบขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี

เพื่อยกระดับประสิทธิภาพในการปราบปรามการทุจริตของกลไกตรวจสอบฝ่ายบริหารนี้ ปัจจุบันได้มีการบังคับใช้ พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๘ ซึ่งได้ปรับปรุงกระบวนการทำงานของ ป.ป.ท. ให้รวดเร็วและเป็นระบบเชิงรุกมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ผ่านการเพิ่มอำนาจหน้าที่สำคัญดังนี้

๑) การขยายขอบเขตอำนาจหน้าที่เชิงรุก กำหนดให้สำนักงาน ป.ป.ท. มีอำนาจดำเนินคดีทางวินัยและอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐในฐานะความผิด “ประพฤติมิชอบ” (เช่น การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่และการกระทำผิดวินัยที่ไม่ถึงขั้นทุจริตต่อหน้าที่) ได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องรอมอบหมายจากหน่วยงานอื่น

๒) การจำกัดกรอบระยะเวลาดำเนินการไต่สวน เพื่อแก้ปัญหาคดีล่าช้า กฎหมายใหม่บังคับให้เริ่มไต่สวนข้อเท็จจริงภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับเรื่อง และต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน ๒ ปี (ขยายได้รวมไม่เกิน ๓ ปี)

๓) มาตรการเร่งรัดทางวินัยเด็ดขาด ผู้บังคับบัญชาต้นสังกัดต้องดำเนินการลงโทษทางวินัยแก่ผู้กระทำผิดตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ท. ขึ้นมาความผิดภายใน ๖๐ วัน หากไม่ดำเนินการโดยไม่มีเหตุผลอันควร ให้ถือว่าผู้บังคับบัญชาผู้นั้นมีความผิดวินัยอย่างร้ายแรงเสียเอง

๔) อำนาจศาลโดยตรงในการออกหมายจับและควบคุมตัว คณะกรรมการ ป.ป.ท. หรือพนักงานผู้ได้รับมอบหมาย มีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อออกหมายจับผู้ถูกกล่าวหาที่มีพฤติการณ์น่าเชื่อว่าหลบหนีได้โดยตรง เพื่อความรวดเร็วในการติดตามตัวผู้กระทำผิดมาดำเนินคดี

นอกจากสององค์กรหลักด้านการปราบปรามแล้ว การทำงานยังถูกกำกับและร้อยรัดอย่างสมบูรณ์แบบในมิติของการป้องกันความเสียหายต่อการเงินแผ่นดิน โดยการผนึกกำลังร่วมกับ คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน (คตง.) และ สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ที่มุ่งเน้นการตรวจสอบวินัยการเงินการคลังของรัฐ หากองค์กรเหล่านี้พบเหตุอันก่อให้เกิดความเสียหายแก่งบประมาณรัฐอย่างร้ายแรง จะมีกลไกประสานงานร่วมกับ ป.ป.ช. และคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) เพื่อร่วมมือระงับยับยั้งความเสียหายต่อทรัพย์สินของแผ่นดินนั้นในทันที พร้อมทั้งเปิดเผยข้อมูลให้ประชาชนทราบเพื่อสร้างแรงกดดันทางสังคมและส่งเสริมความโปร่งใสในทางสาธารณะ (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๖๐)

กระบวนการด้านทุจริตในประเทศไทยนั้นไม่ได้พึ่งพาพลังกำลังของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงลำพัง ทว่าเป็นการบูรณาการประสานกำลังของทั้งองค์กรอิสระและหน่วยงานรัฐ เพื่อถักทอตาข่ายการตรวจสอบที่ทรงพลัง รัดกุม และพร้อมที่จะอุดทุกช่องโหว่ของการใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบในสังคมไทยสืบไป

๒.๒.๑ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)

เมื่อเรววิเคราะห์ระบบราชการและการใช้อำนาจรัฐผ่านแว่นตาของวิชารัฐประศาสนศาสตร์และนิติศาสตร์ ธรรมชาติของการใช้อำนาจมักหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวถึงว่า “อำนาจนำมาซึ่งโอกาสในการแสวงหาผลประโยชน์” ในอดีตประเทศไทยเคยฝากความหวังในการปราบปรามการทุจริตไว้กับกลไกของฝ่ายบริหารและระบบการตรวจสอบสายการบังคับบัญชาปกติ ทว่าผลลัพธ์กลับล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากโครงสร้างราชการไทยถูกหยั่งรากลึกด้วยระบบอุปถัมภ์ การให้ข้าราชการ

ตรวจสอบข้าราชการด้วยกันเองจึงมักจบลงด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูล ครอบงำปะจุมก และเกิดวัฒนธรรมการปกปิดความผิด

การปฏิรูปโครงสร้างทางการเมืองและกฎหมายสูงสุดของประเทศ จึงได้ให้กำเนิดโครงสร้างเชิงสถาบันรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า “องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ” โดยมีเสาหลักที่ทรงอำนาจที่สุดคือ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ซึ่งถูกออกแบบมาให้เป็นสถาบันที่ตัดขาดจากการแทรกแซงของฝ่ายการเมืองและฝ่ายบริหารอย่างเด็ดขาด เพื่อทำหน้าที่เป็นดาบและโล่ของประชาชนในการต่อกรกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจและการใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบในทุกระดับชั้น (อัญมณี สัจจาสัย, ๒๕๖๒)

สถานะของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้รับการยกระดับและทวีความเข้มข้นขึ้นอย่างมีนัยสำคัญภายใต้ร่มเงาของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ซึ่งวงการวิชาการขนานนามว่าเป็น “รัฐธรรมนูญฉบับปราบโกง” รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้วางกรอบให้มีการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ ขึ้นมารองรับ ซึ่งเปรียบเสมือนการยกเครื่องโครงสร้างและกระบวนการทำงานของ ป.ป.ช. ใหม่ทั้งระบบ

เจตนารมณ์หลักของการปรับปรุงกฎหมาย คือการแก้ไขข้อบกพร่องในอดีตที่กระบวนการไต่สวนคดีทุจริตมีความล่าช้าจนส่งผลให้คดีขาดอายุความ กฎหมายจึงได้เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของ ป.ป.ช. ผ่านการกำหนดกรอบระยะเวลาในการไต่สวนคดีให้แล้วเสร็จอย่างชัดเจน พร้อมทั้งขยายขอบเขตอำนาจเพื่อให้สามารถบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นได้อย่างเป็นระบบ

เพื่อขจัดอุปสรรคสำคัญที่ทำให้พยานหรือผู้แจ้งเบาะแสไม่กล้าเปิดเผยความจริงอันเนื่องมาจากความหวาดกลัวการถูกฟ้องร้องดำเนินคดีกลับ ปัจจุบันจึงมีการบังคับใช้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘ ซึ่งเข้ามาอุดช่องโหว่ทางกฎหมายครั้งประวัติศาสตร์ โดยบัญญัติให้ความคุ้มครองแก่ผู้ชี้เบาะแสและพยานที่ให้ถ้อยคำหรือส่งพยานหลักฐานต่อ ป.ป.ช. โดยสุจริต ให้ได้รับเอกสิทธิ์พ้นจากความรับผิดชอบทั้งทางแพ่ง ทางอาญา และทางวินัย (Anti-SLAPP Law)

พร้อมทั้งสอดคล้องกับการพัฒนาเกณฑ์กฎหมายเพื่อเตรียมเข้าเป็นสมาชิกองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา ในการคุมเข้มและปรับปรุงมาตรา ๑๗๖ เพื่อเอาผิดทางอาญาแก่นิติบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสินบนข้ามชาติ (อัญมณี สัจจาสัย, ๒๕๖๒; สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๙)

บทบาทของ ป.ป.ช. ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การเป็นตำรวจตระเวนจับคนโกงเท่านั้น ทว่าถูกออกแบบมาให้ครอบคลุมวงจรการด้านทุจริตอย่างครบถ้วนบริบูรณ์ โดยสามารถจำแนกเสาหลักแห่งอำนาจหน้าที่ออกเป็น ๓ ประการหลัก ดังนี้

เสาหลักที่ ๑ การกิจด้านการปราบปรามและไต่สวน (Suppression and Investigation) อำนาจชี้ขาดของ ป.ป.ช. คือการไต่สวนข้อเท็จจริงและสรุปสำนวนคดีเพื่อส่งฟ้องศาล หากปรากฏข้อเท็จจริงว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ผู้พิพากษา หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐระดับสูง มีพฤติการณ์ทุจริตต่อหน้าที่ ร่ำรวยผิดปกติ หรือฝ่าฝืนมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง ป.ป.ช. จะใช้กระบวนการไต่สวนเชิงลึกในการรวบรวมพยานหลักฐาน ซึ่งกระบวนการนี้จะเชื่อมโยงไปสู่ศาล

อาญาคดีทุจริตและประพฤตินิชอบที่ใช้ระบบได้ส่วน ส่งผลให้นักการเมืองหรือเจ้าหน้าที่รัฐไม่สามารถใช้ช่องโหว่ทางเทคนิคกฎหมายเพื่อหลบเลี่ยงความผิดได้อีกต่อไป

เสาหลักที่ ๒ การกีดกันการตรวจสอบทรัพย์สิน (Asset Declaration and Inspection) มาตรการนี้คือฟันเฟืองสกัดกั้นความมั่งคั่งที่อธิบายที่มาไม่ได้ กฎหมายบังคับให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูง ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของตนเอง คู่สมรส (รวมถึงผู้ซึ่งอยู่กินกันฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรส) และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ทั้งก่อนเข้ารับตำแหน่งและหลังพ้นจากตำแหน่ง การตรวจสอบนี้ไม่ใช่เพียงเพื่อจัดเก็บเอกสาร แต่มีจุดประสงค์หลักเพื่อวิเคราะห์พฤติการณ์ร้ายแรงผิดปกติและควบคุมไม่ให้เจ้าหน้าที่รัฐนำอำนาจไปแสวงหาผลประโยชน์ในรูปแบบที่ขัดกันแห่งผลประโยชน์ เช่น การถือครองหุ้นในบริษัทที่รับสัมปทานจากรัฐ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการคอร์รัปชันเชิงนโยบายที่สร้างความเสียหายระดับชาติ (สุรนันทน์ สาริมาณ, ๒๕๕๒)

เสาหลักที่ ๓ การกีดกันการป้องกันและการบูรณาการเครือข่าย (Prevention and Network Integration) ในกระบวนการทัศน์ของรัฐประศาสนศาสตร์สมัยใหม่ ป.ป.ช. ตระหนักดีว่าการป้องกันย่อมดีกว่าการตามปราบปราม องค์กรจึงมีอำนาจหน้าที่ในการเสนอแนะมาตรการต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อปรับปรุงการปฏิบัติราชการให้มีความโปร่งใส รวมถึงการประเมินสถานการณ์และดัชนีความรุนแรงของการทุจริตในระดับประเทศ เพื่อเป็นเข็มทิศในการกำหนดนโยบาย (เสาวนีย์ ไทยรุ่งโรจน์, ๒๕๕๓) ป.ป.ช. ยังเป็นผู้ออกแบบนวัตกรรมการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส (ITA) ที่บังคับใช้กับหน่วยงานรัฐทั่วประเทศ และมีหน้าที่ขับเคลื่อนหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาเพื่อเพาะเมล็ดพันธุ์แห่งความซื่อสัตย์ลงในระบบการศึกษาไทยทุกระดับชั้น

เราต้องตระหนักว่า แม้คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีกฎหมายที่เข้มแข็งเพียงใด ทว่าการแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันให้หมดไปจากสังคมไทยอย่างยั่งยืนนั้นไม่อาจอาศัยเพียงกลไกทางกฎหมายเท่านั้น แต่จำเป็นต้องอาศัยมาตรการลงโทษทางสังคมควบคู่ไปด้วย

การที่ ป.ป.ช. เปิดเผยข้อมูลการชี้มูลความผิดหรือผลการประเมินความโปร่งใสสู่สาธารณะ ถือเป็นภาระส่งสัญญาณให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิเสธ คำว่าบาตร และไม่ยอมรับบุคคลหรือองค์กรที่มีพฤติกรรมฉ้อฉล การตื่นรู้ของมวลชนนี้เอง ที่จะเป็นปราการด่านสุดท้ายและทรงพลังที่สุดในการทำให้ผู้ที่คิดจะทุจริตต้องรู้สึกหวาดกลัวและละอายต่อการกระทำผิด (สังคีต พิริยะรังสรรค์, ๒๕๕๙)

จากการศึกษาบทบาทและโครงสร้างอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เราจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า องค์กรนี้คือหัวใจสำคัญที่หล่อเลี้ยงระบบนิเวศแห่งความโปร่งใสของประเทศไทย การดำรงอยู่ของ ป.ป.ช. ในฐานะองค์กรอิสระ ไม่ได้มีไว้เพียงเพื่อตรวจสอบฝ่ายบริหาร แต่มีไว้เพื่อผดุงหลักนิติธรรม (Rule of Law) และรักษามูลค่าอันชอบธรรมของประชาชนผู้เสียภาษี

สำหรับบัณฑิตที่เตรียมเข้าสู่เส้นทางอาชีพทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน การมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของ ป.ป.ช. อย่างถ่องแท้ จะเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างกรอบแนวคิดที่ยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล และการปฏิบัติหน้าที่อย่างรัดกุมถูกต้องตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย รู้เท่าทันเส้นแบ่งระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม และที่สำคัญที่สุดคือ ทำให้ตระหนักว่า ภารกิจการต้านทุจริตไม่ใช่หน้าที่ของ ป.ป.ช. เพียงหน่วยงานเดียว ทว่าคือพันธ

กิจแห่งชาติที่พลเมืองทุกคนต้องร่วมกันขับเคลื่อน เพื่อสถาปนาสังคมไทยที่ไม่ทนต่อการทุจริตให้เกิดขึ้นจริงอย่างยั่งยืนสืบไป

๒.๒.๒ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท.)

ในเมื่อประเทศเรามี ป.ป.ช. ที่เปรียบเสมือนดาบอาญาสิทธิ์อยู่แล้ว เหตุใดจึงต้องมีหน่วยงานตรวจสอบเพิ่มขึ้นมาอีก ประเด็นนี้สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์ว่าด้วย “ขอบเขตของการตรวจสอบ”

ข้าราชการและเจ้าหน้าที่รัฐของไทยทั้งระบบมีจำนวนมากกว่าสองล้านคน หากทุกคดีทุจริตไม่ว่าจะเป็นคดีระดับชาติหรือคดีการเบียดบังเงินเล็กน้อยในระดับท้องถิ่น ต้องถูกส่งไปให้ ป.ป.ช. ไล่สวนทั้งหมด ย่อมเกิดภาวะคดีล้นมือส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมล่าช้าและคดีหมดยุติความไปอย่างน่าเสียดาย ด้วยเหตุนี้ โครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดินจึงต้องออกแบบกลไกคู่ขนานขึ้นมาเพื่อแบ่งเบาภาระ และที่สำคัญคือเพื่อสร้างระบบภูมิคุ้มกันภายในให้กับฝ่ายบริหารเอง นั่นจึงเป็นจุดกำเนิดของ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท.) หรือที่มักเรียกกันว่า ป.ป.ท. ภาคราชการ (อัญมณี สัจจาชัย, ๒๕๖๒)

สำนักงาน ป.ป.ท. เป็นส่วนราชการระดับกรมที่ไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง หรือทบวงใด แต่อยู่ภายใต้สายการบังคับบัญชาและขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรีโดยตรง เพื่อให้กลไกตรวจสอบภายในฝ่ายบริหารนี้ปราศจากการแทรกแซงจากนักการเมืองหรือผู้มีอิทธิพลในกระทรวงเจ้าสังกัด

เส้นแบ่งขอบเขตอำนาจหน้าที่ระหว่าง ป.ป.ช. และ ป.ป.ท. ถูกขีดไว้อย่างชัดเจนด้วยระดับตำแหน่งและมูลค่าความเสียหาย กล่าวคือ ป.ป.ช. จะมุ่งเป้าไปที่การตรวจสอบนักการเมืองและข้าราชการระดับบริหารระดับสูง (ระดับ ๙ หรืออำนวยการระดับสูงขึ้นไป) ตลอดจนคดีที่มีมูลค่าความเสียหายร้ายแรง ในขณะที่ ป.ป.ท. จะรับผิดชอบการไต่สวนการทุจริตของข้าราชการระดับกลางและระดับปฏิบัติการ (ระดับ ๘ หรือผู้อำนวยการกองลงมา) ซึ่งถือเป็นฐานรากขนาดใหญ่ที่สุดของปิรามิดระบบราชการไทย

พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๘ ยังช่วยสร้างความชัดเจนในการรับส่งสำนวนคดีจาก ป.ป.ช. ทั้งการมอบหมายเป็นการทั่วไปและการมอบหมายเฉพาะเรื่อง ทำให้การแบ่งงานและส่งต่อสำนวนคดีมีความไร้รอยต่อและรวดเร็วยิ่งขึ้น

ความโดดเด่นทางวิชาการของ ป.ป.ท. ที่แตกต่างจากหน่วยงานปราบปรามในอดีต คือการไม่ตั้งรับรอให้มีหนังสือร้องเรียนส่งมาถึงโต๊ะทำงานแต่เพียงอย่างเดียว ป.ป.ท. ได้นำกระบวนการจัดการสมัยใหม่มาใช้ผ่านโครงการขับเคลื่อนระบบเฝ้าระวังการทุจริตเชิงรุกในหน่วยงานภาครัฐ กลไกนี้เปรียบเสมือนการติดตั้งเรดาร์หรือเซนเซอร์ตรวจจับความผิดปกติไว้ในกระบวนการทำงานของรัฐ

ตัวอย่างเช่น หากมีโครงการก่อสร้างถนนในระดับท้องถิ่น หรือการจัดซื้อจัดจ้างที่มีแนวโน้มว่าอาจมีการฮั้วประมูลเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ ป.ป.ท. สามารถลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบ เสนอแนะ และดึงเบรกโครงการนั้นได้ทันทีก่อนที่ความเสียหายต้องบประมาณแผ่นดินจะเกิดขึ้นจริง ยิ่งไปกว่านั้น กฎหมายฉบับปี ๒๕๖๘ ยังได้เพิ่มประสิทธิภาพด้วยการให้อำนาจ ป.ป.ท. ยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอออกหมายจับผู้ถูกกล่าวหาที่มีพฤติการณ์หลบหนีได้โดยตรงเมื่อข้อมูลความผิด

การเปลี่ยนบทบาทจากผู้ตามล่าเมื่อเกิดเหตุมาเป็นผู้เฝ้าระวังก่อนเกิดเหตุถือเป็นนวัตกรรมเชิงป้องกันที่ช่วยรักษางบประมาณของชาติไว้ได้มหาศาลในแต่ละปี (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ, ๒๕๕๘)

อุปสรรคที่ใหญ่ที่สุดของการปราบปรามการทุจริตในระบบราชการไทย ไม่ใช่การไม่มีกฎหมายที่เด็ดขาด แต่คือวัฒนธรรมอำนาจนิยมที่ทำให้ผู้น้อยไม่กล้าเปิดโปงผู้ใหญ่ ปัญหาการทุจริตในหน่วยงานมักเป็นความลับที่ทุกคนรู้แต่ไม่มีใครกล้าพูด เพราะกลัวผลกระทบต่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน หรือแม้กระทั่งความปลอดภัยในชีวิต

ป.ป.ท. เข้ามามีบทบาทสำคัญในการทำลายกำแพงความกลัวนี้ ผ่านกลไกการรับเรื่องร้องเรียนที่ปิดลับและปลอดภัย ข้าราชการชั้นผู้น้อยที่ถูกผู้บังคับบัญชาบีบบังคับให้เซ็นเอกสารจัดซื้อจัดจ้างที่เป็นเท็จ สามารถส่งข้อมูลเบาะแสมายัง ป.ป.ท. ได้โดยตรง กฎหมายได้มอบอำนาจให้หน่วยงานมีมาตรการคุ้มครองพยาน รวมถึงการเสนอให้กันบุคคลผู้ให้ข้อมูลไว้เป็นพยานโดยไม่ดำเนินคดี

ด้วยกลไกกฎหมายคุ้มครองพยานตาม พ.ร.บ. ป.ป.ช. และ พ.ร.บ. มาตรการของฝ่ายบริหารฯ ปี ๒๕๖๘ ที่สอดคล้องกัน ทำให้ผู้ชี้เบาะแสดโดยสุจริตได้รับเกราะคุ้มครองพ้นจากความรับผิดชอบทั้งทางแพ่ง อาญา และทางวินัย (Anti-SLAPP) ซึ่งก่อให้เกิดรอยร้าวในเครือข่ายการทุจริต เพราะผู้กระทำผิดจะเกิดความหวาดระแวงว่าผู้ร่วมขบวนการอาจนำหลักฐานไปมอบให้ ป.ป.ท. เพื่อแลกกับการกันตัวเป็นพยาน ซึ่งในทางจิตวิทยาถือเป็นการป้องปรามอาชญากรรมที่ได้ผลดีที่สุด (วิชญพงษ์ โพธิ์พิพรรค์, ๒๕๖๓)

นอกเหนือจากการใช้กฎหมายอย่างเฉียบขาดแล้ว ป.ป.ท. ยังรับหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการปรับเปลี่ยนดีเอ็นเอ (DNA) ของระบบราชการ โดยมุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายภาครัฐต่อต้านการทุจริต โครงการนี้ดำเนินการภายใต้แนวคิดที่ว่า การทุจริตเป็นเสมือนโรคระบาด การจะหยุดยั้งโรคระบาดได้ต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่บุคลากร

ป.ป.ท. ได้เข้าไปผลักดันโครงการข้าราชการไทยไร้ทุจริตโดยการจัดอบรมและปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่ข้าราชการระดับปฏิบัติการทั่วประเทศ ให้รู้จักแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม รวมไปถึงการติดอาวุธทางความรู้เกี่ยวกับระเบียบวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง เพื่อไม่ให้เจ้าหน้าที่รัฐตกเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ การสร้างเครือข่ายเข้มแข็งจากฐานรากเช่นนี้ เป็นการใช้มาตรการทางสังคมควบคู่ไปกับมาตรการทางกฎหมายอย่างแยกขาด (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ, ๒๕๕๘)

คณะกรรมการ ป.ป.ท. เปรียบเสมือนระบบภูมิคุ้มกันที่ฝ่ายบริหารสร้างขึ้นมาเพื่อตรวจจับและทำลายเซลล์มะเร็งคอร์รัปชันในร่างกายของตนเอง การดำรงอยู่ของ ป.ป.ท. ทำให้กลไกการต่อต้านการทุจริตของไทยมีความสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น โดยเป็นการอุดช่องโหว่การทำงานของ ป.ป.ช. และทำให้ข้าราชการระดับกลางและระดับปฏิบัติการตระหนักรู้ว่า พวกเขาไม่สามารถถอยนวลพ้นเงื้อมมือของกฎหมายไปได้ โดยเฉพาะมาตรการของกฎหมายปี ๒๕๖๘ ที่ระบุให้ผู้บังคับบัญชาต้นสังกัดต้องดำเนินการทางวินัยแก่ผู้กระทำผิดตามที่ ป.ป.ท. ชี้มูลภายใน ๖๐ วัน หากล่าช้าโดยไม่มีเหตุผลสมควรจะมีความผิดทางวินัยร้ายแรงเสียเอง

เพื่ออุดช่องโหว่ดังกล่าว รัฐจึงได้ผลักดันนวัตกรรมทางนิติศาสตร์ครั้งประวัติศาสตร์ ผ่านการประกาศใช้ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ ซึ่งถือเป็นการยกระดับโครงสร้างศาลเฉพาะทางเพื่อจัดการกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจและการทุจริตประพฤติมิชอบอย่างเบ็ดเสร็จและเด็ดขาด (สุทธิมาตร จันทรแดง, ๒๕๕๙)

เจตนารมณ์ในการก่อตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงเพื่อแยกประเภทคดีให้เป็นระเบียบ แต่มีรากฐานมาจากการตระหนักรู้ว่าคอร์รัปชันคือภัยความมั่นคงของชาติ การทุจริตในยุคปัจจุบันมีพัฒนาการที่รุนแรง สลับซับซ้อน และมีกระทำการเป็นเครือข่ายข้ามพรมแดน สร้างความเสียหายต่อทรัพย์สินของแผ่นดินอย่างมหาศาล

การพิจารณาคดีประเภทนี้ จึงไม่อาจใช้โมเดลระบบคดีลี้กิ้งซึ่งปล้นทั่วไปได้ แต่ต้องการกระบวนการยุติธรรมที่รวดเร็ว ทันสถานการณ์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด การดึงคดีทุจริตออกจากศาลปกติมาสู่ศาลเฉพาะทาง จึงเป็นการประกาศสงครามกับคอร์รัปชันอย่างเป็นรูปธรรม โดยศาลนี้ถูกจัดตั้งให้มีทั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง (ครอบคลุมพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล) และศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาค เพื่อกระจายอำนาจการพิจารณาคดีให้ครอบคลุมทุกภูมิภาคทั่วประเทศ (สุทธิมาตร จันทรแดง, ๒๕๕๙)

เพื่อให้การถอนรากถอนโคนการทุจริตเป็นไปอย่างเบ็ดเสร็จ กฎหมายได้บัญญัตินิยามและขอบเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลนี้ไว้อย่างกว้างขวางและรัดกุม โดยศาลมีอำนาจพิจารณาคดีใน ๓ กลุ่มหลัก ได้แก่

คดีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ ครอบคลุมเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกระดับ ที่ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ (มาตรา ๑๕๗) หรือใช้อำนาจในตำแหน่งโดยทุจริต รวมไปถึงการทุจริตในกระบวนการยุติธรรม

คดีที่เกี่ยวข้องกับเอกชนและบุคคลภายนอก นี่คือจุดเด่นที่สำคัญมาก กฎหมายไม่ได้ตีกรอบจำกัดแค่อาชญากรรมในเครื่องแบบราชการเท่านั้น แต่หากมีบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้สินบน เสนอผลประโยชน์เพื่อจูงใจเจ้าหน้าที่รัฐ หรือเข้ามาฮั้วประมูล (Bid-rigging) ศาลแห่งนี้ก็มีอำนาจดึงตัวเอกชนเหล่านั้นเข้ามาพิจารณาโทษในฐานะตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนการทุจริตได้ทั้งหมด

คดีด้านทรัพย์สินและบัญชีแสดงรายการทรัพย์สิน ศาลยังมีอำนาจพิจารณาคดีที่จูงใจยื่นบัญชีทรัพย์สินอันเป็นเท็จ การปกปิดข้อมูล ตลอดจนคดีที่มีการร้องขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินที่ได้มาจากการร่ำรวยผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน ซึ่งถือเป็นมาตรการริบทรัพย์สินที่เป็นหัวใจของการตัดท่อน้ำเลี้ยงเครือข่ายทุจริต (อัญมณี สัจจาชัย, ๒๕๖๒)

แก่นแท้ทางนิติศาสตร์ที่ผู้เรียนต้องทำความเข้าใจ คือความเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของการตั้งศาลนี้ไม่ใช่เรื่องของตัวอาคารสถานที่ แต่คือกระบวนการทัศน์และระบบการพิจารณาคดี

ในศาลอาญาทั่วไปของไทย เราใช้กระบวนการพิจารณาคดีแบบระบบกล่าวหา (Accusatorial System) ซึ่งผู้พิพากษาจะวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัดเสมือนกรรมการห้ามมวย คอยรับฟังเฉพาะพยานหลักฐานที่โจทก์และจำเลยนำเสนอสู้กันในศาลเท่านั้น หากทนายฝั่งจำเลยเก่งกาจ หรือโจทก์

(พนักงานอัยการ) นำสืบพยานหลักฐานได้ไม่แน่นอนหาพอ ศาลก็ต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ระบบนี้ทำให้ข้าราชการระดับสูงที่กระทำผิดมักรอดตัวไปได้

แต่สำหรับศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ กฎหมายได้เปลี่ยนมาใช้ ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) อย่างเต็มรูปแบบ ในระบบนี้ ผู้พิพากษาจะมีบทบาทในเชิงรุก ศาลมีอำนาจหน้าที่ในการค้นหาความจริงโดยตรง หากศาลพิจารณาสำนวนแล้วเห็นว่ายังมีข้อสงสัย หรือพยานหลักฐานยังไม่เพียงพอ ศาลมีอำนาจออกหมายเรียกพยานบุคคล พยานเอกสาร หรือสั่งให้มีการตรวจสอบเส้นทางการเงินเพิ่มเติมได้ด้วยตนเอง การเปลี่ยนมาใช้ระบบไต่สวนนี้ ถือเป็นการปิดโอกาสสำหรับผู้กระทำผิดที่คิดจะใช้ลูกเล่นหรือเทคนิคทางกฎหมายเพื่อหลบเลี่ยงความยุติธรรม (อัญมณี สัจจาสัย, ๒๕๖๒)

ทว่าระบบไต่สวนนี้ก็มีได้มีอำนาจเบ็ดเสร็จอย่างไรขอบเขต ดังบรรทัดฐานจาก คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๔๖๒/๒๕๖๗ ที่ชี้ขาดว่า แม้ศาลทุจริตฯ จะใช้ระบบไต่สวนและมีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงได้เอง แต่กระบวนการฟ้องร้องยังคงต้องอยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๒๐ (ผ่าน ม.๖ แห่ง พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีทุจริตฯ) ซึ่งกำหนดเงื่อนไขว่าพนักงานอัยการจะไม่มีอำนาจฟ้องคดีหากคดีนั้นไม่มีการสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมายมาก่อน หลักการนี้จึงเป็นเครื่องยืนยันว่าระบบไต่สวนของไทยยังคงให้ความสำคัญกับหลักประกันความเที่ยงธรรมและกระบวนการทางกฎหมายที่ชอบธรรมอย่างเคร่งครัด

เมื่อระบบไต่สวนได้มอบอำนาจอันมหาศาลในการค้นหาความจริงให้แก่ผู้พิพากษา การจะหาบุคคลมานั่งบัลลังก์ในศาลแห่งนี้ จึงไม่สามารถใช้ผู้พิพากษาบรรจุใหม่ หรือผู้พิพากษาที่ขาดประสบการณ์ปฏิบัติงานได้ กฎหมายจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตฯ จึงได้กำหนดคุณสมบัติขั้นต่ำไว้อย่างเข้มงวดที่สุด

ผู้พิพากษาในศาลนี้ จะต้องได้รับการแต่งตั้งจากผู้ที่เคยดำรงตำแหน่งระดับหัวหน้าศาลหรือเทียบเท่ามาแล้ว และที่สำคัญคือ ต้องเป็นผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้พิพากษามาแล้วไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี (สุทธิมาตร จันทรแดง, ๒๕๕๙) การตั้งกำแพงคุณสมบัติที่สูงลิ่วเช่นนี้ มีเหตุผลทางรัฐประศาสนศาสตร์และจิตวิทยาซ่อนอยู่ กล่าวคือ การพิจารณาคดีผู้มีความผิดพล นักการเมือง หรืออธิบดีกรมต่าง ๆ นั้น ย่อมเต็มไปด้วยแรงกดดันและการข่มขู่ ผู้พิพากษาจึงต้องเป็นบุคลากรที่มีวุฒิภาวะสูงสุด มีความเชี่ยวชาญในการประเมินพยานหลักฐานที่ซับซ้อน และมีบาร์มีทางจริยธรรมที่มากพอจนปราศจากความหวาดหวั่นต่ออิทธิพลมืดใด ๆ

ในมิติการพัฒนาเขตอำนาจศาลในปัจจุบัน มีความเคลื่อนไหวทางนิติศาสตร์และนโยบายสาธารณะในการพิจารณาปรับแก้กฎหมายเพื่อโอนย้ายคดีทุจริตประพฤติมิชอบของข้าราชการทหาร (ซึ่งเดิมอยู่ในอำนาจศาลทหารภายใต้สายการบังคับบัญชาฝ่ายความมั่นคง) ให้เข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมปกติภายใต้การพิจารณาของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เพื่อให้ระบบตรวจสอบความโปร่งใสของข้าราชการทุกภาคส่วนตั้งอยู่บนมาตรฐานเดียวกันอย่างเสมอภาค (พรรคประชาชน, ๒๕๖๙)

การก่อตั้งและกลไกการทำงานของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบถือเป็นปรากฏการณ์ทางนิติศาสตร์ที่สะท้อนให้เห็นว่า รัฐไทยพร้อมที่จะใช้ยาแรงในการรักษาโรคมะเร็งคอร์

รับขึ้น การบูรณาการอำนาจของศาลเฉพาะทางเข้ากับระบบไต่สวน และการคัดกรองผู้พิพากษาที่มีความเชี่ยวชาญสูงเข้ามาทำหน้าที่ ถือเป็นการสร้างความเกรงกลัวต่อกฎหมายอย่างเป็นรูปธรรม

สำหรับนักศึกษาในฐานะบุคลากรรุ่นใหม่ที่จะก้าวเข้าสู่การทำงานในอนาคต การทำความเข้าใจโครงสร้างของศาลแห่งนี้ จะเป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยให้ตระหนักถึงพฤติกรรมการกระทำผิดที่เคยทำกันจนชินชาในอดีต เช่น การฉ้อราษฎร์บังหลวง การรับของกำนัลเพื่อแลกกับความสะดวก หรือการนำทรัพย์สินราชการไปใช้ส่วนตัวนั้น ในยุคปัจจุบัน มีกลไกทางตุลาการที่รวดเร็ว เสียบบาด และพร้อมที่จะดำเนินคดีผู้กระทำผิดโดยไม่มีข้อยกเว้น เมื่อกระบวนการยุติธรรมมีความเข้มแข็งและเที่ยงตรง ย่อมเป็นฟันเฟืองสำคัญที่จะขับเคลื่อนและปกป้องสังคมไทย ให้ก้าวสู่การเป็นรัฐที่ปราศจากการทุจริตได้อย่างยั่งยืนสืบไป

๒.๓ กฎหมายสำคัญและบทลงโทษ

หลังจากที่เราได้ทำความเข้าใจถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ตลอดจนโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ขององค์กรตรวจสอบระดับชาติอย่าง ป.ป.ช. และ ป.ป.ท. กันไปแล้ว สิ่งที่จะขับเคลื่อนให้กลไกทางสถาบันเหล่านี้มีเขี้ยวเล็บอย่างแท้จริงในการปราบปรามคอร์รัปชัน คือตัวบทกฎหมายและบทลงโทษ

ในมุมมองทางนิติศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า การพึ่งพิงเพียงกระบวนการปลูกฝังจิตสำนึกและจริยธรรมของบุคลากรภาครัฐ อาจไม่เพียงพอต่อการยับยั้งกิเลสและผลประโยชน์ทับซ้อนที่มีมูลค่ามหาศาล สังคมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งยวดที่ต้องมีกติกาที่เข้มงวดและมีสภาพบังคับที่เด็ดขาด กฎหมายอาญาจึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อควบคุมความประพฤติของบุคคล สร้างความเกรงกลัวต่อการลงโทษ และไม่เปิดโอกาสให้บุคคลใดกล้าที่จะนำอำนาจรัฐไปแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง (มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, ๒๕๖๔)

โครงสร้างทางกฎหมายที่ใช้ในการจัดการกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจของประเทศไทยนั้น ประกอบด้วยกฎหมายหลายฉบับที่ทำงานสอดประสานกัน โดยมีรากฐานสำคัญคือ ประมวลกฎหมายอาญาซึ่งได้บัญญัติความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการและความผิดเกี่ยวกับการยุติธรรมไว้อย่างรัดกุม ตัวอย่างเช่น มาตรา ๑๕๗ ที่ครอบคลุมพฤติการณ์การปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ มาตรา ๑๔๔ และมาตรา ๑๖๗ ที่เอาผิดอย่างรุนแรงกับการให้หรือรับสินบน ตลอดจนมาตรา ๑๔๗, ๑๖๑ และ ๑๖๒ ที่มุ่งไปที่การยกยอหรือทรยศและการทำเอกสารเท็จทางราชการ ซึ่งบทลงโทษของความผิดเหล่านี้ล้วนมีโทษจำคุกตั้งแต่ ๑๐ ถึง ๒๐ ปี หรือแม้กระทั่งโทษสูงสุดคือการจำคุกตลอดชีวิต (ศาลรัฐธรรมนูญ, ๒๕๖๕)

นอกจากกฎหมายอาญาพื้นฐานแล้ว รัฐยังได้ออกแบบกฎหมายเฉพาะด้านเพื่อไล่ตามและอุดช่องโหว่พฤติกรรมทุจริตที่สลับซับซ้อนยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑, พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ (กฎหมายป้องกันการฉ้อราษฎร์บังหลวง) หรือพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดของพนักงานในองค์การหรือหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๐๒

กฎหมายพิเศษเหล่านี้ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงแค่การจับกุมตัวผู้กระทำผิดเข้าเรือนจำเท่านั้น ทว่ายังรวมถึงนวัตกรรมทางกฎหมายขั้นเด็ดขาด เช่น การเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งตลอดชีวิต และ

มาตรการริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการทุจริตหรือการรั่วรัยผิดปกติให้ตกเป็นของแผ่นดิน เพื่อตัดท่อน้ำเลี้ยงและทำลายเครือข่ายการฉ้อฉลให้สิ้นซาก (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๖๐)

การรับมือกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจและการทุจริตเชิงนโยบายที่มีความสลับซับซ้อนในยุคปัจจุบัน รัฐไม่อาจพึ่งพาเพียงกระบวนการตั้งรับได้อีกต่อไป แต่ต้องอาศัยนวัตกรรมและมาตรการทางกฎหมายเชิงรุกเพื่ออุดช่องโหว่ของการทุจริตคอร์รัปชัน การตรากฎหมายระดับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญและกฎหมายเฉพาะด้าน ได้ขยายขอบข่ายการบังคับใช้มาตรการทางอาญาและการริบทรัพย์สินให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น

การนำนวัตกรรมทางนิติศาสตร์มาใช้ เช่น การกันบุคคลไว้เป็นพยานและมาตรการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส ซึ่งปัจจุบันได้รับการยกระดับเกราะคุ้มครองพ้นจากความรับผิดทางแพ่ง อาญา และทางวินัยอย่างเป็นรูปธรรมตาม พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘ ตลอดจนการขยายขอบเขตการเอาผิดลงโทษปรับทางการเงินในอัตราที่สูงมากแก่นิติบุคคลและภาคเอกชนผู้สนับสนุนการทุจริตตามมาตรฐานสากลขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาถือเป็นการยกระดับมาตรการทางกฎหมายเพื่อทำลายเครือข่ายการฉ้อฉลให้สิ้นซาก และสร้างความเกรงกลัวต่อการกระทำผิดอย่างเป็นรูปธรรมในสังคมไทย (ภูมิโชค เหมาะ, ๒๕๖๒)

๒.๓.๑ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

ในเส้นทางการศึกษาเรื่องกลไกการปราบปรามการทุจริต สิ่งหนึ่งที่เรากำลังต้องยอมรับคือ อาชญากรรมทางเศรษฐกิจไม่เคยหยุดนิ่ง ผู้กระทำผิดซึ่งมักเป็นผู้มีอำนาจรัฐหรือกลุ่มทุนขนาดใหญ่ มักจะพัฒนารูปแบบการฉ้อฉลให้สลับซับซ้อนขึ้นอยู่เสมอเพื่อหลบเลี่ยงการตรวจสอบ ด้วยเหตุนี้กฎหมายในฐานะเครื่องมือของรัฐจึงไม่อาจหยุดนิ่งเป็นเพียงตัวอักษรบนหน้ากระดาษเก่า ๆ ได้

เมื่อประเทศไทยก้าวเข้าสู่ยุคของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ซึ่งถูกออกแบบมาด้วยเจตนารมณ์ขั้นเด็ดขาดในการปราบโกง โครงสร้างทางกฎหมายที่อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญจึงต้องถูกปรับรีดโครงสร้างใหม่ทั้งหมด นำมาสู่การประกาศใช้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ ซึ่งถือเป็นกฎหมายแม่บทฉบับใหม่ที่เปรียบเสมือนการยกเครื่องระบบการตรวจสอบและปราบปรามการทุจริตของประเทศให้มีศักยภาพทัดเทียมกับมาตรฐานสากล (อัญมณี สัจจาสัย, ๒๕๖๒)

ถอดรหัสเชิงวิพากษ์ในมุมมองของรัฐประศาสนศาสตร์ว่า กฎหมายฉบับนี้ได้สร้างกลไก หรือ เชี่ยวเลื้อบอะไรบ้าง ที่ทำให้ข้าราชการและนักการเมืองในยุคปัจจุบันต้องเผชิญกับแรงเสียดทานที่หนักหน่วงที่สุดในประวัติศาสตร์หากคิดจะกระทำการทุจริต

ปัญหาคลาสสิกที่บั่นทอนความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรมไทยมาอย่างยาวนาน คือความล่าช้าในการไต่สวนคดีทุจริต ในอดีต หลายคดีที่พัวพันกับนักการเมืองระดับชาติหรือข้าราชการระดับสูงมักถูกตองเรื่องไว้ในชั้นไต่สวน นานนับสิบปีจนคดีขาดอายุความ ส่งผลให้ผู้กระทำผิดลอยนวล ทว่า พ.ร.บ. ป.ป.ช. พ.ศ. ๒๕๖๑ ได้อุดช่องโหว่เกราะกำบังนี้อย่างเด็ดขาด

กฎหมายได้กำหนดกรอบระยะเวลาการไต่สวนไว้อย่างชัดเจนและบังคับใช้อย่างเข้มงวด โดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องดำเนินการไต่สวนคดีให้แล้วเสร็จภายใน ๒ ปี นับตั้งแต่วันที่เริ่มกระบวนการ หากมีเหตุจำเป็นอันหลีกเลี่ยงไม่ได้ กฎหมายอนุญาตให้ขยายเวลาได้ แต่รวมแล้วต้องไม่

เกิน ๓ ปี การตีกรอบเวลาเช่นนี้ ไม่เพียงแต่เร่งรัดให้ผู้กระทำผิดถูกนำตัวเข้าสู่ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบได้อย่างรวดเร็ว แต่ยังเป็นการกดดันให้เจ้าหน้าที่ ป.ป.ช. ต้องทำงานอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ถือเป็นการทลายยุทธวิธีการใช้ช่องว่างทางเวลาเพื่อวิ่งเต้นล้มคดีอย่างราบคาบ (อัญมณี สัจจาสัย, ๒๕๖๒)

ความเหนือชั้นของกฎหมายฉบับนี้ คือการทะลุข้อจำกัดเดิมที่เคยมองว่าการทุจริตเป็นเพียงความผิดของเจ้าหน้าที่รัฐไทยเท่านั้น ในยุคโลกาภิวัตน์การติดสินบนมักกระทำผ่านบริษัทข้ามชาติ กฎหมายจึงขยายขอบเขตอำนาจให้สามารถเอาผิดไปถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศและเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศที่เข้ามารับสินบนหรือทุจริตในอาณาจักไทยได้

การบังคับใช้กฎหมายยังได้ขยายขอบเขตครอบคลุมไปถึงการเอาผิดนิติบุคคลและภาคเอกชน ภายใต้ฐานคิดทางนิติศาสตร์ที่ว่า การปราบปรามการทุจริตจะบรรลุผลสัมฤทธิ์ได้ จำเป็นต้องกำหนดมาตรการลงโทษควบคู่กันทั้งในมิติของผู้ให้และผู้รับสินบน หากพบว่าเอกชนรายใดเป็นผู้เสนอสินบนให้แก่เจ้าหน้าที่รัฐเพื่อจูงใจให้กระทำการอันมิชอบ เอกชนรายนั้นจะต้องรับโทษหนักในฐานะผู้สนับสนุนการทุจริต

และหากนิติบุคคลนั้นไม่มีมาตรการควบคุมภายในที่รัดกุมพอเพื่อป้องกันการจ่ายสินบน นิติบุคคลนั้นอาจต้องเผชิญกับโทษปรับสูงสุดที่ผูกโยงกับมูลค่าของผลประโยชน์ที่ได้รับ ซึ่งอาจสูงถึงหลักร้อยล้านหรือพันล้านบาท กลไกนี้บีบบังคับให้ภาคธุรกิจต้องสร้างระบบธรรมาภิบาลในองค์กรของตนเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะความพยายามปรับปรุงมาตรการเอาผิดและลงโทษคดีสินบนข้ามชาติ (มาตรา ๑๗๖) เพื่อยกระดับความโปร่งใสของไทยให้ผ่านเกณฑ์การประเมินเข้าเป็นสมาชิกองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ในปัจจุบัน (วรวิทย์ สุขบุญ, ๒๕๖๓; สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๔)

ต้นธารของการทุจริตคอร์รัปชันในระบบราชการไทย มักเริ่มต้นจากพฤติกรรมสีเทาที่เรียกว่า การขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนบุคคลและส่วนรวม หรือการนำหมวกสองใบมาสวมในเวลาเดียวกัน กฎหมายฉบับนี้ได้ยกระดับมาตรการป้องกันปัญหาดังกล่าวให้รัดกุมยิ่งขึ้นผ่านหมวดที่ว่าด้วยการขัดกันแห่งผลประโยชน์ (เดิมคือมาตรา ๑๐๐)

กฎหมายได้วางข้อห้ามอย่างเด็ดขาด มิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปเป็นคู่สัญญาหรือมีส่วนได้เสียในสัญญาที่ทำกับหน่วยงานที่ตนเองปฏิบัติหน้าที่อยู่ นอกจากนี้ ยังห้ามการเข้าไปเป็นกรรมการ ผู้จัดการ หรือที่ปรึกษาในบริษัทเอกชนที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของหน่วยงานตน ข้อห้ามเหล่านี้ไม่ได้บังคับใช้แค่ในขณะดำรงตำแหน่งเท่านั้น แต่ยังทอดยาวไปถึงช่วงเวลาหลังพ้นจากตำแหน่งเป็นเวลา ๒ ปีอีกด้วย เพื่อสกัดกั้นพฤติกรรมต่างตอบแทนหรือการปูนบ่าเหม็นงำอื้อที่ปรึกษาให้แก่ข้าราชการเกษียณที่เคยเอื้อประโยชน์ให้กลุ่มทุนในอดีต (สุรนิษฐ์ สาริมาน, ๒๕๕๒)

กลไกบังคับใช้ทางพฤติกรรมที่ทรงพลังที่สุดอีกประการหนึ่ง คือ การแสดงบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน กฎหมายบังคับให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการระดับสูง รวมไปถึงคู่สมรส (รวมถึงผู้ซึ่งอยู่กินกันฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรส) และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะต้องเปิดเผยข้อมูลทรัพย์สินของตนเองให้รัฐและประชาชนตรวจสอบ ทั้งก่อนเข้ารับตำแหน่งและหลังพ้นจากตำแหน่ง

ปรัชญาเบื้องหลังของการมาตรานี้ ไม่ใช่การห้ามข้าราชการมีความร่ำรวย แต่รัฐต้องการความโปร่งใสในเส้นทางของความมั่งคั่งนั้น หากตรวจสอบพบว่าผู้มีพฤติการณ์ปกปิดบัญชี แจ้งข้อมูลอันเป็นเท็จ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มพูนขึ้นอย่างผิดปกติโดยไม่สามารถอธิบายที่มาที่ไปได้ บุคคลนั้นจะต้องถูกไต่สวนฐานร่ำรวยผิดปกติ ซึ่งนำไปสู่การถูกเพิกถอนสิทธิทางการเมืองตลอดชีวิต และศาลสามารถสั่งริบทรัพย์สินเหล่านั้นให้ตกเป็นของแผ่นดินได้ทันที ถือเป็นการใช้มาตรการทางแพ่งผสมผสานทางอาญาเพื่อตัดท่อน้ำเลี้ยงการทุจริตให้สิ้นซาก (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๐)

ความท้าทายขั้นสูงสุดของการปราบโกง คือการทลายกำแพงความเงียบในเครือข่ายของผู้กระทำความผิด อาชญากรรมทางเศรษฐกิจมักทำกันเป็นขบวนการ มีผู้สมรู้ร่วมคิดหลายระดับตั้งแต่ระดับปฏิบัติการไปจนถึงผู้สั่งการ พ.ร.บ. ป.ป.ช. พ.ศ. ๒๕๖๑ จึงได้นำนวัตกรรมทางนิติศาสตร์ที่เรียกว่าการกันตัวเป็นพยานมาใช้อย่างเป็นทางการ

นวัตกรรมนี้ได้รับการยกระดับเกราะป้องกันอย่างมีนัยสำคัญภายใต้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘ โดยเพิ่มกลไก การป้องกันการฟ้องคดีปิดปาก (Anti-SLAPP Law) คุ่มครองผู้ที่ยินยอมเข้ามาให้ถ้อยคำหรือส่งพยานหลักฐานต่อ ป.ป.ช. โดยสุจริต ให้ได้รับเอกสิทธิ์พ้นจากความรับผิดชอบทั้งทางแพ่ง ทางอาญา และทางวินัย

รวมถึงสนับสนุนค่าใช้จ่ายและทนายความจากกองทุน ป.ป.ช. ในการสู้คดีหากถูกฟ้องร้องกลับแก่งกลับ การสร้างรอยร้าวในเครือข่ายนี้ด้วยหลักประกันความปลอดภัยทางกฎหมายขั้นเด็ดขาด ทำให้ผู้กระทำความผิดระดับสั่งการจะไม่มีวันมั่นใจได้เลยว่า ลูกน้องหรือคู่สัญญาของตนจะยอมแลกอิสรภาพด้วยการนำหลักฐานไปแจ้ง ป.ป.ช. ส่งผลให้กระบวนการไต่สวนของ ป.ป.ช. สามารถสาวไปถึงผู้บงการระดับสูงที่อยู่หลังม่านได้อย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัยยิ่งขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ, ๒๕๕๘)

การตกผลึกทางความรู้จากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ ชี้ให้เห็นว่า ประเทศไทยได้ตระหนักถึงภัยคุกคามจากการคอร์รัปชันในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น กฎหมายฉบับนี้ไม่ได้ถูกตราขึ้นมาเพียงเพื่อเป็นกระดาดข่มขู่ แต่ถูกออกแบบมาให้เป็นระบบปฏิบัติการที่มีชีวิต กำหนดกรอบเวลาที่เด็ดขาด ขยายอำนาจกวาดล้างไปถึงภาคเอกชน สกัดกันผลประโยชน์ทับซ้อน และทำลายเครือข่ายการปกปิดข้อมูลอย่างแนบเนียน

การทำความเข้าใจโครงสร้างและปรัชญาของกฎหมายฉบับนี้ ถือเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาที่สำคัญยิ่ง เมื่อบัณฑิตทุกคนก้าวออกไปสู่ชีวิตการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นในฟากฝั่งของกลไกรัฐหรือเป็นฟันเฟืองในภาคเอกชน ขอให้ท่านตระหนักว่า กฎหมายที่เข้มงวดเหล่านี้เปรียบเสมือนเกราะป้องกันตัวท่านเอง การยืนหยัดอยู่ในหลักธรรมาภิบาลและการรู้เท่าทันข้อกฎหมาย ย่อมเป็นอาวุธสำคัญที่จะช่วยให้ท่านไม่ตกเป็นเหยื่อหรือเป็นเครื่องมือของวงจรอุบาทว์ และร่วมเป็นพลังในการผลักดันให้เกิดสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตได้อย่างเป็นรูปธรรมสืบไป

๒.๓.๒ กฎหมายว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ

หากเรานำงบประมาณแผ่นดินในแต่ละปีมาถอดรหัสวิเคราะห์ดู จะพบความจริงที่น่าตกใจประการหนึ่งว่า เม็ดเงินมากกว่าร้อยละ ๓๐ ของงบประมาณรายจ่ายประจำปี ถูกใช้ไปกับการจัดซื้อ

จัดจ้างเพื่อดำเนินโครงการต่าง ๆ ของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างถนนหนทาง การจัดซื้ออุปกรณ์การแพทย์ หรือการเช่าระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้วยเม็ดเงินที่มหาศาลนี้เอง กระบวนการจัดซื้อจัดจ้างจึงเปรียบเสมือนพายุที่พัดพายุให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันมากที่สุดในระบบราชการไทย ตั้งแต่การล็อกสเปก (Lock Spec) การฮั้วประมูล ไปจนถึงการตรวจรับงานที่ไม่ได้มาตรฐาน

ในอดีตนั้น ประเทศไทยควบคุมการใช้จ่ายเงินส่วนนี้ด้วยระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุซึ่งมีสถานะเป็นเพียงกฎหมายลำดับรอง บังคับใช้ได้เฉพาะกับหน่วยงานส่วนราชการ ไม่ครอบคลุมถึงรัฐวิสาหกิจหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อีกทั้งบทลงโทษยังไม่เด็ดขาดพอที่จะป้องปรามอาชญากรรมทางเศรษฐกิจด้วยเหตุนี้ เพื่อเป็นการอุดรอยรั่วของตุ่มน้ำขนาดใหญ่ใบนี้ รัฐจึงได้ยกระดับและสังคายนาโครงสร้างกฎหมายใหม่ทั้งหมด นำมาสู่การประกาศใช้พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งถือเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ชาติไทย ที่เรามีกฎหมายระดับพระราชบัญญัติมาตีกรอบการใช้จ่ายเงินของแผ่นดินให้เป็นมาตรฐานเดียวกันครอบคลุมทุกหน่วยงานของรัฐ (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕๖๐)

๑) โครงสร้างทางความคิด หลักการสำคัญ ๔ ประการ (Core Principles) ความโดดเด่นของกฎหมายฉบับนี้ ไม่ใช่แค่เรื่องของการกำหนดขั้นตอนว่าต้องซื้ออย่างไร แต่เป็นการวางปรัชญาในการบริหารเงินแผ่นดิน โดยมาตรา ๘ ของพระราชบัญญัติฯ ได้บัญญัติหลักการสำคัญ ๔ ประการ ที่เจ้าหน้าที่รัฐทุกคนต้องยึดถือเป็นคัมภีร์ในการทำงาน ได้แก่

๑.๑) ความคุ้มค่า (Value for Money) ในอดีต รัฐมักยึดติดกับหลักการผู้เสนอราคาต่ำสุดคือผู้ชนะซึ่งมักนำไปสู่ปัญหาการทิ้งงานหรือได้ของห่วย กฎหมายใหม่จึงเปลี่ยนกระบวนการตัดสินโดยระบุว่าของที่ซื้อไม่จำเป็นต้องราคาถูกที่สุดเสมอไป แต่ต้องมีคุณภาพและคุณลักษณะที่ตอบสนองวัตถุประสงค์การใช้งานของหน่วยงานได้อย่างแท้จริง มีความทนทาน และประเมินค่าใช้จ่ายตลอดอายุการใช้งานอย่างเหมาะสม

๑.๒) ความโปร่งใส (Transparency) นี่คือหัวใจสำคัญของการป้องกันการทุจริต กฎหมายบังคับให้ทุกกระบวนการต้องกระทำโดยเปิดเผย มีการประกาศร่างขอบเขตของงาน (TOR) ให้สาธารณชนรับทราบและวิจารณ์ได้ ข้อมูลการแข่งขันราคาต้องเชื่อมโยงเข้าสู่ระบบเครือข่ายสารสนเทศ เพื่อให้ นักวิชาการ สื่อมวลชน และประชาชน สามารถเข้าไปตรวจสอบเส้นทางการเงินได้ทุกขั้นตอน (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๔)

๑.๓) ประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Efficiency and Effectiveness) กฎหมายบังคับให้หน่วยงานต้องมีการวางแผนการจัดซื้อจัดจ้างล่วงหน้าอย่างเป็นระบบ ไม่ใช่การทำงานแบบลูปหน้าปะจมูกหรือเร่งรีบจัดซื้อในช่วงสิ้นปีงบประมาณเพื่อผลาญเงินให้หมด ซึ่งมักเป็นช่องโหว่ให้เกิดการทุจริตเชิงนโยบาย

๑.๔) ตรวจสอบได้ (Accountability) ทุกรอยเท้าของการตัดสินใจ (Audit Trail) ตั้งแต่การสืบราคากลาง การพิจารณาผล ไปจนถึงการตรวจรับพัสดุ จะต้องมีการบันทึกหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน และเปิดโอกาสให้ผู้เสนอราคาที่ไม่ชนะการประมูล มีสิทธิอุทธรณ์ผลการจัดซื้อจัดจ้างได้ หากพบว่าคณะกรรมการของรัฐดำเนินงานด้วยความไม่เป็นธรรม (อัญมณี สัจจาสัย, ๒๕๖๒)

๒) นวัตกรรมสกัดกั้นการทุจริตในกฎหมายฉบับใหม่ เพื่อให้หลักการทั้ง ๔ ประการเกิดขึ้นจริงในทางปฏิบัติ กฎหมายได้ออกแบบกลไกเชิงโครงสร้าง (Structural Mechanisms) เพื่อรื้อถอนระบบอุปถัมภ์และการฮั้วประมูล ดังนี้

๒.๑) ระบบ e-GP (Electronic Government Procurement) เป็นการบังคับให้ การซื้อจ้างต้องทำผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ทั้งหมด นวัตกรรมนี้เข้ามาหลายพฤติกรรมการทุจริตแบบเดิม ๆ เช่น การดักทำรายคู่แข่งหน้าห้องรับซองประมูล หรือการที่ข้าราชการแอบกระซิบบอกราคากลางแก่ผู้รับเหมาที่สนิทสนม เมื่อทุกอย่างอยู่บนระบบออนไลน์ คอมพิวเตอร์จะทำหน้าที่แทนคน การเผชิญหน้าระหว่างเจ้าหน้าที่และพ่อค้า (Face-to-face contact) จึงลดลง โอกาสในการจ่ายเงินใต้โต๊ะก็ลดลงตามไปด้วย

๒.๒) ข้อตกลงคุณธรรม (Integrity Pact) นี่คือนวัตกรรมทางนิติศาสตร์ที่ดึงเอาบุคคลที่สามเข้ามาเป็นพยาน ในโครงการจัดซื้อจัดจ้างขนาดใหญ่ที่มีมูลค่าสูงและมีความเสี่ยง กฎหมายกำหนดให้ต้องมีการจัดทำข้อตกลงคุณธรรม โดยให้มีผู้สังเกตการณ์อิสระ (Independent Observers) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญจากภาคประชาสังคม ที่ไม่มีส่วนได้เสีย เข้าไปนั่งร่วมโต๊ะประชุมตั้งแต่ขั้นตอนการร่าง TOR ไปจนถึงการส่งมอบงาน หากผู้สังเกตการณ์พบเห็นความไม่ชอบมาพากลสามารถรายงานตรงต่อ ป.ป.ช. และคณะรัฐมนตรีได้ทันที ถือเป็นการทะลวงกำแพงความลับของระบบราชการอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน (วรวิทย์ สุขบุญ, ๒๕๖๓)

๓) การอุดช่องโหว่ความขัดแย้งทางผลประโยชน์หากข้าราชการที่เป็นกรรมการตรวจรับงานด้านมีชื่อเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทที่มารับเหมางานนั้นเสียเอง ความยุติธรรมจะเกิดขึ้นได้อย่างไร กฎหมายจัดซื้อจัดจ้างฉบับนี้ จึงเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับมาตรการป้องกันการขัดกันแห่งผลประโยชน์

กฎหมายได้ตีกรอบคุณสมบัติของคณะกรรมการทุกคณะไว้อย่างรัดกุม โดยห้ามมิให้ผู้ที่มีส่วนได้เสีย ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม เข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาตัดสินผล หากพบว่าเจ้าหน้าที่รัฐเอื้อประโยชน์ให้แก่เครือญาติ หรือตั้งบริษัทนอมินี (Nominee) มารับงานของหน่วยงานตนเอง นอกจากจะมีความผิดตามพระราชบัญญัตินี้แล้ว ยังเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ป.ป.ช. อย่างร้ายแรง ซึ่งนำไปสู่การถูกยึดทรัพย์และเพิกถอนสิทธิทางการเมือง (สุรนิษฐ์ สาริมาณ, ๒๕๕๒)

๔) บทลงโทษที่เฉียบขาด ดาบอาญาสิทธิ์ของการใช้เงินแผ่นดิน แม้เราจะมีระบบป้องกันที่ดีเพียงใด แต่หากบทลงโทษอ่อนแอ กฎหมายก็เป็นเพียงเสือกระดาษ พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างฯ พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้บัญญัติหมวดความผิดและบทลงโทษทางอาญาไว้อย่างรุนแรงในมาตรา ๑๒๐

มาตรานี้ระบุว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต เอื้อประโยชน์ให้ผู้เสนอราคารายใดรายหนึ่งเป็นผู้มีสิทธิทำสัญญา ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ ๑ ปี ถึง ๑๐ ปี หรือปรับตั้งแต่ ๒๐,๐๐๐ บาท ถึง ๒๐๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ความเหนือชั้นของกฎหมายคือการเอาผิดไปถึงผู้ใช้ หรือ ผู้สนับสนุนซึ่งก็คือภาคเอกชน หรือนักการเมืองที่คอยสั่งการอยู่เบื้องหลัง หากสืบสวนพบเส้นทางการเงินหรือหลักฐานการสั่งการ บุคคลเหล่านั้นก็ต้องรับโทษอาญาเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่รัฐ ถือเป็นการใช้ยาแรงเพื่อตัดวงจรการทุจริตทั้งระบบ (ศาลรัฐธรรมนูญ, ๒๕๖๕)

การศึกษาทำความเข้าใจพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. ๒๕๖๐ เป้าหมายคือทำให้พวกเราทุกคนตระหนักรู้ว่างบประมาณทุกบาททุกสตางค์ ล้วนมาจากหยาดเหงื่อและภาษีของประชาชน

กฎหมายฉบับดังกล่าวทำหน้าที่เป็นมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองทรัพยากรสาธารณะ การนำกฎหมายไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ครอบคลุมถึงบทบาทของเจ้าหน้าที่ในการรักษาระเบียบวินัยทางการเงินการคลัง บทบาทของภาคเอกชนในการแข่งขันอย่างเป็นธรรม และบทบาทของภาคประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การยึดมั่นในหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ตลอดจนการต่อต้านพฤติกรรมการทุจริตและประพฤติมิชอบในระบบการจัดซื้อจัดจ้าง ถือเป็นฐานรากสำคัญในการปราบปรามการคอร์รัปชันในระดับโครงสร้าง

**สมาคมสิทธิเสรีภาพ
ของประชาชน**
UNION FOR CIVIL LIBERTY
(UCL)

ศาลไทยออกแนวทางป้องกัน

คดีปิดปาก (SLAPP) แล้ว!

ราชกิจจานุเบกษา
29 พฤษภาคม 2569

เผยแพร่ “คำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการดำเนินคดี
โดยไม่สุจริตในคดีอาญา พ.ศ. 2569” เพื่อป้องกันการใช้
กระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือคุกคามหรือปิดกั้นการใช้สิทธิเสรีภาพของประชาชน

⚠️ คดีที่อาจเข้าข่ายการฟ้องโดยไม่สุจริต

- ฟ้องเพื่อคุกคาม กดดัน หรือสร้างภาระแก่จำเลย
- ฟ้องโดยบิดเบือนหรือปิดบังข้อเท็จจริงสำคัญ
- ฟ้องหลายคดีจากเหตุการณ์เดียวกัน เพื่อสร้างความเดือดร้อน
- ฟ้องผู้ที่รณรงค์ด้านสิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม สิทธิแรงงาน สิทธิผู้บริโภค หรือประโยชน์สาธารณะ
- ฟ้องผู้เปิดโปงการทุจริต หรือการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

✅ ศาลสามารถดำเนินการได้

- เรียกพยานหลักฐานเพิ่มเติม
- ไต่สวนมูลฟ้องอย่างเข้มข้น
- ยกฟ้องตั้งแต่ชั้นตรวจฟ้อง
- สั่งยุติการดำเนินคดีที่เป็นภาระกีดขวางหรือฟ้องโดยไม่สุจริต

แนวทางนี้ถือเป็นก้าวสำคัญ**ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และเพื่อไม่ให้เกิดการฟ้องคดีถูกใช้เป็นเครื่องมือปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นของประชาชน**

เพื่อคุ้มครอง

นักปกป้องสิทธิมนุษยชน และนักกิจกรรมภาคประชาชน

นักข่าวและสื่อมวลชน

ชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนา

ผู้เปิดเผยข้อมูลการทุจริต

ทุกคนที่ใช้สิทธิเสรีภาพอย่างสุจริต

สแกนเพื่ออ่านเอกสารฉบับเต็ม

www.ucl.or.th

หยุดคดีปิดปาก ปกป้องสิทธิ เสริมสร้างประชาธิปไตย
#หยุดคดีปิดปาก #AntiSLAPP #สิทธิเสรีภาพ #UCLThailand

www.ucl.or.th

สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน - สสส.

ภาพที่ ๒.๒ กลไกสิทธิประโยชน์ในการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสจากการถูกฟ้องปิดปาก (Anti-SLAPP Law) ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

๒.๔ อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต (UNCAC) และกฎหมายระหว่างประเทศ

กลไกตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย ป.ป.ช. หรือศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ทั้งหมดนั้นล้วนเป็นกลไกตรวจสอบที่มีผลบังคับใช้เฉพาะภายในเขตอำนาจอธิปไตยของประเทศไทยเท่านั้น ทว่าในโลกยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) พรหมแดนทางกายภาพของรัฐถูกทำลายลงด้วยเทคโนโลยีและการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ อาชญากรรมการทุจริตจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการเบียดบังงบประมาณภายในประเทศอีกต่อไป แต่ได้ยกระดับสู่ “อาชญากรรมข้ามชาติเชิงระบบ” (Transnational Organized Crime) ที่มีความสลับซับซ้อนอย่างยิ่ง

ลองจินตนาการถึงบริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ที่ต้องการเข้ามาลงทุนในโครงการสัมปทานพลังงานหรือโครงสร้างพื้นฐานในประเทศกำลังพัฒนา บริษัทเหล่านั้นอาจเลือกใช้วิธีจ่ายสินบนให้แก่เจ้าหน้าที่รัฐระดับสูงผ่านบัญชีธนาคารนอกประเทศหรือใช้บริษัทนอมินีที่จัดตั้งขึ้นในดินแดนหลบภาษี (Tax Havens) เพื่อฟอกเงิน เมื่อการทุจริตมีลักษณะข้ามพรหมแดนเช่นนี้ กฎหมายภายในประเทศเพียงอย่างเดียวจึงเปรียบเสมือนตำรวจที่ไล่จับผู้ร้ายได้แค่ถึงเส้นเขตแดน ทว่าเมื่อผู้กระทำความผิดหลบหนีออกนอกประเทศ หรือโอนทรัพย์สินที่ได้จากการทุจริตไปซุกซ่อนในธนาคารต่างชาติ กระบวนการยุติธรรมแบบเดิมก็มักจะเผชิญกับทางตัน

ด้วยข้อจำกัดทางนิติศาสตร์นี้เอง ประชาคมโลกจึงตระหนักร่วมกันว่า การจะปราบปรามและเร่งรัดคอร์รัปชันให้สิ้นซากได้นั้น รัฐชาติไม่สามารถต่อสู้เพียงลำพังได้อีกต่อไป ทว่าจำเป็นต้องอาศัยโครงสร้างทางกฎหมายระหว่างประเทศและความร่วมมือทางอาญา เพื่อร่วมกันถักทอตาข่ายความโปร่งใสขนาดใหญ่ที่คลุมอยู่ทั่วโลก ไม่ให้มีพื้นที่หลบซ่อนสำหรับอาชญากรคอเชิดขาอีกต่อไป (อัญมณี สัจจาสิทธิ์, ๒๕๖๒)

เมื่อภัยคุกคามจากการคอร์รัปชันข้ามชาติเริ่มส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและเสถียรภาพของระบอบประชาธิปไตยทั่วโลก องค์การสหประชาชาติ (UN) จึงได้เป็นผู้ผลักดันในการร่างสนธิสัญญาที่เป็นพันธกรณีทางกฎหมายฉบับแรกของโลก นั่นคือ อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 (United Nations Convention against Corruption - UNCAC) ซึ่งได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการเป็นเอกฉันท์เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ค.ศ. 2003 ณ เมืองเมริดา ประเทศเม็กซิโก

การเกิดขึ้นของ UNCAC ถือเป็นหมุดหมายประวัติศาสตร์ทางรัฐประศาสนศาสตร์และนิติศาสตร์ระหว่างประเทศ เนื่องจากไม่ใช่เพียงแถลงการณ์เชิงสัญลักษณ์ ทว่ามิสภาพบังคับทางกฎหมายแก่รัฐภาคีที่ให้สัตยาบันร่วมกัน (รวมถึงประเทศไทยที่ได้ลงนามและเป็นรัฐภาคีมานานกว่า ๑๔ ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๔) รัฐภาคีทุกประเทศมีพันธผูกพันในการปรับปรุงและยกระดับกฎหมายภายในของตนให้สอดคล้องกับมาตรฐานของอนุสัญญาฯ เพื่อสร้างมาตรฐานความโปร่งใสที่เป็นเอกภาพทั่วโลก

ทั้งนี้ ประเทศไทยยังคงมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกลไกความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง ดังปรากฏในการประชุมรัฐภาคีอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต สมัยที่ ๑๑ (11th Session of the Conference of the State Parties to the UNCAC CoSP11) ณ กรุงโตฮา ประเทศกาตาร์ (ระหว่างวันที่ ๑๕-๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๘) โดยผู้แทนรัฐบาลไทยร่วมกับสำนักงาน ป.ป.ช. ได้แสดง

วิสัยทัศน์ความมุ่งมั่นในการต่อต้านการคอร์รัปชันเชิงรุก โดยการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาเชื่อมโยงฐานข้อมูลการสอบสวนระหว่างหน่วยงาน และนำเสนอความคืบหน้าในการพัฒนามาตรฐานการคุ้มครองสิทธิของผู้แจ้งเบาะแสและพยานในคดีทุจริตให้เป็นไปตามหลักสากล (กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๖๘)

เนื้อหาสาระของ UNCAC ถูกออกแบบมาอย่างแยกย่อย ไม่ได้มุ่งเน้นแค่การเอาคนเข้าคุก แต่ครอบคลุมถึงการวางโครงสร้างระบบนิเวศแห่งความซื่อสัตย์สุจริต โดยสามารถจำแนกโครงสร้างกฎหมายออกเป็น ๕ เสาหลักสำคัญที่สอดประสานกัน ดังนี้

เสาหลักที่ ๑ มาตรการเชิงป้องกัน (Preventive Measures) มุ่งเน้นระบบป้องกันเชิงรับและรุก บังคับให้รัฐภาคีต้องพัฒนานโยบายต่อต้านการทุจริตที่เปิดให้ภาคสังคมมีส่วนร่วม จัดตั้งหน่วยงานต่อต้านการทุจริตที่เป็นอิสระ (อย่างสำนักงาน ป.ป.ช. ของไทย) รวมถึงปฏิรูปการบริหารงานบุคคลภาครัฐให้ใช้ระบบคุณธรรม ตลอดจนควบคุมความโปร่งใสในระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ (ตาม พ.ร.บ. การจัดซื้อจัดจ้างฯ พ.ศ. ๒๕๖๐ ของไทย ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อเสาหลักนี้โดยตรง)

เสาหลักที่ ๒ การกำหนดความผิดทางอาญาและการบังคับใช้กฎหมาย (Criminalization and Law Enforcement) อนุสัญญาฯ กำหนดให้รัฐภาคีต้องตรากฎหมายอาญาเพื่อเอาผิดครอบคลุมพฤติกรรมฉ้อฉลรูปแบบใหม่ ๆ เช่น การฟอกเงิน (Money Laundering) การยักยอกทรัพย์สินในภาคเอกชน การใช้อิทธิพลเพื่อจูงใจ (Trading in influence) ตลอดจนการบัญชีความผิดฐานอำวยมิตปกติ (Illicit Enrichment) เพื่อป้องกันไม่ให้นักการเมืองหรือผู้ใช้อำนาจรัฐใช้ช่องว่างทางกฎหมายต่อผู้คืบ (สุรินทร์ สาริมาณ, ๒๕๕๒)

เสาหลักที่ ๓ ความร่วมมือระหว่างประเทศ (International Cooperation) เสาหลักนี้ทำลายกำแพงเขตแดนของรัฐ โดยกำหนดกลไกให้รัฐภาคีต้องให้ความร่วมมือช่วยเหลือกัน กระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างเต็มที่ ทั้งในการส่งผู้ร้ายข้ามแดน (Extradition) และความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางคดีอาญา (Mutual Legal Assistance MLA) โดยห้ามมิให้รัฐภาคีอ้าง “ความลับทางธนาคาร” (Bank Secrecy) เพื่อปฏิเสธการให้ข้อมูลบัญชีการเงินแก่ประเทศอื่นที่กำลังสอบสวนคดีทุจริต ซึ่งช่วยสลายเกราะป้องกันของอาชญากรทางการเงินระดับโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เสาหลักที่ ๔ การติดตามนำทรัพย์สินคืน (Asset Recovery) ได้รับการยอมรับว่าเป็น “นวัตกรรมและหัวใจสำคัญ” ของ UNCAC ในอดีต เมื่อนักการเมืองหรือเผด็จการกอบโกยเงินแผ่นดินแล้วหนีไปต่างประเทศ ทรัพย์สินเหล่านั้นมักถูกยึดตกเป็นของประเทศปลายทาง แต่ UNCAC ได้เปลี่ยนกติกาใหม่ โดยกำหนดหลักการพื้นฐานว่า ทรัพย์สินที่ได้มาจากการทุจริตจะต้องถูกอายัดและส่งคืนกลับสู่ “ประเทศต้นทางที่เป็นผู้เสียหายที่แท้จริง” เพื่อเป็นมาตรการตัดท่อน้ำเลี้ยงและทำลายแรงจูงใจในการทุจริตคอร์รัปชันตั้งแต่ต้นทาง

เสาหลักที่ ๕ ความช่วยเหลือทางวิชาการและการแลกเปลี่ยนข้อมูล (Technical Assistance and Information Exchange) เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยีและงบประมาณระหว่างประเทศภาคี เสาหลักนี้สนับสนุนการแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ การฝึกอบรมบุคลากร

และการส่งต่อเทคโนโลยีไอทีในการสืบสวนและสืบค้นเส้นทางการเงินที่ซับซ้อนและอาชญากรรมไซเบอร์ระหว่างรัฐภาคีอย่างใกล้ชิด

นอกเหนือจากพันธกรณีภายใต้ UNCAC แล้ว ปัจจุบันประเทศไทยกำลังขับเคลื่อนมาตรการครั้งประวัติศาสตร์เพื่อเข้าเป็นภาคีสมาชิกของ องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ซึ่งเป็นองค์กรระหว่างประเทศที่มีมาตรฐานธรรมาภิบาลทางเศรษฐกิจระดับสูง โดยหนึ่งในด้านสำคัญที่สุดที่ไทยต้องผ่านคือการยอมรับและเข้าร่วมเป็นภาคีใน อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการให้สินบนแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศในการทำธุรกรรมทางธุรกิจระหว่างประเทศ (OECD Anti-Bribery Convention)

เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๖๘ ตัวแทนจากสำนักงาน ป.ป.ช. และรัฐบาลไทยได้ร่วมกันส่งมอบหนังสือแสดงเจตจำนง (Letter of Intent) เพื่อเริ่มกระบวนการเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาต่อต้านการให้สินบนของ OECD อย่างเป็นทางการ ซึ่งส่งผลให้ไทยได้รับการยกระดับสถานะเป็น “ประเทศผู้สมัครเข้าเป็นภาคี” (Accession Candidate Country) ในคณะทำงานว่าด้วยการต่อต้านการให้สินบนในธุรกรรมระหว่างประเทศ (Working Group on Bribery) ของ OECD (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๘)

เพื่อตอบสนองต่อมาตรฐานที่เข้มงวดของ OECD ประเทศไทยอยู่ระหว่างการดำเนินการปรับปรุงและปฏิรูปกฎหมายภายในเชิงรุก ๒ ประการสำคัญ คือ

๑) การปรับปรุงแก้ไข พ.ร.บ. ป.ป.ช. มาตรา ๑๗๖ (คดีสินบนข้ามชาติ) ขยายฐานความรับผิดชอบทางอาญาของการติดสินบนเจ้าหน้าที่ต่างประเทศให้ครอบคลุมการกระทำผ่านตัวแทนและผู้มีส่วนได้เสีย รวมถึงการกำหนดบทลงโทษปรับทางการเงินที่สูงมากและมีสภาพบังคับใช้จริงแก่ “นิติบุคคลหรือภาคเอกชนไทย” ที่ไม่มีมาตรการควบคุมภายในที่ดีพอในการป้องกันพนักงานไปจ่ายสินบนให้แก่ต่างชาติเพื่อแลกสัมปทาน

๒) การห้ามหักลดหย่อนภาษีสำหรับค่าสินบน (Tax Non-deductibility of Bribes) กำหนดหลักเกณฑ์กฎหมายและมาตรการภาษีอย่างชัดเจน เพื่อห้ามไม่ให้บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนำค่าใช้จ่ายในการจ่ายสินบนมาคำนวณหักลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคลโดยเด็ดขาด (องค์กรต่อต้านคอร์รัปชันฯ, ๒๕๖๙)

จากการศึกษากรอบความร่วมมือระหว่างประเทศ จะเห็นได้ว่ามาตรการต่อต้านการทุจริตในปัจจุบันไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเรื่องในบ้านของแต่ละประเทศอีกต่อไป แต่ได้ยกระดับเป็นวาระสำคัญของมนุษยชาติ (Global Agenda) อนุสัญญา UNCAC และเกณฑ์การประเมินของ OECD เปรียบเสมือนธรรมนูญสากลที่บีบให้ประเทศต่าง ๆ ต้องร่วมมือกันสร้างระบบป้องกันที่เข้มงวดและบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคจริงจัง

ในฐานะที่ผู้เรียนคือนักศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป การมีความเข้าใจในข้อกฎหมายและสัญญาะหว่างประเทศเหล่านี้ จะช่วยขยายขอบเขตทัศนคติของท่านให้ก้าวสู่การเป็น “พลเมืองโลกตื่นรู้” (Active Global Citizen) ที่มีสติปัญญาเท่าทันความซับซ้อนของเกมอำนาจทางธุรกิจและการเมืองระหว่างประเทศ

ขอให้พึงตระหนักเสมอว่า เงินภาษีของประชาชนที่ถูกโกงกินไปนั้นไม่ได้หายไปไหนไกล ทว่ามักถูกซุกซ่อนอยู่ตามซอกหลืบและรอยต่อความอ่อนแอของกฎหมายระหว่างประเทศ การร่วมกัน

ขับเคลื่อนระบบกฎหมายและพัฒนาสังคมไทยให้ก้าวผ่านเกณฑ์ประเมินที่โปร่งใสของประชาคมโลก จะเป็นกุญแจสำคัญในการสถาปนาประเทศไทยที่ปราศจากการทุจริตคอร์รัปชันได้อย่างแท้จริงและยั่งยืนตลอดไป

๒.๕ บทสรุป

การป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันในมิติของรัฐประศาสนศาสตร์และนิติศาสตร์สมัยใหม่ ไม่อาจพึ่งพิงเพียงมาตรการเชิงจริยศาสตร์และการปลูกฝังจิตสำนึกแต่เพียงมิติเดียว ทว่าจำเป็นต้องอาศัย “ระบบนิเวศทางกฎหมาย” (Legal Ecosystem) ที่มีความยืดหยุ่น ทนสถานการณ์ และมีสภาพบังคับที่ได้ัดขาดเป็นเกราะกำกัับดูแล พลวัตของกรอบกฎหมายไทยได้วิวัฒนาการจากระบบการตรวจสอบภายในสายการบังคับบัญชาแบบเดิม สู่โครงสร้างการตรวจสอบเชิงสถาบันที่มีความสอดประสานกันอย่างเป็นระบบ โดยสามารถประมวลโครงสร้างและนวัตกรรมทางกฎหมายที่สำคัญได้ดังนี้

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ และกลไกเชิงจริยธรรม

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๐ หรือ “รัฐธรรมนูญฉบับปราบโกง” ได้วางรากฐานการป้องกันการทุจริตเชิงรุกผ่าน กลไกการคัดกรองบุคคลเชิงจริยธรรม (Ethical and Qualification Filters) บัญญัติเกณฑ์คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามขั้นเด็ดขาดของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและข้าราชการระดับสูง (มาตรา ๙๘ และ มาตรา ๑๖๐) ซึ่งกลไกนี้ได้รับการพิสูจน์แล้วว่ามีความมีประสิทธิภาพอย่างยิ่งในฐานะหลักประกันความสุจริตของรัฐบาล นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญยังสร้างปรากฏการณ์ใหม่ด้วยการเปลี่ยนสถานะของภาคประชาชนตามมาตรา ๖๓ จากเดิมที่เป็นเพียงผู้เฝ้ามองให้เข้ามาเป็น “หุ้นส่วนในการตรวจสอบอำนาจรัฐ”

๒. การตรวจสอบคู่ขนานโดยองค์กรเฉพาะทางและระบบไต่สวนทางตุลาการ

เพื่อแก้ปัญหาภาวะคอขวดของการตรวจสอบ โครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดินได้จัดวางบทบาทการตรวจสอบคู่ขนานระหว่าง คณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งทำหน้าที่ตรวจสอบและไต่สวนคดีระดับชาติของผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง และ คณะกรรมการ ป.ป.ท. ซึ่งทำหน้าที่ตรวจสอบข้าราชการระดับกลางและระดับปฏิบัติการภายใต้ฝ่ายบริหาร

โดยบทบาทของ ป.ป.ท. ได้รับการยกระดับอย่างมีนัยสำคัญภายใต้ พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๘ ซึ่งให้อำนาจ ป.ป.ท. ดำเนินคดีความผิด “ประพฤติมิชอบ” ทางวินัยและอาญาได้โดยตรง เร่งรัดกรอบเวลาการไต่สวน และกำหนดโทษวินัยร้ายแรงแก่ผู้บังคับบัญชาต้นสังกัดที่จงใจละเลยการลงโทษภายใน ๖๐ วัน

ในส่วนของปลายทางคดีอาญา การจัดตั้ง ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ถือเป็นนวัตกรรมระบบตุลาการเฉพาะทางที่นำ ระบบไต่สวนมาใช้แสวงหาพยานหลักฐานเชิงรุกเพื่อปิดโอกาสการใช้เทคนิคข้อต่อสู้ทางกฎหมายเพื่อประวิงเวลา ทว่าระบบไต่สวนนี้ยังคงอยู่ภายใต้หลักประกันความยุติธรรมตามหลักนิติธรรมขั้นพื้นฐาน (ดังบรรทัดฐานคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๔๖๒/๒๕๖๗)

๓. นวัตกรรมกฎหมายสารบัญญัติและมาตรการจัดซื้อจัดจ้างโปร่งใส

ความเสียหายของกลไกตรวจสอบข้อเคลื่อนด้วยตัวบทกฎหมายที่ได้รับการยกเครื่องใหม่ โดยเฉพาะ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘ ที่ได้บัญญัติกลไก การคุ้มครองผู้ชี้เบาะแสและพยานจากการถูกฟ้องปิดปาก (Anti-SLAPP Law) พร้อมเอกสิทธิ์คุ้มครองสิทธิทางแพ่ง อาญา และทางวินัย และการสนับสนุนงบประมาณ สู้คดีจากกองทุน ป.ป.ช. เพื่อทำให้มาตรการ “การกักบุคคลไว้เป็นพยาน (Leniency Program)” สลายกำแพงความเจ็บในเครือข่ายการฉ้อฉลได้อย่างปลอดภัย

ขณะเดียวกัน พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้ ปัดรอยรั่วเม็ดเงินงบประมาณแผ่นดิน ผ่านการบังคับใช้หลักการ ๔ ประการ (ความคุ้มค่า ความ โปร่งใส ประสิทธิภาพ ตรวจสอบได้) นวัตกรรมระบบ e-GP บนเทคโนโลยีบล็อกเชน (Blockchain) การดำเนินโครงการข้อตกลงคุณธรรม โครงการความโปร่งใสในโครงการก่อสร้างภาครัฐ (CoST) และ การส่งเสริมนโยบายพัสดุสีเขียว

๔. พันธกรณีระหว่างประเทศและเส้นทางสู่มาตรฐานสากล

ในมิติระหว่างประเทศ ประเทศไทยได้ยึดมั่นในพันธกรณีของ อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต (UNCAC) ผ่านการเข้าร่วมในเวทีโลก (เช่น การประชุม CoSP11 ณ กรุงโดฮา ประเทศกาตาร์ ปลายปี ๒๕๖๘) พร้อมทั้งกำลังก้าวสู่มาตรการปฏิรูประดับประวัติศาสตร์ภายใต้ “เส้นทางสู่การเป็นภาคีสมาชิก OECD” (Road to OECD) โดยไทยได้รับการยกระดับเป็นประเทศ ผู้สมัครเข้าเป็นภาคีในคณะทำงานต่อต้านสินบน (Working Group on Bribery) ของ OECD

นำมาสู่การปรับแก้ พ.ร.ป. ป.ป.ช. มาตรา ๑๗๖ เพื่อคุมเข้มบทลงโทษคดีสินบนข้ามชาติและ การกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาขั้นรุนแรงแก่นิติบุคคล ตลอดจนการบัญญัติกฎหมายห้ามหัก ลดหย่อนภาษีสำหรับค่าสินบน

การเรียนรู้กรอบกฎหมายและมาตรการด้านทุจริตในบทนี้ จึงมิใช่เพียงการทำความเข้าใจกับ บทบัญญัติทางกฎหมายในมิติการปราบปรามความผิดที่เกิดขึ้นแล้ว ทว่าเป็นการติดอาวุธทางปัญญา ให้ผู้เรียนได้เข้าใจถึง “การออกแบบระบบนิเวศแห่งธรรมาภิบาลและการกระจายอำนาจตรวจสอบลง สู่มือภาคประชาชน”

เมื่อนักศึกษาสำเร็จการศึกษาออกไป ไม่ว่าจะเข้าปฏิบัติราชการในฐานะข้าราชการของรัฐ หรือประกอบอาชีพในภาคธุรกิจเอกชน พึงตระหนักอยู่เสมอว่า ตัวท่านคือหนึ่งในกลไกตรวจสอบที่มี ชีวิต การมีความรู้เท่าทันตัวบทกฎหมายและยืนหยัดอยู่ในหลักธรรมาภิบาล จะเป็นเกราะกำบังตนเอง ไม่ให้ตกเป็นเหยื่อหรือเป็นเครื่องมือของขบวนการฉ้อฉล และเป็นกำลังสำคัญในการร่วมกันขับเคลื่อน และสถาปนาสังคมไทยสู่รัฐโปร่งใสที่ปราศจากการทุจริตอย่างแท้จริงสืบไป

๒.๖ คำถามท้ายบท

๑) คำถาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้รับการขนานนาม ว่าเป็น “รัฐธรรมนูญฉบับปราบโกง” จงวิเคราะห์กลไกการคุ้มครองบุคคลเชิงจริยธรรมตามมาตรา ๑๖๐ และอธิบายว่าระบบนี้ได้รับการพิสูจน์บรรทัดฐานและมีสภาพบังคับใช้อย่างจริงจังอย่างไรใน คดีสำคัญทางปกครองและการเมืองของไทย

แนวคำตอบ

นักศึกษาควรแบ่งบทวิเคราะห์ออกเป็น ๒ ประเด็นหลัก ดังนี้

๑) หลักการทางกฎหมาย รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๖๐ (๔) และ (๕) ได้กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามเชิงจริยธรรมที่เข้มงวดที่สุดในประวัติศาสตร์ ได้แก่ การกำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีต้อง “มีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์” และ “ไม่มีพฤติกรรมอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง” ซึ่งกลไกนี้เป็นการเปลี่ยนผ่านจากการใช้เพียงตัวบทกฎหมายลายลักษณ์อักษรมาเป็นการผูกมัดหรือหวั่นทางจริยศาสตร์และมาตรฐานทางวิชาชีพเข้ากับตำแหน่งผู้ใช้อำนาจบริหารสูงสุด

๒) ผลการบังคับใช้จริงในแนวบรรทัดฐาน กลไกนี้ไม่ใช่เกณฑ์สมมติทางทฤษฎี ทว่ามีสภาพบังคับใช้ทางคดีอย่างเด็ดขาด ดังคำวินิจฉัยประวัติศาสตร์ของศาลรัฐธรรมนูญ (เช่น คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๓/๒๕๖๓) ที่ชี้ขาดให้ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีพ้นจากตำแหน่งเนื่องจากการฝ่าฝืนเกณฑ์จริยธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ บรรทัดฐานนี้แสดงให้เห็นว่า “การขัดกันแห่งผลประโยชน์” หรือ “พฤติกรรมต่างพร้อยทางศีลธรรม” จะถูกใช้เป็นฐานอ้างอิงทางกฎหมายเพื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับสูงอย่างเด็ดขาดโดยไม่มีข้อยกเว้น

๒) คำถาม จงอธิบายเส้นแบ่งขอบเขตอำนาจหน้าที่ (Demarcation of Power) ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และ ป.ป.ท. พร้อมวิเคราะห์ว่าพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๘ เข้ามาเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและทลายภาวะคอขวดของการตรวจสอบอย่างไร

แนวคำตอบ

นักศึกษาควรตอบโดยจำแนกประเด็นโครงสร้างและเครื่องมือใหม่ดังนี้

๑) เส้นแบ่งอำนาจและกลุ่มเป้าหมาย

ป.ป.ช. (NACC) เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ พุ่งเป้าไปที่การตรวจสอบนักการเมืองและข้าราชการระดับสูง (ระดับ ๙ หรืออำนวยการระดับสูงขึ้นไป) ตลอดจนคดีที่มีความร้ายแรงและมูลค่าความเสียหายสูง

ป.ป.ท. (PACC) เป็นกรมอิสระขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่ตรวจสอบและแบ่งเบาภาระในคดีข้าราชการระดับปฏิบัติการและระดับกลาง (ระดับ ๘ ลงมา) ซึ่งถือเป็นฐานปิรามิดที่ใหญ่ที่สุดของระบบราชการไทย

๒) การปฏิรูปประสิทธิภาพด้วยกฎหมาย พ.ศ. ๒๕๖๘ (ฉบับที่ ๔)

การเพิ่มอำนาจคดีประพฤตินิชอบ ป.ป.ท. สามารถลงดาบดำเนินคดีทางวินัยและอาญาในความผิดประพฤตินิชอบ (เช่น การฝ่าฝืนระเบียบ ข้อบังคับ หรือความผิดวินัยที่ไม่ใช่การทุจริตโดยตรง) ได้ทันทีโดยไม่ต้องรอรับมอบหมายสำนวน

ระบบรักษาวินัยผู้บังคับบัญชา กำหนดสภาพบังคับให้ผู้บังคับบัญชาต้นสังกัดต้องดำเนินการลงโทษวินัยข้าราชการที่ ป.ป.ท. ชี้มูลภายใน ๖๐ วัน หากล่าช้าโดยไม่มีเหตุผลสมควร ผู้บังคับบัญชาจะมีความผิดวินัยร้ายแรงเสียเอง

การจำกัดรอบระยะเวลาไต่สวน ต้องเริ่มไต่สวนภายใน ๖๐ วัน และเสร็จสิ้นใน ๒-๓ ปี เพื่อ
 แก้ปัญหากระบวนการยุติธรรมล่าช้าจนคดีขาดอายุความ และเพิ่มอำนาจในการยื่นขอหมายจับและ
 ควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาต่อศาลได้โดยตรงเมื่อพบพฤติการณ์หลบหนี

๓) คำถาม ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ที่ใช้ในศาลอาญาคดีทุจริตและ
 ประพฤติมิชอบ มีความแตกต่างอย่างเป็นนัยสำคัญอย่างไรเมื่อเทียบกับระบบกล่าวหา
 (Accusatorial System) ในคดีทั่วไป และระบบไต่สวนนี้มีข้อจำกัดและกรอบการถ่วงดุลอย่างไร
 ตามแนวบรรทัดฐานคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๔๖๒/๒๕๖๗

แนวคำตอบ

นักศึกษาควรตอบโดยเปรียบเทียบเชิงวิเคราะห์ ดังนี้

๑) ความแตกต่างเชิงโครงสร้าง

ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) ผู้พิพากษาวางตัวเป็นกลางเสมือนกรรมการห้าม
 มวย คอยฟังเฉพาะพยานหลักฐานที่คู่ความเสนอสู้กันในศาล หากโจทก์สืบพยานหลักฐานไม่แน่นหนา
 พอ ศาลต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ทำให้ผู้กระทำผิดระดับสูงที่มีทุนทรัพย์จ้าง
 ทนายความเก่งมักหลุดพ้นคดีได้ง่าย

ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ผู้พิพากษามีบทบาทในเชิงรุกในการค้นหาความจริง
 ศาลสามารถเรียกพยานหลักฐาน เอกสาร หรือสั่งสืบค้นเส้นทางการเงินเพิ่มเติมได้ด้วยตนเองเพื่ออุด
 ช่องโหว่ทางเทคนิคกฎหมาย

๒) ข้อจำกัดและการถ่วงดุลตามบรรทัดฐานศาลฎีกาที่ ๓๔๖๒/๒๕๖๗

คำวินิจฉัยศาลฎีกาชี้ขาดว่า แม้ศาลทุจริตฯ จะใช้ระบบไต่สวน ทว่าการแสวงหาข้อเท็จจริง
 ยังคงต้องเคารพและตั้งอยู่บนหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของจำเลย โดยอัยการโจทก์จะไม่มีสิทธิฟ้อง
 คดีหากคดีนั้นไม่มีการสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมายมาก่อนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ
 อาญา มาตรา ๑๒๐ (ผ่าน มาตรา ๖ แห่ง พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีทุจริตฯ) บรรทัดฐานนี้ช่วยยืนยันว่า
 ระบบไต่สวนของไทยไม่ใช่การใช้อำนาจเบ็ดเสร็จของศาล ทว่ายังคงถ่วงดุลหลักกระบวนการยุติธรรม
 ที่ชอบด้วยกฎหมายไว้อย่างสมดุล

๔) คำถาม จงอธิบายหลักการสำคัญ ๔ ประการตามมาตรา ๘ แห่งพระราชบัญญัติการ
 จัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. ๒๕๖๐ และวิเคราะห์ว่าการนำนวัตกรรมระบบ e-
 GP (Blockchain), ข้อตกลงคุณธรรม (Integrity Pact), และนโยบายจัดซื้อจัดจ้างสีเขียว
 (Green Procurement) เข้ามาประยุกต์ใช้ ช่วยอุดช่องโหว่ความเสี่ยงการทุจริตและการผูกขาด
 ได้อย่างไร

แนวคำตอบ

นักศึกษาควรประมวลหลักการและวิเคราะห์นวัตกรรมดังนี้

๑) หลักการ ๔ ประการ ๑. ความคุ้มค่า (Value for money) ๒. ความโปร่งใส
 (Transparency) ๓. ประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Efficiency and Effectiveness) ๔. ตรวจสอบ
 ได้ (Accountability)

๒) วิเคราะห์กลไกนวัตกรรมอุดช่องโหว่

ระบบ e-GP ร่วมกับบล็อกเชน (Blockchain) การบังคับเสนอราคาผ่านระบบออนไลน์ที่เข้ารหัสปลอดภัยขั้นสูง ช่วยหลายขบวนการบอกราคากลางภายในของข้าราชการ และป้องกันพฤติกรรมกรรมการข่มขู่ขัดขวางคู่แข่งหน้าห้องประมูล

ข้อตกลงคุณธรรม (Integrity Pact) และโครงการ CoST การดึงผู้สังเกตการณ์อิสระภาคประชาสังคมเข้าร่วมโต๊ะพิจารณาตั้งแต่ขั้นร่าง TOR และการบังคับเปิดเผยข้อมูลก่อสร้างพื้นฐานสู่สาธารณะ ช่วยทะลวงกำแพงความลับและการล็อกสเปกในโครงการขนาดใหญ่

การสนับสนุน Green Procurement และ SMEs กฎเกณฑ์ที่เน้นสัดส่วนการจัดซื้อสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและโคเวตาธุรกิจขนาดเล็ก (SMEs) ช่วยสกัดกั้นกลุ่มทุนขนาดใหญ่จากการผูกขาดสัมปทานภาครัฐ ซึ่งการผูกขาดมักเป็นจุดเริ่มต้นของการสมยอมราคา (ฮั้วประมูล)

๕) คำถาม การทุจริตในยุคปัจจุบันมักมีลักษณะเป็นอาชญากรรมข้ามพรมแดน จงวิเคราะห์ว่าความร่วมมือระหว่างประเทศภายใต้เสาหลักของอนุสัญญา UNCAC และเป้าหมายการเตรียมเข้าเป็นภาคีสมาชิกของ OECD (Road to OECD) ของประเทศไทย ส่งผลให้เกิดการปฏิรูปร่างกฎหมายภายในอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะประเด็น พ.ร.บ. ป.ป.ช. มาตรา ๑๗๖

แนวคำตอบ

นักศึกษาควรวางกรอบวิเคราะห์ตามทิศทางสากลดังนี้

๑) มิติระหว่างประเทศและการทุจริตข้ามพรมแดน อาชญากรรมทางเศรษฐกิจมักหลบเลี่ยงด้วยการฟอกเงินผ่านบัญชีนอกประเทศหรือใช้รัฐหลบภาษี ความร่วมมือภายใต้ UNCAC จึงเน้นการทำลายกำแพงความลับทางธนาคาร และการติดตามทรัพย์สินคืนสู่ประเทศต้นทางผู้เสียหาย

๒) การขับเคลื่อน Road to OECD และการแก้กฎหมายในปัจจุบัน จากการที่ประเทศไทยยื่นเจตจำนงเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาต่อต้านการให้สินบนของ OECD (ส่งมอบหนังสือเจตจำนงเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๖๘) รัฐไทยจำเป็นต้องผ่านเกณฑ์ประเมินของ OECD ผ่านการปฏิรูปกฎหมายในเชิงรุก ได้แก่

การปรับปรุง พ.ร.บ. ป.ป.ช. มาตรา ๑๗๖ ยกกระดับความรับผิดชอบและบทลงโทษปรับทางการเงินที่รุนแรงต่อนิติบุคคลหรือภาคเอกชนไทยที่พัวพันกับการจ่ายสินบนข้ามชาติให้แก่เจ้าหน้าที่รัฐต่างประเทศ และขยายฐานความผิดให้ครอบคลุมการกระทำผ่านนอมินีหรือตัวแทน

มาตรการภาษีห้ามหักรายจ่ายค่าสินบน การตราข้อห้ามมิให้บริษัทเอกชนนำรายจ่ายค่าสินบนแก่ต่างชาติมาบันทึกหักลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคลโดยเด็ดขาด เพื่อสร้างมาตรฐานธรรมาภิบาลทางเศรษฐกิจที่โปร่งใสและได้รับการยอมรับในเวทีการค้าระดับโลก

๒.๗ รายการอ้างอิง

เอกสารอ้างอิงภาษาไทย

กระทรวงการต่างประเทศ. (๒๕๖๘). ผลการประชุมรัฐภาคีอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต สมัยที่ ๑๑ (CoSP11) ณ กรุงโดฮา ประเทศกาตาร์. กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. <https://www.mfa.go.th>

- กฤษฎา ปิบ้านท่า. (๒๕๖๕). การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- นันท์วัฒน์ บรมานันท์. (๒๕๖๑). องค์กฤษฎีตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ปัญหาและข้อเสนอแนะ. วารสารวิชาการศาลปกครอง, ๑๘(๒), ๑-๒๕.
- ภูมิโชค เหมาะ. (๒๕๖๒). มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันในประเทศไทย. วารสารนิติศาสตร์และสังคมท้องถิ่น, ๓(๑), ๔๕-๖๘.
- มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. (๒๕๖๔). กฎหมายที่ควรรู้เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน. ส่วนนิติการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
- วรวิทย์ สุขบุญ. (๒๕๖๓). รัฐสภาที่บ่งชี้การตามรัฐธรรมนูญ [เอกสารประกอบการบรรยาย]. สถาบันพระปกเกล้า.
- วิชญพงษ์ โพธิ์พิรุฬห์. (๒๕๖๓). ราชการไทยไร้คอร์รัปชัน การสำรวจความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่รัฐต่อการแจ้งเบาะแสการทุจริต. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. ศาลรัฐธรรมนูญ. (๒๕๖๕). การป้องกันการทุจริต และความโปร่งใสในองค์กร. สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- สถาบันพระปกเกล้า. (๒๕๖๑). รัฐธรรมนูญฉบับปราบโกง ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง. สถาบันพระปกเกล้า.
- สังศิต พิริยะรังสรรค์. (๒๕๕๙). โครงการส่งเสริมและสนับสนุนมาตรการลงโทษทางสังคม. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ. (๒๕๕๘). หลักสูตรคู่มือและแนวทางการสร้างเครือข่ายภาครัฐต่อต้านการทุจริต. กระทรวงยุติธรรม.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ. (๒๕๖๘). พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๘. ราชกิจจานุเบกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๔). คู่มือการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity and Transparency Assessment ITA). สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๘). ความร่วมมือและการเตรียมความพร้อมของไทยในการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาต่อต้านสินบนของ OECD. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสมุทรสงคราม. (๒๕๖๐). การจัดการความรู้ภายในองค์กร (Knowledge Management KM) เรื่อง พ.ร.บ. การจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. ๒๕๖๐. สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสมุทรสงคราม.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (๒๕๖๐). ความร่วมมือเชิงสถาบันในการควบคุมวินัยการเงินการคลังภาครัฐ. สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๖๐). ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบรายมาตรา ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐. สำนักงานเลขาธิการสภา ผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานศาลยุติธรรม. (๒๕๖๗). คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๗/๒๕๖๗ และคำพิพากษาศาลฎีกา ที่ ๓๔๖๒/๒๕๖๗. กองสารนิเทศ สำนักงานศาลยุติธรรม.
- สุทธิมาตร จันทร์แดง. (๒๕๕๙). พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙. วารสารจุลนิติ, ๑๓(๕), ๙๗-๑๐๓.
- สุนันท์ สาริมาน. (๒๕๕๒). การกำหนดตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต้องห้ามดำเนินกิจการอันเป็นการ ขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม ตามบทบัญญัติมาตรา ๑๐๐ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๒ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Intellectual Repository.
- เสาวนีย์ ไทยรุ่งโรจน์. (๒๕๕๓). โครงการประเมินด้านสถานการณ์ด้านการทุจริตในประเทศไทย. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- องค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย). (๒๕๖๙). โรดแมปสู่ OECD (Road to OECD) มาตรการ ปรับปรุงกฎหมายด้านสินบนข้ามชาติของไทย. <https://www.anticorruption.in.th>
- อัญมณี สัจจาชัย. (๒๕๖๒). กฎหมาย ป.ป.ช. ยุคปราบโกง ตอน ยกเครื่อง ป.ป.ช. สำนักงาน เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

แผนการจัดการเรียนรู้ประจำบท (Lesson Plan) บทที่ ๓

ระยะเวลา สัปดาห์ที่ ๔ (รวม ๓ ชั่วโมง)

๑) การจัดความสอดคล้องของผลลัพธ์การเรียนรู้ (Alignment of Learning Outcomes)

แผนการสอนนี้ได้รับการออกแบบเพื่อตอบสนองต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ ดังนี้

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (Program Learning Outcomes - PLOs)

PLO ๑ รอบรู้ในศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ บูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อไปพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีความรับผิดชอบ

Sub PLO ๑.๒ ประยุกต์ใช้ศาสตร์แนวคิด ทฤษฎีสมัยใหม่ในการพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคม มีจิตอาสาและมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับรายวิชา (Course Learning Outcomes - CLOs)

CLO ๑ ผู้เรียนสามารถอธิบายหลักการ ทฤษฎี โครงสร้างกฎหมาย (เช่น รัฐธรรมนูญ พ.ร.บ. ป.ป.ช. พ.ร.บ. จัดซื้อจัดจ้างฯ อนุสัญญา UNCAC) และกลไกเครื่องมือประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส (ITA) โดยบูรณาการเข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (เช่น หลักสุจริต ๓ หิริโอตตปปะ และหลักปธาน ๔) เพื่อใช้เป็นฐานคิดในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตได้อย่างถูกต้อง

CLO ๒ ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์สาเหตุเชิงโครงสร้าง วิพากษ์ช่องโหว่ทางกฎหมาย และนโยบาย ประเมินความเสี่ยงทางเทคโนโลยีและการทุจริตรูปแบบใหม่ (เช่น อาชญากรรมทางไซเบอร์ และการทุจริตผ่าน AI) เพื่อประยุกต์ใช้ศาสตร์ดังกล่าวในการนำเสนอแนวทางหรือกลไกสกัดกั้นการทุจริตที่สอดคล้องกับบริบทของการทำงานจริง

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับบทเรียน (Lesson Learning Outcomes - LLOs)

LLO ๓.๑ ผู้เรียนสามารถอธิบายแนวคิด เป้าหมาย โครงสร้างระบบประเมินทางคู่ (Dual-Track Assessment) และเครื่องมือประเมิน ITA ทั้ง ๓ ส่วน (IIT, EIT, OIT) ได้อย่างถูกต้อง

LLO ๓.๒ ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์และวิจารณ์ตัวชี้วัด ๙ ประการของ ITA ในเชิงปฏิบัติได้

LLO ๓.๓ ผู้เรียนสามารถสรุปทิศทางการพัฒนา ITA การประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาล ข้อมูลเปิดระดับชาติ (GD Catalog) และถอดบทเรียนจากกรณีศึกษาปรากฏการณ์ย้อนแย้งเชิงสถิติ (The ITA-CPI Paradox) ตลอดจนความเสี่ยงด้านระบบสารสนเทศ (IT Risk) ได้

๒) การพัฒนาโดเมนการเรียนรู้ (K-S-E-C Mapping)

มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้ครอบคลุมคุณลักษณะ ๔ ด้าน

ความรู้ (Knowledge) เข้าใจโครงสร้างเครื่องมือประเมิน ITA แบบทางคู่ (Dual-Track) สัดส่วนคะแนนใหม่ และตัวชี้วัดทั้ง ๙ ประการที่ใช้ในหน่วยงานภาครัฐ

ทักษะ (Skills) ทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และทักษะการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ผ่านการสาธิตระบบจริงและการเชื่อมโยงข้อมูลจากศูนย์กลางข้อมูลเปิดภาครัฐ (data.go.th)

จริยธรรม (Ethics) มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อหน้าที่ มุ่งเน้นความโปร่งใสในการดำเนินงาน และยึดมั่นในปรัชญาความไม่ประนีประนอมต่อพฤติกรรมทุจริต (Zero Tolerance)

ลักษณะบุคคล (Character) เป็นผู้นำที่ใช้ความรู้เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม และยอมรับความแตกต่างในสังคม

๓) ตารางการออกแบบการเรียนรู้การสอน (Constructive Alignment Matrix)

การจัดการเรียนรู้ในสัปดาห์ที่ ๔ เน้นการเรียนรู้ผ่านการสาธิตและการวิพากษ์ (Lecture & Demonstration) ดังตารางที่ ๓.๑

สัปดาห์ ที่	หัวข้อเนื้อหา	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	การวัดและประเมินผล
๔	กลไกและเครื่องมือ ประเมิน ITA ๓.๑ แนวคิด เป้าหมาย ของการประเมิน ITA และความเชื่อมโยงกับ ดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ๓.๒ โครงสร้างเครื่องมือ การประเมินแบบทางคู่ (Dual-Track) สัดส่วน ใหม่ (IIT ๓๐%, EIT ๔๐%, OIT ๓๐%) ๓.๓ ตัวชี้วัด ๙ ประการ สู่การปฏิบัติจริง ๓.๔ กรณีศึกษา The ITA-CPI Paradox, กล าง “ลือค-ลอก-บัง”, อุบัติการณ์ IT Risk และ ทิศทางการพัฒนาผ่าน GD Catalog	บรรยายและสาธิต (Lecture & Demonstration) ๑) บรรยายหลักการและ เป้าหมายของ ITA ที่เชื่อมโยง กับมาตรฐานสากล ๒) สาธิตระบบประเมิน ITA ของจริง (Live Demo) รวมถึงระบบบัญชีข้อมูล ภาครัฐ (GD Catalog) ๓) กิจกรรมกลุ่มย่อยวิจารณ์ ความเหมาะสมของตัวชี้วัด ๙ ประการ และถอดบทเรียน กรณีศึกษาการทุจริตเชิง ระบบ	Formative Assessment รายงานสรุปความเข้าใจ ตัวชี้วัด ITA และโครงสร้าง ใหม่ (รายบุคคล) เกณฑ์การประเมิน (Rubric Concept) วัดความถูกต้องในการระบุ ตัวชี้วัด ๙ ประการ และ ความสามารถในการ วิเคราะห์ข้อดี/ข้อจำกัด ของเครื่องมือประเมิน ITA

๔) เกณฑ์การประเมินผล (Analytic Rubric)

ประเด็นประเมิน	ดีเยี่ยม (๔)	ดี (๓)	พอใช้ (๒)	ปรับปรุง (๑)
ความถูกต้องของเนื้อหา (Knowledge)	อธิบายตัวชี้วัดทั้ง ๙ ประการ และ โครงสร้าง ITA แบบระบบทางคู่ (Dual-Track) ได้ ถูกต้องสมบูรณ์	อธิบายตัวชี้วัด ทั้ง ๙ ประการ และโครงสร้าง หลักได้ถูกต้อง เป็นส่วนใหญ่	อธิบายตัวชี้วัด และโครงสร้าง ใหม่ได้ถูกต้อง เพียงบางส่วน	ข้อมูล คลาดเคลื่อน หรือยังอ้างอิง โครงสร้างเก่าที่ ไม่ชัดเจน
การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Analysis)	สามารถวิจารณ์ ตัวชี้วัดในเชิง ปฏิบัติ เสนอ แนวทางสกัดกั้นกล ลวง (ลือค-ลอก- บัง) ได้อย่าง สร้างสรรค์	วิเคราะห์จุดแข็ง และจุดอ่อนของ ตัวชี้วัด ๙ ประการได้ ชัดเจน	วิเคราะห์ได้ใน ระดับพื้นฐาน ขาดการเจาะลึก เชิงระบบ	ไม่มีการวิเคราะห์ หรือแสดงความ คิดเห็น
การเชื่อมโยงกรณีศึกษา (Application)	เชื่อมโยงตัวชี้วัด เข้ากับกรณีศึกษา จริง (เช่น IT Risk หรือ ITA-CPI Paradox) ได้อย่าง มีเหตุผลและลึกซึ้ง	เชื่อมโยงกับ กรณีศึกษา ความเสี่ยงใน หน่วยงาน ภาครัฐได้ใน ประเด็นหลัก	เชื่อมโยงได้บ้าง แต่ไม่ครอบคลุม บริบทของการ ปฏิบัติงานจริง	ไม่มีการเชื่อมโยง กับกรณีศึกษา หรือไม่สะท้อน ปัญหาเชิง โครงสร้าง

๕) ทรัพยากรและสื่อการเรียนรู้ (Learning Resources)

เอกสารประกอบการสอนรายวิชา GE ๑๐๐๕ บทที่ ๓ กลไกและเครื่องมือประเมินคุณธรรม และความโปร่งใส (ITA) ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๔

คู่มือการประเมิน ITA โครงสร้างระบบประเมินทางคู่ (Dual-Track Assessment) และนิยาม ตัวชี้วัด ๙ ประการ ของสำนักงาน ป.ป.ช.

ระบบประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity and Transparency Assessment - ITA) ผ่านแพลตฟอร์มสารสนเทศ ITAS

ฐานข้อมูลระบบบัญชีข้อมูลภาครัฐ (Government Data Catalog - GD Catalog) และ ศูนย์กลางข้อมูลเปิดภาครัฐ (data.go.th) เพื่อวิเคราะห์ตัวชี้วัด OIT

วิดีโอสาธิตการใช้งานระบบ ITAS และกรณีศึกษาวิเคราะห์ความเสี่ยงเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT Risk) ในระบบราชการไทย

บทที่ ๓

กลไกและเครื่องมือประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส (ITA)

ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเป็นความท้าทายเชิงโครงสร้างที่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพและการพัฒนาประเทศในทุกมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบราชการและการบริหารราชการแผ่นดิน ในอดีต แนวทางการต่อต้านการทุจริตส่วนใหญ่มักพึ่งพามาตรการเชิงปราบปรามซึ่งเน้นการสืบสวน สอบสวน และการบังคับใช้กฎหมายเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดภายหลังจากความเสียหายได้เกิดขึ้นแล้ว แม้ว่ากระบวนการดังกล่าวจะมีความสำคัญในการสร้างความยำเกรงต่อกฎหมาย แต่ก็ยังมีข้อจำกัดในเรื่องต้นทุนเชิงระบบ และมักไม่สามารถป้องกันความเสียหายเชิงงบประมาณหรือฟื้นฟูความเชื่อมั่นของสาธารณชนได้อย่างทันทั่วทั้ง ด้วยเหตุนี้ กระบวนทัศน์ทางรัฐประศาสนศาสตร์สมัยใหม่จึงได้ปรับเปลี่ยนทิศทางไปสู่การสร้างกลไกเชิงป้องกันเชิงรุกเพื่อปิดช่องทางและโอกาสในการทุจริตตั้งแต่ต้นน้ำ

หนึ่งในนวัตกรรมเชิงป้องกันที่สำคัญและได้รับการนำมาใช้อย่างต่อเนื่องในการบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย คือ การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ หรือ Integrity and Transparency Assessment (ITA) ซึ่งจัดทำและพัฒนาโดยสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.) เครื่องมือนี้ถูกออกแบบขึ้นเพื่อทำหน้าที่เป็นเครื่องมือตรวจสอบสุขภาพองค์กรเชิงบวกที่ช่วยให้หน่วยงานภาครัฐทั่วประเทศสามารถรับรู้สถานะการดำเนินงานของตนเองในมิติต่าง ๆ ค้นพบจุดประบางและความเสี่ยงต่อการเกิดพฤติกรรมฉ้อฉล ตลอดจนใช้เป็นกรอบแนวทางในการยกระดับธรรมาภิบาลในองค์กร โดยที่ผ่านมา ITA ได้รับการกำหนดให้เป็นหนึ่งในตัวชี้วัดสำคัญภายใต้แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ

เพื่อให้กลไกการประเมินนี้สามารถสะท้อนความจริงในระดับพื้นที่และก้าวทันต่อพฤติกรรมความเสี่ยงยุคดิจิทัล ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ สำนักงาน ป.ป.ช. จึงได้ปรับปรุงหลักเกณฑ์และสัดส่วนคะแนนการประเมินครั้งสำคัญ โดยมุ่งเน้นแนวคิดการมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง การให้น้ำหนักกับประสบการณ์ตรงและเสียงสะท้อนจากผู้ติดต่อรับบริการจริง โดยโครงสร้างการประเมินในปัจจุบันประกอบด้วยเครื่องมือหลัก ๓ ส่วน ภายใต้ค่าน้ำหนักที่ปรับเปลี่ยนใหม่ คือ

แบบวัดการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายใน (IIT) ค่าน้ำหนักร้อยละ ๓๐ ประเมินมุมมองของบุคลากรภายในองค์กรต่อระบบการควบคุม ความเป็นธรรม และคุณธรรมในหน่วยงาน

แบบวัดการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก (EIT) ค่าน้ำหนักร้อยละ ๔๐ (ปรับเพิ่มขึ้นเพื่อสะท้อนเสียงของภาคประชาชนในการระบุความเสี่ยงการเรียกรับประโยชน์ในภาคปฏิบัติจริง) แบบวัดการเปิดเผยข้อมูลสาธารณะ (OIT) ค่าน้ำหนักร้อยละ ๓๐ (ปรับเปลี่ยนจากการประเมินเชิงปริมาณเอกสาร สู่การประเมินเชิงคุณภาพด้านธรรมาภิบาลข้อมูลดิจิทัลและความเสถียรของช่องทางการตรวจสอบ)

นอกจากนี้ การจัดระบบตัวชี้วัดยังได้รับการจัดกลุ่มกระชับขึ้นเป็นตัวชี้วัด ๙ ประการควบคู่กับการนำระบบการประเมินแบบทางคู่เข้ามาช่วยจำแนกและวินิจฉัยความเสี่ยงตามสถิติเรื่องร้องเรียนเฉพาะรายกลุ่มหน่วยงาน เพื่อหลีกเลี่ยงข้อจำกัดของการประเมินแบบมาตรฐานเดียว (One Size Fits

All) ที่เคยถูกวิพากษ์วิจารณ์ในอดีต เนื้อหาในบทที่ ๓ นี้ จะนำเสนอรายละเอียดเชิงวิชาการและภาคปฏิบัติที่ครอบคลุม ตั้งแต่ความเป็นมาและความเชื่อมโยงกับดัชนีระดับโลกอย่างดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) โครงสร้างการทำงานเชิงลึกของเครื่องมือประเมินทั้ง ๓ ส่วน ตัวชี้วัด ๙ ประการ ตลอดจนการวิเคราะห์กรณีศึกษาสำคัญและการปรับตัวเชิงนวัตกรรมของภาครัฐไทย เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานและแนวทางการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ โปร่งใส และสอดคล้องกับมาตรฐานสากลต่อไป

๓.๑ ดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perceptions Index: CPI) กับมาตรฐานธรรมาภิบาลสากล

ดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perceptions Index: CPI) เป็นเครื่องมือประเมินภาพลักษณ์ความโปร่งใสในภาครัฐที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล ซึ่งจัดทำโดยองค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International) เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการตรวจวัดประสิทธิภาพการบริหารงานแผ่นดินและการยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาลของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยคะแนนที่ปรากฏ ไม่เพียงสะท้อนระดับคอร์รัปชันเชิงระบบเท่านั้น แต่ยังมีอิทธิพลเชิงยุทธศาสตร์ต่อความเชื่อมั่นด้านการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศการศึกษาดัชนี CPI จึงเป็นรากฐานสำคัญในการวิเคราะห์และปรับปรุงโครงสร้างภาครัฐไทยให้ก้าวทันมาตรฐานความโปร่งใสสากล

๓.๑.๑ นิยามและขอบเขตการวัดผลดัชนี CPI

ดัชนีการรับรู้การทุจริต หรือ Corruption Perceptions Index (CPI) มีนิยามพื้นฐานคือ ดัชนีพหุตัวชี้วัดที่สะท้อนระดับภาพลักษณ์และการรับรู้เกี่ยวกับการทุจริตในภาครัฐของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกตามทัศนะของผู้เชี่ยวชาญ นักวิเคราะห์ และนักธุรกิจ ทั้งนี้ องค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International: TI) ได้กำหนดนิยามของการทุจริตในบริบทนี้ไว้ว่าเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในทางมิชอบเพื่อประโยชน์ส่วนตน โดยการคำนวณคะแนนตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ (ค.ศ. 2012) เป็นต้นมา ได้ใช้มาตรวัดแบบอิงค่าคะแนนตั้งแต่ ๐ ถึง ๑๐๐ คะแนน ซึ่งคะแนนใกล้ ๐ หมายถึงประเทศนั้นมีระดับการรับรู้ว่ามีทุจริตในภาครัฐสูงมากและคะแนนใกล้ ๑๐๐ หมายถึงประเทศนั้นมีระดับการรับรู้ว่ามีโปร่งใสสูงและมีการทุจริตต่ำ

เหตุผลทางระเบียบวิธีวิจัยที่กำหนดให้ดัชนี CPI วัดจากการรับรู้แทนที่จะวัดจากสถิติคดีทุจริตจริง เนื่องจากการคอร์รัปชันเป็นพฤติกรรมเชิงลบที่เกิดขึ้นอย่างปกปิดเป็นความลับ ทำให้สถิติการถูกดำเนินคดีทางกฎหมายหรือจำนวนคดีในชั้นศาลไม่สามารถสะท้อนขอบเขตที่แท้จริงของปัญหาได้ ยิ่งไปกว่านั้น สถิติคดีความที่สูงในบางประเทศอาจไม่ได้บ่งชี้ว่าประเทศนั้นมีทุจริตมากกว่าประเทศอื่น แต่อาจแสดงถึงประสิทธิภาพของสถาบันตรวจสอบและการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มแข็งในทางตรงกันข้าม ประเทศที่มีปัญหาการทุจริตรุนแรงแต่อยู่ภายใต้การควบคุมข่าวสารหรือมีหน่วยงานตรวจสอบที่อ่อนแอ อาจมีสถิติคดีความคอร์รัปชันที่ต่ำมาก ดังนั้นการสำรวจการรับรู้ผ่านกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและนักธุรกิจจึงเป็นแนวทางเชิงเปรียบเทียบระหว่างประเทศที่ได้รับความเชื่อถือในทางวิชาการ

ขอบเขตการวัดผลของดัชนี CPI มุ่งเน้นการวิเคราะห์โครงสร้างพฤติกรรมและการทำงานของระบบราชการ ตลอดจนสถาบันทางการเมือง โดยครอบคลุมประเด็นหลักดังต่อไปนี้ (Transparency International, 2025)

๑) พฤติกรรมการทุจริตและการใช้อำนาจโดยมิชอบ เช่น การเรียกรับสินบน การเบียดบังหรือยกยอกงบประมาณแผ่นดินและการใช้ระบบอุปถัมภ์ในการบริหารทรัพยากรบุคคล

๒) การครอบงำรัฐ พฤติกรรมการแทรกแซงกระบวนการออกกฎหมายหรือการตัดสินใจเชิงนโยบายโดยกลุ่มทุนหรือผู้มีอิทธิพลนอกระบบเพื่อเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้อง

๓) ประสิทธิภาพของมาตรการบังคับใช้กฎหมาย ความสามารถของรัฐในการสืบสวนสอบสวน และดำเนินคดีลงโทษเจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริตอย่างจริงจังและเท่าเทียม

๔) การลดอุปสรรคทางโครงสร้างและขั้นตอนราชการ การลดขั้นตอนหรือภาระผูกพันทางปกครองที่ล่าช้าซึ่งเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดช่องทางเรียกรับสินบนเพื่อแลกความสะดวกรวดเร็ว

๕) ระบบการส่งเสริมความโปร่งใสและตรวจสอบ การมีกฎหมายบังคับให้เปิดเผยบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของข้าราชการและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กฎหมายการป้องกันการขัดกันแห่งผลประโยชน์ และระดับสิทธิเสรีภาพในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของประชาชน

๖) กลไกการคุ้มครองตามกฎหมาย ความปลอดภัยและการคุ้มครองสิทธิของผู้แจ้งเบาะแสสื่อมวลชนสืบสวนสอบสวน และองค์กรภาคประชาสังคม

ขอบเขตการประเมินของ CPI จะไม่รวมถึง พฤติกรรมการทุจริตในภาคธุรกิจเอกชนที่ไม่มีความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่รัฐ พฤติกรรมการหลีกเลี่ยงหรือโกงภาษีของบุคคลทั่วไป การทำธุรกรรมและกิจกรรมทางการเงินที่ผิดกฎหมายนอกภาครัฐ ตลอดจนจะไม่ใช้ข้อมูลความรู้สึกหรือระดับทัศนคติของประชาชนทั่วไปที่มีต่อรัฐบาล เนื่องจากอาจอ่อนไหวต่อกระแสข่าวสารในช่วงเวลานั้น ๆ โดยมุ่งรวบรวมข้อมูลผ่านการประเมินเชิงระบบของผู้เชี่ยวชาญเป็นสำคัญ

๓.๑.๒ แหล่งข้อมูลและการประมวลผลดัชนีชี้วัดร่วมในการจัดอันดับสากล

เนื่องจากดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) มีลักษณะเป็นดัชนีรวม (Composite Index) องค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International: TI) จึงไม่ได้ทำการสำรวจข้อมูลภาคสนามหรือสืบค้นข้อมูลปฐมภูมิด้วยตนเองโดยตรง แต่ทำหน้าที่เป็นผู้รวบรวม วิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลทัศนคติเชิงลึกเกี่ยวกับการทุจริตในภาครัฐจากฐานข้อมูลและการจัดอันดับของสถาบันวิจัยและคลังสมองอิสระชั้นนำระดับโลก โดยในระดับสากลมีแหล่งข้อมูลที่ใช้ประเมินรวมทั้งสิ้น ๑๓ แหล่งข้อมูล (จาก ๑๒ สถาบัน) สำหรับประเทศไทยได้รับการประเมินผ่านเกณฑ์ข้อมูลจำนวน ๙ แหล่งข้อมูล ซึ่งนับเป็นจำนวนที่สูงและเพียงพอสำหรับการสร้างความน่าเชื่อถือทางสถิติ

๑) รายละเอียดแหล่งข้อมูลประเมิน ๙ แหล่งของประเทศไทย แหล่งข้อมูลทั้ง ๙ แหล่งที่ใช้สะท้อนพฤติกรรมความเสี่ยงและมาตรการป้องกันคอร์รัปชันในประเทศไทย ประกอบด้วยสถาบันและดัชนีชี้วัดย่อยดังต่อไปนี้ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๒๕๖๘)

๑.๑) IMD World Competitiveness Yearbook (IMD) จัดทำโดยสถาบันพัฒนาการบริหารจัดการนานาชาติ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ สำนวจความคิดเห็นของนักบริหารระดับสูงเกี่ยวกับประเด็นการติดสินบนและการทุจริตที่ส่งผลกระทบต่อขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

๑.๒) World Economic Forum Executive Opinion Survey (WEF) จัดทำโดยสภาเศรษฐกิจโลก สำนวจทัศนคติผู้บริหารภาคเอกชนเกี่ยวกับการจ่ายเงินนอกระบบหรือสินบนใน

กระบวนการนำเข้า-ส่งออก การจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ การขออนุมัติสาธารณูปโภค และความเป็นธรรมในการตัดสินใจเชิงนโยบาย

๑.๓) World Justice Project Rule of Law Index (WJP) จัดทำโดยสถาบันวิจัยกฎหมายอิสระในสหรัฐอเมริกา วัดผลในด้านหลักนิติธรรม โดยประเมินว่าเจ้าหน้าที่ในฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายตุลาการ ทหาร และตำรวจ มีพฤติกรรมใช้อำนาจเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนหรือไม่

๑.๔) Varieties of Democracy Project (V-Dem) ดำเนินการโดยสถาบันวิจัยแห่งมหาวิทยาลัยยอกูเทนเบิร์ก ประเทศสวีเดน ประเมินระดับคอร์รัปชันในฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ รวมถึงการใช้อำนาจแทรกแซงเสรีภาพสื่อมวลชนและภาคประชาสังคม

๑.๕) Bertelsmann Stiftung Transformation Index (BF-TI) จัดทำโดยมูลนิธิเบอร์เทลส์มันน์ ประเทศเยอรมนี ประเมินความพยายามของรัฐบาลในการป้องกันและลดโทษข้าราชการที่ใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ รวมถึงความเข้มแข็งในการคุ้มครองระบอบประชาธิปไตย

๑.๖) Economist Intelligence Unit Country Risk Ratings (EIU) ดำเนินการโดยสถาบันวิเคราะห์เศรษฐกิจจากประเทศอังกฤษ ประเมินความโปร่งใสในระบบงบประมาณแผ่นดิน และการแต่งตั้งข้าราชการ รวมถึงระดับความโปร่งใสของสถาบันทางการเมือง

๑.๗) S&P Global Insights Business Conditions and Risk Indicators (GI) เดิมคือ IHS Markit ประเมินความเสี่ยงต่อการดำเนินธุรกิจในแต่ละประเทศ โดยวิเคราะห์ว่าต้นทุนจำเป็นต้องจ่ายสินบนเพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดซื้อจัดจ้างและการดำเนินการตามระเบียบของราชการหรือไม่

๑.๘) The PRS Group International Country Risk Guide (PRS) จัดทำโดยสถาบันผู้เชี่ยวชาญด้านความเสี่ยงทางการเมือง สหรัฐอเมริกา ประเมินระดับความเสี่ยงการคอร์รัปชันในระบบการปกครอง โดยเฉพาะการทุจริตเชิงอุปถัมภ์และการเรียกรับผลประโยชน์ด้านการลงทุน

๑.๙) Political and Economic Risk Consultancy (PERC) สถาบันที่ปรึกษาความเสี่ยงทางธุรกิจและการเมือง ณ เขตบริหารพิเศษฮ่องกง สํารวจความเห็นของนักธุรกิจต่างชาติที่เข้ามาทำงานจริงในประเทศไทย เกี่ยวกับระดับการทุจริตและการทับซ้อนของผลประโยชน์ในระบบราชการและการเมือง

๒) ระเบียบวิธีวิจัยและการประมวลผลดัชนีชี้วัดร่วม (Methodology & Index Processing) เพื่อให้คะแนนจากสถาบันการสำรวจที่มีเครื่องมือและหน่วยวัดแตกต่างกัน (เช่น บางสถาบันประเมินเป็นเกรด A-F หรือใช้มาตรวัดคะแนน ๑-๗ หรือ ๑-๑๐) สามารถนำมาหาค่าเฉลี่ยได้อย่างเหมาะสม TI จึงได้กำหนดขั้นตอนการประมวลผลทางสถิติที่มีระบบ ดังนี้

การแปลงคะแนนมาตรฐานใช้ระบบการคำนวณหาค่าคะแนนมาตรฐาน Z-score เพื่อปรับค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของข้อมูลแต่ละชุดให้กลายเป็นระบบเดียวกัน จากนั้นจึงทำการแปลงค่าคะแนน (Rescale) ให้อยู่ในช่วงคะแนน ๐ ถึง ๑๐๐ คะแนน โดยอิงเกณฑ์สัมพัทธ์เปรียบเทียบกับกลุ่มตัวอย่างทั่วโลก

การรวมค่าคะแนน (Aggregation) คะแนนดัชนี CPI ภาพรวมของประเทศจะมาจากการคำนวณค่าเฉลี่ยเลขคณิตอย่างง่ายของคะแนนมาตรฐานจากทุกแหล่งข้อมูลที่มีการประเมินประเทศ

นั้น ๆ โดยเกณฑ์การจัดอันดับสากลกำหนดว่าประเทศที่จะนำมาเผยแพร่ในรายงานได้ จะต้องได้รับการประเมินจากแหล่งข้อมูลขั้นต่ำอย่างน้อย ๓ แหล่งข้อมูลขึ้นไป

การคำนวณหาค่าความคลาดเคลื่อนและช่วงความเชื่อมั่น (Standard Error & Confidence Interval) นอกจากคะแนนเฉลี่ยแล้ว TI ยังได้คำนวณและเผยแพร่ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (Standard Error) และช่วงความเชื่อมั่นที่ระดับร้อยละ ๙๐ (90% Confidence Interval) เพื่อแสดงความสอดคล้องกันของแหล่งข้อมูล หากค่าช่วงความเชื่อมั่นแคบและค่าความคลาดเคลื่อนต่ำ ย่อมแสดงว่าแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกเทศทั้ง ๙ แหล่ง มีทักษะและการประเมินทิศทางความโปร่งใสของประเทศนั้น ๆ ที่สอดคล้องตรงกันเป็นส่วนใหญ่

๓.๑.๓ นัยสำคัญเชิงเศรษฐกิจ การเมือง และการบริหารรัฐกิจของดัชนี CPI

ดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ถือเป็นตัวชี้วัดที่มีบทบาทและอิทธิพลสูงในการสะท้อนภาพลักษณ์เชิงโครงสร้างของแต่ละประเทศทั่วโลก โดยสามารถวิเคราะห์นัยสำคัญและผลกระทบของดัชนีดังกล่าวได้ใน ๓ มิติหลัก ดังนี้

๑) นัยสำคัญเชิงเศรษฐกิจ (Economic Significance)

ในทางเศรษฐศาสตร์ ดัชนี CPI ทำหน้าที่เป็นหนึ่งในตัวชี้วัดเชิงยุทธศาสตร์ที่ผู้ลงทุนต่างชาติ สถาบันจัดอันดับความน่าเชื่อถือทางการเงิน (Credit Rating Agencies) และกองทุนรวมระดับสากลใช้เป็นกรอบประเมินความเสี่ยงเชิงประเทศ (Country Risk) การที่ประเทศได้รับคะแนน CPI ในระดับต่ำ สะท้อนให้เห็นถึงภาวะเปราะบางเชิงโครงสร้างที่การประกอบธุรกิจต้องเผชิญกับ "ภาษีที่มองไม่เห็น" (Invisible Tax) หรือต้นทุนแฝงในรูปของเงินสินบน ซึ่งส่งผลให้ต้นทุนในการประกอบธุรกรรม (Transaction Costs) ปรับตัวสูงขึ้น และเข้าไปบิดเบือนกลไกการแข่งขันในตลาดเสรี จนส่งผลกระทบเชิงลบต่ออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจและการสะสมทุนระยะยาวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Mauro, 1995)

ยิ่งไปกว่านั้น ในมิติการลงทุนยุคใหม่ที่มุ่งเน้นกรอบสิ่งแวดล้อม สังคม และธรรมาภิบาล (ESG) โดยเฉพาะมิติด้านธรรมาภิบาล (Governance: G) ระดับความโปร่งใสที่ต่ำยังเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการดึงดูดการลงทุนตรงจากต่างประเทศ (FDI) และการย้ายฐานการผลิตในห่วงโซ่อุปทานโลก ขณะเดียวกัน ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเชิงระบบยังส่งผลให้เกิดระบบทุนนิยมพวกพ้อง (Crony Capitalism) ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเครือข่ายอำนาจรัฐสามารถผูกขาดทรัพยากรและโครงการพัฒนาของภาครัฐ อันเป็นการบั่นทอนขีดความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ตลอดจนนักลงทุนรายย่อยที่ดำเนินธุรกิจด้วยความซื่อสัตย์สุจริตอย่างรุนแรง (ธานี ชัยวัฒน์, ๒๕๖๗)

๒) นัยสำคัญเชิงการเมือง (Political Significance)

ในมิติทางการเมือง ระดับภาพลักษณ์การทุจริตคอร์รัปชันมีความยึดโยงโดยตรงกับความชอบธรรมทางการเมือง (Political Legitimacy) ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เสถียรภาพของรัฐบาล และความเชื่อมั่นในสถาบันทางการเมือง ประเทศที่ได้รับคะแนนภาพลักษณ์การทุจริตในระดับต่ำ มักเผชิญกับวิกฤตความศรัทธาและการลดลงของความไว้วางใจจากภาคประชาชน (Public Trust) ซึ่งความล้มเหลวเชิงนโยบายในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต มักย่อยสลายเป็นชนวน

ความขัดแย้ง พัฒนาไปสู่ข้อเรียกร้องทางการเมือง การชุมนุมประท้วง และก่อให้เกิดภาวะความไร้เสถียรภาพทางการเมืองในท้ายที่สุด (Johnston, 2005)

นอกจากนี้ การทุจริตเชิงโครงสร้าง (Structural Corruption) ที่มีความรุนแรงและสลับซับซ้อน ยังส่งผลบ่อนทำลายรากฐานของกระบวนการนิติบัญญัติ กระบวนการทางประชาธิปไตย และการตัดสินใจเชิงนโยบายอย่างมีนัยสำคัญ ผ่านปรากฏการณ์การครอบงำรัฐหรือการครอบงำนโยบาย (State Capture / Policy Capture) ที่ทิศทางของกฎหมาย การบริหารจัดการงบประมาณแผ่นดิน และนโยบายสาธารณะ มักถูกเบี่ยงเบนเพื่อเอื้อประโยชน์เชิงโครงสร้างแก่กลุ่มทุนผู้สนับสนุนทางการเมือง หรือเครือข่ายอุปถัมภ์ มากกว่าการมุ่งสร้างประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวม (Rose-Ackerman & Palifka, 2016)

๓) นัยสำคัญเชิงการบริหารรัฐกิจ (Public Administration Significance)

ในบริบทการบริหารราชการแผ่นดินและการบริหารรัฐกิจ ดัชนี CPI ทำหน้าที่เป็น ตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์เชิงภายนอก (External Performance Indicator) ที่สะท้อนถึงประสิทธิภาพของระบบการกำกับดูแลภาครัฐ คุณภาพการให้บริการสาธารณะ ตลอดจนความเข้มแข็งของระบบการควบคุมภายใน (Internal Control System) ในการยับยั้งและป้องกันการใช้อำนาจตามดุลพินิจโดยมิชอบ การที่ประเทศได้รับการประเมินคะแนน CPI ในระดับต่ำ ย่อมเป็นเครื่องสะท้อนเชิงประจักษ์ถึงความหละหลวมในการบังคับใช้กฎหมาย การขาดความโปร่งใสในระบบจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ ตลอดจนการดำรงอยู่ของระบบอุปถัมภ์ (Patronage System) ที่เข้ามาแทรกแซงและบั่นทอนระบบคุณธรรม (Merit System) ในกระบวนการบริหารทรัพยากรบุคคล การบรรจุ แต่งตั้ง และเลื่อนขั้นตำแหน่งของข้าราชการ (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๗)

นอกจากนี้ ในมิติความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการยกระดับการบริหารภาครัฐและการแข่งขันทางการค้าเสรี การมีระดับคะแนน CPI ที่น่าเชื่อถือและสอดคล้องกับบรรทัดฐานสากล ได้กลายเป็นเงื่อนไขเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญยิ่งต่อการเจรจาความตกลงการค้าเสรี (Free Trade Agreement: FTA) ตลอดจน กระบวนการยื่นใบสมัครเข้าเป็นสมาชิกองค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) ซึ่งเป็นกรอบความร่วมมือระดับโลกที่ให้ความสำคัญสูงสุดกับมาตรฐานระบบราชการที่มีความเปิดเผย โปร่งใส มีความรับผิดชอบต่อสาธารณะ (Accountability) และมีกลไกทางกฎหมายที่เข้มแข็งในการป้องกันและปราบปรามการติดสินบนเจ้าหน้าที่รัฐในการทำธุรกรรมระหว่างประเทศ (สำนักงาน ก.พ.ร., ๒๕๖๗)

๓.๑.๔ พลวัตและวิเคราะห์สถานการณ์คะแนนดัชนี CPI ของประเทศไทย

๑) พลวัตและสถิติคะแนน CPI ย้อนหลังของประเทศไทย

หากพิจารณาแนวโน้มสถิติค่าคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ของประเทศไทยนับตั้งแต่มีการปรับปรุงเกณฑ์และระบบการวัดผลเชิงเปรียบเทียบในรูปแบบคะแนน ๐-๑๐๐ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นต้นมา จะพบว่าภาพลักษณ์และระดับการรับรู้การทุจริตของประเทศไทยค่อนข้างคงที่และมีลักษณะถดถอยทีละน้อย โดยยังไม่สามารถก้าวข้ามค่าเฉลี่ยในระดับสากลหรือบรรลุเป้าหมายตามแผนยุทธศาสตร์ชาติที่เคยตั้งเป้าหมายไว้สูงกว่า ๗๓ คะแนนได้ (สำนักงาน ป.ป.ท., ๒๕๖๙) ดังตารางสรุปพลวัตคะแนนและอันดับโลกดังต่อไปนี้

ปีประเมิน (พ.ศ./ค.ศ.)	คะแนนเฉลี่ย (เต็ม ๑๐๐)	อันดับโลก (จากจำนวนประเทศที่รับการประเมิน)
๒๕๕๕ (2012)	๓๗	๘๘
๒๕๕๖ (2013)	๓๕	๑๐๒
๒๕๕๗ (2014)	๓๘	๘๕
๒๕๕๘ (2015)	๓๘	๗๖
๒๕๕๙ (2016)	๓๕	๑๐๑
๒๕๖๐ (2017)	๓๗	๙๖
๒๕๖๑ (2018)	๓๖	๙๙
๒๕๖๒ (2019)	๓๖	๑๐๑
๒๕๖๓ (2020)	๓๖	๑๐๔
๒๕๖๔ (2021)	๓๕	๑๑๐
๒๕๖๕ (2022)	๓๖	๑๐๑
๒๕๖๖ (2023)	๓๕	๑๐๘
๒๕๖๗ (2024)	๓๔	๑๐๗
๒๕๖๘ (2025)	๓๓	๑๑๖

๒) สถานการณ์คะแนนและอันดับล่าสุดประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๘ (เผยแพร่ต้นปี พ.ศ. ๒๕๖๙) จากรายงานผลคะแนนภาพลักษณ์คอร์รัปชันโลก (CPI, 2025) โดยองค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ เมื่อกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๙ ประเทศไทยได้รับคะแนนลดลงต่อเนื่องเหลือเพียง ๓๓ คะแนน และอยู่ในอันดับที่ ๑๑๖ ของโลก จากทั้งหมด ๑๘๒ ประเทศและเขตปกครองทั่วโลก (สยามรัฐ, ๒๕๖๙) โดยคะแนนเฉลี่ยในระดับโลกภาพรวมปรับลดลงมาอยู่ที่ ๔๒ คะแนน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสถานการณ์คอร์รัปชันในระบบราชการไทยยังคงมีความรุนแรงและอยู่ในระดับที่มีปัญหาเสี่ยงสูงต่อผลกระทบเชิงธรรมาภิบาล (Thai Publica, ๒๕๖๙)

เมื่อเปรียบเทียบกับในกลุ่มประเทศอาเซียน (ASEAN) ทั้ง ๑๑ ประเทศ ประเทศไทยถอยลงมาจากอันดับที่ ๘ ของภูมิภาค โดยตามหลังสิงคโปร์ (๘๔ คะแนน) บรูไน (๖๓ คะแนน) มาเลเซีย (๕๒ คะแนน) ติมอร์-เลสเต (๔๔ คะแนน) เวียดนาม (๔๑ คะแนน) ตลอดจนอินโดนีเซียและลาว ซึ่งได้คะแนนเท่ากันที่ ๓๔ คะแนน (ไทยพีบีเอส, ๒๕๖๙) ทั้งนี้ ประเทศไทยมีคะแนนเหนือกว่าเพียงฟิลิปปินส์ (๓๒ คะแนน) กัมพูชา (๒๐ คะแนน) และเมียนมา (๑๖ คะแนน) เท่านั้น ซึ่งถือเป็นระดับการจัดอันดับกลุ่มท้ายแถวของภูมิภาค

๓) การวิเคราะห์จำแนกตามแหล่งข้อมูลประเมิน ๙ แหล่งของประเทศไทย จากการเจาะลึกข้อมูลทางสถิติเพื่อหาสาเหตุของการลดลงของคะแนนภาพรวม ๑ คะแนนในรอบปีที่ผ่านมา พบข้อเท็จจริงว่า ประเทศไทยมีคะแนนลดลงในแหล่งข้อมูลสำคัญถึง ๔ แหล่งข้อมูล จากทั้งหมด ๙ แหล่งข้อมูล ดังรายละเอียดการเปลี่ยนแปลงต่อไปนี้ (Thai Publica, ๒๕๖๙)

IMD World Competitiveness Yearbook คะแนนปรับลดลงมากที่สุดถึง ๑๐ คะแนน โดยลดลงจาก ๓๖ คะแนน เหลือเพียง ๒๖ คะแนน สะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารระดับสูงและกลุ่มนักลงทุน

ต่างชาติเกิดความกังวลอย่างยิ่งเกี่ยวกับความไม่โปร่งใสในระบบจัดซื้อจัดจ้างและการแข่งขันทางการค้าที่ถูกแทรกแซง

Bertelsmann Foundation Transformation Index (BF-TI) คะแนนปรับลดลงจาก ๓๔ คะแนน เหลือ ๓๐ คะแนน สะท้อนขีดสมรรถนะของรัฐที่จำกัดในการลงโทษและปราบปรามข้าราชการที่ประพฤติมิชอบเชิงนโยบาย

World Justice Project (WJP) Rule of Law Index คะแนนปรับลดลงจาก ๓๔ คะแนน เหลือ ๓๒ คะแนน ชี้ให้เห็นถึงความเสื่อมถอยของความเชื่อมั่นต่อหลักนิติธรรมและความเป็นอิสระของกระบวนการสืบสวนสอบสวนคดีทุจริตระดับสูง

Economist Intelligence Unit (EIU) Country Ratings คะแนนปรับลดลงจาก ๓๕ คะแนน เหลือ ๓๔ คะแนน สะท้อนความไม่มั่นใจในกลไกงบประมาณและการบรรจุแต่งตั้งข้าราชการระดับบริหาร

๔) การวิเคราะห์เชิงคุณภาพและโครงสร้างเชิงลึกของปัญหา นักวิชาการและภาคประชาสังคมได้วิเคราะห์ปัญหาการคอร์รัปชันของประเทศไทยในปัจจุบันผ่านประเด็นท้าทายหลักดังนี้

การทุจริตเชิงระบบในลักษณะโกงเป็นเครือข่าย (Network-Based Corruption) คดีทุจริตขนาดใหญ่ที่ถูกสืบสวนในรอบปีที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นว่ารูปแบบของการทุจริตเปลี่ยนผ่านจากการกระทำส่วนบุคคลไปสู่การเป็นขบวนการเครือข่ายที่ประกอบด้วยความร่วมมือของเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูง นักการเมือง และกลุ่มทุนนอกกระบบ ทำให้ยากต่อการสืบหาเส้นทางการเงินและการตัดสินใจอย่างเบ็ดเสร็จ (มานะ นิมิตรมงคล, ๒๕๖๙)

ความไม่ไว้วางใจต่อกลไกคุ้มครองพยาน แม้ผลสำรวจทัศนคติประชาชนจะชี้ว่าสังคมไทยมีความตื่นรู้และไม่ทนทานต่อพฤติกรรมคอร์รัปชันมากขึ้น แต่ข้อจำกัดในทางปฏิบัติคือ ประชาชนยังคงขาดความไว้วางใจในความปลอดภัยและประสิทธิภาพของระบบราชการในการเก็บรักษาความลับของผู้แจ้งเบาะแส จึงทำให้การมีส่วนร่วมตรวจสอบในฐานะพลเมืองเกิดขึ้นได้ยาก (ธนวรรณ พลวิชัย, ๒๕๖๙)

ปัญหาสมรรถนะและการกระจายกระจายของกลไกตรวจสอบ แม้ประเทศไทยจะมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับและตรวจสอบคอร์รัปชันเป็นจำนวนมาก แต่พบว่าขาดการบูรณาการข้อมูลและระบบการทำงานร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนประชาชนยังคงสะท้อนความเชื่อมั่นในระดับต่ำต่อความเด็ดขาดและความเป็นอิสระขององค์กรอิสระ (สุภอรรถ โปสุวรรณ, ๒๕๖๙)

๓.๑.๕ แนวทางเชิงรุกและการขับเคลื่อนเพื่อยกระดับคะแนน CPI ของประเทศ

จากแนวโน้มความเสี่ยงของคะแนน CPI ของประเทศไทยที่ปรับลดลงอย่างต่อเนื่อง รัฐบาลและหน่วยงานหลักที่มีหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการทุจริต ได้ร่วมกันปรับเปลี่ยนทิศทางการดำเนินงานจากการสืบสวนและสกัดกั้นย้อนหลังแบบตั้งรับ ไปสู่การยกระดับมาตรการเชิงรุกที่ผสมผสานเทคโนโลยีและการปรับโครงสร้างกฎหมายเชิงลึก เพื่อปิดช่องว่างการคอร์รัปชันอย่างมีทิศทาง โดยปรากฏมาตรการขับเคลื่อนที่สำคัญในปัจจุบัน ดังนี้

๑) การปฏิรูปมาตรการป้องกันและปราบปรามส่วยและสินบน ๘ ประการ

จากการหารือร่วมกันของหลายภาคส่วน คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบการขับเคลื่อนมาตรการสำคัญเพื่อยุติการต่อต้านการรับและให้สินบน โดยมอบหมายให้สำนักงาน ป.ป.ท. เป็น

เจ้าภาพร่วมขับเคลื่อนประเด็นข้อเสนอแนะหลัก ๘ ประการ (สำนักงาน ป.ป.ท., ๒๕๖๙) มาตรการนี้ มุ่งเน้นการปฏิรูปกระบวนการอนุมัติอนุญาตและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลข้าม กระทรวงผ่านศูนย์แลกเปลี่ยนข้อมูลกลางภาครัฐ ซึ่งส่งผลดีต่อการลดขั้นตอน ความล่าช้า และลดการใช้ดุลพินิจส่วนบุคคลของเจ้าพนักงาน (Discretionary Power) อันเป็นช่องโหว่หลักของพฤติกรรม การเรียกรับผลประโยชน์ (ใช้เทคโนโลยีลด ดุลพินิจ - กรม. มอ.ป.ท. เจ้าภาพขับเคลื่อน, ๒๕๖๙)

๒) มาตรการกียอดินกฎหมาย (Regulatory Guillotine)

มาตรการยกเลิกและปรับปรุงกฎหมายที่ล้าหลังหรือซ้ำซ้อนถือเป็นหนึ่งในหัวใจสำคัญของการป้องกันทุจริตเชิงระบบ โดยคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายและฝ่ายบริหารได้จัดทำแนวทางยก เครื่องระเบียบราชการที่สร้างภาระและเอื้อให้เกิดการทุจริตเชิงนโยบาย (บรรศักดิ์ อูวรรณโณ, ๒๕๖๙) การปรับปรุงระเบียบราชการในลักษณะนี้มีเป้าหมายเพื่อลดอำนาจผูกขาดของเจ้าหน้าที่รัฐในการออกใบอนุญาต และสร้างความสะดวกสบายในการประกอบธุรกิจที่เป็นสากล ซึ่งจะส่งผลเชิงบวก โดยตรงต่อระดับคะแนนประเมินความโปร่งใสในกลุ่มนักลงทุนของสถาบันสัญญาชาติยุโรปและอเมริกา เช่น IMD และ WEF (Policy Watch, ๒๕๖๙)

๓) ระบบประเมินความเสี่ยงอัจฉริยะโครงการขนาดใหญ่ (CRAMP System)

เพื่อสกัดกั้นการทุจริตเชิงนโยบายในงบประมาณการลงทุน สำนักงาน ป.ป.ท. ได้นำเสนอ เทคโนโลยีเฝ้าระวังที่ชื่อว่าระบบประเมินความเสี่ยงการทุจริตโครงการขนาดใหญ่ (Corruption Risk Assessment Systems for Mega Projects CRAMP) ซึ่งเป็นระบบฐานข้อมูลและแพลตฟอร์ม ดิจิทัลวิเคราะห์ความเสี่ยงที่กำหนดให้หน่วยงานรัฐที่บริหารงบประมาณรายจ่ายประจำปีหรือโครงการ ลงทุนที่มีวงเงินตั้งแต่ ๕๐๐ ล้านบาทขึ้นไป ต้องบันทึกข้อมูลเพื่อประเมินความเสี่ยงตั้งแต่ขั้นตอน กำหนดคุณลักษณะเฉพาะ (TOR) สัญญา และระบบตรวจรับพัสดุ (ภูมิวิศาล เกษมสุข, ๒๕๖๙) ระบบ CRAMP ทำหน้าที่ช่วยแจ้งเตือนล่วงหน้าถึงแนวโน้มความผิดปกติและช่องโหว่ทางกฎหมาย เพื่อเปลี่ยนผ่านกระบวนการตรวจสอบที่เป็นเอกสารสู่ฐานข้อมูลอัจฉริยะที่หน่วยงานส่วนกลาง สามารถสอดส่องความผิดปกติได้แบบเรียลไทม์

๔) มาตรฐานความเปิดเผยและซื่อตรงคุณธรรม (Openness & Integrity Pact)

รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการเปิดเผย ๒๕ ชุดข้อมูลหลักภาครัฐ (25 Key Datasets) ภายใต้รูปแบบไฟล์เปิดที่เครื่องคอมพิวเตอร์สามารถดึงข้อมูลไปทำการประมวลผลต่อได้ (Machine-readable) ควบคู่ไปกับการยกระดับกระบวนการจัดจ้างสาธารณะ โดยกำหนดให้โครงการก่อสร้าง และจัดหาพัสดุขนาดใหญ่ของรัฐต้องเข้าสู่กระบวนการสัญญาร่วมแบบซื่อตรงคุณธรรม (Integrity Pact) และโครงการเพื่อความโปร่งใสในการก่อสร้างภาครัฐ (CoST) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สังเกตการณ์ อิสระจากภายนอกสามารถตรวจสอบขั้นตอนการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารงบประมาณได้อย่างเป็น อิสระ (Policy Watch, ๒๕๖๙)

๕) การส่งเสริมแนวร่วมภาคเอกชนและระบบแรงจูงใจ (Private Sector Engagement)

มาตรการสร้างพันธมิตรร่วมกับภาคธุรกิจเพื่อเปลี่ยนผ่านระบบเศรษฐกิจสู่สัญญาสีขาว โดย กระตุ้นความร่วมมือกับแนวร่วมต่อต้านคอร์รัปชันของภาคเอกชนไทย (CAC) และสมาคมธนาคารไทย เพื่อผลักดันนโยบายจูงใจเชิงบวกให้แก่บริษัทเอกชนที่จัดทำระบบควบคุมการต่อต้านสินบนและการ รายงานทางการเงินที่สอดคล้องตามมาตรฐานสากลในการป้องกันสินบน (สมาคมธนาคารไทย, ๒๕๖๙)

การสร้างมีส่วนร่วมด้วยระบบสมัครใจควบคู่กับการให้สิทธิประโยชน์ทางการค้าหรือภาษีแก่บริษัทที่มีธรรมาภิบาล จะช่วยเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดมาตรฐานตลาดสะอาดที่ส่งผลดีต่อภาพลักษณ์ของประเทศระยะยาว (ศุภวิชัย แก้วคุนออก, ๒๕๖๙)

๓.๒ โครงสร้างเชิงยุทธศาสตร์และนวัตกรรมเครื่องมือประเมิน ITA

โครงสร้างเชิงยุทธศาสตร์ของการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (ITA) ได้รับการปฏิรูปครั้งสำคัญ ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙ โดยก้าวข้ามการวัดผลเชิงปริมาณแบบดั้งเดิมสู่การรังสรรค์โครงสร้างระบบทางคู่ (Dual-Track Assessment) เพื่อวิเคราะห์ภัยคุกคามความเสี่ยงคอร์รัปชันเฉพาะรายองค์กร ควบคู่กับการปรับปรุงค่าน้ำหนักเครื่องมือทั้งสามส่วน ได้แก่ แบบวัด IIT (ร้อยละ ๓๐) แบบวัด EIT (ร้อยละ ๔๐) และแบบวัด OIT (ร้อยละ ๓๐) ซึ่งสัดส่วนใหม่นี้มุ่งเน้นความโปร่งใสและประสบการณ์ของผู้รับบริการเป็นศูนย์กลาง โครงสร้างการประเมินชุดใหม่นี้จึงเปรียบเสมือนกลไกสำคัญในการผลักดันระบบราชการไทยให้เติบโตด้วยหลักธรรมาภิบาลและความน่าเชื่อถือ

๓.๒.๑ แบบวัดความรู้สึกละแวกวัฒนธรรมองค์กรของบุคลากรภายใน (IIT) กลไกตรวจสอบสภาพการควบคุมภายใน

ในการวิเคราะห์โครงสร้างพฤติกรรมและความเสี่ยงต่อการคอร์รัปชันในระบบราชการตามแนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร์ กลุ่มบุคคลที่สามารถรับรู้ถึงความผิดปกติ การขัดกันแห่งผลประโยชน์ (Conflict of Interest) หรือความหละหลวมของระบบควบคุมภายในได้ดีที่สุด คือข้าราชการและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่คลุกคลีอยู่กับระบบการทำงานและวัฒนธรรมของหน่วยงานนั้น ๆ ในทุกวัน (Rose-Ackerman & Palifka, 2016) ด้วยเหตุนี้ แบบวัดการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายใน (Internal Integrity and Transparency Assessment) หรือแบบวัด IIT จึงถูกออกแบบขึ้นเพื่อทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงยุทธศาสตร์ในการประเมินระบบการควบคุมภายใน (Internal Control) และบรรยากาศทางจริยธรรมขององค์กร (Organizational Ethical Climate) โดยส่งผ่านมุมมองของบุคลากรภายในสู่ผู้บริหารระดับสูงเพื่อใช้ในการวางมาตรการสกัดกั้นและจำกัดโอกาสที่จะเกิดอาชญากรรมทางปกครองและการประพฤติมิชอบเชิงนโยบาย (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๘ก) โดยเครื่องมือนี้กำหนดค่าน้ำหนักไว้ที่ร้อยละ ๓๐ (๓๐ คะแนน) ของคะแนนรวมทั้งหมดในงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙

๑) นิยามและขอบเขตหลักเกณฑ์กลุ่มเป้าหมายผู้ตอบ

หลักเกณฑ์การประเมิน ITA ได้กำหนดขอบเขตและนิยามของกลุ่มตัวอย่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในไว้อย่างรัดกุม เพื่อให้ข้อมูลที่ได้รับมีความเที่ยงตรงและสะท้อนสภาพความเป็นจริงในหน่วยงานให้ได้มากที่สุด โดยกำหนดให้ผู้ตอบแบบวัด IIT ต้องเป็นข้าราชการ ลูกจ้างประจำ พนักงานราชการ หรือพนักงานจ้างที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานที่รับการประเมินมาแล้วไม่น้อยกว่า ๑ ปี (ปฏิบัติงานก่อนปีงบประมาณปัจจุบัน) ครอบคลุมทุกกลุ่มงานและทุกระดับตามสายการบังคับบัญชา (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๘ก) เงื่อนไขระยะเวลาการปฏิบัติงานไม่น้อยกว่า ๑ ปี ถือเป็นเกณฑ์สำคัญทางสถิติ เนื่องจากเป็นระยะเวลาที่เพียงพอให้เจ้าหน้าที่ได้มีประสบการณ์ตรงและสัมผัสพฤติกรรม

การปฏิบัติงาน วัฒนธรรมองค์กร ตลอดจนกระบวนการจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณของหน่วยงานได้อย่างต่อเนื่อง (กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๖๓)

๒) โครงสร้างตัวชี้วัดมาตรฐาน ๕ มิติของแบบวัด IIT

แบบวัด IIT รวบรวมข้อมูลผ่านการสำรวจการรับรู้ของบุคลากรใน ๕ มิติสำคัญ (ตัวชี้วัดที่ ๑ ถึงตัวชี้วัดที่ ๕) ซึ่งสะท้อนเสาหลักของการควบคุมภายในและคุณธรรมองค์กร ดังนี้

ตัวชี้วัดที่ ๑ การปฏิบัติหน้าที่ (Performance of Duties) ประเมินพฤติกรรมความซื่อสัตย์สุจริตของข้าราชการในการทำงาน การมุ่งผลสัมฤทธิ์เพื่อส่วนรวม และระดับความโปร่งใสจากการหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจเพื่อเอื้อประโยชน์ส่วนตนหรือเครือญาติ

ตัวชี้วัดที่ ๒ การใช้งบประมาณและการจัดซื้อจัดจ้าง (Budget Utilization and Procurement) ตรวจสอบระดับความสุจริตและการเปิดเผยข้อมูลการใช้จ่ายเงินงบประมาณแผ่นดิน ตลอดจนการประเมินความโปร่งใสในกระบวนการกำหนด TOR และการจัดหาพัสดุเพื่อป้องกันการทุจริตในจุดซื้อจัดจ้าง

ตัวชี้วัดที่ ๓ การใช้อำนาจในการบริหารงานบุคคล (HR Management) มุ่งประเมินระบบคุณธรรม (Merit System) ในกระบวนการแต่งตั้ง โยกย้าย การประเมินผลงาน และการพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือน เพื่อจำกัดอิทธิพลของระบบอุปถัมภ์และเส้นสายในสถาบันราชการ

ตัวชี้วัดที่ ๔ การใช้ทรัพย์สินของราชการ (State Property) ประเมินความรัดกุมของกฎระเบียบและพฤติกรรมของบุคลากรในการแยกแยะประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม โดยเฉพาะการนำรถยนต์หลวง อุปกรณ์สารสนเทศ หรือทรัพย์สินราชการไปใช้ในกิจการส่วนตัว

ตัวชี้วัดที่ ๕ การแก้ไขปัญหาการทุจริต (Anti-Corruption Practice) ตรวจสอบทัศนคติและระดับความเอาใจจริงเอาใจของผู้นำองค์กรในการปราบปรามการทุจริต ตลอดจนความเข้มแข็งของระบบรับเรื่องร้องเรียนและความปลอดภัยในการปกป้องผู้แจ้งเบาะแส (Whistleblower Protection)

๓) การประเมินความปลอดภัยและความเป็นอิสระของข้อมูล (Data Independence)

ความท้าทายสูงสุดของการสำรวจข้อมูลภายในหน่วยงานราชการ คือ ปัญหาความหวาดกลัวต่อพฤติกรรมกลั่นแกล้งหรือการใช้อิทธิพลของผู้บังคับบัญชาเหนือผู้ใต้บังคับบัญชา (สถาบันนิติวิทยาศาสตร์, ๒๕๖๕) เพื่อทลายข้อจำกัดเชิงวัฒนธรรมอำนาจนิยมดังกล่าว สำนักงาน ป.ป.ช. จึงได้ส่งเสริมการบริหารระบบการสุ่มตัวอย่างและการสำรวจข้อมูลอย่างเป็นเอกเทศผ่านแพลตฟอร์มสารสนเทศ ITAS โดยระบบจะทำการสุ่มเลือกรายชื่อบุคลากรและส่งลิงก์การตอบแบบประเมินตรงเข้าสู่ช่องทางติดต่อส่วนบุคคลของเป้าหมาย ซึ่งเป็นระบบเข้ารหัสข้อมูลปลายทาง (End-to-End Encryption) ระบบจัดเก็บข้อมูลที่เป็นอิสระและเป็นความลับขั้นสูงนี้ ช่วยสร้างหลักประกันความปลอดภัยและความเป็นส่วนตัวให้แก่ผู้ตอบ ทำให้ข้อมูลที่ปรากฏเป็นเสียงสะท้อนที่ปราศจากการแทรกแซง (Unbiased Voice) ซึ่งช่วยเพิ่มความแม่นยำในการวิเคราะห์สถานการณ์ความเสี่ยงได้จริงในภาคปฏิบัติ (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๘ก)

๔) นวัตกรรมการผสานชุดข้อคำถามเฉพาะ (Specific Questions)

ในการยกระดับจากการประเมินมาตรฐานธรรมดาสู่ระบบการประเมินทางคู่ (Dual-Track) ภายใต้แบบวัด IIT ผู้ตอบจะพบกับชุดข้อคำถามเฉพาะจำนวน ๑๐ ข้อเพิ่มเติม ซึ่งถูกเรียงสรรคและ

คัดเลือกโดยระบบจากสถิติข้อร้องเรียนพฤติกรรมการทุจริตของกลุ่มภารกิจนั้นย้อนหลัง ๓ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๖๘) เช่น ประเด็นข้อสงสัยเรื่องพฤติกรรมร่ำรวยผิดปกติ หรือการยกยอกทรัพย์สินสาธารณะเชิงระบบ เพื่อทำหน้าที่ตรวจวัดและสแกนพิกัดช่องโหว่เฉพาะด้านของสถาบันแต่ละประเภท (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๘ก) ทั้งนี้ เพื่อความยุติธรรมและรักษาความเป็นกลางเชิงเปรียบเทียบในระดับชาติ ค่าคะแนนจากชุดคำถามเฉพาะนี้จะไม่นำไปรวมประมวลผลคำนวณคะแนนรวมมาตรฐานของ ITA แต่จะได้รับการสังเคราะห์แยกเป็นรายงานเชิงลึก (Insight Report) เพื่อส่งมอบสถาบันนำไปทบทวนแผนควบคุมความเสี่ยงต่อไป (สำนักพัฒนาและส่งเสริมธรรมาภิบาล, ๒๕๖๗)

๓.๒.๒ แบบวัดเสียงสะท้อนภาคประชาสังคมภายนอก (EIT) นวัตกรรม Citizen-Centric และสิทธิการรับบริการ

ในการบริหารรัฐกิจสมัยใหม่ (Modern Public Administration) การประเมินสุขภาวะองค์กรจากมุมมองภายในเพียงด้านเดียวอาจก่อให้เกิดอคติเข้าข้างตนเอง (Self-serving Bias) และทำให้มองข้ามข้อเท็จจริงในภาคสนามไปได้ ดังนั้น สถาบันราชการจำเป็นต้องอาศัยกลไกการรับฟังเสียงสะท้อนจากผู้รับบริการภายนอกมาทำหน้าที่คานอำนาจและเป็นกระจกเงาสะท้อนความรับผิดชอบต่อสาธารณะ (Public Accountability) (สถาบันนิติวิทยาศาสตร์, ๒๕๖๕) เพื่อตอบสนองต่อแนวคิดนี้ โครงสร้างการประเมิน ITA ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙ จึงได้เพิ่มสัดส่วนค่าน้ำหนักของแบบวัดการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก (External Integrity and Transparency Assessment) หรือแบบวัด EIT ขึ้นเป็น ร้อยละ ๔๐ (๔๐ คะแนน) เพื่อยกระดับสิทธิของผู้รับบริการและการบริหารงานที่มีภาคประชาชนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง โดยระบบจะรวบรวมประสบการณ์ตรงเฉพาะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙ เท่านั้น (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๘ก)

๑) นิยามและขอบเขตของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก

เพื่อให้ข้อมูลที่นำมาใช้วิเคราะห์มีน้ำหนักและสะท้อนปฏิสัมพันธ์จริงระหว่างรัฐกับประชาชน หลักเกณฑ์การประเมินจึงตีกรอบนิยามกลุ่มเป้าหมายไว้อย่างเฉพาะเจาะจง โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอกในแบบวัด EIT หมายถึง บุคคลธรรมดา นิติบุคคล บริษัทเอกชน หรือหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ที่เคยมารับบริการหรือเข้ามาติดต่อประสานงานตามภารกิจกับหน่วยงานที่ได้รับการประเมินในรอบปีงบประมาณปัจจุบัน (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๘ก) นิยามดังกล่าวยังรวมไปถึงพนักงานจ้างเหมาบริการ (Outsource) ที่แม้จะปฏิบัติงานอยู่ภายในพื้นที่อาคาร แต่ในทางนิตินัยถือเป็นบุคคลภายนอก สัญญาจ้างที่อาจได้รับผลกระทบจากการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐโดยตรง (สถาบันรับรองคุณภาพสถานพยาบาล, ๒๕๖๖)

๒) โครงสร้างตัวชี้วัดมาตรฐานของแบบวัด EIT

แบบวัด EIT ตรวจสอบระดับคุณธรรมและความโปร่งใสผ่านตัวชี้วัดหลัก ๒ ประการ (ตัวชี้วัดที่ ๖ และตัวชี้วัดที่ ๗) ซึ่งได้รับการปรับปรุงให้ครอบคลุมพฤติกรรมในชีวิตจริงของประชาชนมากขึ้น ดังนี้

ตัวชี้วัดที่ ๖ ความสุจริตในการดำเนินงาน (Integrity in Operation) มุ่งประเมินทัศนคติของผู้รับบริการต่อมาตรฐานการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ว่าเป็นไปตามขั้นตอนการให้บริการที่

ประกาศไว้ มีความเสมอภาคเท่าเทียม ไม่มีการเลือกปฏิบัติจากความสัมพันธ์ส่วนตัว และไม่มีพฤติกรรมการบิดเบือนข้อมูลเพื่อเอื้อผลประโยชน์แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง

ตัวชี้วัดที่ ๗ ความเสี่ยงในการติดต่อหรือรับบริการ (Risk in Contacting or Receiving Services) ตัวชี้วัดนี้ทำหน้าที่เป็นเสมือนพิกัดเตือนภัยล่วงหน้า โดยเจาะลึกไปที่ประสบการณ์ของประชาชนว่า ในกระบวนการอนุมัติ อนุญาต หรือจัดบริการสาธารณะนั้น เคยเผชิญกับพฤติกรรมหน่วงเหนี่ยวหรือประวิงเวลาทำงานของเจ้าหน้าที่เพื่อส่อเจตนาเรียกรับสินบน ทรัพย์สิน หรือของขวัญของกำนัลเพื่อแลกความสะดวกรวดเร็วหรือไม่ ตลอดจนการพึงพาระบบอุปถัมภ์และเส้นสายเพื่อประทับตราอนุมัติสิทธิ (สถาบันรับรองคุณภาพสถานพยาบาล, ๒๕๖๖)

๓) การคุ้มครองสิทธิและความโปร่งใสในการเข้าถึงระบบประเมิน

เพื่อป้องกันไม่ให้หน่วยงานภาครัฐเลือกปฏิบัติด้วยการคัดสรรเฉพาะกลุ่มลูกค้ารายที่มีความใกล้ชิดหรือพึงพอใจต่อการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่เข้ามาทำแบบสอบถาม สำนักงาน ป.ป.ช. จึงได้กำหนดระเบียบวิธีวิทยาในการเปิดรับข้อมูลภายนอกอย่างอิสระและโปร่งใส โดยบังคับให้ทุกหน่วยงานภาครัฐต้องนำ Banner หรือ QR Code ของระบบแบบวัด EIT ที่ดาวน์โหลดจากส่วนกลางไปติดตั้งไว้บนหน้าแรกของเว็บไซต์หลักของหน่วยงานอย่างชัดเจน (ห้ามทำเป็นป้ายอับทลข่อนหรือฝังลึกลง) เพื่อให้ประชาชนทุกคนที่เข้ามาสืบค้นข้อมูลหรือเข้ามาติดต่อราชการสามารถสแกนผ่านโทรศัพท์มือถือส่วนตัวเพื่อระบายประสบการณ์และให้คะแนนผลงานได้ทันทีโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการคัดกรองหรือสังเกตการณ์จากเจ้าหน้าที่ (สำนักพัฒนาและส่งเสริมธรรมาภิบาล, ๒๕๖๗)

๔) การประเมินความเสี่ยงเฉพาะและการให้คะแนนแบบ Zero Tolerance

ในส่วนของกระบวนการสกัดกั้นการทุจริตเชิงลึก แบบวัด EIT ได้บรรจุชุดข้อคำถามเฉพาะ (Specific Questions) พ่วงท้ายซึ่งพัฒนามาจากฐานข้อมูลสถิติเรื่องร้องเรียนคอร์รัปชันในกลุ่มภารกิจเดียวกันย้อนหลัง ๓ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๖๘) เพื่อดึงข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับพฤติการณ์ความเสี่ยงที่พบบ่อย เช่น ความโปร่งใสในโครงการก่อสร้างท้องถิ่น หรือการปล่อยปละละเลยในคดีสาธารณประโยชน์ (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๘ก)

ระบบการคิดคะแนนสำหรับคำถามที่มีฐานจากประสบการณ์จริง (Experience-based questions) ยังคงยึดปรัชญาความไม่ประนีประนอมต่อพฤติกรรมทุจริต (Zero Tolerance) ตัวอย่างเช่น หากมีคำถามว่าท่านเคยถูกเจ้าหน้าที่เรียกรับเงินหรือผลประโยชน์นอกกฎหมายเพื่อแลกกับการอนุมัติสิทธิหรือไม่ หากผู้ตอบเลือกคำตอบว่าเคย คะแนนสะสมในข้อคำถามนั้นของสถาบันจะปรับตัวลดลงเหลือ ๐ คะแนน ทันที และจะได้รับคะแนนเต็มร้อยก็ต่อเมื่อผู้ตอบเลือกคำตอบว่าไม่เคยเท่านั้น (กลุ่มงานจริยธรรม, ๒๕๖๗) กลไกทางสถิตินี้สะท้อนเจตนารมณ์ว่า รัฐไม่ยอมรับและไม่มีพื้นที่สีเทาให้กับการทุจริตและการติดสินบนแม้เพียงกรณีเดียวในแผ่นดินไทย

ภาพที่ ๓.๑ โครงสร้างค่าน้ำหนักเกณฑ์ประเมิน ITA ภายใต้ระบบทางคู่ (Dual-Track Assessment) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙

๓.๒.๓ แบบวัดประสิทธิภาพธรรมาภิบาลข้อมูลและการเปิดเผยข้อมูลสาธารณะ (OIT) จากกระดาศสู่ข้อมูลเปิด (Open Data)

ในอดีต ระบบราชการไทยมักถูกวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องความซับซ้อนและการเข้าถึงข้อมูลที่เป็นไปได้ยาก โดยคติความเชื่อเรื่องความลับของทางราชการ มักถูกนำมาใช้เป็นเกราะบังหน้าเพื่อปิดบังการใช้อำนาจหรือการจัดสรรงบประมาณที่ไม่โปร่งใส ด้วยเหตุนี้ การขับเคลื่อนระบบราชการสมัยใหม่จึงตั้งอยู่บนปรัชญาที่ว่าความโปร่งใสคือวัคซีนป้องกันคอร์รัปชันที่ดีที่สุด (Transparency is the best disinfectant) แบบวัดการเปิดเผยข้อมูลสาธารณะ (Open Data Integrity and Transparency Assessment) หรือแบบวัด OIT จึงถูกพัฒนาขึ้นเพื่อทำหน้าที่ประเมินหลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence-based) เพื่อบังคับและส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐนำข้อมูลการทำงานงบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้าง และนโยบายจริยธรรม ขึ้นมาเปิดเผยไว้บนเว็บไซต์หลักขององค์กร เพื่อให้สาธารณชนสามารถสืบค้น ตรวจสอบ และนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ต่อได้โดยไม่มีข้อจำกัดทางกายภาพ (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๘ข)

ในอดีตเครื่องมือนี้เคยใช้ชื่อว่า EBIT (Evidence-Based Integrity and Transparency) ซึ่งมุ่งตรวจแฟ้มเอกสารกระดาษเป็นหลัก แต่ปัจจุบันเพื่อตอบรับต่อนโยบายรัฐบาลดิจิทัลและการบูรณา

การธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ (Data Governance) เครื่องมือนี้จึงได้รับการเปลี่ยนชื่อเป็น OIT โดยในการประเมินประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙ มีการกำหนดค่าน้ำหนักคะแนนของ OIT ไว้ที่ร้อยละ ๓๐ (๓๐ คะแนน) และปรับลดรายการข้อมูลลงเหลือเพียง ๒๖ ข้อคำถามสำคัญ (O1 – O26) เพื่อเปลี่ยนผ่านจากการตรวจปริมาณเอกสาร ไปสู่การประเมินคุณภาพของข้อมูลและการเข้าถึงที่เป็นมิตรต่อผู้ใช้งาน (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๘ข)

๑) โครงสร้างและมิติข้อมูลการประเมิน OIT ๒๖ รายการ (O1 – O26)

แบบวัด OIT จำแนกข้อมูลที่รัฐต้องปลดล็อก และเปิดเผยต่อสาธารณชนออกเป็น ๒ ตัวชี้วัดหลัก ได้แก่ (สำนักพัฒนาและส่งเสริมธรรมาภิบาล, ๒๕๖๗)

ตัวชี้วัดที่ ๘ การเปิดเผยข้อมูล (Open Data) ครอบคลุมชุดข้อมูล O1 ถึง O19 โดยแบ่งเป็น ๕ หมวดย่อย คือ ข้อมูลพื้นฐานองค์กร (O1 – O4) เช่น โครงสร้าง แผนการปฏิบัติงานประจำปี และช่องทางการติดต่อ

การบริหารงานและงบประมาณ (O5 – O10) เช่น แผนการใช้จ่ายงบประมาณประจำปี และรายงานความก้าวหน้าการให้บริการประชาชนผ่าน E-Service

การจัดซื้อจัดจ้าง (O11 – O12) บังคับเผยแพร่แผนการจัดหาพัสดุและสรุปผลการจัดซื้อจัดจ้างรายเดือน เพื่อป้องกันการตั้งข้อกำหนดเงื่อนไขเฉพาะตัว (Lock TOR)

การบริหารและพัฒนาทรัพยากรบุคคล (O13 – O15) เปิดเผยหลักเกณฑ์การประเมินและนโยบายการจัดการบุคคลเพื่อความชอบธรรม

การส่งเสริมความโปร่งใส (O16 – O19) เช่น ระบบการรับเรื่องร้องเรียนการทุจริตที่ปลอดภัย แยกแยะออกจากกล่องรับเรื่องร้องเรียนทั่วไปอย่างเด็ดขาด

ตัวชี้วัดที่ ๙ การป้องกันการทุจริต (Anti-Corruption Action) ครอบคลุมชุดข้อมูล O20 ถึง O26 เพื่อแสดงมาตรการควบคุมความเสี่ยงเชิงรุก ประกอบด้วย ๒ หมวดย่อย คือ

การบริหารจัดการความเสี่ยงทุจริต (O20 – O22) เช่น แผนปฏิบัติการป้องกันการทุจริตและรายงานผลการดำเนินการตามแผนประจำปี

มาตรการภายในเพื่อส่งเสริมคุณธรรมและความโปร่งใส (O23 – O26) เช่น ประกาศเจตนารมณ์นโยบายไม่รับของขวัญและของกำนัลทุกชนิดจากการปฏิบัติหน้าที่ (No Gift Policy) ซึ่งกำหนดให้จัดทำและลงนามโดยผู้บริหารสูงสุด ทั้งฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

๒) โครงสร้างบัญชีข้อมูลและการเชื่อมโยงระบบสารสนเทศระดับชาติ (National Data Catalog and Interoperability)

จุดเด่นเชิงนวัตกรรมของการประเมินแบบวัด OIT ในปัจจุบัน คือการกำหนดหลักเกณฑ์ทางเทคนิค (Technical Specifications) ที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานสากลด้านการเปิดเผยข้อมูลสาธารณะ โดยสำนักงาน ป.ป.ช. ได้บูรณาการความร่วมมือกับสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) หรือ DGA ในการกำหนดมาตรการบังคับให้หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะส่วนราชการระดับกระทรวง กรม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ นำชุดข้อมูลสำคัญที่มีผลกระทบสูง (High-Impact Datasets) เช่น ข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารจัดการงบประมาณแผ่นดิน เข้าสู่ระบบการลงทะเบียนและจัดจำแนกหมวดหมู่ใน ระบบบัญชีข้อมูลภาครัฐ (Government Data Catalog: GD Catalog)

กระบวนการดังกล่าวมุ่งเอื้อต่อการเชื่อมโยงและส่งผ่านข้อมูลโดยอัตโนมัติเข้าสู่ ศูนย์กลางข้อมูลเปิดภาครัฐ (data.go.th) ภายใต้มาตรฐานข้อมูลเปิดภาครัฐที่เครื่องคอมพิวเตอร์สามารถนำไปประมวลผลและวิเคราะห์ต่อได้ทันที (Machine-Readable Formats อาทิ CSV, JSON หรือ XML) อันเป็นการยกเลิกการเผยแพร่ข้อมูลในรูปแบบไฟล์ภาพหรือเอกสารคงรูป (Static PDF) ซึ่งมีข้อจำกัดทางเทคนิคในการนำไปวิเคราะห์ประมวลผลต่อ (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, ๒๕๖๙)

สถาปัตยกรรมระบบการเชื่อมโยงข้อมูลระดับชาตินี้ ไม่เพียงแต่นำไปสู่การยกระดับความโปร่งใสภาครัฐ หากยังสร้างระบบนิเวศการตรวจสอบโดยประชาชน (Civic Tech Ecosystem) ที่เปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคม สื่อมวลชน และนักวิชาการ สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) และการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data Analytics) ในการตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายของคู่สัญญาภาครัฐ เพื่อเฝ้าระวัง ตรวจสอบ และป้องปรามพฤติกรรมสมยอมในการเสนอราคา (Bid Rigging) หรือการฮั้วประมูลในโครงการลงทุนของรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันทั่วทั้งที่ (สถาบันนิติวิทยาศาสตร์, ๒๕๖๕)๓) ระเบียบวิธีวิจัยและกฎเหล็กการตัดสินใจแบบไม่ประนีประนอม

กระบวนการตรวจสอบข้อมูล OIT ใช้การประเมินจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกที่เป็นกลางทางวิชาการ โดยผู้ประเมินจะคลิกตรวจสอบหลักฐานผ่านลิงก์ URL ที่หน่วยงานลงทะเบียนส่งมาในระบบ ITAS โดยตรง (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๘ข) ปรัชญาการให้คะแนนของ OIT ใช้หลักความสมบูรณ์และเด็ดขาด (Binary Scoring หรือ ๐-๕๐-๑๐๐) หากข้อมูลขาดองค์ประกอบสำคัญตามที่เกณฑ์คู่มือกำหนดแม้เพียงข้อเดียว (เช่น เผยแพร่รายชื่อคณะผู้บริหารแต่ขาดรูปภาพผู้ดำรงตำแหน่ง หรือขาดช่องทางติดต่ออย่างเป็นทางการ) คะแนนในข้อนั้นจะถูกพิจารณาเป็น ๐ คะแนนทันที เพื่อป้องกันไม่ให้หน่วยงานเปิดเผยข้อมูลแบบขอไปที (กลุ่มงานจริยธรรม, ๒๕๖๗)

นอกจากนี้ ระบบยังมีกฎเหล็กความเสถียรของเทคโนโลยี หากผู้ประเมินคลิกเข้าไปตรวจสอบแล้วพบระบบเครือข่ายล่ม หรือหน้าเว็บเพจแสดงข้อผิดพลาด (เช่น Error 404) ระบบ ITAS จะส่งสัญญาณแจ้งเตือนอัตโนมัติให้หน่วยงานเข้าดำเนินการแก้ไขและเปิดระบบทดแทนภายใน ๕ วันทำการ หากพ้นระยะเวลาดังกล่าวและระบบยังไม่พร้อมใช้งาน จะถูกหักคะแนนเป็น ๐ คะแนนในประเด็นนั้นทันที กฎข้อนี้ถูกนำมาบังคับใช้เพื่อปิดช่องโหว่และข้ออ้างแบบดั้งเดิมของหน่วยงานรัฐที่มักอ้างว่าเว็บไซต์อยู่ระหว่างการปรับปรุงระบบเพื่อหลบเลี่ยงการถูกตรวจสอบในห้วงเวลาประเมิน (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๘ข)

๔) ระบบทบทวนโต้แย้งเพื่อความเป็นธรรม (ITAS Appeal System)

เพื่อให้กระบวนการประเมินตั้งอยู่บนความชอบธรรมและเป็นมิตรต่อผู้รับการประเมิน ระบบ ITAS จึงได้เปิดพื้นที่รับฟังโต้แย้งที่เรียกว่าการขอชี้แจงเพิ่มเติมแบบวัด OIT ในกรณีที่ผลการประเมินเบื้องต้นจากคณะกรรมการภายนอกออกมาเป็น ๐ คะแนน โดยเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่แอดมิน (Admin) ของหน่วยงานระบุคำอธิบายเชิงวิชาการหรือชี้แจงตำแหน่งของปุ่มหรือหมวดหมู่ข้อมูลที่ผู้ประเมินอาจมองข้ามไป โดยการอุทธรณ์ในขั้นตอนนี้มีเงื่อนไขรัดกุมว่าจะพิจารณาจาก URL เดิมที่ระบุส่งมาในระบบตั้งแต่ต้นเท่านั้น และไม่อนุญาตให้หน่วยงานสร้างหน้าเพจใหม่หรือแก้ไขโฮสต์ข้อมูลหลังวันปิดรับสมัครขยายเวลาตรวจสอบ เพื่อรักษาความศักดิ์สิทธิ์และความเท่าเทียมของห้วงเวลาในการประเมินผลอย่างเป็นสากล (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๘ข)

๓.๓ กรอบการขับเคลื่อนตัวชี้วัด ๙ ประการและการประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาองค์กร

กรอบการประเมินผลคุณธรรมและความโปร่งใสในปัจจุบันได้รับการปฏิรูปสู่ระบบตัวชี้วัด ๙ ประการ เพื่อทำหน้าที่แปลงหลักธรรมมาภิบาลเป็นนามธรรมให้กลายเป็นมาตรวัดเชิงพฤติกรรมและการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพสูง โดยบูรณาการการทำงานร่วมกันผ่านเครื่องมือสามประสาน ได้แก่ การควบคุมระบบงานภายใน (IIT) ความรับผิดชอบในการจัดบริการภาครัฐแก่ประชาชน (EIT) และธรรมาภิบาลข้อมูลเปิดดิจิทัล (OIT) เป้าหมายของการขับเคลื่อนกรอบตัวชี้วัดชุดนี้จึงมิใช่เพียงการมุ่งเน้นการจัดลำดับคะแนนหรือการแข่งขันเชิงสถิติของหน่วยงานราชการเท่านั้น แต่คือการนำข้อมูลผลลัพธ์มาวินิจฉัยเพื่อแก้ปัญหาการทุจริตเชิงระบบและปรับปรุงสมรรถนะของสถาบันให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลอย่างแท้จริง

๓.๓.๑ ส่วนที่ ๑ มาตรการควบคุมภายในและการใช้อำนาจรัฐผ่านสายตาคนในองค์กร (IIT)

ในทางรัฐประศาสนศาสตร์และการจัดการองค์การภาครัฐสมัยใหม่ มาตรการควบคุมภายใน (Internal Control) จะประสบความสำเร็จไม่ได้หากปราศจากระบบนิเวศทางจริยธรรมที่เข้มแข็งจากภายใน การประเมินในส่วนแบบวัดการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายใน (Internal Integrity and Transparency Assessment) หรือแบบวัด IIT จึงทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสะท้อนบรรยากาศการทำงานและการใช้อำนาจรัฐจากสายตาของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน (Rose-Ackerman & Palifka, 2016) โดยเครื่องมือ IIT ได้รับการจัดสรรค่าน้ำหนักคะแนนไว้ที่ร้อยละ ๓๐ (๓๐ คะแนน) ของการประเมินผลรวมของ ITA ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕ เพื่อตรวจสอบภาพเชิงระบบและพฤติกรรมฉ้อฉลที่ซ่อนเร้นอยู่ใต้โครงสร้างของหน่วยงานภาครัฐ (สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดเลย, ๒๕๖๕)

๑) โครงสร้างเครื่องมือ IIT ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕

เพื่อให้ผลการประเมินสอดคล้องกับสถานะการปฏิบัติงานจริงและหลายข้อจำกัดเชิงนโยบายแบบมาตรฐานเดียว (One Size Fits All) สำนักงาน ป.ป.ช. ได้วางโครงสร้างชุดคำถามของแบบวัด IIT ออกเป็น ๒ ส่วนหลัก ดังนี้ (สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดเลย, ๒๕๖๕)

ข้อคำถามกลาง (Core Questions) จำนวน ๒๐ ข้อ เป็นชุดคำถามมาตรฐานสากลที่ใช้ร่วมกันกับทุกหน่วยงานภาครัฐทั่วประเทศ มุ่งประเมินเพื่อหาความเสี่ยงในการทุจริต การขัดกันแห่งผลประโยชน์ และประสิทธิภาพเชิงนโยบายในการป้องกันการคอร์รัปชันในภาพรวม

ข้อคำถามเฉพาะ (Specific Questions) จำนวน ๑๐ ข้อ เป็นชุดคำถามเสริมที่ได้รับการออกแบบและสังเคราะห์อย่างเฉพาะเจาะจง ตามบริบท บทบาทภารกิจ และพฤติกรรมความเสี่ยงจริงของแต่ละกลุ่มประเภทหน่วยงาน (รวม ๖ กลุ่มหลัก) โดยคำนวณจากสถิติเรื่องร้องเรียนคอร์รัปชันย้อนหลัง ๓ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๖๘)

๒) รายละเอียดตัวชี้วัด ๕ ประการในกลุ่มเครื่องมือ IIT

กรอบการประเมินความโปร่งใสภายในองค์กรได้รับการจำแนกพฤติกรรมและระบบงานออกเป็น ๕ ตัวชี้วัด (ตัวชี้วัดที่ ๑ ถึงตัวชี้วัดที่ ๕) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการควบคุมสภาพแวดล้อมภายในองค์กร ดังนี้ (สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดชลบุรี, ๒๕๖๕)

ระบบประเมิน IIT: คำนวณร้อยละ 30

ลำดับ	ตัวชี้วัด	รายละเอียด
๑	ตัวชี้วัดที่ ๑	การปฏิบัติหน้าที่
๒	ตัวชี้วัดที่ ๒	การใช้จ่ายงบประมาณ
๓	ตัวชี้วัดที่ ๓	การใช้อำนาจในการฯ
๔	ตัวชี้วัดที่ ๔	การใช้ทรัพย์สินฯ
๕	ตัวชี้วัดที่ ๕	การแก้ไขปัญหา

ตัวชี้วัดที่ ๑ การปฏิบัติหน้าที่ (Performance of Duties) มุ่งประเมินความซื่อสัตย์สุจริตและการยึดมั่นในมาตรฐานจริยธรรมของบุคลากรภายใน ตรวจสอบระดับการปฏิบัติราชการตามหลักนิติธรรม ปราศจากการเรียกรับเงิน สินบน หรือผลประโยชน์นอกกฎหมาย และไม่มีการบิดเบือนดุลพินิจเพื่อเอื้อประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง (สถาบันนิติวิทยาศาสตร์, ๒๕๖๕)

ตัวชี้วัดที่ ๒ การใช้จ่ายงบประมาณและการจัดซื้อจัดจ้าง (Budget Utilization and Procurement) ประเมินประสิทธิภาพและระดับความโปร่งใสในกระบวนการเบิกจ่ายและบริหารจัดการการเงินงบประมาณแผ่นดิน ตรวจสอบระดับความปลอดภัยจากการเบิกจ่ายงบประมาณเท็จในโครงการอบรมหรือศึกษาดูงาน ตลอดจนประเมินพฤติกรรมการล็อกสเปก (Lock TOR) หรือความไม่โปร่งใสในกระบวนการจัดจ้างเพื่อป้องกันการฉ้อโกงจัดซื้อจัดจ้างแบบผูกขาด (สถาบันนิติวิทยาศาสตร์, ๒๕๖๕)

ตัวชี้วัดที่ ๓ การใช้อำนาจในการบริหารงานบุคคล (HR Management) มุ่งตรวจสอบบรรยากาศความเป็นธรรมเชิงระบบในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ประเมินว่ากระบวนการบรรจุแต่งตั้ง โยกย้าย เลื่อนระดับตำแหน่ง และการพิจารณาความดีความชอบ ประพฤติตามระบบคุณธรรมอย่างแท้จริง หรือถูกแทรกแซงและผูกขาดโดยระบบเครือญาติ เครือข่ายสิทธิประโยชน์ หรือระบบอุปถัมภ์ของผู้มีอำนาจ (สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดเลย, ๒๕๖๙)

ตัวชี้วัดที่ ๔ การใช้ทรัพย์สินของราชการ (State Property) ประเมินระบบควบคุมความเสี่ยงในประเด็นความคลุมเครือระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม ตรวจสอบความมีประสิทธิภาพของกฎระเบียบในการตรวจสอบ ควบคุม และขอยืมใช้ทรัพย์สินราชการ (เช่น รถยนต์ หลวง คอมพิวเตอร์ น้ำมันเชื้อเพลิง หรือวัสดุสำนักงาน) เพื่อเป็นหลักประกันป้องกันไม่ให้ข้าราชการนำไปใช้ประโยชน์ส่วนตน (สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดเลย, ๒๕๖๙)

ตัวชี้วัดที่ ๕ การแก้ไขปัญหาการทุจริต (Anti-Corruption Practice) ประเมินทัศนคติและระดับภาวะผู้นำ (Leadership) ของผู้บริหารในการส่งเสริมความซื่อสัตย์สุจริต ตรวจสอบประสิทธิภาพของการแจ้งเบาะแสการทุจริตผ่านกลไกคุ้มครองผู้รายงานพฤติการณ์มิชอบ (สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดเลย, ๒๕๖๙)

๓) นิยามและระเบียบวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อสร้างหลักอิสระ

กลุ่มเป้าหมายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในที่ได้รับสิทธิประเมินแบบวัด IIT คือ บุคลากรภาครัฐทุกระดับตั้งแต่ผู้บริหารสูงสุด ข้าราชการ พนักงานราชการ ไปจนถึงลูกจ้างชั่วคราวที่ปฏิบัติงานให้กับหน่วยงานมาเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า ๑ ปี (โดยสำหรับรอบการประเมิน พ.ศ. ๒๕๖๙ ต้องเป็นผู้เริ่มปฏิบัติงานก่อนวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๘) (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๘ก)

ในส่วนของการรวบรวมการจัดเก็บข้อมูล สำนักงาน ป.ป.ช. ส่วนกลางและป.ป.ช. ประจำจังหวัด จะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการบริหารจัดการข้อมูลตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำโดยไม่ผ่านแอดมิน หรือ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่รับการประเมิน เพื่อปิดกั้นพฤติกรรมการควบคุมทิศทางหรือการ บังคับตอบ (สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดเลย, ๒๕๖๙) โดยระบบ ITAS จะทำการสุ่มตัวอย่างตาม หลักสถิติและจัดส่งลิงก์ช่องทางตอบแบบวัดเข้าสู่โทรศัพท์หรืออีเมลของผู้ตอบโดยตรง ข้อมูลส่วน บุคคลของผู้ส่งคำตอบจะได้รับการเข้ารหัสเพื่อเป็นความลับขั้นสูงสุดเชิงระบบ ซึ่งหลักประกันความ ปลอดภัยเชิงเทคโนโลยีนี้ช่วยเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดการรายงานและสะท้อนพฤติกรรมจริงอย่าง บริสุทธิ์ใจของข้าราชการไทย (สำนักพัฒนาและส่งเสริมธรรมาภิบาล, ๒๕๖๗)

๓.๓.๒ ส่วนที่ ๒ ความมั่นใจและการเข้าถึงบริการของภาคประชาสังคมโดยปราศจาก ความเสี่ยงทุจริต (EIT)

หัวใจสำคัญของการดำรงอยู่ของสถาบันราชการคือการให้บริการสาธารณะและตอบสนอง ความต้องการของประชาชนอย่างเท่าเทียม ในทางรัฐประศาสนศาสตร์ การประเมินประสิทธิภาพ ความโปร่งใสจะไม่มีผลหากปราศจากการมีส่วนร่วมและประเมินผลเชิงประจักษ์โดย ผู้รับบริการ (Citizen-Centricity) และระบบความรับผิดชอบต่อสาธารณะ (Public Accountability) (สถาบันนิติวิทยาศาสตร์, ๒๕๖๕) แบบวัดการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก (External Integrity and Transparency Assessment) หรือแบบวัด EIT จึงถูกยกระดับความสำคัญสูงสุดในการ ประเมินผล ITA ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙ โดยมีการปรับเพิ่มสัดส่วนค่าน้ำหนักคะแนน จากเดิมร้อยละ ๓๐ ขึ้นเป็น ร้อยละ ๔๐ (๔๐ คะแนนเต็ม) (จังหวัดนราธิวาส, ๒๕๖๙) เพื่อส่ง สัญญาณเชิงยุทธศาสตร์ว่า ความคิดเห็นและประสบการณ์ตรงของภาคประชาชนคือดัชนีชี้วัดคุณค่า และธรรมาภิบาลของสถาบันราชการไทย

๑) โครงสร้างชุดข้อคำถาม EIT จำนวน ๑๗ ข้อ (๗ + ๑๐)

โครงสร้างการตั้งคำถามของแบบวัด EIT สำหรับปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙ ได้รับการ ออกแบบให้สอดคล้องกับระเบียบวิธีวิจัยเพื่อจำแนกพฤติกรรมทุจริตเชิงลึก โดยแบ่งคำถามออกเป็น ๒ ส่วนหลัก ดังนี้ (สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดเลย, ๒๕๖๙)

ข้อคำถามกลาง (Core Questions) จำนวน ๗ ข้อ มุ่งวัดภาพรวมและทัศนคติพื้นฐานต่อ คุณภาพ ความเสมอภาค ความชอบธรรมในการให้บริการ ตลอดจนพฤติกรรมการทับซ้อนของ ผลประโยชน์ของข้าราชการขณะดำเนินการกิจ

ชุดข้อคำถามเฉพาะ (Specific Questions) จำนวน ๑๐ ข้อ เป็นการผ่าตัดตรวจความเสี่ยง เฉพาะรายกลุ่มสถาบัน โดยสอดคล้องกับพฤติกรรมร้องเรียนการทุจริตย้อนหลัง ๓ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๖๘) ซึ่งกำหนดไว้ในขอบข่ายความเสี่ยง ๑๐ ด้านหลัก เช่น ปัญหาเรื่องจัดซื้อจัดจ้าง ปัญหาการ ยกย่องเงินราชการ หรือประเด็นการเรียกรับสินบน เป็นต้น (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแขวงโสภณ, ๒๕๖๙) ระบบจะคัดกรองฐานข้อมูลความผิดสูงสุด ๕ อันดับแรกของกลุ่มหน่วยงานนั้น ๆ มา กำหนดคำถามเฉพาะด้านละ ๒ ข้อคำถาม เพื่อวินิจฉัยจุดเปราะบางอย่างตรงไปตรงมา

๒) รายละเอียดตัวชี้วัด ๒ ประการในกลุ่มเครื่องมือ EIT

กระบวนการสะท้อนความโปร่งใสผ่านประสบการณ์ของประชาชนแบ่งออกเป็น ๒ ตัวชี้วัด หลัก (ตัวชี้วัดที่ ๖ และตัวชี้วัดที่ ๗) ดังนี้ (เกณฑ์การประเมิน ITA ปี 2569 - กบข., ๒๕๖๙)

ตัวชี้วัดที่ ๖ ความสุจริตในการดำเนินงาน (Integrity in Operation) มุ่งประเมินพฤติกรรม และการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลของเจ้าหน้าที่และผู้บริหาร โดยผู้ตอบจะสะท้อนข้อมูลว่า เจ้าหน้าที่ให้บริการเป็นไปตามกระบวนการงานและเงื่อนไขระยะเวลาที่กำหนดไว้ในคู่มือสำหรับประชาชน อย่างเคร่งครัดหรือไม่ การปฏิบัติหน้าที่และการพิจารณาอนุมัติออกใบอนุญาตดำเนินการอย่างเท่าเทียมปราศจากการเอื้อประโยชน์หรือเลือกปฏิบัติต่อคนรู้จัก และประเมินพฤติกรรมความเสื่อมถอยทางจริยธรรมของข้าราชการ (กองทุนสงเคราะห์ครูเอกชน, ๒๕๖๙)

ตัวชี้วัดที่ ๗ ความเสี่ยงในการติดต่อหรือรับบริการ (Risk in Contacting or Receiving Services) ตัวชี้วัดนี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นดัชนีเชิงคุณภาพที่มีผลกระทบต่อภาพลักษณ์การ ทุจริต โดยมุ่งสำรวจประสบการณ์ตรงของผู้รับบริการในชีวิตจริงว่า เคยเผชิญกับพฤติกรรมหน่วง เนี่ยวงาน ล่าช้าอย่างผิดสังเกต หรือพฤติกรรมการถ่วงเวลาเพื่อบีบบังคับทางอ้อมให้ต้องจ่ายเงินได้ ไต่จะ เงินอำนวยความสะดวก หรือจัดเตรียมของขวัญของกำนัลมีค่าแลกความเร็วหรือไม่ ตลอดจน ความเสี่ยงจากการถูกบีบให้ต้องใช้ระบบเครือข่ายหรือเส้นสายเพื่อแลกกับการเข้าถึงบริการสาธารณะ พื้นฐาน (เกณฑ์การประเมิน ITA ปี 2569 - กบข., ๒๕๖๙)

๓) การรวบรวมข้อมูลด้วยสถาบันวิจัยที่เป็นกลางภายนอก

เพื่อจำกัดข้อโต้แย้งและป้องกันปัญหาความขัดแย้งทางผลประโยชน์ (Conflict of Interest) หรือพฤติกรรมการที่ส่วนราชการจัดเตรียมเฉพาะผู้ใช้บริการที่เป็นพันธมิตร หรือคู่สัญญาที่มีความพึง พอใจมาสอบถามเพื่อแต่งตัวเลขให้ได้คะแนนระดับดีเลิศ สำนักงาน ป.ป.ช. จึงได้ปรับเปลี่ยน แนวทางระเบียบวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลแบบวัด EIT โดยมอบหมายให้สถาบันการศึกษาหรือสถาบันวิจัย ภายนอกที่เป็นกลาง ทำหน้าที่เป็นผู้ลงพื้นที่และโทรศัพท์ประสานเพื่อเก็บข้อมูลผู้รับบริการโดยตรง ควบคู่กับการใช้ฐานข้อมูลในระบบ ITAS (จังหวัดนราธิวาส, ๒๕๖๙)

กลุ่มเป้าหมายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก ได้แก่ บุคคลธรรมดา นิติบุคคล ภาคธุรกิจเอกชน คู่ค้า หรือหน่วยงานรัฐอื่น ๆ ที่เคยมารับบริการหรือมาติดต่อประสานงานตามภารกิจหลักของ หน่วยงานภายในห้วงเวลาปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙ โดยมีกรอบระยะเวลาจัดเก็บข้อมูลที่เข้มงวด ตั้งแต่วันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๙ ถึงวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๙ (จังหวัดนราธิวาส, ๒๕๖๙) การส่งต่อข้อมูลตรงไปยังระบบส่วนกลางนี้ช่วยปิดกั้นการคัดกรองตัวอย่างโดยข้าราชการในพื้นที่ ส่งผลให้ผลคะแนน EIT ภาพรวม สะท้อนภาพความสุจริตและความไว้วางใจของภาคประชาสังคมที่มี ต่อการใช้อำนาจและสิทธิการบริการของประเทศไทยได้อย่างน่าเชื่อถือสอดคล้องกับมาตรฐานทางสถิติ (สำนักพัฒนาและส่งเสริมธรรมาภิบาล, ๒๕๖๓)

๓.๓.๓ ส่วนที่ ๓ ธรรมาภิบาลข้อมูลสาธารณะเชิงประจักษ์และการป้องปรามการทุจริต เชิงรุก (OIT)

แบบวัดการเปิดเผยข้อมูลสาธารณะ (Open Data Integrity and Transparency Assessment) หรือแบบวัด OIT คือเครื่องมือประเมินเชิงรักษาระเบียบและหลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence-based) ที่เปลี่ยนผ่านพฤติกรรมเปิดเผยข้อมูลราชการจากระบบเอกสารกระดาษ ดั้งเดิมเข้าสู่ระบบข้อมูลเปิดเชิงดิจิทัล (Open Government Data) ภายใต้แนวคิด Insight Driven Assessment หรือการประเมินที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลเชิงลึก (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๙) ใน ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙ คำนวณน้ำหนักคะแนนของแบบวัด OIT ได้รับการจัดสรรใหม่อยู่ที่ร้อยละ ๓๐

(๓๐ คะแนนเต็ม) เพื่อปรับสมดุลสัดส่วนคะแนนใหม่ และเปลี่ยนผ่านเป้าหมายจากการตรวจจับปริมาณเนื้อหา สู่ความโปร่งใสที่มีคุณภาพและสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลดิจิทัล โดยกำหนดรายการประเมินที่กระชับและเป็นมาตรฐานรวมทั้งสิ้น ๒๖ รายการสำคัญ (O1 – O26) (กองทัพเรือ, ๒๕๖๙)

๑) โครงสร้างตัวชี้วัดย่อย ๗ ประการภายใต้แบบวัด OIT ๒๖ ข้อ (O1 – O26)

การสแกนความโปร่งใสเชิงข้อมูลแบ่งออกเป็น ๒ ตัวชี้วัดสำคัญ ครอบคลุม ๗ ตัวชี้วัดย่อย ดังต่อไปนี้ (กรมโรงงานอุตสาหกรรม, ๒๕๖๙; องค์การบริหารส่วนตำบลยางซิ่นก, ๒๕๖๙)
มุ่งตรวจวัดระดับการเข้าถึงข้อมูลพื้นฐานในการปฏิบัติราชการแผ่นดิน ประกอบด้วย ๕ ตัวชี้วัดย่อย คือ

ตัวชี้วัดย่อยที่ ๘.๑ ข้อมูลพื้นฐาน (O1 – O4) แสดงโครงสร้าง หน้าที่และอำนาจของหน่วยงาน (O1) ทำเนียบและทำเนียบประวัติคณะผู้บริหาร (O2) ช่องทางการติดต่อสื่อสารรวมถึงระบบสื่อสารสองทางหรือกระดานสนทนาถาม-ตอบ Q&A (O3) และข่าวสารประชาสัมพันธ์ตามภารกิจหลักของสถาบัน (O4)

ตัวชี้วัดย่อยที่ ๘.๒ การบริหารงาน (O5 – O10) แสดงแผนยุทธศาสตร์หรือแผนพัฒนาสถาบัน (O5) แผนปฏิบัติงานและรายงานความก้าวหน้าการใช้จ่ายงบประมาณแผ่นดินประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙ (O6) รายงานการประเมินผลดำเนินงานประจำปีที่ผ่านมา พ.ศ. ๒๕๖๘ (O7) คู่มือมาตรฐานการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ (O8) คู่มือแนวทางการให้บริการแก่ผู้มาติดต่อขอรับบริการ (O9) และระบบฐานข้อมูลจัดบริการประชาชนออนไลน์ หรือ E-Service (O10)

ตัวชี้วัดย่อยที่ ๘.๓ การจัดซื้อจัดจ้าง (O11 – O12) แสดงสรุปผลการจัดหาพัสดุและจัดซื้อจัดจ้างรายเดือนประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๙ หรือแบบ สขร.๑ (O11) และรายงานสรุปผลการจัดซื้อจัดจ้างการประเมินสัญญาของปีก่อนหน้า พ.ศ. ๒๕๖๘ (O12) เพื่อสร้างเกราะคุ้มกันในการป้องกันการฉ้อโกงเลือกกำหนดทางเทคนิค

ตัวชี้วัดย่อยที่ ๘.๔ การบริหารและพัฒนาทรัพยากรบุคคล (O13 – O15) เผยแพร่หลักเกณฑ์และแผนดำเนินงานบริหารพัฒนาทรัพยากรบุคคลประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๙ (O13) รายงานผลการประเมินและแต่งตั้งโยกย้ายบุคลากรรอบปี พ.ศ. ๒๕๖๘ (O14) ประมวลกฎหมายจริยธรรมของข้าราชการและรายงานผลการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม (O15)

ตัวชี้วัดย่อยที่ ๘.๕ การส่งเสริมความโปร่งใส (O16 – O19) เผยแพร่แนวปฏิบัติการดำเนินงานจัดการข้อร้องเรียนทุจริตและประพฤติมิชอบ (O16) ช่องทางการแจ้งข้อมูลเบาะแสและการร้องเรียนการคอร์รัปชันตรงต่อหน่วยงาน (O17) สถิติเรื่องร้องเรียนทุจริตค้างดำเนินคดีและเรื่องที่แล้วเสร็จปี พ.ศ. ๒๕๖๘ (O18) และรายงานผลการดำเนินงานส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาร่วมตรวจสอบสถาบันประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๙ (O19)

มุ่งวัดประสิทธิผลของแผนงานและกิจกรรมป้องปรามการใช้อำนาจตามอำเภอใจ ประกอบด้วย ๒ ตัวชี้วัดย่อย คือ

ตัวชี้วัดย่อยที่ ๙.๑ การบริหารจัดการความเสี่ยงการทุจริต (O20 – O22) แสดงประกาศนโยบาย No Gift Policy จากการปฏิบัติหน้าที่ฉบับทางการทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (O20) รายงานการประเมินความเสี่ยงการทุจริตภาครัฐ หรือ CRA ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๙ (O21) และรายงานผลสำเร็จของแผนควบคุมความเสี่ยงการคอร์รัปชันรอบปี พ.ศ. ๒๕๖๘ (O22)

ตัวชี้วัดย่อยที่ ๙.๒ มาตรการส่งเสริมคุณธรรมและความโปร่งใส (O23 – O26) แสดงแผนปฏิบัติการป้องกันการทุจริตประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๙ (O23) รายงานผลดำเนินงานป้องกันการทุจริตปี พ.ศ. ๒๕๖๘ (O24) โครงการนำวิเคราะห์ผลการประเมิน ITA ปีที่ผ่านมาประยุกต์ใช้พัฒนาการจัดการบุคคลและพัฒนาสถาบัน (O25) และรายงานการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมเชิงรุกและการควบคุมภายในอย่างเป็นรูปธรรม (O26)

๒) โครงสร้างบัญชีข้อมูลระดับชาติและการบูรณาการระบบ GD Catalog

ข้อกำหนดเชิงนโยบายที่สำคัญของการประเมิน OIT ในปี พ.ศ. ๒๕๖๙ คือ บังคับให้หน่วยงานราชการระดับกรมหรือเทียบเท่า ต้องนำข้อมูลสาธารณะตามแบบวัด OIT จัดทำให้อยู่ในมาตรฐานคำอธิบายข้อมูล (Metadata) และลงทะเบียนเข้าสู่ระบบบัญชีข้อมูลภาครัฐ (Government Data Catalog GD Catalog) ภายในวันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๙ (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๙) โดยระบบจะได้รับการตรวจสอบและอนุมัติความถูกต้องทางเทคนิคโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ภายในวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๙ ซึ่งหากชุดข้อมูลที่ลงทะเบียนได้รับการจัดตั้งเป็นรูปแบบข้อมูลเปิด (Open Data Format) เช่น ไฟล์ CSV หรือ JSON ระบบนามุกรมของ GD Catalog จะทำหน้าที่คัดลอกและนำส่งข้อมูลไปนำเสนอสู่ศูนย์กลางข้อมูลเปิดภาครัฐ (data.go.th) โดยอัตโนมัติ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๖๙) การบูรณาการเทคโนโลยีทางเทคนิคนี้ช่วยลดอุปสรรคในการคัดลอกข้อมูล ป้องกันพฤติกรรมการแต่งตัวเลข และเอื้อต่อนักสืบข้อมูลในการใช้ประโยชน์จากระบบปิกดาต้าวิเคราะห์ความเสี่ยงฮั้วประมูลข้ามจังหวัด (ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๖๙)

๓) ปฏิทินขั้นการตรวจประเมินและระบบการขอชี้แจงเพิ่มเติม (OIT Appeal System)

เพื่อให้กลไก OIT รักษามาตรฐานความเป็นธรรมเชิงเปรียบเทียบในระดับชาติ ปฏิทินประเมิน ITA ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๙ ได้จัดระบบห้วงเวลาตรวจและยื่นโต้แย้งคะแนนอย่างรัดกุม ดังนี้ (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๙)

การตรวจแบบวัด OIT รอบที่ ๑ (๑ – ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๙) คณะผู้ประเมินภายนอกเข้าคลิกตรวจสอบลิงก์ URL ที่ส่งมาในระบบ ITAS และประมวลผลคะแนนรายข้อตามเกณฑ์ ๐, ๕๐, หรือ ๑๐๐ คะแนน

การเผยแพร่ผลตรวจและการยื่นอุทธรณ์ (๑ – ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๙) สำนักงาน ป.ป.ช. เผยแพร่คะแนนเบื้องต้น พร้อมเปิดสิทธิ์ให้หน่วยงานสามารถส่งคำร้องอุทธรณ์หรือการขอชี้แจงเพิ่มเติมแบบวัด OIT เพื่อชี้แนะหรือระบุเนื้อหาหลักฐานที่ผู้ประเมินอาจอ่านคลาดเคลื่อน โดยพิจารณาจาก URL เดิมเท่านั้น ไม่อนุญาตให้แก้ไขข้อมูลย้อนหลัง

การตรวจพิจารณา OIT รอบที่ ๒ (๘ – ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๙) ผู้ประเมินเข้าตรวจและอนุมัติปรับปรุงคะแนนใหม่ตามคำชี้แจงอุทธรณ์ ซึ่งช่วยให้ขั้นตอนดำเนินงานตรวจสอบมีกลไกคุ้มครองสิทธิทางปกครองที่น่าเชื่อถือและเป็นธรรมอย่างแท้จริง

๓.๔ ปรากฏการณ์เชิงวิพากษ์ กรณีศึกษา และแนวโน้มการปฏิรูปกระบวนการประเมิน ITA

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเชิงทฤษฎีและข้อเท็จจริงในภาคปฏิบัติได้กระตุ้นให้เกิดข้อวิพากษ์วิจารณ์เชิงวิชาการอย่างกว้างขวางต่อผลลัพธ์ของการประเมิน ITA ที่มักแสดงคะแนนสูง

สวนทางกับค่าคะแนนดัชนี CPI และสถานการณ์คอร์รัปชันจริงที่ฝังรากลึกเป็นเครือข่าย (มานะ นิมิตรมงคล, ๒๕๖๙)

สถานการณ์ดังกล่าวได้นำมาสู่ข้อเสนอแนะเชิงลึกและการแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบผลการประเมิน ITA โดยมีศาสตราจารย์พิเศษ วิชา มหาคุณ เป็นประธาน เพื่อปฏิรูปข้อบกพร่องและจัดระเบียบเกณฑ์การวัดใหม่ให้มีความเป็นกลาง โปร่งใส ตรวจสอบความถูกต้องได้ (วิชา มหาคุณ, ๒๕๖๙)

ในส่วนนี้จึงมุ่งวิเคราะห์พลวัตของกรณีศึกษาเชิงประจักษ์ควบคู่กับแนวโน้มการปฏิรูประบบประเมินในอนาคตเพื่อปิดช่องโหว่ทางปกครองอย่างเป็นรูปธรรม

๓.๔.๑ ปรากฏการณ์ย้อนแย้งเชิงสถิติ (The ITA-CPI Paradox) ระหว่างระดับคะแนนภายในและสากล

ประเด็นข้อวิพากษ์วิจารณ์ที่สำคัญที่สุดในรอบหลายปีที่ผ่านมาในแวดวงวิชาการและการออกแบบนโยบายต่อต้านการคอร์รัปชันของประเทศไทย คือปรากฏการณ์ย้อนแย้งเชิงสถิติระหว่างคะแนนประเมินภายในประเทศและสากล หรือที่นักวิจัยเรียกว่า The ITA-CPI Paradox (ธานีชัยวัฒน์, ๒๕๖๗) ปรากฏการณ์นี้แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งเชิงประจักษ์อย่างสิ้นเชิง เมื่อตัวชี้วัดภายในประเทศอย่างผลการประเมิน ITA ของหน่วยงานราชการไทยส่วนใหญ่มีทิศทางที่สูงขึ้นอย่างก้าวกระโดด โดยข้อมูลการประเมินในรอบปีที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่า คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศพุ่งสูงถึง ๙๓.๘๒ คะแนน และมีหน่วยงานภาครัฐทั่วประเทศผ่านเกณฑ์สูงถึงร้อยละ ๙๔.๑๗ (สำนักงานป.ป.ช., ๒๕๖๙) แต่ในทางตรงกันข้าม คะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริตในเวทีระดับสากลหรือ CPI ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๘ (ที่เผยแพร่ในช่วงต้นปี พ.ศ. ๒๕๖๙) ของประเทศไทย กลับปรับลดลงอย่างต่อเนื่องเหลือเพียง ๓๓ คะแนน และอันดับโลกร่วงลงไปอยู่ที่ อันดับ ๑๑๖ ของโลก (สยามรัฐ, ๒๕๖๙)

จากความแตกต่างเชิงคะแนนที่สวนทางกันดังกล่าว นักวิชาการและภาคประชาสังคมได้ร่วมกันทำการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เพื่อสืบค้นสาเหตุทางโครงสร้างและทางระเบียบวิธีวิจัย โดยจำแนกปัจจัยที่ก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนทางสถิตินี้ออกเป็น ๓ ประเด็นหลัก ดังนี้

๑) ความแตกต่างด้านกลุ่มเป้าหมายและจุดเน้นในการวัดผล

ความเข้าใจคลาดเคลื่อนขั้นพื้นฐานคือการคิดว่าเครื่องมือทั้งสองประเมินสิ่งเดียวกัน ในความจริงแล้วเครื่องมือทั้งคู่มีความแตกต่างด้านกระบวนการตรวจสอบอย่างชัดเจน โดย การประเมิน ITA มุ่งประเมินในมิติการจัดการและสิทธิ์การเข้าถึงบริการ (Administrative & Service Performance) เป็นหลัก ผู้ตอบแบบวัดเกือบทั้งหมดคือข้าราชการภายในที่ทำแบบประเมิน (IIT) และประชาชนทั่วไปที่มาติดต่อทำธุรกรรมหน้าเคาน์เตอร์บริการ (EIT) ซึ่งหากขั้นตอนการบริการมีความสะดวก ข้าราชการยิ้มแย้มและบริการรวดเร็ว หน่วยงานก็มักจะได้รับคะแนนในมิติ EIT ที่สูงมาก (สถาบันนิติวิทยาศาสตร์, ๒๕๖๕)

แต่สำหรับ การจัดอันดับ CPI มุ่งเน้นการวัดผลระดับสากลผ่านสายตาของกลุ่มนักบริหารระดับสูงระดับนานาชาติ ผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐศาสตร์ และสถาบันจัดอันดับความเสี่ยง (เช่น IMD, WEF, EIU) ซึ่งกลุ่มเป้าหมายเหล่านี้ไม่ได้ประเมินความพึงพอใจการบริการหน้าเคาน์เตอร์ แต่เจาะลึกไปที่ระบบยุติธรรม ความโปร่งใสในงบประมาณการจัดซื้อจัดจ้างขนาดใหญ่ การครอบงำนโยบายโดย

กลุ่มทุนผูกขาด และความปลอดภัยในการดำเนินธุรกิจโดยปราศจากการติดสินบนเชิงโครงสร้าง (ธานีชัยวัฒน์, ๒๕๖๓) สถาบันราชการไทยจึงสามารถได้คะแนน ITA ในระดับดีเลิศ (A หรือ AA) จากความพึงพอใจการบริการทั่วไป แต่ประเทศกลับเสียคะแนนในดัชนี CPI จากปัญหาการทุจริตเชิงนโยบายและการทับซ้อนของผลประโยชน์ระดับสูง

๒) พฤติกรรมการกวดขันคะแนนและแต่งตัวเลข (Gaming the System)

เมื่อรัฐบาลได้บรรจุให้คะแนนการประเมิน ITA กลายเป็นดัชนีชี้วัดผลงานหลัก (KPI) ที่ส่งผลต่อการประเมินความดีความชอบและระดับงบประมาณของหน่วยงานและผู้บริหารสูงสุด จึงก่อให้เกิดแรงจูงใจเชิงลบที่กระตุ้นให้ข้าราชการเกิดพฤติกรรมกวดขันและตกแต่งตัวเลขคะแนน หรือที่ภาคประชาสังคมเรียกว่ากลวิธีลอค-ลอก-บัง เพื่อให้ผ่านเกณฑ์การประเมินโดยไม่ได้ปรับปรุงความโปร่งใสในหน่วยงานจริง (มานะ นิมิตรมงคล, ๒๕๖๙) พฤติกรรมเหล่านี้ประกอบด้วย

การลอค การคัดสรรรายชื่อเฉพาะประชาชนหรือบริษัทเอกชนที่เป็นพันธมิตรหรือมีความพึงพอใจสูงต่อหน่วยงานส่งให้ระบบเพื่อตอบแบบวัด EIT หรือการตั้งจุดสังเกตการณ์กวดขันการกรอกคะแนนของเจ้าหน้าที่ในระบบ ITAS

การลอก การคัดลอกไฟล์หลักฐานทาง OIT เช่น แผนป้องกันความเสี่ยงทุจริต หรือนโยบายคุณธรรมจากหน่วยงานที่ได้คะแนนสูงมาทำการดัดแปลงเพียงหน้าปกและชื่อหน่วยงาน โดยไม่มีกิจกรรมป้องกันหรือการปฏิบัติตามแผนงานนั้นเกิดขึ้นจริงในองค์กร

การบัง การปกปิดรายงานหรือสถิติข้อบกพร่องเชิงระบบ การเพิกเฉยต่อการตรวจสอบกรณีมีคดีร้องเรียนการทุจริตของข้าราชการในสังกัด โดยมุ่งรักษาภาพลักษณ์และคะแนนเพื่อความดีความชอบของฝ่ายบริหาร

๓) มาตรฐาน OIT ที่เน้นปริมาณการมีอยู่มากกว่าคุณภาพเนื้อหา

ความจำกัดของเครื่องมือประเมิน OIT ในระบบเดิมคือ การให้คะแนนแบบสมบูรณ์จากการสแกนความมีอยู่ ของลิงก์ข้อมูลบนเว็บไซต์หลักของหน่วยงาน (วิชา มหาคุณ, ๒๕๖๙) หากหน่วยงานมีการอัปโหลดไฟล์ประกาศ No Gift Policy หรือแผนป้องกันความเสี่ยงทุจริตครบถ้วน ระบบจะประเมินให้คะแนนเต็มร้อยทันที โดยไม่มีกลไกหรือกำลังคนเพียงพอในการเข้าตรวจสอบเชิงลึกว่าข้อมูลเหล่านั้นถูกนำไปบังคับใช้จริงในวัฒนธรรมองค์กรเพื่อป้องกันการประพฤติมิชอบหรือไม่ ส่งผลให้เกิดภาวะรางวัลลวงตา ที่หน่วยงานราชการที่อาจมีคดียุติธรรมซับซ้อนขนาดใหญ่มิอาจสามารถแสดงประกาศนียบัตร ITA ระดับเกียรติยศได้อย่างยั่งยืนต่อสายตาภาคประชาสังคม (มานะ นิมิตรมงคล, ๒๕๖๙)

ปรากฏการณ์ย้อนแย้งเหล่านี้ได้แปรสภาพเป็นแรงกดดันทางนโยบายที่นำไปสู่การจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ โดยมีศาสตราจารย์พิเศษ วิชา มหาคุณ ทำหน้าที่ประธานกรรมการร่วมสืบสวนและสกัดกั้นกลวงในระบบการประเมิน (วิชา มหาคุณ, ๒๕๖๙) ซึ่งสถิติความย้อนแย้งนี้เองที่เป็นจุดหักเหสำคัญที่นำไปสู่การปฏิรูปโครงสร้างเครื่องมือและการปรับค่าน้ำหนักคะแนน EIT เป็นร้อยละ ๔๐ และจัดกระบวนการประเมินใหม่ใน พ.ศ. ๒๕๖๙ เพื่อปฏิรูปให้กระบวนการวัดผลสามารถสะท้อนความโปร่งใสและความเสี่ยงที่แท้จริงสอดคล้องกับภาพลักษณ์ในระดับสากล

๓.๔.๒ พฤติกรรมการตอบสนองเชิงเบี่ยงเบน (Gaming the System) และแนวทางสกัดกั้นกลลวง ล็อก-ล็อก-บัง

ในทางสังคมวิทยาของการและรัฐประศาสนศาสตร์ มีหลักการพื้นฐานที่เรียกว่ากฎของกู๊ดฮาร์ท (Goodhart's Law) ซึ่งระบุว่าเมื่อใดก็ตามที่ตัวชี้วัดถูกเปลี่ยนสภาพให้กลายเป็นเป้าหมายเชิงนโยบาย ตัวชี้วัดนั้นจะหมดความน่าเชื่อถือในการวัดผลสัมฤทธิ์ที่แท้จริง ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในระบบราชการไทยผ่านพฤติกรรมที่เรียกว่าพฤติกรรมการตอบสนองเชิงเบี่ยงเบน (Gaming the System) เมื่อสถาบันราชการต่าง ๆ มุ่งให้ความสำคัญกับการทำคะแนนให้ผ่านเกณฑ์เพื่อผลประโยชน์ด้านงบประมาณและภาพลักษณ์ของผู้บริหาร มากกว่าการปรับปรุงความโปร่งใสและคุณธรรมในหน่วยงานจริง (มานะ นิมิตรมงคล, ๒๕๖๙) พฤติกรรมเบี่ยงเบนดังกล่าวได้แปรสภาพเป็นกลวิธีเชิงลบที่เรียกขานในหมู่ภาคประชาสังคมว่ากลลวงล็อก-ล็อก-บัง (ล็อก - ล็อก - บัง (๑), ๒๕๖๖)

๑) กายวิภาคกลลวงล็อก - ล็อก - บัง ในระบบราชการ

จากการสืบสวนข้อเท็จจริงโดยคณะกรรมการตรวจสอบผลการประเมิน ITA ภายใต้การนำของศาสตราจารย์พิเศษ วิชา มหาคุณ ได้จำแนกกลลวงทางปกครองนี้ออกเป็น ๓ รูปแบบหลัก ดังนี้ (วิชา มหาคุณ, ๒๕๖๙; ล็อก - ล็อก - บัง (๑), ๒๕๖๖)

กลลวงล็อก (Locking the Sample Group) ดำเนินการในส่วนของแบบวัด EIT และ IIT โดยฝ่ายบริหารหรือข้าราชการระดับแกนนำทำการคัดกรองรายชื่อเฉพาะกลุ่มผู้รับบริการหรือคู่ค้าที่มีความพึงพอใจและมีความใกล้ชิดกับหน่วยงานส่งให้ระบบ ITAS ตลอดจนพฤติกรรมการใช้อำนาจกดดัน บังคับ หรือจัดเตรียมจุดลงทะเบียนพร้อมแจกของรางวัลจูงใจให้ประชาชนกดตอบคะแนนเต็ม ร้อยต่อหน้าเจ้าหน้าที่ ซึ่งทำลายหลักความเป็นอิสระและสุจริตของการเก็บข้อมูล

กลลวงลอก (Copy-Pasting evidence) เกิดขึ้นในส่วนของการประเมิน OIT เมื่อหน่วยงานราชการเน้นตอบสนองเกณฑ์เชิงปริมาณด้วยการคัดลอกไฟล์คู่มือจริยธรรม แผนความเสี่ยงคอร์รัปชัน หรือนโยบายคุณธรรมจากหน่วยงานอื่นที่เคยผ่านเกณฑ์ระดับสูง นำมาดัดแปลงอัปโหลดโดยไม่มีการดำเนินกิจกรรมและบังคับใช้จริงในพฤติกรรมองค์กร สถาบันจึงได้คะแนนเต็มร้อยจากการจัดแสดง กระดาษ บนเว็บไซต์

กลลวงบัง (Concealing Negative Information) การปิดบังความจริงเชิงระบบโดยการจงใจละเลยสถิติข้อร้องเรียนทุจริต การห่วงหาเหวี่ยงขึ้นตอนสอบวินัยข้าราชการในสังกัดที่มีคดีประพฤติมิชอบ เพื่อไม่ให้ข้อมูลเชิงลบเหล่านั้นหลุดรอดไปถึงคณะกรรมการประเมิน ซึ่งเป็นการกระทำที่มองข้ามความรับผิดชอบต่อสาธารณะ

๒) วิกฤตศรัทธาและการเรียกร้องยกเลิกกระบวนการประเมิน

พฤติกรรมการตอบสนองเชิงเบี่ยงเบนนี้ได้ส่งสมปัญหาจนกลายเป็นวิกฤตศรัทธา ครั้งใหญ่ในช่วงต้นปี พ.ศ. ๒๕๖๙ เมื่อเครือข่าย STRONG ด้านทุจริตประเทศไทยและภาคีเครือข่ายภาคประชาชนได้รวมตัวกันออกแถลงการณ์ร่วมยื่นข้อเรียกร้องให้สำนักงาน ป.ป.ช. ยกเลิกการประเมิน ITA ทั้งระบบ โดยวิพากษ์วิจารณ์ว่า ITA ได้แปรสภาพเป็นเพียงพิธีกรรมทางปกครอง ที่ล้มเหลวในการวัดความโปร่งใสจริง เนื่องจากหน่วยงานที่มีสถิติคดีทุจริตขนาดใหญ่หรือพฤติกรรมขัดหลักจริยธรรมอย่างร้ายแรงยังคงผ่านเกณฑ์คะแนนในระดับสูงเหลือ (ป.ป.ช. ปรับโฉมใหม่ ITA69 กลบเสียง

วิจารณ์แค่ 'พิธีกรรม', ๒๕๖๙) สภาการณัฏกัตตันให้สำนักงาน ป.ป.ช. ต้องเร่งวิเคราะห์ข้อจำกัดทางเทคนิคและนำไปสู่การปฏิรูปหลักเกณฑ์ในรอบปี พ.ศ. ๒๕๖๙ อย่างเร่งด่วน (สำนักข่าวอิศรา, ๒๕๖๙ก)

๓) แนวทางเชิงนโยบายและเทคโนโลยีสกัดกั้นกลลวงลือ - ลอก - บัง

เพื่อตอบสนองต่อข้อกังขาของภาคประชาชนและกอบกู้วิกฤตศรัทธาของระบบประเมินสำนักงาน ป.ป.ช. ได้ประกาศใช้เกณฑ์การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสแนวทางใหม่ภายใต้แนวคิด Insight Driven Assessment ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙ เพื่อสกัดกั้นกลลวงอย่างเป็นระบบ ดังนี้ (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๙; สำนักข่าวอิศรา, ๒๕๖๙ก)

ยกเลิกระบบการจัดเก็บข้อมูล EIT โดยแอดมินของหน่วยงานที่รับการประเมิน และปรับสัดส่วนคะแนน EIT เพิ่มเป็นร้อยละ ๔๐ โดยสำนักงาน ป.ป.ช. ได้มอบหมายสิทธิในการสุ่มกลุ่มตัวอย่างและดำเนินการสำรวจข้อมูลภาคสนามทั้งหมดให้แก่ สถาบันการศึกษาและสถาบันวิจัยชั้นนำภายนอกที่เป็นกลาง ทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลด้วยวิธีทางสถิติที่มีระบบควบคุมความปลอดภัยสูง ป้องกันไม่ให้ข้าราชการในพื้นที่สามารถคัดสรรรายชื่อกลุ่มตัวอย่างหรือควบคุมทิศทางการส่งคะแนนในระบบ ITAS ได้อีกต่อไป (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๙)

สำนักงาน ป.ป.ช. ได้ประกาศใช้มาตรฐานการตรวจ OIT 2569 ซึ่งเป็นคู่มือการประเมินผลที่เข้มงวดเชิงคุณภาพ โดยกำหนดเกณฑ์ให้คณะกรรมการผู้ตรวจประเมินภายนอกไม่เพียงตรวจความมีอยู่ของไฟล์เท่านั้น แต่ต้องสืบค้นความสอดคล้องเชิงโครงสร้าง เช่น ตรวจสอบระบบเข้ารหัสลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ของผู้บริหารที่ต้องลงนามสดในรอบปี พ.ศ. ๒๕๖๙ และการบังคับเชื่อมโยงชุดข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้างเข้าสู่ระบบบัญชีข้อมูลภาครัฐ (GD Catalog) ซึ่งทำให้ไม่สามารถอัปโหลดไฟล์จำลองหรือไฟล์คัดลอกที่ปราศจากการใช้งานจริงในระบบงานสารสนเทศได้ (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๙ข)

สกัดกั้นความพยายามบดบังความบกพร่องและคดีร้องเรียนคอร์รัปชัน โดยการนำระบบประเมินทางคู่ (Dual-Track) ที่บรรจุข้อคำถามเฉพาะ (Specific Questions) จำนวน ๑๐ ข้อเพิ่มเติม ซึ่งคัดสรรโดยตรงจากคลังข้อมูลสถิติเรื่องร้องเรียนทุจริตที่เกิดขึ้นจริงในหน่วยงานกลุ่มนั้นย้อนหลัง ๓ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๖๘) (Policy Watch, ๒๕๖๘) หากสถาบันมีประเด็นร้องเรียนการใช้อำนาจมิชอบหรือการบริหารงานบุคคลที่ไม่เป็นธรรม ระบบจะยิงคำถามเจาะลึกในประเด็นดังกล่าวโดยตรงต่อผู้ตอบแบบประเมิน ทำให้หน่วยงานไม่สามารถใช้คะแนนภาพรวมมาปกปิดความผิดปกติเชิงลึกได้อีกต่อไป อันนำไปสู่การสะท้อนสภาพความโปร่งใสและคุณธรรมที่เที่ยงตรงสอดคล้องกับความเป็นจริงในสายตาของประชาชนอย่างแท้จริง

๓.๔.๓ การเปลี่ยนผ่านสู่ระบบประเมินทางคู่ (Dual-Track Assessment) และธรรมาภิบาลข้อมูลเปิดระดับชาติ (GD Catalog)

ในการยกระดับกลไกควบคุมและป้องปรามการคอร์รัปชันเชิงระบบ ภาครัฐไทยได้เปลี่ยนผ่านกระบวนการประเมินจากระบบแบบมาตรฐานเดียว (One Size Fits All) ที่เคยถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าขาดความยืดหยุ่นและไม่สอดคล้องกับความเสี่ยงจริงในทางปฏิบัติ ไปสู่โครงสร้างการจัดการข้อมูลแนวใหม่ที่มีความยืดหยุ่นและบูรณาการเชิงลึกผ่านเทคโนโลยีสองประสาน คือระบบการประเมินแบบทางคู่ (Dual-Track Assessment) และการเชื่อมโยงระบบบัญชีข้อมูลภาครัฐ (GD Catalog) (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๙) ซึ่งได้รับการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรมในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙ เพื่อปฏิรูปให้

เครื่องมือ ITA กลายสภาพเป็นสัญญาณเตือนภัยล่วงหน้าที่สามารถตรวจจับพฤติกรรมฉ้อฉลในกระบวนการราชการได้อย่างแม่นยำ

สถาปัตยกรรมระบบ ITA ยุคมิติใหม่

ระบบหลัก	องค์ประกอบย่อย	รายละเอียดเพิ่มเติม
ระบบประเมินทางคู่ (Dual-Track System)	๑. คำถามมาตรฐานกลาง (Core)	-
	๒. ชุดข้อคำถามเฉพาะ (Specific)	(อิงสถิติเรื่องร้องเรียนทุจริต ๓ ปีย้อนหลัง)
ระบบคลังข้อมูล (GD Catalog)	๑. จัดประเภท Metadata มาตรฐาน	-
	๒. แปลงไฟล์ส่งผ่านสู่ data.go.th	(Machine-Readable: CSV/JSON)

๑) ระบบการประเมินทางคู่ (Dual-Track Assessment) นวัตกรรมจำแนกความเสี่ยงรายกลุ่มภารกิจ

แนวคิดการปฏิรูประบบประเมินแบบทางคู่เกิดขึ้นเพื่อปิดช่องโหว่ทางโครงสร้างของการนำแบบสอบถามแบบเดียวกันไปบังคับใช้กับสถาบันที่มีบทบาทหน้าที่และระดับความเสี่ยงคอร์รัปชันที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิง (เช่น การนำแบบสอบถามความโปร่งใสชุดเดียวกันไปตรวจหน่วยงานความมั่นคง โรงพยาบาล และสถาบันการอุดมศึกษา) ทิศทางใหม่ของระบบประเมินทางคู่จึงได้จัดแบ่งกระบวนการตั้งคำถามสำหรับผู้ตอบ (ทั้ง IIT และ EIT) ออกเป็น ๒ ทางเดินข้อมูลคู่ขนานกัน ดังนี้ (สำนักงานป.ป.ช., ๒๕๖๙)

คำถามมาตรฐานกลาง (Standard Core Questions) เป็นคำถามเชิงระบบและโครงสร้างธรรมาภิบาลภาพรวมของรัฐ มีสัดส่วนเพื่อเป็นบรรทัดฐานกลางในการจัดอันดับ (Benchmarking) และเปรียบเทียบระดับความโปร่งใสในภาพกว้างระดับประเทศ

ชุดข้อคำถามเฉพาะ (Specific Diagnostic Questions) จำนวน ๑๐ ข้อ เป็นชุดคำถามเชิงลึกที่ระบบ ITAS ปรับเปลี่ยนรูปแบบโดยอัตโนมัติให้สอดคล้องกับบริบทของสถาบันแต่ละกลุ่มงาน โดยประมวลพฤติการณ์ความเสี่ยงจากการวิเคราะห์สถิติคดีเรื่องร้องเรียนคอร์รัปชันที่เกิดขึ้นจริงย้อนหลัง ๓ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๖๘) ซึ่งสกัดจากกลุ่มพฤติกรรมความผิด ๑๐ ลักษณะ เช่น ปัญหาที่ดิน ปัญหานโยบายบุคคล หรือปัญหาเรียกรับสินบน (ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๖๙) ระบบจะดึงเอาความผิดที่มีสถิติสูงสุด ๕ อันดับแรกของกลุ่มมาตั้งคำถามตรงเพื่อทำหน้าที่สแกนพิกัดช่องโหว่เชิงระบบ

ในทางระเบียบวิธีวิจัย การแยกชุดคำถามเฉพาะนี้ออกถือเป็นข้อตกลงทางวิชาการที่สำคัญ เนื่องจากคะแนนที่ได้จากข้อคำถามเฉพาะจะไม่ถูกนำมารวมในการคำนวณคะแนนรวมมาตรฐานของ ITA เพื่อป้องกันความลักลั่นในการเปรียบเทียบเชิงสถิติ (ธานี ชัยวัฒน์, ๒๕๖๗) แต่คะแนนส่วนนี้จะถูกแปรสภาพเป็นรายงานวิเคราะห์ความเสี่ยงรายสถาบัน (Diagnostic Insight Report) เพื่อให้

ผู้บริหารนำไปพัฒนาแผนเฝ้าระวังภัยทุจริตภายในได้อย่างโปร่งใสโดยไม่ต้องเกรงกลัวพฤติกรรมตอบเบี่ยงเบนเพื่อเอาตัวรอดจากการตกแต่งตัวเลขคะแนนสาธารณะ

๒) ธรรมชาติของข้อมูลเปิดระดับชาติ (GD Catalog) จากการจำลองหลักฐานสู่การปลดล็อกระบบข้อมูลเปิด

ในส่วนของการเปิดเผยข้อมูลเชิงประจักษ์ (OIT) การปฏิรูปใน พ.ศ. ๒๕๖๙ มุ่งเน้นการปฏิบัติตามมาตรฐานธรรมชาติของข้อมูลเปิดภาครัฐ (Open Data Governance) โดยปรับเปลี่ยนเป้าหมายจากการเปิดเผยไฟล์เอกสาร PDF หรือรูปภาพที่ลอยตัวอยู่บนหน้าเว็บไซต์สาธารณะแบบปิด (ไซโล) สู่การบังคับใช้มาตรฐานเทคโนโลยีบัญชีข้อมูลระดับชาติเพื่อเชื่อมโยงฐานข้อมูลแผ่นดินอย่างโปร่งใส (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, ๒๕๖๙) โดยหน่วยงานภาครัฐระดับกรมหรือเทียบเท่า มีข้อมูลพื้นฐานเชิงนโยบายที่ต้องดำเนินการมาตรการทางเทคนิค ๓ ขั้นตอนสำคัญ ดังนี้ (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๙; สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๖๙)

๑. การขึ้นทะเบียนและจัดโครงสร้าง Metadata หน่วยงานต้องนำชุดข้อมูลการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดซื้อจัดจ้าง แผนงบประมาณ และสรุปการเบิกจ่าย (O6, O11) ไปจัดประเภทตามมาตรฐานคำอธิบายข้อมูล (Metadata Standardisation) และลงทะเบียนในระบบบัญชีข้อมูลภาครัฐ (GD Catalog) ภายในวันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๙

๒. การสแกนความถูกต้องโดยผู้ตรวจสอบระดับชาติ ฐานข้อมูลที่ลงทะเบียนจะถูกตรวจสอบมาตรฐานและอนุมัติโครงสร้างเชิงระบบโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ (NSO) ภายในวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๙ เพื่อเป็นหลักประกันความถูกต้องและสุจริตของข้อมูล

๓. การถ่ายโอนข้อมูลอัตโนมัติสู่ระบบสารสนเทศกลาง ชุดข้อมูลที่ผ่านมาเกณฑ์คุณภาพจะถูกจัดระบบให้อยู่ในมาตรฐานเปิดที่คอมพิวเตอร์สามารถดึงข้อมูลประมวลผลต่อได้ทันที (Machine-readable formats เช่น CSV หรือ JSON) และถูกส่งผ่านระบบ API (Application Programming Interface) ไปแสดงบนหน้าแรกของศูนย์กลางข้อมูลเปิดภาครัฐ (data.go.th) โดยอัตโนมัติเพื่อเปิดโอกาสให้สาธารณชนเข้าถึงอย่างโปร่งใส

การจัดโครงสร้างเชื่อมโยงระดับชาติของระบบบัญชีข้อมูลนี้ เอื้อประโยชน์อย่างยิ่งต่อกระบวนการป้องกันคอร์รัปชันในระดับก้าวหน้า โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มวิศวกรข้อมูล สื่อมวลชน สืบสวนสอบสวน และองค์กรภาคประชาสังคม (Civic Tech) สามารถเขียนชุดโปรแกรมคอมพิวเตอร์เข้าดึงฐานข้อมูลจัดซื้อจัดจ้างรายเดือนไปทำการวิเคราะห์เครือข่ายเชิงสังคม (Social Network Analysis SNA) เพื่อตรวจจับแนวโน้มพฤติกรรมกรรมการกระจายงานให้คู่สัญญารายเดิม พฤติกรรมการเสนอราคาพร้อมกัน หรือพฤติกรรมการฮั้วประมูลข้ามเขตจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดในมิติใหม่ของรัฐประศาสนศาสตร์ไทย (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, ๒๕๖๙)

๓.๔.๔ กรณีศึกษาปฏิบัติการความเสี่ยงเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT Risk) ในระบบการบริหารงานบุคคลภาครัฐ

ในยุคปฏิรูปภาครัฐสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล (Digital Government) เทคโนโลยีสารสนเทศได้รับการประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือหลักในการยกระดับความโปร่งใสและลดการใช้ดุลพินิจส่วนบุคคลของเจ้าหน้าที่รัฐ หากกระบวนการเปลี่ยนผ่านขาดธรรมาภิบาลทางเทคโนโลยีและการควบคุมสิทธิ์การเข้าถึงข้อมูลที่รัดกุม ระบบไอทีจะแปรสภาพเป็นช่องทางความเสี่ยงใหม่ หรือที่นักวิเคราะห์

เรียกว่าไอทีริส (IT Risk หรือ Information Technology Risk) ซึ่งหมายถึงความเสี่ยงหรือช่องโหว่ทางดิจิทัลที่ถูกแทรกแซงและส่งผลต่อความน่าเชื่อถือและความถูกต้องปลอดภัยของฐานข้อมูลหลัก (Data Integrity) ในสถาบันราชการ (NationTV, ๒๕๖๙) ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นอย่างรุนแรงและสันสะเทือนระบบการจัดการทรัพยากรมนุษย์ของภาครัฐไทยในมหากาพย์คดีทุจริตสอบแข่งขันเข้ารับราชการส่วนท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นบทเรียนราคาแพงในทางรัฐประศาสนศาสตร์

พลวัตความเสี่ยง IT Risk ในระบบสอบราชการ

ประเภทความเสี่ยงหลัก	คำอธิบาย	รายละเอียด/ข้อสังเกต
Data Integrity Failure	ฐานข้อมูลภายในขัดแย้ง	๑. คะแนนดิจิทัล ไม่ตรงกับกระดาษคำตอบ ๓. ตรวจพบไฟล์ประมวลผลสอบที่ถูกแก้ไข
Credential Abuse	การใช้รหัสผ่านโดยมิชอบ	๑. บัญชีผู้ใช้ (User Accounts) ผูกขาด ๒. ร่องรอยดิจิทัล (Metadata) มาจากเครื่องเดียว

๑) สรุปพฤติการณ์กรณีคดีทุจริตการสอบบรรจุพนักงานส่วนท้องถิ่น ปี พ.ศ. ๒๕๖๘ คดีทุจริตการสอบแข่งขันเพื่อบรรจุบุคคลเป็นข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่น ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๘ ถือเป็นหนึ่งในคดีทุจริตเชิงโครงสร้างครั้งใหญ่ที่สุดในวงการบริหารราชการไทย โดยได้รับการเปิดโปงอย่างเป็นรูปธรรมในช่วงกลางปี พ.ศ. ๒๕๖๙ (Spacebar, ๒๕๖๙) สืบเนื่องจากเจ้าหน้าที่สำนักงาน ป.ป.ช. ร่วมกับกองบังคับการป้องกันปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ (บก.ปปป.) นำหมายค้นเข้าปฏิบัติการตรวจค้นและทลายฐานปฏิบัติการของเครือข่ายจัดทำและแก้ไขผลคะแนนสอบในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี (ไทยรัฐ, ๒๕๖๙)

จากการสืบสวนพยานหลักฐานพบว่า เครือข่ายกระทำผิดดังกล่าวมีลักษณะเป็นองค์กรอาชญากรรมขนาดใหญ่ที่ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ข้าราชการระดับสูง และกลุ่มนายหน้ามืออาชีพ ร่วมกันเรียกรับเงินสินบนในอัตรา ๓๕๐,๐๐๐ ถึง ๘๐๐,๐๐๐ บาทต่อราย เพื่อแลกกับการลักลอบเข้าถึงระบบสารสนเทศโดยมิชอบในการสับเปลี่ยนกระดาษคำตอบและแก้ไขผลคะแนนสอบทั้งภาคความรู้ความสามารถทั่วไป (ภาค ก) และภาคความรู้ความสามารถเฉพาะตำแหน่ง (ภาค ข) ซึ่งสร้างมูลค่าความเสียหายและส่งผลกระทบเชิงระบบคิดเป็นมูลค่าสะพัดสูงถึง ๔,๕๐๐ ล้านบาท (ไทยรัฐ, ๒๕๖๙)

จากพยานหลักฐานเชิงประจักษ์ที่แน่นหนา สำนักงาน ป.ป.ช. จึงมีมติรับเรื่องไว้ไต่สวนเป็นคดีพิเศษเมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๙ โดยมีการแจ้งข้อกล่าวหาและตั้งไต่สวนบุคคลที่เกี่ยวข้องจำนวนมากถึง ๖,๐๑๔ ราย ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ผู้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจำนวน ๒ ราย ตลอดจนข้าราชการระดับสูงและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องอีกหลายตำแหน่ง (Isranews, ๒๕๖๙)

๒) การวิเคราะห์ช่องโหว่เชิงระบบผ่านมิติ IT Risk

ภายหลังการแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายโดยนายกรัฐมนตรี โดยมีนายปกรณ์ นิลประพันธ์ รองนายกรัฐมนตรีฝ่ายกฎหมายและเลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา เป็นประธาน ได้มีการเปิดเผยผลการวิเคราะห์โครงสร้างระบบสารสนเทศในการจัดสอบ ซึ่งชี้ให้เห็นสถานะวิกฤตด้าน IT Risk และความบกพร่องด้านจริยธรรมข้อมูลอย่างร้ายแรงในระบบราชการ ๒ ประเด็นหลัก (NationTV, ๒๕๖๙; Spacebar, ๒๕๖๙)

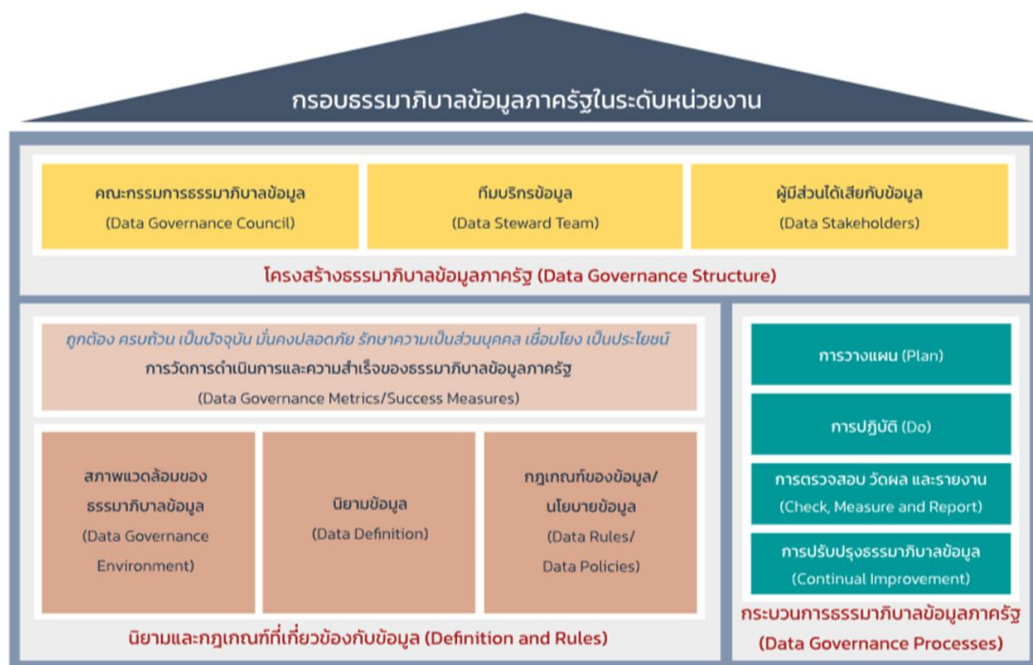
ความขัดแย้งและความสูญเสียความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Data Integrity Failure) เครื่องมือทางไอทีและระบบคลาวด์ตรวจพบสถานะที่ระบุว่าผลคะแนนประมวลผลดิจิทัลในระบบสารสนเทศหลังบ้าน ขัดแย้งและไม่ตรงกับคะแนนในกระดาษคำตอบดิจิทัลจริงเชิงกายภาพ (NationTV, ๒๕๖๙) การลักลอบแก้ไขคะแนนหลังการสแกนกระดาษคำตอบชี้ให้เห็นว่า ระบบฐานข้อมูลสอบของรัฐไม่มีระบบการป้องกันการเขียนทับข้อมูล (Read-only lock) และไม่มีมาตรการควบคุมความถูกต้องที่เป็นมาตรฐานสากล

การละเมิดสิทธิ์เข้าถึงและการขาดบันทึกการตรวจสอบ (Credential Abuse & Broken Access Control) การสืบสวนร่องรอยนิติวิทยาศาสตร์ดิจิทัล (Digital Forensics) ตรวจพบว่ารหัสผ่านและสิทธิ์ในการเข้าถึงระบบคลังคะแนนถูกแบ่งปันและใช้ซ้ำอย่างหละหลวม โดยตรวจสอบพบร่องรอยดิจิทัล (Metadata) ว่าไฟล์ประกาศผลสอบในหลายตำแหน่งและหลายภูมิภาค ถูกสร้างแก้ไข และดาวน์โหลด (Export) ออกมาจากคอมพิวเตอร์และใช้บัญชีผู้ใช้งาน (User Accounts) เดียวกัน (NationTV, ๒๕๖๙) ซึ่งสะท้อนความล้มเหลวของการแบ่งแยกหน้าที่และความรับผิดชอบ (Segregation of Duties) ในระบบการควบคุมภายในเชิงสารสนเทศ

๓) มาตรการเพิกถอนสิทธิ์และการกอบกู้ความเชื่อมั่นของระบบรัฐ

อุบัติการณ์ IT Risk ขนาดใหญ่ในครั้งนี้ นำมาสู่มติร่วมกันของคณะกรรมการกลางการสอบแข่งขันพนักงานส่วนท้องถิ่น (กสถ.) และกระทรวงมหาดไทย ในการเตรียมเพิกถอนคำสั่งแต่งตั้งและบรรจุราชการของผู้ผ่านการสอบโดยทุจริตล็อตแรกจำนวนกว่า ๕,๐๐๐ รายชื่อ ที่ปรากฏคะแนนในระบบหลังบ้านขัดแย้งกับความเป็นจริง (Thai PBS, ๒๕๖๙)

กรณีศึกษาที่ตอกย้ำข้อเท็จจริงว่า ความโปร่งใสในยุคดิจิทัลไม่ใช่วัดผลเพียงแค่การให้หน่วยงานทำแผนการประเมินความเสี่ยงส่งเดชหรือเผยแพร่นโยบาย No Gift Policy ลงบนหน้าเว็บไซต์เพื่อเอาคะแนนเต็มร้อยในส่วน OIT (ตัวชี้วัดที่ ๙.๑) เท่านั้น (สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดชลบุรี, ๒๕๖๙) แต่ในทางปฏิบัติจริง ผู้บริหารภาครัฐจำเป็นต้องบูรณาการมาตรการความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ (Cybersecurity) ธรรมาภิบาลเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสุ่มตรวจทานระบบความถูกต้องของข้อมูล (Data Verification Audit) อย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นเกราะคุ้มกันในการจำกัดโอกาสคอร์รัปชันเชิงระบบผ่านเทคโนโลยี และเป็นหนทางเดียวที่จะสร้างความเชื่อมั่นอย่างยั่งยืนในสายตาของภาคประชาสังคม (NationTV, ๒๕๖๙)

ภาพที่ ๓.๒ กรอบธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐในระดับหน่วยงาน

๓.๕ บทสรุปเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติ

บทสรุปของเครื่องมือและกลไกประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (ITA) สามารถสังเคราะห์ห้วงทัศน์ความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิรูประบบราชการไทยได้ทั้งในมิติเชิงทฤษฎีและมิติเชิงปฏิบัติ ดังนี้

๑) มิติเชิงทฤษฎี การเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์และข้อวิพากษ์ทางสังคมศาสตร์

ในทางทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์และการป้องกันการทุจริต การประเมิน ITA สะท้อนถึงการเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์จากการควบคุมและปราบปรามทางกฎหมายย้อนหลัง (Post-Facto Legal Suppression) ไปสู่การบังคับใช้มาตรการเชิงป้องกันเชิงรุก (Proactive Prevention) และการสร้างระบบนิเวศการทำงานที่ตั้งอยู่บนหลักคุณธรรมและจริยธรรมขององค์กร (Organizational Ethical Climate) โดยทำหน้าที่เป็นเครื่องมือแปลงหลักการนามธรรมของหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) และความรับผิดชอบต่อสาธารณะ (Public Accountability) ให้กลายเป็นตัวชี้วัดเชิงพฤติกรรมที่สามารถตรวจวัดและเปรียบเทียบทางสถิติได้

มิติเชิงทฤษฎีสถาบัน (Institutional Theory) ได้เสนอข้อเตือนใจผ่านปรากฏการณ์ The ITA-CPI Paradox และพฤติกรรมการตอบสนองเชิงเบี่ยงเบน (Gaming the System) ตามกฎของกู๊ดฮาร์ท (Goodhart's Law) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า เมื่อดัชนีคุณธรรมและความโปร่งใสถูกเปลี่ยนสภาพให้กลายเป็นเป้าหมายเชิงสถิติมุ่งเน้นการจัดลำดับคะแนน (KPI) หน่วยงานภาครัฐมักตอบสนองผ่านกลไกทางเอกสารและการจัดการตัวอย่างแบบลือค-ลอก-บัง เพื่อให้ผ่านเกณฑ์ประเมินโดยไม่ได้ปรับปรุงความสุจริตจริงในหน่วยงาน บทเรียนเชิงทฤษฎีนี้ชี้ชัดว่า การประเมินความโปร่งใสที่ปราศจากการตรวจสอบคุณภาพข้อมูลเชิงลึกและการมีส่วนร่วมจริงของประชาชน จะแปรสภาพเครื่องมือ

ตรวจสอบให้กลายเป็นเพียงพิธีกรรมทางปกครอง ที่สร้างเกราะกำบังหรือรางวัลลงตาให้แก่สถาบันที่มีปัญหาการคอร์รัปชันเชิงระบบ

๒) มิติเชิงปฏิบัติ การออกแบบโครงสร้างประเมินและธรรมาภิบาลเทคโนโลยี

ในทางปฏิบัติ ความพยายามปิดช่องว่างและปฏิรูปกลไกประเมิน ITA ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙ ถือเป็นที่ศรัทธาในการทำงานเชิงรุกที่สำคัญของสำนักงาน ป.ป.ช. โดยสะท้อนทัศนคติการปรับปรุงเครื่องมือให้สอดคล้องกับความเป็นจริงและเป็นมิตรต่อผู้รับบริการผ่านข้อเท็จจริงหลัก ๓ ประการ

การปรับโครงสร้างน้ำหนักคะแนนแบบยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง (Citizen-Centric) การปฏิรูปค่าน้ำหนักคะแนนเป็นสัดส่วน ๓๐ : ๔๐ : ๓๐ (IIT : EIT : OIT) โดยปรับเพิ่มคะแนน EIT เป็นร้อยละ ๔๐ และลดค่าน้ำหนัก OIT ลงเหลือร้อยละ ๓๐ คือการให้ความสำคัญสูงสุดกับระดับความไว้วางใจและประสบการณ์ตรงในการไม่ถูกเรียกรับสินบนของประชาชน ควบคู่กับการมอบหมายให้สถาบันวิจัยอิสระภายนอกเป็นผู้สุ่มจัดเก็บข้อมูลเพื่อทำลายกลวิธีล่อลวงซื้อขายข้อมูลตัวอย่าง

การนำระบบประเมินทางคู่ (Dual-Track) และธรรมาภิบาลข้อมูลมาประยุกต์ใช้ การแยกคำถามมาตรฐานกลางออกจากการตั้งข้อคำถามเฉพาะ ที่สังเคราะห์ตามสถิติเรื่องร้องเรียนทุจริตย้อนหลัง ๓ ปี ช่วยให้การประเมินสามารถชี้เป้าความเสี่ยงเพื่อแก้ไขปรับปรุงระบบงานภายในได้อย่างแท้จริง ขณะที่การเปลี่ยนผ่านการประเมิน OIT ไปสู่การลงทะเบียนบัญชีข้อมูลภาครัฐ (GD Catalog) และเชื่อมโยงฐานข้อมูลเปิดอัตโนมัติ (data.go.th) ในรูปแบบที่คอมพิวเตอร์สามารถดึงไปวิเคราะห์ผลต่อได้ (Machine-readable) ช่วยปิดกั้นกลวงการคัดลอกเอกสาร และติดอาวุธการตรวจสอบเชิงลึกให้แก่ภาคประชาชน

การบริหารจัดการอุบัติการณ์ความเสี่ยงเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT Risk) คดีประวัติศาสตร์อย่างการทุจริตสอบแข่งขันข้าราชการส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๘ ชี้ให้เห็นอย่างแจ่มชัดว่า แม้หน่วยงานภาครัฐจะเปิดเผยข้อมูลตามมาตรฐาน OIT ครบถ้วน แต่หากระบบสารสนเทศหลังบ้านขาดระบบควบคุมการเปลี่ยนแปลงข้อมูล (Data Integrity) และสิทธิ์การเข้าถึงข้อมูลที่หละหลวม (Credential Abuse) เทคโนโลยีจะถูกดัดแปลงเป็นช่องทางทุจริตเชิงระบบมูลค่าสูง ดังนั้น ผู้บริหารหน่วยงานจำเป็นต้องเพิ่มความเข้มงวดในการสืบสวนและสุ่มตรวจสอบความถูกต้องของฐานข้อมูลดิจิทัลเทียบกับเอกสารจริงในภาคปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

กล่าวโดยสรุป การประเมิน ITA ไม่ใช่เกณฑ์ข้อบังคับทางธุรการที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ผ่านเกณฑ์ประเมินรายปี แต่คือกระบวนการเรียนรู้และปฏิรูประบบควบคุมภายในขององค์กรอย่างยั่งยืน สำหรับข้าราชการและผู้บริหารภาครัฐในอนาคต ความเข้าใจในกลไกเชิงลึกของ IIT, EIT และ OIT จะเป็นเข็มทิศสำคัญในการนำพาองค์กรไปสู่การเป็นหน่วยงานราชการดิจิทัลที่มีขีดสมรรถนะสูง ใสสะอาด ปลอดภัยจากการเรียกรับผลประโยชน์ และสมเกียรติภูมิของการเป็นข้าราชการผู้รับใช้พลเมืองและปกป้องรักษาผลประโยชน์ของแผ่นดินอย่างแท้จริง

๓.๖ คำถามทบทวนท้ายบท

๓.๖.๑ จงวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบของปรากฏการณ์ย้อนแย้งเชิงสถิติ (The ITA-CPI Paradox) ระหว่างคะแนนประเมินภายในประเทศไทยที่อยู่ในเกณฑ์สูง กับอันดับภาพลักษณ์ความโปร่งใสในระดับสากล (CPI) ที่อยู่ในระดับต่ำ พร้อมยกตัวอย่างตัวเลขสถิติล่าสุดประกอบการอภิปรายเชิงวิเคราะห์

แนวคำตอบ

วิเคราะห์สถานการณ์เชิงสถิติ ปรากฏการณ์นี้แสดงให้เห็นความลักลั่นทางสถิติอย่างชัดเจน โดยผลการประเมิน ITA รอบปีที่ผ่านมา มีคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศสูงถึง ๙๓.๘๒ คะแนน มีสถาบันภาครัฐผ่านเกณฑ์สูงร้อยละ ๙๔.๑๗ (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๙) สวนทางกับผลคะแนน CPI ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๘ (ที่เผยแพร่ในช่วงต้นปี พ.ศ. ๒๕๖๙) ของประเทศไทย ที่ปรับถอยลดลงเหลือเพียง ๓๓ คะแนน และรั้งอันดับที่ ๑๑๖ ของโลก จากทั้งหมด ๑๘๒ ประเทศ และหล่นไปอยู่อันดับที่ ๘ ของภูมิภาคอาเซียน (สยามรัฐ, ๒๕๖๙)

วิเคราะห์สาเหตุหลัก ๓ ประการ

๑. ความลักลั่นด้านตัวชี้วัดและกลุ่มเป้าหมาย ITA ประเมินคุณภาพการจัดการและการจัดบริการของรัฐหน้าเคาน์เตอร์บริการผ่านกลุ่มตัวอย่างประชาชนทั่วไป (EIT) ในขณะที่ CPI วัดระดับโครงสร้างนิติธรรม ความโปร่งใสในระบบงบประมาณโครงการจัดซื้อจัดจ้างขนาดใหญ่ และพฤติกรรมการเรียกรับสินบนเชิงนโยบายระดับสูง ผ่านสายตาของนักธุรกิจและผู้เชี่ยวชาญระดับนานาชาติ (เช่น IMD, WEF) (ธานี ชัยวัฒน์, ๒๕๖๗)

๒. พฤติกรรมการตอบสนองเชิงเบี่ยงเบน (Gaming the System) การที่คะแนน ITA ถูกกำหนดเป็นตัวชี้วัดผลงานหลัก (KPI) ส่งผลให้ข้าราชการเกิดพฤติกรรมกวดขันและแต่งตัวเลขคะแนนผ่านกลวิธีล่อ-ลอก-บัง เพื่อเอาตัวรอดเชิงภาพลักษณ์และงบประมาณ มากกว่าการปฏิรูประบบควบคุมภายในจริงในองค์กร (มานะ นิมิตรมงคล, ๒๕๖๙)

๓. ข้อจำกัดของ OIT ระบบเดิม การให้คะแนนแบบสมบูรณ์จากการสแกนความมีอยู่ ของลิงก์ข้อมูลบนเว็บไซต์ โดยไม่สามารถตรวจสอบได้เชิงลึกว่าสถาบันมีพฤติกรรมการบังคับใช้กิจกรรมจริยธรรมเหล่านั้นในพฤติกรรมและวัฒนธรรมองค์กรจริงหรือไม่ (วิชา มหาคุณ, ๒๕๖๙)

ผลกระทบ บั่นทอนความเชื่อมั่นของนักลงทุนต่างชาติและระดับขีดความสามารถการแข่งขันของประเทศ (FDI) ตลอดจนสร้างความยากลำบากต่อเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ในการยื่นใบสมัครเข้าเป็นสมาชิกองค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) ที่ต้องการหลักธรรมาภิบาลที่เป็นทางการและปลอดจากการเรียกรับผลประโยชน์

๓.๖.๒ การปฏิรูปสัดส่วนคะแนนการประเมิน ITA ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙ มีค่าน้ำหนักเครื่องมือเป็นสัดส่วน ๓๐ ๔๐ ๓๐ (IIT EIT OIT) และขับเคลื่อนผ่านระบบตัวชี้วัด ๙ ประการ จงอธิบายโครงสร้างคะแนนที่ปรับเปลี่ยนใหม่ และวิเคราะห์เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของรายการระดับประสิทธิภาพกลไกประเมินในครั้งนี้

แนวคำตอบ

โครงสร้างค่าน้ำหนักคะแนนใหม่ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๙

แบบวัด IIT (บุคลากรภายใน) คำนวณน้ำหนักร้อยละ ๓๐ (๓๐ คะแนน) ครอบคลุมตัวชี้วัดที่ ๑ ถึง ๕

แบบวัด EIT (ผู้รับบริการภายนอก) คำนวณน้ำหนักร้อยละ ๔๐ (๔๐ คะแนน) ครอบคลุมตัวชี้วัดที่ ๖ ถึง ๗ (ปรับเพิ่มจากร้อยละ ๓๐)

แบบวัด OIT (การเปิดเผยข้อมูลสาธารณะ) คำนวณน้ำหนักร้อยละ ๓๐ (๓๐ คะแนน) ครอบคลุมตัวชี้วัดที่ ๘ ถึง ๙ และกระชับข้อคำถามสาธารณะเหลือเพียง ๒๖ ข้อคำถามหลัก (O1 – O26) (ปรับลดจากร้อยละ ๔๐)

วิเคราะห์เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์

การปรับเปลี่ยนสัดส่วนค่าน้ำหนักและสถาปัตยกรรมตัวชี้วัดในรอบปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙ มีเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ๔ ประการ ดังนี้

๑) การปรับเปลี่ยนสู่ระบบราชการที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง (Citizen-Centric Governance Shift) การปรับเพิ่มค่าน้ำหนักแบบวัด EIT เป็นร้อยละ ๔๐ ซึ่งนับเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดในบรรดาเครื่องมือทั้งหมด เป็นการส่งสัญญาณเชิงนโยบายที่เด่นชัดว่า "คุณภาพการให้บริการและความพึงพอใจของประชาชน คือตัววัดความสำเร็จที่แท้จริงของภาครัฐ" กลไกนี้บังคับให้หน่วยงานภาครัฐต้องละทิ้งการสร้างภาพลักษณ์ภายใน แล้วหันมาให้ความสำคัญกับการยกระดับกระบวนการบริการ การลดขั้นตอน และการปฏิสัมพันธ์กับประชาชนหน้าเคาน์เตอร์บริการ (Frontline Public Services) อย่างแท้จริง

๒) การทลายอุปสรรคการสร้างเอกสารในกระดาษและการปฏิบัติตามเกณฑ์เชิงสัญลักษณ์ (Overcoming Paper Compliance & Symbolic Compliance) การปรับลดค่าน้ำหนัก OIT ลงเหลือร้อยละ ๓๐ พร้อมทั้ง ปิ่บอัดและกระชับข้อคำถามสาธารณะให้เหลือเพียง ๒๖ ข้อคำถามหลัก (O1 – O26) มีวัตถุประสงค์เพื่อลดภาระทางงานเอกสาร (Administrative Burden) และแก้ปัญหา กลาง "ลอก" หรือการคัดลอกเอกสารนโยบายคู่มือจริยธรรมมาจัดแสดงเชิงสัญลักษณ์บนเว็บไซต์โดยไม่มีการปฏิบัติจริง การปรับปรุงนี้มุ่งเน้นเฉพาะชุดข้อมูลที่มีผลกระทบสูง (High-Impact Datasets) และเน้นคุณภาพข้อมูลเปิดภาครัฐที่เครื่องคอมพิวเตอร์สามารถประมวลผลได้ (Machine-Readable Formats) มากกว่าปริมาณเอกสารคงรูป

๓) การป้องกันและยับยั้งพฤติกรรมตอบสนองเชิงเบี่ยงเบน (Countering "Gaming the System") สัดส่วนคะแนนใหม่ถูกออกแบบมาเพื่อลดน้ำหนักที่รากและแก้ปัญหา กลวิธี "ลื้อก-ลอก-บัง" การที่หน่วยงานไม่สามารถพึ่งพาคะแนนเต็มจากการอัปโหลดเอกสารในส่วน OIT ได้ง่ายเหมือนในอดีต จะบังคับให้หน่วยงานต้องเปิดกว้างรับฟังเสียงสะท้อนจากประชาชนในส่วน EIT อย่างแท้จริง ส่งผลให้คะแนนรวมภาพรวมของ ITA ไม่สามารถถูกบิดเบือนได้โดยง่ายผ่านการแต่งตัวเลขของฝ่ายบริหารภายใน

๔) การยกระดับความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์เพื่อสอดคล้องกับมาตรฐานสากล (Enhancing Empirical Validity for International Alignment) การปฏิรูปในครั้งนี้ช่วยคลายความย้อนแย้งระหว่างคะแนน ITA ภายในประเทศกับดัชนีรับรู้การทุจริต (CPI) ระดับสากล โดยเปลี่ยนเป้าหมายจากการประเมินกระบวนการ (Process-Oriented) ไปสู่การประเมินผลลัพธ์เชิงคุณค่า (Value-

Driven Assessment) ซึ่งช่วยยกระดับความน่าเชื่อถือของกลไกการประเมินธรรมาภิบาลไทยในสายตาของนักลงทุนต่างชาติและองค์กรระหว่างประเทศ เช่น OECD

๓.๖.๓ นวัตกรรมระบบประเมินทางคู่ (Dual-Track Assessment) มีลักษณะสำคัญอย่างไร ชุดข้อคำถามเฉพาะ (Specific Questions) ถูกพัฒนาขึ้นอย่างไร และเหตุใดในทางระเบียบวิธีวิจัยจึงไม่นำผลคะแนนของข้อคำถามเฉพาะไปประมวลผลรวมกับคะแนนกลางมาตรฐานของสถาบัน

แนวคำตอบ

ลักษณะสำคัญของระบบประเมินทางคู่ เป็นกระบวนการที่ยกเลิกการวัดผลแบบมาตรฐานเดียว (One Size Fits All) โดยจัดโครงสร้างการประเมินของกลุ่มตัวอย่างข้าราชการและประชาชนออกเป็น ๒ ขอบเขตข้อมูล ได้แก่ แฉกทางที่ ๑ (คำถามมาตรฐานกลางสากลสำหรับสถาบันทั่วไป) และแฉกทางที่ ๒ (ชุดข้อคำถามเฉพาะตามบทบาทภารกิจของกลุ่มงาน) (สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำปี ๒๕๖๙)

กระบวนการพัฒนาชุดคำถามเฉพาะ สำนักงาน ป.ป.ช. ได้วิเคราะห์คลังข้อมูลและสถิติคดีเรื่องราวเรียนคอร์รัปชันในกลุ่มภารกิจเดียวกันย้อนหลัง ๓ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๖๘) ซึ่งสกัดจากขอบข่ายความเสี่ยงทุจริต ๑๐ ด้านหลัก (เช่น ปัญหาการออกสิทธิ์ที่ดิน ปัญหาการทุจริตงบประมาณ จัดจ้าง หรือปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อน) โดยทำการสุ่มเลือกพฤติการณ์ความผิดสูงสุด ๕ อันดับแรกของกลุ่มมาสังเคราะห์และพัฒนาตั้งเป็นคำถามเฉพาะด้านละ ๒ ข้อคำถาม รวมเป็น ๑๐ ข้อคำถามเฉพาะสำหรับสแกนพิชิตช่องโหว่ (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแขงโสภณ, ๒๕๖๙)

เหตุผลที่ไม่นำผลคะแนนมารวมคำนวณคะแนนรวมมาตรฐาน

๑. เพื่อรักษาหลักความเป็นธรรมเชิงสถิติ (Statistical Fairness) การวัดคะแนนเปรียบเทียบระดับความโปร่งใสเพื่อรายงานผลในเกณฑ์เปรียบเทียบเชิงสถิติระดับประเทศ จำเป็นต้องอาศัยฐานตัวชี้วัดกลางมาตรฐานเดียวกันอย่างเที่ยงตรง (ธานี ชัยวัฒน์, ๒๕๖๗)

๒. เพื่อเปลี่ยนผ่านสู่รายงานวิเคราะห์เชิงลึก (Insight Report) การแยกผลคะแนนออกช่วยเอื้อให้หน่วยงานสามารถสะท้อนความจริงอย่างสุจริตใจโดยปราศจากอคติหรือความหวาดกลัวจากการแต่งตัวเลขเพื่อเอาตัวรอดจากการจัดอันดับสาธารณะ ข้อมูลส่วนนี้จะถูกประมวลผลเป็นรายงานข้อเสนอแนะเชิงลึก (Diagnostic Insights) เพื่อให้สถาบันราชการนำไปปรับปรุงแผนบริหารจัดการความเสี่ยงทุจริตหลังบ้านได้อย่างตรงจุด (สำนักพัฒนาและส่งเสริมธรรมาภิบาล, ๒๕๖๗)

๓.๖.๔ เหตุใดการประเมินแบบวัด OIT ในเกณฑ์ล่าสุดจึงไม่ได้วัดเพียงการนำไฟล์เอกสารไปลงหน้าเว็บไซต์ของหน่วยงานเหมือนระบบเดิม และนวัตกรรมการเชื่อมโยงฐานข้อมูลกับระบบบัญชีข้อมูลภาครัฐ (GD Catalog) ส่งผลดีต่อขีดความสามารถในการสืบสวนและสกัดกั้นการคอร์รัปชันอย่างไร

แนวคำตอบ

เหตุผลที่ระบบยกเลิกการประเมินเพียงความมีอยู่ของไฟล์เอกสาร ในอดีต การอัปโหลดไฟล์ประกาศนโยบายคุณธรรม แผนงาน หรือไฟล์ PDF ที่ไม่มีการเคลื่อนไหว (Static PDF) เป็นรูปเล่ม

เอกสารสแกน มักถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่สามารถวัดพฤติกรรมจริงในระดับปฏิบัติได้ และมีข้อจำกัดที่เครื่องคอมพิวเตอร์และปัญญาประดิษฐ์ไม่สามารถดึงข้อมูลเหล่านั้นไปจัดหมวดหมู่ประมวลผลต่อได้ (Machine-readable) เกณฑ์ OIT ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๙ จึงหันมาเน้นธรรมาภิบาลข้อมูลเปิดภาครัฐ (Open Data Governance) โดยบังคับให้การเปิดเผยข้อมูลสาธารณะต้องเชื่อมต่อบริบทเชิงลึก (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, ๒๕๖๙)

ผลดีของการเชื่อมโยงระบบ GD Catalog ต่อขีดความสามารถในการสืบสวนทุจริต

๑. ทลายกลวิธีคัดลอกเอกสาร (Lator-proofing) การบังคับให้นำชุดข้อมูลจัดซื้อจัดจ้างงบประมาณ และการบริหารงานบุคคลไปลงทะเบียนและขึ้นประเภทในระบบบัญชีข้อมูลภาครัฐ (GD Catalog) ภายใต้การตรวจสอบคุณลักษณะ Metadata โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ (NSO) ช่วยให้ข้อมูลทั้งหมดต้องมีโครงสร้างมาตรฐานที่พร้อมใช้งานและไม่สามารถคัดลอกไฟล์จำลองมาแอบแนวนได้ (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๙)

๒. ติดอาวุธการตรวจสอบให้แก่ภาคประชาสังคม (Civic Tech) ชุดข้อมูลที่ผ่านเกณฑ์ของ GD Catalog จะไหลเข้าสู่ระบบศูนย์กลางข้อมูลเปิดภาครัฐ (data.go.th) ในรูปแบบไฟล์เปิดสากลเชิงโครงสร้าง (เช่น CSV, JSON, XML) โดยอัตโนมัติ ซึ่งเอื้ออำนวยอย่างยิ่งให้นักวิเคราะห์ข้อมูล สื่อมวลชนสืบสวน และปัญญาประดิษฐ์ (AI) สามารถเขียนชุดคำสั่งเข้าไปดึงข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายสังคม (Social Network Analysis) เพื่อสแกนและตรวจสอบพฤติกรรม การทุจริตและการฮั้วประมูลโครงการรัฐขนาดใหญ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพแบบเรียลไทม์ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๖๙; ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๖๙)

๓.๖.๕ (กรณีศึกษาประยุกต์) จากกรณีอุบัติการณ์ทุจริตสอบแข่งขันข้าราชการส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๘ ที่ถูกไต่สวนเป็นคดีพิเศษในห้วงปี พ.ศ. ๒๕๖๙ หากท่านในฐานะผู้บริหารสูงสุดขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ได้รับรายงานผลสอบสวนเชิงลึกที่ชี้ว่าหน่วยงานเผชิญกับความเสี่ยงเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT Risk) ในระบบฐานข้อมูลและคลังข้อสอบ ท่านจะนำหลักการควบคุมภายในของ IIT และนวัตกรรมเปิดเผยข้อมูล OIT (ข้อ O10 และ O15) มาบูรณาการเพื่อแก้ไขปัญหาด้าน Data Integrity Failure และควบคุมความโปร่งใสในระยะยาวอย่างไร

แนวคำตอบ

วิเคราะห์ปัญหาเชิงกรณีศึกษา อุตบัติการณ์ทุจริตสอบแข่งขันส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๘ มูลค่าความเสียหายสะสม ๔,๕๐๐ ล้านบาท ชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวร้ายแรงด้าน IT Risk ๒ ด้าน คือ ๑) ความขัดแย้งเชิงความถูกต้องของข้อมูล (Data Integrity Failure) เมื่อคะแนนดิจิทัลหลังบ้านถูกแก้ไขไม่ตรงกับหลักฐานกระดาษคำตอบทางกายภาพ และ ๒) การละเมิดสิทธิ์รหัสผ่านเข้าถึงระบบงานสารสนเทศ (Credential Abuse) ปลอ่ยปละให้บุคคลภายนอกลักลอบดาวน์โหลดข้อมูลคะแนนออกมาจากคอมพิวเตอร์บัญชีเดียวกัน (NationTV, ๒๕๖๙; Spacebar, ๒๕๖๙)

แนวทางบูรณาการเชิงโครงสร้างร่วมกับเครื่องมือ IIT และ OIT เพื่ออุดช่องโหว่ระยะยาว

๑. การปฏิรูประบบควบคุมภายในของ IIT (ตัวชี้วัดที่ ๓ และ ๕) ปฏิรูปวัฒนธรรมการใช้อำนาจแต่งตั้งบุคคลโดยใช้ระบบคุณธรรมและการควบคุมความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์เป็นเกณฑ์

บังคับ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการสุ่มตรวจสอบความถูกต้องของระบบข้อมูลคะแนนเทียบกับเอกสารจริงในภาคปฏิบัติเชิงกายภาพ (Data Verification Audit) เสมอ และจัดโครงสร้างระบบรับเรื่องร้องเรียนทุจริตภายใน (Whistleblower Protection) ที่เก็บความลับขั้นสูงสุดด้วยระบบเข้ารหัสไฟล์ (สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดชลบุรี, ๒๕๖๙)

๒. การใช้นวัตกรรม E-Service (ตามเกณฑ์ OIT ข้อ O10) เปลี่ยนผ่านกระบวนการจัดเก็บประมวลผลสอบและงานบุคคลไปสู่ระบบ E-Service ในรูปแบบระบบคลาวด์ปิดของรัฐบาล (GovCloud) ที่ทำงานด้วยโครงสร้างป้องกันการเขียนทับ (Read-only database) ระบบต้องบันทึกร่องรอยดิจิทัลของทุกคนที่เข้าถึงข้อมูลโดยไม่สามารถลบหรือดัดแปลงประวัติได้ (Audit Trail Log) และบังคับใช้สิทธิ์ตรวจสอบสิทธิ์ตัวตนขั้นสูงแบบสองขั้นตอน (Two-Factor Authentication 2FA) เพื่อทลายกลลวงการแฮกรหัสผ่านของกลุ่มเจ้าหน้าที่ (NationTV, ๒๕๖๙)

๓. การบังคับใช้มาตรฐานจริยธรรมข้อมูลดิจิทัล (ตามเกณฑ์ OIT ข้อ O15) ปรับปรุงมาตรฐานคู่มือจริยธรรมและการปฏิบัติราชการให้ครอบคลุมธรรมาภิบาลเทคโนโลยีสารสนเทศ บังคับข้าราชการเข้ารับการฝึกอบรมการป้องกันภัยคุกคามทางสารสนเทศและการขัดกันแห่งผลประโยชน์ในระบบงานดิจิทัล ตลอดจนจัดทำมาตรการลงโทษผู้เผยแพร่หรืออำนวยการละเมิดรหัสผ่านเข้าถึงระบบของรัฐเพื่อเป็นหลักประกันปิดกั้นความเสี่ยงคอร์รัปชันเชิงเทคโนโลยีอย่างยั่งยืน

๓.๗ รายการอ้างอิง

เอกสารอ้างอิงภาษาไทย

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (๒๕๖๙). *มาตรการลดผลประโยชน์ทับซ้อนและประสิทธิภาพการปฏิรูปกฎหมาย (Regulatory Guillotine) ในระบบราชการไทย*. สถาบันพระปกเกล้า.

ธานี ชัยวัฒน์. (๒๕๖๗). *เศรษฐศาสตร์การทุจริตกับการออกแบบระบบประเมินคุณธรรมความโปร่งใสในภาครัฐ*. คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปกรณ์ นิลประพันธ์. (๒๕๖๙, ๑๔ กรกฎาคม). *แถลงการณ์ความคืบหน้าการตรวจสอบข้อบกพร่อง “ไอทีริส” (IT Risk) ในกรณีทุจริตสอบข้าราชการส่วนท้องถิ่น ปี ๒๕๖๘*. คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายกรณีทุจริตสอบแข่งขันฯ. ทำเนียบรัฐบาล.

มานะ นิมิตรมงคล. (๒๕๖๖, ๒๓ กรกฎาคม). *ลือค - ลอก - บัง (๑): ต้นตอปัญหาการสร้างภาพลักษณ์ผลสัมฤทธิ์ในระบบ ITA*. สำนักข่าวอิศรา.

มานะ นิมิตรมงคล. (๒๕๖๙, ๑๔ กรกฎาคม). *ทางรอดประเทศไทย: ๓ ญูแจปราบโกงยุคดิจิทัล และข้อจำกัดรางวัลลงตาในระบบ ITA*. เนชั่นทีวีออนไลน์.

วิชา มหาคุณ. (๒๕๖๙, ๕ พฤษภาคม). *รายงานข้อจำกัดการประเมิน ITA และข้อเสนอการปฏิรูประบบประเมินยุคดิจิทัล*. คณะกรรมการตรวจสอบผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ. สำนักงาน ป.ป.ช.

สถาบันนิติวิทยาศาสตร์. (๒๕๖๕). *รายงานการสรุปผลและวิเคราะห์ผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (ITA) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕*. กระทรวงยุติธรรม.

- สถาบันรับรองคุณภาพสถานพยาบาล (องค์การมหาชน). (๒๕๖๖). *คู่มือประกอบการสำรวจความพึงพอใจและแบบวัดการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก (EIT)*.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (๒๕๖๙, ๒๓ มีนาคม). *ความร่วมมือการพัฒนาเครื่องมือประเมิน ITA และสถาปัตยกรรมบัญชีข้อมูลภาครัฐร่วมกับสำนักงาน ป.ป.ช..* สำนักพัฒนาและส่งเสริมธรรมาภิบาล. (๒๕๖๗). *คู่มือการส่งเสริมจริยธรรมและแนวทางการจัดเตรียมข้อมูล OIT ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๗ สำหรับสถาบันระดับท้องถิ่น*. สำนักงาน ป.ป.ช.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (๒๕๖๗). *คู่มือการประเมินส่วนราชการตามมาตรการปรับปรุงประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗*. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๘ก). *คู่มือการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity and Transparency Assessment: ITA) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙*. สำนักประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๘ข). *มาตรฐานคำอธิบายข้อมูลและหลักเกณฑ์การจัดส่งคะแนนแบบวัดการเปิดเผยข้อมูลสาธารณะ (OIT) สำหรับระบบประเมินทางคู่ (Dual-Track)*.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๙, ๒๒ มกราคม). *คณะกรรมการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส เห็นชอบหลักเกณฑ์การประเมิน ITA 2569 เติมนายกระดับความโปร่งใสหน่วยงานภาครัฐทั่วประเทศ*. สำนักงาน ป.ป.ช. (สนามบินน้ำ).
- สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (๒๕๖๙). *กรอบแนวทางการยกระดับธรรมาภิบาลข้อมูลเปิดภาครัฐและการขึ้นทะเบียนบัญชีข้อมูล (GD Catalog)*. กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

เอกสารอ้างอิงภาษาต่างประเทศ

- Johnston, M. (2005). *Syndromes of corruption: Wealth, power, and democracy*. Cambridge University Press.
- Lambsdorff, J. G. (2007). *The institutional economics of corruption and reform*. Cambridge University Press.
- Mauro, P. (1995). Corruption and growth. *Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681–712.
- Rose-Ackerman, S., & Palifka, B. J. (2016). *Corruption and government: Causes, consequences, and reform* (2nd ed.). Cambridge University Press.
- Transparency International. (2025). *Corruption Perceptions Index 2025: Global report and country analysis*. Transparency International. <https://www.transparency.org/en/cpi/2025>

แผนการจัดการเรียนรู้ประจำบท (Lesson Plan) บทที่ ๔

ระยะเวลา สัปดาห์ที่ ๕ - ๖ (รวม ๖ ชั่วโมง)

๑) การจัดความสอดคล้องของผลลัพธ์การเรียนรู้ (Alignment of Learning Outcomes)

แผนการสอนนี้ถูกออกแบบด้วยกระบวนการจัดการศึกษาแบบมุ่งผลลัพธ์ (Outcome-Based Education OBE) เพื่อตอบสนองต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ในระดับต่าง ๆ ดังนี้

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (Program Learning Outcomes PLOs)

PLO ๑ รอบรู้ในศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ บูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อไปพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีความรับผิดชอบ

Sub PLO ๑.๒ ประยุกต์ใช้ศาสตร์แนวคิด ทฤษฎีสมัยใหม่ในการพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคม มีจิตอาสาและมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับรายวิชา (Course Learning Outcomes CLOs)

CLO ๒ ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์สาเหตุเชิงโครงสร้าง วิพากษ์ช่องโหว่ทางกฎหมายและนโยบาย ประเมินความเสี่ยงทางเทคโนโลยีและการทุจริตรูปแบบใหม่ (เช่น อาชญากรรมทางไซเบอร์ และการทุจริตผ่าน AI) เพื่อประยุกต์ใช้ศาสตร์ดังกล่าวในการนำเสนอแนวทางหรือกลไกสกัดกั้นการทุจริตที่สอดคล้องกับบริบทของการทำงานจริง

CLO ๓ ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้กระบวนการคิดแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวมอย่างเด็ดขาด เพื่อแสดงออกถึงพฤติกรรมความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งที่มีจิตอาสา และสามารถออกแบบโครงการหรือกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่มุ่งสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต เพื่อการพัฒนาประเทศ

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับบทเรียน (Lesson Learning Outcomes LLOs)

LLO ๔.๑ ผู้เรียนสามารถอธิบายและวิเคราะห์องค์ประกอบของการขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์สาธารณะ รวมถึงแยกแยะหลุมพรางของการทุจริตสีเทา (Grey Corruption) ได้อย่างถูกต้อง

LLO ๔.๒ ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้กระบวนการ “คิดได้ คิดดี คิดเป็น” และระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) ในการตัดสินใจปฏิเสธผลประโยชน์ทับซ้อนได้อย่างเด็ดขาด

LLO ๔.๓ ผู้เรียนสามารถบูรณาการโมเดล STRONG ทฤษฎีการชี้นำพฤติกรรม (Nudge Theory) และหลักสังวรปธาน เพื่อสะท้อนแนวทางการป้องกันตนเองและยกระดับจิตสำนึกพลเมือง

๒) การพัฒนาโดเมนการเรียนรู้ (K-S-E-C Mapping)

การจัดการเรียนการสอนในบทนี้ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ครอบคลุมคุณลักษณะดังต่อไปนี้

ความรู้ (Knowledge) เข้าใจองค์ประกอบของผลประโยชน์ทับซ้อน รากเหง้าของระบบอุปถัมภ์ ระบบคิดแบบฐานสิบและฐานสอง ทฤษฎีการชี้นำพฤติกรรม (EAST Framework) และมิติของการทุจริตสีเทา

ทักษะ (Skills) พัฒนาการทำงานเป็นทีมผ่านกลุ่มย่อย (Mini-group) เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ความเสี่ยง และออกแบบแนวทางการป้องกันการทุจริตด้วยการสะกิดพฤติกรรมเชิงบวก

จริยธรรม (Ethics) มีความซื่อสัตย์สุจริต มีจิตสำนึกที่ดี (หิริโอตตปละ) ยึดมั่นในนโยบายงดรับของขวัญ (No Gift Policy) และประยุกต์ใช้หลักสัจจวาจาในการเฝ้าระวังความประพฤติ

ลักษณะบุคคล (Character) กล้าแสดงออก มีความเด็ดขาดในการตัดสินใจแยกแยะประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม (๐ กับ ๑) และมีความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองตื่นรู้ที่ไม่ทนต่อการทุจริต

๓) ตารางการออกแบบการเรียนรู้การสอน (Constructive Alignment Matrix)

โครงสร้างการเรียนรู้จัดแบ่งเป็น ๒ สัปดาห์ โดยใช้ยุทธศาสตร์การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

สัปดาห์ ที่	หัวข้อเนื้อหา	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	การวัดและประเมินผล
๕	การแยกแยะผลประโยชน์และการคิด ๔.๑ แนวคิดพื้นฐานเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนและการทุจริตสีเทา (Grey Corruption) ๔.๒ การปรับกระบวนการคิด ระบบคิดแบบฐานสิบ (Analog) และระบบคิดฐานสอง (Digital)	บรรยายผสมกรณีศึกษา (Case-Integrated Lecture) นำเสนอสถานการณ์หลุมพรางการทุจริตสีเทา เช่น การรับของขวัญ หรือการใช้ทรัพย์สินราชการให้กลุ่มย่อย (Mini-group) วิเคราะห์ผ่านกระบวนการ “คิดได้ คิดดี คิดเป็น” และโหวตตัดสินใจด้วยระบบคิดฐานสอง	Formative Assessment แบบทดสอบวิเคราะห์สถานการณ์ (Scenario Test) (ตอบสนอง CLO ๒) เกณฑ์การประเมิน วัดความสามารถในการระบุผลประโยชน์ทับซ้อน และความเด็ดขาดในการประยุกต์ใช้ระบบคิดฐานสอง (๐ กับ ๑)
๖	ทฤษฎีสมัยใหม่และจิตสำนึกพลเมือง ๔.๓ แนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่ในการต้านทุจริต (โมเดล STRONG และ Nudge Theory) ๔.๔ การปลูกฝังจิตสำนึกและการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า (การกล่อมเกลாதองศาและหลักสัจจวาจา)	บรรยายเชิงวิเคราะห์ (Analytical Lecture) สรุปทฤษฎีการขึ้นนำพฤติกรรม (EAST Framework) และโมเดล STRONG ปิดท้ายด้วยเทคนิค Minute Paper ให้ผู้เรียนเขียนสะท้อนการสร้าง “ภูมิคุ้มกันทางจริยธรรม” ของตนเองต่อสังคม	Summative Assessment ประเมินจากบันทึกสะท้อนคิด (Minute Paper/Exit Ticket) (ตอบสนอง CLO ๓) เกณฑ์การประเมิน วัดระดับความลึกซึ้งในการสะท้อนคิด (Self-reflection) และการบูรณาการหลักธรรมกับทฤษฎีสมัยใหม่

๔) เกณฑ์การประเมินผล (Analytic Rubric) สำหรับการทดสอบวิเคราะห์สถานการณ์และการสะท้อนคิด

ประเด็นประเมิน	ดีเยี่ยม (๔)	ดี (๓)	พอใช้ (๒)	ปรับปรุง (๑)
การวิเคราะห์ ผลประโยชน์ทับ ซ้อน (Knowledge & Analysis)	ระบุงค์ประกอบ ของการขัดกันแห่ง ผลประโยชน์และ หลุมพรางการ ทุจริตที่หาได้ ครบถ้วน พร้อม อธิบายความ เชื่อมโยงกับระบบ อุปถัมภ์ได้อย่าง ลึกซึ้ง	ระบุงค์ความขัดแย้ง ทางผลประโยชน์ และการทุจริตที่ หาได้ชัดเจนเป็น ส่วนใหญ่	ระบุงค์ประเด็น ปัญหาได้บางส่วน แต่ขาดการ เชื่อมโยงถึงบริบท ของระบบอุปถัมภ์	ไม่สามารถระบุ หรืออธิบาย ความขัดแย้ง ทาง ผลประโยชน์ หรือหลุมพราง การทุจริตได้
การประยุกต์ใช้ ระบบคิดฐาน สอง (Application)	โหวตตัดสินใจและ ให้เหตุผล สนับสนุนโดยอิง ระบบคิดฐานสอง (Digital) ได้อย่าง เด็ดขาด (๐ กับ ๑) พร้อมแสดง กระบวนการ “คิด ได้ คิดดี คิดเป็น” ได้อย่างมีตรรกะ	ให้เหตุผล ประกอบการ ตัดสินใจตาม กรอบฐานสองได้ ชัดเจน และ ปฏิเสธการ ประนีประนอม	ให้เหตุผลได้บ้าง แต่ยังมีความ สับสน หรือมี แนวโน้ม ประนีประนอม แบบระบบคิดฐาน สิบ (Analog)	ไม่สามารถ ประยุกต์ใช้ ระบบคิดฐาน สองในการ ตัดสินใจ และ หาเหตุผล เข้าข้างตนเอง
การสะท้อน จิตสำนึก พลเมือง (Minute Paper/Ethics)	สะท้อนคุณค่าของ ตนเองต่อสังคมได้ อย่างลึกซึ้ง บูรณา การโมเดล STRONG หรือ หลักสัจธรรม เข้ากับการปฏิบัติ จริงได้อย่างเป็น รูปธรรม	สะท้อนคุณค่า ของตนเองและ เชื่อมโยงทฤษฎี สมัยใหม่เพื่อต้าน ทุจริตได้ชัดเจน ตามประเด็นที่ กำหนด	สะท้อนคิดได้ใน ระดับผิวเผิน ขาด การเชื่อมโยงสู่ การปฏิบัติ หรือ ขาดมิติของการ เป็นพลเมืองตื่นรู้	เขียนสะท้อน คิดไม่ตรง ประเด็น ไม่ แสดงถึงความ ตระหนักรู้และ หิริโอตตปัส ต่อการคอร์รัป ชัน

๕) ทรัพยากรและสื่อการเรียนรู้ (Learning Resources)

เอกสารหลัก เอกสารประกอบการสอนรายวิชา บทที่ ๔ การปรับฐานความคิดด้านทุจริตส่วนตนและส่วนรวมเพื่อการพัฒนาตนเอง (ฉบับปรับปรุงเนื้อหา นโยบาย No Gift Policy และ Nudge Theory)

กรณีศึกษา (Case Studies) ชุดจำลองสถานการณ์พื้นที่สีเทา (Grey Area) การทำงานพิเศษที่ขัดต่อหน้าที่ การใช้ข้อมูลภายใน และการเอื้อประโยชน์แก่เครือญาติ

เครื่องมือเชิงปฏิบัติการ แบบฟอร์มการออกแบบการสะกิดพฤติกรรมตามกรอบ EAST Framework และกระดาษ/แพลตฟอร์มออนไลน์สำหรับกิจกรรม Minute Paper

บทที่ ๔

การปรับฐานความคิดด้านทุจริตส่วนตนและส่วนรวมเพื่อการพัฒนาตนเอง

วิกฤตการณ์การทุจริตคอร์รัปชันถือเป็นภัยคุกคามร้ายแรงที่บ่อนทำลายความมั่นคงและการพัฒนาของประเทศชาติในทุกมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทยที่ปัญหาดังกล่าวได้ฝังรากลึกและทวีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น การทำความเข้าใจต่อแนวโน้มและพลวัตของการทุจริตจึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งในบริบทของโลกยุคปัจจุบัน (จารุวรรณ สุขุมลพพงษ์, ๒๕๕๖) ปรากฏการณ์นี้ไม่ได้จำกัดขอบเขตอยู่เพียงแค่การติดสินบนหรือการฉ้อราษฎร์บังหลวงอย่างเปิดเผยดังเช่นในอดีต หากแต่ได้พัฒนาการไปสู่รูปแบบที่แนบเนียนและสลับซับซ้อนผ่านโครงสร้างทางสังคม สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ปัญหาการทุจริตในวงราชการและสังคมไทยแก้ไขได้ยาก คือการที่บุคคลในองค์กรหรือหน่วยงานขาดอุดมการณ์ ขาดคุณธรรมจริยธรรม และมักจะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์สาธารณะ (กิตติศักดิ์ รัฐประเสริฐ, ๒๕๕๓) เมื่อค่านิยมที่ผิดเพี้ยนเหล่านี้ถูกส่งต่อและผลิตซ้ำ ย่อมทำให้สังคมเกิดความคุ้นชิน ยอมรับการทุจริตโดยไม่รู้ตัว และกลายเป็นอุปสรรคสำคัญที่กีดขวางการพัฒนาศักยภาพของพลเมืองและประเทศชาติ

รากเหง้าที่แท้จริงของการทุจริตและประพฤตินิยมชอบในแทบทุกวงการ ล้วนมีจุดเริ่มต้นมาจากการขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวมหรือที่แวดวงวิชาการเรียกว่าผลประโยชน์ทับซ้อน ปรากฏการณ์นี้เป็นสถานการณ์ที่บุคคลผู้มีอำนาจหน้าที่ตัดสินใจ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต้องกระทำการใด ๆ เพื่อส่วนรวม กลับมีผลประโยชน์ส่วนตัวหรือผลประโยชน์ของเครือญาติพวกพ้องเข้ามาแอบแฝง ทำให้การใช้อำนาจและดุลยพินิจนั้นบิดเบือนไปจากหลักความถูกต้อง หลักธรรมาภิบาล และก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม (โกวิทย์ พวงงาม, ๒๕๕๐) การปล่อยให้เส้นแบ่งระหว่างเรื่องส่วนตัวและเรื่องส่วนรวมพร่าเลือน ไม่เพียงแต่เป็นจุดเริ่มต้นของการคอร์รัปชันระดับปัจเจกบุคคล แต่ยังเป็นปฐมบทที่นำไปสู่การคอร์รัปชันเชิงนโยบายระดับชาติที่ยากต่อการตรวจสอบและปราบปราม

การป้องกันและปราบปรามการทุจริตที่เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างยั่งยืน จึงมีอาจพึ่งพาเพียงกลไกการตรวจสอบทางกฎหมายเท่านั้น แต่ต้องมุ่งเน้นไปที่การสร้างภูมิคุ้มกันระดับปัจเจกบุคคลผ่าน การปรับฐานความคิดโดยหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๘) ได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดกับการยกระดับกระบวนการคิดของพลเมือง จาก ระบบคิดแบบฐานสิบ (Analog Thinking) ที่บุคคลมักจะนำเรื่องส่วนตัวและตำแหน่งหน้าที่มาปะปนกัน ประนีประนอมให้กับความผิดพลาดเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปสู่ ระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) ซึ่งเป็นระบบคิดเชิงบรรทัดฐานที่สอนให้บุคคลสามารถแยกแยะประโยชน์ส่วนตนออกจากประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างเด็ดขาด ไม่ยอมยอมต่อการทุจริต (วัชรพล ประสารราชกิจ, ๒๕๖๑; สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๘) การฝึกฝนระบบคิดแบบดิจิทัลเช่นนี้ จะช่วยจัดจ้านข้ออ้างในการแสวงหาผลประโยชน์และตัดวงจรระบบอุปถัมภ์ที่กัดกินสังคมไทยมาอย่างยาวนาน

นอกเหนือจากการปรับระบบคิดแล้ว การพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ยังต้องอาศัยการปลูกฝังจิตสำนึก ไม่ทนต่อการทุจริต ควบคู่ไปกับการประยุกต์ใช้แนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่ในการต้านทุจริต อาทิ โมเดล STRONG จิตพอเพียงต้าน

ทุจริต อันประกอบไปด้วย ความพอเพียง ความโปร่งใส ความตื่นรู้ การมุ่งไปข้างหน้า ความรู้ และความเอื้ออาทร (มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ, ๒๕๖๒) โมเดลดังกล่าวเปรียบเสมือนเครื่องมือทางปัญญาที่ช่วยบูรณาการคุณธรรมเข้ากับการดำเนินชีวิตจริง นำไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน ทั้งยังส่งเสริมให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะพลเมืองตื่นรู้

๔.๑ แนวคิดพื้นฐานเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน

ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเป็นอาชญากรรมที่มีความสลับซับซ้อนและส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อโครงสร้างการบริหารงานของรัฐและการพัฒนาประเทศในทุกมิติ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ปรากฏการณ์นี้เป็นพลวัตที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงและแนบเนียนมากยิ่งขึ้นในสังคมไทย (จารุวรรณ สุขุมลพพงษ์, ๒๕๕๖) ในทางวิชาการระดับสากล การทุจริตถูกนิยามว่าเป็นพฤติกรรมการใช้อำนาจหน้าที่ของบุคคลสาธารณะหรือหน่วยงานราชการในทางที่ผิด เพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนบุคคล ซึ่งถือเป็นการละเมิดต่อหลักจริยธรรมและกฎหมายอย่างร้ายแรง (Klitgaard, 2016) ปฐมบทของการทุจริตเชิงระบบและการประพฤติมิชอบในแทบทุกวงการ ล้วนมีจุดกำเนิดมาจากรอยต่อที่พร่าเลือนของจริยธรรม ซึ่งทางวิชาการเรียกว่า การขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม หรือที่มักเรียกสั้น ๆ ว่า ผลประโยชน์ทับซ้อน

การจะทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน จำเป็นต้องแยกแยะและทำความเข้าใจองค์ประกอบพื้นฐานสองประการที่มักจะเกิดการปะทะสังสรรค์กันอยู่เสมอ ประการแรกคือ ประโยชน์ส่วนบุคคล (Private Interest) ซึ่งหมายถึง การที่บุคคลกระทำการกิจกรรมใด ๆ ในสถานะเอกชน เพื่อมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ทางการเงิน ธุรกิจ หรือสิทธิพิเศษอื่น ๆ ให้แก่ตนเอง ครอบครัว เครือญาติ หรือพวกพ้อง ประการที่สองคือ ประโยชน์ส่วนรวมหรือประโยชน์สาธารณะ ซึ่งหมายถึง การกระทำในสถานะของเจ้าหน้าที่รัฐที่ต้องใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย โดยมีวัตถุประสงค์สูงสุดเพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ของส่วนรวมและประเทศชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๑)

เมื่อผลประโยชน์ทั้งสองประการนี้มาบรรจบกันในสถานะที่ไม่เหมาะสม จะนำไปสู่สถานการณ์การขัดกันแห่งผลประโยชน์ ซึ่งหมายถึง สถานการณ์ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ซึ่งได้รับการไว้วางใจให้อำนาจหน้าที่ในการดำเนินการกิจการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม กลับมีผลประโยชน์ส่วนบุคคลเข้าไปแอบแฝง มีส่วนได้เสีย หรือนำเอาความสัมพันธ์ส่วนตัวเข้ามาใช้อิทธิพลต่อการใช้อำนาจรัฐในการพิจารณาตัดสินใจ (สุวรรณา ตุลยวสินพงศ์, ๒๕๕๖) พฤติกรรมเช่นนี้ส่งผลให้การใช้อำนาจรัฐบิดเบือนไปจากหลักความถูกต้องและหลักธรรมาภิบาล โดยพฤติกรรมนี้อาจปรากฏในหลายรูปแบบ เช่น การที่เจ้าหน้าที่รัฐนำเอาทรัพย์สินของราชการไปใช้เพื่อการส่วนตัวและแสวงหากำไร (Shleifer, & Vishny, 1993) หรือการรับของขวัญและผลประโยชน์อื่นใดที่ส่งผลต่อการอนุมัติโครงการภาครัฐ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้คือการแทรกแซงกระบวนการยุติธรรมและการบริหารราชการแผ่นดิน

แนวคิดพื้นฐานเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน จึงเปรียบเสมือน “พื้นที่สีเทา” ที่อยู่กึ่งกลางระหว่างพฤติกรรมที่ผิดจริยธรรมกับการทุจริตอย่างเต็มรูปแบบ แม้ว่าในบางพฤติกรรม การขัดกันแห่งผลประโยชน์อาจจะยังไม่ถือเป็นความผิดทางกฎหมายอย่างชัดเจน แต่ถือเป็นการบ่อนทำลายความชอบธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ และเป็นรากฐานสำคัญที่เสริมสร้าง ระบบอุปถัมภ์และการ

เล่นพรรคเล่นพวกให้ฝังรากลึกในองค์กร (โกวิท ยงงาม, ๒๕๕๐) หากเจ้าหน้าที่รัฐหรือพลเมืองในสังคมขาดความตระหนักรู้และละเลยต่อปัญหาในพื้นที่สีเทา นี้ย่อมเป็นการเปิดโอกาสให้ผลประโยชน์ทับซ้อนพัฒนาไปสู่การคอร์รัปชันเชิงนโยบายและการทุจริตเชิงโครงสร้างในระดับที่สูงขึ้น

การป้องกันและปราบปรามการทุจริตอย่างยั่งยืน จึงไม่สามารถทำได้โดยอาศัยเพียงกลไกทางกฎหมายในการปราบปรามที่ปลายเหตุเท่านั้น แต่ต้องเริ่มต้นที่การสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาด้วยการให้ความรู้และสร้างความตระหนักแก่ปัจเจกบุคคล โดยมีเป้าหมายหลักในการปรับกระบวนการคิดให้สามารถ แยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวมออกจากกันอย่างเด็ดขาด โดยยึดถือประโยชน์ของทางราชการและส่วนรวมเป็นสิ่งสูงสุดเหนือกว่าผลประโยชน์ส่วนกลุ่มหรือเครือญาติ (ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๖๔)

การศึกษาแนวคิดพื้นฐานเรื่องการขัดกันแห่งผลประโยชน์ จึงถือเป็นหัวใจสำคัญที่จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนคติของนักศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถรู้เท่าทันกลวิธีของการแสวงหาผลประโยชน์ที่ซับซ้อนในยุคปัจจุบัน และตระหนักว่าการระงับยับยั้งการขัดกันแห่งผลประโยชน์ คือจุดเริ่มต้นที่ทรงพลังภาพที่สุดในการสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตและเป็นการพัฒนาตนเองสู่การเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคมต่อไป (สุทธินันท์ สาริมา, ๒๕๕๒)

พลวัตของปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทยและระดับสากล ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การกระทำความผิดทางกฎหมายอย่างชัดแจ้ง เช่น การรับสินบน หรือการฉ้อราษฎร์บังหลวงเท่านั้น แต่ยังรวมถึงพฤติกรรมใน “พื้นที่สีเทา” ที่บ่อนทำลายความน่าเชื่อถือและการบริหารราชการแผ่นดินอย่างแนบเนียน ปรากฏการณ์ดังกล่าวมีรากฐานสำคัญมาจากความทับซ้อนและพัวพันของเส้นแบ่งทางจริยธรรม ซึ่งนำไปสู่สิ่งที่วิฤตที่สุดในการทำงานของภาครัฐ นั่นคือ การขัดกันของผลประโยชน์ (จารุวรรณ สุขุมลพษ์, ๒๕๕๖) เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการทุจริตเกิดประสิทธิผลสูงสุด การทำความเข้าใจต่อความหมายและองค์ประกอบของปรากฏการณ์นี้ จึงเป็นปฐมบทสำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาให้แก่พลเมือง

๑) ความหมายของผลประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์สาธารณะ ก่อนที่จะทำความเข้าใจถึงการขัดกันของผลประโยชน์ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแยกแยะสถานะของประโยชน์ทั้งสองรูปแบบที่เป็นขั้วตรงข้ามกัน ดังนี้

ประโยชน์ส่วนตน หมายถึง การที่บุคคลทั่วไปในสถานะเอกชน หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กระทำการกิจกรรมใด ๆ ในสถานะส่วนตัว เพื่อมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ทางการเงิน ธุรกิจ หน้าที่การงาน หรือสิทธิพิเศษอื่น ๆ ให้แก่ตนเอง ครอบครัว เครือญาติ พวกพ้อง หรือกลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันในรูปแบบต่าง ๆ การแสวงหาประโยชน์ส่วนตนโดยพื้นฐานแล้วมิใช่เรื่องผิดกติหากกระทำโดยสุจริต และอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย (วิทยากร เชียงกุล, ๒๕๔๙)

ประโยชน์ส่วนรวมหรือประโยชน์สาธารณะ หมายถึง การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ซึ่งได้รับการโปรดเกล้าฯ หรือได้รับการแต่งตั้งให้ใช้อำนาจรัฐ ได้กระทำการใด ๆ ตามอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ โดยมีวัตถุประสงค์สูงสุดเพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ของส่วนรวม ประเทศชาติ และประชาชน การทำงานในสถานะนี้ต้องดำเนินไปอย่างโปร่งใส เที่ยงธรรม และปราศจากอคติ (โกวิท ยงงาม, ๒๕๕๐)

๒) ความหมายของการขัดกันระหว่างผลประโยชน์ เมื่อสถานะของประโยชน์ทั้งสองประการ ข้างต้นมาบรรจบกันในลักษณะที่ไม่เหมาะสม จะก่อให้เกิดการขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์สาธารณะ หรือที่นิยมเรียกกันว่า ผลประโยชน์ทับซ้อน ปราฎการณ์นี้หมายถึง สถานการณ์ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้ดำรงตำแหน่งสาธารณะ ซึ่งมีหน้าที่ต้องตัดสินใจหรือกระทำการใด ๆ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม กลับมี ผลประโยชน์ส่วนตน เข้ามาแอบแฝง มีส่วนได้เสีย หรือนำความสัมพันธ์ส่วนตัวเข้ามาแทรกแซงการใช้ดุลยพินิจ ทำให้การตัดสินใจนั้นบิดเบือนไปจากหลักธรรมาภิบาล และเอื้อประโยชน์ต่อตนเองหรือพวกพ้องแทนที่จะเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ (สุวรรณา ตุลยวศิน พงศ์, ๒๕๕๖)

การปล่อยให้เกิดผลประโยชน์ทับซ้อน เป็นการทรยศต่อความไว้วางใจที่สังคมมอบให้และเป็นบันไดขั้นแรกๆที่นำไปสู่การคอร์รัปชันเชิงโครงสร้าง ทั้งยังเป็นตัวเร่งให้ ระบบอุปถัมภ์และการเล่นพรรคเล่นพวกฝังรากลึกในระบบราชการไทย (ทิพาดี เมฆสุวรรณ, ๒๕๕๓)

๓) องค์ประกอบของการขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์สาธารณะ เพื่อที่สามารถวิเคราะห์และชี้ชัดถึงสถานการณ์ที่เป็นผลประโยชน์ทับซ้อนได้อย่างเป็นรูปธรรม ในทางวิชาการได้กำหนดองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดภาวะการขัดกันแห่งผลประโยชน์ไว้ ๓ ประการหลักดังนี้

ประการที่ ๑ การดำรงอยู่ของผลประโยชน์ส่วนบุคคล องค์ประกอบนี้คือจุดเริ่มต้นของปัญหา โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐมีผลประโยชน์ส่วนตัวหรือส่วนบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้อง ผลประโยชน์ในที่นี้มีความหมายกว้างขวางครอบคลุมทั้ง ผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงิน เช่น การรับของขวัญ การลดราคา การรับเงินสนับสนุน และผลประโยชน์ที่ไม่เป็นตัวเงิน เช่น การเอื้อเพื่อตำแหน่งงานให้เครือญาติ การสร้างความนิยมทางการเมือง หรือการตอบแทนบุญคุณส่วนตัว แม้ว่าการแสวงหาความพึงพอใจและผลประโยชน์ส่วนตนจะเป็นธรรมชาติของมนุษย์ แต่เมื่อผลประโยชน์นี้เข้ามาทับซ้อนกับหน้าที่สาธารณะ ย่อมทำให้เกิดแรงจูงใจที่ขัดแย้งกับหน้าที่ที่พึงกระทำ

ประการที่ ๒ การใช้อำนาจหน้าที่ในสถานะเจ้าหน้าที่ของรัฐ สถานะนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นมีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือเป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ใช้อำนาจทางปกครอง ซึ่งเป็นอำนาจที่ได้มาจากภาษีและกฎหมายของประชาชน การใช้อำนาจหน้าที่นี้ควรกระทำไปตามหลักจริยธรรมพื้นฐานในวิชาชีพ แต่ว่าในสถานการณ์ที่มีการขัดกันแห่งผลประโยชน์ เจ้าหน้าที่รัฐกลับจงใจใช้ช่องโหว่ของการได้รับอำนาจ ตำแหน่ง หรือการเข้าถึงข้อมูลภายในเพื่อเป็นเครื่องมือในการดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ที่ตนเองมีส่วนได้เสีย

ประการที่ ๓ การแทรกแซงกระบวนการตัดสินใจคือหัวใจสำคัญที่ทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของการขัดกันแห่งผลประโยชน์ กล่าวคือ ผลประโยชน์ส่วนบุคคลในประการที่ ๑ ได้เข้าไปแทรกแซง โน้มน้าว หรือมีอิทธิพล ต่อการใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐในประการที่ ๒ ทำให้การตัดสินใจนั้นขาดความเป็นกลาง ไม่ตรงไปตรงมา และมีอคติ การแทรกแซงนี้อาจปรากฏในรูปแบบของการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ การอนุมัติโครงการที่ตนเองหรือพวกพ้องได้รับสัมปทาน การลดสเปกงาน หรือการใช้ทรัพย์สินของทางราชการเพื่อธุรกิจส่วนตัว ซึ่งในท้ายที่สุด การแทรกแซงกระบวนการยุติธรรมและการใช้ดุลยพินิจเช่นนี้ คือการฉกฉวยเอาความมั่งคั่งและทรัพยากรของชาติไปเป็นสมบัติส่วนตัว (กิตติศักดิ์ รัฐประเสริฐ, ๒๕๕๗)

ความหมายและองค์ประกอบของการขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์สาธารณะ ถือเป็นแก่นแกนสำคัญที่บุคลากรภาครัฐและพลเมืองทุกคนต้องตระหนักรู้และระแวดระวัง การทำความเข้าใจองค์ประกอบทั้ง ๓ ประการอย่างถ่องแท้ จะเป็นเครื่องมือทางปัญญาในการประเมินสถานการณ์ความเสี่ยง และช่วยยกระดับระบบคิดของบุคคลจาก ระบบคิดฐานสิบ (Analog Thinking) ที่นำเรื่องส่วนตัวและส่วนรวมมาปะปนกัน ไปสู่ ระบบคิดฐานสอง (Digital Thinking) ที่สามารถแยกแยะผลประโยชน์ทั้งสองมิติออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด อันเป็นรากฐานที่มั่นคงที่สุดในการสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตอย่างยั่งยืน

พลวัตของการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมสมัยใหม่ได้พัฒนารูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนและแนบเนียนมากยิ่งขึ้น การทุจริตมิได้จำกัดขอบเขตอยู่เพียงการติดสินบนหรือการฉ้อราษฎร์บังหลวงอย่างโจ่งแจ้งเท่านั้น หากแต่แฝงตัวอยู่ในโครงสร้างการบริหารงานผ่านสภาวะ พื้นที่สีเทา ทางจริยธรรม ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดของการทุจริตเชิงระบบ (จารุวรรณ สุขุมาลพงษ์, ๒๕๕๖) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์และจริยธรรมสาธารณะอย่าง จอห์น แลงจ์ฟอร์ด (John Langford) และเคนเนท เคอร์นาแธน (Kenneth Kernaghan) ได้ทำการศึกษาและจำแนกรูปแบบของการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวมไว้หลายประการ โดยทางสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ได้นำมาประยุกต์และขยายผลให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ทั้งนี้ ๔ รูปแบบหลักที่ปรากฏให้เห็นอย่างแพร่หลายในระบบราชการและการบริหารงานสาธารณะ ได้แก่ การรับผลประโยชน์ต่าง ๆ การทำงานพิเศษ การใช้ข้อมูลภายใน และการใช้ทรัพย์สินของราชการ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑) การรับผลประโยชน์ต่าง ๆ การรับผลประโยชน์ต่าง ๆ ถือเป็นรูปแบบพื้นฐานและพบได้บ่อยที่สุดของการขัดกันแห่งผลประโยชน์ พฤติการณ์นี้หมายถึง สถานการณ์ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้ดำรงตำแหน่งสาธารณะ ยอมรับทรัพย์สิน ของขวัญ การลดราคาพิเศษ การรับความบันเทิง การบริการ การสนับสนุนค่าเดินทาง หรือสิ่งอื่นใดในลักษณะเดียวกันจากบุคคลหรือนิติบุคคลภายนอก ซึ่งผลจากการรับผลประโยชน์เหล่านั้น ได้ส่งผลกระทบในทางจิตวิทยาและทางปฏิบัติ ทำให้การใช้ดุลยพินิจและการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่รัฐเบี่ยงเบนไปจากหลักความเที่ยงธรรม (สุวรรณา ตุลยวศินพงศ์, ๒๕๕๖)

การรับของขวัญหรือประโยชน์อื่นใดมักสร้างสภาวะหนี้บุญคุณหรือความคาดหวังในการตอบแทนเชิงผลประโยชน์ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนในสังคมไทย เช่น การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐรับของขวัญที่มีมูลค่าสูง เช่น ชุดไม้กอล์ฟ หรือเครื่องประดับจากผู้บริหารของบริษัทเอกชน เมื่อเจ้าหน้าที่ผู้นั้นต้องปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการอนุมัติสัมปทานหรือการจัดซื้อจัดจ้างให้กับบริษัทดังกล่าว ย่อมมีแนวโน้มที่จะใช้ดุลยพินิจเอื้อประโยชน์ให้แก่บริษัทนั้นเพื่อเป็นการตอบแทน หรือในกรณีของบุคลากรทางการแพทย์ที่รับการสนับสนุนค่าเดินทางไปประชุมวิชาการในต่างประเทศจากบริษัทจำหน่ายเวชภัณฑ์ ซึ่งอาจนำไปสู่การตัดสินใจสั่งซื้อยาจากบริษัทนั้นอย่างไม่เป็นธรรม

แม้ว่าในทางกฎหมาย มาตรา ๑๒๘ แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ ประกอบประกาศคณะกรรมการ ป.ป.ช. เรื่องหลักเกณฑ์การรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดโดยธรรมจรรยาของเจ้าพนักงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๖๓ จะกำหนดหลักเกณฑ์ข้อยกเว้นการรับทรัพย์สินโดยธรรมจรรยา (ที่มีราคาหรือมูลค่าไม่เกิน ๓,๐๐๐

บาท จากแต่ละบุคคลในแต่ละโอกาส) ไว้ก็ตาม แต่เพื่อประสิทธิภาพสูงสุดในมิติของการป้องกันการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ในปัจจุบันภาครัฐได้ยกระดับสู่การขับเคลื่อน นโยบายรับของขวัญและของกำนัลทุกชนิดจากการปฏิบัติหน้าที่ (No Gift Policy) ในการปฏิบัติราชการอย่างเข้มงวด ส่งผลให้เจ้าหน้าที่ของรัฐพึงตระหนักว่าการรับผลประโยชน์ใด ๆ ที่มีความเชื่อมโยงกับตำแหน่งหน้าที่ ถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ช่วยขจัดความลำเอียงและรักษาหลักธรรมาภิบาลไว้ได้อย่างดีที่สุด

๒) การทำงานพิเศษ การทำงานพิเศษ เป็นอีกหนึ่งรูปแบบของผลประโยชน์ทับซ้อนที่สะท้อนถึงการปะทะกันระหว่างหน้าที่ความรับผิดชอบหลักและผลประโยชน์ส่วนบุคคล พฤติการณ์นี้ครอบคลุมถึงสถานการณ์ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้ใช้เวลา นอกเวลาราชการ หรือใช้สถานะตำแหน่งหน้าที่ทางราชการของตน ไปดำเนินธุรกิจส่วนตัว รับจ้างเป็นที่ปรึกษา หรือทำงานพิเศษให้กับองค์กรเอกชนที่มีลักษณะงานทับซ้อนหรือเป็นการแข่งขันกับภารกิจของหน่วยงานที่ตนสังกัดอยู่ (กิตติศักดิ์ รัฐประเสริฐ, ๒๕๕๓)

ผลกระทบของการทำงานพิเศษต่อการบริหารราชการแผ่นดินมีสองมิติหลัก มิติแรกคือ การขัดกันของเวลาและความทุ่มเท กล่าวคือ เจ้าหน้าที่อาจจะทิ้งหรือลดทอนความทุ่มเทในการปฏิบัติงานหลักของตนเพื่อนำเวลาไปแสวงหาผลประโยชน์จากการทำงานพิเศษ มิติที่สองคือ การขัดกันของความภักดีและผลประโยชน์ ตัวอย่างที่ปรากฏชัดเจน เช่น กรณีเจ้าหน้าที่ตรวจสอบภาษีของกรมสรรพากร ได้เปิดบริษัทรับจ้างทำบัญชีและให้คำปรึกษาด้านภาษีแก่เอกชนเสียเอง โดยอาศัยความรู้และช่องโหว่ทางกฎหมายที่ตนทราบในฐานะผู้ตรวจสอบ มาเอื้อประโยชน์ให้ลูกค้าของตนเสียภาษีน้อยลง หรือกรณีวิศวกรของรัฐรับจ้างออกแบบโครงการก่อสร้างให้แก่ผู้รับเหมาเอกชนที่จะต้องเข้าประมูลงานกับหน่วยงานที่ตนสังกัด การกระทำเช่นนี้ไม่เพียงแต่เป็นการทำลายความโปร่งใส แต่ยังเป็นการใช้ความน่าเชื่อถือของรัฐเพื่อแสวงหาความมั่งคั่งส่วนตัวอย่างชัดเจน

๓) การรู้หรือใช้ข้อมูลภายใน การใช้ข้อมูลภายใน เป็นการกระทำที่ทุจริตต่อความไว้วางใจของสาธารณชนโดยอาศัยความได้เปรียบจากการเข้าถึงข้อมูลที่ยังไม่เปิดเผยต่อสาธารณะ พฤติการณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อเจ้าพนักงานของรัฐใช้ประโยชน์จากการที่ตนเองล่วงรู้ข้อมูลความลับ ข้อมูลเชิงนโยบาย หรือข้อมูลการวางแผนของรัฐ แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้แสวงหาผลประโยชน์ทางการเงินหรือผลประโยชน์อื่นใดให้กับตนเอง เครือญาติ หรือพวกพ้อง ก่อนที่ข้อมูลนั้นจะถูกประกาศอย่างเป็นทางการ (ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, ๒๕๖๒)

ปรากฏการณ์นี้สร้างความไม่เป็นธรรมในระบบเศรษฐกิจและสังคม ตัวอย่างคลาสสิกที่มักพบในบริบทการบริหารราชการของไทย ได้แก่ กรณีที่เจ้าหน้าที่รัฐระดับสูงทราบข้อมูลล่วงหน้าเกี่ยวกับโครงการตถนนเส้นใหม่ โครงการสร้างรถไฟฟ้า หรือการปรับผังเมือง แล้วนำข้อมูลดังกล่าวไปแจ้งให้เครือญาติหรือนายทุนที่ตนสนิทสนมเข้ากว้านซื้อที่ดินในบริเวณนั้นเพื่อเก็งกำไรและนำมาขายต่อให้กับรัฐในราคาสูง หรือในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างที่เจ้าหน้าที่พัสดุนำรายละเอียดคุณลักษณะเฉพาะ (TOR) หรือข้อมูลราคากลาง ไปเปิดเผยหรือขายให้กับบริษัทเอกชนรายใดรายหนึ่งล่วงหน้าเพื่อให้บริษัทนั้นได้เปรียบและชนะการประมูล การใช้ข้อมูลภายในจึงเป็นการฉกฉวยโอกาสจากทรัพย์สินทางปัญญาของรัฐไปเป็นความมั่งคั่งส่วนตัวอย่างร้ายแรง

๔) การใช้ทรัพย์สินของราชการเพื่อประโยชน์ส่วนธุรกิจหรือส่วนตัว ทรัพยากรและทรัพย์สินของทางราชการได้มาจากเงินภาษีของประชาชน และมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการสนับสนุนภารกิจ

สาธารณะเท่านั้น การนำทรัพย์สินของราชการไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัว ถือเป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์ในระดับพื้นฐานที่สะท้อนให้เห็นถึงระบบคิดที่บกพร่องของเจ้าหน้าที่รัฐ (วิชญพงษ์ โพธิพิรุฬห์, ๒๕๖๓)

พฤติการณ์ในรูปแบบนี้ครอบคลุมตั้งแต่ระดับที่ดูเหมือนเป็นเรื่องเล็กน้อยตาม ระบบคิดฐานสิบ (Analog Thinking) เช่น การนำวัสดุสำนักงาน กระดาษ ปากกา เครื่องพิมพ์ของหน่วยงานไปใช้ส่วนตัว การชาร์จอุปกรณ์ไฟฟ้าส่วนตัว หรือการใช้โทรศัพท์ของทางราชการเพื่อติดต่อธุรกิจส่วนตัว ไปจนถึงพฤติการณ์ที่มีความร้ายแรงและเข้าข่ายการยกยอกทรัพย์สิน เช่น การนำรถยนต์ส่วนกลางของราชการไปใช้ในกิจกรรมส่วนตัวหรือใช้ในการท่องเที่ยว การเบิกจ่ายค่าน้ำมันเชื้อเพลิงของรัฐเพื่อเติมรถส่วนตัว การนำรถส่วนตัวมาล้างโดยใช้น้ำและบุคลากรของหน่วยงาน หรือแม้แต่การใช้อำนาจสั่งการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือทหารรับใช้ไปปฏิบัติงานในบ้านพักส่วนตัว

การที่บุคคลในองค์กรคุ้นชินและเพิกเฉยต่อการใช้ทรัพย์สินของราชการในเรื่องส่วนตัว ถือเป็นการบ่มเพาะวัฒนธรรมการสมยอมซึ่งทำให้เส้นแบ่งระหว่าง “ของส่วนตัว” และ “ของส่วนรวม” เลือนลางลง และเป็นบันไดขั้นต้นที่นำไปสู่การกระทำการทุจริตในระดับที่ใหญ่ขึ้นและซับซ้อนขึ้นในอนาคต

รูปแบบของการขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม ทั้ง ๔ ประการ ไม่จะเป็นการรับของขวัญ การทำงานพิเศษ การใช้ข้อมูลภายในหรือการใช้ทรัพย์สินของราชการ ล้วนเป็นภาพสะท้อนของวิกฤตทางจริยธรรมในการใช้อำนาจรัฐ การศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบเหล่านี้อย่างเป็นระบบ ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในรายวิชาการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ที่จะช่วยให้นักศึกษาและว่าที่เจ้าหน้าที่ของรัฐในอนาคต สามารถประเมินความเสี่ยงและแยกแยะสถานการณ์ได้อย่างเท่าทัน

การจะก้าวข้ามปัญหาเหล่านี้ได้ ปัจจุบันบุคคลจำเป็นต้องปรับกระบวนทัศน์จากระบบคิดฐานสิบ (Analog Thinking) ที่มีกฏประนีประนอมให้กับผลประโยชน์ทับซ้อน ไปสู่ระบบคิดฐานสอง (Digital Thinking) ที่มีความเด็ดขาดในการแยกแยะประโยชน์ส่วนบุคคลออกจากประโยชน์ส่วนรวม (พิเชฐ ทังโต, ๒๕๕๙) การไม่ยอมรับความเสื่อมทรามแม้ในพฤติการณ์ที่เล็กน้อยที่สุดคือรากฐานสำคัญของการสร้าง สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตเพื่อการพัฒนาตนเองและการพัฒนาประเทศชาติให้ก้าวไปสู่ความโปร่งใสและยั่งยืนอย่างแท้จริง

ความโปร่งใส ความตื่นรู้ การมุ่งไปข้างหน้า ความรู้และความเอื้ออาทร เพื่อเป็นเครื่องมือทางปัญญา ในการสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตและพัฒนาตนเองสู่การเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าอย่างยั่งยืน (มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ, ๒๕๖๒)

วิกฤตการณ์การทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทยถือเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่มีความสลับซับซ้อนและฝังรากลึกมาอย่างยาวนาน ปรากฏการณ์นี้มีได้จำกัดอยู่เพียงแค่การรับสินบนหรือการยกยอกทรัพย์สินของทางราชการอย่างโจ่งแจ้งเท่านั้น หากแต่ยังแฝงตัวอยู่ในรูปแบบของการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อตนเองและพวกพ้อง ซึ่งส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการพัฒนาประเทศในทุกมิติ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม (กิตติศักดิ์ รัฐประเสริฐ, ๒๕๕๗) การที่ปัญหาการทุจริตไม่สามารถถูกแก้ไขให้หมดไปได้ด้วยเพียงการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวดนั้น เป็นเพราะรากเหง้าที่แท้จริงของปัญหาผูกพันอยู่กับ กระบวนการคิดและค่านิยมของคนในสังคม

การจะทำความเข้าใจพลวัตของการทุจริตในบริบทของสังคมไทย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาและวิเคราะห์จุดกำเนิดของพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางจริยธรรม ซึ่งเริ่มต้นจากความบกพร่องในระบบการคิดของปัจเจกบุคคลที่เรียกว่า ระบบคิดแบบฐานสิบ (Analog Thinking) เมื่อระบบคิดที่ยืดหยุ่นและประนีประนอมต่อความถูกต้องนี้ ผนวกเข้ากับโครงสร้างทางสังคมแบบดั้งเดิมที่เรียกว่า สังคมอุปถัมภ์ย่อมก่อให้เกิดสภาวะ การแยกแยะผลประโยชน์ที่ไม่ชัดเจน ซึ่งเป็นปฐมบทและเป็นพื้นที่สีเทาที่นำไปสู่การคอร์รัปชันอย่างเต็มรูปแบบในที่สุด วิเคราะห์ความเชื่อมโยงของทั้งสามองค์ประกอบดังกล่าวอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นรากฐานในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์สู่การเป็นพลเมืองที่ไม่ทนต่อการทุจริต

๑) ระบบคิดแบบฐานสิบ (Analog Thinking) ปฐมบทแห่งความพว้าเถื่อนทางจริยธรรม ในการทำความเข้าใจกระบวนการตัดสินใจของมนุษย์ทางด้านจริยธรรม หลักสูตรด้านทุจริตศึกษาได้นำเอากระบวนการประมวลผลทางคณิตศาสตร์มาเป็นเครื่องมือเชิงอุปมาอุปไมยเพื่ออธิบายพฤติกรรมของบุคคล โดยอธิบายถึง ระบบคิดแบบฐานสิบ (Analog Thinking) ซึ่งมีรากฐานมาจากระบบตัวเลขฐานสิบ (Decimal Number System) ที่ประกอบด้วยตัวเลข ๑๐ ตัว คือ ๐ ถึง ๙ ซึ่งเป็นระบบตัวเลขที่มนุษย์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อบอกปริมาณหรือขนาด

ลักษณะสำคัญของระบบ Analog คือการเป็นฟังก์ชันที่มีความต่อเนื่องไม่มีจุดตัดที่เด็ดขาด เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับระบบความคิดของมนุษย์ ระบบคิดแบบฐานสิบจึงหมายถึง กระบวนการคิดวิเคราะห์ข้อมูลที่บุคคลมีทางเลือกในการตัดสินใจอย่างหลากหลาย มีความยืดหยุ่นสูง ซับซ้อน และมักจะมีพื้นที่ตรงกลางเสมอ (ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต, ๒๕๖๔)

เมื่อนำระบบคิดแบบ Analog มาพิจารณาในบริบทของการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐหรือการดำรงชีวิตของพลเมือง จะพบว่าเป็นระบบคิดที่เป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) บุคคลที่ตกอยู่ในสภาวะของระบบคิดแบบฐานสิบ จะเผชิญกับปัญหาประการสำคัญคือ ความไม่สามารถในการแยกแยะเรื่องตำแหน่งหน้าที่กับเรื่องส่วนตัวออกจากกันได้ การมีทางเลือกหลายทางทำให้เกิดกระบวนการหาเหตุผลเข้าข้างตนเองนำไปสู่การประนีประนอมให้กับความผิดพลาดเล็ก ๆ น้อย ๆ และนำประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนรวมมาปะปนกัน ตัวอย่างของพฤติกรรมที่สะท้อนระบบคิดแบบฐานสิบอย่างชัดเจน ได้แก่

การใช้ทรัพย์สินของราชการเพื่อการส่วนตัว เช่น การนำกระดาษ ปากกา หรือวัสดุสำนักงานของหน่วยงานกลับไปใช้ที่บ้าน การนำรถยนต์ส่วนกลางไปใช้ในกิจธุระส่วนตัว การใช้น้ำประปาของส่วนรวมล้างรถส่วนตัว หรือการชาร์จอุปกรณ์ไฟฟ้าส่วนตัวในสถานที่ราชการ

การเบียดบังเวลาราชการ เช่น การใช้โทรศัพท์ของทางราชการเพื่อติดต่อธุรกิจส่วนตัว หรือการนำเวลาราชการไปรับงานพิเศษ

การยอมรับสินน้ำใจ การรับของขวัญจากผู้มาติดต่อราชการ โดยใช้ข้ออ้างว่าเป็นเพียงธรรมเนียมปฏิบัติหรือสินน้ำใจ ไม่ใช่สินบน

พฤติกรรมเหล่านี้เกิดจากกระบวนการคิดที่ว่า “ทุจริตบ้างไม่เป็นไร ถ้าเราได้ประโยชน์” หรือมองว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยไม่สร้างความเสียหายร้ายแรง แต่แท้จริงแล้ว สภาพะที่ยอมรับความเสื่อมทรามทีละน้อยนี้ คือการสะสมความเคยชินที่ทำให้ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีลดลง และเป็นบันไดขั้นแรกที่จะนำไปสู่การทุจริตในระดับที่รุนแรงขึ้น

๒) สังคมอุปถัมภ์ (Patronage Society) โครงสร้างที่หล่อเลี้ยงการทุจริต ระบบคิดแบบฐานสืบไม่ได้เกิดขึ้นและดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว หากแต่ถูกหล่อหลอมและเสริมแรงโดยโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของสังคมไทยที่มีรากฐานความเป็นมาผูกพันกับ ระบบอุปถัมภ์หรือที่ในทางรัฐศาสตร์อาจเทียบเคียงได้กับระบบแบ่งปันผลประโยชน์

ระบบอุปถัมภ์ คือ ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ยึดถือความจงรักภักดี ความคุ้นเคย และความสนิทสนมส่วนบุคคลเป็นหลักเกณฑ์สำคัญในการพิจารณาตัดสินใจ มากกว่าการยึดถือหลักความรู้ความสามารถ หรือระเบียบข้อบังคับทางกฎหมาย ความสัมพันธ์ในระบบนี้เป็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์เน้นความเป็นเครือญาติ เพื่อนฝูง พรรคพวก และการพึ่งพาอาศัยกันในลักษณะ “น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า” ซึ่งผู้มีอำนาจหรือ “ผู้อุปถัมภ์” จะคอยให้ความช่วยเหลือและให้คุณให้โทษแก่ “ผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์” แลกกับความจงรักภักดีและการสนับสนุน (ชูป กาญจนประกร, ๒๕๑๔)

เมื่อระบบอุปถัมภ์ฝังรากลึกในระบบราชการและการบริหารจัดการภาครัฐ จะก่อให้เกิดผลกระทบที่ร้ายแรงดังนี้

การเล่นพรรคเล่นพวก การบรรจุ แต่งตั้ง หรือเลื่อนขั้น ขาดความเสมอภาคและไม่เปิดโอกาสอย่างเท่าเทียม แต่กลับพิจารณาจากความพอใจส่วนบุคคลและการตอบแทนบุญคุณ

อิทธิพลทางการเมืองและส่วนบุคคล การดำเนินงานของหน่วยงานรัฐถูกแทรกแซง เจ้าหน้าที่ระดับล่างต้องมุ่งทำงานเพื่อเอาใจผู้มีอำนาจมากกว่าการตอบสนองความต้องการของประชาชน

การบิดเบือนจุดมุ่งหมายสาธารณะ การปฏิบัติราชการถูกผันแปรจากการทำเพื่อความผาสุกของส่วนรวม ไปสู่การทำเพื่อความผาสุกและการแสวงหาความมั่งคั่งของกลุ่มคนหรือคณะเล็ก ๆ

ความเชื่อมโยงที่อันตรายที่สุดคือ ระบบคิดแบบฐานสืบ ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือทางปัญญาที่คอยสร้างความชอบธรรมให้กับสังคมอุปถัมภ์ เมื่อเจ้าหน้าที่รัฐมีระบบคิดที่ยึดหยุ่นและผสมปนเป พวกเขาจะมองว่าการใช้อำนาจหน้าที่ของรัฐเพื่อช่วยเหลือญาติพี่น้องหรือตอบแทนผู้มีพระคุณ เป็นเรื่องของ “ความกตัญญู” และ “มนุษยสัมพันธ์” มากกว่าที่จะมองว่าเป็นการทุจริตต่อหน้าที่ การนำค่านิยมส่วนบุคคลมาใช้ผิดที่ผิดทางในพื้นที่สาธารณะเช่นนี้ จึงเป็นการบ่อนทำลายรากฐานของธรรมาภิบาลอย่างย่อยยับ

๓) การแยกแยะผลประโยชน์ที่ไม่ชัดเจน (Unclear Separation of Interests) ผลลัพธ์โดยตรงจากการปะทะสังสรรค์ระหว่าง ระบบคิดแบบฐานสิบ และค่านิยมแบบ สังคมอุปถัมภ์ คือสถานะที่เรียกว่า การแยกแยะผลประโยชน์ที่ไม่ชัดเจน ซึ่งนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่วิกฤตที่สุดในการบริหารงานภาครัฐ นั่นคือ การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวมหรือผลประโยชน์ทับซ้อน

การขัดกันแห่งผลประโยชน์ หมายถึง สถานการณ์ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ที่ต้องตัดสินใจหรือกระทำการใด ๆ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ประเทศชาติ และประชาชน กลับมีผลประโยชน์ส่วนบุคคล (ไม่ว่าจะเป็นตัวเงิน ทรัพย์สิน หรือความสัมพันธ์เชิงเครือญาติพวกพ้อง) เข้ามาแอบแฝงและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ทำให้การปฏิบัติหน้าที่นั้นบิดเบือนไปจากความถูกต้องเป็นธรรม และเอื้อประโยชน์ให้แก่ตนเองหรือกลุ่มของตน (โกวิทย์ พวงงาม, ๒๕๕๐)

เมื่อบุคคลไม่สามารถระบุเส้นแบ่งที่ชัดเจนระหว่าง “หมวก” สองใบที่ตนเองสวมอยู่ (หมวกของความเป็นปัจเจกชน และหมวกของเจ้าหน้าที่รัฐ) จะทำให้เกิดรูปแบบของการทุจริตในพื้นที่สีเทาที่ซับซ้อน เช่น

การทำธุรกิจกับตนเอง (Self-dealing) การที่เจ้าหน้าที่รัฐผู้มีอำนาจอนุมัติงบประมาณตัดสินใจจัดซื้อจัดจ้างสินค้าหรือบริการจากบริษัทที่ตนเอง ครอบครัว หรือพวกพ้องเป็นเจ้าของ

การรับผลประโยชน์ต่าง ๆ (Accepting benefits) การที่เจ้าหน้าที่ยอมรับของขวัญ การเลี้ยงรับรอง หรือสิทธิพิเศษจากภาคเอกชน ซึ่งการรับสิ่งเหล่านี้สร้างสถานะ “หนี้บุญคุณ” ที่ส่งผลให้เจ้าหน้าที่จะต้องตอบแทนด้วยการใช้อำนาจหน้าที่อย่างไม่เป็นธรรมในอนาคต

การใช้ข้อมูลภายใน (Inside Information) การนำข้อมูลลับทางราชการที่ยังไม่เปิดเผยต่อสาธารณะ เช่น ข้อมูลการตัดสินใจ หรือข้อมูลราคากลาง ไปบอกกล่าวแก่พวกพ้องเพื่อแสวงหาผลกำไร

ความอันตรายของการแยกแยะผลประโยชน์ที่ไม่ชัดเจน คือการสร้าง วัฒนธรรมการยอมรับการทุจริต (Culture of Tolerance toward Corruption) เมื่อพฤติกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นซ้ำ ๆ ภายใต้อำนาจของการช่วยเหลือเกื้อกูล สังคมจะเริ่มชินชาและมองว่าการใช้ตำแหน่งหน้าที่แสวงหาประโยชน์เป็นเรื่องปกติ ใคร ๆ ก็ทำกัน (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๑) สถานะนี้เป็นการเปิดประตูให้การทุจริตเชิงนโยบาย (Policy Corruption) และการกอบโกยทรัพยากรของชาติระดับมหภาคที่ยากต่อการตรวจสอบ

การศึกษาและวิเคราะห์ถึง ระบบคิดแบบฐานสิบ (Analog Thinking) สังคมอุปถัมภ์ และการแยกแยะผลประโยชน์ที่ไม่ชัดเจน ชี้ให้เห็นถึงกลไกทางความคิดและโครงสร้างทางสังคมที่เป็นรากเหง้าของการทุจริตคอร์รัปชันในประเทศไทย การปล่อยให้ปัจเจกบุคคลและเจ้าหน้าที่ของรัฐตกอยู่ในสถานะความคิดที่พรั่นเลือน ยึดหยุ่นต่อความผิด และยึดติดกับความสัมพันธ์ส่วนบุคคลเหนือความถูกต้องตามกฎหมายและจริยธรรม ย่อมทำให้การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การต้านทุจริตไม่อาจประสบความสำเร็จได้

การแก้ปัญหการทุจริตอย่างยั่งยืน จึงต้องมุ่งเน้นไปที่การสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาด้วยการยกระดับและปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของพลเมือง โดยการปฏิรูตรบบคิดแบบฐานสิบ และหันมาปลูกฝัง ระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) ซึ่งสอนให้บุคคลมีความเด็ดขาดในการแยกแยะประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวมออกจากกัน ตัดสินใจโดยใช้เกณฑ์ที่ชัดเจนปราศจากข้ออ้าง

ใด ๆ การปรับฐานความคิดนี้ ถือเป็นก้าวแรกที่ทรงพลังที่สุดในการทลายวงจรของสังคมอุปถัมภ์ และเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างสรรค์ สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

วิกฤตการณ์การทุจริตคอร์รัปชันที่ฝังรากลึกในสังคมไทยและระบบราชการ ไม่ได้เกิดจากความหละหลวมของข้อกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่มีรากฐานสำคัญมาจากความบกพร่องในกระบวนการคิดของปัจเจกบุคคลที่คุ้นชินกับการประนีประนอมต่อความผิดพลาด และการนำเอาผลประโยชน์ส่วนบุคคลมาปะปนกับผลประโยชน์สาธารณะ (กิตติศักดิ์ รัฐประเสริฐ, ๒๕๕๗) การแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างยั่งยืนจึงจำเป็นต้องพึ่งพาการปรับเปลี่ยนกระบวนการที่คุ้นอย่างถอนรากถอนโคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยกระดับจิตสำนึกของเยาวชนและพลเมืองให้มีความสามารถในการแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวมออกจากกันอย่างชัดเจน

ในรายวิชาการป้องกันและปราบปรามการทุจริต เครื่องมือทางปัญญาที่ทรงพลังภาพที่สุดในการต้านทานระบบอุปถัมภ์และพื้นที่สีเทาทางจริยธรรม คือการนำหลักการประมวลผลทางวิทยาการคอมพิวเตอร์มาประยุกต์ใช้เป็นบรรทัดฐานในการตัดสินใจ ซึ่งเรียกว่า ระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) การทำความเข้าใจและฝึกฝนระบบคิดนี้ ถือเป็นหัวใจสำคัญที่จะช่วยหล่อหลอมให้ผู้เรียนก้าวขึ้นเป็นพลเมืองที่ไม่ทนต่อการทุจริตและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงานในอนาคตได้อย่างโปร่งใส

๑) แนวคิดและนิยามของระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) ในทางคณิตศาสตร์และวิทยาการคอมพิวเตอร์ ระบบเลข ฐานสอง (Binary Number System) หมายถึง ระบบตัวเลขที่มีสัญลักษณ์ประกอบอยู่เพียง ๒ ตัว คือ ตัวเลข ๐ (ศูนย์) กับ ๑ (หนึ่ง) ซึ่งสอดคล้องกับตรรกะการทำงานของระบบประมวลผลแบบ Digital ที่มีลักษณะการทำงานภายในเพียง ๒ จังหวะที่เด็ดขาดและแยกออกจากกันอย่างสิ้นเชิง ได้แก่ เปิด (ON) กับ ปิด (OFF) หรือลักษณะของข้อมูลแบบไม่ต่อเนื่อง (Discrete)

เมื่อนำหลักการทางวิทยาศาสตร์ดังกล่าวมาบูรณาการเข้ากับระบบความคิดทางจริยธรรมของมนุษย์ จึงเกิดเป็นแนวคิด ระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) ซึ่งหมายถึง กระบวนการคิดวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรทัดฐานที่บุคคลมีความสามารถในการประเมินและเลือกตัดสินใจได้เพียง ๒ ทางเลือกเท่านั้น ตัวอย่างเช่น การตัดสินใจบนตรรกะที่ว่า ใช่ กับ ไม่ใช่, เท็จ กับ จริง, ทำได้ กับ ทำไม่ได้ และที่สำคัญที่สุดคือการแยกแยะระหว่าง ประโยชน์ส่วนตน กับ ประโยชน์ส่วนรวม ออกจากกันอย่างมีขอบเขตที่ชัดเจน

ระบบคิดแบบฐานสอง ถือเป็นข้อตรงข้ามที่เข้ามาทลายข้อจำกัดของระบบคิดแบบฐานสิบ (Analog Thinking) ซึ่งเป็นระบบคิดแบบเก่าที่บุคคลมักจะแสวงหาทางเลือกที่หลากหลาย นำไปสู่การหาเหตุผลเข้าข้างตนเองและยอมรับพฤติกรรมทุจริตเล็ก ๆ น้อย ๆ โดยอ้างว่า “ทุจริตบ้างไม่เป็นไร ถ้าเราได้ประโยชน์” ในทางตรงกันข้าม ระบบคิดแบบ Digital จะไม่มีพื้นที่สีเทาให้การทุจริตแม้แต่น้อยนิด ทุกการกระทำจะต้องถูกตัดสินด้วยความเด็ดขาดว่าสิ่งใดเป็นส่วนดี สิ่งใดเป็นส่วนชั่วร้าย โดยไม่นำมาปะปนหรือก้ำกัวยก

๒) ลักษณะพฤติกรรมและการปฏิบัติงานของผู้ที่มีระบบคิดแบบฐานสอง การบูรณาการระบบคิดแบบฐานสองให้เกิดขึ้นในระดับปฏิบัติการ (Operational Level) โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ถือเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันความขัดแย้งทางผลประโยชน์ (Conflict of

Interests) บุคคลที่ได้รับการปลูกฝังระบบคิดนี้ จะมีพฤติกรรมที่สะท้อนถึงธรรมาภิบาลและการเห็นแก่ประโยชน์สาธารณะมาก่อนประโยชน์ส่วนตนเสมอ โดยสามารถจำแนกพฤติกรรมเชิงประจักษ์ได้ดังต่อไปนี้

ประการที่ ๑ การแยกแยะการใช้ทรัพย์สินอย่างเด็ดขาด ผู้ที่มีระบบคิดฐานสองจะไม่นำเอาบุคลากรหรือทรัพย์สินของราชการมาใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัว ไม่เบียดบังเวลาราชการ และแสวงหาประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตัวอย่างเช่น การไม่นำวัสดุครุภัณฑ์ของหลวง (เช่น กระดาษ ปากกา) ไปใช้ที่บ้าน การไม่นำรถยนต์ส่วนกลางไปใช้ในกิจธุระส่วนตัว การไม่ใช้น้ำประปาหรือกระแสไฟฟ้าของทางราชการเพื่อชำระอุปกรณ์ส่วนตัวหรือล้างรถส่วนตัว และการไม่ใช้โทรศัพท์ของทางราชการเพื่อติดต่อธุรกิจส่วนตัว แม้ทรัพย์สินเหล่านั้นจะมีมูลค่าเพียงเล็กน้อย แต่ในระบบคิดฐานสอง (๐ กับ ๑) ถือว่าการกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งที่ “ทำไม่ได้” และเป็นความผิดทางจริยธรรม

ประการที่ ๒ การปฏิเสธการรับผลประโยชน์และสินน้ำใจ (No Gift Policy) การรับผลประโยชน์ต่าง ๆ (Accepting benefits) ถือเป็นรูปแบบพื้นฐานของการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ผู้ที่มีระบบคิดแบบฐานสองจะยึดมั่นในนโยบาย No Gift Policy หรือหลักการไม่รับของขวัญจากการปฏิบัติหน้าที่ในทุกกรณี เพราะตระหนักดีว่าการรับของขวัญ แม้จะอ้างว่าเป็นเพียงสินน้ำใจตามธรรมเนียมประเพณี ย่อมสร้างสถานะหนี้บุญคุณที่จะเข้ามามีอิทธิพลต่อการใช้อำนาจในการปฏิบัติงานในอนาคต

ประการที่ ๓ การเคารพกฎกติกาและปฏิเสธระบบอุปถัมภ์ ในวิถีชีวิตประจำวันของสังคมยุคดิจิทัล ระบบคิดแบบฐานสองสอนให้พลเมืองเคารพความเท่าเทียมและกฎกติกาของสังคม เช่น การต่อคิวรับบริการโดยไม่ใช้อภิสิทธิ์หรือการแซงคิว การเสียค่าปรับตามกฎหมายเมื่อกระทำความผิด กฎจราจรแทนการยัดเงินสินบนให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ และการปฏิเสธการใช้เส้นสายในการฝากบุตรหลานเข้าเรียนในสถานศึกษาที่มีชื่อเสียง พฤติกรรมเหล่านี้คือการทำลายวงจรของสังคมอุปถัมภ์ที่เอื้อประโยชน์ให้แก่เครือข่ายและพวกพ้องเหนือกว่าความถูกต้องตามกฎหมาย

๓) กลไกการสร้างระบบคิดฐานสองผ่านกระบวนการ คิดได้ คิดดี คิดเป็น การที่พลเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐจะสามารถประยุกต์ใช้ระบบคิดแบบฐานสองได้อย่างเป็นอัตโนมัติ จำเป็นต้องผ่านกระบวนการกล่อมเกลางานที่เรียกว่ากระบวนการ คิดได้ คิดดี คิดเป็น ซึ่งเป็นทักษะการไตร่ตรองก่อนลงมือกระทำใด ๆ ที่อาจเสี่ยงต่อการทุจริต ดังนี้

คิดได้ (Thinkable) คือความสามารถในการมีสติสัมปชัญญะก่อนกระทำการทุจริต โดยคิดพิจารณาถึงผลเสียและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อประเทศชาติในทุก ๆ ด้าน นำเอาบทลงโทษของผู้ที่กระทำความผิดมาเป็นบทเรียน และตระหนักถึงความเสี่ยงที่ตนเองจะต้องถูกรื้อเรียน ถูกลงโทษไล่ออก ติดคุก ตลอดจนความเสื่อมเสียที่จะเกิดแก่วงศ์ตระกูล

คิดดี (Think Good) คือการคิดบนพื้นฐานของความพอเพียง โดยไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และไม่เบียดเบียนประเทศชาติ เป็นการคิดอย่างมีความรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่และกฎระเบียบที่ได้รับมอบหมาย โดยยึดมั่นในหลักคุณธรรมสากลที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว”

คิดเป็น (Think Smart) คือจุดสูงสุดของการใช้ระบบคิดฐานสอง โดยบุคคลสามารถคิดแยกแยะเรื่องประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวมออกจากกันได้อย่างชัดเจน (๑ กับ ๐) สามารถแยกเรื่องตำแหน่งหน้าที่กับเรื่องส่วนตัว ไม่นำมาก้าวก่ายกัน ไม่นำประโยชน์ส่วนรวมมาตอบ

แทนบุญคุณส่วนตัว และมีจิตสาธารณะที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ของเครือญาติ และพวกพ้อง

๔) การบูรณาการระบบคิดฐานสองกับโมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต เพื่อให้ระบบคิดแบบฐานสองมีความมั่นคงและฝังรากลึกอยู่ในจิตสำนึกของบุคคล สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติได้นำระบบคิดดังกล่าวมาบูรณาการและขับเคลื่อนผ่าน หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๔) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่มเติมชุดวิชาที่ก้าวทันกระแสโลกและการทุจริตยุคใหม่ เช่น การด้านทุจริตในสถานการณ์ Digital Disruption, ครอบครัวยุคใหม่ไม่ทนคอร์รัปชันและสินบน, และองค์กรโปร่งใสไร้ทุจริตและสินบน ตลอดจนนำไปประยุกต์ร่วมกับทฤษฎี โมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต ที่พัฒนาโดย รศ.ดร.มาณี ไขยธีรานุวัตรศิริ

องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่เชื่อมโยงกับระบบคิดแบบฐานสองคือตัวอักษร S (Sufficient - ความพอเพียง) ในบริบทของการด้านทุจริต ความพอเพียงมิได้หมายถึงเพียงการประหยัดอดออม แต่หมายถึงความสามารถในการยกระดับจิตใจให้หลุดพ้นจากความโลภ จนสามารถ แยกแยะผลประโยชน์ส่วนบุคคลและผลประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างเป็นอัตโนมัติ การแยกแยะได้อย่างเป็นอัตโนมัตินี้ เกิดจาก มโนสุจริต (ความสุจริตทางความคิด) ซึ่งเมื่อความคิดมีความเด็ดขาดแบบ ๑ กับ ๐ การแสดงออกทางกายและการกระทำ (กายสุจริต) ก็จะไม่ไปกอบโกยเอาผลประโยชน์สาธารณะหรือทรัพย์สินอันมีค่าของตนมาเป็นของตนโดยเด็ดขาด

การมีระบบคิดฐานสองที่เข้มแข็ง จึงเป็นบันไดขั้นแรกที้นำไปสู่ความพอเพียง ความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ความตื่นรู้ต่อภัยของการทุจริต การมุ่งไปข้างหน้าเพื่อพัฒนาสังคม การแสวงหาความรู้และความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ อันเป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งยวดในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมหน่วยงานและวัฒนธรรมของชาติที่ใสสะอาด (มาณี ไขยธีรานุวัตรศิริ, ๒๕๖๐)

การศึกษาและปลูกฝัง ระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) ถือเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุกที่สำคัญที่สุดในหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education) เนื่องจากการทุจริตในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นระดับจุลภาคหรือมหภาค ล้วนมีจุดเริ่มต้นมาจากการปล่อยให้ประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวมเข้ามาทับซ้อนกัน การที่พลเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถปรับฐานความคิดให้เด็ดขาดเหมือนตรรกะคอมพิวเตอร์ (๑ กับ ๐) โดยปราศจากพื้นที่สีเทาหรือข้ออ้างในการแสวงหาผลประโยชน์ ถือเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางจริยธรรมที่ทรงพลังที่สุด (วัชรพล ประสารราชกิจ, ๒๕๖๑)

การพัฒนาตนเองสู่การเป็นผู้ผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ยึดมั่นในระบบคิดแบบดิจิทัล ควบคู่ไปกับการมีทักษะ คิดได้ คิดดี คิดเป็น และการประยุกต์ใช้จิตพอเพียงด้านทุจริต จะเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับธรรมาภิบาลของประเทศ และเป็นปณมบทของการร่วมกันรังสรรค์ สังคมไทยที่ไม่ทนต่อการทุจริต ให้เกิดขึ้นจริงและยั่งยืนสืบไป (โกวิทย์ พวงงาม, ๒๕๕๐)

๔.๓ แนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่ในการด้านทุจริต

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่โครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจมีความสลับซับซ้อน ปรากฏการณ์การทุจริตคอร์รัปชันได้พัฒนาการของรูปแบบให้มีความแนบเนียนและเชื่อมโยงกับโครงสร้างอำนาจอย่าง

ลึกซึ้ง การพึ่งพากลไกการปราบปรามทางกฎหมายเพียงมิติเดียวจึงไม่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ การศึกษาด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตจึงต้องบูรณาการ แนวคิด และทฤษฎีสมัยใหม่เข้ามาเป็นเครื่องมือทางปัญญา เพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์และสร้างกลไกป้องกันตั้งแต่ระดับจิตสำนึก (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๑)

ทฤษฎีพื้นฐานที่ได้รับการยอมรับในระดับสากลในการอธิบายพฤติกรรมกรรมการทุจริต คือ ทฤษฎีสามเหลี่ยมของการทุจริตซึ่งระบุว่า การทุจริตในระดับปัจเจกบุคคลจะเกิดขึ้นเมื่อมีองค์ประกอบ ๓ ประการมาบรรจบกัน ได้แก่ ๑) แรงกดดันหรือแรงจูงใจ (Pressure/Incentive) เช่น ปัญหาหนี้สิน หรือความต้องการทางวัตถุ ๒) โอกาส (Opportunity) เช่น ระบบการควบคุมภายในที่หละหลวม และ ๓) การหาเหตุผลเข้าข้างตนเองหรือการสร้างข้ออ้างเพื่อลดทอนความรู้สึกผิด (Cressey, 1953) แนวทางการต้านทุจริตสมัยใหม่จึงมุ่งเน้นไปที่การทลายวงจรนี้ โดยเฉพาะการทำลาย การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง ผ่านการยกระดับกระบวนการคิดให้สามารถแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมออกจากกันอย่างเด็ดขาด

สำหรับบริบทของการบริหารราชการและการพัฒนาสังคมไทย ทฤษฎีสมัยใหม่ที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ คือ นวัตกรรมทางความคิดที่เรียกว่า โมเดล STRONG จิตพอเพียงต้านทุจริต ซึ่งเป็นการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับวิทยาการด้านการต่อต้านการทุจริต โมเดลนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบเชิงพลวัต ๖ ประการ ได้แก่ ความพอเพียง ความโปร่งใส ความตื่นรู้ การมุ่งไปข้างหน้า ความรู้ และความเอื้ออาทร (มาณี ไซยธีรา นุวัฒน์ศิริ, ๒๕๖๒) แนวคิดนี้เปรียบเสมือนการเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการ “ปราบปรามเชิงรับ” มาเป็นการ “สร้างภูมิคุ้มกันเชิงรุก” โดยมีเป้าหมายเพื่อหล่อหลอมให้พลเมืองมีจิตสำนึกตื่นรู้ ไม่ทนต่อการทุจริตและปฏิเสธการใช้อำนาจเพื่อเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้อง

การทำความเข้าใจในแนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่ในการต้านทุจริต ถือเป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วยให้นักศึกษาสามารถวิเคราะห์รากเหง้าของปัญหาการทุจริตได้อย่างเป็นระบบ เพื่อนำเครื่องมือทางปัญญาไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเองให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง ยุกระดับความโปร่งใสในการดำเนินชีวิต และก้าวขึ้นเป็นกำลังสำคัญในการสร้างสรรค์สังคมไทยให้เป็นสังคมที่ใสสะอาดอย่างยั่งยืน

ในอดีตที่ผ่านมา แนวทางหลักในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันในระบบราชการและสังคมไทย มักมุ่งเน้นไปที่การใช้มาตรการทางกฎหมาย การบังคับใช้กฎระเบียบที่เข้มงวด และการกำหนดบทลงโทษที่รุนแรงเพื่อสร้างความหวาดกลัวให้แก่ผู้กระทำผิด จากพัฒนาการของปัญหาทุจริตที่มีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น การพึ่งพากลไกการบังคับและลงโทษเพียงมิติเดียวกลับพบข้อจำกัดหลายประการ เนื่องจากผู้กระทำผิดมักจะหาช่องโหว่ทางกฎหมาย หรือเกิดสภาวะดื้อยาต่อบทลงโทษ

ผู้กำหนดนโยบายในระดับสากล จึงได้หันมาให้ความสนใจกับศาสตร์การบริหารจัดการแขนงใหม่ที่เรียกว่า จิตวิทยาพฤติกรรมซึ่งเป็นการบูรณาการองค์ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์เข้ากับจิตวิทยา เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการตัดสินใจเบื้องลึกของมนุษย์ และนำมาสู่การสร้างนวัตกรรมทางนโยบายที่เรียกว่า ทฤษฎีการชี้นำพฤติกรรม ทฤษฎีนี้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการปรับเปลี่ยน

พฤติกรรมของพลเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐ ให้หันมาปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลโดยสมัครใจ และช่วยลดโอกาสในการเกิดการทุจริตได้อย่างมีนัยสำคัญ

๑) แนวคิดพื้นฐานของจิตวิทยาพฤติกรรม (Behavioral Economics) ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์กระแสหลักในอดีตมักตั้งสมมติฐานว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีเหตุผลสมบูรณ์แบบซึ่งจะตัดสินใจโดยการคำนวณความคุ้มค่าและผลประโยชน์สูงสุดเสมอ แต่ในความเป็นจริง จิตวิทยาพฤติกรรมชี้ให้เห็นว่า การตัดสินใจของมนุษย์มักถูกแทรกแซงด้วยอคติทางความคิด อารมณ์ ความเหนื่อยล้า และสภาวะแวดล้อมทางสังคมรอบตัว ทำให้มนุษย์มักจะมีพฤติกรรมที่ “ไร้เหตุผลอย่างคาดการณ์ได้”

เมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการอธิบายพฤติกรรมการทุจริต จะพบว่าบุคคลอาจไม่ได้คำนวณความเสี่ยงทางกฎหมายอย่างรอบคอบทุกครั้งก่อนลงมือกระทำความผิด แต่กลับถูกขับเคลื่อนด้วยความเคยชิน ระบบอุปถัมภ์ หรือการหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง เช่น การรับของขวัญหรือทรัพย์สินจากผู้มาติดต่อราชการ โดยคิดหลอกตนเองว่าเป็นเพียงสินน้ำใจตามธรรมเนียม ไม่ใช่สินบน ซึ่งความบกพร่องทางจิตวิทยานี้เองที่เป็นต้นเหตุของการแยกแยะผลประโยชน์ที่ไม่ชัดเจน และนำไปสู่ผลประโยชน์ทับซ้อนในที่สุด

๒) ทฤษฎีการชี้นำพฤติกรรม (Nudge Theory) ในฐานะเครื่องมือเชิงนโยบายเพื่อการป้องกันการทุจริต แนวคิดเรื่องทฤษฎีการชี้นำพฤติกรรมได้รับการพัฒนาและนำเสนออย่างเป็นรูปธรรมผ่านหนังสือ Nudge Improving Decisions about Health, Wealth, and Happiness ซึ่งตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๑ โดย ริชาร์ด ธาเลอร์ (Richard Thaler) นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบล และ คาส ซันสไตน์ (Cass Sunstein) ทฤษฎีนี้มีแก่นสำคัญคือการแทรกแซงเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล โดยยังคงเคารพเสรีภาพในการตัดสินใจและไม่ใช้มาตรการเชิงบังคับ หรือที่เรียกว่าแนวคิดบิดาปกครองแบบเสรีนิยม (Libertarian Paternalism) (Thaler & Sunstein, ๒๐๐๘)

ปัจจุบัน หลายประเทศทั่วโลก รวมถึงหน่วยงานระดับชาติอย่าง Behavioural Insights Team (BIT) แห่งสหราชอาณาจักร ได้นำแนวคิด Nudge มาใช้ออกแบบนโยบายสาธารณะ เพื่อยกระดับความสุจริตและสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการต่อต้านการทุจริตอย่างกว้างขวาง (นันทพร ทับทิมไพโรจน์, ๒๕๖๑)

๓) กรอบแนวคิด EAST (EAST Framework) กับการลดความเสี่ยงต่อการทุจริต เพื่อให้สามารถนำทฤษฎีการชี้นำพฤติกรรมมาประยุกต์ใช้ในหน่วยงานภาครัฐได้อย่างเป็นรูปธรรมและเกิดประสิทธิผลสูงสุด จึงได้มีการพัฒนากรอบแนวคิดทางพฤติกรรมที่เรียกว่า กรอบแนวคิด EAST (EAST Framework) ซึ่งประกอบด้วยเทคนิคหลัก ๔ ประการ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการป้องกันและต่อต้านการทุจริต ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (นันทพร ทับทิมไพโรจน์, ๒๕๖๑)

ประการที่ ๑ การทำให้ง่าย (Easy) ธรรมชาติของพฤติกรรมมนุษย์มักจะเอนเอียงไปสู่ทางเลือกที่ใช้ความพยายามน้อยที่สุด ดังนั้นในการป้องกันการทุจริต การทำให้กระบวนการที่โปร่งใสเป็นเรื่องง่ายที่สุดจึงเป็นหัวใจสำคัญ เช่น การกำหนดทางเลือกมาตรฐานองค์กรสามารถกำหนดให้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างมีการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะเป็นค่าเริ่มต้น หรือการสร้างระบบช่องทางการแจ้งเบาะแสการทุจริตที่สแกน QR Code ผ่านแอปพลิเคชันบนสมาร์ตโฟนได้ทันที โดยไม่ต้องกรอกเอกสารกระดาษที่ยุ่งยากซับซ้อน การลดอุปสรรคทางกายภาพเหล่านี้ จะช่วย “สะกิด” ให้พลเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐทำความดีและร่วมตรวจสอบได้ง่ายขึ้น

ประการที่ ๒ การทำให้น่าดึงดูด (Attractive) การดึงดูดความสนใจไปยังพฤติกรรมที่สุจริต เป็นการสะกิดให้คนในองค์กรมีแรงจูงใจในการทำ ความดี สามารถใช้แนวทางนี้ผ่านการให้รางวัลหรือสิ่งตอบแทนเชิงคุณค่าแก่เจ้าหน้าที่ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต หรือหน่วยงานที่ได้คะแนนประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส (ITA) ในระดับสูง นอกจากนี้ การใช้ป้ายรณรงค์นโยบายไม่รับของขวัญและของกำนัล (No Gift Policy) ที่มีภาพกราฟิกสะดุดตาติดไว้บริเวณจุดรับรองผู้มาติดต่อราชการ ก็เป็นการสะกิดเตือนจิตใต้สำนึก ดึงดูดความสนใจให้อยู่ในกรอบของจริยธรรม และจัดพื้นที่สีเทาของการรับสินบนได้อย่างแนบเนียน

ประการที่ ๓ การทำให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Social) มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มักจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองให้สอดคล้องและได้รับการยอมรับจากหมู่คณะ การสะกิดพฤติกรรมในมิตินี้คือการใช้บรรทัดฐานทางสังคมเพื่อสร้างแรงกดดันในทางบวก เช่น การเผยแพร่ข้อมูลสถิติที่ระบุว่า “เจ้าหน้าที่กว่าร้อยละ ๙๕ ในองค์กรของเรา ยึดมั่นในการแยกแยะประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมอย่างเด็ดขาด” เมื่อบุคคลได้รับรู้ว่าสังคมส่วนใหญ่ยึดถือความโปร่งใส ผู้ที่คิดจะแสวงหาประโยชน์ทับซ้อนย่อมเกิดความลังเลและเกรงกลัวต่อ การลงโทษทางสังคม ซึ่งเป็นปฏิกิริยาต่อต้านพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ นำไปสู่ความอับอายขายหน้าและการไม่ได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมงาน (Whitmeyer, ๒๐๐๒) การเชิญชวนให้ร่วมประกาศเจตนารมณ์ต่อต้านการทุจริต จึงเป็นการสร้างเกราะป้องกันที่มีประสิทธิภาพ

ประการที่ ๔ การทำให้ถูกที่ถูกลงเวลา (Timely) การแทรกแซงทางพฤติกรรมจะได้ผลสูงสุดก็ต่อเมื่อเกิดขึ้นใน “จังหวะเวลา” ที่บุคคลกำลังจะตัดสินใจกระทำการใด ๆ การใช้กลวิธีสะกิดเตือนล่วงหน้า ณ จุดเวลาที่เสี่ยงต่อการเกิดผลประโยชน์ทับซ้อน จะช่วยดึงสติของเจ้าหน้าที่รัฐให้กลับมาสู่ระบบคิดที่ถูกต้อง ตัวอย่างเช่น การออกแบบให้ระบบสารสนเทศของรัฐปรากฏข้อความแจ้งเตือนเรื่องข้อกฎหมายและโทษของการทุจริต ขึ้นมาก่อนที่เจ้าหน้าที่จะกดปุ่มอนุมัติงบประมาณ โครงการ หรือการรณรงค์เรื่องระบบคิดฐานสองในช่วงเทศกาลสำคัญที่มักมีการให้กระเช้าของขวัญมากที่สุด การสะกิดให้ตรงเวลานี้ จะช่วยหยุดยั้งอารมณ์ชั่ววูบและกระตุ้นความตระหนักรู้ได้อย่างทันท่วงที

การทำความเข้าใจและประยุกต์ใช้จิตวิทยาพฤติกรรม (Behavioral Economics) ร่วมกับทฤษฎีการชี้นำพฤติกรรมถือเป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ที่สำคัญยิ่งในรายวิชาการป้องกันและปราบปรามการทุจริต การออกแบบโครงสร้างทางเลือกที่ชาญฉลาด ไม่เพียงแต่จะช่วยลดข้อจำกัดของมาตรการปราบปรามทางกฎหมายเท่านั้น แต่ยังช่วยกล่อมเกลากฎพฤติกรรมให้บุคคลสามารถแยกแยะประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวมออกจากกันได้อย่างเป็นธรรมชาติและลดการต่อต้าน

การนำทฤษฎีการชี้นำพฤติกรรม เข้ามาบูรณาการในการบริหารราชการแผ่นดิน ควบคู่ไปกับการปลูกฝังจิตสำนึกตามหลักการทศพิธราชธรรมไม่ได้ต่อการทุจริต จึงเปรียบเสมือนการฉีดยา “วัคซีนทางปัญญา” ที่จะช่วยระงับยับยั้งวงจรการคอร์รัปชันตั้งแต่ในระดับความคิด ก่อนที่จะบานปลายไปสู่การกระทำผิด อันเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาพลเมืองตื่นรู้ และขับเคลื่อนสังคมไทยให้ก้าวไปสู่ความโปร่งใสอย่างยั่งยืนสืบไป (วัชรพล ประสารราชกิจ, ๒๕๖๑)

ภาพที่ ๔.๒ กรอบการชี้นำพฤติกรรม (EAST Framework / Nudge Theory)

๔.๔ การปลูกฝังจิตสำนึกและการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า

วิกฤตการณ์การทุจริตคอร์รัปชันเป็นปัญหาที่บ่อนทำลายโครงสร้างการพัฒนาประเทศอย่างรุนแรง การแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืนจึงมีอาจพึงพากลไกการปราบปรามและบังคับใช้กฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องเริ่มต้นที่รากฐานสำคัญที่สุด นั่นคือทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะการปลูกฝังจิตสำนึกให้เยาวชนและประชาชนทั่วไป เติบโตขึ้นเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและมีความรับผิดชอบต่อสังคม การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจึงถูกนำมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือเชิงรุกในการ

หล่อหลอมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้บุคคลตระหนักถึงสิทธิ หน้าที่และยึดถือประโยชน์ส่วนรวมเหนือประโยชน์ส่วนตนอันเป็นหัวใจสำคัญของการด้านทุจริต (เลิศพร อุดมพงษ์, ๒๕๖๐)

ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ไม่ได้หมายถึงเพียงการเป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในรัฐหรือผู้ที่เสียภาษีตามกฎหมายเท่านั้น แต่หมายถึงสมาชิกในสังคมที่มีอิสรภาพควบคู่ไปกับการรับผิดชอบ มีความตื่นรู้กระตือรือร้นที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ ติดตามตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ และพร้อมที่จะเป็นฝ่ายรุกเพื่อเรียกร้องและแก้ไขปัญหาสวนรวม (ปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล, ๒๕๕๘) การปลูกฝังให้บุคคลเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า จึงเป็นการยกระดับระบบคิดและสร้างภูมิคุ้มกันทางจริยธรรมที่เริ่มต้นจากการมีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด (หิริโอตตปปะ) นำไปสู่การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และไม่ยอมจำนนหรือทนต่อพฤติกรรมกรรมการทุจริตทุกรูปแบบ

ในมิติของการป้องกันและปราบปรามการทุจริตเชิงลึก การแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยการเป็นพลเมืองดี ถือเป็นการทำหน้าที่เสมือนหนึ่งการสร้าง “ภูมิคุ้มกันหมู่ทางจริยธรรม” ให้เกิดขึ้นในองค์กรและชุมชน กระบวนการนี้สอดคล้องกับหลัก อนุรักษนาธาน ในทางพระพุทธศาสนา หรือการเพียรรักษาสุจริตธรรมที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เกิดเสื่อมสลายไป โดยเริ่มต้นจากการฉีควัคซีนด้านทุจริต ให้แก่ตนเองผ่านกระบวนการคิดที่แยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมได้อย่างเด็ดขาด เมื่อปัจเจกบุคคลมีภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็ง ย่อมสามารถแผ่ขยายอิทธิพลเชิงบวกเพื่อแผ้วถางภัยทุจริต คอยสอดส่องดูแล และปกป้องสาธารณสมบัติให้แก่ผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๑)

การปลูกฝังจิตสำนึกและการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า จึงเป็นปฐมบทที่สำคัญในการเตรียมความพร้อมให้แก่การศึกษา เพื่อก้าวออกไปเป็นปัญญาชนตื่นรู้ ผู้ซึ่งไม่เพียงแต่ปฏิเสธการคอร์รัปชันในระดับส่วนตน แต่ยังพร้อมที่จะบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม และหลักธรรมาภิบาล เข้ากับการดำเนินชีวิตจริง เพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนในการสร้างสรรค์สังคมไทยให้โปร่งใสและก้าวข้ามวิกฤตการทุจริตได้อย่างยั่งยืนสืบไป

วิกฤตการณ์การทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทยเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ฝังรากลึกและทวีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นในโลกยุคปัจจุบัน การแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยกลไกการปราบปรามทางกฎหมายเพียงมิติเดียว ไม่สามารถนำไปสู่การขจัดปัญหาได้อย่างเบ็ดเสร็จและยั่งยืน ดังนั้น ทิศทางในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตสมัยใหม่จึงมุ่งเน้นไปที่การทำงานกับทุนมนุษย์โดยใช้กระบวนการทางสังคมวิทยาที่เรียกว่า การกล่อมเกลாத่างสังคมหรือการขัดเกลาท่างสังคม เป็นเครื่องมือเชิงรุกในการหล่อหลอมระบบคิด ค่านิยม และบรรทัดฐานทางจริยธรรมให้แก่สมาชิกในสังคมตั้งแต่ระดับปฐมวัยไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ การศึกษาและทำความเข้าใจกระบวนการกล่อมเกลาท่างสังคมเพื่อต้านการทุจริต จึงเป็นหัวใจสำคัญที่จะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญา และนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านสังคมไทยให้เป็นสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตอย่างแท้จริง (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๑)

๑) ความหมายและความสำคัญของการกล่อมเกลาท่างสังคมเพื่อต้านทุจริต การกล่อมเกลาท่างสังคม หมายถึง กระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของมนุษย์ เพื่อให้บุคคลได้ซึมซับค่านิยม ความเชื่อ บรรทัดฐาน และบทบาทหน้าที่ที่สังคมคาดหวัง นำไปสู่การปฏิบัติและการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข เมื่อนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในบริบท

ของการด้านทุจริต กระบวนการกล่อมเกลாதงสังคมจึงหมายถึง ยุทธศาสตร์การปรับเปลี่ยนสภาพสังคมและกระบวนการทัศน์ของปัจเจกบุคคล ให้เกิดสภาวะ “ตื่นรู้และไม่ทนต่อการทุจริต” โดยมีเป้าหมายหลักในการปรับระบบการคิดของพลเมืองให้สามารถแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวมออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด (สุวรรณา ตูลยวสินพงศ์, ๒๕๕๖)

ความสำคัญของกระบวนการนี้ ได้รับการรับรองและระบุไว้อย่างชัดเจนใน แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น (๒๑) การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๘๐) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) ในแผนย่อยการป้องกันทุจริตและประพฤติมิชอบ ซึ่งกำหนดเป้าหมายเชิงพฤติกรรมส่งเสริมให้คนไทยมีวัฒนธรรมและพฤติกรรมซื่อสัตย์สุจริต ผ่านโครงการสำคัญด้านการปลูกฝังวิธีคิดและสร้างจิตสำนึกในการแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม รวมถึงการนำกระบวนการกล่อมเกลาทงสังคมผ่านสถาบันและกลุ่มตัวแทนต่าง ๆ มาขับเคลื่อนระบบความคิดต่อต้านการทุจริตในทุกระดับช่วงวัยอย่างสม่ำเสมอ

๒) สถาบันตัวแทนในการขัดเกลาทงสังคม (Agents of Socialization) การขัดเกลาทงสังคมเพื่อป้องกันและต่อต้านการทุจริตไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยลำพัง หากแต่ต้องอาศัยกลไกและสถาบันหลักในสังคมทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการถ่ายทอดบรรทัดฐานและค่านิยมที่ถูกต้อง ซึ่งประกอบด้วยสถาบันที่สำคัญ ดังนี้

๒.๑) สถาบันครอบครัว (Family Institution) ในฐานะสถาบันปฐมภูมิและรากฐานที่สำคัญที่สุดในการขัดเกลาทงสังคม บิดามารดาและผู้ปกครองมีบทบาทหลักในการปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริต การเคารพกฎกติกา และการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม ตั้งแต่ระดับพื้นฐาน การหล่อหลอมให้เยาวชนตระหนักถึงความละเอียดต่อการกระทำผิด ถือเป็นการสร้างกลไกป้องกันเบื้องต้นที่มีความเข้มแข็งที่สุด

๒.๒) สถาบันการศึกษา (Educational Institution) ในฐานะสถาบันทุติยภูมิที่มีบทบาทในการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ การบูรณาการ หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๘) สู่ระบบการศึกษาในทุกระดับชั้น ถือเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง สถานศึกษามีหน้าที่บ่มเพาะระบบคิดฐานสองซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถแยกแยะความถูกต้องได้อย่างเด็ดขาด (เช่น ๑ กับ ๐, ทำได้ หรือ ทำไม่ได้) ตลอดจนการเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์ เพื่อลดความเสี่ยงของการเกิดพฤติกรรมทุจริตในสถานศึกษา เช่น การต่อต้านการทุจริตในการสอบ หรือการละเมิดกฎระเบียบส่วนรวม

๒.๓) สถาบันศาสนา (Religious Institution) ทำหน้าที่เป็นสถาบันหลักในการยกระดับจิตสำนึกและสร้างความตระหนักรู้ทางศีลธรรม การบูรณาการหลักธรรมคำสอนเข้าสู่กระบวนการขัดเกลาทงสังคมถือเป็นมาตรการเชิงป้องกันที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการปลูกฝังหลักหิริโอตตัปปะซึ่งหมายถึงความละอายและเกรงกลัวต่อผลของการกระทำผิด อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความยับยั้งชั่งใจในการกระทำการทุจริต นอกจากนี้ ยังรวมถึงการประยุกต์ใช้หลักปธาน ๔ ได้แก่ สังวรปธาน (การระวังมิให้เกิดการทุจริต) ปหานปธาน (การละเลิกพฤติกรรมทุจริต) ภวานาปธาน (การเสริมสร้างความสุจริต) และอนุรักษนาปธาน (การธำรงรักษาความสุจริตให้คงอยู่) ซึ่งถือเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางจริยธรรมในระดับจิตใต้สำนึก

๒.๔) ชุมชนและสื่อมวลชน (Community and Mass Media) ทำหน้าที่เป็นกลไกการขัดเกลาทางสังคมในระดับมหภาค สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในการนำเสนอข้อเท็จจริง ตีแผ่พฤติกรรมการทุจริต และสร้างกระแสความตื่นตัวในการตรวจสอบอำนาจรัฐ ในขณะที่ชุมชนมีบทบาทในการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมและการใช้มาตรการลงโทษทางสังคมแก่ผู้กระทำการทุจริต การแสดงออกของสังคมในเชิงปฏิเสธ การคว่ำบาตร หรือการประณามผู้กระทำผิด ถือเป็นกลไกการควบคุมทางสังคมที่ช่วยกำกับให้สมาชิกในสังคมต้องปฏิบัติตามภายใต้หลักธรรมาภิบาล (สังคีต พิริยะรังสรรค์, ๒๕๕๙)

๓) การบูรณาการกระบวนการกล่อมเกลากับโมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต เพื่อให้กระบวนการกล่อมเกลாதงสังคมเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม หลักสูตรด้านทุจริตศึกษาได้นำนวัตกรรมทางความคิดที่เรียกว่าโมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต มาเป็นแกนกลางในการพัฒนาวัฒนธรรมหน่วยงานและจิตสำนึกของบุคคล การกล่อมเกล่าผ่านโมเดลนี้มุ่งเน้นการสร้างสภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยให้ความสำคัญกับมิติของความพอเพียงซึ่งมิได้จำกัดเพียงการประหยัด แต่ครอบคลุมถึงความพอเพียงทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม และวัฒนธรรม (สมพร เทพสิทธิ์า, ๒๕๕๙)

กระบวนการกล่อมเกล่าตามแนวทาง STRONG จะทำให้บุคคลเกิดความโปร่งใส มีความตื่นรู้เข้าใจรากเหง้าของปัญหาการทุจริต มีความมุ่งมั่นไปข้างหน้าแสวงหาความรู้เพื่อให้เท่าทันต่อการทุจริตที่ซับซ้อนขึ้น และมีความเอื้ออาทรบนพื้นฐานของความถูกต้อง การฝึกฝนและกล่อมเกล่าจิตใจตามแนวทางนี้อย่างต่อเนื่อง จะช่วยลบล้างค่านิยมระบบอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึกในสังคมไทย และหล่อหลอมให้บุคคลมีระบบการคิดที่ถูกต้องอย่างเป็นอัตโนมัติ (มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ, ๒๕๖๐)

๔) ผลสัมฤทธิ์ของการกล่อมเกล่าทางสังคม สู่การสร้างพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ เป้าหมายสูงสุดของกระบวนการกล่อมเกล่าทางสังคมเพื่อดำเนินการทุจริต คือการยกระดับพลเมืองให้กลายเป็นพลเมืองตื่นรู้ผู้ซึ่งมีความรับผิดชอบต่อสังคม การเป็นพลเมืองในมิตินี้ มิใช่เพียงการปฏิบัติตามกฎหมายในระดับพื้นฐาน แต่คือการมีจิตสำนึกสาธารณะ กระตือรือร้นที่จะสอดส่องดูแลปกป้องผลประโยชน์ของชาติ กล้าที่จะแจ้งเบาะแสเมื่อพบเห็นการทุจริต และไม่ยอมจำนนต่ออำนาจหรืออิทธิพลที่มีขอบ

การผลักดันกระบวนการกล่อมเกล่าทางสังคมอย่างจริงจังและเป็นระบบ จะนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันหมู่ในระดับโครงสร้าง เมื่อสังคมประกอบไปด้วยพลเมืองที่ได้รับการขัดเกลามาเป็นอย่างดี การทุจริตเชิงนโยบายหรือการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ย่อมถูกต่อต้านและปฏิเสธจากบรรทัดฐานใหม่ของสังคม อันจะส่งผลให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และภาคเอกชน ต้องปรับตัวและดำเนินกิจการภายใต้หลักธรรมาภิบาลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (วิชญพงษ์ โพธิพิรุฬห์, ๒๕๖๓)

กระบวนการกล่อมเกล่าทางสังคมเพื่อดำเนินการทุจริต เป็นกระบวนการบ่มเพาะทางปัญญาและศีลธรรมที่มีความสำคัญยิ่งยวดในการแก้ปัญหาคอร์รัปชันของประเทศไทย การปรับฐานความคิดจากระบบฐานสืบทอดที่คุ้นชินกับการหาประโยชน์ทับซ้อน สู่ระบบคิดฐานสองที่เด็ดขาดในการแบ่งแยกประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม ต้องอาศัยการฝึกกำลังจากสถาบันครอบครัว การศึกษา ศาสนา และสังคม อย่างเป็นรูปธรรม ในรายวิชาการป้องกันและปราบปรามการทุจริต การตระหนักรู้ถึงกระบวนการนี้ ถือเป็นหัวใจสำคัญที่จะช่วยให้นักศึกษาและพลเมืองทุกคนสามารถพัฒนานตนเอง ก้าว

ขึ้นเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง และเป็นรากฐานอันมั่นคงในการรังสรรค์ “ประเทศไทยใสสะอาด ไทยทั้งชาติต้านทุจริต” ให้เกิดขึ้นจริงและยั่งยืนตลอดไป

พลวัตของการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบไปสู่ความสลับซับซ้อนและแนบเนียนมากยิ่งขึ้น ปรากฏการณ์ที่น่าวิตกกังวลที่สุดในการบริหารงานภาครัฐและการดำเนินชีวิตของพลเมืองในปัจจุบัน มิใช่เพียงการทุจริตแบบเปิดเผย หรือการทุจริตที่ผิดกฎหมายอย่างร้ายแรงและชัดเจน หากแต่เป็นปรากฏการณ์ที่เรียกว่า การทุจริตสีเทา (Grey Corruption) ซึ่งเป็นพื้นที่ทับซ้อนทางจริยธรรมที่ยากต่อการตัดสินว่าผิดหรือถูกอย่างเด็ดขาดตามตัวบทกฎหมาย แต่เป็นพฤติกรรมที่ขัดต่อหลักธรรมาภิบาลและบ่อนทำลายความน่าเชื่อถือของสังคมอย่างลึกซึ้ง (จรรววรรณ สุขุมลพพงษ์, ๒๕๕๖)

การทุจริตสีเทามักแฝงตัวมาในรูปแบบของ “การขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม” และเจริญเติบโตภายใต้วัฒนธรรมระบบอุปถัมภ์ การประนีประนอม และความเกรงใจ ซึ่งเปรียบเสมือน “หลุมพราง” ที่ดักข่มอยู่ในการปฏิบัติงานประจำวัน การที่บุคคลจะสามารถเอาตัวรอดและป้องกันตนเองไม่ให้ตกลงไปในหลุมพรางนี้ได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการยกระดับกระบวนการคิดและการประยุกต์ใช้วิธีคิดเชิงบรรทัดฐานอย่างมีสติสัมปชัญญะ ลักษณะของหลุมพรางทุจริตสีเทา และการบูรณาการเครื่องมือทางปัญญาเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเองอย่างยั่งยืน

๑) พลวัตและลักษณะของหลุมพรางการทุจริตสีเทา (Dynamics and Pitfalls of Grey Corruption) การทุจริตสีเทา คือ สภาวะที่เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือพลเมืองอาศัยช่องโหว่ของกฎระเบียบหรือใช้ประโยชน์จากธรรมเนียมปฏิบัติทางสังคม มาเป็นข้ออ้างในการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนบุคคล โดยที่การกระทำเหล่านั้นมักถูกทำให้ดูเหมือนเป็นเรื่องปกติ หรือ “ใคร ๆ ก็ทำกัน” หลุมพรางเหล่านี้มักเริ่มต้นจากสิ่งเล็กน้อย และค่อย ๆ กัดกร่อนความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของบุคคลไปทีละขั้น (โกวิทย์ พวงงาม, ๒๕๕๐) ตัวอย่างของหลุมพรางการทุจริตสีเทาที่พบบ่อย ได้แก่

การรับผลประโยชน์และสินน้ำใจ (Accepting Benefits) การรับของขวัญ กระเช้าปีใหม่ หรือการรับเลี้ยงรับรองจากบริษัทเอกชนหรือผู้มาติดต่อราชการ โดยอ้างว่าเป็นเพียงธรรมเนียมประเพณี แต่แท้จริงแล้วสิ่งเหล่านี้คือการสร้าง “หนี้บุญคุณ” ที่จะนำไปสู่ความลำเอียงในการพิจารณาอนุมัติโครงการในอนาคต ซึ่งการประมวลผลความโปร่งใส (ITA) ในยุคปัจจุบันได้ผลักดันแนวทาง “No Gift Policy” เพื่อมาอุดรอยรั่วทางจริยธรรมส่วนนี้อย่างเด็ดขาด

การใช้ทรัพย์สินของทางราชการเพื่อเรื่องส่วนตัว (Using Employer's Property) การนำรถยนต์ส่วนกลางไปใช้ในกิจธุระ การชาร์จแบตเตอรี่อุปกรณ์ส่วนตัวในที่ทำงาน หรือการนำวัสดุสำนักงานกลับไปใช้ที่บ้าน โดยอ้างว่ามีมูลค่าเพียงเล็กน้อย

การทำงานพิเศษที่ขัดต่อหน้าที่ (Outside Employment) การรับจ้างเป็นที่ปรึกษาให้บริษัทเอกชนที่มีลักษณะงานทับซ้อนกับหน่วยงานต้นสังกัด ซึ่งทำให้เกิดการแบ่งแยกความจงรักภักดี (Divided Loyalty)

การเอื้อประโยชน์แก่เครือญาติ (Nepotism) การใช้อิทธิพลฝากฝังบุตรหลานเข้าทำงาน หรือการให้ข้อมูลภายใน (Inside Information) แก่พวกพ้องเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจ

ความอันตรายของหลุมพรางเหล่านี้ คือการที่ผู้กระทำมักใช้ ระบบคิดแบบฐานสิบ (Analog Thinking) เข้ามาหาเหตุผลเข้าข้างตนเองโดยมองว่าผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมสามารถยืดหยุ่น และนำมาปะปนกันได้ หากไม่สร้างความเสียหายระดับชาติ

๒) การประยุกต์ใช้กระบวนการคิด คิดได้ คิดดี คิดเป็น เพื่อป้องกันตนเอง เพื่อป้องกันตนเอง จากการตกลงไปในหลุมพรางของการทุจริตสี่เทา ปังเจกบุคคลจำเป็นต้องฝึกฝนและประยุกต์ใช้ทักษะทางปัญญาที่เป็นระบบ ซึ่งในหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาได้กำหนดเครื่องมือเชิงปฏิบัติการที่เรียกว่า กระบวนการ คิดได้ คิดดี คิดเป็น ไว่ดังนี้ (วัชรพล ประสารราชกิจ, ๒๕๖๑)

ประการที่ ๑ คิดได้ (Thinkable) การมีสติและรู้เท่าทันผลกระทบ คิดได้ หมายถึง ความสามารถในการยับยั้งชั่งใจและคาดการณ์ถึงผลลัพธ์ที่จะตามมาลงมือกระทำใด ๆ บุคคลต้องตระหนักรู้ว่าการกระทำที่ดูเหมือนเป็นเพียงธรรมเนียมปฏิบัตินั้น อาจนำมาซึ่งความเสียหายอย่างใหญ่หลวง ทั้งความเสียหายต่อประเทศชาติ และความสูญเสียในระดับส่วนบุคคล ต้องคิดได้ว่าหากกระทำการทุจริตสี่เทาแล้วถูกร้องเรียน ย่อมนำไปสู่การถูกตั้งกรรมการสอบสวน การถูกลงโทษทางวินัย หรือต้องโทษจำคุก ตลอดจนเสื่อมเสียเกียรติยศชื่อเสียงของตนเองและวงศ์ตระกูล การ คิดได้ จึงเป็นการปลูกจิตสำนึกแห่งความตระหนักภัยเพื่อสร้างแนวป้องกันด่านแรก

ประการที่ ๒ คิดดี (Think Good) การยึดมั่นในหลักคุณธรรมสากล คิดดี คือการปรับฐานความคิดให้อยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและการไม่เบียดเบียน ทั้งการไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และประเทศชาติ บุคคลที่คิดดีย่อมตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตน ยอมรับกฎระเบียบและกฎหมายอย่างเคร่งครัด ดำเนินชีวิตบนฐานของความสุจริตทางกาย วาจา และใจ ไม่ยอมรับข้ออ้างที่ว่า “ทุจริตบ้างไม่เป็นไรถ้าเราได้ประโยชน์” แต่ยึดถือสัจธรรมที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” เป็นเข็มทิศนำทาง (วิชญพงษ์ โพธิ์พิรุฬห์, ๒๕๖๓)

ประการที่ ๓ คิดเป็น (Think Smart) การใช้ระบบคิดฐานสองอย่างเด็ดขาด คิดเป็น ถือเป็นขั้นสูงสุดของกระบวนการป้องกันตนเอง โดยการนำเอา ระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) มาประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจทุกครั้งเมื่อต้องเผชิญกับพื้นที่สี่เทา ระบบคิดนี้สอนให้บุคคลมีความเด็ดขาด ประดุจระบบประมวลผลคอมพิวเตอร์ (๐ กับ ๑) กล่าวคือ ต้องแยกแยะเรื่องตำแหน่งหน้าที่ (ส่วนรวม) กับเรื่องส่วนตัวออกจากกันอย่างสิ้นเชิง การตัดสินใจมีเพียง “ใช่” กับ “ไม่ใช่” หรือ “ทำได้” กับ “ทำไม่ได้” โดยปราศจากพื้นที่สำหรับการรอมชอม หากสิ่งใดเป็นประโยชน์ส่วนรวม ห้ามนำมาเอื้อประโยชน์ส่วนตน หากมีผู้มามอบของขวัญให้ในฐานะเจ้าหน้าที่รัฐ ต้องใช้ระบบคิดฐานสองในการ ปฏิเสธ (No Gift Policy) ทั้งนี้ การคิดเป็นจึงเป็นเกราะกำบังที่แข็งแกร่งที่สุดในการหลุมพรางทุจริตสี่เทา

๓) การบูรณาการโมเดล STRONG เพื่อยกระดับความสามารถในการแยกแยะ นอกเหนือจากกระบวนการคิดขั้นพื้นฐานแล้ว การป้องกันการทุจริตสี่เทาอย่างยั่งยืนยังต้องอาศัยการยกระดับจิตใจผ่านโมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต ซึ่งเป็นนวัตกรรมทางความคิดที่ถูกออกแบบมาเพื่อสลายโครงสร้างของระบบอุปถัมภ์และผลประโยชน์ทับซ้อน การประยุกต์ใช้โมเดลนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สอดคล้องประสานกัน ดังนี้ (มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ, ๒๕๖๐)

S (Sufficient - ความพอเพียง) บุคคลต้องรู้จักพอประมาณ ไม่โลภ ไม่สร้างความต้องการทางวัตถุที่เกินตัว ซึ่งเป็นต้นเหตุที่ดึงดูดให้บุคคลแสวงหาประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่ ความ

พอเพียงในมิตินี้คือความสามารถทางจิตใจที่นำไปสู่การแยกแยะประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมได้อย่างอัตโนมัติ

T (Transparent - ความโปร่งใส) การดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงานต้องพร้อมให้สังคมตรวจสอบได้ ไม่ทำธุรกรรมหรือการตกลงใด ๆ ในที่ลับหรือในมุมมืด ซึ่งเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของการทุจริตสี่เทา

R (Realise - ความตื่นรู้) มีความรู้เท่าทันต่อสถานการณ์การทุจริตที่เปลี่ยนแปลงไป ตื่นรู้ถึงกลยุทธ์ของผู้ที่พยายามเข้ามาตีสนิทเพื่อหวังผลประโยชน์ระยะยาว และกล้าที่จะเป็นผู้แจ้งเบาะแสเมื่อพบเห็นความไม่ถูกต้อง

O (Onward - มุ่งไปข้างหน้า) มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาตนเองและหน่วยงานให้ปราศจากการคอร์รัปชัน ไม่ยอมจำนนต่ออุปสรรคหรือแรงกดดันจากผู้มีอิทธิพล

N (Knowledge - ความรู้) ศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ เช่น กฎหมาย ป.ป.ช. มาตราที่เกี่ยวกับการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ตลอดจนรู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมของการติดสินบนรูปแบบใหม่

G (Generosity - ความเอื้ออาทร) มีจิตสาธารณะ ช่วยเหลือผู้อื่นบนพื้นฐานของความถูกต้องตามกฎหมาย มิใช่การเอื้ออาทรแบบระบบอุปถัมภ์ที่ให้ความช่วยเหลือพวกพ้องโดยละเมิดกติกาของสังคม

๔) การประยุกต์ใช้หลักสังวรปธานเป็นกลไกเชิงป้องกันตามหลักพุทธธรรม ภายใต้มิติการบูรณาการองค์ความรู้สมัยใหม่เข้ากับพุทธธรรม การบริหารจัดการความเสี่ยงเพื่อป้องกันพฤติกรรม การทุจริตสี่เทาสามารถดำเนินการได้โดยอาศัยหลักสังวรปธาน อันหมายถึงความเพียรพยายามในการระมัดระวังและยับยั้งมิให้อกุศลธรรมหรือการทุจริตประทุพติมิชอบที่ยังไม่เกิดขึ้น ได้มีโอกาสเกิดขึ้น ซึ่งถือเป็นมาตรการเฝ้าระวังเชิงรุกในระดับจิตสำนึก (พระพรหมบัณฑิต, ๒๕๖๓)

การประยุกต์ใช้สังวรปธาน คือการมี สติสังวร ในการเฝ้าระวังความประพฤติและอารมณ์ของตนเอง เมื่อต้องเผชิญกับสิ่งเร้าที่เป็นผลประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สิน ตำแหน่ง หรือคำสรรเสริญ เียนยอที่แฝงเจตนาทุจริต บุคคลที่มีสังวรปธานจะมีคุณธรรมประกอบคือ หิริโอตตปละ (ความละอายและเกรงกลัวต่อบาป) ทำหน้าที่เป็นเบรคทางศีลธรรม ควบคุมไม่ให้ตนเองก้าวล่วงเข้าไปในพื้นที่สี่เทา การใช้หลักธรรมนี้ควบคู่กับระบบคิดฐานสอง จะทำให้การป้องกันการทุจริตเกิดขึ้นจาก มโนกรรม (จิตสำนึก) อย่างแท้จริง ก่อนที่จะสะท้อนออกมาเป็นการกระทำที่สุจริตและโปร่งใส

การประยุกต์ใช้วิธีคิดเพื่อป้องกันตนเองจากหลุมพรางของการทุจริตสี่เทา ถือเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ในรายวิชาการป้องกันและปราบปรามการทุจริต นักศึกษาและพลเมืองทุกคนต้องตระหนักว่า การทุจริตมิได้จำกัดอยู่เพียงเรื่องใหญ่โตระดับชาติ แต่แฝงตัวอยู่ในรูปแบบความคunning และค่านิยมที่ผิดเพี้ยนในชีวิตประจำวัน

การก้าวข้ามพื้นที่สี่เทาไปสู่ความโปร่งใส จำเป็นต้องอาศัยความกล้าหาญทางจริยธรรมในการปฏิเสธระบบอุปถัมภ์ ผ่านการประยุกต์ใช้กระบวนการคิด คิดได้ คิดดี คิดเป็น การยึดมั่นใน ระบบคิดแบบฐานสอง เพื่อแยกแยะผลประโยชน์อย่างเด็ดขาด และการหล่อหลอมจิตใจตามโมเดล STRONG ควบคู่ไปกับหลักธรรม สังวรปธาน เมื่อปัจเจกบุคคลมีภูมิคุ้มกันทางปัญญาที่เข้มแข็ง ย่อมส่งผลให้สังคมไทยก้าวหน้าไปสู่เป้าหมายของความเป็น สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต อย่างยั่งยืนตลอดไป

๔.๕ บทสรุป

การสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญานำไปสู่การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ด้านการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันอย่างยั่งยืน รากเหง้าของปัญหาการทุจริตในสังคมไทยไม่ได้เกิดจากความหละหลวมทางกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่เริ่มต้นมาจากสภาวะความพร่าเลือนทางจริยธรรมที่เรียกว่า การขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งเป็นพื้นที่สีเทาที่เจ้าหน้าที่รัฐหรือพลเมืองนำเอาสถานะ ตำแหน่งหน้าที่ หรือทรัพยากรของส่วนรวม ไปใช้เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว เครือญาติ หรือพวกพ้อง ไม่ว่าจะเป็นการรับของขวัญ การใช้อำนาจภายในหรือการเบียดบังเวลาราชการ (โกวิท พวงงาม, ๒๕๕๐)

การแก้ไขปัญหานี้สอดคล้องกับแนวทางของ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น (๒๑) การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๘๐) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) ที่ต้องเริ่มต้นจากการยกระดับ ระบบคิด ของปัจเจกบุคคล โดยการปรับโครงสร้างการคิดผ่าน หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๘) มุ่งสลายระบบคิดแบบฐานสิบ (Analog Thinking) ที่ยึดหยุ่น ประนีประนอมต่อความผิดพลาด และยอมรับข้ออ้างที่ว่า “ทุจริตบ้างไม่เป็นไร ถ้าเราได้ประโยชน์” ระบบคิดนี้เป็นรากฐานที่หล่อเลี้ยงสังคมอุปถัมภ์มาอย่างยาวนาน การเรียนรู้ในบทนี้จึงมุ่งเน้นการปลูกฝัง ระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) ซึ่งสอนให้บุคคลมีความเด็ดขาด ประดุจระบบประมวลผลคอมพิวเตอร์ (๐ กับ ๑) โดยสามารถแยกแยะเรื่องตำแหน่งหน้าที่การงานออกจากเรื่องส่วนตัวได้อย่างสิ้นเชิง และเห็นแก่ประโยชน์สาธารณะมาก่อนประโยชน์ส่วนตนเสมอ

นอกจากนี้ เพื่อให้การป้องกันการทุจริตมีประสิทธิภาพสูงสุดในยุคสมัยใหม่ จึงได้มีการบูรณาการองค์ความรู้ด้าน จิตวิทยาพฤติกรรม (Behavioral Economics) และทฤษฎีการชี้นำพฤติกรรม (Nudge Theory) เข้ามาเป็นเครื่องมือเชิงรุก ทฤษฎีนี้มุ่งเน้นการออกแบบโครงสร้างทางเลือกในสภาพแวดล้อม เพื่อ สะกด หรือจูงใจอย่างแนบเนียนให้พลเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐตัดสินใจกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง โปร่งใส และเคารพกติกาของสังคมโดยสมัครใจ (นันทพร ทับทิมไพโรจน์, ๒๕๖๑)

ในขณะเดียวกัน การรับมือกับ การทุจริตสีเทา (Grey Corruption) ซึ่งมักแฝงตัวมากับธรรมเนียมปฏิบัติและความเกรงใจ ต้องอาศัยกระบวนการกล่อมเกลางานสังคมเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ โดยมีเครื่องมือเชิงปฏิบัติการที่สำคัญคือ ทักษะ คิดได้ คิดดี คิดเป็น ที่เน้นการมีสติไตร่ตรองถึงผลกระทบก่อนลงมือกระทำ การบูรณาการร่วมกับนวัตกรรมทางความคิด โมเดล STRONG (จิตพอเพียงต้านทุจริต) จะช่วยสร้างจิตสำนึกที่มีความพอเพียง โปร่งใส ตื่นรู้ มุ่งไปข้างหน้า ฝ่าฟันความรู้ และเอื้ออาทรบนความถูกต้อง

การยกระดับจิตสำนึกตามแนวทางพระพุทธศาสนา ผ่านหลักธรรม สังวรปธาน ซึ่งหมายถึงการเพียรระงับยับยั้งมิให้การทุจริตที่ยังไม่เกิดได้เกิดขึ้น โดยอาศัยสติสัมปชัญญะและคุณธรรม หิริโอตตปละ (ความละอายและเกรงกลัวต่อบาป) เป็นเครื่องควบคุมอารมณ์และพฤติกรรม ถือเป็นเกราะกำบังที่แข็งแกร่งที่สุด

เมื่อพลเมืองสามารถผสานระบบคิดดิจิทัล เข้ากับจิตพอเพียง และหลักธรรมทางศาสนาได้อย่างสมบูรณ์ จะก่อให้เกิดภูมิคุ้มกันทางจริยธรรมที่มั่นคง เป็นรากฐานในการสร้างสรรค์สังคมไทยให้เป็นสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตและนำพาประเทศชาติก้าวข้ามวิกฤตความเสื่อมทราม ไปสู่การพัฒนาที่โปร่งใสและยั่งยืนสืบไป

๔.๖ คำถามท้ายบท

๑) คำถาม จงอธิบายความหมายของ การขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์สาธารณะ พร้อมทั้งยกตัวอย่างรูปแบบของการขัดกันแห่งผลประโยชน์ในพื้นที่สี่เหลี่ยมอย่างน้อย ๒ รูปแบบ

แนวคำตอบ

การขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์สาธารณะ (ผลประโยชน์ทับซ้อน) หมายถึง สถานการณ์ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้ดำรงตำแหน่งสาธารณะ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ต้องตัดสินใจหรือกระทำการใด ๆ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม กลับมี ผลประโยชน์ส่วนตน (ทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน) เข้ามาแอบแฝงหรือมีส่วนได้เสีย ทำให้การใช้ดุลยพินิจบิดเบือนไปจากหลักธรรมาภิบาลและเอื้อประโยชน์ต่อตนเองหรือพวกพ้องแทน

ตัวอย่างรูปแบบ (เลือก ๒ รูปแบบ)

การรับผลประโยชน์ต่าง ๆ เช่น การรับของขวัญ การลดราคาพิเศษ จากผู้มาติดต่อราชการ ซึ่งสร้างสภาวะหนี้บุญคุณ (ซึ่งในปัจจุบันถูกควบคุมเข้มข้นขึ้นด้วยแนวปฏิบัติ “No Gift Policy” ทั่วทุกหน่วยงาน)

การทำงานพิเศษ เช่น การนำเวลาราชการหรือใช้ความรู้จากตำแหน่งหน้าที่ไปรับจ้างเอกชนที่ทับซ้อนกับงานของรัฐ

การรู้หรือใช้ข้อมูลภายใน เช่น การนำข้อมูลราคากลางโครงการรัฐ ไปบอกให้พวกพ้องทราบล่วงหน้าเพื่อแสวงหากำไร

การใช้ทรัพย์สินของราชการเพื่อการส่วนตัว เช่น การนำรถส่วนกลาง กระดาษ หรืออุปกรณ์ของรัฐไปใช้ส่วนตัว

๒) คำถาม ระบบคิดแบบฐานสิบ (Analog Thinking) และระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) มีความแตกต่างกันอย่างไร และระบบคิดใดที่มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมระบบอุปถัมภ์ จงอธิบาย

แนวคำตอบ

ระบบคิดแบบฐานสิบ (Analog) เป็นระบบคิดที่มีความยืดหยุ่น มีพื้นที่ตรงกลาง (๐-๙) บุคคลที่มีระบบคิดนี้มักแยกเรื่องส่วนตัวและเรื่องงานออกจากกันไม่ได้ มีการนำผลประโยชน์มาปะปนกัน และมักหาเหตุผลเข้าข้างตนเองเพื่อประนีประนอมให้กับการทุจริตเล็ก ๆ น้อย ๆ

ระบบคิดแบบฐานสอง (Digital) เป็นระบบคิดเชิงบรรทัดฐานที่เด็ดขาด (๐ กับ ๑ หรือ ทำได้ กับทำไม่ได้) ไม่มีพื้นที่สีเทา บุคคลที่มีระบบคิดนี้จะสามารถแยกประโยชน์ส่วนตนออกจากประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างสิ้นเชิง

ความสัมพันธ์กับระบบอุปถัมภ์ ระบบคิดแบบฐานสิบ มีความสัมพันธ์โดยตรงกับระบบอุปถัมภ์ เพราะเป็นระบบคิดที่สร้างความชอบธรรมให้กับการเล่นพรรคเล่นพวก เอื้อประโยชน์ให้เครือข่ายญาติ โดยใช้ข้ออ้างเรื่องความเกรงใจและการตอบแทนบุญคุณมาเบียดบังผลประโยชน์ของชาติ

๓) คำถาม ทฤษฎีการชี้นำพฤติกรรม (Nudge Theory) นำกรอบแนวคิด EAST Framework มาประยุกต์ใช้เพื่อลดโอกาสการทุจริตได้อย่างไร จงอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ

แนวคำตอบ กรอบแนวคิด EAST Framework เป็นการออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อชักนำพฤติกรรมไปสู่ความสุจริต ประกอบด้วย ๔ ประการ ได้แก่

Easy (การทำให้ง่าย) ลดความซับซ้อนให้การทำความดีหรือการตรวจสอบเป็นเรื่องง่าย เช่น การสร้างระบบสแกน QR Code สำหรับการแจ้งเบาะแสการทุจริตที่สะดวกและรวดเร็ว

Attractive (การทำให้ดึงดูด) ดึงดูดความสนใจให้อยู่ในจริยธรรม เช่น การติดป้ายกราฟิกนโยบายไม่รับของขวัญ (No Gift Policy) ที่จุดติดต่อราชการให้เห็นเด่นชัด

Social (การทำให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคม) ใช้บรรทัดฐานสังคมสร้างแรงกดดันบวก เช่น การสร้างแนวร่วมประกาศเจตนารมณ์ต่อต้านการทุจริต ทำให้ผู้กระทำผิดกลัวการถูกลงโทษทางสังคม (Social Sanction)

Timely (การทำให้ถูกที่ถูกเวลา) การสะกิดในจังหวะที่มีความเสี่ยง เช่น การตั้ง Pop-up แจ้งเตือนข้อกฎหมายในระบบคอมพิวเตอร์ก่อนที่เจ้าหน้าที่จะกดอนุมัติงบประมาณ

๔) คำถาม เมื่อต้องเผชิญกับหลุมพรางของ การทุจริตสีเทา (Grey Corruption) บุคคลควรนำกระบวนการกล่อมเกลางานสังคมและความคิด คิดได้ คิดดี คิดเป็น มาใช้เป็นเกราะป้องกันตนเองอย่างไร

แนวคำตอบ การทุจริตสีเทาเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่แฝงมาด้วยความเคยชิน สามารถป้องกันได้โดยกระบวนการ ดังนี้

คิดได้ (Thinkable) การมีสติยับยั้งชั่งใจ คาดการณ์ถึงผลกระทบและความเสียหายที่จะเกิดขึ้นต่อตนเอง ครอบครัว และประเทศชาติ รวมทั้งตระหนักถึงบทลงโทษทางกฎหมายหากตกลงไปในหลุมพรางนั้น

คิดดี (Think Good) การปรับฐานความคิดสู่ความรับผิดชอบ ยึดมั่นในหลักคุณธรรมสากลว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ดำเนินชีวิตบนความพอเพียงและไม่เบียดเบียนผู้อื่น

คิดเป็น (Think Smart) การประยุกต์ใช้ ระบบคิดแบบฐานสอง เพื่อแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมออกจากกันอย่างเด็ดขาด มีความกล้าหาญทางจริยธรรมที่จะปฏิเสธผลประโยชน์ทับซ้อนทันที (ทำได้ หรือ ทำไม่ได้ เท่านั้น)

๕) คำถาม การประยุกต์ใช้หลักธรรม สังวรปธาน ในทางพุทธศาสนา มีความสอดคล้องกับคุณลักษณะความพอเพียง (S) และความตื่นรู้ (R) ในโมเดล STRONG (จิตพอเพียงต้านทุจริต) อย่างไรในการสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต

แนวคำตอบ

สังวรปธาน คือ ความเพียรระวังยับยั้งมิให้การทุจริตที่ยังไม่เกิดได้เกิดขึ้น โดยมีหิริโอตตปปะ (ความละอายและเกรงกลัวต่อบาป) เป็นเครื่องควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมเมื่อเผชิญกับสิ่งเร้า

ความสอดคล้องกับโมเดล STRONG สังกะยารูปเป็นกลไกสำคัญที่สร้างให้เกิด ความตื่นรู้ (Realise - R) ทำให้บุคคลมีสภาวะกระตือรือร้นของการทุจริตอย่างรู้เท่าทัน ในขณะเดียวกัน การระงับยับยั้งตนเองจากกิเลสและกิเลสทางใจก็เป็นการพัฒนาจิตใจให้เข้าถึง ความพอเพียง (Sufficient - S) ที่รู้จักพอประมาณ ไม่โลภ และไม่แสวงหาประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่

การบูรณาการทั้งสองส่วนนี้ เป็นการฉีควัคซีนทางปัญญาที่เริ่มจากการควบคุม มโนกรรม (จิตสำนึก) นำไปสู่การประพฤติสุจริต ซึ่งเป็นรากฐานของการยกระดับปัจเจกบุคคลสู่การเป็น พลเมือง ตื่นรู้ และร่วมสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตได้อย่างยั่งยืน

๔.๗ รายการอ้างอิง

เอกสารอ้างอิงภาษาไทย

กิตติศักดิ์ รัฐประเสริฐ. (๒๕๕๗). การทุจริตในวงราชการไทย การสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านแนวทางการแก้ไขปัญหาจากผู้นำและบุคคลสำคัญของประเทศไทย. วารสาร มจร.วิชาการ, ๑๘ (๓๕), ๖๑-๗๔.

โกวิทย์ พวงงาม. (๒๕๕๐). แนวทางการพัฒนาและเสริมสร้างกลไกการป้องกันการทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จารุวรรณ สุขุมลพงษ์. (๒๕๕๖). แนวโน้มของคอร์รัปชันในประเทศไทย. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

ชูป กาญจนประกร. (๒๕๑๔). ระบบอุปถัมภ์ การบริหารบุคคลในประเทศไทย. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ทิพาดี เมฆสุวรรณ. (๒๕๔๓). พฤติกรรมการคอร์รัปชันของข้าราชการไทยกับประเทศอื่น. สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. (๒๕๖๒). การคอร์รัปชันทางการเมือง ความเป็นมาและแนวทางป้องกันแก้ไข. วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๖(๒), ๔๖๓-๔๗๕.

นันทพร ทับทิมไพโรจน์. (๒๕๖๑). Nudge Theory แอปบังคับอยู่ลับหลัง. Sasin Management Consulting.

ปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล. (๒๕๕๘). พลเมืองศึกษาพัฒนาการเมืองไทย โดยสร้างประชาธิปไตยที่คน. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

พระพรหมบัณฑิต. (๒๕๖๓). สุจริตธรรมกถา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พิเชฐ ทั้งโต. (๒๕๕๙). พุทธธรรมกับการป้องกันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย. วารสาร จันทรเกษมสาร, ๒๒(๔๓), ๑-๑๕.

มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ. (๒๕๖๐). STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ. (๒๕๖๒). การประยุกต์หลักความพอเพียงด้วยโมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

- เลิศพร อุดมพงษ์. (๒๕๖๐). *การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic/Citizenship Education) ในการส่งเสริมบทบาทของภาคพลเมืองในการเมืองระบบตัวแทน แนวทางที่ยั่งยืนผ่านประสบการณ์จากต่างประเทศ*. สถาบันพระปกเกล้า.
- วัชรพล ประสารราชกิจ. (๒๕๖๑). *หลักสูตรสร้างวิทยากรผู้นำการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- วิทยากร เชียงกุล. (๒๕๔๙). *แนวทางปราบคอร์รัปชันอย่างได้ผล เปรียบเทียบไทยกับประเทศอื่น*. สำนักพิมพ์สายธาร.
- วิชญพงษ์ โพธิ์พิรุฬห์. (๒๕๖๓). *ราชการไทยไร้คอร์รัปชัน การสำรวจความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่รัฐต่อการแจ้งเบาะแสการทุจริต*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.).
- ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงสาธารณสุข. (๒๕๖๔). *หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา*. ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงสาธารณสุข.
- สมพร เทพสิทธิ. (๒๕๔๙). *เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ*. สมาคมสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย.
- สังคีต พิริยะรังสรรค์. (๒๕๕๙). *โครงการส่งเสริมและสนับสนุนมาตรการลงโทษทางสังคม*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๑). *หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education)*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๓). *ประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์การรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดโดยชอบธรรมของเจ้าพนักงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๖๓*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๖). *แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น (๒๑) การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๘๐) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม)*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๘). *หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๘)*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สุวรรณา ตุลยวสินพงศ์, และคณะ. (๒๕๔๖). *รายงานผลการวิจัยเรื่องความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม*. สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.

เอกสารอ้างอิงภาษาต่างประเทศ

- Behavioural Insights Team. (2014). *EAST: Four simple ways to apply behavioural insights*. Behavioural Insights Team. <https://www.bi.team/publications/east-four-simple-ways-to-apply-behavioural-insights/>

- Cressey, D. R. (1953). *Other people's money: A study in the social psychology of embezzlement*. Free Press.
- Klitgaard, R. (2015). *Addressing corruption together*. Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Shleifer, A., & Vishny, R. W. (1993). Corruption. *The Quarterly Journal of Economics*, 108(3), 599–617.
- Thaler, R. H., & Sunstein, C. R. (2008). *Nudge: Improving decisions about health, wealth, and happiness*. Yale University Press.
- Whitmeyer, J. M. (2000). Social sanction. In E. F. Borgatta & R. J. V. Montgomery (Eds.), *Encyclopedia of sociology* (2nd ed., pp. 2654–2661). Macmillan Reference USA.

แผนการจัดการเรียนรู้ประจำบท (Lesson Plan) บทที่ ๕

ระยะเวลา สัปดาห์ที่ ๗ - ๙ (รวม ๙ ชั่วโมง โดยรวมสัปดาห์สอบกลางภาค)

๑) การจัดความสอดคล้องของผลลัพธ์การเรียนรู้ (Alignment of Learning Outcomes)

แผนการสอนนี้ถูกออกแบบเพื่อตอบสนองต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ในระดับต่าง ๆ ดังนี้

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (Program Learning Outcomes PLOs)

PLO ๑ รอบรู้ในศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ บูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อไปพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีความรับผิดชอบ

Sub PLO ๑.๒ ประยุกต์ใช้ศาสตร์แนวคิด ทฤษฎีสมัยใหม่ในการพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคม มีจิตอาสาและมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับรายวิชา (Course Learning Outcomes CLOs)

CLO ๒ ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์สาเหตุเชิงโครงสร้าง วิพากษ์ช่องโหว่ทางกฎหมาย และนโยบาย ประเมินความเสี่ยงทางเทคโนโลยีและการทุจริตรูปแบบใหม่ (เช่น อาชญากรรมทางไซเบอร์ และการทุจริตผ่าน AI) เพื่อประยุกต์ใช้ศาสตร์ดังกล่าวในการนำเสนอแนวทางหรือกลไกสกัดกั้นการทุจริตที่สอดคล้องกับบริบทของการทำงานจริง

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับบทเรียน (Lesson Learning Outcomes LLOs) ที่ปรับปรุงใหม่

LLO ๕.๑ ผู้เรียนสามารถอธิบายพลวัตของการเปลี่ยนผ่านระบบคิดแบบฐานสิบ (Analog Thinking) สู่ระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) และวิเคราะห์องค์ประกอบของสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตได้อย่างถูกต้อง

LLO ๕.๒ ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีการต่อต้านคอร์รัปชัน ร่วมกับโมเดล STRONG เพื่อออกแบบและนำเสนอมาตรการทางสังคม (Social Sanction) ได้อย่างสร้างสรรค์และรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล

LLO ๕.๓ ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์สิทธิและหน้าที่ของพลเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๕๐ (๑๐) รวมถึงความสำคัญของกลไกการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสได้

LLO ๕.๔ ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ทักษะการทำงานเป็นทีมเพื่อสร้างพหุเครือข่ายทางสังคม (CSOs) ท่ามกลางความแตกต่างทางวิชาชีพและสังคมพหุวัฒนธรรมเพื่อขับเคลื่อนการต้านทุจริตได้

๒) การพัฒนาโดเมนการเรียนรู้ (K-S-E-C Mapping)

การจัดการเรียนการสอนในบทนี้ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ครอบคลุมคุณลักษณะดังต่อไปนี้

ความรู้ (Knowledge) เข้าใจความแตกต่างระหว่างระบบคิดแบบฐานสิบและฐานสอง เข้าใจกลไกการลงโทษทางสังคมผ่านสื่อออนไลน์ ตลอดจนสิทธิและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการตรวจสอบภาครัฐและการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส

ทักษะ (Skills) พัฒนาทักษะการวิเคราะห์เชิงตรรกะ ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) เพื่อป้องกันการเกิด Cyberbullying และทักษะการทำงานเป็นทีมแบบพหุเครือข่ายข้ามวิชาชีพ

จริยธรรม (Ethics) มีสิทธิोटต็ปะ (ความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป) ประยุกต์ใช้หลักปทานปธานเพื่อไม่ยินยอมต่อการทุจริต และยึดมั่นในความเอื้ออาทรบนฐานจริยธรรมที่ถูกต้อง

ลักษณะบุคคล (Character) มีความตื่นรู้ (Realise) มีความกล้าหาญทางจริยธรรมในการปกป้องผลประโยชน์สาธารณะ และเคารพความแตกต่างหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม

๓) ตารางการออกแบบการเรียนรู้การสอน (Constructive Alignment Matrix)

โครงสร้างการเรียนรู้ถูกจัดแบ่งในสัปดาห์ที่ ๗ ถึง ๙ โดยใช้ยุทธศาสตร์การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ตามตารางที่ ๕.๑

สัปดาห์ที่	หัวข้อเนื้อหา	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	การวัดและประเมินผล
๗	มาตรการทางสังคมและการไม่ทนต่อการทุจริต ๕.๑ พลวัตและองค์ประกอบของสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต (รวมถึง Digital/Analog Thinking และโมเดล STRONG) ๕.๒ การสร้างมาตรการทางสังคม (Social Sanction) และดาบสองคมของการลงโทษทางสังคม	บรรยายและระดมสมอง (Lecture & Brainstorming) ผู้สอนอธิบายระบบคิดแบบฐานสอง และหลักสิทธิोटต็ปะ กิจกรรมกลุ่มย่อย วิเคราะห์กรณีศึกษาข่าวในสื่อสังคมออนไลน์ และเสนอไอเดีย Social Sanction ที่ไม่ละเมิดสิทธิและไม่เป็น Cyberbullying	Formative Assessment ประเมินคุณภาพของการนำเสนอ ไอเดียและการวิเคราะห์กรณีศึกษา ตอบสนอง CLO ๒, LLO ๕.๑, ๕.๒
๘	การประเมินผลกลางภาค	การสอบข้อเขียนเชิงวิเคราะห์ วิจารณ์สถานการณ์ (Essay/Case Analysis)	Summative Assessment คะแนนสอบกลางภาค ตอบสนอง CLO ๑, ๒
๙	เครือข่ายเฝ้าระวังและพหุวัฒนธรรม ๕.๓ บทบาทของพลเมืองดีสิทธิตามรัฐธรรมนูญฯ และการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส	บรรยายเชิงปฏิสัมพันธ์ (Interactive Lecture) อภิปรายความสำคัญของมาตรา ๕๐ (๑๐) และ มาตรา ๖๓ แห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๐	Formative Assessment ประเมินการให้เหตุผลและการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน

ลำดับที่	หัวข้อเนื้อหา	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	การวัดและประเมินผล
	๕.๔ ทักษะการทำงานเป็นทีม การสร้างแนวร่วมพหุเครือข่ายทางสังคม (CSOs) และความหลากหลายทางวิชาชีพ	เทคนิค Think-Pair-Share วิเคราะห์อุปสรรคทางวัฒนธรรม องค์การและเสนอแนวทางการทำงานร่วมกันระหว่างวิชาชีพที่แตกต่างกัน	ตอบสนอง CLO ๒, LLO ๕.๓, ๕.๔

๔) เกณฑ์การประเมินผล (Analytic Rubric)

ประเด็นประเมิน	ดีเยี่ยม (๔)	ดี (๓)	พอใช้ (๒)	ปรับปรุง (๑)
การประยุกต์ใช้แนวคิด (Knowledge & Application)	ประยุกต์ใช้ระบบคิดแบบฐานสองและโมเดล STRONG ในการออกแบบมาตรการ Social Sanction ได้อย่างสมเหตุสมผลและปฏิบัติได้จริง	นำเสนอแนวคิดได้สอดคล้องกับบริบท แต่ยังมีขาดความชัดเจนในการเชื่อมโยงกับระบบคิดแบบฐานสองหรือโมเดล STRONG	นำเสนอมาตรการได้ตามแนวคิดพื้นฐาน แต่ยังมีความสัมพันธ์ระหว่างประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม	ไม่สามารถนำเสนอมาตรการที่สมเหตุสมผลหรือยังคงสะท้อนระบบคิดที่ประนีประนอมต่อการทุจริต
การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมและการรู้เท่าทันสื่อ (Ethical Reasoning & Media Literacy)	วิเคราะห์ผลกระทบได้ลึกซึ้ง มีความตระหนักในหลักสิทธิोटตตปะและมีแนวทางป้องกันปัญหา Cyberbullying อย่างชัดเจน	ให้เหตุผลสนับสนุนได้ดี แต่อาจขาดความรัดกุมในประเด็นการรู้เท่าทันสื่อหรือการป้องกันการละเมิดสิทธิ	ให้เหตุผลแบบผิวเผิน ขาดการเชื่อมโยงกับหลักจริยธรรมหรือความเสี่ยงของการใช้สื่อสังคมออนไลน์	ขาดการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม และเสนอมาตรการที่สุ่มเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน
การทำงานเป็นทีมในสังคมพหุวัฒนธรรม (Teamwork & Collaboration)	สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วม ยอมรับความแตกต่างทางวิชาชีพ/ความคิด สะท้อนทักษะการสร้างวัฒนธรรม	สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วม และสามารถตกลงหาข้อสรุปเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมได้ดี	สมาชิกบางคนผูกขาดการทำงาน ขาดการประนีประนอมเชิงสันติวิธีในการรับฟังความเห็นต่าง	ขาดความร่วมมือเกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวกหรือนำระบบอุปถัมภ์มาใช้ในการทำงานกลุ่ม

	ความไว้วางใจได้ อย่างดียเยี่ยม			
--	-----------------------------------	--	--	--

๕) ทรัพยากรและสื่อการเรียนรู้ (Learning Resources)

เอกสารประกอบการสอนรายวิชา GE ๑๐๐๕ บทที่ ๕ สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

กรณีศึกษา (Case Studies) เกี่ยวกับวาทกรรม “โกงแต่เก่ง” และผลกระทบจากการทุจริตเชิงนโยบาย

สื่อวีดิทัศน์แสดงบทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ในการเปิดโปงการทุจริต และตัวอย่างการขับเคลื่อนของพหุเครือข่ายทางสังคม (CSOs)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ (หมวด ๔ มาตรา ๕๐ และหมวด ๕ มาตรา ๖๓)

บทที่ ๕

สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเป็นความท้าทายระดับสากลและเป็นวิกฤตการณ์ที่บ่อนทำลายรากฐานการพัฒนาของประเทศไทยมาอย่างยาวนาน การทุจริตไม่เพียงแต่สร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาล แต่ยังตอกย้ำความเหลื่อมล้ำทางสังคม และลดทอนขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ในอดีตสังคมไทยบางส่วนมักตกอยู่ในหลุมพรางของความคุ้นชินและค่านิยมที่ผิดเพี้ยน โดยมองว่าการทุจริตเป็นเรื่องปกติที่ยอมรับได้ เกิดวาทกรรมในลักษณะที่ว่า ทุจริตบ้างไม่เป็นไรถ้าเราได้ประโยชน์ หรือโกงแต่เก่งดีกว่าคนซื่อที่ทำงานไม่เป็น ซึ่งค่านิยมเหล่านี้เป็นตัวเร่งที่ทำให้สังคมไทยกลายเป็นสังคมที่เอื้อต่อการคอร์รัปชัน

การพึ่งพากลไกการบังคับใช้กฎหมายเพียงมิติเดียวจึงไม่อาจนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนได้ หากปราศจากการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของประชาชน แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) และแผนปฏิบัติการด้านการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ ระยะที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงในระดับฐานราก จึงได้กำหนดเป้าหมายในการสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต (Zero Tolerance Society) ซึ่งหมายถึงสถานะที่พลเมืองมีระบบคิดที่สามารถแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวมออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด

กระบวนการนี้เริ่มต้นจากการกล่อมเกลாதองศาทางสังคมในทุกช่วงวัย เพื่อสร้างวัฒนธรรมต้านทุจริตและปลูกฝังความพอเพียง มีวินัย ซื่อสัตย์สุจริต และความเป็นพลเมืองดีที่มีจิตสาธารณะ เมื่อบุคคลมีพื้นฐานจิตใจที่พอเพียง ย่อมนำไปสู่ความตระหนักรู้และเกิดความละเอียดต่อการกระทำ ความผิด ไม่ยอมรับ และต่อต้านการทุจริตทุกรูปแบบการขับเคลื่อนสังคมไปสู่สถานะที่ไม่ทนต่อการทุจริตนั้น มีความสอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลัก หิริโอตตปเป หรือความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันระดับปัจเจกบุคคล และเมื่อผนวกเข้ากับหลัก ปธานปธาน (เพียรละทิ้งการทุจริตที่เกิดขึ้นแล้ว) จะส่งผลให้บุคคลไม่นิ่งเฉยต่อปัญหาทุจริตในสังคม กล้าที่จะเป็นหูเป็นตา และสอดส่องดูแลความถูกต้อง พฤติกรรมที่ไม่ทนต่อการทุจริตนี้ จะพัฒนาไปสู่กลไกการลงโทษทางสังคมซึ่งเป็นเครื่องมือในการกดดันทางจิตใจต่อผู้ที่กระทำการทุจริต ตั้งแต่การว่ากล่าวตักเตือน การเปิดเผยข้อมูลให้สาธารณชนรับรู้ ไปจนถึงการคว่ำบาตร ซึ่งจะช่วยระงับยับยั้งพฤติกรรมมิชอบไม่ให้ลุกลามในสังคม นอกเหนือจากการสร้างบรรทัดฐานใหม่ทางสังคมแล้ว สิ่งที่เป็นหัวใจสำคัญในการต่อต้านการทุจริตเชิงโครงสร้าง คือ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในระดับที่ตื่นรู้และพร้อมลงมือปฏิบัติ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้รับรองและยกระดับบทบาทนี้ โดยบัญญัติไว้ในหมวด ๔ มาตรา ๕๐ ว่าบุคคลมีหน้าที่ต้องไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตและประพฤติมิชอบทุกรูปแบบ พร้อมทั้งกำหนดให้รัฐต้องมีกลไกคุ้มครองผู้ชี้เบาะแสร้อย่างเข้มงวด การตื่นรู้ของพลเมืองที่เคารพในสิทธิและหน้าที่ของตน ผนวกกับการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายภาคประชาสังคม จะเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญในการติดตาม ตรวจสอบ และสร้างความโปร่งใสให้เกิดแก่องค์กรของรัฐและเอกชน ดังนั้น ในบทที่ ๕ นี้ ผู้เรียนจะได้ศึกษาถึงพลวัตและองค์ประกอบของการสร้างสังคมที่ไม่

ทนต่อการทุจริต ทำความเข้าใจถึงกลไกการสร้างมาตรการทางสังคมที่เหมาะสม ตลอดจนเรียนรู้ บทบาทและสิทธิของพลเมืองในการตรวจสอบและเฝ้าระวังภาครัฐ การพัฒนาทักษะการทำงานเป็น ทีมท่ามกลางสังคมพหุวัฒนธรรมเพื่อสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังที่มีประสิทธิภาพ การศึกษาเนื้อหาในบท นี้จะเป็นก้าวสำคัญที่หล่อหลอมให้นักศึกษากลายเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า มีความกล้าหาญทาง จริยธรรม และเป็นกำลังหลักในการนำพาประเทศชาติก้าวข้ามวิกฤตการทุจริตคอร์รัปชันได้อย่าง ยั่งยืน

๕.๑ พลวัตและองค์ประกอบของสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต (Zero Tolerance Society)

วิกฤตการทุจริตในสังคมไทยฝังรากลึกจากค่านิยมและกระบวนทัศน์ที่ประนีประนอมต่อ ความผิดพลาด เช่น วาทกรรม “โกงแต่เก่ง” นำไปสู่การยอมรับการทุจริตสีเทา (Grey Corruption) แผนปฏิบัติการด้านการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ ระยะที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) จึง มุ่งเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์ของพลเมืองสู่การ สร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต (Zero Tolerance Society) ซึ่งหมายถึงสภาวะที่ทุกภาคส่วนมีระบบคิดในการปฏิเสธ ไม่ยอมรับ และไม่เพิกเฉยต่อการ ทุจริตคอร์รัปชันในทุกรูปแบบ พลวัตของการเปลี่ยนผ่านการจะก้าวสู่สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการกล่อมเกลாதองสังคมเพื่อสลาย ระบบคิดแบบฐานสิบ (Analog Thinking) ที่มักนำประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมมาปะปนกัน และมุ่งปลูกฝัง ระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) ซึ่งมีความเด็ดขาดในการแยกแยะผลประโยชน์ออกจากกัน (ทำได้หรือทำไม่ได้) เมื่อพลเมืองมีระบบคิดที่ถูกต้อง ย่อมเกิดความตื่นรู้และแสดงความกล้าหาญทางจริยธรรมในการ ปกป้องส่วนรวม

องค์ประกอบสำคัญของสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต การขับเคลื่อนสังคมให้เกิดสภาวะที่ไม่ทน ต่อการทุจริตอย่างเป็นรูปธรรม ประกอบด้วยปัจจัยหลัก ๕ ประการ ดังนี้

๑) การปฏิเสธและไม่ยอมรับ การสร้างความตระหนักรู้และต่อต้านพฤติกรรมทุจริตทุกรูป แบบอย่างเด็ดขาด โดยเริ่มต้นจากการปฏิบัติในระดับจุลภาค เช่น การปฏิบัติตามนโยบายงดรับ ของขวัญ (No Gift Policy) อย่างเคร่งครัด

๒) การมีจิตสำนึกเคารพกฎหมายและศีลธรรม การยึดมั่นในหลักความซื่อสัตย์สุจริตและ ประยุกต์ใช้หลักทริโอดตัมปะ (ความละอายและเกรงกลัวต่อผลของการกระทำผิด) โดยให้ความสำคัญ กับความถูกต้องทางกฎหมายเหนือกว่าระบบความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์

๓) การเฝ้าระวังของภาคประชาชน การที่พลเมืองมีความตระหนักรู้ในสิทธิและหน้าที่ตาม รัฐธรรมนูญ และยกระดับสู่การเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ ซึ่งมีบทบาทเชิงรุกในการตรวจสอบ สอดส่องดูแล และแจ้งเบาะแสเมื่อพบพฤติการณ์การใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบ

๔) กลไกการลงโทษทางสังคม การแสดงออกของสังคมในเชิงปฏิเสธ การคว่ำบาตร หรือการ ประณามผู้กระทำการทุจริต เพื่อสร้างกลไกการควบคุมทางสังคมที่ส่งผลให้บุคคลเกิดความเกรงกลัว ต่อการละเมิดบรรทัดฐานทางสังคมและธรรมาภิบาล

๕) การประยุกต์ใช้ตัวแบบ STRONG (STRONG Model) การบูรณาการแนวคิดจิตพอเพียง ด้านทุจริตเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางพฤติกรรมในการป้องกันการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน เสริมสร้าง ความโปร่งใส และยกระดับความรู้เท่าทันต่อพลวัตของการทุจริตคอร์รัปชันในสังคม สังคมที่ไม่ทนต่อ

การทุจริตจึงเปรียบเสมือนกลไกทางพฤติกรรมศาสตร์และโครงสร้างที่สำคัญที่สุดในการผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เพื่อก้าวข้ามวิกฤตคอร์รัปชันอย่างยั่งยืน

๕.๑.๑ นิยามและสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมสังคม Zero Tolerance

การทุจริตคอร์รัปชันเป็นอาชญากรรมที่บ่อนทำลายรากฐานความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ ปัญหาที่ฝังรากลึกในสังคมไทยประการหนึ่งคือการมีค่านิยมที่ผิดเพี้ยนและการยอมรับพฤติกรรมการทุจริตที่แฝงมาในรูปแบบของระบบอุปถัมภ์ การตอบแทนบุญคุณ หรือการรับสินน้ำใจเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งนำไปสู่การเกิด พื้นที่สีเทาทางจริยธรรม ด้วยเหตุนี้แผนปฏิบัติการด้านการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ ระยะที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐) จึงได้ให้ความสำคัญกับการปรับทัศนคติของประชาชนไปสู่การสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต

๑) นิยามของสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต คำว่า สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต (Zero Tolerance Society) ในเชิงวิชาการด้านการต่อต้านการคอร์รัปชัน หมายถึง สภาวะทางสังคมที่ประชากรและองค์กรทุกภาคส่วน มีระบบความคิด ค่านิยม และบรรทัดฐานร่วมกันในการปฏิเสธ ไม่ยอมรับ และไม่เพิกเฉยต่อการกระทำทุจริตหรือการประพฤติมิชอบในทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการทุจริตนั้นจะมีมูลค่ามหาศาลในระดับโครงสร้าง หรือเป็นเพียงการเบียดบังผลประโยชน์ของรัฐเพียงเล็กน้อยในระดับปัจเจกบุคคลก็ตาม รากฐานสำคัญของนิยามนี้ คือการที่พลเมืองได้รับการปลูกฝัง ระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) ซึ่งเป็นระบบการคิดวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรทัดฐานที่เด็ดขาด ประดุจระบบประมวลผลคอมพิวเตอร์ที่มีเพียงตรรกะ ๑ กับ ๐ กล่าวคือ พลเมืองจะสามารถแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวมออกจากกันอย่างสิ้นเชิง การตัดสินใจกระทำใด ๆ จะมีเพียงทางเลือกว่า ทำได้หรือทำไม่ได้ โดยปราศจากข้ออ้างในการหาเหตุผลเข้าข้างตนเองเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทับซ้อน เมื่อเปรียบเทียบกับอดีต สังคมไทยมักใช้ระบบคิดแบบฐานสิบ (Analog Thinking) ที่มีความยืดหยุ่น ประนีประนอม และมีพื้นที่ตรงกลาง ทำให้เกิดวาทกรรมเช่น ทุจริตบ้างไม่เป็นไรถ้าประเทศชาติได้ผลงาน หรือโกงแต่เก่ง ดังนั้นสังคม Zero Tolerance จึงเป็นข้อตรงข้ามและเป็นสภาวะของการตื่นรู้ทางจริยธรรมที่พลเมืองจะทำหน้าที่ปกป้องผลประโยชน์สาธารณะอย่างเข้มแข็ง

๒) สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมสังคม Zero Tolerance การที่สังคมจะก้าวเข้าสู่สภาวะที่ไม่ทนต่อการทุจริตได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนนั้น ไม่สามารถเกิดขึ้นได้เพียงเพราะการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวด แต่จำเป็นต้องมีการรักษาสภาพแวดล้อมแบบบูรณาการที่เอื้อต่อการหล่อหลอมพฤติกรรมของพลเมือง โดยสามารถจำแนกออกเป็น ๔ มิติหลัก ดังนี้

๒.๑) สภาพแวดล้อมเชิงจิตวิทยาและศีลธรรม สภาพแวดล้อมด้านแรกคือการสร้างภูมิคุ้มกันในระดับปัจเจกบุคคล สังคม Zero Tolerance จะเติบโตได้ในสภาวะที่พลเมืองมีจิตสำนึกที่ได้รับการกล่อมเกลียดด้วยหลักธรรมทางศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกฝังหลัก หิริโอตตปปะ ซึ่งหมายถึง ความละอายและเกรงกลัวต่อบาปหรือต่อผลของการกระทำผิด เมื่อบุคคลมีหิริโอตตปปะฝังรากลึกอยู่ในจิตใจจะเกิดสภาพแวดล้อมของการยับยั้งชั่งใจ แม้จะอยู่ในสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยให้สามารถทำการทุจริตได้โดยไม่มีใครเห็นก็ตาม (เช่น การไม่นำทรัพย์สินของราชการไปใช้ส่วนตัว) การมีศีลธรรมเป็นเครื่องกำกับจิตใจนี้ สอดคล้องกับหลัก สังวรปธาน (การเพียรระวังไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้น) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันการทุจริตจากภายในสู่ภายนอก

๒.๒) สภาพแวดล้อมเชิงวัฒนธรรมองค์กรผ่านโมเดล STRONG ระดับองค์กรและชุมชน สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริม Zero Tolerance จะต้องถูกขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมทางความคิด ซึ่งหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาได้นำเสนอ โมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต มาเป็นเครื่องมือในการสร้างวัฒนธรรมด้านทุจริต ประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ พัฒนาโดย รศ.ดร.มาณี ไซยธีรานุกูลศิริ ได้แก่

S (Sufficient - ความพอเพียง) การสร้างสภาพแวดล้อมที่บุคลากรมีความพอประมาณ ไม่โลภ และสามารถแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมได้อย่างอัตโนมัติ

T (Transparent - ความโปร่งใส) การบริหารจัดการหน่วยงานที่พร้อมรับการตรวจสอบ เคารพหลักธรรมาภิบาล และเปิดเผยข้อมูลสาธารณะ

R (Realise - ความตื่นรู้) การสร้างบรรยากาศที่พลเมืองมีความรู้เท่าทันต่อสถานการณ์การทุจริตที่แฝงมาในรูปแบบต่าง ๆ และไม่ยอมนิ่งเฉยเมื่อพบเห็นความไม่ถูกต้อง

O (Onward - มุ่งไปข้างหน้า) การมีวิสัยทัศน์ของผู้นำองค์กรที่มุ่งมั่นจะแก้ไขปัญหาการคอร์รัปชันอย่างไม่ย่อท้อ

N (Knowledge - ความรู้) การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้บุคลากรเข้าใจข้อกฎหมายและระเบียบปฏิบัติอย่างถ่องแท้

G (Generosity - ความเอื้ออาทร) การสร้างความตระหนักรู้ว่าความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคมต้องตั้งอยู่บนความถูกต้อง ไม่ใช่การเอื้อประโยชน์แบบระบบเส้นสาย

๒.๓) สภาพแวดล้อมเชิงบรรทัดฐานและการลงโทษทางสังคม สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต จำเป็นต้องมีบรรทัดฐานทางสังคมที่แข็งแกร่ง ในกรณีที่มาตราทางกฎหมายดำเนินไปอย่างล่าช้า สภาพแวดล้อมที่พลเมืองใช้กลไกการลงโทษทางสังคมจะทำหน้าที่เป็นเครื่องมือป้องปรามที่มีประสิทธิภาพ การลงโทษทางสังคมคือการที่มวลชนแสดงออกถึงการไม่ยอมรับพฤติกรรมทุจริต ผ่านการคว่ำบาตร การวิพากษ์วิจารณ์ การปฏิเสธการทำธุรกรรมร่วม หรือการประณามผ่านสื่อสังคมออนไลน์ สภาพแวดล้อมที่สังคมพร้อมใจกันสร้างความกดดันทางจิตใจนี้ จะทำให้ผู้ที่คิดจะแสวงหาผลประโยชน์มิชอบเกิดความกังวลต่อความสูญเสียสถานภาพทางสังคม จนไม่กล้ากระทำการทุจริต

๒.๔) สภาพแวดล้อมเชิงโครงสร้างและการคุ้มครองพลเมืองดี สภาพแวดล้อมสุดท้ายที่จะส่งเสริมสังคม Zero Tolerance คือการมีโครงสร้างภาครัฐที่เอื้ออำนวยและรับประกันความปลอดภัยให้แก่ประชาชน พลเมืองจะไม่สามารถแสดงความไม่ทนต่อการทุจริตได้เต็มที่ หากพวกเขาต้องเผชิญกับภัยคุกคาม ดังนั้น ภาครัฐจึงต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยผ่านกลไก การคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสรัฐต้องมีส่วนในการรับเรื่องราวร้องเรียนที่เข้าถึงง่าย ปิดบังตัวตนของผู้ร้องเรียน และมีมาตรการคุ้มครองพยานทางกฎหมายที่รัดกุม การสร้างระบบนิเวศที่ทำให้พลเมืองตระหนักรู้ว่า การแจ้งเบาะแสการทุจริตเป็นหน้าที่ที่ได้รับการปกป้อง จะเป็นการดึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเข้ามาเป็นเครือข่ายเฝ้าระวังที่สำคัญของประเทศ

๕.๑.๒ การเปลี่ยนผ่านจากวัฒนธรรมยอมรับคนโกงแต่เก่งสู่สังคมที่ไม่ทนต่อการโกงท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์และการพัฒนาประเทศ

ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันกลับยังคงเป็นอุปสรรคที่กีดกร่อนรากฐานของสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง ปัญหาที่น่ากังวลมิใช่เพียงแค่รูปแบบของการทุจริตที่มีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น แต่คือ

ระบบค่านิยมและความเชื่อที่บิดเบี้ยวของคนในสังคมบางส่วน ที่ตกอยู่ในสภาวะยอมจำนนต่อความไม่ถูกต้อง จนเกิดเป็นวาทกรรมอันตรายที่ว่า โกงแต่เก่งดีกว่าคนซื่อที่ทำงานไม่เป็นหรือทุจริตบ้างไม่เป็นไร ถ้าเราหรือประเทศชาติได้ประโยชน์ ค่านิยมเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการทำลายทางศีลธรรมที่สังคมให้คุณค่ากับผลลัพธ์ทางวัตถุมากกว่าความถูกต้องชอบธรรมทางจริยธรรม แผนปฏิบัติการด้านการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ ระยะที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) จึงได้ตระหนักถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการปรับปรุงโครงสร้างทางความคิดที่ผิดเพี้ยนนี้ โดยตั้งเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ในการสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต (Zero Tolerance Society) ซึ่งการจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้นั้น สังคมไทยจำเป็นต้องก้าวผ่านกระบวนการเปลี่ยนผ่านทางวัฒนธรรมและกระบวนการทัศนคติอย่างสิ้นเชิง

๑) รากเหง้าของวาทกรรม โกงแต่เก่ง และระบบคิดแบบประนีประนอม การที่สังคมไทยบางส่วนเคยยอมรับวาทกรรม โกงแต่เก่งนั้น มีรากฐานมาจากโครงสร้างทางสังคมวิทยาที่ผูกพันกับระบบอุปถัมภ์มาอย่างยาวนาน ระบบนี้หล่อหลอมให้คนในสังคมให้ความสำคัญกับสายสัมพันธ์ เครือญาติ และพวกพ้อง เหนือกว่ากฎกติกาของบ้านเมือง เมื่อบุคคลระดับผู้นำหรือผู้มีอิทธิพลสามารถจัดสรรผลประโยชน์หรือดึงงบประมาณลงสู่พื้นที่ของตนได้ ประชาชนบางส่วนจึงมองข้ามพฤติกรรมการกอบโกยโดยถือว่าเป็นการแลกเปลี่ยนที่คุ้มค่า นอกจากนี้ในเชิงพฤติกรรมศาสตร์ วัฒนธรรมดังกล่าวยังถูกขับเคลื่อนด้วยระบบคิดแบบฐานสิบ (Analog Thinking) ซึ่งเป็นระบบคิดที่มีความยืดหยุ่น ประนีประนอมต่อความผิดพลาด และมักมีพื้นที่ตรงกลางสำหรับการหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง บุคคลที่มีระบบคิดแบบนี้มักนำเอาประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวมมาปะปนกัน และมองว่าการทุจริตสีเทา (Grey Corruption) เช่น การรับสินน้ำใจ การใช้ราชการเพื่อธุระส่วนตัว หรือการเอื้อประโยชน์ให้คนรู้จัก เป็นเรื่องเล็กน้อยที่ยอมรับได้ การประนีประนอมต่อสิ่งผิดที่ละน้อยนี้เองที่เป็นรากฐานบ่มเพาะให้ค่านิยม โกงแต่เก่ง กลายเป็นเรื่องปกติในสังคม

๒) ผลกระทบของการยอมรับวัฒนธรรม โกงแต่เก่ง การที่สังคมปล่อยปละละเลยและยอมรับผู้นำหรือเจ้าหน้าที่รัฐที่มีพฤติกรรมทุจริตเพียงเพราะเขามีความสามารถในการบริหารจัดการนั้น สร้างผลกระทบเชิงลบอย่างมากต่อการพัฒนาประเทศในระยะยาว ดังนี้

การสูญเสียขีดความสามารถในการแข่งขัน การยอมรับคนโกงเท่ากับเป็นการรับรองระบบการติดสินบนและการผูกขาด ส่งผลให้นักลงทุนขาดความเชื่อมั่น และมองว่าการทุจริตคือต้นทุนแฝงที่ต้องแบกรับ ทำให้ภาพลักษณ์และดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ของประเทศได้รับผลกระทบ

การทำลายระบบคุณธรรม วัฒนธรรมนี้บั่นทอนกำลังใจของข้าราชการและพลเมืองที่ซื่อสัตย์สุจริต ทำให้เกิดสภาวะคนดีที่ถอย และเปิดโอกาสให้คนทุจริตเข้ามายึดครองโครงสร้างอำนาจรัฐ

การบ่มเพาะอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ การมองข้ามการทุจริตเพื่อแลกกับผลงานเป็นการส่งสัญญาณให้เยาวชนเห็นว่า ความสำเร็จสำคัญกว่าวิธีการ ซึ่งจะนำไปสู่การเลียนแบบและผลิตซ้ำวงจรการคอร์รัปชันไม่รู้จบ

๓) การเปลี่ยนผ่านกระบวนการทัศนคติสู่สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต การแก้ปัญหาที่ยั่งยืนที่สุด คือการเปลี่ยนผ่านจากวัฒนธรรมยอมจำนนไปสู่สภาวะความตื่นรู้ทางจริยธรรม หรือที่เรียกว่า สังคม Zero Tolerance ซึ่งกระบวนการเปลี่ยนผ่านนี้ต้องอาศัยกลไกทางวิชาการและจิตวิทยา ดังต่อไปนี้

๓.๑) การสร้างระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) ก้าวแรกของการเปลี่ยนผ่าน คือการปฏิวัติระบบความคิดของพลเมืองผ่านกระบวนการจัดการศึกษาโดยการปลูกฝังระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) ซึ่งเป็นระบบประมวลผลที่ได้ดัดขาด มีเพียง ๑ กับ ๐ หรือทำได้ กับทำไม่ได้เท่านั้น การคิดแบบฐานสองสอนให้พลเมืองพิจารณาทุกการกระทำโดยยึดหลักธรรมาภิบาล ตัดขาดความเกรงใจและระบบอุปถัมภ์ทิ้งไปและแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์สาธารณะออกจากกันอย่างสิ้นเชิง เมื่อประชาชนคิดแบบดิจิทัลได้ วาทกรรมที่ว่า “ทุจริตบ้างไม่เป็นไร” ย่อมถูกปฏิเสธโดยอัตโนมัติ

๓.๒) การปลูกจิตสำนึกด้วยหลักทริโอดต๊ะปะและปหานปหาน การเปลี่ยนผ่านต้องอาศัยการยกระดับจิตสำนึกควบคู่ไปกับความรู้ทางกฎหมาย การบูรณาการหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะทริโอดต๊ะปะ (ความละอายและเกรงกลัวต่อบาป) จะทำหน้าที่เป็นเกราะป้องกันภัยจากภายใน การที่บุคคลมีความอายต่อการทำชั่ว จะทำให้เขารังเกียจพฤติกรรมการทุจริตแม้จะไม่มีใครจับได้ก็ตาม ในขณะเดียวกัน ต้องอาศัยหลักปหานปหาน คือการเพียรละทิ้งและกำจัดการทุจริตที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป ซึ่งหมายถึงการที่พลเมืองต้องก้าวออกมาเป็นฝ่ายรุก ไม่ยอมทน ไม่ยอมเฉย และกล้าที่จะแจ้งเบาะแสเมื่อพบเห็นการโกง

๓.๓) การยกระดับมาตรการทางสังคมในสังคมที่พัฒนาแล้ว การต่อต้านการทุจริตมิได้เป็นเพียงหน้าที่ของตำรวจหรือหน่วยงานรัฐ แต่เป็นหน้าที่ของกลไกทางสังคม การเปลี่ยนผ่านจากวัฒนธรรมยอมรับคนโกงจะสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อสังคมรู้จักใช้การลงโทษทางสังคมอย่างเด็ดขาด การลงโทษทางสังคมคือปฏิกิริยาต่อต้านจากมวลชน เช่น การคว่ำบาตร การปฏิเสธการทำธุรกรรม หรือการไม่ให้ความเคารพนับถือ พลังของการลงโทษทางสังคมจะสร้างแรงกดดันทางจิตใจ ทำให้ผู้ที่ทุจริตเกิดความกังวลต่อการสูญเสียพื้นที่ในสังคม

๓.๔) การสร้างภูมิคุ้มกันด้วยนวัตกรรมโมเดล STRONG การรักษาสังคมที่ไม่ทนต่อการโกงให้ยั่งยืน ต้องอาศัยการพัฒนาวัฒนธรรมทางความคิดที่เรียกว่า โมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต มาประยุกต์ใช้ในทุกองค์กร การสร้างสังคมที่พอเพียงจะช่วยดับความโลภอันเป็นต้นทางของการทุจริต การปลูกฝังให้พลเมืองตื่นรู้จะทำให้คนในสังคมมองเห็นว่าการโกงเชิงนโยบายเป็นภัยคุกคาม และความมุ่งไปข้างหน้าจะสร้างวัฒนธรรมสุจริตที่แข็งแกร่งจนคนโกงไม่สามารถหาข้ออ้างความเก่งมาปกปิดความผิดของตนได้

การเปลี่ยนผ่านจากวัฒนธรรมยอมรับคนโกงแต่เก่งสู่สังคมที่ไม่ทนต่อการโกง ถือเป็นหัวใจสำคัญของการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในยุคปัจจุบัน นักศึกษาและผู้เรียนทุกคนในรายวิชานี้ต้องตระหนักว่า ความเก่งกาจไม่อาจนำมาทดแทนความซื่อสัตย์สุจริตได้ การยอมรับข้ออ้างเพื่อหาเหตุผลเข้าข้างพฤติกรรมทุจริตคือการส่งเสริมวงจรอุบาทว์ที่ทำลายชาติ ดังนั้นภารกิจสำคัญคือการปรับปรุงระบบความคิดโดยการยึดมั่นในระบบคิดแบบฐานสอง มีความเด็ดขาดในการปฏิเสธผลประโยชน์ทับซ้อน บูรณาการคุณธรรมความละอายและเกรงกลัวต่อบาปเข้ากับวิถีชีวิต และกล้าที่จะใช้มาตรการทางสังคมเพื่อต่อต้านผู้กระทำผิด การผนึกกำลังของพลเมืองที่ตื่นรู้และไม่ทนต่อการทุจริต จะเป็นกลไกสำคัญที่จะผลักดันสังคมไทยให้ก้าวข้ามหลุมพรางของระบบอุปถัมภ์ไปสู่ความโปร่งใสที่ยั่งยืน

ภาพที่ ๕.๑ สร้างสังคมที่ถูกต้อง หยุดโกง หยุดการทุจริตคอร์รัปชัน

๕.๒ การสร้างมาตรการทางสังคม (Social Sanction) การป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย

หากพึ่งพาเพียงกลไกการบังคับใช้กฎหมายหรือมาตรการทางวินัยจากภาครัฐเพียงมิติเดียวย่อมไม่อาจนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้อย่างเบ็ดเสร็จและยั่งยืน เนื่องจากกระบวนการทางกฎหมายมักมีขั้นตอนที่ซับซ้อนและใช้ระยะเวลานาน ตลอดจนผู้กระทำผิดมักจะหาช่องทางเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ ด้วยเหตุนี้กระบวนการยุติธรรมทางสังคมจึงจำเป็นต้องอาศัยกลไกที่เรียกว่า มาตรการทางสังคมหรือการลงโทษทางสังคม เข้ามาเป็นเครื่องมือคู่ขนานที่สำคัญ ในฐานะกลไกควบคุมทางสังคมที่พลเมืองตื่นรู้ใช้เพื่อสร้างเกราะป้องกัน และจัดระเบียบให้สังคมเกิดดุลยภาพแห่งความโปร่งใส ในทาง

วิชาการ พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้อธิบายคำว่าไว้ในลักษณะของ กระบวนการควบคุมพฤติกรรมเพื่อชักนำให้สมาชิกกระทำตามข้อบังคับและกฎเกณฑ์ที่กลุ่มกำหนดไว้ สอดคล้องกับมุมมองทางสังคมวิทยาที่อธิบายว่า การลงโทษทางสังคมเป็นกลไกที่ต้องการให้สมาชิก ประพฤติปฏิบัติตามมาตรฐานที่สังคมยอมรับร่วมกัน เมื่อสมาชิกฝ่าฝืน สังคมก็จะแสดงการไม่ยอมรับ หรือคว่ำบาตรต่อบุคคลหรือกลุ่มคนนั้น ๆ ในทันที

การสร้างมาตรการทางสังคมมีคุณลักษณะสองด้านที่สอดคล้องกัน ซึ่งสามารถแบ่ง ออกเป็น ๒ มิติหลัก ได้แก่

๑) มาตรการทางสังคมเชิงบวก คือการแสดงออกในรูปแบบของการให้การสนับสนุน การยกย่องชมเชย หรือการให้รางวัลเป็นแรงจูงใจ แก่บุคคลและองค์กรที่ประพฤติปฏิบัติสอดคล้องกับ ปทัสถานแห่งความสุจริต เพื่อส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมเชิงบวกอย่างต่อเนื่อง

๒) มาตรการทางสังคมเชิงลบ คือรูปแบบของการใช้มาตรการต่าง ๆ ในการจัดระเบียบสังคม เมื่อมีการละเมิดกฎเกณฑ์ความถูกต้อง โดยเริ่มตั้งแต่มาตรการขั้นต่ำสุด เช่น การว่ากล่าวตักเตือน การแสดงความไม่เห็นด้วย เรื่อยไปจนถึงการกีดกันทางจิตใจ การคว่ำบาตร การเผยแพร่พฤติกรรมมิชอบ ตลอดจนการต่อต้านและการประท้วงขับไล่ เมื่อนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในบริบทของการดำเนิน ทุจริต การสร้างมาตรการทางสังคมจึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความตระหนักรู้และบทเรียนทางสังคม ให้แก่ผู้ที่กระทำการแสวงหาผลประโยชน์ทับซ้อน เพื่อบีบบังคับให้บุคคลผู้นั้นต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรมของตนเองเสียใหม่ การแสดงออกถึงความไม่ทนต่อการทุจริตแม้เพียงเรื่องเล็กน้อย จะนำไปสู่การลงโทษทางสังคมที่มีความรุนแรงเพิ่มขึ้นตามระดับผลกระทบ ซึ่งในหลายกรณี การลงโทษ โดยสังคมสร้างความเกรงกลัวและก่อให้เกิดการยับยั้งชั่งใจได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากกว่าการ รอคอยบทลงโทษทางกฎหมายเพียงอย่างเดียว ดังนั้น การเข้าใจถึงกระบวนการสร้างมาตรการทาง สังคมอย่างลึกซึ้ง โดยเริ่มต้นจากการสร้างรากฐานด้านความละเอียดและความเกรงกลัวต่อการทุจริตใน ระดับจิตใจของปัจเจกบุคคล (หิริโอตตปปะ) ไปจนถึงการประยุกต์ใช้กลไกการลงโทษทางสังคมผ่าน นวัตกรรมสื่อสารในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะพลังของสื่อสังคมออนไลน์ซึ่งเปรียบเสมือนเครื่องมือ ขยายผลการตรวจสอบที่สำคัญในปัจจุบัน แต่ในขณะเดียวกัน ผู้เรียนก็จะได้ศึกษาถึงผลกระทบและ ข้อควรระวังจาก ดาบสองคม ของการกลั่นแกล้งบนโลกไซเบอร์เพื่อให้การก้าวขึ้นเป็นพลเมืองตื่นรู้ที่ ใช้มาตรการทางสังคมนั้น ดำเนินไปอย่างสร้างสรรค์ ชอบธรรม และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม

๕.๒.๑ ความละเอียดและความเกรงกลัวต่อการทุจริตในเชิงปัจเจกและกลุ่ม

ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ฝังรากลึก การบังคับใช้กฎหมายเพียง อย่างเดียวยังมักเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุและมักมีข้อจำกัดด้านขั้นตอนทางเทคนิค ดังนั้น ยุทธศาสตร์การป้องกันและปราบปรามการทุจริตในยุคปัจจุบัน จึงมุ่งเน้นไปที่การสร้างกลไกการ ควบคุมทางสังคม จากภายในจิตใจของมนุษย์ นั่นคือการปลูกฝังความละเอียดและความเกรงกลัวต่อ การทุจริตซึ่งเปรียบเสมือนวัคซีนทางศีลธรรมที่สกัดกั้นโอกาสของการคอร์รัปชัน การบ่มเพาะ คุณลักษณะดังกล่าว จำเป็นต้องทำความเข้าใจทั้งในมิติของ ปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นหน่วยย่อยที่สุดของ สังคม และในมิติของกลุ่มหรือสังคมที่บรรทัดฐานของปัจเจกหลอมรวมกันเป็นพลังขับเคลื่อน การศึกษาความสัมพันธ์ของความละเอียดในทั้งสองมิตินี้ จะช่วยให้เห็นภาพรวมของกระบวนการสร้าง สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตได้อย่างเป็นรูปธรรม

๑) นิยามและแนวคิดพื้นฐานของความละเอียดต่อการทุจริต ความละเอียดในบริบทของการด้านทุจริต หมายถึง สภาวะทางจิตวิทยาและศีลธรรมที่บุคคลเกิดความรู้สึกรังเกียจ ไม่ยินดี และไม่ยินยอมที่จะกระทำการใด ๆ ที่เป็นการเบียดบังผลประโยชน์ของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง ลักษณะของความละเอียดนี้สามารถแบ่งออกได้เป็นระดับต่าง ๆ โดยความละเอียดในระดับต้น คือความรู้สึกไม่กล้าที่จะกระทำผิดเพราะเกรงกลัวว่าหากมีผู้รับรู้ หรือหากถูกจับได้ ตนเองจะได้รับบทลงโทษหรือสูญเสียเกียรติยศชื่อเสียง แต่ความละเอียดในระดับที่ลึกซึ้งกว่านั้น คือความละเอียดที่เกิดขึ้นจากมโนสำนึกของตนเอง แม้ในสถานะที่ไม่มีผู้ใดล่วงรู้เห็นการกระทำของตนเลยก็ตาม

๒) ความละเอียดและความเกรงกลัวต่อการทุจริตในเชิงปัจเจกบุคคลในเชิงปัจเจกบุคคล กลไกการยับยั้งชั่งใจที่สำคัญคือการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ ประการ ได้แก่ หิริ (ความละเอียดต่อบาป) และโอตตปปะ (ความเกรงกลัวต่อผลของบาป) เข้าสู่ระบบคิดของพลเมือง มิติของหิริ หิริ เป็นความรู้สึกรังเกียจความชั่วร้ายที่เกิดขึ้นจากภายในจิตใจ เป็นการเคารพในศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ของตนเอง ปัจเจกบุคคลที่มีหิริจะไม่ยอมลดทอนคุณค่าของตนด้วยการรับสินบน หรือการทุจริตในพื้นที่สีเทาเพราะเขามองว่าพฤติกรรมเหล่านั้นเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจและเสื่อมเสียเกียรติของตนเอง

มิติของโอตตปปะ โอตตปปะ คือความเกรงกลัวต่อผลกระทบที่จะตามมาจากการกระทำผิด ไม่ว่าจะเป็นผลทางกฎหมาย การถูกลงโทษทางวินัย หรือวิบากกรรมตามหลักศาสนา การที่ปัจเจกบุคคลประยุกต์ใช้หิริโอตตปปะ ถือเป็นการปฏิบัติตามหลักปธาน ๔ ประการ ซึ่งหมายถึงความเพียรพยายามในการละทิ้งและกำจัดการทุจริตที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปจากใจตนเอง การรักษาความโปร่งใสและธรรมาภิบาลในระดับบุคคลนั้น สามารถทำได้โดยการยึดมั่นในหลักศีลธรรม โดยเฉพาะการไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้อนุญาตหรือไม่ได้มอบให้โดยชอบธรรม การประยุกต์ใช้หลักการนี้อย่างเคร่งครัด จะทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถแยกแยะระหว่างทรัพย์สินส่วนตัว ทรัพย์สินของรัฐ และทรัพย์สินขององค์กรออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด ป้องกันปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อนได้ตั้งแต่ต้นทาง

๓) ความละเอียดและความเกรงกลัวต่อการทุจริตในเชิงกลุ่มและสังคม เมื่อปัจเจกบุคคลที่มีความละเอียดและความเกรงกลัวต่อการทุจริตมารวมตัวกัน จะก่อให้เกิดการยกระดับขึ้นสู่มิติของกลุ่มหรือองค์กร ความละเอียดในเชิงกลุ่มนี้ จะแปรสภาพจากเพียงแค่ความรู้สึกตระหนักรู้ภายใน กลายมาเป็นบรรทัดฐานทางสังคมและวัฒนธรรมองค์กรที่มีความเข้มแข็ง ในเชิงกลุ่ม ความเกรงกลัว (โอตตปปะ) จะถูกขับเคลื่อนผ่านกลไกที่เรียกว่า การลงโทษทางสังคมซึ่งเป็นมาตรการที่สำคัญในการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่ม เมื่อมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งกระทำการทุจริตหรือประพฤติมิชอบ กลุ่มจะแสดงออกถึงการไม่ยอมรับผ่านพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น การวิพากษ์วิจารณ์ การคว่ำบาตร หรือการประณามผ่านพื้นที่ส่วนรวม พลังของการลงโทษทางสังคมนี้จะสร้างแรงกดดันทางจิตใจให้แก่ผู้กระทำผิด ทำให้เกิดความกังวลต่อการสูญเสียสถานภาพทางสังคม ซึ่งในหลายกรณีสร้างความยับยั้งชั่งใจได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพไม่แพ้บทลงโทษทางกฎหมาย นอกจากนี้ ความละเอียดในเชิงกลุ่มยังสะท้อนออกมาในรูปแบบของการสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังด้านทุจริต สมาชิกในกลุ่มจะไม่เพียงแต่ละเอียดที่จะทำผิดเอง แต่จะไม่ทน เมื่อเห็นผู้อื่นทำผิด เกิดความกล้าหาญทางจริยธรรมที่จะทำหน้าที่เป็นผู้แจ้งเบาะแสสอดส่องดูแลผลประโยชน์ของส่วนรวมร่วมกัน อันเป็นลักษณะของพลเมืองตื่นรู้

๔) การบูรณาการสู่สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต การทำงานประสานกันระหว่างความละเอียดในระดับปัจเจกและการเกรงกลัวการลงโทษในระดับกลุ่ม คือหัวใจสำคัญของการออกแบบการจัดการศึกษาเพื่อต้านการทุจริต กระบวนการนี้มุ่งหวังให้เกิดการปรับฐานความคิดของประชาชน ด้วยการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือกล่อมเกลாதองสังคม เพื่อถอนรากถอนโคนค่านิยมแบบประนีประนอม เช่น โกงแต่เก่งก็รับได้หรือทุจริตบ้างไม่เป็นไรถ้าเราได้ประโยชน์ การเปลี่ยนผ่านสังคมไทยไปสู่การเป็นสังคมที่สุจริตโปร่งใส จึงต้องเริ่มจากการจุดประกายหิริโอตตปะให้เกิดขึ้นในใจของปัจเจกชนแต่ละคน เมื่อปัจเจกชนมีความเข้มแข็ง จะแผ่ขยายอิทธิพลเชิงบวกไปสู่กลุ่มสังคม สร้างสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดการทุจริต บีบบังคับให้ผู้ที่มีพฤติกรรมฉ้อฉลตบตาบทลง นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือ สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต อย่างแท้จริง ความละเอียดและความเกรงกลัวต่อการทุจริตไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของอารมณ์ความรู้สึกผิวเผิน แต่เป็นกลไกการควบคุมทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมวิทยาที่มีนัยสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ในเชิงปัจเจกบุคคล ความละเอียดคือฐานรากแห่งคุณธรรมที่ทำให้คนแยกแยะประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมได้ ในเชิงกลุ่ม ความเกรงกลัวต่อการถูกลงโทษทางสังคมคือเกราะกำบังที่คอยตรวจสอบและลดพฤติกรรมทุจริต การศึกษาและทำความเข้าใจกระบวนการนี้จึงเป็นก้าวสำคัญสำหรับนักศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเป็นพลเมืองตื่นรู้ ผู้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ระบบคุณธรรมและรักษาสาธารณสมบัติของชาติให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

๕.๒.๒ การลงโทษทางสังคม พลังของสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) และดาบสองคมของการเกิด Cyberbullying

ในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารไร้พรมแดนได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต กระบวนการสร้างมาตรการทางสังคมเพื่อต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน ได้ถูกยกระดับและเปลี่ยนผ่านจากพื้นที่ทางกายภาพไปสู่พื้นที่เสมือนจริงอย่างเต็มรูปแบบ สื่อสังคมออนไลน์ได้ก้าวขึ้นมาเป็นกลไกและพื้นที่สาธารณะใหม่ที่เปิดโอกาสให้พลเมืองสามารถตรวจสอบ เปิดโปง และแสดงออกซึ่งความไม่ทนต่อการทุจริตได้อย่างรวดเร็วและทรงพลัง ท่ามกลางเสรีภาพและการสั่นไหวของข้อมูลข่าวสาร การใช้มาตรการทางสังคมบนโลกออนไลน์ก็เปรียบเสมือน ดาบสองคม ที่หากปราศจากการรู้เท่าทันสื่อและจริยธรรม ย่อมสามารถแปรสภาพจากกลไกการปราบปรามคนโกง ไปสู่เครื่องมือทำลายล้างที่เรียกว่า การกลั่นแกล้งบนโลกไซเบอร์ได้ในชั่วพริบตา การทำความเข้าใจพลวัตของสื่อสังคมออนไลน์ในบริบทของการลงโทษทางสังคมจึงเป็นความรู้ที่ขาดไม่ได้สำหรับพลเมืองตื่นรู้ในยุคปัจจุบัน

๑) พลังของสื่อสังคมออนไลน์ในฐานะเครื่องมือขยายผลการลงโทษทางสังคมในอดีต การลงโทษทางสังคมมักถูกจำกัดอยู่เพียงในชุมชนหรือระบบนิเวศขนาดเล็ก เช่น การชูปะชิตินทา การไม่คบค้าสมาคม หรือการว่ากล่าวตักเตือน แต่เมื่อเข้าสู่ยุคของสื่อสังคมออนไลน์ พลวัตของการลงโทษทางสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง สื่อสังคมออนไลน์ทำหน้าที่เป็นทั้งตัวกระตุ้นและเครื่องขยายเสียงที่ทำให้เนื้อหาเกี่ยวกับการทุจริต ไม่ว่าจะเป็นภาพถ่าย คลิปวิดีโอ หรือเอกสารหลักฐาน ถูกส่งต่อและกระจายตัวในวงกว้างระดับประเทศหรือระดับโลก ภายในเวลาอันสั้นความทรงพลังของสื่อสังคมออนไลน์ เกิดจากการที่สื่อเหล่านี้สามารถทำลายข้อจำกัดของการสื่อสารมวลชนแบบดั้งเดิมที่มีถูกควบคุมหรือแทรกแซงโดยกลุ่มผลประโยชน์ ประชาชนสามารถผันตัวมาเป็น นักข่าวพลเมืองที่ร่วมกันตรวจสอบความโปร่งใสของภาครัฐได้อย่างอิสระ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการลงโทษทางสังคม จึง

เป็นการสร้างแรงกดดันทางจิตใจต่อผู้ที่กระทำการทุจริต ตัวอย่างเช่น การเปิดเผยข้อมูลพฤติกรรม ความร้ายแรงผิดปกติกของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือการรวมตัวกันแสดงสัญลักษณ์ต่อต้านนโยบายที่ส่อไปในทางทุจริต พลังของเครือข่ายสังคมออนไลน์ไม่ได้หยุดอยู่เพียงแค่โลกเสมือน แต่ยังสามารถแปรเปลี่ยนเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมในโลกแห่งความเป็นจริงได้ ดังที่ปรากฏในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทั้งในระดับสากลและในบริบทของสังคมไทย เช่น การรวมตัวกันเพื่อตรวจสอบและกดดันให้เกิดการดำเนินคดีในคดีสำคัญ หรือการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่าง ๆ ที่ใช้พื้นที่ออนไลน์ในการสร้างฉันทามติร่วมกันเพื่อต่อต้านความไม่ถูกต้อง ซึ่งการลงโทษโดยสังคมในลักษณะนี้ มักสร้างแรงกระตุ้นและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้รวดเร็ว

๒) กลไกเชิงเทคโนโลยีที่ขับเคลื่อนการลงโทษทางสังคม ความสำเร็จของการลงโทษทางสังคมผ่านโซเชียลมีเดีย เกิดจากเทคโนโลยีเบื้องหลังที่สนับสนุน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อัลกอริทึมและระบบการประมวลผลข้อมูล เทคโนโลยีเหล่านี้ถูกออกแบบมาเพื่อเรียนรู้พฤติกรรมและนำเสนอเนื้อหาที่ตรงกับความสนใจของผู้ใช้งาน เมื่อมีประเด็นการทุจริตหรือความอยุติธรรมเกิดขึ้น ระบบจะทำการคัดกรองและประมวลผลให้ผู้ที่มีความคิดหรือความสนใจคล้ายคลึงกันได้เห็นเนื้อหาเหล่านั้นพร้อม ๆ กัน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางความคิดอย่างรวดเร็ว เกิดวาทกรรมและสร้างแฮชแท็ก (#) ที่เป็นศูนย์กลางในการระดมพลังมวลชน เพื่อประณามหรือลงโทษทางสังคมต่อบุคคลเป้าหมาย

๓) ดาบสองคมของการลงโทษทางสังคมสู่การเกิด แม้สื่อสังคมออนไลน์จะมีประสิทธิภาพสูงในการตรวจสอบและปราบปรามการทุจริต แต่การใช้มาตรการทางสังคมบนพื้นที่นี้ก็มีลักษณะเป็นดาบสองคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หากมวลชนขาดความยับยั้งชั่งใจและการตรวจสอบข้อเท็จจริง การลงโทษทางสังคมจะแปรสภาพไปสู่ปรากฏการณ์ การล่าแม่มดและการกลั่นแกล้งบนโลกไซเบอร์ ซึ่งมีนัยยะของการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลอย่างรุนแรง ปัญหาและข้อควรระวังของการลงโทษทางสังคมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ประกอบด้วย

การแพร่กระจายของข้อมูลที่คลาดเคลื่อนและอคติบ่อยครั้งที่ข้อมูลซึ่งถูกนำมาใช้ประณามบุคคลอื่น เป็นข้อมูลที่บิดเบือน ตัดต่อ หรือมีเพียงบางส่วน อัลกอริทึมของสื่อสังคมออนไลน์มักสร้างห้องเสียงสะท้อนที่ทำให้คนรับฟังแต่ข้อมูลที่ตรงกับอคติของตนเอง โดยเทคโนโลยีในปัจจุบันยังขาดวิจาร์ณญาณในมนโนสำนึกเยี่ยงมนุษย์ ทำให้มันขยายผลความเกลียดชังให้แพร่กระจายไปโดยไม่คำนึงถึงข้อเท็จจริงและความถูกต้อง

การตัดสินใจและลงโทษที่เกินกว่าเหตุ กลไกศาลเตี้ยในโลกออนไลน์มักไม่มีกรอบหรือมาตรฐานความผิดที่ชัดเจน บ่อยครั้งที่ผู้ถูกกล่าวหาถูกพิพากษาและถูกตราหน้าจากสังคมไปแล้วก่อนที่กระบวนการยุติธรรมทางกฎหมายจะเริ่มต้น การลงโทษมักถูกลามไปสู่การขูดคุ้ยเรื่องส่วนตัว การคุกคามครอบครัว หรือการทำลายอาชีพการงานของผู้ที่ถูกกล่าวหา ซึ่งบางครั้งเป็นเพียงการกระทำผิดเล็กน้อย หรือท้ายที่สุดอาจพิสูจน์ได้ว่าเขาเหล่านั้นเป็นผู้บริสุทธิ์

การซ่อนเร้นตัวตน ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์สามารถสร้างตัวตนสมมติหรือปิดบังชื่อจริงในการแสดงความคิดเห็นโจมตีผู้อื่น สภาวะนิรนามนี้ทำให้มวลชนกล้าที่จะใช้ถ้อยคำรุนแรงและแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวมากกว่าปกติ นำไปสู่การเกิด Cyberbullying ที่สร้างบาดแผลทางจิตใจให้แก่ผู้ตกเป็นเหยื่ออย่างลึกซึ้ง การใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการลงโทษ จึงจำเป็นต้องมีการขีดเส้นแบ่งที่ชัดเจนระหว่าง การใช้สิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในการตรวจสอบการทุจริต และการใช้พื้นที่

ออนไลน์เพื่อตอบสนองความเกลียดชังส่วนตัว การอ้างวาทกรรมด้านทุจริตเพื่อทำลายล้างหรือกลั่นแกล้งผู้อื่น ถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อหลักธรรมาภิบาล

๔) การรู้เท่าทันสื่อและจริยธรรมในการใช้มาตรการทางสังคมยุคดิจิทัลเพื่อป้องกันมิให้มาตรการทางสังคมกลายเป็นภัยคุกคาม พลเมืองในสังคม Zero Tolerance จำเป็นต้องได้รับการติดอาวุธทางปัญญาที่เรียกว่า การรู้เท่าทันสื่อซึ่งหมายถึงทักษะในการเข้าถึง วิเคราะห์ ประเมิน และสร้างสรรค์เนื้อหาบนสื่ออย่างมีวิจารณญาณ เมื่อต้องเผชิญกับประเด็นทุจริตในโลกออนไลน์ พลเมืองตื่นรู้ต้องประยุกต์ใช้ระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) ในการพิจารณาแยกแยะข้อเท็จจริงออกจากอารมณ์ความรู้สึก ไม่ด่วนตัดสินหรือแชร์ข้อมูลโดยปราศจากหลักฐานเชิงประจักษ์ นอกจากนี้ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีบทบาทในการออกกฎระเบียบหรือมาตรการเพื่อควบคุมการละเมิดความเป็นส่วนตัวและคุ้มครองสิทธิของผู้ที่ถูกกล่าวหาในโลกออนไลน์ โดยต้องสร้างความสมดุลระหว่างสิทธิในการแสดงออกเพื่อตรวจสอบของประชาชนและการป้องกันการหมิ่นประมาทและการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ เพื่อให้พื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ดำรงสถานะเป็นเวทีแห่งความโปร่งใสที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักนิติธรรมอย่างแท้จริง การลงโทษทางสังคมผ่านพลังของสื่อสังคมออนไลน์ ถือเป็นนวัตกรรมทางสังคมวิทยาที่มีพลานุภาพในการปราบปรามและต่อต้านการทุจริตในศตวรรษที่ ๒๑ มันทำหน้าที่เป็นทั้งเครื่องขยายเสียงและเครื่องมือหลายกำแพงแห่งความเงียบ ทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวต่อบาป แต่หากพลังอำนาจนี้ปราศจากการควบคุมโดยหลักจริยธรรมและการรู้เท่าทันสื่อ ย่อมกลายเป็นดาบสองคมที่ก่อให้เกิดพฤติกรรม Cyberbullying และการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น นักศึกษาในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลง จึงต้องตระหนักถึงความรับผิดชอบในการใช้สื่อดิจิทัล โดยยึดมั่นในความถูกต้อง ความเป็นธรรม และใช้มาตรการทางสังคมอย่างสร้างสรรค์ เพื่อเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมไทยให้ก้าวข้ามการทุจริตคอร์รัปชันได้อย่างยั่งยืน

ภาพที่ ๕.๒ Stop Bullying หยุดการกลั่นแกล้ง ยุติความรุนแรงในสังคม

๕.๓ บทบาทของพลเมืองดีและเครือข่ายเฝ้าระวังด้านทุจริต

การแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันให้เกิดความยั่งยืนนั้น ไม่สามารถพึ่งพากลไกอำนาจรัฐ หรือการบังคับใช้กฎหมายโดยหน่วยงานตรวจสอบเพียงฝ่ายเดียวได้ เนื่องจากรูปแบบของการทุจริต ในปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนและแนบเนียนมากยิ่งขึ้น การจะกวาดล้างอาชญากรรมที่แฝงตัวอยู่ใน โครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดินจำเป็นต้องอาศัย พลังทางสังคม ในการขับเคลื่อนและตรวจสอบ ร่วมกันอย่างเป็นระบบ พลังทางสังคมที่เข้มแข็งที่สุดคือการตื่นรู้ของภาคประชาชน ซึ่งเป็นเจ้าของ อำนาจอธิปไตยที่แท้จริงและเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากความสูญเสียทางเศรษฐกิจที่เกิดจาก การคอร์รัปชัน การเปลี่ยนผ่านสังคมไทยไปสู่สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต (Zero Tolerance Society) จึงต้องเริ่มต้นจากการสร้างความตระหนักรู้และยกระดับบทบาทของประชาชนทั่วไป ให้ก้าวขึ้นสู่การ เป็นพลเมืองดีที่พร้อมจะลุกขึ้นมาปกป้องผลประโยชน์ของชาติ ความหมายของความเป็น พลเมืองใน ระบบประชาธิปไตยนั้น มีความลึกซึ้งและแตกต่างจากคำว่าประชากรหรือราษฎรทั่วไป พลเมืองมิได้ มีหน้าที่เพียงแค่การปฏิบัติตามกฎหมายหรือเสียภาษีให้แก่รัฐเท่านั้น แต่พลเมืองต้องมีความ กระตือรือร้นในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองและกิจกรรมสาธารณะ กล้าที่จะตั้งคำถาม วิพากษ์วิจารณ์ และตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ รวมถึงไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบบ อุปถัมภ์ พลเมืองดีที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมจะต้องมีจิตสำนึกในการรักษาสาธารณสมบัติ เมื่อพบ เห็นความไม่โปร่งใสหรือการกระทำที่ส่อไปในทางทุจริต พลเมืองย่อมมีบทบาทหน้าที่ในการแสดง ความไม่ยินยอม และกล้าที่จะดำเนินกิจกรรมเพื่อต่อต้านความชั่วร้ายเหล่านั้นด้วยความสุจริตใจ เจตนาารมณ์ของการผนึกกำลังภาคประชาชนได้ถูกยกระดับและให้การรับรองไว้อย่างชัดเจนในระดับ สูงสุดของประเทศ ผ่านรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ หมวด ๔ หน้าที่ของ ปวงชนชาวไทย มาตรา ๕๐ (๑๐) ซึ่งบัญญัติให้บุคคลมีหน้าที่ต้อง ไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริต และประพฤติดุชชอบทุกรูปแบบ ควบคู่ไปกับมาตรา ๖๓ ที่กำหนดให้รัฐต้องส่งเสริม สนับสนุน และให้ ความรู้แก่ประชาชนถึงอันตรายที่เกิดจากการทุจริต พร้อมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อมีส่วน ร่วมในการรณรงค์ต่อต้านหรือชี้เบาะแส บทบัญญัติทางรัฐธรรมนูญนี้สะท้อนให้เห็นว่า การต่อต้าน การทุจริตคือหน้าที่ตามกฎหมายของพลเมืองทุกคน มิใช่เพียงทางเลือกทางศีลธรรมอีกต่อไป เป็นที่ ประจักษ์ชัดว่าการต่อสู้กับการทุจริตที่ฝังรากลึกในพื้นทีและระดับนโยบาย มักเต็มไปด้วยความเสี่ยง และภัยคุกคามต่อความปลอดภัยของปัจเจกบุคคล ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ของพลเมืองดีจึงไม่ควร ดำเนินไปอย่างโดดเดี่ยว แต่ต้องอาศัยการรวมกลุ่มเป็น เครือข่ายเฝ้าระวังด้านทุจริตเพื่อสร้างความ เข้มแข็งและเกราะกำบังทางสังคม ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมคือการริเริ่มเครือข่ายเฝ้าระวังของภาค ประชาชน และชมรม STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริตของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.) ที่มุ่งเน้นการรวมตัวของภาคประชาชนเพื่อสร้าง กระแสสังคมที่ไม่ทนต่อการโกง ผ่านการแจ้งเบาะแสอย่างเป็นระบบ

โดยมีรัฐให้การสนับสนุนและคุ้มครองพยานอย่างรัดกุม เพื่อให้ประชาชนเกิดความมั่นใจและปลอดภัยในการเปิดเผยความจริง สิทธิและหน้าที่ของประชาชนตามรัฐธรรมนูญในการเข้าไปมีส่วนร่วมตรวจสอบภาครัฐอย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนทำความเข้าใจถึงความสำคัญของกลไกการคุ้มครอง ผู้แจ้งเบาะแสเพื่อเป็นหลักประกันความปลอดภัยให้แก่ผู้ที่มีความกล้าหาญทางจริยธรรม การทำความเข้าใจมิติเหล่านี้อย่างถ่องแท้ จะเป็นฐานรากสำคัญในการหล่อหลอมให้นักศึกษากลายเป็นฟันเฟืองที่มี

พลังในการขับเคลื่อนเครือข่ายภาคประชาสังคม และเป็นพลเมืองคุณภาพที่พร้อมใช้องค์ความรู้เพื่อร่วมพิทักษ์ความโปร่งใสและสร้างความรุ่งเรืองให้แก่สังคมไทยสืบไป

๕.๓.๑ สิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญในการมีส่วนร่วมตรวจสอบภาครัฐ

ในการศึกษาบริบทของการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน สิ่งหนึ่งที่นักวิชาการและนักนโยบายสาธารณะต่างเห็นพ้องต้องกันคือ กลไกของรัฐเพียงฝ่ายเดียว ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหารฝ่ายนิติบัญญัติ หรือองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ย่อมไม่เพียงพอต่อการทลายโครงสร้างการทุจริตที่ฝังรากลึกและมีความสลับซับซ้อนได้ ปัญหาการคอร์รัปชันในประเทศไทยได้พัฒนารูปแบบจากการรับสินบนทั่วไป ไปสู่การทุจริตเชิงนโยบายและการทุจริตที่มีการร่วมมือกันระหว่างนักการเมือง ข้าราชการประจำ และกลุ่มทุนธุรกิจ ด้วยตระหนักถึงข้อจำกัดนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ จึงได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการที่ต้นครั้งสำคัญ โดยการยกระดับบทบาทของภาคประชาชน จากการเป็นเพียงผู้รับบริการหรือผู้ถูกปกครองให้ก้าวขึ้นมาเป็น พลเมืองที่ตื่นรู้ ที่มีสิทธิ หน้าที่ และส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอย่างเต็มรูปแบบ

๑) พลวัตของความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ก่อนที่จะทำความเข้าใจถึงสิทธิตามรัฐธรรมนูญ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจแนวคิดพื้นฐานของคำว่า พลเมืองในเชิงรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์เสียก่อน ในอดีต กฎหมายสูงสุดมักใช้คำว่า ราษฎรหรือปวงชนซึ่งสะท้อนถึงการอยู่ภายใต้ความคุ้มครองของรัฐ แต่ในบริบทของสังคมประชาธิปไตยสมัยใหม่ คำว่า พลเมือง หมายรวมถึงการมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับระบอบประชาธิปไตย การเคารพกฎกติกา การมีส่วนร่วมทางการเมือง และการตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคม พลเมืองที่มีคุณภาพจะต้องไม่เพิกเฉยต่อความไม่ถูกต้องที่เกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันซึ่งถือเป็นการปล้นเอาทรัพยากรของชาติไปเป็นของส่วนตัว การที่ประชาชนใช้สิทธิในการตรวจสอบภาครัฐ จึงไม่ใช่การจับผิดเพื่อสร้างความแตกแยก แต่เป็นหน้าที่ทางศีลธรรมและกฎหมาย ในการพิทักษ์รักษาสาธารณสมบัติและรักษาไว้ซึ่งหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ของประเทศ

๒) สิทธิและหน้าที่ของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน ได้บัญญัติรับรองสิทธิและกำหนดหน้าที่ของประชาชนในการต่อต้านการทุจริตไว้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม โดยมีบทบัญญัติที่เป็นหัวใจสำคัญ ๒ มาตราดังนี้

๒.๑) มาตรา ๕๐ (๑๐) หน้าที่ของพลเมืองในการปฏิเสธการทุจริต ในหมวด ๔ ว่าด้วยหน้าที่ของปวงชนชาวไทย มาตรา ๕๐ (๑๐) ได้บัญญัติไว้ว่า บุคคลมีหน้าที่ไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตและประพฤติมิชอบทุกรูปแบบ การบัญญัติเช่นนี้ถือเป็นนวัตกรรมทางกฎหมายมหาชนที่พลิกโฉมการปราบปรามการทุจริตของไทย กล่าวคือ การต่อต้านการทุจริตไม่ได้เป็นเพียงสิทธิ ที่ประชาชนจะเลือกใช้หรือไม่ใช้ก็ได้อีกต่อไป แต่ถูกยกระดับให้เป็น หน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ การไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนในที่นี้ ครอบคลุมตั้งแต่พฤติกรรมระดับปัจเจก เช่น การปฏิเสธการจ่ายสินบน เพื่อแลกกับความสะดวกสบาย การปฏิเสธการใช้เส้นสาย การไม่ยอมรับธรรมเนียมการให้ของขวัญหรือเงินแก่อาวุโสหรือเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อเอื้อประโยชน์ ตลอดจนการไม่ยอมนิ่งเฉยเมื่อพบเห็นการกระทำที่ส่อไปในทางทุจริต หากประชาชนละเลยหน้าที่นี้ ย่อมถือว่าเป็นการบกพร่องต่อความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองของรัฐ

๒.๒) มาตรา ๖๓ กลไกการคุ้มครองและการส่งเสริมจากรัฐ แม้ประชาชนจะมีหน้าที่ในการตรวจสอบและปฏิเสธการทุจริต แต่ในความเป็นจริง การต่อสู้กับอำนาจมืดหรืออิทธิพลทางการเมืองย่อมนำมาซึ่งความเสี่ยงต่อชีวิตและทรัพย์สิน รัฐธรรมนูญ หมวด ๕ ว่าด้วยหน้าที่ของรัฐ มาตรา ๖๓ จึงได้บัญญัติเพื่อเป็นเกราะคุ้มกันและแรงสนับสนุนแก่ประชาชน โดยมีสาระสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ การให้ความรู้ รัฐต้องส่งเสริม สนับสนุน และให้ความรู้แก่ประชาชนถึงอันตรายที่เกิดจากการทุจริตและประพฤติดมิชอบทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งเป็นที่มาของการผลักดัน หลักสูตรด้านทุจริตศึกษาเข้าสู่ระบบการศึกษาทุกระดับชั้น

การส่งเสริมการรวมตัว รัฐต้องจัดให้มีกลไกในการส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อมีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้ความรู้ ต่อต้าน หรือชี้เบาะแสการทุจริต การรวมกลุ่มเป็นองค์กรภาคประชาสังคม หรือเครือข่ายเฝ้าระวัง เช่น ชมรม STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต หรือเครือข่าย ป.ป.ช. ภาคประชาชน จะช่วยสร้างพลังมวลชนที่เข้มแข็งและมีน้ำหนักในการต่อรอง

การคุ้มครองพลเมืองดี รัฐธรรมนูญรับรองว่า ผู้ที่กระทำการชี้เบาะแสหรือตรวจสอบการทุจริตจะต้องได้รับการคุ้มครองจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติอย่างเข้มงวด การบัญญัติในลักษณะนี้ทำให้เกิดความชอบธรรมในการออกกฎหมายลำดับรองเพื่อคุ้มครองพยานและผู้แจ้งเบาะแส ซึ่งเป็นหลักประกันว่าความกล้าหาญทางจริยธรรมของพลเมืองจะไม่ถูกทอดทิ้ง

๓) การอภิวัฒน์การมีส่วนร่วม จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติจริง การใช้สิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญเพื่อตรวจสอบภาครัฐ จะสัมฤทธิ์ผลได้จริงต้องอาศัยกลไกและกระบวนการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักนิติรัฐ ดังต่อไปนี้

๓.๑) สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการ สิทธิขั้นพื้นฐานที่สุดในการตรวจสอบภาครัฐ คือสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ประชาชนไม่สามารถตรวจสอบการทุจริตได้เลย หากรัฐดำเนินการบริหารงานอยู่ในพื้นที่ปิด ดังนั้น การบังคับใช้กฎหมายข้อมูลข่าวสารของราชการ และการเข้าถึงข้อมูลผ่านระบบจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-GP) จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่พลเมืองใช้เพื่อตรวจสอบรายละเอียดโครงการ สัญญาประมูลงาน ราคากลาง และงบประมาณ การเปิดเผยข้อมูลถือเป็นการสร้างความโปร่งใสซึ่งเป็นเครื่องมือป้องกันการคอร์รัปชันที่ดีที่สุด เมื่อข้อมูลถูกเปิดเผย ประชาชนและสื่อมวลชนย่อมสามารถนำมาวิเคราะห์และตั้งคำถามถึงความคุ้มค่าและความผิดปกติได้

๓.๒) บทบาทของผู้แจ้งเบาะแส การเป็นผู้แจ้งเบาะแสถือเป็นการใช้สิทธิขั้นสูงในการตรวจสอบและเฝ้าระวัง ในอดีต วัฒนธรรมไทยบางกลุ่มอาจมองผู้ที่น่าความลับขององค์กรมาเปิดเผยในแง่ลบ แต่ในกระบวนการทัศน์ใหม่ของการสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต ผู้แจ้งเบาะแสคือพลเมืองผู้มีสติปัญญาและความกล้าหาญ การแจ้งเบาะแสเป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพมากในการเจาะทะลวงกำแพงความเงิบของการทุจริตที่ซ่อนเร้นอยู่ในหน่วยงานรัฐ รัฐจำเป็นต้องมีมาตรการทางกฎหมายที่รัดกุมในการปกป้องตัวตนของผู้แจ้งเบาะแส การกันตัวเป็นพยาน และการชดเชยเยียวยา หากได้รับผลกระทบ เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่เจ้าหน้าที่รัฐหรือพลเมืองดีที่พร้อมจะให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์

๓.๓) การบูรณาการร่วมกับโมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต เพื่อให้การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความยั่งยืนและไม่เป็นเพียงกระแสชั่วคราว ประชาชนต้องได้รับการติดอาวุธ

ทางปัญญาผ่านโมเดล STRONG โดยเฉพาะในมิติของ ความตื่นรู้ (Realise - R) ที่สอนให้พลเมืองมีความฉับไวต่อการรับรู้สถานการณ์ที่เสี่ยงต่อการทุจริต และมีมิติของ การมุ่งไปข้างหน้า (Onward - O) คือการไม่ย่อท้อต่อการตรวจสอบ แม้จะต้องเผชิญกับอุปสรรคหรือความล่าช้าในกระบวนการยุติธรรม พลเมืองที่ประยุกต์ใช้โมเดลนี้จะมีภูมิคุ้มกันทางจริยธรรมที่แข็งแกร่ง และสามารถยืนหยัดตรวจสอบภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญในการมีส่วนร่วมตรวจสอบภาครัฐ ไม่ได้เป็นเพียงตัวอักษรที่ถูกจารึกไว้ในกฎหมายสูงสุด แต่เป็นเจตนารมณ์อันแน่วแน่ในการปฏิรูปประเทศ การกำหนดให้การต่อต้านการทุจริตเป็นทั้งสิทธิและหน้าที่ ตามมาตรา ๕๐ (๑๐) และมาตรา ๖๓ เป็นการส่งสัญญาณว่า วิกฤตการณ์การคอร์รัปชันไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยมือของหน่วยงานรัฐเพียงลำพัง การสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต (Zero Tolerance Society) อย่างแท้จริง จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อพลเมืองลุกขึ้นมาตระหนักรู้ในสิทธิและอำนาจของตนเอง รวมตัวกันเป็นเครือข่ายภาคประชาสังคมที่เข้มแข็ง กล้าที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ชี้เบาะแสการกระทำผิด และสร้างมาตรการลงโทษทางสังคมต่อผู้ที่ทุจริตคอร์รัปชัน การศึกษาทำความเข้าใจในสิทธิและกลไกตามรัฐธรรมนูญเหล่านี้ จึงเป็นบันไดก้าวแรกและก้าวที่สำคัญที่สุดในการหล่อหลอมให้นักศึกษากลายเป็นพลเมืองตื่นรู้ที่พร้อมจะเป็นกำลังสำคัญในการพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของชาติให้คงอยู่สืบไป

๕.๓.๒ การคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส (Whistleblower Protection)

การทุจริตคอร์รัปชันในภาครัฐและภาคเอกชนมักมีลักษณะของการกระทำความผิดที่ซับซ้อน ซ่อนเร้น และผู้กระทำความผิดมักเป็นผู้ที่มีอำนาจ บารมี หรืออิทธิพล ด้วยเหตุนี้ กระบวนการตรวจสอบและค้นหาความจริงจึงดำเนินไปได้ยากยิ่งหากปราศจากพยานหลักฐานภายใน กลไกสำคัญที่จะนำไปสู่การเปิดโปงขบวนการทุจริตที่มีประสิทธิภาพสูงสุดคือการอาศัยบุคคลภายในองค์กร หรือประชาชนผู้ล่วงรู้เหตุการณ์ ก้าวออกมาเป็นผู้แจ้งเบาะแส ทว่าการกระทำความผิดกล่าวนำมาซึ่งความเสี่ยงต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ตลอดจนความก้าวหน้าในหน้าที่การงานของบุคคลนั้น การจัดทำมาตรการเพื่อ คุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสมักเป็นหัวใจสำคัญและเป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ในการสร้างความมั่นใจให้แก่พลเมืองดี เพื่อยกระดับสังคมไทยไปสู่สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต (Zero Tolerance Society) อย่างแท้จริง

๑) นิยามและความสำคัญของผู้แจ้งเบาะแส ผู้แจ้งเบาะแส หรือ Whistleblower หมายถึง บุคคลซึ่งอาจเป็นเจ้าของหน้าที่ของรัฐ พนักงานในองค์กรเอกชน หรือประชาชนทั่วไป ที่ล่วงรู้หรือพบเห็น ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการกระทำการทุจริต ประพฤติมิชอบ หรือการละเมิดกฎหมาย แล้วตัดสินใจนำข้อมูลเหล่านั้นมาเปิดเผยต่อสาธารณะ หรือแจ้งต่อหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบ เพื่อมุ่งหวังให้เกิดการระงับยับยั้งการกระทำผิดและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย ความสำคัญของผู้แจ้งเบาะแสในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและคดีทุจริตนั้นมีค่าอย่างยิ่ง เนื่องจากการทุจริตเชิงนโยบายหรือการสมยอมกันระหว่างผู้ให้และผู้รับสินบน ซึ่งต่างฝ่ายต่างได้ประโยชน์ จึงไม่มีผู้ใดออกมาร้องทุกข์กล่าวโทษเหมือนคดีอาญาทั่วไป การได้มาซึ่งพยานหลักฐานจึงต้องพึ่งพาบุคคลภายในที่มีความกล้าหาญทางจริยธรรม แต่ในความเป็นจริง ผู้แจ้งเบาะแสมักต้องเผชิญกับการถูกข่มขู่ คุกคาม หรือได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม อาทิ การถูกกลั่นแกล้งทางวินัย การลดเงินเดือน การเลิก

จ้าง หรือแม้กระทั่งการประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย หากรัฐไม่มีกลไกคุ้มครองที่เข้มแข็ง ย่อมส่งผลให้เกิดสถานะความเยียบ และปล่อยให้อาชญากรรมทางเศรษฐกิจกัดกร่อนประเทศต่อไป

๒) หลักการสากลว่าด้วยการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส การคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสดังกล่าวเป็นพันธกรณีระหว่างประเทศที่สำคัญ อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 (United Nations Convention against Corruption UNCAC) ในข้อ ๓๓ ได้บัญญัติให้รัฐภาคีแต่ละประเทศพิจารณานำมาตรการที่เหมาะสมมาใช้ในระบบกฎหมายของตน เพื่อให้ความคุ้มครองแก่บุคคลที่แจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิดที่กำหนดไว้ในอนุสัญญา แก่เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ โดยให้พ้นจากการปฏิบัติที่ไม่ชอบธรรมอันเป็นผลมาจากการแจ้งเบาะแสนั้น เมื่อพิจารณาในระดับสากล หลายประเทศที่มีค่าดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ในระดับที่ดี ล้วนมีกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส ตัวอย่างเช่น ในประเทศญี่ปุ่น มีการตรากฎหมาย Whistleblower Protection Act ค.ศ. ๒๐๐๔ เพื่อคุ้มครองลูกจ้างที่แจ้งเบาะแสให้รอดพ้นจากการถูกเลิกจ้างหรือถูกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม หรือในสาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) มีการบังคับใช้กฎหมาย Act on the Protection of Public Interest Whistleblowers ค.ศ. ๒๐๑๑ ซึ่งให้อำนาจองค์กรต่อต้านการทุจริต (ACRC) ในการใช้มาตรการคุ้มครองความปลอดภัยส่วนบุคคล การพิจารณาสิทธิพิเศษในการโยกย้ายตำแหน่ง ตลอดจนการลดหย่อนโทษให้แก่ผู้แจ้งเบาะแสที่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด กฎหมายเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า นานาประเทศถือเอาการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสเป็นเรื่องสำคัญของกระบวนการธรรมาภิบาล

๓) กลไกและมาตรการทางกฎหมายของไทยในการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสสำหรับประเทศไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๖๓ ได้วางรากฐานสำคัญโดยบัญญัติให้รัฐต้องส่งเสริม สนับสนุน และให้ความรู้แก่ประชาชนถึงอันตรายที่เกิดจากการทุจริต และจัดให้มีมาตรการคุ้มครองพยานและผู้แจ้งเบาะแสอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งนำไปสู่การบังคับใช้มาตรการผ่านกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๓.๑) การคุ้มครองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ กฎหมายฉบับนี้ได้วางกลไกการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสและพยานในคดีทุจริตไว้อย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการให้ความมั่นใจแก่ผู้ที่ให้ข้อมูลแก่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กฎหมายให้อำนาจคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการจัดให้มีมาตรการคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่ผู้แจ้งเบาะแสและครอบครัวในกรณีที่มีการข่มขู่หรือคุกคาม นอกจากนี้ยังรวมถึงการปกปิดชื่อ ที่อยู่ หรือข้อมูลส่วนบุคคลใด ๆ ที่สามารถระบุตัวตนของผู้แจ้งเบาะแส เพื่อป้องกันการถูกคุกคามจากผู้มีอิทธิพลหรือผู้บังคับบัญชา

๓.๒) การคุ้มครองข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ของรัฐกล้าที่จะตรวจสอบตนเอง คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) จึงได้ออก กฎ ก.พ. ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการการให้บำเหน็จความชอบ การกันเป็นพยาน การลดโทษ และการให้ความคุ้มครองพยาน พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งกำหนดมาตรการที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ หลักสุจริตและการยกเว้นความผิด การให้ข้อมูลต้องทำโดยสุจริต หากกระทำโดยสุจริต กฎหมายรับรองว่าไม่ถือเป็นการเปิดเผยความลับของทางราชการ และไม่เป็นการกระทำการข้ามผู้บังคับบัญชาเหนือตน มาตรการคุ้มครองโดยผู้บังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชาต้องไม่เปิดเผยข้อมูลผู้แจ้งเบาะแส ห้ามใช้อำนาจ

กลั่นแกล้ง (เช่น การงดเลื่อนขั้นเงินเดือน การประเมินผลการปฏิบัติงานต่ำกว่าความเป็นจริง) และต้องคุ้มครองมิให้ถูกข่มขู่

การโอนย้ายเพื่อความปลอดภัย หากผู้แจ้งเบาะแสรู้สึกไม่ปลอดภัย สามารถร้องขอให้ผู้มีอำนาจสั่งโอนย้ายตนเองไปยังหน่วยงานอื่นได้ โดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากผู้บังคับบัญชาสายงานเดิม

การกันไว้เป็นพยานและการลดโทษ ในกรณีที่ผู้แจ้งเบาะแสเป็นผู้มีส่วนร่วมในการกระทำผิด (เช่น ถูกบังคับให้ร่วมทุจริต) แต่กลับใจนำข้อมูลมาเปิดเผย รัฐมีกลไกในการพิจารณากันบุคคลนั้นไว้เป็นพยานโดยไม่ดำเนินคดีทางวินัยและทางอาญา หรือพิจารณาลดโทษให้ตามสัดส่วนความสำคัญของข้อมูล

๔) ความท้าทายและทิศทางในอนาคต แม้ประเทศไทยจะมีกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสอยู่หลายฉบับ แต่ข้อจำกัดในปัจจุบันคือ กฎหมายเหล่านี้มีลักษณะกระจัดกระจายอยู่ตามพระราชบัญญัติต่าง ๆ และมุ่งเน้นการคุ้มครองเฉพาะข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่รัฐเป็นหลัก ทำให้พนักงานในภาคเอกชนหรือประชาชนทั่วไปที่แจ้งเบาะแส อาจยังไม่ได้รับการเยียวยาหรือการคุ้มครองสิทธิแรงงานที่ครอบคลุมเพียงพอหากถูกนายจ้างเลิกจ้าง ดังนั้น ทิศทางในการพัฒนาเชิงนโยบายเพื่อสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต คือการผลักดันให้มี กฎหมายกลางว่าด้วยการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส ที่มีมาตรฐานครอบคลุมทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนการพัฒนาช่องทางหรือแพลตฟอร์มรับแจ้งเบาะแสที่มีความปลอดภัยสูง มีการเข้ารหัสเพื่อปกป้องตัวตนผู้แจ้งเบาะแสอย่างสมบูรณ์แบบ และการจัดตั้งกองทุนเพื่อเยียวยาความเสียหายรวมถึงให้เงินรางวัลแก่ผู้แจ้งเบาะแสที่มีส่วนช่วยให้รัฐสามารถยึดทรัพย์สินที่ทุจริตกลับคืนมาได้ การคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสเป็นฟันเฟืองที่ขาดไม่ได้ในระบบนิเวศของการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน การสอนให้พลเมืองมีจิตสำนึกและมีความกล้าหาญทางจริยธรรมเพียงอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอ รัฐจะต้องสร้างพื้นที่ปลอดภัยและให้หลักประกันทางกฎหมายว่า ความกล้าหาญของพวกเขาจะไม่นำมาซึ่งผลกระทบทางร้าย แต่จะเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับ การทำความเข้าใจในสิทธิ มาตรการคุ้มครอง และช่องทางการแจ้งเบาะแสอย่างถูกต้อง จะทำให้นักศึกษาและพลเมืองทุกคนสามารถทำหน้าที่ในฐานะเครือข่ายเฝ้าระวังได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปลอดภัย และเป็นกำลังสำคัญในการแก้ไขปัญหาการทุจริตให้หมดไปจากสังคมไทยได้อย่างยั่งยืน

๕.๔ ทักษะการทำงานเป็นทีมในสังคมพหุวัฒนธรรมเพื่อขับเคลื่อนการด้านทุจริต

ในยุคโลกาภิวัตน์ สังคมไทยและสังคมโลกได้ก้าวเข้าสู่ความเป็น สังคมพหุวัฒนธรรมอย่างเต็มรูปแบบ องค์กร ชุมชน และโครงสร้างทางสังคมประกอบไปด้วยพลเมืองที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งในมิติของชาติพันธุ์ ศาสนา ค่านิยม แนวคิด และความเชื่อ การดำรงอยู่ร่วมกันในพื้นที่สาธารณะหรือในสถานที่ทำงาน จึงจำเป็นต้องอาศัยการจัดการโครงสร้างความสัมพันธ์แบบใหม่ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับและเคารพในความแตกต่าง หลีกเลี่ยงการยอมให้วัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งเข้ามามีอำนาจครอบงำและกดทับวัฒนธรรมย่อย การกระตุ้นให้พลเมืองเรียนรู้และเปิดรับความหลากหลายนี้ เป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่จะสร้างพื้นที่แห่งการสื่อสาร นำไปสู่ความเข้าใจและการยอมรับคุณค่าทางศีลธรรมและอัตลักษณ์ร่วมกันของคนในชาติ มิติของความหลากหลายทางวัฒนธรรมนี้ มี

ความเชื่อมโยงและเป็นปัจจัยสำคัญต่อยุทธศาสตร์การป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน เนื่องจากปัญหาการทุจริตในปัจจุบันมีโครงสร้างที่สลับซับซ้อน แฝงตัวอยู่กับกลุ่มอิทธิพลและระบบอุปถัมภ์ที่ยังรากลึก การแก้ไขปัญหาก็ไม่อาจกระทำได้โดยปัจเจกบุคคลหรือหน่วยงานรัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่จำเป็นต้องอาศัยการหลอมรวมพลังทางสังคมที่เรียกว่า พหุเครือข่ายทางสังคมซึ่งเป็นการรวมตัวกันของตัวแสดงจากหลากหลายกลุ่มที่มีความแตกต่างทางบริบทวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นตัวแทนเยาวชน ผู้นำชุมชน สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสื่อมวลชน พหุเครือข่ายนี้มุ่งเน้นการทำงานร่วมกันแบบเครือข่ายแนวราบที่สมาชิกทุกคนมีความเท่าเทียมกัน เพื่อเสริมสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบและแจ้งเบาะแสการทุจริตในระดับพื้นที่ การจะขับเคลื่อนเครือข่ายภาคประชาสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายให้ไปสู่เป้าหมายแห่งความโปร่งใสได้อย่างเป็นรูปธรรมนั้น พลเมืองจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา ทักษะการทำงานเป็นทีมที่สอดคล้องกับบริบทข้ามวัฒนธรรม การบริหารเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ ผู้ปฏิบัติงานต้องมีความฉลาดทางวัฒนธรรมเข้าใจอิทธิพลของวัฒนธรรมที่มีต่อพฤติกรรมการทำงาน และสามารถบริหารจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เพื่อลดอคติหรือความเชื่อแบบยึดชาติพันธุ์ตนเป็นศูนย์กลาง อาจนำไปสู่การแบ่งพรรคแบ่งพวก นอกจากนี้ การทำงานเป็นทีมเพื่อดำเนินทุจริต ต้องบูรณาการเข้ากับนวัตกรรมทางความคิดตามโมเดล STRONG จัดพอเพียงด้านทุจริต โดยเฉพาะในมิติของ ความเอื้ออาทร (Generosity - G) ซึ่งสอนให้พลเมืองทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และมีน้ำใจต่อกัน บนข้อแม้ที่ว่าความเอื้ออาทรนั้นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมที่ถูกต้อง ไม่ใช่การทำงานเป็นทีมเพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่พวกพ้อง เครือญาติ หรือการตอบแทนบุญคุณในระบบอุปถัมภ์อันเป็นต้นทางของการคอร์รัปชัน

การบ่มเพาะสมรรถนะเหล่านี้ไม่เพียงแต่จะทำให้นักศึกษาสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข แต่ยังเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะพัฒนาให้นักศึกษาเป็นพลเมืองตื่นรู้ที่สามารถฉีกกำลังกับพหุเครือข่ายทางสังคม เพื่อสร้างมาตรการลงโทษทางสังคม และร่วมขับเคลื่อนประเทศไทยให้ก้าวสู่การเป็นสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต (Zero Tolerance Society) ได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน

๕.๔.๑ การสร้างเครือข่ายภาคประชาสังคม (Civil Society Organizations CSOs)

ภายใต้บริบทของการบริหารราชการแผ่นดินสมัยใหม่และการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า การพึ่งพากลไกอำนาจรัฐเพียงฝ่ายเดียว ย่อมไม่เพียงพอต่อการตรวจสอบและสกัดกั้นปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่มีความสลับซับซ้อนและพัฒนารูปแบบไปสู่การทุจริตเชิงนโยบาย (Policy Corruption) กลไกของรัฐมักเผชิญกับข้อจำกัดด้านขั้นตอน ความเสี่ยงต่อการถูกแทรกแซง และระบบอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึก ด้วยเหตุนี้ การเปลี่ยนผ่านกระบวนการทัศน์ไปสู่การดึงเอาพลังของภาคประชาชนเข้ามาร่วมเป็นกลไกตรวจสอบคู่ขนาน จึงเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ การรวมตัวกันของพลเมืองตื่นรู้ในรูปแบบของ องค์กรภาคประชาสังคม (Civil Society Organizations CSOs) จึงเปรียบเสมือนด่านสำคัญที่จะช่วยปกป้องผลประโยชน์ของส่วนรวม และเป็นรากฐานของการสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต

๑) แนวคิดและนิยามขององค์กรภาคประชาสังคม องค์กรภาคประชาสังคม (CSOs) ในความหมายทางรัฐศาสตร์และสังคมวิทยา หมายถึง พื้นที่ทางสังคมหรือกลุ่มองค์กรที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันอย่างอิสระและสมัครใจของประชาชน โดยไม่แสวงหาผลกำไรและอยู่นอกเหนือกลไก

อำนาจบริหารของรัฐและกลไกของตลาด องค์กรภาคประชาสังคมครอบคลุมกลุ่มคนที่หลากหลาย อาทิ สมาคมวิชาชีพ มูลนิธิ องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) เครือข่ายชุมชน กลุ่มนักวิชาการ และ สื่อมวลชนอิสระ จุดมุ่งหมายหลักของ CSOs คือการเป็นกระบอกเสียงแทนประชาชนระดับฐานราก การพิทักษ์สิทธิพลเมือง และการรักษาผลประโยชน์สาธารณะ ในบริบทของการต่อต้านการทุจริต การทำงานของภาคประชาสังคมในปัจจุบันได้ยกระดับขึ้นสู่แนวคิด พหุเครือข่ายทางสังคม ซึ่งหมายถึง การหลอมรวมตัวแสดง จากหลากหลายกลุ่มที่มีบริบททางวัฒนธรรมและความเชี่ยวชาญแตกต่างกัน เข้ามาทำงานร่วมกันในลักษณะเครือข่ายแนวราบ พหุเครือข่ายนี้จะลดการทำงานแบบแยกส่วน (Silo) ทำให้เกิดการประสานข้อมูลข่าวสาร การเฝ้าระวัง และการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐในระดับ พื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรมและครอบคลุม

๒) บทบาทและพันธกิจของภาคประชาสังคมในการต้านทุจริต เครือข่ายภาคประชาสังคมทำหน้าที่เป็นฟันเฟืองสำคัญในการสร้างระบบธรรมาภิบาล (Good Governance) โดยมีบทบาทเชิงรุกที่สำคัญ ดังนี้ บทบาทในการเป็นผู้เฝ้าระวัง (Watchdog Role) CSOs ทำหน้าที่ติดตาม สอดส่อง และ ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การดำเนินโครงการขนาดใหญ่ และการจัดซื้อจัดจ้างของหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและคุ้มค่าต่อเงินภาษีของประชาชน บทบาทในการใช้มาตรการทางสังคมเมื่อพบเห็นความไม่โปร่งใส CSOs จะเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนมวลชนเพื่อเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ ประณามผู้กระทำผิด คว่าบาตรทางสังคม ตลอดจนสร้างวาทกรรมต้านทุจริตเพื่อสร้างแรงกดดันต่อผู้มีอิทธิพล ซึ่งเป็นการลดผลกระทบจากระบบอุปถัมภ์ที่คอยปกป้องผู้กระทำผิด บทบาทในการให้การศึกษาและกล่อมเกลாதองสังคม CSOs มีหน้าที่สร้างความตระหนักรู้ให้แก่พลเมือง ปลูกฝังระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) ที่สามารถแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม และยกระดับจิตสำนึกของเยาวชนและคนในชุมชนให้มีความกล้าหาญทางจริยธรรม

๓) กลไกและยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายภาคประชาสังคมที่เข้มแข็ง การที่รัฐหรือสถาบันทางสังคมจะส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายภาคประชาสังคมต้านทุจริตที่มีความยั่งยืน ไม่สามารถทำได้ด้วยการสั่งการจากบนลงล่างเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยกลไกการสร้างพื้นที่และเสริมพลังให้แก่ประชาชน เช่น แนวทางการสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังการทุจริตของสำนักงาน ป.ป.ท. หรือสำนักงาน ป.ป.ช. โดยอาศัยยุทธศาสตร์ ๓ สร้าง ซึ่งเป็นกลไกทางพฤติกรรมศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ได้แก่

๓.๑) การสร้างความไว้วางใจ รัฐและองค์กรอิสระต้องสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้แก่ประชาชน ผ่านการจัดตั้งเวทีสาธารณะเพื่อเปิดโอกาสให้เครือข่ายภาคประชาสังคมได้พบปะ แลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงลึก และร่วมมือในการแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยปราศจากความกังวลต่อการถูกคุกคาม ความไว้วางใจหรือใจระหว่างรัฐและประชาชนคือรากฐานแรกของการบูรณาการเครือข่าย

๓.๒) การสร้างการมีส่วนร่วม การดึงภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการติดตามตรวจสอบ หรือการใช้งบประมาณอย่างมีส่วนร่วมผ่านกลไกการเปิดเผยข้อมูล หรือการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล แพลตฟอร์มออนไลน์ และเครือข่ายสังคมออนไลน์ เพื่อเป็นช่องทางที่เข้าถึงง่ายในการแจ้งเบาะแสและติดตามการดำเนินงานของรัฐอย่างเป็นรูปธรรม

๓.๓) การสร้างแรงจูงใจ การธำรงรักษาเครือข่ายให้ทำงานอย่างต่อเนื่อง ต้องอาศัยระบบการยกย่องเชิดชูเกียรติ เช่น การมอบเกียรติบัตรหรือรางวัลเครือข่ายต้านทุจริตต้นแบบให้แก่

CSOs ที่มีผลงานเชิงประจักษ์ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจและกระตุ้นให้เกิดการนำเอาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศไปปรับใช้ในพื้นที่อื่น ๆ

๔) ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการขับเคลื่อนเครือข่ายภาคประชาสังคม การทำงานของเครือข่าย CSOs ท่ามกลางกระแสแห่งพหุวัฒนธรรมและความแตกต่างเชิงผลประโยชน์ จะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนเชิงโครงสร้าง ๒ ประการ คือ

การยกระดับการจัดการภาคีสาธารณะแนวใหม่ ภาครัฐต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ควบคุมมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกยอมรับการทำงานแบบหุ้นส่วนระหว่างรัฐและประชาสังคม โดยเคารพในความเป็นอิสระของ CSOs ในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะ และให้ความคุ้มครองทางกฎหมายแก่ผู้แจ้งเบาะแส

การกระจายอำนาจและการเสริมพลังชุมชน จะเติบโตได้ดีในโครงสร้างที่ได้รับการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง การให้ชุมชนมีบทบาทและส่วนร่วมในการบริหารจัดการรวมถึงเข้าถึงทรัพยากร จะเป็นตัวเร่งให้ประชาชนตื่นตัวในการหวงแหนและพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของท้องถิ่นตนเองจากการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ การสร้างและพัฒนาเครือข่ายภาคประชาสังคม (CSOs) เป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองและประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ในรายวิชาการป้องกันและปราบปรามการทุจริตนี้ นักศึกษาต้องตระหนักว่า ลำพังเพียงการที่ปัจเจกบุคคลมีความซื่อสัตย์สุจริตนั้น ไม่เพียงพอที่จะต้านทานกระแสการคอร์รัปชันเชิงโครงสร้างได้ การสร้างบรรทัดฐานใหม่ในสังคมจำเป็นต้องอาศัยพลังของพหุเครือข่ายที่ประชาชนรวมกลุ่มกันอย่างเป็นเอกภาพ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างมาตรการลงโทษทางสังคมที่เข้มแข็ง การขับเคลื่อนภาคประชาสังคมบนฐานของโมเดลจิตพอเพียงด้านทุจริต และยุทธศาสตร์ สร้างความไว้วางใจ สร้างการมีส่วนร่วม สร้างแรงจูงใจ จะก่อให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมที่แข็งแกร่ง และนำพาประเทศก้าวไปสู่ความโปร่งใสและมีธรรมาภิบาลอย่างยั่งยืน

๕.๔.๒ การยอมรับความแตกต่างและการสร้างแนวร่วมจากหลากหลายวิชาชีพ ในปัจจุบัน ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันได้พัฒนารูปแบบไปสู่ความเป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจและการทุจริตเชิงนโยบายที่มีความสลับซับซ้อน เครือข่ายของผู้กระทำการทุจริตมักเกิดจากการร่วมมือของกลุ่มคนจากหลากหลายวิชาชีพ ทั้งนักการเมือง ข้าราชการที่รู้ช่องโหว่ของระเบียบ นักกฎหมาย หรือนักบัญชีที่ช่วยจัดการผลประโยชน์ การจะต่อกรกับโครงสร้างการทุจริตที่ซับซ้อนเช่นนี้ การพึ่งพาหน่วยงานตรวจสอบภาครัฐหรือกลุ่มนักเคลื่อนไหวเพียงกลุ่มเดียวย่อมไม่อาจนำไปสู่ความสำเร็จได้เต็มที่ ดังนั้น ยุทธศาสตร์สำคัญในการสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตจึงต้องอาศัยการสร้างแนวร่วมจากภาคประชาสังคมและเครือข่ายวิชาชีพที่หลากหลาย โดยมีจุดเริ่มต้นที่สำคัญคือ การยอมรับความแตกต่างเพื่อหลอมรวมพลังความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านให้กลายเป็นเครือข่ายเฝ้าระวังด้านทุจริตที่มีประสิทธิภาพ

๑) พลวัตของการยอมรับความแตกต่างทางวิชาชีพในสังคมด้านทุจริต การทำงานเพื่อธรรมาภิบาลและต่อต้านการทุจริต มักจะต้องเกี่ยวข้องกับกลุ่มบุคคลที่มีความแตกต่างกันทั้งในด้านค่านิยม และวัฒนธรรมทางวิชาชีพ ผู้ที่ทำงานในวิชาชีพที่แตกต่างกันย่อมมีกรอบคิดและวิธีการประเมินปัญหาที่ต่างกัน เช่น นักกฎหมายมักมองปัญหาในกรอบของตัวบทกฎหมายและพยานหลักฐาน นักสื่อสารมวลชนมองในมุมของการเปิดเผยข้อเท็จจริงสู่สาธารณะ ในขณะที่นักวิชาการมองในมุมของ

ทฤษฎีและผลกระทบเชิงโครงสร้าง การยอมรับความแตกต่างจึงมิใช่เพียงการตระหนักรู้ว่ามีความหลากหลายดำรงอยู่ แต่คือการลอคอดและการยึดติดในวิชาชีพของตนเอง การทำงานด้านทุจริตจะลดทอนประสิทธิภาพลงหากแต่ละวิชาชีพมองเพียงแนวทางของตนเองเท่านั้น การยอมรับความแตกต่างเป็นกระบวนการทางจิตวิทยาและสังคมวิทยาที่นำไปสู่การสร้าง วัฒนธรรมความไว้วางใจ (Trust Culture) ซึ่งความไว้วางใจนี้เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญที่จะทำให้กลุ่มวิชาชีพต่าง ๆ กล้าที่จะแลกเปลี่ยนข้อมูลและร่วมมือกันทำงาน

๒) การสร้างแนวร่วมผ่านกลไกพหุเครือข่ายทางสังคม แนวร่วมด้านทุจริตในปัจจุบันต้องยกระดับขึ้นสู่รูปแบบที่เรียกว่า พหุเครือข่ายทางสังคม ซึ่งหมายถึง การหลอมรวมตัวแสดง จากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และกลุ่มวิชาชีพเฉพาะทาง เข้ามาทำงานร่วมกันในรูปแบบเครือข่ายแนวราบ พหุเครือข่ายนี้จะลดข้อจำกัดของการทำงานแบบแยกส่วน ทำให้เกิดการบูรณาการองค์ความรู้และทรัพยากรเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ กระบวนการสร้างแนวร่วมข้ามวิชาชีพเพื่อพัฒนาเป็นเครือข่ายพหุภาคีที่มีความเข้มแข็ง ประกอบด้วยหลักการสำคัญ ๓ ประการ ดังนี้

การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมแม้แต่ละกลุ่มวิชาชีพจะมีอัตลักษณ์และความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกัน แต่กลไกสำคัญในการบูรณาการความร่วมมือคือการกำหนดเป้าหมายสูงสุดร่วมกัน ได้แก่ การรักษาผลประโยชน์สาธารณะ เนื่องจากการทุจริตคอร์รัปชันถือเป็นภัยคุกคามที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำตลอดจนบั่นทอนขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การสร้างความตระหนักรู้ว่าทุกภาคส่วนต่างได้รับผลกระทบจากปัญหาดังกล่าว จะเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างฉันทามติเพื่อร่วมกันต่อต้านการทุจริต

การบูรณาการความเชี่ยวชาญข้ามศาสตร์ การส่งเสริมให้แต่ละกลุ่มวิชาชีพปฏิบัติหน้าที่ตามความเชี่ยวชาญเฉพาะทางเพื่ออุดช่องว่างและเสริมสร้างประสิทธิภาพการทำงานร่วมกัน ตัวอย่างเช่น ในกระบวนการตรวจสอบโครงการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐขนาดใหญ่ จำเป็นต้องบูรณาการองค์ความรู้ทางวิศวกรรมในการตรวจสอบคุณลักษณะเฉพาะของงาน อาศัยหลักการบัญชีหรือการเงินในการประเมินความเหมาะสมของราคากลาง ใช้ความเชี่ยวชาญทางนิติศาสตร์ในการวิเคราะห์ข้อสัญญาและอาศัยกลไกของสื่อมวลชนในการสื่อสารสาธารณะ การประสานงานเชิงเครือข่ายเช่นนี้ จะช่วยให้กระบวนการตรวจสอบมีความรัดกุมมากยิ่งขึ้น

การเรียนรู้ข้ามศาสตร์และการประยุกต์ใช้มาตรฐานสากล การสร้างเครือข่ายพหุภาคียังครอบคลุมถึงการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ การประยุกต์ใช้หลักนิติธรรมหรือกระบวนการตรวจสอบตามมาตรฐานสากลให้สอดคล้องกับบริบทของวิชาชีพในประเทศไทย จะเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับมาตรฐานการปฏิบัติงานของเครือข่าย และเสริมสร้างความชอบธรรม ตลอดจนการยอมรับจากภาคสังคม

๓) บทบาทของวิชาชีพหลักในเครือข่ายแนวร่วมด้านทุจริตเพื่อให้นักศึกษาเห็นภาพการทำงานของแนวร่วมที่ชัดเจน สามารถจำแนกบทบาทของกลุ่มวิชาชีพต่าง ๆ ในการสร้างสังคม Zero Tolerance ได้ดังนี้

๓.๑) วิชาชีพด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม (ทนายความ อัยการ ผู้พิพากษา) กลุ่มวิชาชีพนี้ถือเป็นเสาหลักในการบังคับใช้กฎหมาย บทบาทที่สำคัญของนักกฎหมายในเครือข่ายภาคประชาสังคมคือ การเป็นที่ปรึกษาทางกฎหมายและเฝ้าระวังกันให้กับผู้แจ้งเบาะแส

(Whistleblowers) บ่อยครั้งที่ประชาชนผู้พบเห็นการทุจริตไม่กล้าออกมาเปิดโปงเพราะกังวลเรื่องคดีความ การมีกลุ่มทนายความหรือนักกฎหมายในแนวร่วม จะช่วยสร้างความมั่นใจและให้คำปรึกษาที่ถูกต้องแก่ประชาชน

๓.๒) วิชาชีพสื่อมวลชนและนักสื่อสารสาธารณะ สื่อมวลชนทำหน้าที่เฝ้าระวังที่มีอำนาจในการชี้เป้าและสร้างวาระทางสังคม การทำงานของสื่อในการเจาะลึกและนำเสนอข้อมูลอย่างรอบด้าน เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างมาตรการทางสังคมเพื่อให้สังคมได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง

๓.๓) วิชาชีพด้านธุรกิจและการพาณิชย์ ภาคเอกชนเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาแนวร่วมด้านทุจริต การที่สมาคมวิชาชีพหรือหอการค้ารวมตัวกันประกาศเจตนารมณ์ปฏิเสธการจ่ายสินบนทุกรูปแบบ (เช่น นโยบาย No Gift Policy หรือ No Bribery) และสร้างแนวร่วมการทำธุรกิจที่โปร่งใส จะเป็นปัจจัยช่วยลดพฤติกรรมการเรียกรับหรือให้ผลประโยชน์โดยมิชอบ

๓.๔) วิชาชีพด้านการศึกษาและนักวิชาการ กลุ่มวิชาชีพครู อาจารย์ และนักวิชาการ มีหน้าที่สำคัญในการหล่อหลอมและปรับเปลี่ยนระบบคิดของเยาวชน การลดผลกระทบของระบบอุปถัมภ์ที่เคยหยั่งรากในวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัยการปลูกฝังจากระบบการศึกษา นักวิชาการในแนวร่วมมีหน้าที่ศึกษาวิจัย เสนอแนะเชิงนโยบาย และให้ความรู้เกี่ยวกับการแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม

๔) ความท้าทายและการบริหารจัดการเครือข่ายแนวร่วม การรักษาแนวร่วมจากหลากหลายวิชาชีพให้คงอยู่ได้อย่างยั่งยืนไม่ใช่เรื่องง่าย เนื่องจากแต่ละวิชาชีพย่อมมีข้อจำกัดและกรอบการทำงานเฉพาะตัว ความท้าทายสำคัญคือการป้องกันมิให้แนวร่วมด้านทุจริตถูกแทรกแซงหรือถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะกลุ่ม ดังนั้น ผู้นำเครือข่ายจำเป็นต้องยึดมั่นในความเป็นกลาง ความถูกต้อง และจริยธรรมวิชาชีพ การบริหารจัดการแนวร่วมจึงต้องบูรณาการเข้ากับนวัตกรรมทางความคิด STRONG Model โดยเฉพาะในมิติของ ความเอื้ออาทร (Generosity - G) เครือข่ายแนวร่วมต้องมีความเกื้อกูลกันบนฐานของจริยธรรมที่ถูกต้อง หากเครือข่ายวิชาชีพใดเผชิญกับอุปสรรคหรือความเสี่ยงจากการทำหน้าที่ตรวจสอบ เครือข่ายอื่น ๆ ต้องร่วมมือกันสนับสนุน ปกป้อง และยกระดับประเด็นขึ้นสู่การรับรู้ของสาธารณะตามกระบวนการที่ชอบด้วยกฎหมาย การแสดงพลังความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันท่ามกลางความหลากหลายนี้ จะกลายเป็นเกราะป้องกันสำคัญที่ช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนงานอย่างยั่งยืน

ในการศึกษาวิชาการป้องกันและปราบปรามการทุจริต การยอมรับความแตกต่างและการสร้างแนวร่วมจากหลากหลายวิชาชีพถือเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง สสังคมพทุพัฒนาธรรมและสังคมวิชาชีพที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน คือทรัพยากรที่มีค่า การมีทัศนคติที่เปิดกว้าง เคารพในความเชี่ยวชาญของวิชาชีพอื่น และพร้อมที่จะเรียนรู้ข้ามศาสตร์เพื่อสร้างพหุเครือข่ายทางสังคมถือเป็นสมรรถนะสำคัญของพลเมืองตื่นรู้ เมื่อใดก็ตามที่ทนายความ นักบัญชี วิศวกร ครู แพทย์ สื่อมวลชน และนักธุรกิจ สามารถหลอมรวมเจตนารมณ์ในการต่อต้านการคอร์รัปชันให้เป็นวาระสำคัญของตนเองได้ เมื่อนั้นโครงสร้างการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของประเทศย่อมมีความแข็งแกร่ง นำพาประเทศไปสู่การเป็นสังคมที่สุจริต โปร่งใส และมีธรรมาภิบาลอย่างยั่งยืน

๕.๕ บทสรุป

สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ถือเป็นหัวใจสำคัญและเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาการคอร์รัปชันอย่างยั่งยืน จากพัฒนาการของปัญหาที่ทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าการพึ่งพากลไกการบังคับใช้กฎหมายโดยหน่วยงานของรัฐเพียงฝ่ายเดียวนั้น ไม่เพียงพอต่อการรับมือกับปัญหาที่ซ่อนเร้นอยู่ในโครงสร้างความสัมพันธ์แบบดั้งเดิม การประมวลองค์ความรู้ในบทนี้จึงมุ่งเน้นไปที่การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม โดยการติดอาวุธทางความคิดและจริยธรรมให้แก่พลเมือง เพื่อผนึกกำลังเป็นภาคประชาสังคมที่เข้มแข็ง ซึ่งสามารถสังเคราะห์ประเด็นแกนกลางที่ครอบคลุมทุกมิติของการเรียนรู้ได้ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ ๑ การสร้างสังคม Zero Tolerance และการปฏิวัตรบบความคิดรากเหง้าของปัญหาการทุจริตเกิดจากค่านิยมและการประนีประนอมต่อความไม่ถูกต้อง เช่น การยอมรับวาทกรรม โกงแต่เก่ง หรือการเพิกเฉยต่อการแสวงหาผลประโยชน์ทับซ้อน ดังนั้น ก้าวแรกของการเปลี่ยนแปลงคือการเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์ไปสู่ สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต ซึ่งหมายถึงสภาวะที่ประชาชนปฏิเสธการคอร์รัปชันในทุกระดับอย่างเด็ดขาด กลไกสำคัญในการบรรลุสภาวะดังกล่าว คือ การรื้อถอน ระบบคิดแบบฐานสิบ (Analog Thinking) ที่มักนำประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมมาปะปนกัน และแทนที่ด้วยการปลูกฝัง ระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) ซึ่งสอนให้พลเมืองมีกระบวนการคิดที่เด็ดขาด แยกแยะเรื่องส่วนตัวออกจากตำแหน่งหน้าที่ได้อย่างสิ้นเชิง (ทำได้หรือทำไม่ได้)

ประเด็นที่ ๒ กลไกควบคุมทางสังคมผ่านความละเอียดและมาตรการทางสังคมยุคดิจิทัล ในมิติของจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ การป้องกันการทุจริตต้องอาศัยการบูรณาการหลักศีลธรรม โดยเฉพาะ หิริโอตตปปะ หรือความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป เข้ามาเป็นเครื่องมือควบคุมภายในจิตใจของปัจเจกบุคคล เมื่อบุคคลมีมโนสำนึกย่อมเกิดการยับยั้งชั่งใจไม่กระทำการทุจริต แม้จะอยู่ในที่ลับตาคนก็ตาม และเมื่อปัจเจกบุคคลที่ตื่นรู้มารวมตัวกัน จะก่อให้เกิดพลังในการสร้างมาตรการทางสังคมซึ่งเป็นกลไกการควบคุมภายนอกในยุคปัจจุบัน พลังของการลงโทษทางสังคมได้ถูกขยายขอบเขตผ่าน สื่อสังคมออนไลน์ที่ทำหน้าที่เป็นทั้งเครื่องมือเปิดโปงและกดดันผู้กระทำผิด ทว่าพลเมืองจำเป็นต้องมีทักษะการรู้เท่าทันสื่อ เพื่อระมัดระวังมิให้มีการใช้มาตรการทางสังคมกลายเป็นดาบสองคม ที่บานปลายไปสู่การกลั่นแกล้งบนโลกไซเบอร์และการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล

ประเด็นที่ ๓ รัฐธรรมนูญ พลเมืองตื่นรู้ และกลไกคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส การต่อต้านการทุจริตมิใช่เพียงวาระทางศีลธรรม แต่เป็นหน้าที่ตามกฎหมายสูงสุด รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ยกระดับบทบาทของภาคประชาชน จากการเป็นเพียงผู้รับบริการ ให้ก้าวขึ้นเป็น พลเมืองตื่นรู้ โดยรับรองสิทธิและหน้าที่ของปวงชนชาวไทยในการไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตทุกรูปแบบ ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบภาครัฐ และเพื่อให้การทำหน้าที่ของพลเมืองเป็นไปอย่างปลอดภัย รัฐจำเป็นต้องจัดให้มีกลไก การคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสดังกล่าวอย่างรัดกุม ผู้แจ้งเบาะแสดังกล่าวถือเป็นกลไกสำคัญในการชี้เบาะแสดการทุจริตที่ซับซ้อน มาตรการคุ้มครองความปลอดภัย การปกปิดตัวตน และการกันบุคคลไว้เป็นพยานโดยไม่ดำเนินคดี จึงเป็นหลักประกันที่ช่วยขจัดความหวาดกลัว และสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้ประชาชนแสดงความกล้าหาญทางจริยธรรม

ประเด็นที่ ๔ พหุเครือข่ายทางสังคมและการบูรณาการความหลากหลายทางวิชาชีพ ปัญหาการทุจริตในปัจจุบันมักเกิดจากการร่วมมือกันข้ามสาขาวิชาชีพ การแก้ไขปัญหาจึงต้องอาศัย กลยุทธ์การสร้างแนวร่วมในรูปแบบของ องค์กรภาคประชาสังคม (CSOs) และพหุเครือข่ายทางสังคม การสร้างเครือข่ายแนวราบที่รวบรวมกลุ่มคนจากหลากหลายวิชาชีพ ทั้งนักกฎหมาย สื่อมวลชน ภาค ธุรกิจ และนักวิชาการ จะช่วยลดข้อจำกัดในการทำงานแบบแยกส่วน ความสำเร็จของพหุเครือข่าย ต้องตั้งอยู่บนฐานของการยอมรับความแตกต่าง และบริหารจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี โดย ประยุกต์ใช้นวัตกรรมทางความคิด โมเดล STRONG จิตพอเพียงต้านทุจริต (ความพอเพียง, ความ โปร่งใส, ความตื่นรู้, มุ่งไปข้างหน้า, ความรู้, ความเอื้ออาทร) มาเป็นกรอบในการหล่อหลอมเครือข่าย ให้ทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

อนาคตของประเทศไทยในการแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันนั้นขึ้นอยู่กับศักยภาพและ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน การศึกษารายวิชานี้ได้มุ่งหวังเพียงแค่นักศึกษามีความรู้ทาง วิชาการ แต่มีเจตนารมณ์ในการเสริมสร้างฐานคิดที่ถูกต้อง เพื่อให้ผู้เรียนปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของ ตนเอง ก้าวขึ้นเป็นพลเมืองที่มีความละเอียดต่อการทำผิด มีระบบคิดที่แยกแยะผลประโยชน์ส่วนตน และส่วนรวมได้อย่างเด็ดขาด และมีความกล้าหาญที่จะรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเพื่อต่อต้านความไม่ ถูกต้องอย่างสร้างสรรค์ โดยยึดมั่นในหลักนิติธรรมและหลักธรรมาภิบาลอย่างยั่งยืน

๕.๖ คำถามท้ายบท

๑) คำถาม จงอธิบายแนวคิดของ สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต (Zero Tolerance Society) และวิเคราะห์ว่า ระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) มีความสำคัญอย่างไรใน การเปลี่ยนผ่านสังคมไทยเพื่อสถาปนาสภาวะดังกล่าว

แนวคำตอบ

สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต (Zero Tolerance Society) หมายถึง สภาวะที่พลเมืองและ องค์กรทุกภาคส่วนมีระบบความคิดและบรรทัดฐานร่วมกันในการปฏิเสธ ไม่ยอมรับ และไม่เพิกเฉยต่อ การกระทำทุจริตในทุกรูปแบบ การจะก้าวเข้าสู่สภาวะนี้ได้ สังคมไทยจำเป็นต้องปรับปรุงระบบคิด แบบฐานสิบ (Analog Thinking) ซึ่งเป็นระบบคิดแบบประนีประนอมที่มักนำประโยชน์ส่วนตนและ ประโยชน์ส่วนรวมมาปะปนกัน และเปลี่ยนผ่านไปสู่การใช้ระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) ซึ่งเป็นระบบประมวลผลทางจริยธรรมที่เด็ดขาด มีเพียง ทำได้หรือทำไม่ได้ เท่านั้น เมื่อพลเมืองคิด แบบฐานสองจะสามารถแยกแยะตำแหน่งหน้าที่ออกจากเรื่องส่วนตัวได้อย่างชัดเจน ไม่นำ ผลประโยชน์ส่วนรวมมาตอบแทนบุญคุณส่วนตนในระบบอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่ ระดับจิตสำนึกและช่วยทลายวาทกรรม โกงแต่เก่ง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) คำถาม หลักธรรม ทิริโอตตปปะ มีความสัมพันธ์อย่างไรกับการสร้าง มาตรการทาง สังคมและการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อลงโทษทางสังคมมีข้อควรระวังในประเด็น Cyberbullying อย่างไร

แนวคำตอบ

หิริ คือความละอายต่อการทำบาปหรือการกระทำผิดศีลธรรม และโอตตปปะ คือความเกรงกลัวต่อผลของการกระทำชั่ว หิริโอตตปปะทำหน้าที่เป็นกลไกควบคุมจากภายในของปัจเจกบุคคล เมื่อบุคคลที่มีศีลธรรมนี้มารวมกลุ่มกัน จะพัฒนาเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่เข้มแข็ง นำไปสู่การขับเคลื่อนมาตรการทางสังคมซึ่งเป็นกลไกควบคุมภายนอก โดยสังคมจะร่วมมือกันปฏิเสธ ไม่ยอมรับ และลดพื้นที่ทางสังคมของผู้กระทำผิด ในยุคปัจจุบันการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการลงโทษทางสังคมมีพหุภาพสูง แต่มีข้อควรระวังคือเป็นดาบสองคม หากสังคมขาดการรู้เท่าทันสื่อ และจริยธรรม การลงโทษอาจบานปลายเป็นการตัดสินที่ขาดข้อเท็จจริง การแพร่กระจายข้อมูลที่คลาดเคลื่อน หรือกลายเป็นการกลั่นแกล้งบนโลกไซเบอร์ ซึ่งเป็นความเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ดังนั้น การใช้มาตรการทางสังคมผ่านสื่อดิจิทัลจึงต้องตั้งอยู่บนฐานของข้อเท็จจริงและความเป็นธรรม

๓) คำถาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ยกระดับบทบาทของภาคประชาชนในการต่อต้านการทุจริตอย่างไร และเพราะเหตุใดกลไก การคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส จึงเป็นหัวใจสำคัญในการตรวจสอบภาครัฐ

แนวคำตอบ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้ยกระดับการต้านทุจริตให้เป็นหน้าที่ ของปวงชนชาวไทย โดยบัญญัติให้ประชาชนมีหน้าที่ไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตและประพฤติมิชอบทุกรูปแบบ (มาตรา ๕๐ (๑๐)) พร้อมทั้งมีเจตนารมณ์ในการส่งเสริมและคุ้มครองประชาชนที่ร่วมกันรณรงค์ต่อต้านหรือชี้เบาะแส (มาตรา ๖๓) การมีกลไกคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสถือเป็นหัวใจสำคัญ เนื่องจากผู้แจ้งเบาะแสซึ่งเป็นพยานหรือผู้นำข้อมูลมาเปิดเผย มักต้องเผชิญกับความเสี่ยงต่อชีวิต ทรัพย์สิน หรือความก้าวหน้าในอาชีพการงาน หากรัฐมีมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน การปกปิดตัวตน และการให้ความมั่นใจที่รัดกุม ย่อมส่งเสริมให้เกิดความกล้าหาญทางจริยธรรม ทำให้หน่วยงานตรวจสอบได้รับข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อการปราบปรามการทุจริตที่ลับซับซ้อน

๔) คำถาม ในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม การสร้าง พหุเครือข่ายทางสังคมและเครือข่ายภาคประชาสังคม (CSOs) มีประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนการต้านทุจริตอย่างไร และการยอมรับความแตกต่างทางวิชาชีพมีความสำคัญอย่างไร

แนวคำตอบ

การสร้างองค์กรภาคประชาสังคม (CSOs) และพหุเครือข่ายทางสังคม เป็นการบูรณาการพลังของประชาชนเพื่อทำหน้าที่ติดตาม สอดส่อง และเฝ้าระวังการใช้อำนาจอรัฐ ซึ่งมีความคล่องตัว และสามารถเข้าถึงพื้นที่ได้ดี การทุจริตในปัจจุบันมักมีลักษณะที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับหลายส่วน การจะเฝ้าระวังและสกัดกั้นอย่างมีประสิทธิภาพจึงต้องอาศัยแนวร่วมจากหลากหลายวิชาชีพ (เช่น นักกฎหมาย สื่อมวลชน นักบัญชี วิศวกร และนักวิชาการ) การยอมรับความแตกต่างทางวิชาชีพและวัฒนธรรมจะช่วยลดปัญหาการทำงานแบบแยกส่วน สลายอคติ และสร้างวัฒนธรรมความไว้วางใจต่อ

กัน ทำให้พหุเครือข่ายสามารถนำเอาความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาบูรณาการเพื่อตรวจสอบและระวังป้องกันปัญหาความเดือดร้อนของชุมชนได้อย่างรอบด้าน

๕) คำถาม การประยุกต์ใช้โมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต สามารถนำมาสร้างความเข้มแข็งให้แก่พลเมืองและสังคมในการต่อต้านการทุจริตได้อย่างไร

แนวคำตอบ โมเดล STRONG เป็นกรอบแนวคิดที่พัฒนาโดย รศ.ดร.มาณี ไซยธีรานุวัฒนศิริ ที่นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์รวมกับการต่อต้านการทุจริต ซึ่งช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่พลเมืองและสังคมผ่าน ๖ องค์ประกอบ ดังนี้

S (Sufficient) ปลุกฝังจิตสำนึกความพอดี พอประมาณ และการแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมได้อย่างเป็นอัตโนมัติ

T (Transparent) ส่งเสริมค่านิยมการทำงานและการใช้ชีวิตที่โปร่งใส เปิดเผย และพร้อมรับการตรวจสอบ

R (Realise) ปลุกฝังความตื่นรู้ เข้าใจสถานการณ์และตระหนักถึงความเสียหายของการทุจริต

O (Onward) มุ่งมั่นเดินทางในการพัฒนาตนเองและสังคมให้ปลอดจากการทุจริตอย่างไม่มีข้อ

N (Knowledge) ส่งเสริมการแสวงหาความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย สิทธิ และหน้าที่ด้านทุจริต

G (Generosity) พัฒนาค่านิยมเอื้ออาทรและน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมที่ถูกต้อง ไม่ใช่เพื่อเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้องในระบบอุปถัมภ์

เมื่อพลเมืองและองค์กรต่าง ๆ นำโมเดล STRONG ไปประยุกต์ใช้ จะช่วยพัฒนาจิตสำนึกและวัฒนธรรมด้านทุจริตให้เกิดความยั่งยืน

๕.๗ รายการอ้างอิง

เอกสารอ้างอิงภาษาไทย

กรุงเทพมหานคร. (๒๕๖๖, ๒๔ เมษายน). *แนวยั่งยืนคุ้มครองพยาน... สกัดกลิ่นแก๊สและปกป้องภัยผู้แจ้งเบาะแสทุจริต*. <https://www.bangkokbiznews.com/politics/๑๐๖๔๖๗๒>

กิตติศักดิ์ รัฐประเสริฐ. (๒๕๕๗). การทุจริตในวงราชการไทย การสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านแนวทางการแก้ไขปัญหาจากผู้นำและบุคคลสำคัญของประเทศไทย. *วารสาร มจร.วิชาการ*, ๑๘ (๓๕), ๖๑-๗๔.

ฉวีวรรณ นิลวงศ์. (๒๕๖๒). *คู่มือในการเฝ้าระวังความเสี่ยงการทุจริต*. กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ.

ชนิดา จิตตรุทธะ. (๒๕๕๗). *วัฒนธรรมความไว้วางใจกับจริยธรรมความซื่อสัตย์ของข้าราชการไทย*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

ฐานันท์ วรรณโกวิท. (๒๕๕๔). ประสบการณ์จากการฝึกอบรม เส้นทางคอร์รัปชัน ณ มหาวิทยาลัยตุลัส ๑ กาบิโตล สาธารณรัฐฝรั่งเศส. *วารสารยุติธรรมปริทัศน์*, ๖(๖), ๓๙-๖๖.

- ณัฐนันท์ ศิริเจริญ. (๒๕๕๕). การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตย. ใน *หลักสูตรด้าน ทุจริตศึกษา พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- ตฤณ ทวีธารานนท์. (๒๕๖๓). *บทบาทของโซเชียลมีเดียในการลงโทษทางสังคม* [ดุष्ฎิณิพนธ์ปริญา ดุษฎิบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. (๒๕๖๒). การคอร์รัปชันทางการเมือง ความเป็นมาและแนวทางป้องกันแก้ไข. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, ๖(๒), ๔๖๓-๔๗๐.
- นิภาพรรณ เจนสันติกุล. (๒๕๖๕). พหุเครือข่ายทางสังคมเพื่อการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันใน สังคมไทย บทบาทและข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการปฏิบัติ. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, ๑๐(๑), ๑๙๒-๒๐๖.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ. (๒๕๕๗). *คอร์รัปชันในระบบราชการไทย การสำรวจทัศนคติ ประสิทธิภาพของหัวหน้าครวัเรือน*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต). (๒๕๖๓ก). *หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตร ด้านทุจริตศึกษา*. มหาเถรสมาคม และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการ ทุจริตแห่งชาติ.
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต). (๒๕๖๓ข). *สุจริตธรรมกถา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย.
- แพรวภัทรา เขียวชะอุ่ม. (๒๕๖๓). *สร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- ภูมิภัช รัตนะวัน. (๒๕๖๐). ปัญหาเกี่ยวกับขอบเขตของคดีทุจริตและกระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริง ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ [วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์ มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มาณี ไชยธีรานัฐศิริ. (๒๕๖๐). *STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- มาณี ไชยธีรานัฐศิริ. (๒๕๖๒). *หลักสูตรโค้ชเพื่อการรู้คิดด้านทุจริต (STRONG Model)*. สำนักงาน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๓๒). *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๕๖). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔*. บริษัท ศิริวัฒนา อินเตอร์พรีนท์.
- วริษฐา อินทเชื้อ. (๒๕๖๑). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้แฉเบาะแสตาม พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ [วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิลาสินี โสภภาพ. (๒๕๖๓). *แนวคิดพื้นฐานการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี*. สถาบันพระปกเกล้า.
- วิชญพงษ์ โพธิพิรุฬห์. (๒๕๖๑). *โครงการเสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบการให้เบาะแสในประเทศ ไทย และการส่งเสริมความร่วมมือในระดับพื้นที่ภาคใต้เพื่อป้องกันปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันในภาครัฐ* (รายงานการวิจัย). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- วิชญพงษ์ โพธิพิรุฬห์. (๒๕๖๓). *ราชการไทยไร้คอร์รัปชัน การสำรวจความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่รัฐต่อการแจ้งเบาะแสการทุจริต* (รายงานการวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.).
- วีรพงษ์ รามางกูร. (๒๕๕๘). พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม. ใน *หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- วุฒิสาร ตันไชย. (๒๕๕๗). *การกระจายอำนาจและประชาธิปไตยในประเทศไทย*. สถาบันพระปกเกล้า.
- ศุภศิษฏ์ ทวีแจ่มทรัพย์. (๒๕๖๑). หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแจ้งเบาะแสในประเทศไทย ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายของสหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา เครือรัฐออสเตรเลีย และประเทศมาเลเซีย. *วารสารวิชาการ ป.ป.ช.*, ๑๑(๑), ๑๓-๑๔.
- ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงสาธารณสุข. (๒๕๖๔). *หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา*. ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงสาธารณสุข.
- ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงสาธารณสุข. (๒๕๖๕). *หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา (ฉบับปรับปรุง)*. ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงสาธารณสุข.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. (๒๕๕๖). การจัดการภาคีสาธารณะแนวใหม่ ความหมาย และนัยสำคัญ. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง*, ๑(๑), ๑๘๓-๒๑๔.
- สังคีต พิริยะรังสรรค์. (๒๕๕๙ก). การลงโทษโดยสังคม. *วารสารสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, ๔๖(๒), ๖๓-๘๔.
- สังคีต พิริยะรังสรรค์. (๒๕๕๙ข). *โครงการส่งเสริมและสนับสนุนมาตรการลงโทษทางสังคม* (รายงานการวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ. (๒๕๖๗). *หลักเกณฑ์การสมัครและคัดเลือกเครือข่ายต้นแบบในการป้องกันและเฝ้าระวังการทุจริต*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๕๙). *ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔)*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๑ก). *หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education)*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๑ข). *หลักสูตรโค้ชเพื่อการรู้คิดด้านทุจริต (STRONG Model)*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๑ค). *WE STRONG เครือข่ายเฝ้าระวัง*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๖๐). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐*. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สุวรรณณี รักเหลือ. (๒๕๖๐). *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้แฉงเบาะแสหรือเปิดเผยข้อมูล
ข่าวสารการกระทำความผิดแก่รัฐ* [วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์].
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

สุวัจน์ เกิดมณี. (๒๕๖๕). *จิตวิทยาข้ามวัฒนธรรมในที่ทำงาน (Cross-Cultural Psychology at
Work)*. มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.

เสาวณีย์ ไทยรุ่งโรจน์. (๒๕๕๓). *โครงการประเมินสถานการณ์ด้านการทุจริตในประเทศไทย (รายงาน
การวิจัย)*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

เอกสารอ้างอิงภาษาต่างประเทศ

Behavioural Insights Team. (2014). *EAST: Four simple ways to apply behavioural
insights*. Behavioural Insights Team. [https://www.bi.team/publications/east-
four-simple-ways-to-apply-behavioural-insights/](https://www.bi.team/publications/east-four-simple-ways-to-apply-behavioural-insights/)

Whitmeyer, J. M. (2000). Social sanction. In E. F. Borgatta & R. J. V. Montgomery (Eds.),
Encyclopedia of sociology (2nd ed., pp. 2654–2661). Macmillan Reference
USA.

แผนการจัดการเรียนรู้ประจำบท (Lesson Plan) บทที่ ๖

ระยะเวลา สัปดาห์ที่ ๑๐ (รวม ๓ ชั่วโมง)

๑) การจัดความสอดคล้องของผลลัพธ์การเรียนรู้ (Alignment of Learning Outcomes)

แผนการสอนนี้ถูกออกแบบเพื่อตอบสนองต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ในระดับต่าง ๆ ผ่านการบูรณาการหลักปรัชญาจริยศาสตร์และนวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศ ดังนี้

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (Program Learning Outcomes - PLOs)

PLO ๑ รอบรู้ในศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ บูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อไปพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีความรับผิดชอบ

Sub PLO ๑.๒ ประยุกต์ใช้ศาสตร์แนวคิด ทฤษฎีสมัยใหม่ในการพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคม มีจิตอาสาและมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับรายวิชา (Course Learning Outcomes - CLOs)

CLO ๑ ผู้เรียนสามารถอธิบายหลักการ ทฤษฎี โครงสร้างกฎหมาย (เช่น รัฐธรรมนูญ พ.ร.บ. ป.ป.ช. พ.ร.บ. จัดซื้อจัดจ้างฯ อนุสัญญา UNCAC) และกลไกเครื่องมือประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส (ITA) โดยบูรณาการเข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (เช่น หลักสุจริต ๓ หิริโอตตปปะ และหลักปธาน ๔) เพื่อใช้เป็นฐานคิดในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตได้อย่างถูกต้อง

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับบทเรียน (Lesson Learning Outcomes - LLOs)

LLO ๖.๑ ผู้เรียนสามารถอธิบายและประยุกต์ใช้ทฤษฎีทางจริยศาสตร์ในการวิเคราะห์สภาวะที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออกทางศีลธรรม (Moral Dilemma) และหลักคุณธรรมเชิงสัมพันธ์ได้อย่างมีตรรกะ

LLO ๖.๒ ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์และอธิบายองค์ประกอบหลัก ๖ ประการของธรรมาภิบาล ควบคู่กับการใช้นวัตกรรมเทคโนโลยี (เช่น AI, Big Data, Open Data) ในการตรวจสอบความโปร่งใสของภาครัฐได้อย่างมีเหตุผล

LLO ๖.๓ ผู้เรียนสามารถสะท้อนและเสนอแนะแนวทางการประพฤติตนเป็นพลเมืองตื่นรู้ในระบอบประชาธิปไตย โดยบูรณาการโมเดลจิตพอเพียงต้านทุจริต (STRONG Model) เพื่อสลายระบบอุปถัมภ์ได้อย่างเป็นรูปธรรม

๒) การพัฒนาโดเมนการเรียนรู้ (K-S-E-C Mapping)

การจัดการเรียนการสอนในบทนี้ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ครอบคลุมคุณลักษณะเชิงลึกดังต่อไปนี้
ความรู้ (Knowledge) เข้าใจปรัชญาจริยศาสตร์ (ประโยชน์นิยม, หน้าที่นิยม, คุณธรรมนิยม) กลไกของหลักธรรมาภิบาล และการทำงานของนวัตกรรมตรวจสอบรัฐ เช่น ระบบ “ภาษีไปไหน” และแพลตฟอร์ม “ACT Ai”

ทักษะ (Skills) พัฒนาทักษะการตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ (Critical Questioning) และความสามารถในการใช้ “ระบบคิดแบบฐานสอง” (Digital Thinking) เพื่อแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนออกจากประโยชน์สาธารณะได้อย่างเด็ดขาด

จริยธรรม (Ethics) มีความซื่อสัตย์สุจริต (Integrity) มีhiriโอตตปปะ เคารพสิทธิมนุษยชน ยอมรับความแตกต่างทางสังคม และยึดมั่นในการต่อต้านวงจรการทุจริตและระบบอุปถัมภ์

ลักษณะบุคคล (Character) เป็น “พลเมืองตื่นรู้” (Active Citizen) ที่มีความกล้าหาญทางจริยธรรม ไม่เพิกเฉยต่อการทุจริต กล้าแสดงออกผ่านเวที Q&A และทำหน้าที่เป็นผู้เฝ้าระวัง (Watchdog) เพื่อรักษาผลประโยชน์ของชาติ

๓) ตารางการออกแบบการเรียนการสอน (Constructive Alignment Matrix)

โครงสร้างการเรียนรู้ถูกจัดในสัปดาห์ที่ ๑๐ โดยใช้ยุทธศาสตร์การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่สอดคล้องกับเนื้อหาบทที่ ๖ อย่างสมบูรณ์ ตามตารางที่ ๖.๑

สัปดาห์ ที่	หัวข้อเนื้อหา	กิจกรรมการเรียนการสอน (Active Learning)	การวัดและประเมินผล
๑๐ (๓ ชม.)	หลักจริยธรรม ธรรมาภิบาล และความรับผิดชอบต่อสังคม ๖.๑ รากฐานทางจริยธรรม และจิตสาธารณะ - แนวคิดคุณธรรมเชิง สัมพัทธ์ - ปรัชญาจริยศาสตร์กับ สถานะที่กลืนไม่เข้าคายไม่ ออกทางศีลธรรม - ระบบคิดแบบฐานสอง ๖.๒ หลักธรรมาภิบาลกับ การบริหารงานสาธารณะ - องค์ประกอบหลัก ๖ ประการ - การประเมิน ITA และ OIT ๖.๓ นวัตกรรมเทคโนโลยี กับการตรวจสอบความ โปร่งใส	๑. การบรรยายเชิงวิพากษ์ (Critical Lecture) ผสาน สื่อดิจิทัลเพื่อปูพื้นฐาน ทฤษฎีจริยศาสตร์และธรร มาภิบาล ๒. กรณีศึกษา (Case Study Analysis) โยน โจทย์สถานการณ์ความ ขัดแย้งทางผลประโยชน์ (Conflict of Interest) ให้ ผู้เรียนฝึกใช้ระบบคิดแบบ ฐานสองในการตัดสินใจ ๓. สาธิตนวัตกรรม (Tech Demonstration) ผู้สอน เปิดระบบแพลตฟอร์ม “ACT Ai” และ “ภาษีไป ไหน” เพื่อแสดงการสืบค้น ข้อมูลการฮั้วประมูลของ ภาครัฐ ๔. เวทีตั้งคำถามเชิง วิพากษ์ (Q&A Session) เปิดพื้นที่ถกเถียงอย่างเป็น	Formative Assessment ๑. การสังเกตและประเมิน ทักษะ ประเมินทักษะการตั้ง คำถามเชิงวิพากษ์และการ ใช้เหตุผลทางจริยศาสตร์ ผ่านเวที Q&A ๒. เกณฑ์การประเมิน (Analytic Rubric) วัดความสามารถในการบูร ณาการความรู้ด้านธรรมาภิ บาลเข้ากับการวิเคราะห์ นวัตกรรมเทคโนโลยี และ การใช้ระบบคิดแบบฐาน สอง (ตอบสนอง LLO ๖.๑ - ๖.๓ และ CLO ๑)

สัปดาห์ ที่	หัวข้อเนื้อหา	กิจกรรมการเรียนรู้ สอน (Active Learning)	การวัดและประเมินผล
	- Open Data และ Big Data (ภาษาไพทอน, ACT Ai) - AI กับการตรวจจับความผิดปกติ (Fraud Detection) ๖.๔ การประพุดิตนในระบอบประชาธิปไตย - พลเมืองตื่นรู้กับการสลายระบบอุปถัมภ์ - การประยุกต์ใช้ STRONG Model	ระบบ เพื่อให้ผู้เรียนวิเคราะห์ข้อจำกัดของระบบอุปถัมภ์และเสนอแนวทางแก้ไขด้วย STRONG Model	

๔) เกณฑ์การประเมินผล (Analytic Rubric) สำหรับการประเมินทักษะการตั้งคำถามเชิงวิพากษ์และการวิเคราะห์ (Q&A Session)

ประเด็นประเมิน	ดีเยี่ยม (๔)	ดี (๓)	พอใช้ (๒)	ปรับปรุง (๑)
๑. ความเข้าใจในรากฐานจริยธรรมและธรรมาภิบาล	สามารถเชื่อมโยงทฤษฎีจริยศาสตร์ระบบคิดแบบฐานสอง และหลักธรรมาภิบาล ๖ ประการ เข้ากับประเด็นคำถามได้อย่างถูกต้อง ลึกซึ้ง และครอบคลุมทุกมิติ	เชื่อมโยงหลักธรรมาภิบาลและจริยธรรมในประเด็นคำถามได้ถูกต้องเป็นส่วนใหญ่ มีการอ้างอิงแนวคิดได้ชัดเจน	อ้างอิงหลักธรรมาภิบาลหรือจริยธรรมได้บ้าง แต่ขาดความชัดเจนและการเชื่อมโยงในบางประเด็น	ไม่สามารถเชื่อมโยงคำถามเข้ากับหลักธรรมาภิบาล หรือระบบความคิดเชิงจริยธรรมได้เลย
๒. ทักษะการตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ (Critical Questioning)	ตั้งคำถามที่ท้าทายกระบวนการคิดชี้ให้เห็นรากเหง้าของระบบอุปถัมภ์และสะท้อนการวิเคราะห์ประเด็นที่ซ่อนอยู่ของการทุจริตได้อย่างเฉียบคม	ตั้งคำถามที่มีความสมเหตุสมผล ตรงประเด็น สามารถวิเคราะห์ปัญหาได้ดี แต่ยังขาดความลึกซึ้งในการชี้ให้เห็นรากเหง้าของปัญหา	ตั้งคำถามในระดับความจำหรือความเข้าใจพื้นฐาน ไม่สะท้อนการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงเชิงโครงสร้าง	ไม่มีการตั้งคำถาม หรือตั้งคำถามที่ไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาการเรียนรู้ในบทเรียน

ประเด็นประเมิน	ดีเยี่ยม (๔)	ดี (๓)	พอใช้ (๒)	ปรับปรุง (๑)
๓. การประยุกต์ใช้นวัตกรรมเทคโนโลยี (Technology Application)	วิเคราะห์และอภิปรายถึงกลไกข้อดี และข้อจำกัดของนวัตกรรมตรวจสอบความโปร่งใส (เช่น AI, Big Data) ได้อย่างมีตรรกะและเชื่อมโยงกับบริบทจริงได้อย่างสมบูรณ์	เข้าใจหลักการทำงานของนวัตกรรมตรวจสอบความโปร่งใสได้ดี แต่การวิเคราะห์ข้อจำกัดหรือการประยุกต์ใช้จริงยังไม่ครอบคลุม	กล่าวถึงข้อนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีได้เพียงผิวเผินขาดการวิเคราะห์การใช้งานในการตรวจสอบอำนาจรัฐ	ไม่แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการตรวจสอบภาครัฐ
๔. การบูรณาการเพื่อความเป็นพลเมือง (STRONG Model & Citizenship)	นำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหโดยบูรณาการโมเดล STRONG ได้อย่างเป็นรูปธรรมสะท้อนจุดยืนของการเป็นพลเมืองตื่นรู้ที่เคารพความแตกต่างทางสังคม	นำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาและอ้างอิงโมเดล STRONG ได้ แต่การเชื่อมโยงสู่บริบทความเป็นพลเมืองตื่นรู้ยังไม่ลึกซึ้งเพียงพอ	ระบุถึงความ เป็นพลเมืองหรือโมเดล STRONG ได้บ้าง แต่ไม่สามารถนำมาประยุกต์เป็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนได้	ไม่มีการนำเสนอแนวทางแก้ไขหรือไม่สามารถเชื่อมโยงสู่ความรับผิดชอบของพลเมืองได้เลย

๕) ทรัพยากรและสื่อการเรียนรู้ (Learning Resources)

เอกสารหลัก เอกสารประกอบการสอนรายวิชา GE ๑๐๐๕ บทที่ ๖ เรื่อง หลักจริยธรรม ธรรมาภิบาล และความรับผิดชอบต่อสังคม

สื่อดิจิทัลและฐานข้อมูลเปิด

แพลตฟอร์มตรวจสอบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ “ACT Ai” (องค์กรต่อต้านคอร์รัปชันประเทศไทย)

ระบบข้อมูลการใช้จ่ายภาครัฐ “ภาษีไปไหน” (Thailand Government Spending) โดย DGA

การสาธิตการใช้งานระบบ LINE Chatbot “Corruption Watch แซดฟองโกง ทันใจ”

กรณีศึกษา (Case Studies) เอกสารข่าวหรือคำพิพากษาเกี่ยวกับการขัดกันแห่งผลประโยชน์ (Conflict of Interest) การทุจริตเชิงนโยบาย และบทบาทของเครือข่ายภาคประชาสังคมในการเป็นผู้แจ้งเบาะแส (Whistleblower)

บทที่ ๖

หลักจริยธรรม ธรรมาภิบาล และความรับผิดชอบต่อสังคม

การแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทยและระดับสากลให้เกิดความยั่งยืนนั้น ไม่อาจบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยการพึ่งพากลไกการบังคับใช้กฎหมายหรือบทลงโทษทางอาญาเพียงมิติเดียว เนื่องจากรากเหง้าของการทุจริตมีความสลับซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับกิเลส ความโลภ ตลอดจนการขาดจิตสำนึกที่ดีของปัจเจกบุคคล ดังนั้น การสร้างเกราะป้องกันที่ทรงประสิทธิภาพที่สุดจึงต้องเริ่มต้นจากการวางรากฐาน หลักจริยธรรมซึ่งเปรียบเสมือนโครงสร้างพื้นฐานทางจิตใจในการควบคุมพฤติกรรม จริยธรรมคือความประพฤติที่ดีงามและการรู้จักใช้โนธรรมไตร่ตรองแยกแยะความผิดชอบชั่วดี หากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือพลเมืองขาดจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ และปล่อยให้เกิดการกระทำที่ขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวมย่อมถือเป็นการขาดความชอบธรรม และจะเป็นปฐมบทนำไปสู่การทุจริตในระดับที่รุนแรงขึ้นต่อไป (ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๖๔)

นอกเหนือจากมิติของปัจเจกบุคคลแล้ว ในระดับการบริหารองค์กรและโครงสร้างสังคม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์ที่เรียกว่า ธรรมาภิบาล (Good Governance) หรือการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เข้ามาเป็นกลไกในการกำกับดูแล ธรรมาภิบาลเป็นแนวทางในการจัดระเบียบเพื่อให้สังคมทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและตั้งอยู่บนความถูกต้องเป็นธรรม หลักธรรมาภิบาลประกอบด้วยเสาหลักที่สำคัญ ได้แก่ ความโปร่งใสที่มุ่งเน้นการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนสามารถตรวจสอบได้โดยสะดวก ความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ และการรับผิดชอบต่อผลของการตัดสินใจ การยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาลและหลักนิติธรรมจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการผูกขาด ลดการใช้ดุลยพินิจโดยมิชอบ และช่วยให้หน่วยงานรัฐรวมถึงองค์กรเอกชนปลอดจากการทุจริตคอร์รัปชันได้อย่างเป็นรูปธรรม (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, ๒๕๖๕)

การขับเคลื่อนประเทศให้ปราศจากการทุจริตยังต้องอาศัย ความรับผิดชอบต่อสังคมซึ่งหมายถึงการที่องค์กรธุรกิจและพลเมืองตระหนักถึงสิทธิ หน้าที่ และผลกระทบของการกระทำของตนที่มีต่อส่วนรวม องค์กรธุรกิจต้องดำเนินกิจการภายใต้หลักจริยธรรม ควบคู่ไปกับการใส่ใจสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยไม่แสวงหากำไรที่เกิดจากการเบียดเบียนสังคมหรือสนับสนุนการให้สินบน (สถาบันธุรกิจเพื่อสังคม, ๒๕๕๒) ในขณะเดียวกัน ปวงชนชาวไทยทุกคนก็มีหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ในการไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตและประพฤติมิชอบทุกรูปแบบ การตระหนักรู้สิทธิและหน้าที่ การมีจิตสาธารณะและการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายภาคประชาสังคมเพื่อเป็นหูเป็นตาเฝ้าระวัง จึงเป็นรูปธรรมสูงสุดของการแสดงความรับผิดชอบต่อประเทศชาติ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๐)

การศึกษาความสัมพันธ์เชิงบูรณาการระหว่างหลักจริยธรรม ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวควบคุมจากภายในจิตใจ หลักธรรมาภิบาลซึ่งเป็นกลไกควบคุมและจัดระเบียบเชิงโครงสร้าง และความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นพลังขับเคลื่อนจากภาคประชาสังคมและภาคธุรกิจ การบ่มเพาะองค์ความรู้ทั้งสามมิตินี้ จะเป็นเป้าหมายสำคัญในการสร้างสรรค์ให้นักศึกษาก้าวขึ้นเป็นพลเมืองดีที่สามารถคิดแยกแยะ

ระหว่างประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและเป็นผู้ในการเปลี่ยนแปลงในการสร้างสังคมไทยให้เป็น สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตอย่างยั่งยืน

๖.๑ รากฐานทางจริยธรรมและจิตสาธารณะ

ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทยเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่มีความสลับซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมในทุกระดับ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวไม่สามารถพึ่งพากลไกการบังคับใช้กฎหมายหรือบทลงโทษทางอาญาได้เพียงอย่างเดียว เนื่องจากกฎหมายเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ และควบคุมได้เฉพาะพฤติกรรมภายนอก ดังนั้น ยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดในการป้องกันการทุจริตอย่างยั่งยืน จึงต้องเริ่มต้นที่การบ่มเพาะ รากฐานทางจริยธรรมและจิตสาธารณะให้ฝังลึกอยู่ในระบบคิดของพลเมือง การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เพื่อให้ปัจเจกบุคคลสามารถแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม ถือเป็นจุดเริ่มต้นในการนำพาประเทศชาติก้าวไปสู่การเป็นสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต

๑) ความหมายและมิติของรากฐานทางจริยธรรม จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติดีงามเพื่อประโยชน์สุขของตนและสังคม ซึ่งมีรากฐานมาจากหลักศีลธรรม ค่านิยมทางวัฒนธรรม และมโนธรรมสำนึกที่คอยกำกับให้มนุษย์ไตร่ตรองว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ จริยธรรมที่สมบูรณ์จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยองค์ประกอบหลัก ๓ ประการ ได้แก่ ๑) ความรู้เหตุผล ในการวิเคราะห์แยกแยะความถูกต้อง ๒) อารมณ์ความรู้สึกผัดขอบชั่วดี และ ๓) พฤติกรรมการแสดงออกภายนอกที่สอดคล้องกับความดีงามนั้น (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), ๒๕๓๙)

ในบริบทของการป้องกันการทุจริต จริยธรรมจะสะท้อนออกมาในรูปแบบของ สุจริตธรรม ซึ่งครอบคลุมถึงความสุจริตทางใจ (มโนสุจริต) อันเป็นรากฐานของการไม่ละโมภ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และมีสัมมาทิฐิ เมื่อจิตใจมีความมั่นคงทางจริยธรรม ย่อมส่งผลให้การกระทำทางกายและวาจาเป็นไปอย่างโปร่งใส ไม่แสวงหาผลประโยชน์ในทางที่มีขอบ และตระหนักถึงหน้าที่ของตนเองอย่างเคร่งครัด

๒) จิตสาธารณะ พลังขับเคลื่อนสังคมต้านทุจริต แม้ปัจเจกบุคคลจะมีจริยธรรมประจำใจ แต่หากขาดความรับผิดชอบต่อส่วนรวม สังคมก็ยากที่จะเข้มแข็งและปลอดจากการทุจริต จิตสาธารณะจึงเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่มุ่งเน้นการเอาใจใส่และมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ ผู้ที่มีจิตสาธารณะจะยึดมั่นในระบบคุณธรรม มีความละเอียดต่อการกระทำผิด เคารพสิทธิของผู้อื่น และไม่เพิกเฉยเมื่อเห็นการเบียดบังสมบัติของชาติไปเป็นของส่วนตน (กรรยา พรพรรณา, ๒๕๕๙)

จิตสาธารณะสามารถแบ่งออกได้เป็นหลายมิติ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ไปจนถึงระดับสังคมและประเทศชาติ ในระดับสังคมนั้น จิตสาธารณะจะสะท้อนออกมาในรูปแบบของการขับเคลื่อนความร่วมมือร่วมใจ การเป็นหูเป็นตาเฝ้าระวัง และการกล้าที่จะลุกขึ้นมาแก้ไขสถานการณ์ความไม่โปร่งใสที่เกิดขึ้น (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, ๒๕๕๒) พลเมืองที่เปี่ยมด้วยจิตสาธารณะจะไม่ทอดธุระเมื่อเกิดการทุจริต แต่จะทำหน้าที่เป็น พลเมืองตื่นรู้ ที่พร้อมเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อรักษาสาธารณสมบัติ

๓) การบูรณาการสู่ความรับผิดชอบต่อสังคม การหลอมรวมรากฐานทางจริยธรรมและจิตสาธารณะเข้าด้วยกัน คือกระบวนการสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ พลเมืองกลุ่มนี้จะมีทักษะในการใช้ ระบบคิดแบบฐานสองที่สามารถตัดขาดผลประโยชน์ส่วนตนออกจากหน้าที่การทำงานได้อย่างเด็ดขาด ไม่นำเอาความสัมพันธ์ส่วนตัว ตำแหน่งหน้าที่ หรืออำนาจรัฐ ไปใช้เพื่อเอื้อประโยชน์แก่เครือญาติหรือพวกพ้อง (สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๕)

เมื่อรากฐานเหล่านี้มีความเข้มแข็ง จะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนาองค์กรและชุมชน ภายใต้ หลักธรรมาภิบาลที่เน้นความโปร่งใส การตรวจสอบได้ และการรับผิดชอบต่อสังคม การตระหนักรู้ในสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย ควบคู่ไปกับการมีจิตสาธารณะ จึงเป็น ภูมิคุ้มกันทางสังคม ที่ทรงประสิทธิภาพที่สุดในการสกัดกั้นภัยคุกคามจากการทุจริตคอร์รัปชันในทุกระดับ

รากฐานทางจริยธรรมและจิตสาธารณะ ไม่ได้เป็นเพียงอุดมคติทางศีลธรรมที่เป็นนามธรรม แต่เป็นเครื่องมือเชิงปฏิบัติที่สำคัญอย่างยิ่งในการปฏิรูปและแก้ไขปัญหาการทุจริตของประเทศ มีเป้าหมายสูงสุดเพื่อกระตุ้นให้นักศึกษาตระหนักถึงคุณค่าของความซื่อสัตย์สุจริต ปลุกพลังจิตสาธารณะในตนเอง และหล่อหลอมให้เกิดค่านิยมที่ไม่ทนต่อการคอร์รัปชัน เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่จะร่วมขับเคลื่อนระบบราชการ ภาคธุรกิจ และสังคมไทย ให้ก้าวไปสู่ความโปร่งใสและมีธรรมาภิบาลอย่างยั่งยืนสืบไป

แนวคิดคุณธรรมเชิงสัมพัทธ์ (Relative Morality)

แนวคิดคุณธรรมเชิงสัมพัทธ์ถูกนำเสนอในฐานะเครื่องมือเชิงวิเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหาเมื่อบุคคลต้องเผชิญกับสถานการณ์ความขัดแย้งทางผลประโยชน์หรือประเด็นปัญหาความขัดแย้งทางจริยธรรม หลักการสำคัญของแนวคิดนี้ คือ การประเมินเปรียบเทียบระดับของผลประโยชน์ส่วนรวมโดยยึดหลักเกณฑ์ที่ว่า “การกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือประโยชน์ของกลุ่มย่อย จะต้องไม่ส่งผลกระทบเชิงลบหรือสร้างความเสียหายต่อผลประโยชน์ของส่วนรวมในระดับที่ใหญ่กว่า”

การจำแนกระดับของส่วนรวม (Levels of Collectivity) ศรุต นาควัชร (๒๕๕๘) ได้จำแนกมิติของผลประโยชน์และขอบเขตของส่วนรวมตามลำดับชั้นจากระดับจุลภาคไปสู่ระดับมหภาคออกเป็น ๕ ระดับ ดังนี้

ระดับที่ ๑ ตนเอง (Self) การกระทำที่มุ่งตอบสนองผลประโยชน์ส่วนบุคคล

ระดับที่ ๒ เครือญาติและกลุ่มบุคคลใกล้ชิด (Relative) การกระทำที่มุ่งตอบสนองผลประโยชน์ของเครือญาติ มิตรสหาย หรือพวกพ้อง

ระดับที่ ๓ องค์กรหรือหน่วยงาน (Unit) การกระทำที่มุ่งผลประโยชน์ของหน่วยงานหรือองค์กรต้นสังกัด อาทิ สถานศึกษา กลุ่มวิชาชีพ หรือองค์กรภาคธุรกิจ

ระดับที่ ๔ รัฐชาติและอาณาเขต (Territory) การกระทำที่มุ่งประโยชน์สุขของสังคม ชุมชน หรือประเทศชาติ ตลอดจนกลุ่มความร่วมมือระดับภูมิภาค

ระดับที่ ๕ มนุษยชาติและระบบนิเวศ (Earth) การกระทำที่มุ่งผลประโยชน์ของมวลมนุษยชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับสากล

หลักการตัดสินใจเชิงจริยธรรม ในกรณีที่เกิดความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ของส่วนรวมในระดับที่แตกต่างกัน บุคคลมีหน้าที่ที่ต้องตัดสินใจโดยให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของส่วนรวมในลำดับชั้นที่สูงกว่าหรือใหญ่กว่าเสมอ ยกตัวอย่างเช่น ผลประโยชน์ของสถาบันต้องมีความสำคัญ

เหนือกว่าผลประโยชน์ส่วนบุคคล หรือผลประโยชน์แห่งชาติต้องมีความสำคัญเหนือกว่าผลประโยชน์ขององค์กรต้นสังกัด

สมการเชิงคุณธรรมสำหรับการประเมินพฤติกรรม การประเมินคุณค่าของการกระทำว่าอยู่ในเกณฑ์เชิงบวก เชิงลบ หรือระดับปกติ สามารถวิเคราะห์ผ่านโครงสร้างสมการเชิงคุณธรรมได้ดังนี้

ระดับปกติ (การละเว้นความผิด) การกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนตน + โดยไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผลประโยชน์ของส่วนรวมในระดับที่ใหญ่กว่า

ระดับที่เป็นผลลบ (การทุจริต/ประพฤตินิชอบ) การกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือกลุ่มย่อย + แต่ส่งผลกระทบต่อหรือสร้างความเสียหายต่อส่วนรวมในระดับที่ใหญ่กว่า

ระดับที่เป็นผลบวก (จริยธรรมขั้นสูง) การกระทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นหรือกลุ่มย่อย + โดยไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวมในระดับที่ใหญ่กว่า

การประยุกต์ใช้ในเชิงปฏิบัติ “เกรงใจ น้ำใจ ใคร่ครวญส่วนรวม” เพื่อให้เกิดการนำแนวคิดไปประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรมและจดจำได้ง่าย ศรุต นาควัชระ (๒๕๕๘) ได้สังเคราะห์หลักคุณธรรมดังกล่าวออกเป็นหลักปฏิบัติ ๓ ประการ ได้แก่

เกรงใจ การตระหนักรู้และระมัดระวังพฤติกรรมของตนมิให้ส่งผลกระทบเชิงลบต่อผู้อื่นหรือส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพึงละเว้นการทำความผิด

น้ำใจ การมุ่งมั่นสร้างสรรค์ประโยชน์สาธารณะเมื่อมีโอกาส ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพึงประกอบคุณงามความดี

ใคร่ครวญส่วนรวม การใช้ดุลยพินิจพิจารณาอย่างรอบคอบในการเปรียบเทียบและตัดสินใจ โดยยึดถือผลประโยชน์ของส่วนรวมในระดับที่ใหญ่กว่าเป็นศูนย์กลาง เพื่อป้องกันผลกระทบเชิงลบในวงกว้าง

การกระทำที่มุ่งผลประโยชน์ต่อกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่ง อาจมิใช่ความถูกต้องทางจริยธรรมในทุกบริบท หากการกระทำนั้นไปเบียดเบียนหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบสังคมในระดับที่กว้างกว่า การมุ่งปลูกฝังให้บุคคลมีเหตุผลเชิงจริยธรรมเพื่อให้สามารถวิเคราะห์และแยกแยะสถานะความขัดแย้งทางผลประโยชน์ได้อย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งยึดมั่นในหลักคุณธรรมเชิงสัมพัทธ์ จะเป็นกลไกเชิงป้องกันที่สำคัญในการลดทอนพฤติกรรมการทุจริต และเป็นรากฐานที่มั่นคงในการขับเคลื่อนสังคมไปสู่ความสมานฉันท์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน

๖.๑.๑ ปรัชญาจริยศาสตร์กับการตัดสินใจทางศีลธรรม (Moral สถานะที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก)

ในการศึกษาบริบทของการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน การทำความเข้าใจเพียงมิติของกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับทางปกครองย่อมไม่เพียงพอต่อการแก้ปัญหาที่หยั่งรากลึกในพฤติกรรมมนุษย์ การทุจริตในสารัตถะที่แท้จริงคือความล้มเหลวของการตัดสินใจทางศีลธรรมของปัจเจกบุคคล ดังนั้น การสถาปนาสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตจึงต้องเริ่มต้นที่การสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางความคิด ซึ่งเครื่องมือทางวิชาการที่สำคัญที่สุดในการวิเคราะห์และจัดระเบียบความคิดมนุษย์คือปรัชญาจริยศาสตร์ มนุษย์ในฐานะสัตว์สังคมมักต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ต้องเลือกตัดสินใจ แต่ในโลกแห่งความเป็นจริง ทางเลือกไม่ได้มีเพียง สีขาว หรือ สีดำ อย่างชัดเจนเสมอไป บ่อยครั้งที่บุคคลต้องเผชิญกับ สถานการณ์ที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออกทางศีลธรรมซึ่งท้าทายมนานึกและคุณธรรมใน

จิตใจ การทำความเข้าใจรากฐานทางจริยศาสตร์จะช่วยให้ นักศึกษามีเข็มทิศนำทางในการแก้ไขความขัดแย้งทางศีลธรรมได้อย่างถูกต้องและชอบธรรม

๑) ขอบข่ายและมโนทัศน์พื้นฐานของปรัชญาจริยศาสตร์ ปรัชญาจริยศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของวิชาปรัชญาบริสุทธิ์ในหมวดคุณวิทยาที่มุ่งศึกษาและอภิปรายถกเถียงถึงพฤติกรรมของมนุษย์เกี่ยวกับความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด สิ่งใดควรทำและสิ่งใดไม่ควรทำ ตลอดจนการค้นหาว่าอะไรคือสิ่งที่มีค่าสูงสุดของชีวิตมนุษย์ (วิทย์ วิศทเวทย์, ๒๕๔๒) ปรัชญาจริยศาสตร์ทำหน้าที่เป็นศาสตร์ปทัสถานที่ไม่ได้เพียงแค่อธิบายว่าพฤติกรรมมนุษย์ เป็นอย่างไร (What is) ตามแบบที่จิตวิทยาหรือสังคมวิทยาศึกษา แต่จริยศาสตร์มุ่งตอบคำถามว่าพฤติกรรมมนุษย์ควรจะเป็นอย่างไร

ในบริบทของการดำเนินธุรกิจ จริยศาสตร์เป็นเสมือนมาตรวัดที่ช่วยให้เราประเมินและตั้งคำถามต่อบรรทัดฐานของสังคม เช่น ทำไมการรับสินบนจึงเป็นสิ่งผิด ทำไมเราจึงต้องรักษาความสัตย์ หากปราศจากจริยศาสตร์เป็นรากฐานแล้ว กฎหมายและบทลงโทษก็จะเป็นเพียงเครื่องมือแห่งอำนาจที่ปราศจากความชอบธรรมทางศีลธรรมรองรับ

๒) สภาวะความขัดแย้งทางจริยธรรม สภาวะความขัดแย้งทางจริยธรรม หมายถึง สภาวะการณ์ที่บุคคลต้องเผชิญกับทางเลือกในการตัดสินใจตั้งแต่สองทางเลือกขึ้นไป โดยที่แต่ละทางเลือกต่างมีหลักการทางจริยธรรมหรือค่านิยมทางศีลธรรมรองรับความชอบธรรมอยู่ (จำเริญรัตน์ เจริญจันทร์, ๒๕๔๘) ในสถานการณ์ดังกล่าว ไม่ว่าบุคคลจะตัดสินใจเลือกทางเลือกใด ย่อมส่งผลให้เกิดการละเมิดหลักการทางจริยธรรมประการหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้ในทางปรัชญาจะมีการยกตัวอย่างการทดลองทางความคิดที่รู้จักกันในวงกว้างอย่างปัญหาหารถราง ทว่าในบริบทของการบริหารงานภาครัฐและการป้องกันการทุจริต สภาวะความขัดแย้งทางจริยธรรมมักปรากฏในรูปแบบของสภาวะการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ความขัดแย้งระหว่างค่านิยมความกตัญญูกับความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ กรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถจับกุมผู้กระทำความผิดทางกฎหมายได้ แต่ผู้กระทำความผิดดังกล่าวเป็นผู้มีพระคุณที่เคยให้การอุปการะเลี้ยงดูตนเองในอดีต หากเจ้าหน้าที่ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ยอมถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายและจรรยาบรรณวิชาชีพ แต่หากดำเนินการจับกุมตามกฎหมาย อาจถูกสังคมมองว่าเป็นการกระทำที่ขัดต่อค่านิยมความกตัญญู อันเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่ฝังรากลึก

ความขัดแย้งระหว่างความภักดีต่อองค์การกับผลประโยชน์สาธารณะ กรณีที่บุคลากรพบหลักฐานว่าผู้บริหารระดับสูงมีพฤติกรรมทุจริตยักยอกเงินงบประมาณแผ่นดิน หากนำข้อมูลดังกล่าวไปเปิดเผย อาจส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ขององค์การและเสี่ยงต่อการถูกเลิกจ้าง แต่หากเพิกเฉย ย่อมเท่ากับเป็นการปล่อยปละละเลยให้เกิดการแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรสาธารณะโดยมิชอบ

เมื่อเผชิญกับสภาวะการณ์เหล่านี้ บุคคลย่อมเกิดความตึงเครียดในกระบวนการคิดพิจารณาการพึงพาสามัญสำนึกหรือสัญชาตญาณเพียงอย่างเดียวอาจนำไปสู่การตัดสินใจที่ผิดพลาด และอาจแปรสภาพเป็นการกระทำการทุจริตเสียเอง ด้วยเหตุนี้การประยุกต์ใช้ทฤษฎีทางจริยศาสตร์จึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างกรอบแนวคิดเชิงเหตุผล เพื่อค้นหาทางออกที่เหมาะสมและมีความชอบธรรมสูงสุด

๓) กรอบการคิดทางจริยศาสตร์เพื่อการตัดสินใจทางศีลธรรม เมื่อต้องเผชิญกับ Moral สภาวะที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก ปรัชญาจริยศาสตร์ได้นำเสนอกรอบความคิดและทฤษฎีหลักเพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจประเมินค่าความถูก-ผิด ของการกระทำ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มทฤษฎีหลักดังนี้

๓.๑) ทฤษฎีประโยชน์นิยม ทฤษฎีนี้ถือผลลัพธ์ของการกระทำเป็นเกณฑ์ตัดสินโดยมีหลักการพื้นฐานว่า การกระทำที่ถูกต้อง คือการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขที่ยิ่งใหญ่ที่สุด แก่คนจำนวนมากที่สุด (ซีวัวร์นั อัดพัณน์, ๒๕๓๐) เมื่อต้องตัดสินใจในสถานการณ์ที่ยากลำบาก ผู้ตัดสินใจจะต้องคำนวณผลได้-ผลเสีย หากการรายงานการทุจริตของผู้บังคับบัญชาสร้างความเสียหายต่อคนในองค์กรเพียงไม่กี่คน แต่สามารถปกป้องงบประมาณและผลประโยชน์ของประชาชนนับล้านคนได้ ทฤษฎีประโยชน์นิยมจะถือว่าการชี้เบาะแสการทุจริตเป็นการตัดสินใจทางศีลธรรมที่ถูกต้องที่สุด

๓.๒) ทฤษฎีหน้าที่นิยม ทฤษฎีนี้เสนอโดย อิมมานูเอล คานต์ (Immanuel Kant) ซึ่งเห็นแย้งกับกลุ่มประโยชน์นิยม โดยมองว่าความดี-ความชั่ว ไม่ได้ขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ แต่ว่าขึ้นอยู่กับเจตนาและตัวของการกระทำเอง คานต์เน้นย้ำถึง กฎศีลธรรมสากล ที่ทุกคนต้องปฏิบัติตามอย่างไม่มีเงื่อนไข สิ่งใดที่ผิดย่อมผิดเสมอ การคอร์รัปชัน การรับสินบน หรือการโกหก เป็นสิ่งผิดในตัวเอง ไม่ว่าจะทำไปเพื่อช่วยชีวิตใครก็ตาม การตัดสินใจทางศีลธรรมตามกรอบนี้ คือการยืนหยัดทำตามหน้าที่อย่างเคร่งครัด แม้จะต้องเผชิญกับความยากลำบากก็ตาม

๓.๓) ทฤษฎีคุณธรรมนิยม ทฤษฎีนี้มีรากฐานมาจากแนวคิดของอริสโตเติล (Aristotle) รวมถึงสอดคล้องกับพุทธจริยศาสตร์ โดยไม่ได้มุ่งเน้นไปที่กฎเกณฑ์หรือผลลัพธ์ของการกระทำ แต่มุ่งไปที่ คุณลักษณะของผู้กระทำ การตัดสินใจทางศีลธรรมที่ดีมาจากมนุษย์ที่มีการบ่มเพาะคุณธรรมจนเป็นนิสัย ทฤษฎีนี้สอนว่า หากต้องการให้สังคมปราศจากการทุจริต เราต้องปลูกฝัง หิริโอตตัปปะ (ความละอายและเกรงกลัวต่อบาป) ให้ฝังลึกอยู่ในมโนสำนึก เมื่อเผชิญหน้ากับ Moral สภาวะที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก บุคคลผู้มีความดีจะไม่วินิจฉัยและจะตัดสินใจบนฐานของความซื่อสัตย์สุจริตอย่างเป็นธรรมชาติ (วศิน อินทสระ, ๒๕๑๘)

๔) การก้าวข้าม Moral สภาวะที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก ในบริบทของสังคมด้านทุจริต สังคมไทยมักถูกหล่อหลอมด้วยวัฒนธรรมระบบอุปถัมภ์ซึ่งให้คุณค่ากับความภักดีคุณ การพึ่งพาอาศัย และความสัมพันธ์ส่วนตัว วัฒนธรรมลักษณะนี้มักสร้าง Moral สภาวะที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก ลงตาให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือประชาชน ทำให้เกิดความสับสนระหว่าง ผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐมักใช้ข้ออ้างเรื่องบุญคุณเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการทุจริตเชิงนโยบาย หรือการเอื้อประโยชน์ให้พวกพ้อง (ธานินทร์ กรัยวิเชียร, ๒๕๕๑)

การสอนให้พลเมืองก้าวข้ามสภาวะที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออกเหล่านี้ได้ จำเป็นต้องนำระบบคิดแบบฐานสอง มาประยุกต์ใช้อย่างเด็ดขาด ระบบคิดแบบฐานสองคือการมองเห็นจริยธรรมในลักษณะ ขาวกับดำ (ทฤษฎีหน้าที่นิยม) โดยตัดความสัมพันธ์ส่วนตัวและความรู้สึกประนีประนอมทิ้งไป เมื่อสวมหมวกของการทำงานสาธารณะ ตำแหน่งและอำนาจหน้าที่ถือเป็นสมบัติของชาติ ไม่ใช่ทรัพย์สินส่วนบุคคลที่จะนำไปตอบแทนความสัมพันธ์ใด ๆ การตัดสินใจทางศีลธรรมที่ถูกต้องเพียงหนึ่งเดียว เมื่อเผชิญกับการทุจริต คือการยึดมั่นในหลักนิติธรรมและหลักธรรมาภิบาลโดยปราศจากข้อยกเว้น

ปรัชญาจริยศาสตร์และการตัดสินใจทางศีลธรรม ถือเป็นกระดุมเม็ดแรกที่สำคัญที่สุดในกระบวนการวิชาการป้องกันและปราบปรามการทุจริต การทำความเข้าใจทฤษฎีทางจริยศาสตร์ ทั้งประโยชน์นิยม หน้าที่นิยม และคุณธรรมนิยม จะทำให้นักศึกษามีอาวุธทางปัญญาในการวิเคราะห์สถานการณ์ที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออกทางศีลธรรมได้อย่างมีตรรกะและมีวิจารณญาณ เมื่อพลเมืองตื่นรู้สามารถแยกแยะวิกฤตทางศีลธรรม ทลายระบบอุปถัมภ์ และตัดสินใจเลือกยืนอยู่เคียงข้างผลประโยชน์สาธารณะได้อย่างมั่นคง เมื่อนั้นปรากฏการณ์การทุจริตคอร์รัปชันที่กัดกินสังคมไทยย่อมถูกถอนรากถอนโคน นำพาประเทศชาติไปสู่สังคมแห่งความโปร่งใสและมีธรรมาภิบาลอย่างยั่งยืน

๖.๑.๒ การปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริตในวิชาชีพ

ในโครงสร้างของระบบบริหารราชการแผ่นดินและการประกอบกิจการในภาคเอกชน กลไกสำคัญที่จะทำให้องค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้รับการยอมรับจากสาธารณชน คือคุณภาพทางจริยธรรมของบุคลากร แม้องค์กรจะมีกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ หรือเทคโนโลยีการตรวจสอบที่ทันสมัยเพียงใดก็ตาม หากบุคลากรผู้ปฏิบัติหน้าที่ปราศจาก ความซื่อสัตย์สุจริต ระบบเหล่านั้นย่อมถูกแทรกแซงและทำลายลงได้ในที่สุด การทุจริตคอร์รัปชันในระดับวิชาชีพ จึงไม่ได้สะท้อนเพียงแค่ความบกพร่องของระบบงาน แต่สะท้อนถึงความล้มเหลวของมนโธมนานักส่วนบุคคล ด้วยเหตุนี้ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ จึงทรงมีพระราชดำรัสย้ำเตือนไว้เมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๐ ว่า ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานของความดีทุกอย่าง จึงต้องฝึกฝนอบรมให้เกิดในตัวเอง เพื่อจักได้เป็นคนดีมีประโยชน์ และมีชีวิตที่สะอาด ที่เจริญมั่นคง การศึกษาวิธีการปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริตในวิชาชีพ จึงเป็นเสาหลักสำคัญในรายวิชาการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

๑) มโนทัศน์และความหมายของความซื่อสัตย์สุจริต ความซื่อสัตย์สุจริตในบริบทของวิชาชีพ มีความหมายที่ลึกซึ้งและกว้างไกลกว่าเพียงการไม่พูดปด หรือไม่ลักขโมย แต่หมายรวมถึงความประพฤติดี ความประพฤติชอบ การยึดมั่นในหลักการที่ถูกต้อง และความจริงใจที่ไม่คดโกงหรือหลอกลวง บุคคลที่จะได้รับการยกย่องว่ามีความซื่อสัตย์สุจริตในวิชาชีพอย่างแท้จริง จะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะแห่งความจริง ๕ ประการ ได้แก่ (ทรงสิริ วิชิรานนท์, ๒๕๕๑)

๑.๑) จริงต่อการทำงาน คือการอุทิศตนทำงานอย่างจริงจัง มุ่งมั่นให้งานในความรับผิดชอบสำเร็จลุล่วงและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวมโดยไม่ย่อท้อ

๑.๒) จริงต่อหน้าที่ คือการปฏิบัติงานตามบทบาทที่ได้รับมอบหมายให้ดีที่สุด ไม่เลินเล่อ ไม่หละหลวม และไม่แสวงหาข้ออ้างเพื่อหลีกเลี่ยงหรือบิดพลิ้วหน้าที่ของตน

๑.๓) จริงต่อวาจา คือการรักษาสัจจะ พูดความจริง ไม่กลับกลอก ปฏิบัติตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้กับองค์กรและผู้รับบริการอย่างเคร่งครัด

๑.๔) จริงต่อบุคคล คือการมีความจริงใจต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง ต่อเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา และประชาชนผู้มาติดต่อ ไม่ใช่เล่นเหลี่ยมเพทุบายในการปฏิสัมพันธ์

๑.๕) จริงต่อความดี คือการยึดมั่นในการทำความดีจนกลายเป็นอุปนิสัยมีหิริโอตตปปะ คือความละอายและเกรงกลัวต่อการทำชั่ว ไม่โอนอ่อนตามกระแสของการทุจริตแม้จะอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยก็ตาม

๒) การขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวมในวิชาชีพ ทดสอบที่สำคัญที่สุดของความซื่อสัตย์สุจริตในวิชาชีพ คือความสามารถในการรับมือกับ การขัดกันแห่งผลประโยชน์ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้ประกอบการวิชาชีพ มีผลประโยชน์ส่วนตัวเข้ามาแทรกแซงการตัดสินใจในการปฏิบัติหน้าที่ จนทำให้สูญเสียความเป็นกลางและนำไปสู่การทุจริตในที่สุด การปลูกฝังความซื่อสัตย์จึงต้องมุ่งเน้นให้บุคลากรตระหนักรู้และหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยง ๔ รูปแบบหลัก ดังนี้ (สุธนันท์ สาริมาณ, ๒๕๕๒)

๒.๑) การรับผลประโยชน์ต่าง ๆ การรับสินบน ของขวัญ เงิน หรือผลประโยชน์อื่นใดจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับองค์กร เพื่อแลกกับการใช้อำนาจหน้าที่เอื้ออำนวยความสะดวกหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่

๒.๒) การทำงานพิเศษ การรับงานพิเศษนอกเวลาราชการหรืองานประจำ ซึ่งงานพิเศษนั้นมีความทับซ้อนหรือขัดแย้งกับหน้าที่หลักของตน เช่น เจ้าหน้าที่ตรวจสอบภาษีรับจ้างทำบัญชีให้กับบริษัทเอกชนที่ตนต้องเข้าไปตรวจสอบ

๒.๓) การรู้ข้อมูลภายใน การนำความลับของทางราชการหรือข้อมูลภายในองค์กรที่ยังไม่เปิดเผยต่อสาธารณะ ไปแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนหรือพวกพ้อง เช่น การนำข้อมูลการตัดถนนสายใหม่ไปซื้อที่ดินคดหน้าเพื่อเก็งกำไร

๒.๔) การใช้ทรัพย์สินของราชการเพื่อประโยชน์ส่วนตัว การนำทรัพย์สินขององค์กร เช่น รถยนต์ราชการ น้ำมันเชื้อเพลิง อุปกรณ์สำนักงาน หรือแม้แต่เวลาของราชการ ไปใช้เพื่อเรื่องส่วนตัว

ผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต จะต้องมึระบบการคิดแบบฐานสองที่สามารถแยกแยะเรื่องส่วนตัวออกจากตำแหน่งหน้าที่ได้อย่างเด็ดขาด และยึดถือผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติเหนือกว่าผลประโยชน์ส่วนตนเสมอ (ธานินท์ กรียวิเชียร, ๒๕๕๑)

๓) ประมวลจริยธรรมเป็นเครื่องมือกำกับความซื่อสัตย์ในวิชาชีพเพื่อเปลี่ยนนามธรรมของความซื่อสัตย์ให้เป็นรูปธรรมที่สามารถยึดถือปฏิบัติได้ รัฐและองค์กรวิชาชีพจึงได้กำหนด ประมวลจริยธรรมขึ้นเป็นกรอบมาตรฐานความประพฤติ ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดคือ ประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือน ซึ่งได้บัญญัติข้อกำหนดที่สะท้อนถึงการปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริตไว้อย่างรัดกุม อาทิ (พระเมธีธรรมาภรณ์, ๒๕๓๘) ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้

เมื่อล่วงรู้หรือพบเห็นการฝ่าฝืนประมวลจริยธรรม ต้องมีหน้าที่รายงานพร้อมพยานหลักฐานต่อผู้บังคับบัญชาหรือคณะกรรมการจริยธรรม ถือเป็นการแสดงความกล้าหาญทางจริยธรรมโดยไม่นิ่งเฉยต่อการทุจริตต้องไม่นำความสัมพันธ์ส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้อง พรรคพวก หรือผู้มีพระคุณ มาประกอบการใช้ดุลพินิจให้เป็นคุณหรือเป็นโทษแก่บุคคลใด ต้องไม่ขัดขวางการตรวจสอบของหน่วยงานที่มีหน้าที่ตรวจสอบตามกฎหมาย และไม่สั่งการด้วยวาจาในเรื่องที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ราชการ การปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมอย่างเคร่งครัด ไม่เพียงแต่เป็นการปกป้องตนเองจากการถูกลงโทษทางวินัย แต่ยังเป็นการธำรงไว้ซึ่งเกียรติภูมิและศักดิ์ศรีของวิชาชีพ ทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นและไว้วางใจในการบริหารงานของรัฐ

๔) การประยุกต์ใช้โมเดล STRONG เพื่อสร้างจิตพอเพียงด้านทุจริตในวิชาชีพ การปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริตให้เกิดความยั่งยืน ต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ผ่านเครื่องมือทาง

วิชาการที่เรียกว่า โมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการประกอบวิชาชีพได้ดังนี้ (มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ, ๒๕๖๒)

S (Sufficient - ความพอเพียง) นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิตและการทำงาน รู้จักประมาณตน ไม่ละโมภในทรัพย์สินที่มีขอบ อันเป็นเกราะป้องกันการเรียกรับสินบน

T (Transparent - ความโปร่งใส) ปฏิบัติงานบนฐานของความโปร่งใส มีขั้นตอนที่ชัดเจน เปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา และพร้อมรับการตรวจสอบจากทุกภาคส่วน

R (Realize - ความตื่นรู้) มีความตื่นรู้และฉะฉานต่อสถานการณ์ที่เสี่ยงต่อการทุจริต เข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงความเสี่ยงภัยมหาศาลที่การทุจริตส่งผลกระทบต่อประเทศชาติ

O (Onward - มุ่งไปข้างหน้า) มีความกล้าหาญที่จะเดินหน้าแก้ไขปัญหา ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคหรืออิทธิพลมืด และมุ่งมั่นที่จะพัฒนาหน่วยงานให้เป็นองค์กรที่ปราศจากการคอร์รัปชัน

N (Knowledge - ความรู้) แสวงหาความรู้และพัฒนาตนเองให้เท่าทันต่อรูปแบบการทุจริตที่สลับซับซ้อน รวมถึงมีความแม่นยำในระเบียบและข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ

G (Generosity - ความเอื้ออาทร) ปฏิบัติงานด้วยจิตสาธารณะ ช่วยเหลือและเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์บนพื้นฐานของความถูกต้องทางจริยธรรม ไม่ใช้การเอื้อประโยชน์แบบระบบอุปถัมภ์พรรคพวก

เมื่อผู้ประกอบวิชาชีพสามารถบูรณาการหลักคิดของ STRONG เข้ากับชีวิตการทำงานได้ ย่อมทำให้เกิด วัฒนธรรมสุจริตที่ฝังรากลึกอยู่ในองค์กร และสร้างภูมิคุ้มกันที่แข็งแกร่งต่อสิ่งชั่วร้าย

การปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริตในวิชาชีพ เป็นกระบวนการที่ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ความซื่อสัตย์ไม่ใช่เพียงคุณธรรมระดับปัจเจกบุคคลที่เก็บไว้ในใจ แต่ต้องถูกแสดงออกผ่านพฤติกรรมการทำงานที่โปร่งใส การกล้าปฏิเสธการขัดกันแห่งผลประโยชน์ และการยึดมั่นในประมวลจริยธรรมวิชาชีพอย่างเคร่งครัด ในวิชาการป้องกันและปราบปรามการทุจริตนี้ นักศึกษาต้องตระหนักว่า ความรู้ความสามารถหรือทักษะทางวิชาชีพที่ล้ำเลิศ หากปราศจากความซื่อสัตย์สุจริต ย่อมกลายเป็นเครื่องมือที่อันตรายที่สุดในการทำลายชาติ การหลอหลอมตนเองให้มีระบบคิดแบบฐานสอง และนำโมเดลจิตพอเพียงด้านทุจริตมาเป็นเข็มทิศในการดำเนินชีวิต จึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะทำให้ นักศึกษาก้าวออกไปเป็นบุคลากรคุณภาพ ผู้เป็นกำลังสำคัญในการสถาปนาสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตให้เกิดขึ้นจริงในประเทศไทยสืบไป

๖.๒ หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) กับการบริหารงานสาธารณะ

พลวัตของการบริหารงานสาธารณะในยุคโลกาภิวัตน์ได้เปลี่ยนแปลงไป ปัญหาของสังคมมีความสลับซับซ้อนและมีขนาดใหญ่เกินกว่าที่รัฐจะสามารถผูกขาดอำนาจในการแก้ไขปัญหาไว้เพียงฝ่ายเดียวตามแนวคิดการบริหารงานสาธารณะแบบดั้งเดิมได้อีกต่อไป การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะและการจัดทำบริการสาธารณะในปัจจุบัน จึงได้เปลี่ยนผ่านเข้าสู่กระบวนการที่เรียกว่าการจัดการภาคีสาธารณะแนวใหม่ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการบูรณาการความร่วมมือและการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในลักษณะของเครือข่าย (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, ๒๕๕๖)

เมื่อรูปแบบการบริหารงานสาธารณะเปลี่ยนไปสู่การบริหารแบบเครือข่ายที่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลากหลายกลุ่ม สิ่งที่เป็นเครื่องมือหรือกติกาสำคัญในการร้อยรัดทุกภาคส่วนให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน ก็คือหลักธรรมาภิบาล

๑) บริบทและพัฒนาการของธรรมาภิบาลในการบริหารงานสาธารณะของไทย ธรรมาภิบาลหรือการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พัฒนาขึ้นเพื่อตอบสนองต่อปัญหาความไม่โปร่งใส สำหรับประเทศไทย แนวคิดเรื่องธรรมาภิบาลได้รับการยอมรับและถูกนำมาใช้เป็นวาระแห่งชาติอย่างจริงจัง ภายหลังวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ สังคมไทยได้ตระหนักว่า ความล้มเหลวของระบบเศรษฐกิจส่วนหนึ่งมีรากเหง้ามาจากการบริหารจัดการที่ขาดความโปร่งใส การเอื้อประโยชน์ให้พวกพ้อง และปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเชิงโครงสร้าง ธรรมาภิบาลจึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการฟื้นฟูประเทศ สร้างเสถียรภาพ และบูรณะสังคมใหม่ (จิระประภา เพ็ญศรี, ๒๕๖๑)

เจตนารมณ์ในการสถาปนาหลักธรรมาภิบาลให้เป็นบรรทัดฐานสูงสุดของรัฐ ได้ถูกบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๗๖ ซึ่งกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่ารัฐพึงพัฒนาระบบการบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดิน การจัดทำบริการสาธารณะ และการใช้จ่ายเงินงบประมาณมีประสิทธิภาพสูงสุดเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๔)

๒) องค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาลเพื่อการบริหารงานสาธารณะ เพื่อให้หลักธรรมาภิบาลถูกนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม รัฐบาลจึงได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งได้กำหนดองค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาลสำหรับการบริหารงานสาธารณะไว้ ๖ ประการหลัก ได้แก่ (แสงชัย อภิชาติธนวัฒน์, ๒๕๕๙)

๒.๑) หลักนิติธรรม (Rule of Law) การตราและบังคับใช้กฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้มีความทันสมัย เป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของสังคม การบริหารงานต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย มิใช่การกระทำตามอำเภอใจหรือใช้อำนาจรัฐในทางที่มิชอบ

๒.๒) หลักคุณธรรม (Morality) การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ อดทน และมีระเบียบวินัย เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติงาน

๒.๓) หลักความโปร่งใส (Transparency) การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการอย่างตรงไปตรงมา สร้างกลไกที่ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเปิดเผยข้อมูลเปรียบเสมือนแสงสว่างที่ช่วยขจัดมุมมืดของการทุจริต

๒.๔) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) การเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้ และเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะที่สำคัญ เพื่อลดการผูกขาดอำนาจของรัฐ

๒.๕) หลักความรับผิดชอบ (Accountability) การตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตนเอง การรับผิดชอบต่อผลของการตัดสินใจและการกระทำ รวมถึงความพร้อมที่จะถูกตรวจสอบจากภาคประชาสังคม

๒.๖) หลักความคุ้มค่า (Value for Money) การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรของรัฐที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าสูงสุดแก่ประชาชนส่วนรวม ไม่ใช่จ่ายงบประมาณแผ่นดินอย่างสูญเปล่า

๓) ความจำเป็นที่เจ้าหน้าที่รัฐต้องยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล คำถามสำคัญประการหนึ่งในรายวิชาการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคือเหตุใดเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงต้องยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาลอย่างเคร่งครัด คำตอบสามารถวิเคราะห์ได้จากลักษณะพิเศษของอำนาจรัฐ กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ที่ได้รับมอบอำนาจตามกฎหมายให้ทำหน้าที่บริหารจัดการ ดูแล และตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้สาธารณสมบัติรวมถึงทรัพยากรของชาติ ซึ่งเป็นเงินภาษีของประชาชน หากเจ้าหน้าที่ขาดหลักธรรมาภิบาล ย่อมนำไปสู่การใช้อำนาจเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน เกิดการขัดกันแห่งผลประโยชน์และสร้างความเสียหายต่อประเทศชาติ นอกจากนี้ สังคมยังมีความคาดหวังให้เจ้าหน้าที่รัฐต้องมีมาตรฐานทางศีลธรรม จริยธรรม และคุณธรรมในระดับที่สูงกว่าประชาชนทั่วไป และต้องยึดถือประโยชน์ส่วนรวมเหนือประโยชน์ส่วนตนในทุกสถานการณ์ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๔)

๔) กลไกการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลสู่การปฏิบัติ เพื่อให้หลักธรรมาภิบาลมิใช่เป็นเพียงอุดมคติที่เลื่อนลอย ภาครัฐจึงได้พัฒนากลไกการขับเคลื่อนผ่าน แผนการปฏิรูปประเทศ (ด้านบริหารราชการแผ่นดิน) ที่มุ่งสร้างภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชนโดยมีเป้าหมายสูงสุดคือเพื่อให้ภาครัฐได้รับความเชื่อถือไว้วางใจจากประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๔)

รวมถึงการขับเคลื่อนผ่าน แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๖๘-๒๕๗๐ ซึ่งกำหนดเสาหลักในเรื่อง Open Data และการพัฒนาระบบให้บริการสาธารณะแบบรวมศูนย์บนมาตรฐานกลาง เพื่อยกระดับความโปร่งใสและเชื่อมโยงระบบนิเวศข้อมูลภาครัฐอย่างเต็มรูปแบบ

ยังมีการนำเครื่องมือเชิงประจักษ์มาใช้ในการวัดผล อาทิ การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ITAS ซึ่งจัดขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปีงบประมาณ (โดยการประกาศผลในรอบปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘ ล่าสุด ประกาศอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๖๘ และอยู่ในระหว่างดำเนินการประเมินในรอบปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙) การประเมิน ITA จึงเป็นเครื่องมือชี้วัดธรรมาภิบาลระดับองค์กรที่สำคัญที่สุดในปัจจุบัน ที่กระตุ้นให้ระบบราชการไทยต้องปรับตัวเข้าสู่ความโปร่งใสอย่างเป็นรูปธรรม (จิระประภา เพ็ญศรี, ๒๕๖๑)

หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารงานสาธารณะจึงเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดสำหรับนักศึกษาและพลเมืองทุกคน ธรรมาภิบาลไม่ใช่เพียงทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ แต่เป็นเครื่องมือเชิงปฏิบัติที่จะช่วยยกระดับคุณภาพของการบริการสาธารณะ ลดการผูกขาดอำนาจรัฐ และป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันได้อย่างยั่งยืน การบริหารงานภาครัฐที่ปราศจากธรรมาภิบาล ย่อมนำไปสู่ความเสื่อมถอยและวิกฤตศรัทธา ดังนั้น การบ่มเพาะหลักธรรมาภิบาลให้ฝังรากลึกในจิตสำนึกของบุคลากรภาครัฐและภาคประชาชน จึงเป็นกุญแจดอกสำคัญที่สุดที่จะพลิกโฉมประเทศไทย ให้ก้าวสู่การเป็นสังคมที่สุจริต โปร่งใส และได้รับการยอมรับในระดับสากลสืบไป

๖.๒.๑ องค์ประกอบหลัก ๖ ประการของธรรมาภิบาล (The ๖ Main Components of Good Governance)

ในกระบวนการทัศน์ของการบริหารงานสาธารณะสมัยใหม่และการกำกับดูแลกิจการของภาคเอกชน หลักธรรมาภิบาลได้รับการยอมรับในระดับสากลว่าเป็นเครื่องมือเชิงโครงสร้างที่มีประสิทธิภาพสูงในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน การทุจริตมักเติบโตได้ดีในสภาวะที่อำนาจถูกผูกขาด ขาดการตรวจสอบ และปราศจากการเปิดเผยข้อมูล ธรรมาภิบาลจึงเปรียบเสมือนภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เข้าไปจัดระเบียบโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ทูต และประชาสังคม ให้ตั้งอยู่บนความสมดุล การที่องค์กรจะสามารถสถาปนาธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรมและมีใช่เพียงแค่วาทกรรมนั้น จำเป็นต้องอาศัยการขับเคลื่อนผ่านองค์ประกอบหลัก ๖ ประการซึ่งมีความเชื่อมโยงและบูรณาการเข้าด้วยกันอย่างแยกไม่ออก ดังมีรายละเอียดการวิเคราะห์เชิงลึกต่อไปนี้

๑) หลักนิติธรรม (Rule of Law) หลักนิติธรรม หมายถึง การบริหารจัดการและการใช้อำนาจอรัฐที่ต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับที่มีความทันสมัย เป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของสังคม หลักการนี้ถือเป็นการสถาปนาการปกครองโดยกฎหมายเพื่อทดแทนการปกครองโดยอำเภอใจของบุคคล การบังคับใช้กฎหมายต้องเป็นไปอย่างเสมอภาค เท่าเทียม และไม่มีทางเลือกปฏิบัติ (แสงชัย อภิชาติธนวัฒน์, ๒๕๕๙)

มิติในการป้องกันการทุจริต หลักนิติธรรมเป็นปราการด่านแรกในการสกัดกั้นการใช้ดุลยพินิจโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ เมื่อกฎหมายและระเบียบปฏิบัติมีความชัดเจนและปราศจากช่องโหว่โอกาสที่เจ้าหน้าที่จะบิดเบือนข้อกฎหมายเพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่พวกพ้อง หรือเรียกรับสินบนเพื่อแลกกับการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ย่อมลดน้อยลง สังคมที่มีหลักนิติธรรมเข้มแข็ง ผู้กระทำความผิดในคดีทุจริตย่อมต้องได้รับโทษทัณฑ์อย่างเด็ดขาดโดยไม่มีข้อยกเว้น ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีสถานะทางสังคมหรืออิทธิพลทางการเมืองระดับใดก็ตาม

๒) หลักคุณธรรม (Morality) หลักคุณธรรม คือการยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม การส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ของรัฐและบุคลากรในองค์กรมีมาตรฐานทางศีลธรรมที่สูงกว่ามาตรฐานทั่วไป ยึดถือความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ตั้ง มีความเสียสละ อดทน และมีระเบียบวินัย ตลอดจนการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีให้บุคลากรตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อนหน้าที่และสังคม (ยุวดี ศรีธรรมรัฐ, ๒๕๔๕)

มิติในการป้องกันการทุจริต แม้องค์กรจะมีกฎหมายที่รัดกุมเพียงใด แต่หากผู้บังคับใช้กฎหมายไร้ซึ่งคุณธรรม กฎหมายนั้นย่อมถูกบิดเบือนได้ หลักคุณธรรมทำหน้าที่เป็นกลไกควบคุมภายในของปัจเจกบุคคล การบ่มเพาะให้บุคลากรมีhiriอัตตปะ (ความละอายและเกรงกลัวต่อบาป) และสามารถใช้กระบวนการคิดแบบแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างเด็ดขาด จะช่วยตัดวงจรการทุจริตตั้งแต่ระดับจิตสำนึกก่อนที่จะแปรสภาพไปสู่พฤติกรรมการทุจริต

๓) หลักความโปร่งใส (Transparency) หลักความโปร่งใส คือการสร้างกลไกการทำงานที่เปิดเผย ตรงไปตรงมา และสามารถตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน องค์กรต้องมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารสาธารณะที่เป็นประโยชน์และไม่บิดเบือน เพื่อให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และเข้าใจง่าย (จารุวรรณ สุขุมลพพงษ์, ๒๕๕๖)

มิติในการป้องกันการทุจริต ความโปร่งใสเปรียบเสมือนแสงสว่างที่สาดส่องเข้าไปเพื่อขับไล่ความมืดมิดของการคอร์รัปชัน การทุจริตไม่สามารถเติบโตได้ในที่สว่าง การเปิดเผยข้อมูล เช่น ข้อมูล

การจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ (e-GP) ข้อมูลการใช้จ่ายงบประมาณ หรือขั้นตอนการอนุมัติอนุญาต จะช่วยลดความไม่สมมาตรของข้อมูลระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน เมื่อกระบวนการโปร่งใส ประชาชนย่อมสามารถตรวจสอบและตั้งคำถามได้ทันทีเมื่อพบความผิดปกติ อันนำไปสู่การสร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจ (Public Trust) ต่อภาครัฐ

๔) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หลักการมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดพื้นที่และให้โอกาสแก่ประชาชน ภาคประชาสังคม และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามามีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองและการบริหารงานสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น การทำประชาพิจารณ์ หรือการร่วมตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานของรัฐ (นิยม รัฐอมฤต, ๒๕๖๓)

มิติในการป้องกันการทุจริต ลำพังเพียงกลไกการตรวจสอบจากหน่วยงานของรัฐ ย่อมไม่เพียงพอต่อการรับมือกับการทุจริตที่ซับซ้อน การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในฐานะพลเมืองตื่นรู้ และการสร้างพหุเครือข่ายทางสังคมเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้เฝ้าระวัง ถือเป็นยุทธศาสตร์ที่ทรงพลัง การที่ประชาชนกล้าที่จะออกมาแจ้งเบาะแสและร่วมกันสร้างมาตรการลงโทษทางสังคมจะทำให้ผู้ที่คิดจะทุจริตเกิดความหวาดกลัวและยับยั้งชั่งใจ

๕) หลักความรับผิดชอบ (Accountability) หลักความรับผิดชอบ หรือ ภาระรับผิดชอบ หมายถึง การที่ผู้ใช้อำนาจหรือผู้ปฏิบัติหน้าที่ต้องตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของตน พร้อมทั้งจะรับผิดชอบต่อผลของการกระทำและการตัดสินใจที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเกิดผลดีหรือผลเสียก็ตาม ตลอดจนต้องมีกลไกที่อธิบายและตอบคำถามต่อสาธารณชนได้เมื่อถูกตรวจสอบ (จิรประภา เพ็ญศรี, ๒๕๖๑)

มิติในการป้องกันการทุจริต หลักความรับผิดชอบเป็นเหรียญอีกด้านหนึ่งของอำนาจ เมื่อเจ้าหน้าที่รัฐได้รับมอบอำนาจให้บริหารทรัพยากรของชาติ จะต้องมีกลไกในการอธิบายได้ว่าการใช้อำนาจนั้นเป็นไปโดยชอบธรรมและปราศจากการขัดกันแห่งผลประโยชน์ หากเกิดความผิดพลาดหรือพบการทุจริต ผู้บริหารสูงสุดหรือผู้ปฏิบัติงานจะต้องแสดงความรับผิดชอบทั้งในทางวินัย ทางอาญา และทางจริยธรรม การมีสำนึกรับผิดชอบที่สูงจะช่วยรื้อถอนวัฒนธรรมการปิดความรับผิดชอบหรือวัฒนธรรมลอยนวลพ้นผิดในสังคมไทย

๖) หลักความคุ้มค่า (Value for Money) หลักความคุ้มค่า คือการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด (ทั้งงบประมาณ บุคลากร และเวลา) ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนและประเทศชาติโดยรวม การดำเนินโครงการต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงความประหยัด ลดความสูญเปล่า และมีผลสัมฤทธิ์ที่ประจักษ์ชัด (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๑)

มิติในการป้องกันการทุจริต การทุจริตเชิงนโยบายมักมาในรูปแบบของการดำเนินโครงการขนาดใหญ่ที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์จริง แต่ทำไปเพื่อหวังผลในการหักหัวคิวหรือเงินทอน การบังคับใช้หลักความคุ้มค่าจะช่วยสกัดกั้นโครงการที่แอบแฝงผลประโยชน์ นอกจากนี้ ในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง ภาครัฐต้องมุ่งเน้นการได้มาซึ่งสินค้าและบริการที่มีคุณภาพเหมาะสมกับราคา ไม่ใช่เพียงการเลือกผู้เสนอราคาต่ำสุดแต่ได้งานที่ไร้คุณภาพ ซึ่งถือเป็นการสูญเปล่าของเงินภาษีและเป็นรูปแบบหนึ่งของการคอร์รัปชัน

องค์ประกอบหลักทั้ง ๖ ประการของหลักธรรมาภิบาล ได้แก่ นิติธรรม คุณธรรม โปร่งใส มีส่วนร่วม รับผิดชอบ และคุ้มค่า ไม่สามารถทำงานแยกส่วนกันได้ แต่ต้องขับเคลื่อนไปพร้อมกันในลักษณะของการบูรณาการเชิงระบบ ในบริบทของวิชาการป้องกันและปราบปรามการทุจริต นักศึกษาพึงตระหนักว่า ธรรมาภิบาลมิใช่เป็นเพียงทฤษฎีที่สวยงาม แต่เป็นกติกากำหนดพื้นฐานของการอยู่ร่วมกัน หากปราศจากหลักการทั้ง ๖ ประการนี้ ทรัพยากรของชาติย่อมเสี่ยงต่อการถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ การหล่อหลอมหลักการเหล่านี้ให้ฝังรากลึกในวัฒนธรรมองค์กรจึงเป็นหนทางสำคัญที่จะนำพาประเทศไทยก้าวข้ามวิกฤตการทุจริต

ภาพที่ ๖.๑ เสาหลักแห่งธรรมาภิบาล ๖ ประการ

๖.๓ นวัตกรรมเทคโนโลยีกับการตรวจสอบความโปร่งใส

ในยุคการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ทางเทคโนโลยี ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันมีรูปแบบที่สลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น การพึ่งพากระบวนการตรวจสอบแบบดั้งเดิมที่ต้องใช้เวลาและมักเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ย่อมไม่เพียงพอต่อการรับมือกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจยุคใหม่ ด้วยเหตุนี้ การบริหารงานสาธารณะจึงต้องก้าวข้ามสู่ความเป็นรัฐบาลอัจฉริยะ ผ่านการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐเพื่อบูรณาการการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและยกระดับความโปร่งใสในการจัดการทรัพยากรของชาติ (ศักดิ์ เสกขุนทด, ๒๕๕๙)

นวัตกรรมที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการพลิกโฉมกระบวนการตรวจสอบอำนาจรัฐในปัจจุบันคือปัญญาประดิษฐ์และการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ เทคโนโลยีเหล่านี้ได้สร้างระบบนิเวศแห่งความซื่อสัตย์เชิงอัลกอริทึมซึ่งเป็นกรอบการทำงานเชิงคาดการณ์ที่ช่วยยกระดับความโปร่งใสและภาวะรับผิดชอบ ในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ (Amusa, Mike-Olisa, Ogeawuchi, Abayomi & Agboola, 2023) ระบบ AI มีขีดความสามารถในการประมวลผลข้อมูลมหาศาลแบบเรียลไทม์ทำให้สามารถค้นหารูปแบบที่ผิดปกติ เช่น การฉ้อราษฎร์บังหลวง การผูกขาดผู้รับเหมาหน้าเดิม หรือความขัดแย้งทางผลประโยชน์ ซึ่งเป็นข้อจำกัดที่การตรวจสอบโดยมนุษย์มักมองข้าม การบูรณาการ AI จึงเป็นการเปลี่ยนผ่านจากการตรวจจับการทุจริตเชิงรับ ไปสู่การป้องกันความเสี่ยงเชิงรุกได้อย่างเป็นรูปธรรม (Amusa et al., 2023)

สำหรับบริบทของประเทศไทย การนำนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อต้านการทุจริตได้ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดทั้งในภาคประชาสังคมและภาครัฐ ตัวอย่างที่สะท้อนพลังของภาคประชาชนคือโครงการ ACT Ai ซึ่งพัฒนาโดยองค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย) นวัตกรรมนี้ทำหน้าที่เป็นฐานข้อมูลเปิดขนาดใหญ่ที่นำเทคโนโลยี AI มาเชื่อมโยงและวิเคราะห์ข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐ ช่วยให้ประชาชนสามารถค้นหาโครงการที่น่าสงสัย วิเคราะห์ความเสี่ยง และตรวจสอบประวัติความสัมพันธ์ของเครือข่ายธุรกิจที่รับงานภาครัฐ (องค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย), ๒๕๖๙)

ยังมีการพัฒนาระบบเฝ้าระวังรูปแบบใหม่โดยความร่วมมือระหว่างภาควิชาการและภาคประชาสังคม คือแพลตฟอร์ม “Corruption Watch แซตฟ็อกโก ทันใจ” (ผ่านระบบ LINE Chatbot @corruptionwatch) ซึ่งร่วมกันเปิดตัวอย่างเป็นทางการในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๖๘ โดยคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และองค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย) สนับสนุนโดยสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) นวัตกรรมนี้พัฒนาขึ้นเพื่อปิดช่องโหว่ความล่าช้าของระบบร้องเรียนเดิม และสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้แก่ประชาชนในการแจ้งเบาะแสเหตุสงสัยการทุจริต เช่น การจัดซื้อจัดจ้าง การส่อทุจริตในโรงเรียน หรือความผิดปกติของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยไม่เปิดเผยตัวตน (Anonymous) มีระบบประมวลผลข้อมูลคัดกรองส่งต่อไปยัง ป.ป.ช. ป.ป.ท. สื่อมวลชน และเปิดเผยสถานะเรื่องร้องเรียนสู่สาธารณะทุกเดือน

ในส่วนของภาครัฐเอง ได้มีการพัฒนาระบบสืบค้นข้อมูลการใช้จ่ายงบประมาณของภาครัฐภายใต้ชื่อระบบ “ภาษีไปไหน” (Thailand Government Spending) ซึ่งเป็นระบบที่บูรณาการแนวคิด Open Data เข้ากับการบริหารงานพัฒนาโดยสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) หรือ DGA นวัตกรรมนี้ช่วยเปิดเผยรายละเอียดการใช้งบประมาณในรูปแบบภาพรวมสถิติ

แผนที่จัดสรรงบประมาณ และรายละเอียดโครงการจัดซื้อจัดจ้าง (e-GP) ของหน่วยงานรัฐต่างๆ เพื่อให้ประชาชนร่วมเป็นพลังสำคัญในการติดตามตรวจสอบ

กลไกเชิงโครงสร้างระดับชาติอย่าง การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (ITA) ยังได้ยกระดับการตรวจสอบผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่เรียกว่า ITAS โดยมีตัวชี้วัดที่บังคับให้หน่วยงานรัฐต้องเปิดเผยข้อมูลสาธารณะทางเว็บไซต์ (แบบวัด OIT) เพื่อหลายกำแพงความลับของราชการและลดการใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๘)

๖.๓.๑ การใช้ Open Data และข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เพื่อติดตามงบประมาณรัฐ

งบประมาณแผ่นดินเปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงการขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศในทุกมิติ แต่ขณะเดียวกันก็เป็นจุดเปราะบางที่สุดที่มักถูกแทรกแซงและแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ การทุจริตคอร์รัปชันได้พัฒนารูปแบบไปสู่การทุจริตเชิงโครงสร้างและเชิงนโยบายที่มีความแนบเนียนมากยิ่งขึ้น การพึ่งพากระบวนการตรวจสอบทางบัญชีแบบดั้งเดิม ซึ่งมักเป็นการตรวจสอบย้อนหลัง จึงไม่สามารถรับมือกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจยุคใหม่ได้ทันทั่วทั้งที่ บ่อยครั้งกว่าที่หน่วยงานกำกับดูแลจะตรวจพบความผิดปกติ ความเสียหายต่องบประมาณของชาติก็เกิดขึ้นไปแล้ว ด้วยเหตุนี้ ยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดในการป้องกันการทุจริตเชิงรุก คือการบูรณาการข้อมูลเปิดภาครัฐ และการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่เข้าด้วยกัน เพื่อหลายกำแพงความลับของราชการ ลดความไม่สมมาตรของข้อมูลระหว่างรัฐกับประชาชน และคืนอำนาจการตรวจสอบงบประมาณกลับสู่มือของพลเมืองอย่างแท้จริง

๑) มโนทัศน์และกรอบการทำงานของข้อมูลเปิดภาครัฐ ข้อมูลเปิดไม่ได้หมายถึงเพียงการนำเอกสารราชการมาเผยแพร่ในรูปแบบไฟล์ภาพหรือ PDF ที่ไม่สามารถนำไปประมวลผลต่อได้ แต่ข้อมูลเปิดที่แท้จริงต้องมีคุณลักษณะเป็นข้อมูลที่เครื่องจักรสามารถอ่านได้อยู่ในรูปแบบเปิด และต้องอนุญาตให้ประชาชนสามารถนำไปใช้ เผยแพร่ซ้ำ หรือต่อยอดได้อย่างเสรี

การขับเคลื่อนนโยบายข้อมูลเปิดเพื่อการต่อต้านการทุจริตนั้น จำเป็นต้องยึดโยงกับมาตรฐานสากล เช่น กรอบการทำงานข้อมูลเปิดเพื่อการต่อต้านคอร์รัปชันขององค์การความโปร่งใสนานาชาติซึ่งกำหนดให้รัฐบาลต้องเปิดเผยข้อมูลในวงจรการจัดซื้อจัดจ้าง ข้อมูลการจัดสรรงบประมาณ และข้อมูลความสัมพันธ์ทางการเมืองอย่างเป็นระบบ เมื่อข้อมูลถูกเปิดเผยภายใต้กรอบมาตรฐานเหล่านี้ จะทำให้เกิดระบบนิเวศข้อมูลที่เกื้อหนุนให้ภาคประชาสังคมสามารถเข้ามาสอดส่องและตั้งคำถามต่อการใช้จ่ายเงินภาษีได้อย่างตรงไปตรงมา

๒) ศักยภาพของข้อมูลขนาดใหญ่ ในการติดตามงบประมาณและการจัดซื้อจัดจ้าง เมื่อข้อมูลภาครัฐถูกเปิดเผยในปริมาณมหาศาล นวัตกรรมที่จะเข้ามารับไม้ต่อในการประมวลผลคือข้อมูลขนาดใหญ่หรือ Big Data ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ ๓ ประการ (๓Vs) ได้แก่ ปริมาณมหาศาล (Volume) ความเร็วในการสร้างข้อมูล (Velocity) และความหลากหลายของรูปแบบข้อมูล (Variety)

ในบริบทของการติดตามงบประมาณรัฐ Big Data ถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยอัลกอริทึมและปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อทำการวิเคราะห์เชิงคาดการณ์และการตรวจจับความผิดปกติ ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมคือ กระบวนการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐซึ่งเป็นช่องทางที่มีเม็ดเงินหมุนเวียนสูงและเสี่ยงต่อการเกิดการฉ้อราษฎร์ การใช้ Big Data สามารถสร้างความโปร่งใสเชิงอัลกอริทึมโดยระบบจะทำการ

เชื่อมโยงข้อมูลบริษัทผู้ชนะการประมูล โครงข่ายผู้ถือหุ้น ราคากลาง และประวัติการรับเหมางาน หากพบว่ามียุทธศาสตร์ที่ซ้ำซ้อนหรือความขัดแย้งในราคาที่สูงเกินไปหรือต่ำกว่าราคาตลาด หรือตรวจพบความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างนักการเมืองและเครือข่ายธุรกิจ ระบบจะทำการแจ้งเตือนทันที

งานวิจัยเชิงประจักษ์ยืนยันว่า การประยุกต์ใช้แพลตฟอร์มความโปร่งใสและฐานข้อมูลขนาดใหญ่ เช่น โครงการความโปร่งใสในการก่อสร้างภาครัฐ ยกระดับความโปร่งใสและนำไปสู่การประหยัดงบประมาณของรัฐในการดำเนินโครงการโครงสร้างพื้นฐานได้อย่างมหาศาล (Saelawong, Yomnak, Chaiwat, Poopunpanich & Sutuktis, 2024)

๓) นวัตกรรมและกรณีศึกษาการใช้ Big Open Data ด้านทุจริตในประเทศไทย ในสังคมไทย ได้เกิดนวัตกรรมที่บูรณาการ Open Data และ Big Data เข้าด้วยกันผ่านแพลตฟอร์ม ACT Ai แพลตฟอร์มนี้เป็นแหล่งรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ซับซ้อนให้กลายเป็นข้อมูลที่ประชาชนทั่วไปเข้าใจได้ง่าย โดยมีฟังก์ชันการทำงานที่ครอบคลุมการตรวจสอบงบประมาณรัฐในหลายมิติ ได้แก่

การจับโกงงบ อบจ. การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมักมาพร้อมกับความเสี่ยงในการทุจริต การเปิดเผยข้อมูลและงบประมาณขององค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ทำให้งบประมาณเมืองเป็นเรื่องตรวจสอบได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเสริมสร้างกลไกการป้องกันการทุจริตในระดับท้องถิ่น (โกวิทย์ พวงงาม, ๒๕๕๐)

การเจาะลึกข้อมูลการเมือง การใช้ Big Data ติดตามประวัติการทำงาน การแจ้งบัญชีทรัพย์สินหนี้สิน คดีความ เพื่อป้องกันการทุจริตเชิงนโยบายและการขัดกันแห่งผลประโยชน์

การเฝ้าระวังงบประมาณฉุกเฉินและงบประมาณพัฒนาท้องถิ่น แพลตฟอร์มทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้งบประมาณจากโครงการรัฐด้านต่างๆ เพื่อให้แน่ใจว่าเม็ดเงินความช่วยเหลือส่งถึงมือประชาชนโดยปราศจากผลประโยชน์แอบแฝง

ในฝั่งของกลไกภาครัฐเอง สำนักงาน ป.ป.ช. ได้บูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส (ITA) โดยมีตัวชี้วัด แบบวัดการเปิดเผยข้อมูลสาธารณะ (OIT) ที่สอดคล้องกับข้อกำหนดในการจัดเตรียมบัญชีข้อมูลภาครัฐ (Government Data Catalog) และศูนย์กลางข้อมูลเปิดภาครัฐ (data.go.th) เพื่อเป็นบรรทัดฐานใหม่ที่ลดการผูกขาดข้อมูลภาครัฐ

๔) การคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสและพลังของพลเมืองตื่นรู้บนฐานของข้อมูล เทคโนโลยี Big Data และ Open Data เป็นเครื่องมือความสำเร็จที่แท้จริงต้องอาศัยผู้ใช้งาน นั่นคือ พลเมืองตื่นรู้ อุทิศทรัพยากรที่ทำให้ประชาชนหรือข้าราชการไม่กล้าเปิดโปงการทุจริต คือความหวาดกลัวต่ออิทธิพลมืดและการถูกกลั่นแกล้ง

ข้อมูลขนาดใหญ่จึงเข้ามาลดความเสี่ยงนี้ เมื่อพยานหรือผู้แจ้งเบาะแสมียุทธศาสตร์เชิงประจักษ์ที่เป็นข้อมูลสาธารณะรองรับ จะช่วยลดความเสี่ยงในการถูกฟ้องร้อง การมีช่องทางแจ้งเหตุแบบไม่ระบุตัวตนที่ปลอดภัยและเป็นระบบ เช่น “Corruption Watch แชตฟองโกง ทันใจ” ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ ACT ถือเป็นตัวแปรสำคัญในการทำให้การชี้เบาะแสการคอร์รัปชันสัมฤทธิ์ผล (วิษณุพงษ์ โพธิ์พิรุฬห์, ๒๕๖๓)

๖.๓.๒ AI กับการตรวจจับความผิดปกติทางการเงินและการจัดซื้อจัดจ้าง (Fraud Detection)

กระบวนการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐถือเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่มีเม็ดเงินหมุนเวียนมหาศาลและเปราะบางต่อการเกิดการทุจริตคอร์รัปชันมากที่สุด มาตรการต่อต้านการทุจริตแบบดั้งเดิม เช่น การตรวจสอบบัญชีและการสุ่มตรวจเอกสาร มักมีลักษณะเป็นการตั้งรับซึ่งกระทำภายหลังจากที่ความเสียหายเกิดขึ้นแล้ว วิธีการเหล่านี้จึงไม่เพียงพอต่อการรับมือความซับซ้อนเชิงโครงสร้าง

การปรับตัวเข้าสู่ความเป็นรัฐบาลอัจฉริยะจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องบูรณาการนวัตกรรมทางเทคโนโลยีขั้นสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญญาประดิษฐ์เข้ามาเป็นเครื่องมือหลักในการสร้างโครงสร้างการตรวจสอบเชิงรุกเพื่อป้องกันและสกัดกั้นการทุจริตในวงจรการจัดซื้อจัดจ้าง

๑) มโนทัศน์และกลไกการทำงานของ AI ในการตรวจจับความผิดปกติ การตรวจจับความผิดปกติทางการเงินและการจัดซื้อจัดจ้างด้วยระบบปัญญาประดิษฐ์ อาศัยรากฐานทางวิทยาการข้อมูลและอัลกอริทึมการเรียนรู้ของเครื่องซึ่งมีขีดความสามารถในการประมวลผลข้อมูลขนาดใหญ่

ระบบ AI จะทำงานโดยการป้อนชุดข้อมูลประวัติการจัดซื้อจัดจ้างในอดีตเข้าสู่กระบวนการฝึกฝนอัลกอริทึม เพื่อให้ระบบเรียนรู้และทำความเข้าใจถึงโครงสร้างการประมูลที่ปกติ จากนั้นระบบจะคอยค้นหารูปแบบ และแกะรอยความเชื่อมโยงที่ซ่อนอยู่ในชุดข้อมูลมหาศาลเพื่อระบุพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากมาตรฐาน การใช้เทคนิคการทำเหมืองข้อมูล จะช่วยคัดกรองตัวบ่งชี้ความเสี่ยงได้อย่างแม่นยำ เช่น การเสนอราคาที่ไม่ใกล้เคียงกันผิดปกติ การสมยอมราคา (ฮั้วประมูล) หรือการหมุนเวียนกันชนะการประมูลของกลุ่มบริษัทหน้าเดิม (Amusa et al., 2023)

๒) การพยากรณ์และการตรวจสอบพฤติกรรมความล่าเอียงในระบบการจัดซื้อจัดจ้าง ประสิทธิภาพของปัญญาประดิษฐ์ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการตรวจจับความผิดปกติทางตัวเลขบัญชีเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงพฤติกรรม ซึ่งการทุจริตในระบบอุปถัมภ์มักแฝงมาในรูปแบบของความล่าเอียงและการเอื้อประโยชน์ให้พวกพ้อง

การนำเทคโนโลยี Data Mining เข้ามาประยุกต์ใช้เพื่อดักจับความล่าเอียง ถือเป็นก้าวกระโดดที่สำคัญ ระบบ AI สามารถบูรณาการข้อมูลข้ามแพลตฟอร์ม ทั้งฐานข้อมูลการจดทะเบียนนิติบุคคล โครงข่ายผู้ถือหุ้น ฐานข้อมูลเครือข่าย เพื่อสร้างแผนผังความสัมพันธ์ หากระบบตรวจพบความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างผู้ประกอบการที่ชนะการประมูลกับเจ้าหน้าที่รัฐผู้มีอำนาจอนุมัติโครงการ ระบบจะแจ้งเตือนความเสี่ยงโดยอัตโนมัติ ซึ่งจะช่วยสกัดกั้นการทุจริตได้ตั้งแต่ขั้นตอนการร่างขอบเขตของงาน (TOR) (Torres-Berru, Lopez-Batista & Conde Zhingre, 2023)

๓) ความซื่อสัตย์เชิงอัลกอริทึมและจริยธรรมของปัญญาประดิษฐ์ แม้ปัญญาประดิษฐ์จะมีประสิทธิภาพสูงในการแกะรอยความเสี่ยงทางการเงิน แต่ข้อควรระวังสำคัญคือความโปร่งใสของตัวระบบ AI เอง หากอัลกอริทึมถูกออกแบบมาอย่างมืดดำ หรือถูกป้อนข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์ ผลลัพธ์จากการตรวจสอบย่อมขาดความน่าเชื่อถือ

การพัฒนา AI ในการต้านการทุจริตภาครัฐจะต้องอยู่บนบรรทัดฐานของ ความซื่อสัตย์เชิงอัลกอริทึมและจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ ระบบ AI ที่ดีในกระบวนการยุติธรรมและการตรวจสอบ จะต้องเป็นระบบที่สามารถอธิบายได้ ว่าเหตุใดจึงประเมินพฤติกรรมของนิติบุคคลนั้นว่ามีความเสี่ยง

สูง เพื่อให้หน่วยงานตรวจสอบสามารถใช้เป็นพยานหลักฐานในการดำเนินกระบวนการทางกฎหมายได้อย่างโปร่งใส เป็นธรรม และไร้ข้อกังขา (Amusa et al., 2023)

ภาพที่ ๖.๒ เครื่องมือนวัตกรรม ACT Ai ในการตรวจจับความผิดปกติ

๖.๔ การประพัตินเป็นแบบอย่างในระบอบประชาธิปไตย

ระบอบประชาธิปไตย มิได้มีความหมายจำกัดอยู่เพียงรูปแบบการปกครองที่อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชนเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมไปถึงวิถีชีวิตที่พลเมืองในรัฐตระหนักถึงสิทธิ เสรีภาพ และความรับผิดชอบที่พึงมีต่อสังคมส่วนรวม การป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันจะไม่อาจสัมฤทธิ์ผลได้อย่างยั่งยืนเลย หากพลเมืองขาดจิตสำนึกทางประชาธิปไตยและเพิกเฉยต่อการทำหน้าที่ของตน การประพัตินเป็นแบบอย่างที่ดีในการยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข จึงถือเป็นกลไกเชิงพฤติกรรมที่สำคัญที่สุดในการสร้างรากฐานสังคมที่เข้มแข็งและปราศจากการทุจริต

ความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยหมายถึง การที่บุคคลยึดมั่นในหลักศีลธรรม ดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม ปฏิบัติตามกฎหมาย และมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีความรับผิดชอบ ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยคือสภาวะที่สมาชิกในสังคมมีอิสรภาพควบคู่กับความรับผิดชอบ และมีอิสระเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่ พลเมืองที่แท้จริงต้องมิตศักยภาพในการพึ่งพาตนเองได้ เป็นอิสรชนที่ไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพล อำนาจ หรือระบบอุปถัมภ์ของผูใด ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นรากเหง้าสำคัญที่นำไปสู่การทุจริตเชิงโครงสร้างและการตอบแทนบุญคุณส่วนตน (ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงคมนาคม, ๒๕๖๒ข) นอกจากนี้ การตื่นรู้ทางการเมืองและการมีส่วนร่วม

ของพลเมืองยังเป็นมาตรวัดความเข้มแข็งของสังคม พลเมืองที่ดีต้องมีทักษะในการเฝ้าระวัง ตั้งคำถาม ต่อการทำงานของรัฐบาล และมีบทบาทเป็นฝ่ายรุกเพื่อเรียกร้องความถูกต้องยุติธรรมให้กับส่วนรวม (Westheimer & Kahne, ๒๐๐๔)

การประพัตินเป็นแบบอย่างที่ดียังถือเป็นการปฏิบัติตามกฎหมายสูงสุดของประเทศ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ หมวด ๔ มาตรา ๕๐ ได้บัญญัติถึงหน้าที่ของ ปวงชนชาวไทยไว้อย่างชัดเจน ในการพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขควบคู่ไปกับหน้าที่ประการสำคัญยิ่งคือการ ไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตและประพฤติมิชอบทุกรูปแบบ (สำนักงานเลขาธิการสภา ผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๐) บทบัญญัตินี้ตอกย้ำว่า การต่อต้านการทุจริตมิใช่เพียงวาระทางศีลธรรม แต่ เป็นหน้าที่ทางกฎหมายที่ประชาชนทุกคนต้องตระหนักและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

๖.๔.๑ ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมกับการตรวจสอบอำนาจรัฐ

การบริหารราชการแผ่นดินในบริบทปัจจุบันเผชิญกับพลวัตของปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่มีความสลับซับซ้อนและฝังรากลึกอยู่ในโครงสร้างการใช้อำนาจรัฐ ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่พึ่งพากลไกเชิงสถาบัน อาทิ รัฐสภา องค์กร ตามรัฐธรรมนูญ หรือมาตรการทางกฎหมายในการตรวจสอบการใช้อำนาจ ซึ่งกลไกเหล่านี้มักมี ข้อจำกัดด้านความเร็วและไม่เพียงพอต่อการยับยั้งความสูญเสียทางงบประมาณได้อย่างทันทั่วถึง ด้วยเหตุนี้ กระบวนทัศน์ทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์สมัยใหม่จึงให้ความสำคัญกับการ ขับเคลื่อนไปสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่ยกระดับความสำคัญของ พลเมืองในฐานะผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยอย่างแท้จริง

๑) มโนทัศน์ของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและพลเมืองตื่นรู้ หลักการพื้นฐานของ ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ตั้งอยู่บนปรัชญาและความเชื่อที่ว่า การตัดสินใจในนโยบายสาธารณะ และการบริหารทรัพยากรของรัฐ จะต้องไม่ถูกผูกขาดโดยกลุ่มชนชั้นนำทางการเมือง ผู้มีอิทธิพล หรือ ข้าราชการประจำเพียงฝ่ายเดียว แต่รัฐจะต้องเปิดพื้นที่ทางสังคมให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม รับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ในทุกมิติ (โกวิทย์ พวงงาม, ๒๕๕๐)

ในบริบทของการต่อต้านการทุจริต ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเรียกร้องให้พลเมืองก้าวข้าม สถานะจากการเป็นเพียงผู้รับบริการจากรัฐไปสู่การเป็นพลเมืองตื่นรู้ พลเมืองตื่นรู้คือบุคคลที่มีความ ตระหนักทางการเมือง เข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตนเอง ไม่นิ่งเฉยเมื่อเห็นการเบียดบังผลประโยชน์ ของชาติไปเป็นของส่วนตน และกล้าที่จะลุกขึ้นมาตั้งคำถามต่อความไม่ชอบมาพากลในสังคม การที่ สังคมไทยจะก้าวข้ามวิกฤตการทุจริตได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยการขัดเกลาทางสังคมเพื่อสร้างค่านิยม ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ให้ประชาชนมีความภูมิใจในความเป็นพลเมือง เคารพสิทธิของผู้อื่น และ ตระหนักว่าการพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของชาติคืองานของทุกคน (ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงคมนาคม, ๒๕๖๒ข)

๒) กลไกการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการตรวจสอบอำนาจรัฐ การตรวจสอบอำนาจ รัฐโดยภาคประชาชนเพื่อให้เกิดธรรมาภิบาล สามารถกระทำผ่านกลไกสำคัญดังต่อไปนี้

๒.๑) การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสาธารณะ การเข้าถึงและตรวจสอบฐานข้อมูลขนาดใหญ่ เช่น แพลตฟอร์ม Open Data “ภาษีไปไหน” จะช่วยลดความไม่สมมาตรของข้อมูล และสกัดกั้นผลประโยชน์ทับซ้อนได้อย่างเป็นรูปธรรม

๒.๒) การแจ้งเบาะแสการทุจริตผ่านระบบดิจิทัลที่ปลอดภัย การใช้ช่องทางการรายงานอย่างระบบ “Corruption Watch แชตพ็องโกง ทันใจ” (LINE @corruptionwatch) ที่มีกระบวนการปกป้องความเป็นส่วนตัวและไม่ระบุตัวตนของผู้รายงาน เพื่อลดอุปสรรคความหวาดกลัวต่ออิทธิพลมืด และทำให้กลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นจริงอย่างปลอดภัย

๒.๓) การบังคับใช้มาตรการทางสังคม ในสังคมประชาธิปไตย เมื่อพลเมืองพบเห็นพฤติกรรมของนักการเมืองหรือเจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริต พลเมืองสามารถใช้มาตรการลงโทษทางสังคมผ่านการไม่สนับสนุนและสร้างแรงกดดันทางสังคมแก่กลุ่มบุคคลดังกล่าว (จารุวรรณ สุขุมลพพงษ์, ๒๕๕๖)

๓) รัฐธรรมนูญกับการบัญญัติหน้าที่พลเมืองในการต้านทุจริต การประพาดิตนเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย ได้ถูกบัญญัติไว้เป็นหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ หมวด ๔ หน้าที่ของปวงชนชาวไทย มาตรา ๕๐ (๑๐) ที่ระบุชัดแจ้งว่า บุคคลมีหน้าที่ไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตและประพาดิตมิชอบทุกรูปแบบ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๐)

การบัญญัติกฎหมายเช่นนี้ เป็นการตอกย้ำว่า การนิ่งเฉย หรือการยินยอมจ่ายสินบน ถือเป็นการละเมิดหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ รัฐยังมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อมีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้ความรู้ ชี้เบาะแส และต่อต้านการทุจริตอย่างชอบธรรมตามวิถีทางประชาธิปไตย

๔) การสลายระบบอุปถัมภ์ผ่านเครือข่ายภาคประชาสังคม รากเหง้าประการสำคัญที่ขัดขวางกระบวนการตรวจสอบอำนาจรัฐและหล่อเลี้ยงการทุจริตในสังคมไทย คือวัฒนธรรมระบบอุปถัมภ์ซึ่งให้คุณค่ากับความกตัญญูรู้คุณส่วนบุคคลมากกว่าหลักนิติธรรม ทำให้เกิดสภาวะการขัดกันแห่งผลประโยชน์และก่อให้เกิดการทุจริตเชิงนโยบาย (กิตติศักดิ์ รัฐประเสริฐ, ๒๕๕๗)

การที่พลเมืองจะสามารถรื้อถอนระบบอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึกได้นั้น ปัจเจกบุคคลย่อมไม่สามารถต่อสู้โดยลำพัง จึงจำเป็นต้องหลอมรวมตัวกันเป็น องค์กรภาคประชาสังคม การประสานพลังของเครือข่ายพลเมืองที่มาจากหลากหลายวิชาชีพ ทั้งนักวิชาการ สื่อมวลชน ภาคธุรกิจ และประชาชนระดับรากหญ้า จะทำให้เกิดพหุเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง ซึ่งถือเป็นภูมิต้านทานที่ดีที่สุดในการปกป้องระบอบประชาธิปไตยให้รอดพ้นจากการคอร์รัปชัน (ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, ๒๕๖๒)

๖.๔.๒ การเคารพสิทธิมนุษยชนและการยอมรับความแตกต่างในสังคม

การศึกษาบริบทของการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในมิติทางสังคมวิทยาและรัฐศาสตร์สมัยใหม่ พบว่าการทุจริตคอร์รัปชันมักจะเจริญเติบโตได้ดีในสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำสูง ขาดการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และมีการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มบุคคลที่มีความแตกต่าง ดังนั้น ยุทธศาสตร์ที่สำคัญประการหนึ่งในการสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต คือการวางรากฐานการเคารพสิทธิมนุษยชนและการยอมรับความแตกต่างในสังคม ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการประพาดิตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย

๑) มโนทัศน์เรื่องสิทธิมนุษยชนกับผลกระทบจากการทุจริต ในทางวิชาการการทุจริตคอร์รัปชันถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงรูปแบบหนึ่ง สิทธิมนุษยชนคือสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนพึงมีพึงได้ในฐานะที่เป็นพลเมืองของรัฐ อย่างเท่าเทียมและปราศจากการเลือกปฏิบัติ

เมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจในทางที่มีขอบ กระทำการทุจริต หรือเรียกรับสินบน ย่อมเป็นการดั่งเองบประมาณที่ควรจะถูกนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและการบริการสาธารณะของประชาชนไปเป็นผลประโยชน์ส่วนตนหรือพวกพ้อง ส่งผลกระทบโดยตรงต่อกลุ่มเปราะบางและผู้มีรายได้น้อยในสังคม ทำให้พวกเขาถูกกลืนรอนสิทธิขั้นพื้นฐานและสูญเสียโอกาสในการพัฒนาดตนเอง การทุจริตจึงเป็นเครื่องมือที่ผลิตซ้ำความยากจน สร้างความเหลื่อมล้ำ และทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเป็นระบบ (จารุวรรณ สุขุมลพงษ์, ๒๕๕๖)

๒) การผูกขาดอำนาจและการละเมิดความแตกต่างทางสังคมในวัฒนธรรมอุปถัมภ์ สังคมไทยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย ทั้งในมิติของชาติพันธุ์ ศาสนา ฐานะทางเศรษฐกิจ ความเชื่อ และอุดมการณ์ทางการเมือง แต่ปัญหาการทุจริตมักถูกหล่อเลี้ยงด้วยระบบอุปถัมภ์ซึ่งเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ที่ผูกติดอยู่กับอำนาจและการให้คุณค่ากับพรรคพวกมากกว่าหลักความสามารถ

การบริหารงานภาครัฐที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบบอุปถัมภ์ จะทำให้เกิดสภาวะที่เจ้าหน้าที่รัฐใช้ดุลยพินิจเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มบุคคลที่มีสายสัมพันธ์ทางผลประโยชน์ ในขณะที่เดียวกันก็ผลักไส กีดกัน และละเมิดสิทธิของกลุ่มบุคคลที่ไม่มีอำนาจต่อรอง (ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, ๒๕๖๒) ถือเป็นการทำลายหลักความเสมอภาคอันเป็นรากฐานของระบอบประชาธิปไตย

๓) การยอมรับความแตกต่างเพื่อรื้อถอนวัฒนธรรมการเลือกปฏิบัติและป้องกันการทุจริต การแก้ไขปัญหาการทุจริตเชิงโครงสร้าง จึงต้องเริ่มต้นที่การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางความคิดของพลเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐ ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการยอมรับความแตกต่าง การยอมรับความแตกต่างในทางวิชาการหมายถึง การเปิดใจกว้างเพื่อรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย การเคารพในความเท่าเทียมของมนุษย์ และการไม่ใช้ความแตกต่างมาเป็นเงื่อนไขในการบริหารราชการหรือการให้สิทธิประโยชน์ (ยุวดี ศรีธรรมรัฐ, ๒๕๔๕)

เมื่อเจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตสำนึกที่เคารพในความแตกต่างและมองเห็นประชาชนทุกคนในฐานะผู้ทรงสิทธิที่เท่าเทียมกัน การให้บริการสาธารณะและการพิจารณาอนุมัติอนุญาตต่าง ๆ จะตั้งอยู่บนบรรทัดฐานของความโปร่งใสและการใช้ระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) ที่สามารถแยกแยะเรื่องส่วนตนออกจากหน้าที่สาธารณะได้อย่างเด็ดขาด การรื้อถอนอคติและการเลือกปฏิบัตินี้ ถือเป็นการทำลายวงจรของระบบอุปถัมภ์และการเรียกรับสินบน

๔) การบูรณาการคุณธรรมความเอื้ออาทรและวิถีประชาธิปไตยด้านทุจริต ในศาสตร์แห่งการป้องกันและปราบปรามการทุจริต การบ่มเพาะให้พลเมืองตระหนักถึงสิทธิมนุษยชนและความแตกต่างมีความสอดคล้องอย่างลึกซึ้งกับโมเดลจิตพอเพียงด้านทุจริต (STRONG Model) โดยเฉพาะในมิติของ G (Generosity - ความเอื้ออาทร) ความเอื้ออาทรในบริบทของการด้านทุจริต ไม่ใช่การให้ความช่วยเหลือพวกพ้องหรือการตอบแทนบุญคุณแบบระบบอุปถัมภ์ แต่หมายถึงการมีจิตสาธารณะ การดูแลสวัสดิภาพของเพื่อนมนุษย์ในสังคมบนพื้นฐานของความถูกต้องทางจริยธรรม ความเอื้ออาทรที่

แท้จริงคือการไม่ละโมภ ไม่ตัดดวงทรัพยากรของชาติมาเป็นของตน และการคำนึงถึงผลกระทบของการกระทำที่จะเกิดขึ้นต่อผู้ที่ย่อมกว่าในสังคม (มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ, ๒๕๖๒)

การประพัตติตนเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เรียกร้องให้บุคคลมีน้ำใจประชาธิปไตย ซึ่งหมายถึงการเคารพกฎกติกาของสังคม การยอมรับมติของเสียงส่วนใหญ่ในขณะที่ที่ยังคงคุ้มครองสิทธิของเสียงส่วนน้อย และความกล้าหาญที่จะลุกขึ้นมาทำหน้าที่ผู้แจ้งเบาะแสเมื่อพบเห็นการใช้อำนาจโดยมิชอบ การสร้างบรรยากาศที่สังคมยอมรับในความแตกต่างทางความคิด จะเป็นพื้นที่ปลอดภัยที่ทำให้ข้าราชการหรือประชาชนกล้าที่จะเปิดโปงการทุจริตโดยไม่ต้องหวาดกลัวการถูกคุกคามสิทธิเสรีภาพ

การเคารพสิทธิมนุษยชนและการยอมรับความแตกต่างในสังคม สะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาการทุจริตและปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นวิกฤตที่ทับซ้อนและเป็นเงาตามตัวซึ่งกันและกัน สังคมที่มีการเลือกปฏิบัติและปฏิเสธความหลากหลาย ย่อมเป็นแหล่งบ่มเพาะให้ผู้มีอำนาจแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ การศึกษาวิชาการป้องกันและปราบปรามการทุจริตจึงต้องมุ่งพัฒนานักศึกษาให้ก้าวขึ้นเป็นพลเมืองตื่นรู้ที่มีจุดยืนทางจริยธรรมอันมั่นคง เข้าใจและเคารพในคุณค่าของเพื่อนมนุษย์

๖.๕ บทสรุป

การทุจริตคอร์รัปชันถือเป็นอาชญากรรมที่มีความสลับซับซ้อนและมีพลวัตสูง การแก้ไขปัญหาการทุจริตที่ฝังรากลึกเชิงโครงสร้างในสังคมไทยนั้น ไม่สามารถพึ่งพากลไกการบังคับใช้กฎหมายในเชิงปราบปรามเพียงมิติเดียวได้ หากแต่มีความจำเป็นต้องสร้างระบบนิเวศแห่งความสุจริตที่บูรณาการกลไกการควบคุมทางจริยธรรมระดับปัจเจกบุคคล การบริหารจัดการโครงสร้างองค์การ การประยุกต์ใช้นวัตกรรมทางเทคโนโลยี และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมเข้าด้วยกัน

มิติการควบคุมภายใน ปรัชญาจริยศาสตร์และความซื่อสัตย์สุจริต รากฐานประการแรกของการต่อต้านการทุจริตเริ่มต้นที่ปัจเจกบุคคล การศึกษาปรัชญาจริยศาสตร์ทำให้นักศึกษาได้เข้าใจถึงกรอบการให้เหตุผลทางศีลธรรมเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก คิดแบบฐานสองที่สามารถแบ่งแยกผลประโยชน์ส่วนตนออกจากทรัพยากรของรัฐได้อย่างเด็ดขาด คือปราศการดำเนินแรกที่ทรงพลังที่สุดในการป้องกันการคอร์รัปชัน (ธานินทร์ กรัยวิเชียร, ๒๕๕๑)

มิติการควบคุมเชิงโครงสร้าง หลักธรรมาภิบาลทำหน้าที่เป็นกติกาพื้นฐานในการจัดระเบียบความสัมพันธ์แห่งอำนาจ การบูรณาการองค์ประกอบทั้ง ๖ ประการ ได้แก่ นิติธรรม คุณธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม ภาระรับผิดชอบ และความคุ้มค่า ถือเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคมระดับองค์กร (แสงชัย อภิชาติธนพัฒน์, ๒๕๕๙)

มิติเครื่องมือและนวัตกรรม เทคโนโลยีเพื่อความโปร่งใสในยุคดิจิทัล การนำฐานข้อมูลเปิดและข้อมูลขนาดใหญ่ผ่านระบบ “ภาษีไปไหน” และแพลตฟอร์ม “ACT Ai” มาใช้ติดตามงบประมาณรัฐ ถือเป็นการทลายกำแพงความลับของระบบราชการ การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการตรวจจับความผิดปกติ (Amusa et al., 2023) รวมถึงแพลตฟอร์ม “Corruption Watch แชตฟ็อกโก ทันใจ” ช่วยสกัดกั้นช่องโหว่และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบได้อย่างปลอดภัยแบบไม่ระบุตัวตน

มิติพลังทางสังคม ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและสิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเรียกร้องให้พลเมืองสลัดทิ้งความเพิกเฉย ก้าวขึ้นเป็นพลเมืองตื่นรู้ที่กล้ารวมกลุ่มเป็นภาคประชาสังคมเพื่อตรวจสอบความโปร่งใสของรัฐ การทำหน้าที่แจ้งเบาะแสและการใช้มาตรการลงโทษทางสังคม คืออำนาจที่แท้จริงของประชาชน การรื้อถอนวัฒนธรรมระบบอุปถัมภ์และการยอมรับความแตกต่างหลากหลายจะนำไปสู่การจัดสรรทรัพยากรอย่างเท่าเทียมและยุติธรรมสำหรับทุกคน (ยุวดี ศิริธรรมรัฐ, ๒๕๔๕)

เชิงบูรณาการ จิตพอเพียงด้านทฤษฎี (STRONG Model) องค์ความรู้ทั้ง ๔ มิตินี้ ถูกร้อยรัดเข้าด้วยกันอย่างสมบูรณ์ผ่าน โมเดลจิตพอเพียงด้านทฤษฎี (STRONG Model) การมีรากฐานจริยธรรมคือสัญลักษณ์ของ ความพอเพียง (S) และความเอื้ออาทร (G) หลักธรรมาภิบาลคือตัวแทนของความโปร่งใส (T) นวัตกรรมเทคโนโลยีคือเครื่องมือแห่ง ความรู้ (N) และวิถีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมคือพลังของ ความตื่นรู้ (R) และการ มุ่งไปข้างหน้า (O) เพื่อแก้ปัญหาอย่างไม่ย่อท้อ (มาฉิไชยธีรานุวัตรศิริ, ๒๕๖๒)

๖.๖ คำถามท้าทาย

๑) คำถาม จงอธิบายความหมายของสถานการณ์ที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออกทางศีลธรรม พร้อมทั้งยกตัวอย่างสถานการณ์การขัดกันแห่งผลประโยชน์ในวิชาชีพมา ๑ ตัวอย่าง และวิเคราะห์ว่าจะนำทฤษฎีจริยศาสตร์ (ทฤษฎีประโยชน์นิยม, ทฤษฎีหน้าที่นิยม, ทฤษฎีคุณธรรมนิยม) รวมถึงระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) เข้ามาช่วยในการตัดสินใจเลือกกระทำสิ่งที่ถูกต้องได้อย่างไร

แนวคำตอบ

ความหมาย สถานะที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก คือสถานการณ์ที่บุคคลต้องตัดสินใจเลือกกระหว่างทางเลือกที่ต่างก็มีคุณค่าทางศีลธรรมสนับสนุน แต่การเลือกทางหนึ่งจะส่งผลให้ต้องละเมิดศีลธรรมอีกทางหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ตัวอย่าง Conflict of Interest การที่เจ้าหน้าที่รัฐตรวจพบว่าบริษัทของญาติพี่น้องตนเองกระทำผิดระเบียบราชการ (ความกตัญญู/ความผูกพัน ขัดแย้งกับ ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่)

การประยุกต์ใช้ทฤษฎี

ประโยชน์นิยม (Utilitarianism) จะตัดสินใจลงโทษญาติ เพราะการรักษากฎหมายปกป้องผลประโยชน์ของคนหมู่มากในสังคม แม้คนใกล้ชิดจะเสียประโยชน์

หน้าที่นิยม (Deontological) จะตัดสินใจลงโทษญาติ เพราะการทำตามกฎหมายคือหน้าที่สากลที่ต้องทำโดยปราศจากเงื่อนไขหรืออคติส่วนตัว

คุณธรรมนิยม (Virtue Ethics) ผู้ที่มีการบ่มเพาะหิริโอตตปปะ (ความละอายและเกรงกลัวต่อบาป) จะตัดสินใจอย่างสุจริตเป็นอัตโนมัติ

ระบบคิดแบบฐานสอง (Digital Thinking) คือกระบวนการคิดที่แยกเรื่องส่วนตัว (Private) ออกจากหน้าที่สาธารณะ (Public) อย่างเด็ดขาด ขาวคือขาว ดำคือดำ ไม่มีพื้นที่สีเทาให้การประนีประนอมทจริต

๒) คำถาม หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ทั้ง ๖ ประการ ได้แก่ นิติธรรม คุณธรรม โปร่งใส มีส่วนร่วม รับผิดชอบ และคุ้มค่า ถือเป็นโครงสร้างพื้นฐานในการป้องกันการทุจริตให้นักศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของหลักความโปร่งใสและหลักการมีส่วนร่วมว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไรในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ พร้อมยกตัวอย่างกลไกการประเมิน ITA (Integrity and Transparency Assessment) ประกอบการอธิบาย

แนวคำตอบ

ความสัมพันธ์ของความโปร่งใสและมีส่วนร่วม ความโปร่งใส (Transparency) คือการเปิดเผยข้อมูลสาธารณะให้ประชาชนเข้าถึงได้ เมื่อข้อมูลถูกเปิดเผย จึงจะเกิดกลไกการมีส่วนร่วม (Participation) ที่ประชาชนสามารถเข้ามาทำหน้าที่สอดส่องและตั้งคำถามได้ หากไร้ความโปร่งใสการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพย่อมเป็นไปไม่ได้

การประเมิน ITA เป็นเครื่องมือประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของหน่วยงานภาครัฐ เช่น แบบวัด OIT (Open Data Integrity and Transparency Assessment) ที่กำหนดเกณฑ์ให้หน่วยงานรัฐต้องเปิดเผยข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้าง ข้อมูลการบริหารงบประมาณ และช่องทางการร้องเรียนผ่านเว็บไซต์ เพื่อให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าถึงและตรวจสอบได้ เป็นการลดการใช้ดุลยพินิจและปิดช่องโหว่การเรียกรับสินบน

๓) คำถาม ในยุคการบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ การตรวจสอบแบบดั้งเดิม (Traditional Audit) ไม่เพียงพอต่อการรับมือกับการทุจริตเชิงนโยบาย จงอธิบายบทบาทของ ข้อมูลเปิดและปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการเปลี่ยนผ่านจากการตรวจสอบเชิงรับไปสู่การตรวจจับความผิดปกติเชิงรุก (Proactive Fraud Detection) ในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ

แนวคำตอบ

บทบาทของ Open Data การเปิดเผยฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เช่น แพลตฟอร์มระบบข้อมูลการใช้จ่ายภาครัฐ (“ภาษีไปไหน”) หรือระบบ ACT Ai ช่วยทะลวงกำแพงความลับราชการ ลดความไม่สมมาตรของข้อมูล และให้ภาคประชาสังคมวิเคราะห์พฤติกรรมการใช้งบประมาณได้

บทบาทของ AI (Fraud Detection) AI สามารถวิเคราะห์ข้อมูลมหาศาลเพื่อหาความผิดปกติ (Anomaly Detection) เช่น การค้นหาค่าความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายและผลประโยชน์ทับซ้อนระหว่างผู้ยื่นประมูลกับเจ้าหน้าที่รัฐ การฮั้วประมูล หรือการซื้อไปความเสียง ก่อนที่ความเสียหายจะเกิดขึ้นจริง (Amusa et al., 2023) ถือเป็นก้าวกระโดดที่หนีจากการวิ่งตามแก้ปัญหา (Reactive) ไปสู่การพยากรณ์และสกัดกั้นเชิงรุกโดยอาศัยความซื่อสัตย์เชิงอัลกอริทึม (Amusa et al., 2023)

๔) คำถาม การทุจริตคอร์รัปชันถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนรูปแบบหนึ่งอย่างไร และการที่พลเมืองตระหนักรู้ในวิถีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม จะสามารถใช้กลไกใดบ้างในการรื้อถอนวัฒนธรรมระบบอุปถัมภ์ที่ขัดขวางความเสมอภาคในสังคมไทย

แนวคำตอบ

การทุจริตคือการละเมิดสิทธิมนุษยชน การคอร์รัปชันเป็นการปล้นเอาทรัพยากรที่ควรจัดสรรเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานของประชาชน (เช่น สาธารณสุข การศึกษา) ไปเป็นของกลุ่มผู้มีอำนาจ เป็นการลิดรอนสิทธิ สร้างความเหลื่อมล้ำ และทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

การสลายระบบอุปถัมภ์ พลเมืองตื่นรู้ในระบอบประชาธิปไตย ต้องก้าวข้ามวัฒนธรรมการตอบแทนบุญคุณส่วนบุคคลที่ขัดต่อกฎหมาย โดยใช้กลไกการแจ้งเบาะแสที่มีระบบปกป้องความปลอดภัย (เช่น LINE Chatbot “Corruption Watch แชตฟองโกง ทันใจ”) และการใช้มาตรการทางสังคม (Social Sanction) หรือการขับเคลื่อนเครือข่ายองค์กรภาคประชาสังคม เพื่อต่อต้านผู้กระทำความผิดและสร้างบรรทัดฐานที่เคารพหลักความเสมอภาคอย่างเท่าเทียม

๕) คำถาม จงบูรณาการองค์ความรู้โดยใช้โมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริตอธิบายว่า องค์ประกอบทั้ง ๖ ด้าน (S-T-R-O-N-G) สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับความซื่อสัตย์สุจริต (Integrity) ทั้งในระดับจิตสำนึกส่วนบุคคลและการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมได้อย่างไร

แนวคำตอบ

S (Sufficient - ความพอเพียง) บุคคลต้องมีความสันโดษ รู้จักพอประมาณ ไม่ตักตวงหรือเบียดบังทรัพยากรสาธารณะมาเป็นของตน

T (Transparent - ความโปร่งใส) การปฏิบัติงานต้องเปิดเผย ตรวจสอบได้ นำไปสู่วัฒนธรรมองค์กรที่ไร้ผลประโยชน์แอบแฝง

R (Realise - ความตื่นรู้) มีจิตสำนึกรับรู้ถึงพิษภัยของการทุจริต ไม่เพิกเฉย และพร้อมลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาเมื่อพบเห็น

O (Onward - มุ่งไปข้างหน้า) มีความกล้าหาญ มุ่งมั่นพัฒนาองค์กรและสังคมให้ก้าวไปสู่ความสุจริตอย่างไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค

N (Knowledge - ความรู้) พัฒนาความรู้และรู้เท่าทันเทคโนโลยี รวมถึงกฎหมายและรูปแบบการทุจริตใหม่ ๆ อยู่เสมอ

G (Generosity - ความเอื้ออาทร) มีจิตสาธารณะ ช่วยเหลือสังคมบนพื้นฐานของจริยธรรมที่ถูกต้อง ไม่ใช่การเอื้อประโยชน์แบบเล่นพรรคเล่นพวก

สรุป การประยุกต์ใช้โมเดล STRONG จะช่วยเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางความคิดระดับปัจเจก (มโนสุจริต) ให้สะท้อนออกมาเป็นการกระทำที่รับผิดชอบต่อส่วนรวม (กายสุจริตและวาจสุจริต) สร้างเป็นระบบนิเวศด้านทุจริตที่ยั่งยืน

๖.๗ รายการอ้างอิง

เอกสารอ้างอิงภาษาไทย

กรรยา พรธนา. (๒๕๕๙). *จิตสาธารณะ สร้างได้ง่ายนิดเดียว*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- กิตติศักดิ์ รัฐประเสริฐ. (๒๕๕๗). การทุจริตในวงราชการไทย การสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านแนวทางการแก้ไขปัญหาจากผู้นำและบุคคลสำคัญของประเทศไทย. วารสารมณ.วิชาการ, ๑๘ (๓๕), ๖๑-๗๔.
- โกวิทย์ พวงงาม. (๒๕๕๐). แนวทางการพัฒนาและเสริมสร้างกลไกการป้องกันการทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จารุวรรณ สุขุมพงษ์. (๒๕๕๖). แนวโน้มของคอร์รัปชันในประเทศไทย. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- จำเริญรัตน์ เจือจันทร์. (๒๕๔๘). จริยศาสตร์ ทฤษฎีจริยธรรมสำหรับนักบริหารการศึกษา. โอเดียนสโตร์.
- จิรประภา เพ็ญศรี. (๒๕๖๑). ธรรมเนียมในการบริหารงานภาครัฐ กรณีศึกษา สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี [การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง].
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และองค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย). (๒๕๖๘). *Corruption Watch แชตฟ็อกโก ทันใจ* [ระบบแชตบอต]. LINE Official Account @corruptionwatch.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (๒๕๕๒). สอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ. วี พรินท์.
- ชัยวัฒน์ อัดพัฒน. (๒๕๓๐). จริยศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ ๔). บริษัทประชาชน.
- ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (๒๕๖๕). บรรษัทภิบาล หรือการกำกับดูแลกิจการ (Corporate Governance). ฝ่ายพัฒนาความรู้ผู้ลงทุน.
- ทรงสิริ วิจิตรานนท์. (๒๕๕๑). การขาดคุณธรรมความซื่อสัตย์ในการเรียนของนักศึกษา. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (๒๕๕๑). จริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ. สำนักงานส่งเสริมมาตรฐานจริยธรรม สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน.
- ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. (๒๕๖๒). การคอร์รัปชันทางการเมือง ความเป็นมาและแนวทางป้องกันแก้ไข. วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๖ (๒), ๔๖๓-๔๗๐.
- นิตยสารจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (๒๕๖๘). จุฬาฯ – ACT เปิดตัว “Corruption Watch แชตฟ็อกโก ทันใจ” ครั้งแรกในไทย! แจ้งเบาะแสโกงได้ง่าย ปลอดภัย ไม่เปิดเผยตัวตน.
- นิยม รัฐอมฤต. (๒๕๖๓). ธรรมเนียม. สถาบันพระปกเกล้า.
- ประจักษ์ บุญยัง. (๒๕๖๔). ภาครัฐกับการปรับตัวในยุค AI และ Big Data. สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (๒๕๓๘). จรรยาบรรณข้าราชการ. สหธรรมิก.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (๒๕๓๙). คุณธรรมสำหรับนักบริหาร. สหธรรมิก.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๖๔). หลักสูตรคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education). สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ. (๒๕๖๒). หลักสูตรโค้ชเพื่อการรู้คิดด้านทุจริต (STRONG Model). สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- ยุวดี ศรีธรรมรัฐ. (๒๕๔๕). การบริหารงานบุคคลในภาครัฐ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- วคิน อินทสระ. (๒๕๑๘). จริยศาสตร์. บรรณาการ.
- วิทย์ วิศุทเททย์. (๒๕๔๒). *ปรัชญาทั่วไป* (ฉบับปรับปรุงใหม่). ไทยร่มเกล้า.
- วิชญพงษ์ โพธิ์พิพรร. (๒๕๖๓). *ราชการไทยไร้คอร์รัปชัน การสำรวจความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่รัฐต่อการแจ้งเบาะแสการทุจริต*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.).
- ศรุต นาควัชร. (๒๕๕๘). *การเสริมสร้างคุณธรรมสำหรับเยาวชนที่จะเป็นผู้นำ*. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสยาม.
- ศักดิ์ เสกขุนทด. (๒๕๕๙). *Open Data and Big Data Analytics for E-Government*. สำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน).
- ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงคมนาคม. (๒๕๖๒ก). *หนังสือชุดวิชาป้องกันการทุจริต*.
- ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงคมนาคม. (๒๕๖๒ข). *หนังสือชุดวิชาป้องกันการทุจริต กระทรวงคมนาคม พลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม*.
- ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงสาธารณสุข. (๒๕๖๔). *คู่มือหลักจริยธรรมกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ*.
- สถาบันธุรกิจเพื่อสังคม. (๒๕๕๒). *เข้มทิศความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการ*. ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย.
- สถาบันพระปกเกล้า. (๒๕๕๕). *หลักสูตรสร้างสำนึกพลเมือง รากฐานประชาธิปไตยในบริบทไทย*.
- สถาบันพระปกเกล้า. (๒๕๖๓). *หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐเพื่อความโปร่งใส*.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. (๒๕๕๖). *การจัดการภาคีสาธารณะแนวใหม่ ความหมาย และนัยสำคัญ*. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง*, ๑ (๑), ๑๘๓-๒๑๔.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๑). *หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education)*.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๔). *การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล*. สำนักพัฒนาและส่งเสริมธรรมาภิบาล.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๘). *คู่มือและกรอบแนวทางหลักเกณฑ์การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (ITA) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙*.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๖๐). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐*.
- สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (๒๕๖๙). *สรุปผลการประชุมรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ (Public Hearing) ร่างแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๖๘ - ๒๕๗๐*.
- สุธนินท์ สาริมาน. (๒๕๕๒). *การกำหนดตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต้องห้ามดำเนินการอันเป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม* [วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].

แสงชัย อภิชาติธนพัฒน์. (๒๕๕๙). *หลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กร* [เอกสารวิชาการส่วนบุคคล]. วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

เอกสารอ้างอิงภาษาต่างประเทศ

- Saelawong, T., Yomnak, T., Chaiwat, T., Poopunpanich, S., & Sutuktis, C. (2024). Transparency and budget savings in public procurement: Evidence from Thailand's Infrastructure Transparency Initiative (CoST). *Journal of Financial Crime*, 31(6), 1407–1419.
- Torres-Berru, Y., Lopez-Batista, V. F., & Conde Zhingre, L. (2023). A data mining approach to detecting bias and favoritism in public procurement. *Intelligent Automation & Soft Computing*, 36(3), 3501–3516.
- Westheimer, J., & Kahne, J. (2004). What kind of citizen? The politics of educating for democracy. *American Educational Research Journal*, 41(2), 237–269.

แผนการจัดการเรียนรู้ประจำบท (Lesson Plan) บทที่ ๗

ระยะเวลา สัปดาห์ที่ ๑๑ - ๑๒ (รวม ๖ ชั่วโมง)

๑) การจัดความสอดคล้องของผลลัพธ์การเรียนรู้ (Alignment of Learning Outcomes)

แผนการสอนนี้ถูกออกแบบโดยใช้หลักการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ (Outcome-Based Education OBE) เพื่อตอบสนองต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ในระดับต่าง ๆ ดังนี้

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (Program Learning Outcomes PLOs)

PLO ๑ รอบรู้ในศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ บูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อไปพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีความรับผิดชอบ

Sub PLO ๑.๒ ประยุกต์ใช้ศาสตร์แนวคิด ทฤษฎีสมัยใหม่ในการพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคม มีจิตอาสาและมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับรายวิชา (Course Learning Outcomes CLOs)

CLO ๒ ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์สาเหตุเชิงโครงสร้าง วิพากษ์ข้อโหว่ทางกฎหมายและนโยบาย ประเมินความเสี่ยงทางเทคโนโลยีและการทุจริตรูปแบบใหม่ (เช่น อาชญากรรมทางไซเบอร์ และการทุจริตผ่าน AI) เพื่อประยุกต์ใช้ศาสตร์ดังกล่าวในการนำเสนอแนวทางหรือกลไกสกัดกั้นการทุจริตที่สอดคล้องกับบริบทของการทำงานจริง

CLO ๓ ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้กระบวนการคิดแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวมอย่างเด็ดขาด เพื่อแสดงออกถึงพฤติกรรมการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งที่มีจิตอาสา และสามารถออกแบบโครงการหรือกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่มุ่งสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต เพื่อการพัฒนาประเทศ

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับบทเรียน (Lesson Learning Outcomes LLOs)

LLO ๗.๑ ผู้เรียนสามารถอธิบายและเชื่อมโยงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข) เข้ากับการสร้างระบบคิดแบบฐานสองเพื่อแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมได้อย่างมีเหตุผล

LLO ๗.๒ ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้โมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต ในการประเมินจุดแข็งและจุดอ่อนของตนเองเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจได้

LLO ๗.๓ ผู้เรียนสามารถคัดกรองข้อมูลข่าวสารปลอมผ่านกระบวนการ ๔ ขั้นตอนได้อย่างตระหนักรู้เท่าทันสื่อและเทคโนโลยี รวมถึงแสดงออกถึงความยืดหยุ่นในการปรับตัวเพื่อทำงานร่วมกับผู้อื่น

๒) การพัฒนาโดเมนการเรียนรู้ (K-S-E-C Mapping)

การจัดการเรียนการสอนในบทนี้ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ครอบคลุมคุณลักษณะดังต่อไปนี้

ความรู้ (Knowledge) เข้าใจโครงสร้างหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตัวแบบ STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต และความฉลาดรู้ด้านสื่อและปัญญาประดิษฐ์ (Media & AI Literacy)

ทักษะ (Skills) พัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) การตรวจสอบข้อเท็จจริง (Fact Checking Process) และความยืดหยุ่นในการปรับตัวเพื่อสอดส่องเฝ้าระวังการทุจริต

จริยธรรม (Ethics) มีความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใส (Transparent) และยึดมั่นในหลักอนวัชช
สุขในการปฏิบัติหน้าที่

ลักษณะบุคคล (Character) มีความตื่นรู้ (Realise) ไม่ทนต่อการทุจริต มีความมุ่งไปข้างหน้า (Onward) และมีความเอื้ออาทร (Generosity) ในการทำงานเป็นทีม

๓) ตารางการออกแบบการเรียนรู้การสอน (Constructive Alignment Matrix)

โครงสร้างการเรียนรู้ถูกจัดในสัปดาห์ที่ ๑๑ - ๑๒ โดยใช้ยุทธศาสตร์การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ดังตารางที่ ๗.๑

สัปดาห์ ที่	หัวข้อเนื้อหา	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	การวัดและ ประเมินผล
๑๑	ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิคุ้มกัน ๗.๑ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับภูมิคุ้มกันการทุจริต ๗.๑.๑ หลัก ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข กับการต้านทุจริต ๗.๑.๒ การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตัดวงจรบริโภคนิยมและความโลภ	บรรยายเชิงลึก (Deep-dive Lecture) เชื่อมโยงหลัก ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข เข้ากับการควบคุมกิเลสทางเศรษฐศาสตร์และระบบคิดแบบฐานสอง ให้ผู้เรียนสรุปประเด็นหลักลงในแผนผังมโนทัศน์ร่วมกันเกี่ยวกับการแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม	Formative Assessment ประเมินจากแผนผังมโนทัศน์ (Concept Map) ตอบสนอง CLO ๒
๑๒	โมเดล STRONG และทักษะศตวรรษที่ ๒๑ ๗.๒ โมเดล STRONG จิตพอเพียงต้านทุจริต ๗.๓ ทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ กับการตระหนักรู้เท่าทันสื่อและเทคโนโลยี (Media & AI Literacy) ๗.๔ ความยืดหยุ่น การปรับตัว และความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น	บรรยาย ประเมินตนเอง และฝึกปฏิบัติ (Lecture & Active Workshop) บรรยายตัวแบบ STRONG (S-T-R-O-N-G) และแจกแบบฟอร์มให้ผู้เรียนประเมินจุดแข็ง-จุดอ่อนของตนเอง ฝึกปฏิบัติการคัดกรองข้อมูลข่าวสารปลอม (Fake News) ตามกระบวนการ ๔ ขั้นตอน ได้แก่ สอดส่อง สืบสาว สะสาง นำเสนอ	Formative Assessment แบบประเมินตนเองตามตัวแบบ STRONG ผลการวิเคราะห์และตรวจสอบข่าวปลอม ตอบสนอง CLO ๒, ๓

๔) เกณฑ์การประเมินผล (Analytic Rubric)

ประเด็นประเมิน	ดีเยี่ยม (๕)	ดี (๓)	พอใช้ (๒)	ปรับปรุง (๑)
การเชื่อมโยง ปรัชญา และ ความโลก (Knowledge & Analysis)	เชื่อมโยงหลัก ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข กับการตัดวงจร บริโภคนิยมผ่าน ระบบคิดแบบ ฐานสองได้อย่าง เป็นระบบและ เห็นภาพรวม ชัดเจน	โครงสร้างแผนผัง มโนทัศน์มีความ ชัดเจนและ เชื่อมโยงหลัก ความพอประมาณ กับผลประโยชน์ ทับซ้อนได้ดี	แผนผังมโนทัศน์ แสดงองค์ประกอบ พื้นฐาน แต่ขาด การเชื่อมโยง ความสัมพันธ์กับ ระบบคิดแบบฐาน สองที่ชัดเจน	แผนผังมโน ทัศน์ไม่เป็น ระบบและไม่ สะท้อนความ เข้าใจใน ประเด็นการ ควบคุมความ โลก
การประเมิน ตนเองตามโมเดล STRONG (Self- Reflection & Ethics)	วิเคราะห์จุด แข็ง-จุดอ่อน ของตนเองครบ ทั้ง ๖ องค์ประกอบ (S-T-R-O-N-G) ได้อย่างลึกซึ้ง ซื่อสัตย์ และมี แนวทางปฏิบัติ ได้จริง	ประเมินตนเองได้ ครอบคลุมตัวแบบ STRONG ส่วน ใหญ่ และมี แนวทางพัฒนา ตนเองที่ สมเหตุสมผล	ประเมินตนเองได้ บางส่วน ขาดความ ลึกซึ้ง หรือ แนวทางพัฒนา ความตื่นรู้ (Realise) ไม่ ชัดเจน	ไม่สามารถ ประเมินจุด แข็ง-จุดอ่อน ของตนเองตาม กรอบจิต พอเพียงด้าน ทุจริตได้
ความร่วมมือและ การปรับตัว (Teamwork & Character)	ทำงานร่วมกัน อย่างมี ประสิทธิภาพ รับฟังความเห็น ต่าง และมีความ ยืดหยุ่นในการ ปรับตัวตาม หลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นอย่างดี	สมาชิกส่วนใหญ่ ให้ความร่วมมือใน การสร้างแผนผัง มโนทัศน์และมี ปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม เป็นอย่างดี	มีการแบ่งงานกัน ทำ แต่ขาดความ ยืดหยุ่นหรือการ ประสานความ ร่วมมือเชิงลึกใน การทำงานร่วมกัน	ขาดความ ร่วมมือหรือ เกิดความ ขัดแย้งในการ ทำงานกลุ่ม อย่างเห็นได้ชัด
ความฉลาดรู้ด้าน สื่อและ ปัญญาประดิษฐ์ (Media & AI Literacy)	ประยุกต์ใช้ กระบวนการ ๔ ขั้นตอน (สอดส่อง สืบ สาว สะสาง นำเสนอ) ในการ	อธิบายวิธีการคัด กรองข่าวปลอม ตามหลักการ ๔ ขั้นตอนได้ถูกต้อง พร้อมยกตัวอย่าง แต่ขาดการ	อธิบายแนวคิด เรื่องข่าวปลอม หรือการรู้เท่าทัน สื่อได้บ้าง แต่ไม่ สามารถระบุ	ไม่สามารถ อธิบายวิธีการ คัดกรองข้อมูล ดิจิทัลหรือขาด การสะท้อนคิด

ประเด็นประเมิน	ดีเยี่ยม (๔)	ดี (๓)	พอใช้ (๒)	ปรับปรุง (๑)
	คัดกรองข้อมูล เท็จได้อย่าง ถูกต้องและมี รูปธรรม	เชื่อมโยงสู่การ ปฏิบัติจริง	ขั้นตอนการ ตรวจสอบที่ชัดเจน	เรื่องการรู้เท่า ทัน AI

๕) ทรัพยากรและสื่อการเรียนรู้ (Learning Resources)

เอกสารประกอบการสอนรายวิชา บทที่ ๗ จิตพอเพียงพื้นฐานของการต้านทุจริตและทักษะ
แห่งศตวรรษที่ ๒๑

กรณีศึกษาเกี่ยวกับการทุจริตที่เกิดจากบริโภคนิยม และข่าวปลอม (Misinformation, Disinformation, Malinformation) ที่ส่งผลกระทบต่อประมาณแผ่นดิน

เครื่องมือประเมินความฉลาดรู้ด้านสื่อและปัญญาประดิษฐ์ (อ้างอิงกรอบ PISA ๒๕๖๒)

อุปกรณ์สำหรับการจัดทำแผนผังมโนทัศน์ (กระดานฟลิปชาร์ต ปากกาสี ฯลฯ)

ช่องทางการเข้าถึงระบบประเมินคุณธรรม (ITA) และฐานข้อมูลเปิดของรัฐ (Open Data)
สำหรับกิจกรรมตรวจสอบข้อเท็จจริง

บทที่ ๗

จิตพอเพียงพื้นฐานของการด้านทุจริตและทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑

ในศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผัน สังคมโลกต้องเผชิญกับพลวัตทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่หลอมรวมกันอย่างซับซ้อน ท่ามกลางความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุและองค์ความรู้ ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันกลับพัฒนารูปแบบให้มีความแยบยลและกัดกินโครงสร้างทางสังคมลึกซึ้งยิ่งขึ้น การรับมือกับวิกฤตทางจริยธรรมในยุคสมัยนี้ จึงไม่สามารถพึ่งพากลไกการปราบปรามทางกฎหมายหรือเทคโนโลยีการตรวจสอบเพียงมิติเดียวได้ แต่จะต้องหยั่งรากลึกลงไปถึงโครงสร้างทางความคิดของปัจเจกบุคคล การสร้างกระบวนการทัศน์ที่ถูกต้องผ่านจิตพอเพียงพื้นฐานของการด้านทุจริตควบคู่ไปกับการบูรณาการทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ จึงถือเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการบ่มเพาะพลเมืองต้นรู้เพื่อสถาปนาสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

๑) ความท้าทายแห่งศตวรรษที่ ๒๑ กับความจำเป็นของจิตพอเพียง การศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงความเลิศทางวิชาการ แต่ให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดกับทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ มนุษย์ในยุคปัจจุบันต้องดิ้นรนแข่งขันภายใต้ระบบทุนนิยมที่กระตุ้นกิเลสและความต้องการอย่างไม่สิ้นสุด สภาวะเช่นนี้ทำให้บุคคลมีความเสี่ยงที่จะใช้ความรู้ความสามารถหรือตำแหน่งหน้าที่ไปในทางที่มิชอบ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง การที่สังคมจะรอดพ้นจากกับดักนี้ได้ จำเป็นต้องมีรากฐานทางปัญญาที่แข็งแกร่ง นั่นคือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งทำหน้าที่เป็นภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่ช่วยให้บุคคลรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง รู้จักความพอประมาณ และใช้เหตุผลในการตัดสินใจอย่างรอบคอบ ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และผลประโยชน์ของส่วนรวม (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๗)

๒) การยกระดับจิตพอเพียงสู่โมเดลด้านทุจริต (STRONG Model) เพื่อให้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงถูกนำมาปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมในบริบทของการด้านทุจริตศึกษา จึงได้มีการพัฒนานวัตกรรมทางปัญญาที่เรียกว่า โมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริตซึ่งบูรณาการเข้ากับกระบวนการทางจิตวิทยาที่เรียกว่าภาวนาปธาน (การเพียรพยายามสร้างสุจริตธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง) โมเดลนี้ถูกออกแบบมาเพื่อเป็นเครื่องมือในการปรับวิธีคิดของพลเมืองให้สามารถแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างเด็ดขาด โดยประกอบด้วยองค์ประกอบ ๖ ประการ ได้แก่ S (Sufficient - ความพอเพียง) T (Transparent - ความโปร่งใส) R (Realise - ความตื่นรู้) O (Onward - มุ่งไปข้างหน้า) N (Knowledge - ความรู้) G (Generosity - ความเอื้ออาทร) (มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ, ๒๕๖๒)

๓) การบูรณาการ STRONG สู่ทักษะอาชีพในศตวรรษที่ ๒๑ ความสมบูรณ์ของการสร้างพลเมืองแห่งอนาคต คือการนำโมเดลจิตพอเพียงด้านทุจริต (STRONG) ไปเป็นแกนกลางในการยกระดับทักษะอาชีพในศตวรรษที่ ๒๑ การที่บุคคลจะมีศักยภาพเหนือกว่าเทคโนโลยีใด ๆ คือการมีจิตวิญญาณแห่งความสุจริตกำกับอยู่ในการทำงานทุกขั้นตอน ทักษะอาชีพที่สำคัญนี้ครอบคลุมถึง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๖๑) รักอาชีพสุจริต คือการให้คุณค่ากับสัมมาอาชีพะ มีความภาคภูมิใจในการหาเลี้ยงชีพด้วยความถูกต้อง (สอดคล้องกับ S-Sufficient) ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ การใช้ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่เพื่อประโยชน์ขององค์กรและ

สาธารณะ ไม่เบียดบังเวลาราชการ (สอดคล้องกับ N-Knowledge และ O-Onward) ความสามารถในการบริหารเวลา ความรับผิดชอบหน้าที่ ตรงต่อเวลา ถือเป็นการเคารพสิทธิของผู้อื่นและไม่คอร์รัปชันเวลา มีภาวะความเป็นผู้นำ ผู้นำในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องนำด้วยความโปร่งใส กล้าปฏิเสธการทุจริต เป็นแบบอย่างที่ดีในการทำลายระบบอุปถัมภ์ (สอดคล้องกับ T-Transparent และ R-Realise) สร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล การทำงานเป็นทีมด้วยความเมตตาและเอื้ออาทร โดยยึดหลักความถูกต้อง ไม่ใช่ความผูกพันที่นำไปสู่การขัดกันแห่งผลประโยชน์ (สอดคล้องกับ G-Generosity)

จิตพอเพียงพื้นฐานของการดำเนินทุจริตและทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ จึงเป็นบทเรียนที่มีนัยสำคัญในการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นักศึกษาจะได้เรียนรู้ว่า ความเก่งกาจและทักษะทางวิชาชีพที่ล้ำเลิศ หากปราศจากระบบคิดแบบฐานสองและจิตพอเพียงด้านทุจริตย่อมเป็นเสมือนอาวุธที่อันตรายต่อประเทศชาติ การบ่มเพาะให้ผู้เรียนมีสมรรถนะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ ควบคู่ไปกับการมีมโนสุจริต กายสุจริต และวาจสุจริต จะเป็นกลไกในการรื้อถอนวัฒนธรรมการทุจริตคอร์รัปชัน สร้างเกราะก้ำบังทางศีลธรรม และขับเคลื่อนสังคมไทยให้ก้าวไปสู่อนาคตที่มีธรรมาภิบาล ความโปร่งใส และความเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน

๗.๑ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับภูมิคุ้มกันการทุจริต

ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์และระบบทุนนิยมในศตวรรษที่ ๒๑ ที่มุ่งเน้นการแข่งขันและการบริโภคนิยม สังคมต้องเผชิญกับพลวัตการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง ค่านิยมที่เชิดชูความมั่งคั่งทางวัตถุได้กลายเป็นสิ่งเร้าที่กระตุ้นให้เกิดกิเลสและความต้องการอย่างไม่สิ้นสุด ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือรากเหง้าสำคัญที่นำไปสู่พฤติกรรมการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ การทุจริตคอร์รัปชัน การติดสินบน และการใช้ระบบอุปถัมภ์ที่บ่อนทำลายโครงสร้างของประเทศ การจะรับมือกับวิกฤตทางศีลธรรมที่สลับซับซ้อนนี้ การพึ่งพากลไกทางกฎหมายหรือบทลงโทษเพียงอย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอ สังคมไทยจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสถาปนาโครงสร้างทางความคิดใหม่ให้กับพลเมือง โดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นเครื่องมือและภูมิคุ้มกันทางจิตใจในการต่อต้านการทุจริต

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะเครื่องมือและภูมิคุ้มกันกับจิตวิญญาณ

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มิได้ถูกจำกัดขอบเขตอยู่เพียงมิติของการเกษตรหรือการประหยัสดูดออม แต่อยู่ในทางวิชาการปรัชญาดังกล่าวคือแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับที่ครอบคลุมตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงระดับรัฐ แก่นแท้ของปรัชญานี้ตั้งอยู่บนหลักการของความสมดุล โดยมีองค์ประกอบสำคัญคือ ๓ ท่วง ๒ เงื่อนไข ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ซึ่งจะต้องขับเคลื่อนบนรากฐานของ เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม อันประกอบไปด้วยความตระหนักในศีลธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน และความเพียร (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, ๒๕๕๕)

กลไกของความพอเพียงกับการสร้างภูมิคุ้มกันการทุจริต

คำถามสำคัญคือ ความพอเพียงสร้างภูมิคุ้มกันการทุจริตได้อย่างไร คำตอบอยู่ที่กระบวนการทำงานของจิตใจ เมื่อบุคคลมีความเข้าใจในคำว่าความพอประมาณย่อมนำไปสู่ความรู้จักพอดีในความ

ต้องการของตนเอง เมื่อกิเลสหรือความโลภลดน้อยลง การเบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และทรัพยากรของส่วนรวมก็ย่อมลดลงตามไปด้วย ความพอเพียงจะทำหน้าที่เป็นตัวกรองทางจริยธรรมที่ช่วยให้ปัจเจกบุคคลสามารถคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างเป็นอัตโนมัติ

เมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ยั่ววนใจหรือการขัดกันแห่งผลประโยชน์ บุคคลที่มีภูมิคุ้มกันความพอเพียงจะใช้ความมีเหตุผลมาพิจารณาไตร่ตรองถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อประเทศชาติ และปฏิเสธการฉกฉวยโอกาสนั้นอย่างเด็ดขาด ความพอเพียงจึงเป็นเกราะกำบังที่ทำให้บุคคลไม่ยอมจำนนต่ออิทธิพลมืด ไม่เรียกรับสินบน และไม่ทุจริตต่อหน้าที่การทำงานแม้จะอยู่ในพื้นที่ที่ไร้การตรวจสอบก็ตาม (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๗ข)

แผนระดับชาติและการยกระดับสู่จิตพอเพียงด้านทุจริต

ด้วยประจักษ์พยานถึงพลังของหลักปรัชญาดังกล่าว ภาครัฐจึงได้กำหนดแนวทางป้องกันไว้ใน แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น (๒๑) การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๘๐) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) และ แผนปฏิบัติการด้านการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ ระยะที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) โดยมุ่งเป้าหมายระยะยาวให้ประเทศไทยปลอดการทุจริตและประพฤติมิชอบ ผ่านกระบวนการหล่อหลอมพฤติกรรมคนทุกกลุ่มให้มีจิตสำนึกและพฤติกรรมยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต

เครื่องมือด้านทุจริตเชิงรุกนี้ได้ถูกนำมาสังเคราะห์และพัฒนาต่อยอดเป็นนวัตกรรมทางวิชาการที่เรียกว่า โมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต อันเป็นการหลอมรวมความพอเพียงเข้ากับ ความโปร่งใส ความตื่นรู้ และความเอื้ออาทรเพื่อสร้างเครือข่ายพลเมืองดีที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ, ๒๕๖๒ข)

การศึกษาเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับภูมิคุ้มกันการทุจริตจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์สำหรับนักศึกษา ผู้เรียนจะได้ตระหนักว่า การต้านการทุจริตที่ยั่งยืนเริ่มต้นจากการสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ การบ่มเพาะให้พลเมืองมีชีวิตที่สะอาด มีสัมมาอาชีวะ และมีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่แข็งแกร่งด้วยหลักความพอเพียง คือเครื่องมือสำคัญในการสกัดกั้นเชื้อร้ายแห่งการคอร์รัปชัน และเป็นรากฐานในการนำพาประเทศไทยก้าวสู่ความเป็นรัฐที่โปร่งใสอย่างยั่งยืน

๗.๑.๑ หลัก ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข กับ การต้านทุจริต

การวางรากฐานเพื่อแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย ไม่สามารถพึ่งพากลไกการลงโทษทางกฎหมายหรือการตรวจสอบทางบัญชีเพียงมิติเดียวได้ เนื่องจากพฤติกรรมกรรมการทุจริตมีความสลับซับซ้อนและแฝงตัวอยู่ในโครงสร้างทางสังคมอย่างแนบเนียน การจะสถาปนาสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืนนั้น รัฐประศาสนศาสตร์สมัยใหม่จึงมุ่งเน้นไปที่การสร้างโครงสร้างทางความคิดระดับปัจเจกบุคคล

เครื่องมือทางปัญญาที่เป็นบรรทัดฐานของการป้องกันการทุจริต คือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งดำเนินไปในทางสายกลาง ปรัชญานี้เป็นจริยศาสตร์เชิงปฏิบัติที่กำกับพฤติกรรมของข้าราชการและพลเมือง โครงสร้างของปรัชญานี้ประกอบด้วย หลัก ๓ ห่วง (ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี) และขับเคลื่อนภายใต้ ๒ เงื่อนไข (ความรู้ และคุณธรรม) ซึ่งแต่ละองค์ประกอบล้วนเป็นกลไกสำคัญในการตวงจรรยาการทุจริต ดังนี้

๑) หัวข้อที่ ๑ ความพอประมาณกับการควบคุมกิเลสและผลประโยชน์ทับซ้อน ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ในบริบทของการด้านทุจริตศึกษา ความพอประมาณคือการสร้างขอบเขตทางจริยธรรมให้กับความต้องการของมนุษย์ ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันล้วนมีรากเหง้ามาจากความโลภและความต้องการที่ไร้ขีดจำกัด การปลูกฝังความพอประมาณจะช่วยให้บุคคลเกิดความสันโดษในสัมมาอาชีวะของตน ไม่นำผลประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนรวมมาปะปนกัน เมื่อบุคคลรู้จักความพอดี กลไกทางจิตวิทยาจะทำหน้าที่ยับยั้งความปรารถนาที่จะทุจริตโดยอัตโนมัติ ทำให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถดำรงตนอยู่ในความถูกต้อง ไม่แสวงหาความมั่งคั่งบนความทุกข์ยากของประชาชน (สุวรรณา ตูลยสินพงศ์, ๒๕๕๖)

๒) หัวข้อที่ ๒ ความมีเหตุผลและการใช้ระบบคิดแบบฐานสอง ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ ในวิชาการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ความมีเหตุผลมีความเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับกระบวนการคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวมหรือที่เรียกว่าระบบคิดแบบฐานสอง ความมีเหตุผลจะทำหน้าที่เป็นมาตรวัดเชิงตรรกะ บุคคลจะพิจารณาไตร่ตรองถึงผลกระทบเชิงลบที่จะเกิดขึ้นต่อประเทศชาติ ความเสียหายต่องบประมาณแผ่นดิน ตลอดจนความเสียหายที่จะเกิดแก่วงศ์ตระกูลและเกียรติยศของวิชาชีพ (สุทธินันท์ สาริมาน, ๒๕๕๒)

๓) หัวข้อที่ ๓ การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีต่ออิทธิพลและระบบอุปถัมภ์ การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ในมิติของการบริหารราชการแผ่นดิน ภูมิคุ้มกันคือความเข้มแข็งทางจิตใจที่จะต้านทานต่อแรงกดดันจากสิ่งแวดล้อม สังคมไทยบางส่วนมักเผชิญกับแรงกดดันจากวัฒนธรรมระบบอุปถัมภ์และการใช้เส้นสาย บุคคลที่มีภูมิคุ้มกันการทุจริต จะมีความกล้าหาญทางจริยธรรมไม่โอนอ่อนผ่อนตามอิทธิพลมืดหรือการกระทำที่ไม่ชอบด้วยระเบียบกฎหมาย ภูมิคุ้มกันนี้ยังแสดงออกในรูปของการทำหน้าที่เป็นพลเมืองตื่นรู้ที่พร้อมจะสอดส่องเฝ้าระวังเมื่อพบเห็นการทุจริตในองค์กร (วิชญพงษ์ โพธิ์พิรุฬห์, ๒๕๖๓)

๔) เงื่อนไขที่ ๑ เงื่อนไขความรู้สู่การรู้เท่าทันการทุจริต หลัก ๓ หัวข้อกล่าวจะขับเคลื่อนไม่ได้เลยหากปราศจากฐานรากสำคัญประการแรกคือเงื่อนไขความรู้ซึ่งประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ ในการป้องกันการทุจริต ความรู้หมายถึง การรู้เท่าทันสถานการณ์ รู้เท่าทันกลโกงและรูปแบบการทุจริตที่มีความซับซ้อน เช่น การล็อกสเปก (TOR) หรือรูปแบบเอื้อประโยชน์ในยุคดิจิทัล การแสวงหาความรู้ด้านกฎหมาย ป.ป.ช. ระเบียบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ รวมถึงความสามารถในการสืบค้นข้อมูลผ่านระบบ Open Data จึงเป็นทักษะที่จำเป็นในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

๕) เงื่อนไขที่ ๒ เงื่อนไขคุณธรรม รากฐานของความละอายและไม่ทน เงื่อนไขประการสุดท้ายคือเงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องสร้างเสริมให้เป็นพื้นฐานจิตใจ ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต คุณธรรมในบริบทของการด้านทุจริต ถูกแสดงออกผ่านหลักธรรมหิริ-โอตตปเปคือความละอายต่อการทำชั่ว และความเกรงกลัวต่อผลของการทำชั่ว เมื่อบุคคลมีคุณธรรมหยั่งรากลึกในจิตใจ จะเกิดสภาวะความไม่ทนต่อ

การทุจริตไม่ยอมรับพฤติกรรมง่าย และปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนส่วนรวมอย่างแท้จริง (ประยูร ธมมจิตโต, ๒๕๓๙)

๖) การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่ตัวแบบ STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต สำนักงาน ป.ป.ช. ร่วมกับนักวิชาการ ได้สังเคราะห์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข) เพื่อยกระดับสู่เครื่องมือเชิงปฏิบัติการที่เรียกว่า ตัวแบบ STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต โดยเป็นการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาดังกล่าวเป็นกลไกทางสังคมเพื่อป้องกันการทุจริตเชิงรุก ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ S-T-R-O-N-G ที่สอดคล้องกัน (มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ, ๒๕๖๒) การทำความเข้าใจโครงสร้างความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันภายใต้เงื่อนไขความรู้และคุณธรรม จะช่วยให้นักศึกษาสามารถปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ จากการยอมจำนนต่อสถานการณ์การทุจริต ไปสู่การมีส่วนร่วมในการป้องกันการทุจริตอย่างจริงจัง

ภาพที่ ๗.๑ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข)

๗.๑.๒ การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตัดวงจรบริโภคนิยมและความโลภ การทำความเข้าใจรากเหง้าของปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมร่วมสมัย ไม่อาจมองข้ามอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์และระบบทุนนิยมเสรี ในยุคศตวรรษที่ ๒๑ สังคมถูกขับเคลื่อนด้วยค่านิยมบริโภคนิยมซึ่งเป็นสภาวะที่ความสำเร็จของมนุษย์มักถูกผูกติดอยู่กับการครอบครองวัตถุ ค่านิยมชุดนี้ได้กระตุ้นให้เกิดความต้องการที่เกินขอบเขตของความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เมื่อรายได้หรือทรัพยากรที่หามาได้โดยสุจริตไม่เพียงพอต่อการตอบสนองความต้องการที่ถูกสร้างขึ้น ช่องโหว่ทาง

ศีลธรรมจึงเปิดออก ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือภาคเอกชนจำนวนหนึ่งจึงอาจเลือกใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ผิด ไม่ว่าจะเป็นการเรียกรับสินบน การยกยอกทรัพย์สิน หรือการแสวงหาผลประโยชน์ทับซ้อน เพื่อนำความมั่งคั่งนั้นมาตอบสนองความต้องการส่วนตน (วศิน อินทสระ, ๒๕๔๑)

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงได้รับการยอมรับในเชิงวิชาการว่าเป็นเครื่องมือทางจริยธรรมในการจัดการกับวิกฤตความโลภ โดยปรัชญานี้ในบริบทของการด้านทฤษฎิตศศึกษา คือปรัชญาแห่งการจัดระเบียบชีวิตและการบริหารจัดการตนเอง ที่มุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างความต้องการทางวัตถุและความมั่นคงทางจิตวิญญาณ (สมบัติ คชสิทธิ์, ๒๕๕๑)

กลไกสำคัญที่จะเข้ามาทำหน้าที่ทลายวงจรบริโภคนิยมคือ ความพอประมาณ ในทางปฏิบัติหมายถึง การรู้จักขอบเขตของความพอดีที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และไม่เบียดเบียนทรัพยากรของส่วนรวม เมื่อความต้องการถูกควบคุมให้อยู่ในระดับที่จัดการได้ แรงจูงใจที่จะกระทำการทุจริตเพื่อแสวงหาทรัพย์สินเงินทองเพิ่มเติมก็ย่อมลดน้อยลงไป (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, ๒๕๕๕)

การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ยังต้องอาศัยกลไกของ ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีเข้ามาเป็นเกราะกำบังทางศีลธรรม ความมีเหตุผลจะบังคับให้บุคคลต้องวิเคราะห์ถึงผลกระทบของการกระทำอย่างรอบด้าน หากมีการเสนอผลประโยชน์หรือสินบนเพื่อแลกกับการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ บุคคลที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมจะตระหนักได้ทันทีว่า ผลตอบแทนระยะสั้นที่ได้รับมานั้น ไม่คุ้มค่ากับความสูญเสียที่จะเกิดขึ้นต่องบประมาณแผ่นดินและความเสื่อมเสียเกียรติภูมิแห่งวิชาชีพ ในขณะเดียวกัน การมีภูมิคุ้มกันที่ดีจะช่วยให้บุคคลมีความหนักแน่น ไม่โอนอ่อนผ่อนตามค่านิยมที่บิดเบือนของสังคม เช่น การมองว่าการทุจริตขนาดเล็กน้อยเป็นเรื่องปกติ

เพื่อให้กระบวนการตัดวงจรบริโภคนิยมเกิดขึ้นได้อย่างเป็นระบบและวัดผลได้ในเชิงพฤติกรรม สำนักงาน ป.ป.ช. จึงได้บูรณาการหลักปรัชญาดังกล่าวเข้ากับทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์ จนเกิดเป็นนวัตกรรมทางปัญญาที่เรียกว่าโมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต ซึ่งโครงสร้างแรกและสำคัญที่สุดของโมเดลนี้คือตัวอักษร S (Sufficient) หรือความพอเพียง การฝึกฝนให้บุคคลมีจิตพอเพียงเป็นกระบวนการแปรสภาพจากนามธรรมสู่รูปธรรม กล่าวคือ เมื่อบุคคลมีจิตที่พอเพียง ย่อมนำไปสู่ความสามารถในการคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างอัตโนมัติ การตระหนักรู้ว่าสิ่งใดเป็นของรัฐ และสิ่งใดเป็นของตนเอง ถือเป็นความฉลาดรู้ทางจริยธรรมที่ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐไม่นำเวลาราชการไปใช้ทำประโยชน์ส่วนตัว ไม่นำทรัพย์สินส่วนกลางไปใช้ในกิจธุระส่วนบุคคล (มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ, ๒๕๖๒ข)

๗.๒ โมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต

พลวัตของการบริหารงานภาครัฐและสังคมไทยในปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นว่าปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันได้ทวีความสลับซับซ้อน การพึ่งพากลไกการตรวจสอบและบทลงโทษทางกฎหมายเพียงมิติเดียว ไม่สามารถนำไปสู่การแก้ไขพฤติกรรมฉ้อฉลได้อย่างเบ็ดเสร็จ ด้วยเหตุนี้ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น (๒๑) การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๘๐) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) จึงกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาค่านิยมและฐานคิดเพื่อสถาปนาสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต เพื่อนำเป้าหมายดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติ จึงได้มีการนำนวัตกรรมทางวิชาการที่เรียกว่า

โมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต ซึ่งคิดค้นและพัฒนาโดย รองศาสตราจารย์ ดร.มาณี ไซยธีรานุวัณศิริ มาใช้เป็นเครื่องมือในการป้องกันการทุจริตเชิงรุก คำว่า STRONG เกิดจากการนำตัวอักษรแรกของคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่มีความหมายเชิงบวกจำนวน ๖ คำ มาประกอบกันเพื่อสื่อถึงความแข็งแกร่งของจิตใจบุคคลและวัฒนธรรมองค์กร (มาณี ไซยธีรานุวัณศิริ, ๒๕๖๒ข)

องค์ประกอบและกลไกการทำงานของโมเดล STRONG

โมเดลจิตพอเพียงด้านทุจริต มีกลไกการทำงานสอดคล้องประสานกัน ๖ มิติหลัก ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๗ข)

S (Sufficient - ความพอเพียง) ความพอเพียงถือเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุด หมายถึง การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิต สามารถคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างเด็ดขาด เมื่อปัจเจกบุคคลไม่เบียดเบียนทรัพยากรของรัฐมาเป็นของตน ความเสี่ยงในการรับสินบนย่อมลดลง

T (Transparent - ความโปร่งใส) ปฏิบัติงานบนรากฐานที่เปิดเผย ตรวจสอบได้ และยึดมั่นในกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด การทำงานที่โปร่งใสจะช่วยลดช่องโหว่ของการใช้ดุลยพินิจตามอำเภอใจ

R (Realise - ความตื่นรู้) ความตื่นรู้หรือความฉลาดรู้ทางจริยธรรมที่ทำให้พลเมืองตระหนักถึงภัยของการทุจริต เมื่อพบเห็นสถานการณ์ที่สุ่มเสี่ยง บุคคลจะเกิดปฏิกิริยาในการเฝ้าระวังและพร้อมที่จะทำหน้าที่พลเมืองในการปกป้องผลประโยชน์ของชาติ

O (Onward - มุ่งไปข้างหน้า) มีความเพียรพยายามและวิสัยทัศน์ในการพัฒนาตนเองและองค์กรให้เจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน โดยยืนหยัดอยู่บนฐานของความโปร่งใสและไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค

N (Knowledge - ความรู้) การแสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้รู้เท่าทันรูปแบบการทุจริตใหม่ ๆ ในยุคดิจิทัล ทำให้พลเมืองสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ได้อย่างมีวิจารณญาณ

G (Generosity - ความเอื้ออาทร) การช่วยเหลือเกื้อกูลบนฐานของจริยธรรมโดยปราศจากการมุ่งหวังผลประโยชน์ต่างตอบแทน การแบ่งปันนี้จะช่วยลดการเห็นแก่ตัวและสลายวัฒนธรรมการเล่นพรรคเล่นพวกหรือระบบอุปถัมภ์ที่เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มตนเอง

๗.๒.๑ S ความพอเพียง รากฐานแห่งมนัสด้านทุจริต

ตามแนวคิดของโมเดล STRONG องค์ประกอบแรกสุดที่เป็นเสมือนเสาเข็มของกระบวนการทั้งหมดคือตัวอักษร S (Sufficient - ความพอเพียง) การที่ความพอเพียงถูกจัดวางไว้ในลำดับแรกสุดตอกย้ำว่า หากมนุษย์ปราศจากความพอเพียงเป็นที่ตั้งแล้ว องค์ประกอบอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นความโปร่งใสหรือความตื่นรู้ย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้อย่างมั่นคง (มาณี ไซยธีรานุวัณศิริ, ๒๕๖๒ข)

ความพอเพียงในบริบทของการด้านทุจริตศึกษา คือระบบการควบคุมภายในจิตใจที่ทำงานผ่านความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และไม่เบียดเบียนทรัพยากรของส่วนรวม (มาณี ไซยธีรานุวัณศิริ, ๒๕๖๐)

ผลสัมฤทธิ์เชิงพฤติกรรมที่สำคัญที่สุดของการบ่มเพาะจิตพอเพียงคือ ความสามารถในการคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวมอย่างเป็นอัตโนมัติ ทำให้บุคคล

สามารถขีดเส้นแบ่งขอบเขตได้อย่างชัดเจนว่า ทรัพยากรใดเป็นของรัฐที่ตนมีหน้าที่เพียงดูแลรักษา และทรัพยากรใดเป็นของตนตามสิทธิอันชอบธรรม นำไปสู่พฤติกรรมเชิงบวก เช่น การไม่เบียดบังเวลาราชการไปใช้ส่วนตัว การไม่นำทรัพย์สินของส่วนรวมไปใช้ประโยชน์ส่วนบุคคล ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นจากมโนสำนึกภายในที่รู้จักพออย่างแท้จริง

๗.๒.๒ T ความโปร่งใส ปραการแห่งการตรวจสอบและธรรมาภิบาล

ในทางรัฐประศาสนศาสตร์ การทุจริตคอร์รัปชันมักเติบโตได้ดีในระบบนิเวศที่ขาดการตรวจสอบและการใช้อำนาจตามดุลยพินิจที่ปราศจากความรับผิดชอบ ดังนั้น การส่งเสริมความโปร่งใส ซึ่งแทนด้วยตัวอักษร T (Transparent) จึงเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมอำนาจรัฐและการดำเนินกิจการต่าง ๆ ให้สามารถตรวจสอบได้

ความโปร่งใสในที่นี้หมายถึง การปฏิบัติงานบนฐานของการเปิดเผยและสามารถตรวจสอบได้ ยึดมั่นตามหลักเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ และกฎหมายอย่างเคร่งครัด (มาณี ไชยธีรานุวัณศิริ, ๒๕๖๒) เครื่องมือสำคัญชิ้นหนึ่งที่รัฐชาติสมัยใหม่นำมาใช้บังคับใช้หลักความโปร่งใสอย่างเป็นทางการคือ การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐซึ่งแบ่งการตรวจสอบออกเป็นกลไกย่อยที่สำคัญ เช่น การเปิดเผยข้อมูลสาธารณะเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลสำคัญ เช่น ข้อมูลจัดซื้อจัดจ้าง โครงสร้างงบประมาณ ป้องกันปัญหาการล็อกสเปก (TOR) และการเอื้อประโยชน์ (วัชรพล ประสารราชกิจ, ๒๕๖๑)

ความโปร่งใสยังมีความสอดคล้องกับหลักธรรม อนวัชชสุข ในพระพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึงความสุขอันเกิดจากการประพฤติและการงานที่ไม่มีโทษ ปราศจากความมัวหมอง ทำให้บุคคลสามารถปฏิบัติหน้าที่และชี้แจงทุกการตัดสินใจต่อสาธารณชนได้อย่างมั่นใจและสง่างาม (พระพรหมบัณฑิต ประยูร ธมมจิตโต, ๒๕๖๓)

๗.๒.๓ R ความตื่นรู้ สัญญาณเตือนภัยและมโนสำนึกแห่งการลงมือทำ

บ่อยครั้งที่ปัญหาการทุจริตยังดำรงอยู่ไม่ใช่เพราะผู้คนขาดความรู้ แต่เป็นเพราะผู้ที่พบเห็นเลือกที่จะนิ่งเฉยหรือมองว่าเป็นเรื่องไกลตัว ด้วยเหตุนี้ องค์ประกอบ R (Realise - ความตื่นรู้) จึงเข้ามามีบทบาทในฐานะระบบสัญญาณเตือนภัย (Alarm System) ภายในจิตใจ

ความตื่นรู้หมายถึง สภาวะที่บุคคลมีความเข้าใจและตระหนักถึงภัยร้ายแรงของการทุจริตคอร์รัปชันที่กัดกินสังคม ส่งผลให้เกิดปฏิกิริยาในการเฝ้าระวัง (Watch and Voice) ไม่ยินยอม ไม่โอนอ่อนผ่อนตาม และนำไปสู่สภาวะความไม่ทนต่อการทุจริตในที่สุด (มาณี ไชยธีรานุวัณศิริ, ๒๕๖๒)

เส้นแบ่งที่สำคัญระหว่างความรู้ (Knowledge - N) และความตื่นรู้ (Realise - R) คือ ความรู้เป็นชุดข้อมูลทางปัญญา เช่น การเข้าใจกฎหมายหรือรูปแบบการทุจริต แต่ ความตื่นรู้ คือปัญญาปฏิบัติที่ได้รับการกระตุ้นทางอารมณ์และศีลธรรม จนนำไปสู่การลงมือปฏิบัติจริง (Action) เพื่อปกป้องประโยชน์ของส่วนรวม และสลัดทิ้งวัฒนธรรมแห่งความเฉยหรือค่านิยมแบบ “เอาหูไปนาเอาตาไปไร่

๗.๒.๔ O มุ่งไปข้างหน้า พลวัตแห่งการขับเคลื่อนสังคมและวิสัยทัศน์ด้านทุจริต

การต่อต้านการทุจริตจะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้หากขาดพลังในการผลักดันให้เกิดการแก้ไขในระดับโครงสร้าง องค์ประกอบลำดับที่สี่คือตัวอักษร O (Onward - มุ่งไปข้างหน้า) จึงทำหน้าที่เปลี่ยนความตระหนักรู้ให้เป็นพลังแห่งการลงมือปฏิบัติ

การมุ่งไปข้างหน้าหมายถึง การที่บุคคลและองค์กรมีวิสัยทัศน์ในการมุ่งมั่นพัฒนาปรับเปลี่ยนตนเองและส่วนรวมให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน โดยยืนหยัดอยู่บนฐานของความซื่อสัตย์สุจริตอย่างไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค (มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ, ๒๕๖๒ข) การมุ่งไปข้างหน้าที่ประสบความสำเร็จอาศัยองค์ประกอบหลัก ๓ ประการ ได้แก่

ความเชื่ออย่างแรงกล้า (Strong Belief) การเชื่อมั่นว่าตนเองและสังคมสามารถก้าวพ้นวิกฤตการณ์การคอร์รัปชันได้

การลงมือทำอย่างต่อเนื่อง (Continuous Action) การต่อต้านการทุจริตอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นวิถีชีวิต

เป้าหมายที่ชัดเจน (Clear Goals) การกำหนดจุดมุ่งหมายปลายทางที่สามารถวัดผลได้ เช่น การยกระดับความโปร่งใสขององค์กร

ในมิติพุทธจริยศาสตร์ การมุ่งไปข้างหน้ามีความสอดคล้องกับหลักกรรม จักขุมา (การมีวิสัยทัศน์และการมองการณ์ไกลอย่างมีปัญญา) รู้วิธีการวางแผนเพื่อลดความเสี่ยงจากการทุจริตเพื่อนำพาสังคมไปสู่วัฒนธรรมความโปร่งใสและการพัฒนาที่ยั่งยืน (สมเกียรติ มีธรรม, ๒๕๖๓)

๗.๒.๕ N ความรู้ ปัญญาปฏิบัติเพื่อรู้เท่าทันพลวัตแห่งการทุจริต

การทุจริตในยุคศตวรรษที่ ๒๑ มีโอกาสสูงที่กระทำอย่างตรงไปตรงมา แต่พัฒนารูปแบบเป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจที่อาศัยผู้มีความรู้ ช่องโหว่ทางกฎหมาย และเทคโนโลยีสารสนเทศในการอำพรางพฤติกรรมฉ้อฉล ดังนั้น องค์ประกอบ N (Knowledge - ความรู้) จึงเป็นอาวุธสำคัญที่จะทำให้พลเมืองรู้เท่าทันกลโกงเหล่านี้ (มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ, ๒๕๖๒ข)

กรอบหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาได้จำแนกมิติของความรู้ที่จำเป็นออกเป็น ๕ ประการ ได้แก่ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๗ข) ๑) การรู้เท่าทันรูปแบบการทุจริตที่มีความซับซ้อนและปรับตัวตามเทคโนโลยี ๒) การศึกษาบทเรียนและกรณีศึกษาการทุจริตเพื่อนำมาเป็นบทเรียนเปรียบเทียบ ๓) การเรียนรู้วิธีการและนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการป้องกันการทุจริต ๔) การเสริมสร้างทักษะเกี่ยวกับการเฝ้าระวังและการใช้เครื่องมือตรวจสอบสาธารณะ ๕) การมีความรู้พื้นฐานด้านกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ เพื่อมิให้ตนเองตกเป็นเครื่องมือของผู้กระทำความผิด ความรู้ในที่นี้จึงไม่ใช่เพียงความรู้เชิงวิชาการ แต่เป็นปัญญาปฏิบัติที่แปรสภาพเป็นพฤติกรรมสุจริตทั้งทางกาย วาจา และใจ ช่วยเปลี่ยนสถานะของพลเมืองให้สามารถใช้ข้อมูลเปิดเพื่อมีบทบาทในการสืบค้นและเฝ้าระวังการทุจริตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๗.๒.๖ G ความเอื้ออาทร พลังแห่งมนุษยธรรมและจุดดุลยภาพของสังคมต้านทุจริต

หากสังคมขับเคลื่อนการต่อต้านการทุจริตด้วยการจับผิดและการบังคับใช้กฎหมายที่ตีงเครียดเพียงอย่างเดียว สังคมนั้นอาจเผชิญกับสถานะตึงเครียดและขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกันด้วยเหตุนี้ ตัวอักษร G (Generosity - ความเอื้ออาทร) จึงถูกกำหนดให้เป็นจิตวิญญาณในการสร้างความสมดุลให้กับกระบวนการป้องกันการทุจริต

ความเอื้ออาทรหมายถึง การที่พลเมืองมีเมตตา มีน้ำใจ และช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยความบริสุทธิ์ใจ แต่ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องทางจริยธรรม โดยปราศจากการหวังผลประโยชน์ตอบแทน และต้องไม่เอื้อต่อการรับหรือให้ผลประโยชน์แก่พวกพ้อง (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๗ข)

ข้อวิเคราะห์ที่สำคัญคือ เส้นแบ่งระหว่างความเอื้ออาทรตามหลักจริยธรรมกับค่านิยมระบบอุปถัมภ์ ระบบอุปถัมภ์คือการเลือกช่วยเหลือกันโดยไม่พิจารณาความถูกต้องของกฎระเบียบและละเมิดสิทธิของส่วนรวมเพื่อประโยชน์ของเครือข่ายตนเอง แต่ความเอื้ออาทรตามโมเดล STRONG คือการช่วยเหลือเพื่อนตามหลักมนุษยธรรมและการประพัตินเป็นกัลยาณมิตรคอยตักเตือนไม่ให้เพื่อนร่วมงานกระทำความผิดกฎหมาย ซึ่งถือเป็นการช่วยปกป้องผู้ร่วมงานจากความเสียหายและการลงโทษทางวินัย (ศุภวัฒน์กร วงศ์ธนวุธ, ๒๕๖๗)

ภาพที่ ๗.๒ โมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต

๗.๓ ทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ กับภาระหน้าที่รู้เท่าทันสื่อและเทคโนโลยี (Media & AI Literacy)

ในศตวรรษที่ ๒๑ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและปัญญาประดิษฐ์ส่งผลให้ข้อมูลข่าวสารเดินทางได้อย่างรวดเร็ว ในขณะเดียวกัน การทุจริตคอร์รัปชันได้พัฒนารูปแบบไปสู่โลกดิจิทัล เช่น การใช้ AI ในการสร้างข้อมูลจำลองเพื่อบิดเบือนข้อเท็จจริง หรือบดบังการตรวจสอบโครงการของ

รัฐ การบ่มเพาะพลเมืองต้นรู้ในยุคนี้จึงจำเป็นต้องติดอาวุธทางปัญญาที่เรียกว่า ความฉลาดรู้ด้านสื่อ และปัญญาประดิษฐ์

กรอบการประเมินความฉลาดรู้ด้านสื่อและปัญญาประดิษฐ์ (MAIL) ของ PISA ๒๐๒๙ (ซึ่งเผยแพร่ข้อมูลเบื้องต้นโดยสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สสวท. ในปี พ.ศ. ๒๕๖๙) มุ่งวิเคราะห์สมรรถนะของเยาวชนในการเข้าถึง วิเคราะห์ ประเมิน สร้างสรรค์ และมีส่วนร่วม กับเนื้อหาดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีจริยธรรม และความรับผิดชอบ เพื่อมิให้ตกเป็นผู้บริโภคที่หลงเชื่อตามอัลกอริทึมแต่เพียงฝ่ายเดียว

หนึ่งในเครื่องมือสำคัญในโลกดิจิทัลคือการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) และ ทักษะ การตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อแยกแยะประเภทของข้อมูลลงที่มีการเผยแพร่ ซึ่งจำแนกออกเป็น ๓ กลุ่มหลักตามคู่มือสากล ได้แก่ (สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, ๒๕๖๘)

๑) Misinformation (ข้อมูลผิด) ข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง แต่ผู้เผยแพร่เชื่อว่าเป็นความจริง และไม่มีเจตนาประสงค์ร้าย

๒) Disinformation (ข้อมูลเท็จ) ข้อมูลที่ถูกสร้างและเผยแพร่โดยมีเจตนาร้ายอย่าง ชัดเจนเพื่อบิดเบือน สร้างความเสียหาย หรือแสวงหาผลประโยชน์

๓) Misinformation (ข้อมูลจริงสร้างความเสียหาย) ข้อมูลที่เป็นความจริง แต่ถูก นำมาเผยแพร่โดยมีเจตนาร้ายเพื่อสร้างความสูญเสียหรือทำลายชื่อเสียงของบุคคลอื่น

๗.๓.๑ การคัดกรองข้อมูลข่าวสารปลอม (Fake News) ที่เอื้อต่อการทุจริต

ในโลกออนไลน์ ข้อมูลที่ผู้ใช้สื่อได้รับมักถูกบิดเบือนโดยระบบอัลกอริทึมเพื่อนำเสนอเนื้อหาที่ตรงกับพฤติกรรมผู้บริโภคเดิม นำไปสู่สภาวะห้องเสียงสะท้อนซึ่งกระตุ้นความเชื่อเดิมและลดทอนความ ตั้งใจในการสืบค้นข้อเท็จจริง ในบริบทของการป้องกันการทุจริต ข้อมูลข่าวสารปลอมมักถูกนำมาใช้ เพื่อบิดเบือนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้าง โครงการของรัฐ หรือเพื่อทำลายความน่าเชื่อถือของผู้เปิดโปงการทุจริต

ตามแนวปฏิบัติของสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย และ Cofact Thailand กระบวนการคัดกรองข้อเท็จจริง (Fact Checking Process) มี ๔ ขั้นตอนหลัก ดังนี้ (สมาคมนักข่าว นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, ๒๕๖๘)

๑) สอดส่อง (Find) ทำการตรวจสอบเนื้อหาที่ต้องสงสัยจากแพลตฟอร์มต่าง ๆ โดยเน้น ข้อมูลที่ส่งผลกระทบต่อสาธารณะหรือความโปร่งใสของโครงการรัฐ

๒) สืบสาว (Check) ทำการตรวจสอบพยานแวดล้อม (Who, When, Where) และหลักฐาน เชิงประจักษ์ โดยประสานกับฐานข้อมูลเปิดของรัฐหรือใช้เครื่องมือดิจิทัลช่วยวิเคราะห์

๓) สะสม (Correct) รวบรวมข้อมูลที่ถูกต้องตามความเป็นจริง ค้นหาหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร (Digital Footprint) เพื่อนำไปสู่การประเมินผลอย่างเป็นกลาง

๔) นำเสนอ (Report) ทำรายงานผลการตรวจสอบข้อมูลสู่สาธารณะอย่างตรงไปตรงมา สรุป เนื้อหาว่าข้อมูลดังกล่าวจริง เท็จ หรือบิดเบือน พร้อมแสดงพยานหลักฐานและวิธีการตรวจสอบอย่าง ชัดเจน

๗.๔ ความยืดหยุ่น การปรับตัว และความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น (ทักษะทางสังคมเพื่อการดำรงชีวิต)

การต่อสู้กับการทุจริตในระดับโครงสร้างที่มีความสลับซับซ้อน ไม่สามารถทำได้สำเร็จผ่านความพยายามของปัจเจกบุคคลเพียงลำพัง ทักษะทางสังคมจึงก้าวเข้ามามีบทบาทในฐานะยุทธศาสตร์เชิงระบบในการสร้างแนวร่วมการทำงานร่วมกัน

ความยืดหยุ่น ความยืดหยุ่นทางปัญญาและอารมณ์ช่วยให้ข้าราชการหรือพลเมืองที่ดีที่พยายามปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องสามารถเผชิญหน้ากับแรงเสียดทานในที่ทำงานได้โดยไม่ท้อถอย รู้จักการประเมินกลยุทธ์และการเลือกช่องทางทางกฎหมายในการตรวจสอบที่เหมาะสม

การปรับตัว โลกที่มีพลวัตและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วเรียกร้องให้ผู้ทำหน้าที่สอดส่องต้องพร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่อยู่เสมอ ปรับตัวให้เข้ากับช่องทางการเข้าถึงระบบประเมินคุณธรรม (ITA) และเครื่องมือดิจิทัลเพื่อใช้ปราบปรามการทุจริต (ศุภวัฒนากร วงศ์ธนวิสุ, ๒๕๖๓)

ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การสร้างพลังร่วมเพื่อป้องกันการทุจริตในองค์กร จำต้องอาศัยการทำงานเป็นทีม การสร้างความไว้วางใจภายในหน่วยงานจะทำให้พฤติกรรมการเฝ้าระวังไม่ใช้การจ้องจับผิดเพื่อความขัดแย้ง แต่เป็นการปกป้องผลประโยชน์ร่วมกันขององค์กร (วิษณุพงษ์ โพธิ์พิรุฬห์, ๒๕๖๓)

ทักษะเหล่านี้มีความสอดคล้องกับหลักธรรม สังคหวัตถุ ๔ (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา) ซึ่งทำหน้าที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคนเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมการต่อต้านการทุจริตอย่างสร้างสรรค์และเป็นกัลยาณมิตร (พระพรหมบัณฑิต ประยูร ธมฺมจิตฺโต, ๒๕๖๓)

๗.๕ บทสรุป

การแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องพัฒนาควบคู่กันทั้งการแก้ไขเชิงกฎหมายและการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจระดับปัจเจกบุคคล หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข) ทำหน้าที่เป็นภูมิคุ้มกันความโลภและฐานคิดในการแยกแยะประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งในบริบทการต้านทุจริตได้รับการยกระดับเป็นเครื่องมือเชิงปฏิบัติการผ่านโมเดล STRONG จิตพอเพียงต้านทุจริต

ความท้าทายในยุคศตวรรษที่ ๒๑ และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เรียกร้องให้พลเมืองตื่นรู้ต้องมีทักษะความรู้ด้านสื่อและปัญญาประดิษฐ์ของ PISA ๒๐๒๙ และกระบวนการตรวจสอบข้อเท็จจริง ๔ ขั้นตอน (สอดส่อง สืบสาว สะสาง นำเสนอ) ของสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ร่วมกับทักษะทางสังคม เช่น ความยืดหยุ่น การปรับตัว และการทำงานเป็นทีม เพื่อเป็นฟันเฟืองสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศไทยให้เป็นสังคมที่โปร่งใสและมีธรรมาภิบาลอย่างยั่งยืน

๗.๖ คำถามท้ายบท

๑) คำถาม ในโครงสร้างทางความคิดตามโมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต เหตุใดจึงต้องกำหนดให้ความพอเพียง (S - Sufficient) เป็นรากฐานอันดับแรก และหากปัจเจกบุคคลมีความพอเพียงแต่ขาดความตื่นรู้ (R - Realize) จะส่งผลต่อการแก้ปัญหาการทุจริตในระดับโครงสร้างอย่างไร จงอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ

แนวคำตอบ

ความพอเพียง (S) เป็นรากฐานแรกเพราะทำหน้าที่เป็นระบบควบคุมความต้องการภายในจิตใจ ป้องกันความโลภอันเป็นปฐมเหตุของการเบียดบังทรัพยากรส่วนรวม หากบุคคลมีเพียงความพอเพียง (ตนเองไม่ทุจริต) แต่ขาดความตื่นรู้ (R) จะมีพฤติกรรมเป็นผู้สังเกตการณ์ที่นิ่งเฉย (Passive Citizen) เมื่อเห็นพฤติกรรมที่ไม่โปร่งใสในองค์กรก็จะไม่เข้าไปสอดส่องหรือแจ้งเบาะแส ซึ่งไม่สามารถช่วยทำลายระบบทุจริตเชิงโครงสร้างได้ ตัวอย่างเช่น การพบเห็นการใช้ทรัพย์สินส่วนราชการไปปฏิบัติกิจธุระส่วนบุคคลในสำนักงาน หากขาดความตื่นรู้ (R) บุคคลก็เลือกที่จะมองข้ามและไม่ดำเนินการแก้ไข

๒) คำถาม จากคำกล่าวที่ว่า “การทุจริตในศตวรรษที่ ๒๑ อาจมาในรูปแบบของการบิดเบือนข้อมูลหรือใช้ AI เป็นเครื่องมือ” ให้นักศึกษาวิเคราะห์ว่า ความฉลาดรู้ด้านสื่อและปัญญาประดิษฐ์มีบทบาทอย่างไรในการป้องกันการทุจริต และกระบวนการคัดกรองข่าวปลอมสามารถนำมาใช้ตรวจสอบโครงการของรัฐได้อย่างไร

แนวคำตอบ

ทักษะ Media & AI Literacy (MAIL) เป็นเกราะป้องกันการตกเป็นผู้บริโภคที่หลงเชื่อการประดิษฐ์ข้อมูลหรือเทคโนโลยี Deepfake สามารถนำกระบวนการตรวจสอบข้อเท็จจริง ๔ ขั้นตอน (สอดส่อง สืบสาว สะสาง นำเสนอ) ตามแนวปฏิบัติของสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยมาประยุกต์ใช้ได้ เช่น เมื่อมีข้อมูลความคืบหน้าโครงการรัฐนำเสนอผ่านสื่อ นักศึกษาสามารถทำการ สอดส่อง ข้อมูลที่ดูเกินจริง จากนั้น สืบสาว และ สะสาง เพื่อตรวจสอบกับฐานข้อมูลจัดซื้อจัดจ้างหรือ Open Data ของภาครัฐ เพื่อระบุข้อเท็จจริงและ นำเสนอ รายงานข้อมูลที่บิดเบือนเพื่อลดความเสียหายต่อทรัพยากรสาธารณะ

๓) คำถาม ในฐานะที่นักศึกษาจะต้องก้าวเข้าสู่การทำงานในองค์กร หากพบเห็นผู้บังคับบัญชามีพฤติกรรมการขัดกันแห่งผลประโยชน์ นักศึกษาจะประยุกต์ใช้ทักษะทางสังคม ได้แก่ ความยืดหยุ่น การปรับตัว และการทำงานเป็นทีม เพื่อรับมือและแก้ไขสถานการณ์นี้อย่างไรให้เกิดความปลอดภัยและผลสัมฤทธิ์

แนวคำตอบ

การป้องกันการทุจริตไม่ใช่งานแบบตัวคนเดียวที่สร้างความแตกหักโดยตรง นักศึกษาควรใช้ ความยืดหยุ่นทางอารมณ์ในการรับมือกับแรงกดดัน และใช้ความสุภาพด้วยปิยวาจาในการทำงานประสานงาน การทำงานเป็นทีม เพื่อสร้างเครือข่ายความโปร่งใสในองค์กร และใช้ การปรับตัว เพื่อทำความเข้าใจระเบียบขั้นตอนปฏิบัติที่ถูกต้องในการรายงานข้อเท็จจริงอย่างเป็นระบบ ตลอดจน

รวบรวมพยานหลักฐานและประสานงานผ่านช่องทางแจ้งเบาะแสที่มีความปลอดภัยและเป็นความลับตามที่หน่วยงานกำหนด

๔) คำถาม จงวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างตัวอักษร G (Generosity - ความเอื้ออาทร) ในโมเดล STRONG กับค่านิยมระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย นักศึกษาจะมีวิธีการขีดเส้นแบ่งอย่างไร เพื่อไม่ให้ความเอื้ออาทรกลายเป็นข้ออ้างในการเล่นพรรคเล่นพวก

แนวคำตอบ

ความเอื้ออาทร (G) ในโมเดล STRONG คือการช่วยเหลือและมีจิตสาธารณะบนพื้นฐานของจริยธรรม ความถูกต้อง และมนุษยธรรมโดยไม่มีเงื่อนไขของการหวังผลตอบแทน เส้นแบ่งที่สำคัญในการแยกความเอื้ออาทรออกจากระบบอุปถัมภ์คือ หลักความโปร่งใส (T) และความเสมอภาค หากการกระทำใดเป็นการลิดรอนสิทธิของผู้อื่นเพื่อประโยชน์ของพวกพ้องตนเอง (เช่น การอำนวยการความสะดวกเฉพาะบุคคล การรับฝากบุคคลากรเข้าทำงานโดยไม่ผ่านเกณฑ์ปกติ) พฤติกรรมนั้นจะจัดเป็นระบบอุปถัมภ์และการทุจริต

๕) คำถาม การบูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์เข้ากับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต มีความสำคัญอย่างไรต่อการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจ จงเลือกหลักธรรม ๑ หมวดที่ได้ศึกษาในบทเรียน (เช่น ภาวนาปธาน, สังคหวัตถุ ๔ หรือ อนวัชชสุข) มาอธิบายเชื่อมโยงกับแนวทางการสร้างพลเมืองตื่นรู้

แนวคำตอบ

พุทธจริยศาสตร์มีบทบาทในการขัดเกลาจิตวิญญาณภายในให้มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด (hiri-โอตตปปะ) หากเลือกหลักธรรม อนวัชชสุข (ความสุขอันเกิดจากความสุจริตไร้โทษ) พลเมืองที่ทำงานด้วยความโปร่งใส (T) และไม่มีวาระซ่อนเร้น ย่อมมีความสุขใจในการปฏิบัติงาน ไม่หวาดระแวงต่อการตรวจสอบจากสาธารณะซึ่งช่วยเกื้อหนุนให้เกิดการปฏิบัติหน้าที่อย่างเข้มแข็งและเป็นแบบอย่างของพลเมืองตื่นรู้ในสังคม

๗.๗ รายการอ้างอิง

เอกสารอ้างอิงภาษาไทย

กัญฐทัฬ เลิศฤทธิเศรษฐ์. (๒๕๖๓). กระบวนการนำเสนอข่าวและการคัดกรองข่าวปลอมของรายการข่าวสถานีโทรทัศน์ช่อง ๗HD [การค้นคว้าอิสระปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ].

จิราภพ ทวีสูงส่ง. (๒๕๖๖). รู้ได้..จริงหรือปลอม! ขวนรู้จัก ๕ เครื่องมือ ช่วยตรวจสอบ AI Deepfake.

Thai PBS NOW. <https://www.thaipbs.or.th/now/content/๒๗๖๖>

ณัฐญา มานะกิจ. (๒๕๖๖). สรุบบทเรียนความรู้ เรื่อง การอบรมหลักสูตร STRONG จิตพอเพียงต้านทุจริต. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

นิลบล สุขวณิช. (๒๕๖๔). Fake news มากแค่ไหนก็ไม่หวั่น ถ้าหมั่นฝึก Critical Thinking Skills.

iSTRONG Mental Health.

ประยูร ธมมจิตโต. (๒๕๓๙). คุณธรรมสำหรับนักบริหาร. สหธรรมิก.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (๒๕๖๓). *หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education)*. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

พิเชฐ ทังโต. (๒๕๕๙). *พุทธธรรมกับการป้องกันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย*. วารสาร *จันทร์เกษมสาร*.

มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ. (๒๕๖๐). *การประยุกต์หลักความพอเพียงด้วยโมเดล STRONG จิตพอเพียงต้านทุจริต*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ. (๒๕๖๒ก). *หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education)*. มหาเถรสมาคมร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ. (๒๕๖๒ข). *หลักสูตรโค้ชเพื่อการรู้คิดด้านทุจริต (STRONG Model)*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. (๒๕๕๕). *ตามรอยพระราชดำรัสสู่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. เพชรบูรณ์: เพชรบูรณ์.

วศิน อินทสระ. (๒๕๔๑). *พุทธจริยศาสตร์*. ทองกวาว.

วัชรพล ประสารราชกิจ. (๒๕๖๑). *หลักสูตรสร้างวิทยากรผู้นำการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

วิชญพงษ์ โพธิ์พิรุฬห์. (๒๕๖๓). *ราชการไทยไร้คอร์รัปชัน การสำรวจความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่รัฐต่อการแจ้งเบาะแสการทุจริต*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.).

ศุภวัฒน์กร วงศ์ธนวิสุ. (๒๕๖๗). *แผนการจัดการเรียนรู้หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๗*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

ศูนย์ดำเนินงาน PISA แห่งชาติ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (๒๕๖๙). *กรอบการประเมินความฉลาดรู้ด้านสื่อและปัญญาประดิษฐ์ (Media and Artificial Intelligence Literacy MAIL) ของ PISA ๒๐๒๙*. สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมบังคับคดี. (๒๕๖๗). *AI Literacy คืออะไร และทำไมถึงสำคัญในยุคดิจิทัล*. กรมบังคับคดี.

สมเกียรติ มีธรรม. (๒๕๖๓). *สุขภาพดีมีดีทุกทศ*. สถาบันอ้อมพะยอม.

สมบัติ คชสิทธิ์. (๒๕๕๑). *ตามรอยเบื้องพระยุคลบาท*. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. (๒๕๖๘). *คู่มือ Fact Checking “อาวุธสำคัญ” สู้ภัยข่าวลวงยุค AI*.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (๒๕๖๑). *หลักสูตรบูรณาการเพื่อส่งเสริมทักษะอาชีพในศตวรรษที่ ๒๑ รายวิชาเพิ่มเติม วิชา การป้องกันการทุจริต*. กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๑ก). *โครงการปลูกฝังวิถีคิดแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม*. สหมิตรพรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๑ข). *หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education)*.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๓ก). *หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๓ (กรอบความรู้ใหม่)*.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๓ข). *หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๓ ชุดหลักสูตร ผลิตผลด้านทุจริตและการพัฒนาอย่างยั่งยืน*.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๓ค). *หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๓ (องค์กรโปร่งใสไร้ทุจริตและสินบน)*.

สุทินันท์ สาริมาณ. (๒๕๕๒). *การกำหนดตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต้องห้ามดำเนินการอันเป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม ตามบทบัญญัติมาตรา ๑๐๐ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๒* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].

สุวรรณา ตุลยสินพวงศ์. (๒๕๕๖). *รายงานผลการวิจัยเรื่องความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ส่วนตน. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ*.

เอกสารอ้างอิงภาษาต่างประเทศ

Transparency International. (2026). *Corruption Perceptions Index 2025*.
<https://www.transparency.org/en/cpi/2025>

แผนการจัดการเรียนรู้ประจำบท (Lesson Plan) บทที่ ๘

ระยะเวลา สัปดาห์ที่ ๑๓ - ๑๔ (รวม ๖ ชั่วโมง)

๑) การจัดความสอดคล้องของผลลัพธ์การเรียนรู้ (Alignment of Learning Outcomes)

แผนการสอนนี้ถูกออกแบบเพื่อตอบสนองต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ในระดับต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นการสร้างพลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen) ที่มีระบบคิดด้านทุจริตอย่างยั่งยืน ดังนี้

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (Program Learning Outcomes - PLOs)

PLO ๑ รอบรู้ในศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ บูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อไปพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีความรับผิดชอบ

Sub PLO ๑.๒ ประยุกต์ใช้ศาสตร์แนวคิด ทฤษฎีสมัยใหม่ในการพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคม มีจิตอาสาและมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับรายวิชา (Course Learning Outcomes - CLOs)

CLO ๑ ผู้เรียนสามารถอธิบายหลักการ ทฤษฎี โครงสร้างกฎหมาย (เช่น รัฐธรรมนูญ พ.ร.ป. ป.ป.ช. พ.ร.บ. จัดซื้อจัดจ้างฯ อนุสัญญา UNCAC) และกลไกเครื่องมือประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส (ITA) โดยบูรณาการเข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (เช่น หลักสุจริต ๓ หิริโอตตปปะ และหลักปธาน ๔) เพื่อใช้เป็นฐานคิดในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตได้อย่างถูกต้อง

CLO ๓ ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้กระบวนการคิดแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวมอย่างเด็ดขาด เพื่อแสดงออกถึงพฤติกรรมความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งที่มีจิตอาสา และสามารถออกแบบโครงการหรือกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่มุ่งสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต เพื่อการพัฒนาประเทศ

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับบทเรียน (Lesson Learning Outcomes - LLOs)

LLO ๘.๑ ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์และอธิบายรากเหง้าของการทุจริตผ่านกลไกทางจิตวิทยาของอภิสลมูล ๓ (โลภะ โทสะ โมหะ) อวิชชา และตัณหา ที่นำไปสู่พฤติกรรมการกอบโกยผลประโยชน์ได้

LLO ๘.๒ ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ธรรมะคัมภีร์ครองโลก (หิริโอตตปปะ) สุจริต ๓ และหลักปธาน ๔ บูรณาการเข้ากับนวัตกรรม STRONG Model เพื่อเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุกในการสร้างภูมิคุ้มกันด้านทุจริตได้อย่างเป็นระบบ

LLO ๘.๓ ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์และนำเสนอคุณลักษณะของภาวะผู้นำแบบพุทธ (Buddhist Leadership) ผ่านหลักทศพิธราชธรรมและสัปปุริสธรรม ๗ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนและรื้อถอนวัฒนธรรมการทุจริตเชิงโครงสร้าง

๒) การพัฒนาโดเมนการเรียนรู้ (K-S-E-C Mapping)

การจัดการเรียนการสอนในบทนี้ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ครอบคลุมคุณลักษณะอย่างลึกซึ้งดังต่อไปนี้

ความรู้ (Knowledge) เข้าใจหลักการทำงานของกิเลสที่เป็นรากเหง้าของการทุจริต และรู้เท่าทันนวัตกรรมการป้องกันการทุจริต เช่น เกณฑ์การประเมิน ITA และโมเดลจิตพอเพียงต้านทุจริต (STRONG Model)

ทักษะ (Skills) พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์แยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม (Digital Thinking) ผ่านหลักโยนิโสมนสิการ และทักษะความกล้าหาญในการเป็นผู้แจ้งเบาะแส (Whistleblower) เพื่อรื้อถอนการทุจริต

จริยธรรม (Ethics) ดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดีผ่านมโนสำนึกแห่งความละอายและเกรงกลัวต่อบาป (หิริโอตตปเป) ยึดมั่นในเบญจศีล โดยเฉพาะการงดเว้นการเบียดบังทรัพย์สินส่วนรวม (อทินนาทาน) และปฏิบัติตามหลักสุจริต ๓

ลักษณะบุคคล (Character) มีจิตสาธารณะ เป็นพลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen) ที่มีภาวะผู้นำเชิงพุทธ กล้าใช้อำนาจเพื่อปกป้องส่วนรวม และไม่สมยอมต่อค่านิยมระบบอุปถัมภ์

๓) ตารางการออกแบบการเรียนรู้การสอน (Constructive Alignment Matrix)

โครงสร้างการเรียนรู้ถูกจัดในสัปดาห์ที่ ๑๓ - ๑๔ โดยใช้ยุทธศาสตร์การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ควบคู่กับการวิเคราะห์รากปัญหา (Root Cause Analysis) ตามตารางที่ ๘.๑

สัปดาห์ที่	หัวข้อเนื้อหา	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	การวัดและประเมินผล
๑๓	รากเหง้าการทุจริตและ ธรรมะคุ้มครองโลก ๘.๑ อวิชาและตัณหา รากเหง้าของการทุจริตใน มุมมองพุทธธรรม (กลไก ของโลภะ โทสะ โมหะ) ๘.๒ ธรรมะคุ้มครองโลก และธรรมะเพื่อความสุจริต (หิริโอตตปเป สุจริต ๓ และ เบญจศีล)	บรรยายเชิงปรัชญาและ วิเคราะห์รากเหง้าปัญหา (Root Cause Analysis) ถ่ายทอดกลไกความมืดบอด ทางศีลธรรม (อวิชา) และ กระตุ้นให้ผู้เรียนสะท้อนคิด วิเคราะห์การขัดกันแห่ง ผลประโยชน์ผ่านกรณีศึกษา จากเกณฑ์ ITA ประจำปี ๒๕๖๔	Formative Assessment ประเมินจากการ สะท้อนคิดเชิง จริยธรรมและการ แยกแยะผลประโยชน์ (Digital Thinking) ตอบสนอง CLO ๑, ๓
๑๔	หลักปธาน ๔ และการสร้าง ผู้นำแบบพุทธ ๘.๓ การประยุกต์ใช้หลัก ปธาน ๔ เชิงรุก และการบูร ณาการ STRONG Model ๘.๔ การสร้างภาวะผู้นำ แบบพุทธ (ทศพิธราชธรรม และสัปปุริสธรรม ๗)	บรรยายสรุป กิจกรรมกลุ่มย่อย และการถอดบทเรียน แบ่งกลุ่มวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ ปธาน ๔ (ระวัง ละ สร้าง รักษา) และประเมิน คุณลักษณะผู้นำที่ใช้ ทศพิธราชธรรมจัดการทุจริต เชิงโครงสร้าง	Formative Assessment ประเมินจากผลการ วิเคราะห์โครงสร้าง ภาวะผู้นำและการ ประยุกต์ใช้ปธาน ๔ ตอบสนอง CLO ๑, ๓

๔) เกณฑ์การประเมินผล (Analytic Rubric) สำหรับการสะท้อนคิดและการวิเคราะห์

ประเด็น ประเมิน	ดีเยี่ยม (๔)	ดี (๓)	พอใช้ (๒)	ปรับปรุง (๑)
การสะท้อนคิด เชิงจริยธรรม (Ethical Reflection)	สะท้อนคิดถึงกลไกของ อภุศลมูล ๓ (โลภะ โทสะ โมหะ) ได้อย่าง ลึกซึ้ง และประยุกต์ใช้ โยนิโสมนสิการในการ แยกแยะประโยชน์ส่วน ตนและส่วนรวมได้ อย่างมีตรรกะชัดเจน	สะท้อนคิดถึง กิเลสได้ชัดเจน และเชื่อมโยงกับ ปัญหาการทุจริต และการขัดกัน แห่งผลประโยชน์ ได้ในระดับที่น่า พอใจ	สะท้อนคิดได้ ระดับผิวเผิน ขาดการอ้างอิง ถึงหลักอวิชา ตัมหา หรือ กลไกทาง จิตวิทยาที่ นำไปสู่การ ทุจริต	ไม่สามารถ สะท้อนคิดหรือ เชื่อมโยง พฤติกรรม ตนเองกับ หลักธรรมที่ เป็นรากเหง้า ของปัญหาได้
การวิเคราะห์ ภาวะผู้นำแบบ พุทธ (Buddhist Leadership Analysis)	วิเคราะห์คุณลักษณะ ผู้นำโดยบูรณาการหลัก ทศพิธราชธรรมและสัปป ปริสธรรม ๗ ได้อย่าง สมบูรณ์ และเสนอแนว ทางการใช้ปธาน ๔ และ STRONG Model เพื่อรื้อถอนการทุจริต ได้อย่างเป็นรูปธรรม	วิเคราะห์ คุณลักษณะผู้นำ ได้ถูกต้องเป็น ส่วนใหญ่ และ สามารถเชื่อมโยง กับหลักความ เพียรในการต้าน ทุจริตได้ดี	ระบุคุณลักษณะ ผู้นำได้บ้าง แต่ ขาดความชัดเจน ในการเชื่อมโยง กับยุทธศาสตร์ ปธาน ๔ หรือ หลักธรรมเฉพาะ	ไม่สามารถ วิเคราะห์และ ระบุ คุณลักษณะ ของภาวะผู้นำ ตามกรอบพุทธ ธรรมได้
การถอด บทเรียนและ การทำงานเป็น ทีม (Teamwork & Character)	สมาชิกแสดงออกถึง การเป็นพลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen) ร่วม ถอดบทเรียนด้วยความ กล้าหาญทางจริยธรรม และเสนอข้อสรุปเพื่อ การสร้างเครือข่าย ความโปร่งใสได้อย่าง ยอดเยี่ยม	สมาชิกให้ความ ร่วมมือดี ถอด บทเรียนได้ตรง ตามประเด็นของ ภาวะผู้นำและ การไม่ทนต่อการ ทุจริต	ทำงานกลุ่มเสร็จ สิ้น แต่ กระบวนการ ขาดความลึกซึ้ง ในการมีส่วนร่วม เพื่อวิเคราะห์ ปัญหาระดับ โครงสร้าง	ขาดความ ร่วมมือ ไม่ สามารถ สรุปผลร่วมกัน เพื่อแสดงออก ถึงจิต สาธารณะได้

๕) ทรัพยากรและสื่อการเรียนรู้ (Learning Resources)

เอกสารและการอ้างอิงจัดทำตามมาตรฐานเชิงวิชาการ เพื่อส่งเสริมความเข้มงวดทางญาณวิทยา (Epistemological Rigor)

แหล่งอ้างอิงหลัก เอกสารประกอบการสอนรายวิชา GE ๑๐๐๕ บทที่ ๘ การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการต้านทุจริตตามหลักพระพุทธศาสนาและการสร้างผู้นำที่ดี

เครื่องมือและคู่มือ คู่มือการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของ
หน่วยงานภาครัฐ (Integrity and Transparency Assessment ITA) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.
๒๕๖๙ โดย สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

กรณีศึกษา (Case Studies) เหตุการณ์ที่สะท้อนการขาดจริยธรรม การเบียดบังทรัพย์สิน
ส่วนรวม (อสินนาทาน) และความล้มเหลวของภาวะผู้นำที่ปราศจากทศพิธราชธรรม

สื่อวิเคราะห์ข้อมูลระดับสากล รายงานดัชนีภาพลักษณ์การคอร์รัปชัน (Corruption
Perceptions Index 2025 Report) จาก Transparency International ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๙

บทที่ ๘

การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการต้านทุจริตตามหลักพระพุทธศาสนา และการสร้างผู้นำที่ดี

ปรากฏการณ์การทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทยและสังคมโลก ถือเป็นวิกฤตการณ์เรื้อรังที่บั่นทอนความมั่นคงและฉุดรั้งการพัฒนาประเทศมาอย่างยาวนาน แม้รัฐชาติสมัยใหม่จะพยายามออกแบบโครงสร้างทางนิติศาสตร์ ตรากฎหมายที่มีบทลงโทษรุนแรง หรือจัดตั้งกลไกและองค์กรอิสระขึ้นมาตรวจสอบมากมายเพียงใดก็ตาม แต่สถิติและรูปแบบของการทุจริตกลับไม่ได้ลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ซ้ำยังทวีความซับซ้อนและแนบเนียนมากยิ่งขึ้น ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของมาตรการทางกฎหมายและโครงสร้างที่ทำหน้าที่เพียงการควบคุมพฤติกรรมภายนอกและตามแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ แท้จริงแล้ว ในทางพุทธศาสตร์ รากเหง้าของการฉ้อราษฎร์บังหลวงนั้นฝังลึกอยู่ในจิตใจของมนุษย์ที่ถูกครอบงำด้วยกิเลส ตัณหา และอวิชชา (ความไม่รู้เท่าทันสภาวะความจริง) การจะแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันให้เบ็ดเสร็จเด็ดขาด จึงไม่อาจละทิ้งกระบวนการขัดเกลาและเยียวยาในระดับจิตวิญญาณได้ (พิเชฐ ทังโต, ๒๕๕๙)

การพลิกกระบวนทัศน์โดยนำปัญญาญาณทางศาสนาและปรัชญาตะวันออก นั่นคือหลักพุทธจริยศาสตร์เข้ามาบูรณาการเป็นอาวุธสำคัญในการต่อสู้กับการทุจริต พระพุทธศาสนามองว่าความทุจริตทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการเบียดบังทรัพย์สินของรัฐ หรือการใช้อำนาจหน้าที่เพื่อเอื้อประโยชน์ให้พวกพ้อง ล้วนมีจุดเริ่มต้นมาจากมโนกรรมที่ขาดความยั้งคิด

ดังนั้น การเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายในจึงต้องเริ่มต้นที่การปลูกฝังสุจริตธรรมอันประกอบด้วย กายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริต โดยมีหิริโอตตปปะ (ความละอายและเกรงกลัวต่อผลของการทำชั่ว) เป็นเสาเข็มทางศีลธรรมที่คอยค้ำยันไม่ให้บุคคลก้าวล่วงไปสู่การกระทำผิด แม้ในยามที่ไม่มีใครมองเห็น หรืออยู่ในจุดที่เอื้อต่อการทุจริตโดยที่กฎหมายเอื้อมไม่ถึงก็ตาม การนำหลักธรรมเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิต และจัดเป็นกระบวนการเรียนรู้ในระดับองค์กร จะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันทางจริยธรรมที่แข็งแกร่งให้แก่เยาวชนและเจ้าหน้าที่รัฐได้อย่างยั่งยืน (มงคลชัย สมศรี, ๒๕๖๔)

ยุทธศาสตร์เชิงรุก การขับเคลื่อนด้วยปธาน ๔ และโมเดล STRONG อย่างไรก็ดี การป้องกันการทุจริตในยุคศตวรรษที่ ๒๑ ไม่สามารถหยุดอยู่เพียงการตั้งรับ หรือการพอใจที่จะเป็นเพียงคนดีที่นิ่งเฉยได้ บทเรียนนี้จึงนำเสนอการประยุกต์ใช้หลักความเพียรที่เรียกว่าปธาน ๔ เข้ามาเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุก ซึ่งสอดรับและหลอมรวมเข้ากับนวัตกรรม STRONG Model (จิตพอเพียงต้านทุจริต) อย่างแยกไม่ออก กระบวนการนี้ครอบคลุมกลไก ๔ มิติ ได้แก่ ๑) สังวรปธาน (การเพียรระวัง) คือการยับยั้งความทุจริตที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น ด้วยการฝึกฝนจิตใจให้สามารถแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมได้อย่างเด็ดขาด ๒) ปหานปธาน (การเพียรละ) คือการเพียรละทิ้งและรื้อถอนพฤติกรรมทุจริต ตลอดจนค่านิยมระบบอุปถัมภ์ที่เคยหยั่งรากในสังคมให้หมดไป ๓) ภวานาปธาน (การเพียรเจริญ) คือการเพียรสร้างสุจริตธรรมและจิตพอเพียงให้บังเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ๔) อнуรักษนาปธาน (การเพียรรักษา) คือการเพียรรักษาความดีงามเหล่านั้นให้ลูกโซนอยู่เสมอ จนกลายเป็นวัฒนธรรมองค์กรและเครือข่ายต้านทุจริตที่เข้มแข็ง

การบูรณาการปธาน ๔ นี้ จะเป็นเครื่องยนต์สำคัญที่ขับเคลื่อนให้พลเมืองตระหนักถึงภัยของการคอร์รัปชัน และกล้าที่จะลุกขึ้นมาทำหน้าที่ผู้เฝ้าระวัง แจ้งเบาะแส และไม่ทนต่อการทุจริตอย่างเต็มภาคภูมิ (พระพรหมบัณฑิต, ๒๕๖๓)

การสร้างผู้นำเชิงพุทธเพื่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง นอกเหนือจากการสร้างภูมิคุ้มกันในระดับปัจเจกบุคคลแล้ว องค์ประกอบสำคัญที่จะชี้ชะตาความสำเร็จในการปราบปรามการทุจริตระดับองค์กรและระดับชาติคือภาวะผู้นำที่ดี สังคมหรือหน่วยงานไม่อาจใสสะอาดได้เลยหากปราศจากผู้นำที่มีความกล้าหาญทางจริยธรรม การสร้างผู้นำเชิงพุทธในบริบทของการต้านทุจริต คือการบ่มเพาะผู้นำที่ยึดมั่นในอุดมคติยถาว่าที่ ตถาการี (พูดอย่างใด ทำอย่างนั้น)

ผู้นำจะต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ก่อปรด้วยความโปร่งใส ไม่เลือกปฏิบัติ และต้องขีดเส้นแบ่งให้ชัดเจนระหว่างความเอื้ออาทรกับระบบการเล่นพรรคเล่นพวก ผู้นำที่ดีต้องมีองค์ธรรมแห่งจักขุมา (ผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล) รู้วิธีการวางระบบงานเพื่อปิดช่องโหว่ของการทุจริต และใช้หลักธรรมาภิบาลผสมผสานกับเมตตาธรรมในการบริหารจัดการ เมื่อผู้นำยืนหยัดบนหลักการที่ถูกต้อง ย่อมดึงดูดให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความศรัทธา และพร้อมใจกันปฏิเสธการคอร์รัปชันในทุกรูปแบบ (พิเชฐ ทั้งโต, ๒๕๕๙)

เนื้อหาในบทนี้จึงเปรียบเสมือนการบรรจบกันระหว่างสัจธรรมอันลึกซึ้งทางศาสนาและปัญญาปฏิบัติทางการบริหาร นักศึกษาจะได้ทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ว่า การเอาชนะวิกฤตคอร์รัปชันนั้น ไม่ใช่ภารกิจที่ต้องพึ่งพาดาบของกฎหมายในการลงทัณฑ์เพียงอย่างเดียว แต่คือการทำสงครามทางความคิดเพื่อยกระดับจิตวิญญาณและมโนสำนึกของมนุษย์ เมื่อสังคมสามารถผนวกรวมความลุ่มลึกของพุทธจริยศาสตร์เข้ากับศาสตร์แห่งการจัดการสมัยใหม่ ย่อมก่อให้เกิดกระบวนทัศน์ใหม่ในการสร้างพลเมืองที่ตื่นรู้และผู้นำที่ทรงคุณธรรมอันจะเป็นพลังงานบริสุทธิ์ในการผลักดันให้ประเทศไทยก้าวเดินไปสู่ความเป็นสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตได้อย่างสง่างามและยั่งยืน

๘.๑ อวิชชาและตัณหา รากเหง้าของการทุจริตในมุมมองพุทธธรรม

เมื่อนักศึกษาได้ทำความเข้าใจถึงโครงสร้างของนวัตกรรมโมเดล STRONG จิตพอเพียงต้านทุจริต ตลอดจนเครื่องมือทางสังคมและเทคโนโลยีในศตวรรษที่ ๒๑ มาแล้ว ประเด็นคำถามเชิงปรัชญาที่มักเกิดขึ้นในแวดวงรัฐประศาสนศาสตร์และนิติศาสตร์ก็คือ เหตุใดประเทศที่มีการตรากฎหมายป้องกันการทุจริตอย่างรัดกุม มีบทลงโทษรุนแรง ตลอดจนมีองค์กรอิสระคอยตรวจสอบมากมาย กลับยังคงเผชิญหน้ากับวิกฤตคอร์รัปชันอย่างไม่รู้จบ

คำตอบของปรากฏการณ์นี้ เมื่อมองผ่านแว่นตาของปรัชญาตะวันออกและพุทธจริยศาสตร์ จะพบว่า มาตรการทางกฎหมายหรือการจัดโครงสร้างองค์กรนั้น ทำหน้าที่เป็นเพียงปัจจัยภายนอกที่คอยป้องกันหรือไล่ตามแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ แท้จริงแล้ว การทุจริตคอร์รัปชันในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นการฉ้อราษฎร์บังหลวง การยักยอกสินบน หรือการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ล้วนมีจุดกำเนิดมาจากปัจจัยภายใน ซึ่งก็คือสภาวะจิตใจของมนุษย์ที่ถูกครอบงำด้วยกิเลสพื้นฐาน ๓ ประการ ได้แก่ โลภะ (ความอยากได้) โทสะ (ความขัดเคืองประทุษร้าย) และโมหะ (ความหลงผิด) หากสังคมปรารถนาที่จะถอนรากถอนโคนการทุจริตอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเจาะลึกเข้าไปทำความเข้าใจ

เข้าใจถึงกระดุมเม็ดแรกที่เป็นปฐมเหตุแห่งอกุศลกรรมทั้งปวง นั่นคือสภาวะที่เรียกว่าอวิชชาและตัณหา (พิเชฐ ทั่งโต, ๒๕๕๙)

อวิชชา (Ignorance) ปฐมเหตุแห่งการตัดสินใจที่ผิดพลาด ในบริบททั่วไป เรามักเข้าใจว่าคนที่มีการศึกษาสูง มีตำแหน่งหน้าที่การงานที่ดี ย่อมเป็นผู้ที่มีปัญญาและไม่น่าจะกระทำการทุจริต แต่ว่าสติอาชญากรรมคอปกขาวกลับชี้ให้เห็นตรงกันข้าม อวิชชาในมิติทางพุทธปรัชญา ไม่ได้หมายถึงความโง่เขลาหรือความด้อยสติปัญญาทางวิชาการ แต่ว่าหมายถึงความมืดบอดทางสภาวะความจริง เป็นความไม่รู้แจ้ง ไม่รู้เท่าทันกิเลส ไม่รู้บาปบุญคุณโทษ และไม่สามารถแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนรวมได้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงอธิบายกระบวนการเกิดขึ้นของการทุจริตผ่านกลไกที่เชื่อมโยงกันเป็นลูกโซ่ในอวิชชาสูตร ซึ่งเป็นหลักธรรมเชิงจิตวิทยาที่ชี้ให้เห็นว่า การทุจริตทางกาย วาจา และใจ (ทุจริต ๓) นั้น ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างลอย ๆ แต่มีพัฒนาการมาจากความเสื่อมถอยทางพฤติกรรมเป็นลำดับขั้น ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๔) ๑) การไม่คบสัตบุรุษ การพาตนเองไปอยู่ในสังคมที่แวดล้อมด้วยผู้ประพฤติมิชอบ หรือมีค่านิยมระบบอุปถัมภ์ ๒) การไม่ฟังสัทธรรม เมื่อไม่คบคนดี ย่อมไม่มีโอกาสได้สดับตรับฟังหลักธรรมที่ถูกต้องหรือค่านิยมความโปร่งใส ๓) ความไม่มีศรัทธา ส่งผลให้สูญเสียความเชื่อมั่นในความดีงาม มองว่าการทุจริตเป็นเรื่องปกติที่ใคร ๆ ก็ทำกัน ๔) การมนสิการโดยไม่แยบคาย (อโยนิโสมนสิการ) ขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ที่ไตร่ตรองถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อตนเองและสังคม ๕) ความไม่มีสติสัมปชัญญะ ไม่มีความระลึกรู้ตัว ปล่อยให้ความโลภเข้าครอบงำการตัดสินใจ ๖) ความไม่สำรวมอินทรีย์ ไม่มีการป้องกันหรือยับยั้งชั่งใจเมื่อประสบสัมผัสต่าง ๆ เข้าไปเผชิญกับผลประโยชน์หรือสิ่งยั่วยุตรงหน้า ๗) นำไปสู่การเกิดทุจริต ๓ เมื่อกระบวนการป้องกันพังทลายลง บุคคลจึงกล้าที่จะทุจริตประพฤติมิชอบในที่สุด

กลไกดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าอวิชชาคือตัวจุดชนวนที่ทำให้มนุษย์สูญเสียภูมิคุ้มกันทางศีลธรรม เปลี่ยนสถานะจากพลเมืองที่ดีให้กลายเป็นผู้เบียดเบียนผลประโยชน์ของชาติ การจะตัดวงจรนี้ได้ จึงต้องอาศัยปัญญาญาณ หรือสัมมาทิฐิเข้ามาทำลายความมืดบอด เพื่อให้บุคคลตระหนักรู้ว่าการคอร์รัปชันนั้น แม้จะนำมาซึ่งความมั่งคั่งชั่วคราว แต่มันคือยาพิษที่ทำลายเกียรติยศและสังคมส่วนรวม

ตัณหา (Craving) แม่น้ำที่ไม่มีวันเต็มและกับดักแห่งลัทธิบริโภคนิยม หากอวิชชาคือความมืดบอดที่ปิดบังดวงตา ตัณหาก็คือเชื้อเพลิงที่คอยขับเคลื่อนให้มนุษย์วิ่งพล่านไปแสวงหาผลประโยชน์อย่างไม่รู้จักพอ พระพุทธศาสนาแบ่งตัณหาออกเป็น ๓ กองหลัก แต่ในมิติของการป้องกันการทุจริต เรามักเผชิญหน้ากับ กามตัณหา (ความทะยานอยากในวัตถุเครื่องกำคุณ) และภวตัณหา (ความอยากมี อยากเป็น อยากได้อำนาจและตำแหน่ง)

การทำความเข้าใจเรื่องตัณหาในยุคปัจจุบัน จำเป็นต้องนำมาทาบทามกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม โลกในศตวรรษที่ ๒๑ ถูกขับเคลื่อนด้วยระบบทุนนิยมและลัทธิบริโภคนิยมซึ่งเป็นระบบที่กระตุ้นให้มนุษย์เกิดอุปสงค์อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า นตฺถิ ตณฺหา สมนํ (แม่น้ำเสมอด้วยตัณหา หามีไม่) แม่น้ำแม้จะกว้างใหญ่เพียงใดยังมีช่วงเวลาที่น้ำเต็มฝั่งเอ่อล้น แต่ว่า

ความโลภในใจมนุษย์นั้นลึกซึ้งและไม่มีวันเต็มเต็มได้ ไม่ว่าจะมั่งเงินทองมากมายเพียงใดก็ตาม (พระพรหมบัณฑิต, ๒๕๖๓)

อิทธิพลของการโฆษณาชวนเชื่อและค่านิยมที่วัดความสำเร็จของคนจากมูลค่าทรัพย์สิน ทำให้ปัจเจกบุคคลเกิดความกดดันและต้องการยกระดับสถานะทางสังคม (มานะ) เมื่อความต้องการบริโภคมีมากกว่ารายได้หรือกำลังในการผลิต ความอดทนในการประกอบสัมมาอาชีพจะจึงลดลง นำไปสู่การแสวงหาทางลัด ซึ่งมักลงเอยด้วยการใช้อำนาจหน้าที่ในทางมิชอบ เช่น ข้าราชการระดับสูงที่มีสวัสดิการดีเยี่ยมอยู่แล้ว แต่กลับยังเรียกรับสินบนในโครงการก่อสร้าง เพียงเพื่อนำเงินไปซื้อรถยนต์หรูหรือปรนเปรอภริยาส่วนตัว ปรากฏการณ์นี้ตอกย้ำให้เห็นว่า ต้นเหตุที่ปราศจากการควบคุม คือ นายจ้างที่โหดร้ายที่สุดที่บีบบังคับให้มนุษย์ยอมจำนนต่อการคอร์รัปชัน (พระธรรมปิฎก, ๒๕๓๘)

วิกฤตศรัทธาและข้ออ้างของความชอบธรรม ความน่ากลัวอีกประการหนึ่งของอวิชชาและตัณหา คือมันมีความสามารถในการสร้างข้ออ้างอันชอบธรรมให้กับการทำชั่ว กรณีศึกษาที่คลาสสิกที่สุดในทางพุทธศาสนาที่สะท้อนปรากฏการณ์นี้คือธัญชาณิสสูตร ธัญชาณิพราหมณ์เป็นผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่การงาน แต่กลับใช้อำนาจที่มีอยู่ไปรีดไถประชาชนเพื่อส่งส่วยให้รัฐ และในขณะเดียวกันก็เบียดบังทรัพยากรของรัฐมาเป็นของตนเอง เมื่อถูกพระสารีบุตรไต่ถาม เขากลับอ้างว่า ที่ต้องทำการทุจริตเช่นนั้น ก็เพื่อนำเงินมาเลี้ยงดูบิดามารดา ภรรยา ตลอดจนต้องนำไปทำบุญและรักษาน้ำตาในสังคม

พฤติกรรมนี้ไม่ต่างอะไรกับอาชญากรคอปขาวในปัจจุบัน ที่มักอ้างว่าการรับเงินใต้โต๊ะหรือการเล่นพรรคเล่นพวก เป็นสิ่งที่ต้องทำเพื่อตอบแทนผู้มีพระคุณ หรืออ้างว่านำเงินทุจริตไปบริจาคเพื่อการกุศล การใช้ข้ออ้างเหล่านี้คือภาพสะท้อนขั้นสูงสุดของอวิชชา ที่ทำให้มนุษย์หลงผิดคิดว่าสามารถใช้วิธีการที่สกปรกเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ดูเหมือนจะดีงามได้ พระสารีบุตรได้ตอบกลับด้วยหลักธรรมที่เตือนสติว่า ไม่มีข้ออ้างใดที่จะทำให้การทุจริตกลายเป็นความชอบธรรมได้ เมื่อวิบากกรรมมาถึงผู้กระทำก็ต้องรับผลแห่งการฉ้อฉลนั้นแต่เพียงผู้เดียว การอ้างระบบอุปถัมภ์ไม่อาจใช้เป็นเกราะป้องกันในชั้นศาลหรือกฎแห่งกรรมได้

จากการตระหนักรู้การป้องกัน อวิชชาและตัณหา รากเหง้าของการทุจริตในบทที่ ๘ ถือเป็น การปูพื้นฐานทางความคิดที่สำคัญยิ่งยวดให้แก่นักศึกษา หากเราเปรียบเทียบการทุจริตเป็นวัชพืชที่ทำลายระบบนิเวศทางสังคม กฎหมายและการลงโทษก็เปรียบเสมือนการตัดกิ่งก้านใบ ซึ่งไม่นานวัชพืชนั้นก็จะงอกเงยขึ้นมาใหม่ การจะถอนรากถอนโคนให้สิ้นซาก ต้องอาศัยสุจริตธรรมและสัมมาทิฐิเป็นจอบ และเสียมในการขุดรากถอนโคนอวิชชาและตัณหาออกจากจิตใจ

เมื่อผู้เรียนตระหนักรู้ถึงกลไกการทำงานของกิเลสเหล่านี้ ย่อมสามารถสร้างภูมิคุ้มกันทางศีลธรรมให้กับตนเองได้ การศึกษาในบทนี้จะนำพานักศึกษาก้าวไปสู่เครื่องมือเชิงปฏิบัติการ ไม่ว่าจะเป็นหลักทริโศตตปะ (ความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป) ที่จะเข้ามาทำหน้าที่เป็นยามเฝ้าระวังไม่ให้ตัณหากำเริบ และหลักแห่งความเพียรพยายาม ๔ ที่จะแปรเปลี่ยนความเข้าใจทางนามธรรม ให้กลายเป็นการลงมือปฏิบัติเพื่อรื้อถอนวัฒนธรรมการทุจริต อันจะนำไปสู่การหล่อหลอมจิตวิญญาณแห่งภาวะผู้นำเชิงพุทธที่พร้อมจะอุทิศตนเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติอย่างแท้จริงต่อไป

๘.๑.๑ โโลภะ โทสะ โมหะ กับพฤติกรรมการกอบโกยผลประโยชน์

ในการศึกษาปรากฏการณ์การทุจริตคอร์รัปชันในแวดวงรัฐประศาสนศาสตร์และนิติศาสตร์ เรามักจะมุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์ช่องโหว่ทางกฎหมาย ความหละหลวมของระบบการตรวจสอบ หรือ ความซับซ้อนของนโยบายรัฐ แต่ในความเป็นจริง โครงสร้างเหล่านี้เป็นเพียงปัจจัยภายนอกที่เปิดโอกาสให้เกิดการกระทำผิด หากแต่สิ่งที่เป็นแรงขับเคลื่อนหลักหรือเครื่องยนต์ที่แท้จริงของการคอร์รัปชัน ล้วนก่อตัวขึ้นจากปัจจัยภายในซึ่งก็คือสภาวะจิตใจของมนุษย์

เมื่อเรานำแว่นตาของพุทธจริยศาสตร์มาสวมเพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมการกอบโกยผลประโยชน์ เราจะพบว่า อาชญากรรมทางเศรษฐกิจและการฉ้อราษฎร์บังหลวงทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นระดับจุลภาคเช่นการรับสินบนใต้โต๊ะ ไปจนถึงระดับมหภาคเช่นการคอร์รัปชันเชิงนโยบาย ล้วนมีรากเหง้ามาจากสิ่งที่เรียกว่าอกุศลมูล ๓ อันประกอบด้วย โโลภะ โทสะ และโมหะ กิเลสพื้นฐานทั้งสามประการนี้ทำหน้าที่เป็นกลไกทางจิตวิทยาที่บิดเบือนมโนสำนึก ทำให้มนุษย์ละทิ้งจรรยาบรรณวิชาชีพ และก้าวล่วงเข้าไปเบียดเบียนผลประโยชน์ของชาติได้อย่างไม่แยแส (พิเชฐ ทั้งโต, ๒๕๕๙)

๑) โโลภะ (Greed) แรงขับเคลื่อนแห่งการกอบโกยและการขัดกันแห่งผลประโยชน์ โโลภะ หมายถึง ความอยากได้ ความละโมภ หรือความกระหายในทรัพย์สิน เงินทอง อำนาจ และสถานะทางสังคมอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ในบริบทของการป้องกันการทุจริต โโลภะคือต้นทางของการเกิดการขัดกันแห่งผลประโยชน์ เมื่อเจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้มีอำนาจถูกครอบงำด้วยความโลภ กระบวนการคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวมจะพังทลายลง พวกเขาจะมองเห็นตำแหน่งหน้าที่การงานเป็นเพียงเครื่องมือหรือต้นทุนในการแสวงหาความมั่งคั่งให้กับตนเองและเครือญาติ

พฤติกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงโโลภะในระบบราชการมีให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมผ่านเกณฑ์การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส (ITA) ซึ่งในการประเมินประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙ ทางสำนักงาน ป.ป.ช. ได้ยกระดับการตรวจวัดเพื่อสกัดกั้นพฤติกรรมเหล่านี้อย่างจริงจัง ผ่านการปรับน้ำหนักคะแนนแบบวัดการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก (EIT) เพื่อสะท้อนความโปร่งใสจากการให้บริการแก่ประชาชน และนำ “ชุดคำถามเฉพาะ” มาคัดกรองจากสถิติเรื่องร้องเรียนย้อนหลัง ๓ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๖๘) เพื่อแก้ไขปัญหาการล็อกสเปกข้อกำหนดขอบเขตงาน (TOR) หรือการนำทรัพยากรของรัฐไปใช้ในเรื่องส่วนตัวอย่างเข้มงวด พฤติกรรมแสวงหาประโยชน์ส่วนตนเหล่านี้ล้วนเกิดจากจิตที่หิวโหย ขาดความพอเพียงตามโมเดล STRONG ยิ่งได้มาก ยิ่งกระหายที่จะกอบโกยมากขึ้น ทวีคูณ (พระพรหมบัณฑิต, ๒๕๖๓)

๒) โทสะ (Anger and Hatred) การใช้อำนาจในทางมิชอบและวัฒนธรรมแห่งความกลัว โดยทั่วไป เรามักเข้าใจว่าโทสะคือความโกรธเกรี้ยว โวยวาย หรือการใช้กำลังประทุษร้าย แต่ในมิติของการทุจริตคอร์รัปชัน โทสะมีความเยือกเย็นและซับซ้อนกว่านั้น โทสะหมายรวมถึงความอาฆาตมาดร้าย ความพยาบาท และความรู้สึกรังเกียจทำลายล้างผู้ที่ขัดขวางผลประโยชน์ของตน โทสะจึงมักแสดงออกในรูปแบบของการใช้อำนาจในทางที่ผิด

เมื่อมีโโลภะเป็นตัวตั้งในการแสวงหาผลประโยชน์ ผู้ทุจริตมักจะใช้โทสะเป็นเกราะป้องกันหรือเครื่องมือในการขจัดอุปสรรค ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ พฤติกรรมของผู้บังคับบัญชาที่ใช้อำนาจกดขี่ ข่มขู่ หรือกลั่นแกล้งทางวินัยต่อข้าราชการชั้นผู้น้อยที่มีความตื่นรู้และพยายามจะแจ้งเบาะแสการทุจริต การโยกย้ายตำแหน่งอย่างไม่เป็นธรรม การตัดโบนัส หรือการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เต็มไปด้วย

ความหวาดกลัว เพื่อบังคับให้ทุกคนต้องสยบยอมและสมรู้ร่วมคิดในเครือข่ายทุจริต ล้วนเป็นภาพสะท้อนของการใช้โทษเพื่อรักษารัฐธรรมนูญของตนไว้

การบริหารงานด้วยโทษนี้ เป็นตัวบ่อนทำลายความเอื้ออาทรและสร้างรอยร้าวในระบบธรรมาภิบาล ทำให้บุคลากรในองค์กรเกิดความรู้สึกแปลกแยก ขาดแรงจูงใจในการทำมาความดี และจำยอมต้องเพิกเฉยต่อความอยุติธรรมที่เกิดขึ้นตรงหน้าเพื่อเอาชีวิตรอด (วิชญ์พันธุ์ โพธิพิรุฬห์, ๒๕๖๓)

๓) โมหะ (Delusion) ความมีอคติทางจริยธรรมและข้ออ้างแห่งความชอบธรรม ในบรรดาอภุศลมูลทั้งสาม โมหะ หรือ ความหลงผิด ถือเป็นรากเหง้าที่อันตรายที่สุดและแก้ไขได้ยากที่สุด โมหะไม่ใช่ความโง่เขลาทางสติปัญญาหรือการไร้การศึกษา แต่ว่าเป็นความมีอคติทางจริยธรรมเป็นสภาวะที่จิตใจไม่สามารถมองเห็นความจริง ไม่รู้เท่าทันสภาวะของกิเลส และสูญเสียความสามารถในการแยกแยะผิดชอบชั่วดี โมหะทำลายหิริโอตตัปปะ (ความละอายและเกรงกลัวต่อบาป) โดยสิ้นเชิง

พฤติกรรมการกอบโกยผลประโยชน์ที่ถูกหล่อเลี้ยงด้วยโมหะ จะนำไปสู่สภาวะที่เรียกว่าการสร้างความชอบธรรมให้กับการกระทำผิด ผู้ที่ตกอยู่ในโมหะจะไม่คิดว่าตนเองเป็นคนเลว แต่จะสร้างข้ออ้างขึ้นมาหลอกตนเองและสังคม เช่น การมองว่าการรับสินบนคือน้ำใจ การฝากลูกหลานเข้าทำงานคือการช่วยเหลือเกื้อกูลตามวิถีไทย หรือการคิดว่าใคร ๆ เขาก็ทำกัน ถ้าเราไม่ทำก็โง่ ความหลงผิดเช่นนี้ทำให้ค่านิยมระบบอุปถัมภ์ฝังรากลึกและถูกทำให้กลายเป็นเรื่องปกติในสังคม

โมหะยังทำให้บุคคลขาดความตื่นรู้ ผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ที่ขาดสติสัมปชัญญะ จะไม่สามารถมองเห็นผลกระทบระยะยาวที่การทุจริตของตนมีต่อประเทศชาติ พวกเขาจะสนใจเพียงผลประโยชน์ระยะสั้นตรงหน้า โดยไม่นำพาต่อความสูญเสียทางเศรษฐกิจ โครงสร้างพื้นฐานที่พังทลาย หรือคุณภาพชีวิตของประชาชนที่ตกต่ำลงจากการฉ้อราษฎร์บังหลวง (มงคลชัย สมศรี, ๒๕๖๔)

พลวัตของอภุศลมูล ๓ สู่การล่มสลายของธรรมาภิบาล โลภะ โทสะ และโมหะ ไม่ได้ทำงานแยกส่วนกัน แต่ว่ามีพลวัตที่สอดคล้องกันอย่างเป็นระบบเพื่อทำลายโครงสร้างของความโปร่งใส เมื่อ โมหะ ทำให้บุคคลขาดอคติทางศีลธรรมและมองเห็นการทุจริตเป็นเรื่องปกติ โลภะ ก็จะเข้ามาทำหน้าที่ขับเคลื่อนให้บุคคลนั้นลงมือแสวงหาและกอบโกยผลประโยชน์อย่างตะกละตะกลาม และเมื่อมีใครหรือกลไกใดพยายามจะเข้ามาตรวจสอบหรือขัดขวาง โทสะ ก็จะถูกนำมาใช้เพื่อเป็นอาวุธในการตอบโต้ ปิดปาก และทำลายผู้ตรวจสอบนั้นเสีย

กระบวนการนี้หากถูกปล่อยให้ลุกลามจากระดับปัจเจกบุคคลไปสู่ระดับองค์กร จะส่งผลให้หน่วยงานนั้นล้มเหลวทางจริยธรรม ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายการประเมิน ITA ได้ และกลายเป็นเนื้อร้ายที่บ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ

การตัดวงจรด้วยปัญญาปฏิบัติ สงครามต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันนั้น แท้จริงแล้วคือสมรภูมิภายในจิตใจของมนุษย์ การตรากฎหมายที่เข้มงวดหรือการใช้เทคโนโลยีไอโอเข้ามาจับผิด เป็นเพียงการสร้างรั้วกันไม่ให้เกิดช่องโหว่ แต่ไม่ได้เปลี่ยนเจตนาที่ไม่สุจริตให้เป็นคนดีได้ การจะเสริมสร้างความเข้มแข็งในการต้านทุจริตอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องถอนรากถอนโคนพฤติกรรมการกอบโกยที่มาจาก โลภะ โทสะ และโมหะ

กระบวนการถอนรากถอนโคนนี้ ต้องอาศัยสมมติฐานหรือปัญญาที่เห็นชอบ เข้ามาทำหน้าที่ส่องสว่าง นักศึกษาและผู้ปฏิบัติงานในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องใช้เครื่องมือจากโมเดล STRONG คือนำความพอเพียงมาดับความกระหายของโลภะ นำความเอื้ออาทรที่บริสุทธิ์ใจมาสลายความเกรี้ยวกราด

ของโทสะ และใช้ความตื่นรู้ควบคุมกับความรู้มากระชากหน้าากของโมหะที่คอยบิดเบือนความจริง เมื่อใดที่ปัจเจกบุคคลสามารถชำระล้างอกุศลมูลเหล่านี้ ออกจากกระบวนการตัดสินใจได้ เมื่อนั้น ประเทศไทยจึงจะมีผู้นำที่ดีและก้าวเข้าสู่ความเป็นสังคมที่ใสสะอาดและปราศจากการทุจริตได้อย่างแท้จริง (มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ, ๒๕๖๒)

ราคะ โทสะ โมหะ

ไฟ คือ ราคะ ย่อมเผาสัตว์ผู้กำหนัดแล้วหมกมุ่นแล้วในกามทั้งหลาย

ไฟ คือ โทสะ ย่อมเผาชนผู้พยายาบาท มีปรกติข่าสัตว์

ไฟ คือ โมหะ ย่อมเผาชนผู้ลุ่มหลง ไม่ฉลาดในอริยธรรม

ไฟ ๓ กองนี้ย่อมตามเผาผู้สัตว์ผู้ไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นไฟ
ผู้ยินดียิ่งในกายตน ทั้งในภพนี้และภพหน้า

สัตว์เหล่านั้นย่อมพอกพูนนรก

กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน อสุรกาย และปิตติวิสัย

เป็นผู้ไม่พ้นไปจากเครื่องผูกแห่งมาร

ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบความเพียรในพระศาสนา

ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งกลางคืนกลางวัน

ผู้มีความสำคัญอารมณ์ว่าไม่งามอยู่เป็นนิจ

ย่อมดับไฟ คือ ราคะ ได้

ส่วนสัตว์ทั้งหลายผู้สูงสุดในนรก

ย่อมดับไฟ คือ โทสะ ได้ด้วยเมตตา

และดับไฟ คือ โมหะ ได้ด้วยปัญญา

อันเป็นเครื่องให้ถึงความชำแรกกิเลส

สัตว์เหล่านั้นมีปัญญาเป็นเครื่องรักษาตน

ไม่เกียจคร้านทั้งกลางคืนกลางวัน

ดับไฟมีไฟคือราคะเป็นต้นได้

ย่อมปรินิพพานโดยไม่มีส่วนเหลือ

ล่วงทุกข์ได้ไม่มีส่วนเหลือ

บัณฑิตทั้งหลายผู้เห็นอริยสัจ ผู้ถึงที่สุดแห่งเวท

รู้แล้วโดยชอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องรู้ยิ่ง

ซึ่งความสิ้นไปแห่งชาติ ย่อมไม่มาสู่ภพใหม่

อัคริสุต

พระไตรปิฎก ฉบับหลวง ๒๕/๒๗๓/๒๓๕-๒๓๖

อินธรรมเพิ่มเติมได้ที่
WWW.UTTAYARNDHAM.ORG

๘.๒ ธรรมะคัมภีร์ครองโลกและธรรมะเพื่อความสุจริต

ท่ามกลางความสลับซับซ้อนของปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมปัจจุบัน มาตรการทางกฎหมาย กลไกการตรวจสอบจากภายนอก หรือแม้แต่แนววัฒนธรรมทางเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว ไม่อาจยับยั้งการกระทำผิดได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด รากเหง้าของการทุจริตนั้นฝังลึกอยู่ในความโลภและความบกพร่องทางจริยธรรมของบุคคล การสร้างเกราะป้องกันที่ทรงประสิทธิภาพที่สุดจึงต้องเริ่มต้นจากการจัดการที่ต้นน้ำ นั่นคือการปลูกฝังคุณธรรมภายในจิตใจผ่านธรรมะคัมภีร์ครองโลกหรือที่เรียกในทางพุทธศาสนาว่าโลกपालธรรม

ธรรมะคัมภีร์ครองโลกนี้ประกอบด้วยองค์ธรรมสำคัญ ๒ ประการ ได้แก่ หิริ คือความละอายแก่ใจในการทำบาป และโอตตปปะ คือความสะดุ้งกลัวต่อผลแห่งการกระทำบาป คุณธรรมทั้งสองประการนี้เปรียบเสมือนมโนธรรมสำนึกที่คอยกำกับและยึดเหนี่ยวพฤติกรรมของมนุษย์ไม่ให้ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นหรือเบียดบังผลประโยชน์ส่วนรวม แม้ในยามที่ไม่มีใครเห็นหรือไม่มีผู้ใดมาคอยบังคับบัญชา ผู้ที่มีหิริโอตตปปะจะรู้สึกรังเกียจและเกรงกลัวต่อพฤติกรรมทุจริตโดยอัตโนมัติ ส่งผลให้การปฏิบัติงานและการอยู่ร่วมกันในสังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน (มงคลชัย สมศรี, ๒๕๖๔)

เมื่อจิตใจได้รับการคุ้มครองด้วยหิริโอตตปปะอย่างมั่นคงแล้ว พัฒนาการทางจริยธรรมย่อมยกระดับก้าวไปสู่ธรรมะเพื่อความสุจริตหรือสุจริตธรรมอันเป็นรากฐานของการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความโปร่งใสและตรงไปตรงมา สุจริตธรรมในบริบทของการต้านทุจริตครอบคลุมพฤติกรรมสามมิติอย่างแยกไม่ออก ได้แก่ มโนสุจริต (ความสุจริตทางความคิด) วจิสสุจริต (ความสุจริตทางวาจา) และกายสุจริต (ความสุจริตทางการกระทำ) พระพุทธศาสนาได้เน้นย้ำถึงหลักปฏิบัติที่ว่า ธมมํ จเร สุจริตํ หมายถึง บุคคลพึงประพฤติธรรมให้สุจริต ซึ่งก็คือการทำหน้าที่ของตนเองอย่างบริสุทธิ์ใจ ไม่แสวงหาผลประโยชน์ทับซ้อนและไม่นำผลประโยชน์อันควรเป็นสาธารณสมบัติมาเป็นของตนเอง ความสุจริตนี้เองที่ถือเป็นความโปร่งใสขั้นสูงสุดอันจะนำไปสู่การสร้างธรรมาภิบาลที่แท้จริงในทุกองค์กร (พระพรหมบัณฑิต, ๒๕๕๗)

ธรรมะคัมภีร์ครองโลกและธรรมะเพื่อความสุจริตจึงเป็นการเรียนรู้กระบวนการสร้างภูมิคุ้มกันทางศีลธรรมที่สำคัญยิ่ง เมื่อนักศึกษาหรือผู้ปฏิบัติงานสามารถนำหิริโอตตปปะมาเป็นเกราะกำบังและประยุกต์ใช้สุจริตธรรมเป็นเข็มทิศในการทำงาน ย่อมก่อให้เกิดพลังต้านทานความโลภและการฉ้อฉลในทุกรูปแบบ สิ่งนี้คือจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนผ่านจากผู้ปฏิบัติงานธรรมดา ให้กลายเป็นพลเมืองตื่นรู้ที่พร้อมรับผิดชอบต่อสังคม อันจะนำพาองค์กรและประเทศชาติให้ก้าวพ้นจากวงจรการทุจริตคอร์รัปชันได้อย่างสง่างามและยั่งยืน

๘.๒.๑ หิริ (ความละอายต่อบาป) และโอตตปปะ (ความเกรงกลัวต่อผลของบาป) กลไกควบคุมภายในเพื่อการสร้างสังคมไร้ทุจริต

ขีดจำกัดของการควบคุมภายนอกและรากฐานทางจริยธรรม ในการศึกษาด้านรัฐประศาสนศาสตร์และนิติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน นักวิชาการและผู้กำหนดนโยบายมักให้ความสำคัญกับการออกแบบโครงสร้างทางกฎหมาย การเพิ่มบทลงโทษที่รุนแรง และการจัดตั้งกลไกการตรวจสอบที่เข้มงวด บทเรียนจากประวัติศาสตร์การบริหารราชการแผ่นดินได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า ระบบการควบคุมจากภายนอก เหล่านี้มักมีช่องโหว่และขีดจำกัดเสมอเมื่อต้อง

เผชิญหน้ากับความเย้ยหยันของผู้ที่มีเจตนาฉ้อฉล ตราบใดที่จิตใจของมนุษย์ยังคงถูกรบงำด้วยความโลภและอวิชชา กฎหมายที่รัดกุมเพียงใดก็ไม่อาจยับยั้งพฤติกรรมการทุจริตได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด

การสถาปนาวัฒนธรรมความโปร่งใสที่ยั่งยืน จึงจำเป็นต้องสร้างกลไกการควบคุมจากภายใน ซึ่งในทางพุทธจริยศาสตร์ได้นำเสนอเครื่องมือทางปัญญาที่ทรงพลังภาพที่สุดในการต้านทานความชั่วร้าย เครื่องมือนั้นคือองค์ธรรมที่เรียกว่าหิริและโอตตปปะ คุณธรรมทั้งสองประการนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นธรรมค้ำครองโลก (โลกपालธรรม) หรือเทวธรรม ซึ่งหมายถึงธรรมที่ทำให้มนุษย์มีจิตใจสูงส่ง และเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะคอยประคับประคองไม่ให้สังคมล่มสลายลงด้วยความเห็นแก่ตัวและการเบียดเบียนผลประโยชน์ส่วนรวม (พระพรหมบัณฑิต, ๒๕๕๗)

๑) หิริ (Hiri) มโนสำนึกแห่งความละอายต่อการทุจริต หิริ แปลความหมายตามรากศัพท์ทางพุทธศาสนาได้ว่าความละอายแก่ใจในการทำ ความชั่ว กลไกการทำงานของหิริเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากภายในจิตใจของบุคคล โดยอาศัยหลักอัสติคิยาธิปไตยหรือการเคารพในตนเองเป็นใหญ่ บุคคลที่มีหิริจะมีความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของตนเอง เคารพในศักดิ์ศรี เกียรติยศ และคุณวุฒิทางการศึกษาที่ตนได้รับ เมื่อมีสิ่งยั่วยุหรือผลประโยชน์อันมิชอบมาอยู่ตรงหน้า กลไกทางจิตวิทยาจะกระตุ้นให้บุคคลนั้นเกิดความรู้สึกเกรงใจ และละอายใจที่จะลดทอนคุณค่าของตนเองลงไปเกลือกกลั้วกับการกระทำที่เสื่อมเสีย

ในบริบทของการป้องกันการทุจริต หิริคือตัวจุดประกายให้เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือประชาชนทั่วไป ปฏิเสธการรับสินบนหรือการใช้ตำแหน่งหน้าที่เอื้อประโยชน์ให้แก่พวกพ้อง แม้ในยามที่ไม่มีผู้ใดมองเห็น ไม่มีกล้องวงจรปิด หรือไม่มีผู้ตรวจสอบก็ตาม ความละอายนี้ไม่ใช่ความเขินอายต่อสายตาผู้อื่น แต่เป็นความอายต่อจิตวิญญาณของตนเองที่ไม่สามารถยอมรับพฤติกรรมที่ผิดศีลธรรมได้ แนวคิดนี้สอดคล้องกับค่านิยมของความเป็นข้าราชการที่ดีที่ต้องรักษาเกียรติภูมิของตนเองเหนือสิ่งอื่นใด ดังคติธรรมและบทประพันธ์ที่ถูกปลูกฝังมาแต่โบราณว่า

ถึงจนทนสู้กัด กินเกลือ
อย่าเที่ยวแลเนื้อเถื่อ พวกพ้อง
อดอยากเยี่ยงอย่างเสือ สวงนศักดิ์
โซ่ก็เสาะใส่ห้อง จับเนื้อกินเอง

(สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๔)

บทประพันธ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงแก่นแท้ของหิริได้อย่างลึกซึ้ง บุคคลที่มีความละอายต่อบาป ย่อมที่จะเผชิญกับความยากลำบากและหาเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต (สัมมาอาชีวะ) ดีกว่าที่จะมั่งคั่งร่ำรวยบนความทุกข์ทรมานของเพื่อนร่วมชาติหรือจากการฉ้อราษฎร์บังหลวง

๒) โอตตปปะ (Ottappa) ความเกรงกลัวต่อผลลัพธ์ของการฉ้อฉล ในขณะที่หิริทำงานอยู่ภายในจิตใจ โอตตปปะจะทำหน้าที่เชื่อมโยงบุคคลเข้ากับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในโลกภายนอก โอตตปปะ หมายถึงความสะดุ้งกลัวต่อผลของการทำบาป ความกลัวในที่นี้ไม่ใช่ความขลาดเขลา แต่เป็นความกลัวที่ประกอบด้วยสติปัญญา (ปัญญาปฏิบัติ) เป็นการมองเห็นเหตุและผลอย่างทะลุปรุโปร่งว่า การกระทำทุจริตย่อมนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่เลวร้ายเสมอ

นักวิชาการทางพุทธศาสนาได้จำแนกความเกรงกลัวอันเป็นเหตุให้บุคคลงดเว้นจากการทุจริตคอร์รัปชันออกเป็น ๔ มิติที่สำคัญ ซึ่งครอบคลุมทั้งมิติทางจิตวิทยา สังคมวิทยา นิติศาสตร์ และพุทธปรัชญา ดังนี้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙)

๒.๑) อัตตานุวาทภัย (ความกลัวต่อการติเตียนตนเอง) เมื่อกระทำการทุจริตไปแล้ว แม้กฎหมายจะตามไม่ทัน แต่สิ่งที่จะเกาะกินจิตใจผู้กระทำตลอดไปคือวิปปฏิสารหรือความรู้สึกผิดบาปในใจจะคอยตามเฝ้าจน ทำให้ชีวิตปราศจากความสงบสุข บุคคลที่มีโอตตปปะยอมหวาดกลัวต่อความทุกข์ทรมานทางใจประการนี้

๒.๒) ปราณวาทภัย (ความกลัวต่อการถูกสังคมติเตียน) มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องการการยอมรับ การทุจริตนำมาซึ่งความเสื่อมเสียชื่อเสียง ไม่เพียงแต่ตนเอง แต่ยังรวมถึงวงศ์ตระกูล ในยุคศตวรรษที่ ๒๑ ที่ข้อมูลข่าวสารเดินทางอย่างรวดเร็ว การถูกเปิดโปงพฤติกรรมคอร์รัปชันย่อมนำไปสู่การถูกมาตรการลงโทษทางสังคมซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสะพรึงกลัวอย่างยิ่งสำหรับผู้มีสถานะทางสังคม

๒.๓) ทณภัย (ความกลัวต่อการลงโทษทางกฎหมาย) คือความเกรงกลัวต่อกฎของรัฐ อำนาจตุลาการ และบทลงโทษทางวินัยหรือทางอาญา เช่น การถูกไล่ออกจากราชการ การถูกยึดทรัพย์ หรือการต้องรับโทษจำคุกในเรือนจำ ผู้มีโอตตปปะจะตระหนักว่า อิสรภาพและอนาคตของตนเองมีค่าเกินกว่าจะนำไปแลกกับเศษเงินที่ได้มาโดยมิชอบ

๒.๔) ทุกตภัย (ความกลัวต่อผลกระทบตามหลักวัฏสงสาร) ในมิติของศาสนา คือความกลัวต่อวิบากกรรมที่จะติดตามไปในภพภูมิเบื้องหน้า การเบียดบังทรัพย์สินของแผ่นดินหรือภาษีอากรของประชาชน ถือเป็นการสร้างกรรมหนักที่ผูกพันกับเจ้าหนี้จำนวนมหาศาล ซึ่งผลแห่งกรรมนั้นย่อมนำพาชีวิตไปสู่ความตกต่ำในที่สุด

๓) การบูรณาการหิริโอตตปปะ สู่กระบวนการทัศนคติความอายและความไม่ทนต่อการทุจริต เมื่อนำหลักหิริโอตตปปะมาผนวกเข้ากับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๘) เราจะพบความเชื่อมโยงที่แนบสนิกับการสร้างค่านิยมความอายและความไม่ทนต่อการทุจริตซึ่งเป็นกลไกหลักในหมวดปหานปธาน (ความเพียรในการละทิ้งและกำจัดความชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว)

ความอายนั้นเทียบเคียงได้โดยตรงกับหิริซึ่งทำหน้าที่เป็นเกราะป้องกันไม่ให้ตนเองก้าวล่วงไปกระทำความผิด แต่ลำพังเพียงความอายอาจทำให้บุคคลเลือกที่จะเป็นแค่คนดีที่นิ่งเฉย แต่ว่าเมื่อมีโอตตปปะเข้ามาประกอบ บุคคลจะเกิดสภาวะความไม่ทนต่อความผิดปกติก่อกำเนิดขึ้นในสังคม ผู้ที่มีคุณธรรมทั้งสองประการนี้อย่างสมบูรณ์ จะไม่เพียงแต่งดเว้นการทำชั่วด้วยตนเอง แต่จะมีความกล้าหาญทางจริยธรรมที่จะลุกขึ้นมาตักเตือน ป้องปราม แจ้งเบาะแส หรือต่อต้านเมื่อพบเห็นการใช้อำนาจรัฐในทางที่ผิด พวกเขาจะทำหน้าที่เป็นพลเมืองตื่นรู้ที่คอยสอดส่องและปกป้องผลประโยชน์ของประเทศชาติประดุจปกป้องทรัพย์สินในบ้านของตนเอง (พิเชฐ ทั้งโต, ๒๕๕๙)

รากฐานแห่งธรรมาภิบาลองค์กรภาครัฐ การศึกษาคุณธรรมเรื่องหิริและโอตตปปะ ในรายวิชา GE ๑๐๐๕ จึงไม่ใช่เพียงการท่องจำหลักศาสนาเพื่อการสอบวัดผล แต่คือการทำความเข้าใจโครงสร้างทางความคิดที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการปฏิรูประบบราชการและสังคมไทย องค์กรใดก็ตามที่อุดมไปด้วยบุคลากรที่มีความละอายและเกรงกลัวต่อบาป องค์กรนั้นย่อมไม่ต้องสูญเสียงบประมาณ

มหาศาลไปกับการสร้างระบบเผด็จการ หรือตามแก้ปัญหาการฟ้องร้องทางวินัย เพราะบุคลากรทุกคนต่างมีตะแกรงร่อนความถูกต้องอยู่ภายในจิตใจของตนเองอย่างเบ็ดเสร็จ

หิริและโอตตปะจึงทำหน้าที่เติมเต็มช่องว่างที่กฎหมายและระเบียบปฏิบัติเข้าไม่ถึง เป็นฟันเฟืองสำคัญที่ขับเคลื่อนความโปร่งใส ความรับผิดชอบและคุณธรรมให้เกิดขึ้นจริงในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน เมื่อเจตนาธรรมแห่งการรับใช้ประชาชนถูกหล่อเลี้ยงด้วยธรรมคัมภีร์ครองโลกทั้งสองประการนี้ สังคมไทยย่อมก้าวข้ามผ่านวิกฤตคอร์รัปชัน และเติบโตสู่การเป็นนิติรัฐที่มีธรรมาภิบาลอย่างสง่างามและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ๒๕๖๖)

๘.๒.๒ สุจริต ๓ (กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม) และการรักษาเบญจศีล เบญจธรรม ฐานรากแห่งธรรมาภิบาลและพฤติกรรมความโปร่งใส

จากนามธรรมสู่ปัญญาปฏิบัติในการดำเนินสุจริต เมื่อวิเคราะห์ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันผ่านเลนส์ของรัฐประศาสนศาสตร์และพุทธจริยศาสตร์ เราจะพบความจริงประการหนึ่งว่า โครงสร้างทางกฎหมายหรือมาตรการตรวจสอบจากหน่วยงานรัฐ เป็นเพียงกลไกการควบคุมพฤติกรรมภายนอก ซึ่งไม่อาจตามทันความแยบยลของอาชญากรคอปขาวได้เสมอไป トラバโดที่โครงสร้างทางความคิดและจิตใจของมนุษย์ยังคงบกพร่อง การทุจริตย่อมหาช่องทางแทรกซึมได้เสมอ การป้องกันและปราบปรามการทุจริตที่ยั่งยืนที่สุด จึงต้องเริ่มต้นจากการวางรากฐานสุจริตธรรมให้ฝังลึกอยู่ในมโนสำนึก จนก่อตัวเป็นระบบควบคุมภายในที่เข้มแข็ง

แก่นแท้ของเครื่องมือทางจริยธรรมที่สำคัญที่สุด ๒ ประการ อันได้แก่สุจริต ๓ ซึ่งเป็นกรอบการประเมินพฤติกรรมที่ครอบคลุมทุกมิติของการแสดงออก และการรักษาเบญจศีล เบญจธรรมซึ่งทำหน้าที่เป็นเกราะป้องกันและกลไกขับเคลื่อนความโปร่งใสในระดับปัจเจกบุคคล อันจะนำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ไม่ทนต่อการทุจริตได้อย่างแท้จริง

๑) สุจริต ๓ มิติแห่งความโปร่งใสทางกาย วาจา และใจ คำว่าสุจริตในบริบทของวิชาการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ไม่ได้มีความหมายเพียงแค่การไม่ลักขโมยทรัพย์สินของทางราชการเท่านั้น แต่ว่าครอบคลุมไปถึงความสมบูรณ์แบบในการปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากอคติและผลประโยชน์ทับซ้อน พระพุทธศาสนาได้จำแนกความสุจริตออกเป็น ๓ ระดับ ซึ่งทำงานสอดประสานกันอย่างเป็นระบบ ดังนี้

มโนสุจริต (ความโปร่งใสทางความคิด) ถือเป็นกระดุมเม็ดแรกและเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุด เพราะพฤติกรรมของมนุษย์ล้วนถูกสั่งการมาจากความคิด มโนสุจริตคือสภาวะที่จิตใจปราศจากความละโมภ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ทรัพย์สินสมบัติของแผ่นดินหรือผลประโยชน์ของส่วนรวมมาเป็นของตน ไม่คิดผูกพยาบาท และมีความเห็นที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) เมื่อเจ้าหน้าที่รัฐหรือพลเมืองมีมโนสุจริต ย่อมมีวิจารณญาณที่เฉียบคม สามารถแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวมออกจากกันอย่างเด็ดขาด ความตระหนักรู้นี้คือจุดกำเนิดของอักษร N (Knowledge - ความรู้) และ R (Realize - ความตื่นรู้) ในโมเดล STRONG ที่ทำให้บุคคลแสวงหาข้อเท็จจริงและไม่ยอมจำนนต่ออวิชชา

วจีสุจริต (ความโปร่งใสทางการสื่อสาร) คือการแสดงออกทางวาจาที่ตั้งอยู่บนรากฐานของความจริง ไม่กล่าวเท็จ ไม่บิดเบือนข้อมูล ไม่ยุยงให้เกิดความแตกแยก และไม่พูดจาเพื่อจ้องร้ายสาระ ในบริบทของการบริหารราชการ วจีสุจริตมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อระบบความโปร่งใส การรายงาน

ผลการปฏิบัติงานตามความเป็นจริง การไม่ปลอมแปลงเอกสารราชการ การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนอย่างตรงไปตรงมา ตลอดจนการกล้าที่จะเป็นผู้แจ้งเบาะแสเมื่อพบเห็นการประทุมิชอบ ล้วนเป็นภาพสะท้อนของการมีจิตสุจริตทั้งสิ้น

กายสุจริต (ความโปร่งใสเชิงพฤติกรรม) คือการลงมือปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้อง เทียบธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ลักทรัพย์ และไม่ประทุมิผิดในกาม กายสุจริตในมิติของการทำงานภาครัฐและเอกชน หมายถึงการงดเว้นจากการรับสินบนทุกรูปแบบ การไม่ใช้ตำแหน่งหน้าที่เอื้อประโยชน์ให้แก่เครือญาติ หรือการไม่นำรถยนต์และทรัพย์สินของทางราชการไปใช้ในธุระส่วนตัว กายสุจริตคือบทพิสูจน์ขั้นสุดท้ายที่แสดงให้เห็นว่า บุคคลผู้นั้นมีความซื่อสัตย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

เมื่อความสุจริตทั้ง ๓ ประการนี้หลอมรวมกัน ย่อมก่อให้เกิดสภาวะที่เรียกว่า ธมฺม จเร สุจริต หรือการประพฤติธรรมให้สุจริต ซึ่งหมายถึงการทำหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์แบบ ปราศจากความบกพร่อง ไม่ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ และไม่บิดพลิ้วต่อความรับผิดชอบ (มงคลชัย สมศรี, ๒๕๖๕)

๒) เบญจศีล เบญจธรรม มาตรวัตรธรรมาภิบาลสากล การจะรักษาสุจริต ๓ ให้มั่นคงได้นั้น บุคคลจำเป็นต้องมีเครื่องมือเชิงปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน นั่นคือศีล ๕ (เบญจศีล) ซึ่งทำหน้าที่เป็นรั้วกันไม่ให้ก้าวล่วงไปสู่ความชั่ว ควบคู่ไปกับธรรม ๕ (เบญจธรรม) ซึ่งทำหน้าที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมเชิงบวก

ในการศึกษาเพื่อด้านทุจริตคอร์รัปชัน ศีลข้อที่สำคัญที่สุดและถูกหยิบยกมาเป็นกรณีศึกษาเสมอคือ ศีลข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณี (การงดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่ไม่ได้ให้) การประทุมิผิดในข้อนี้ไม่ได้จำกัดอยู่แค่การฉ้อโกงหรือปล้นทรัพย์ แต่ครอบคลุมถึงพฤติกรรมคอกบฏทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นการฉ้อราษฎร์บังหลวง การเรียกรับส่วย การทุจริตเงินโยบายนโยบาย หรือแม้กระทั่งการเบียดบังเวลาราชการไปทำธุรกิจส่วนตัว ล้วนถือเป็นการล่วงละเมิดอทินนาทานทั้งสิ้น กระบวนการของศีลนั้นลึกซึ้งและครอบคลุมไปถึงการเบียดบังทรัพย์สินส่วนรวม หากสังคมปรารถนาที่จะสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นจริง ไม่สามารถละทิ้งหลักการพื้นฐานนี้ได้ ดังคำกล่าวที่ว่า

“เวลาที่เราจะต่อต้านทุจริตคอร์รัปชัน ไม่น่าหลักธรรมศีล ๕ เข้าไปได้อย่างไร โดยเฉพาะในข้ออทินนาทาน... ทำอย่างไรให้คนโปร่งใสก็ให้คนมีศีลมีธรรม เบญจศีล เบญจธรรมต้องเข้ามา” (พระพรหมบัณฑิต, ๒๕๕๗)

ในขณะเดียวกัน การงดเว้นเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ บุคคลต้องพัฒนาธรรมคู่แฝดขึ้นมา นั่นคือสัมมาอาชีวะ (การหาเลี้ยงชีพชอบ) ซึ่งอยู่ในหมวดเบญจธรรม ผู้ที่มีสัมมาอาชีวะจะมีความภาคภูมิใจในหยาดเหงื่อแรงงานของตนเอง มีความพอเพียงตามรายได้ที่สุจริต และมีความละเอียดรอบคอบต่อบาบ (หิริโอตตปปะ) จนไม่กล้าที่จะนำเงินสกปรกมาเลี้ยงดูครอบครัว

๓) ความจริง ๕ ประการสู่การหล่อหลอมพฤติกรรมข้าราชการและพลเมืองคุณภาพ เมื่อบุคคลรักษาเบญจศีลเบญจธรรมและประทุมิสุจริต ๓ อย่างสม่ำเสมอ ย่อมตกผลึกเป็นความประพฤติที่ตรง จริ่งใจ และไม่คดโกง คุณลักษณะดังกล่าวจะสะท้อนออกมาผ่านความจริง ๕ ประการซึ่งเป็นมาตรวัดความซื่อสัตย์สุจริตในการทำงาน ประกอบด้วย (พระพรหมบัณฑิต, ๒๕๕๗)

๓.๑) จริ่งต่อการงาน มุ่งมั่นทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงอย่างเต็มกำลังความสามารถ โดยยึดถือผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ไม่ทิ้งขว้างงานกลางคัน

๓.๒) จริงต่อหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความโปร่งใส ไม่เลินเล่อ ไม่หละหลวม และไม่หลักเลียงหรือบิดพลิ้วต่อความรับผิดชอบ การทุจริตละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ จะไม่เกิดขึ้นกับผู้ที่มีความจริงใจในข้อนี้

๓.๓) จริงต่อวาทะ รักษาสิ่งจะอย่างเคร่งครัด พูดคำไหนคำนั้น มีความโปร่งใสในสิ่งที่ตนเองสื่อสารออกไปให้ปรากฏต่อสาธารณะ

๓.๔) จริงต่อบุคคล มีความจริงใจต่อเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา และประชาชนผู้มารับบริการ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ หรือเอื้อประโยชน์ให้เฉพาะผู้ที่มีสายสัมพันธ์ส่วนตัว

๓.๕) จริงต่อความดี ยึดมั่นในอุดมการณ์ความถูกต้องจนกลายเป็นค่านิยมและนิสัยถาวร ไม่หวั่นไหวต่อผลประโยชน์ที่เข้ามาล่อลวง

บูรณาการจริยศาสตร์สู่สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต สุจริต ๓ และการรักษาเบญจศีล เบญจธรรมไม่ใช่เพียงข้อธรรมที่ใช้สวดมนต์ในศาสนสถาน แต่คือคู่มือปฏิบัติการทางรัฐประศาสนศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการยกระดับจิตวิญญาณของผู้ปฏิบัติงาน

การปฏิรูปประเทศและแก้ปัญหาคอร์รัปชัน ไม่อาจพึ่งพาแต่อำนาจตุลาการหรือองค์กรอิสระเพียงฝ่ายเดียว แต่ต้องอาศัยการลุกขึ้นมาตื่นรู้ของพลเมือง เมื่อใดที่กลไกโมโนสุจริต ภายสุจริต และวิสุจริต ทำงานร่วมกับความยึดมั่นในศีลธรรมอย่างแยกไม่ออก เมื่อนั้นวัฒนธรรมการเล่นพรรคเล่นพวก ระบบอุปถัมภ์ และการกอบโกยผลประโยชน์ส่วนรวม ย่อมถูกปฏิเสธและรื้อถอนออกจากสังคมไทย การศึกษาวิชานี้จึงมุ่งหวังให้นักศึกษาได้ซึมซับกระบวนการทัศน์เหล่านี้ เพื่อก้าวออกไปเป็นเพื่องจักรสำคัญในการสถาปนาประเทศไทยให้เป็นสังคมที่ใสสะอาด โปร่งใส และเปี่ยมด้วยธรรมาภิบาลอย่างยั่งยืนสืบไป (วิชญพงษ์ โพธิ์พิรุฬห์, ๒๕๖๓)

๘.๓ การประยุกต์ใช้หลักปธาน ๔ (ความเพียร ๔ ประการ) ในการต้านทุจริต

การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การป้องกันและปราบปรามการทุจริตให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรมนั้น หากอาศัยเพียงการปลูกฝังมโนสำนึกแห่งความละอายและเกรงกลัวต่อบาป (หิริโอตตปเป) หรือการมีสุจริตธรรมเพียงลำพัง อาจยังไม่เพียงพอที่จะต้านทานกระแสของลัทธิบริโภคนิยมและระบบอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึกในสังคมได้ บุคคลหลายคนมีความรู้แยกแยะผิดชอบชั่วดี แต่กลับตกอยู่ในสภาวะจำยอม หรือเลือกที่จะเป็นเพียงคนดีที่นิ่งเฉย เมื่อเผชิญหน้ากับความไม่ถูกต้องหรือเหตุการณ์ทุจริตซึ่งหน้า การที่จะแปรเปลี่ยนความตระหนักรู้ทางจริยธรรมให้กลายเป็นพลังแห่งการขับเคลื่อน ในการต่อสู้กับปัญหาคอร์รัปชันได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยกลไกทางพุทธจริยศาสตร์ที่เรียกว่าปธาน ๔ หรือหลักแห่งความเพียรพยายามอันชอบธรรม เข้ามาเป็นเครื่องยนต์หลักในการผลักดัน

หลักปธาน ๔ (หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัมมปธาน ๔) ถือเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้วงล้อแห่งความดีงามของสังคมขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้อย่างไม่หยุดยั้ง ในบริบทของการต้านทุจริตศึกษา ปธาน ๔ ไม่ได้หมายถึงการใช้กำลังกายอย่างเหน็ดเหนื่อย แต่ว่าเป็นความเพียรทางจิตวิญญาณและปัญญาที่ถูกนำมาประยุกต์เป็นยุทธศาสตร์เชิงรุก ๔ มิติอย่างเป็นระบบ ได้แก่

๑) สังวรปธาน (การเพียรระวัง) คือมิตของการป้องกันปัญหาไม่ให้เกิด ด้วยการยับยั้งตนเองจากผลประโยชน์ทับซ้อน

๒) ปหานปธาน (การเพียรละ) คือมิตของการจัดและไม่ยอมทนต่อพฤติกรรมฉ้อฉลที่ฝังรากอยู่เดิมให้หมดไป ด้วยการกล้าเป็นผู้แจ้งเบาะแส

๓) ภวานาปธาน (การเพียรเจริญ) คือมิตของการสร้างสรรค์และบ่มเพาะวัฒนธรรมองค์กรด้านทุจริตผ่านโมเดลจิตพอเพียง (STRONG Model) ให้บังเกิดขึ้น

๔) อนุรักษ์นาปธาน (การเพียรรักษา) คือมิตของการธำรงรักษาความดีและสร้างเครือข่ายความโปร่งใส (Networking) ให้ขับเคลื่อนต่อไปอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๔)

เมื่อนักศึกษาและผู้ปฏิบัติงานสามารถบูรณาการหลักความเพียรทั้ง ๔ ประการนี้เข้ากับวิถีชีวิตและการทำงาน ย่อมก่อให้เกิดกระบวนทัศน์ใหม่ในการรับมือกับความท้าทาย เพื่อยกระดับทัศนคติจากการเป็นเพียงผู้ประพฤติดี ก้าวไปสู่การเป็นพลเมืองตื่นรู้ที่ เป็นผู้พิทักษ์และสถาปนาโครงสร้างสังคมที่โปร่งใส อันจะนำพาองค์กรและประเทศชาติให้รอดพ้นจากวิกฤตคอร์รัปชันได้อย่างสง่างามและยั่งยืนสืบไป

๘.๓.๑ สังวรปธาน (ระวังไม่ให้เกิด) นวัตกรรมทางปัญญาเพื่อการป้องกันการทุจริตเชิงรุก

ในกระบวนการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน การรอให้การกระทำความผิดเกิดขึ้นก่อนแล้วจึงใช้มาตรการทางกฎหมายเข้าปราบปรามถือเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุและมักสร้างความสูญเสียอย่างมหาศาลต่อทรัพยากรของรัฐ ด้วยเหตุนี้ กรอบแนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร์สมัยใหม่จึงให้ความสำคัญสูงสุดกับการป้องกัน ซึ่งสอดคล้องอย่างสมบูรณ์แบบกับหลักพุทธจริยศาสตร์ในหมวดปธาน ๔ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นแรกๆที่เรียกว่าสังวรปธาน

สังวรปธาน แปลความหมายตามรากศัพท์คือการเพียรระวังยับยั้งบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น ในบริบทของหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา สังวรปธานเปรียบเสมือนการฉีดยาวัคซีนหรือการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้แก่เจ้าหน้าที่รัฐและพลเมือง เพื่อสกัดกั้นความโลภ ความโกรธ และความหลง ไม่ให้ก่อตัวขึ้นจนนำไปสู่พฤติกรรมการกอบโกยผลประโยชน์ หลักการนี้เป็นกระบวนการควบคุมภายใน (Internal Control) ที่ทำงานอยู่ลึกถึงระดับจิตใต้สำนึก ทำให้บุคคลปฏิบัติราชการฉ้อฉลโดยอัตโนมัติแม้จะไม่มีใครคอยจับตามองก็ตาม (พิเชฐ ทังโต, ๒๕๕๙)

กระบวนการทำงานของสังวรปธานเพื่อสกัดกั้นการทุจริตคอร์รัปชัน ประกอบด้วยกลไกทางปัญญาและการฝึกฝนจิตใจที่สำคัญ ๓ ประการ ดังนี้

๑) โยนิโสมนสิการ รากฐานการคิดแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม อารูขึ้นแรกและสำคัญที่สุดในกระบวนการสังวรปธาน คือการใช้หลักโยนิโสมนสิการ (การทำใจในเจตนา หรือการคิดวิเคราะห์อย่างแยกแยะ) เพื่อเป็นเครื่องมือในการรับมือกับสภาวะการขัดกันแห่งผลประโยชน์ซึ่งเป็นต้นทางของการทุจริตเชิงโครงสร้างในระบบราชการ

การประยุกต์ใช้โยนิโสมนสิการในขั้นนี้ คือการฝึกฝนระบบความคิดให้สามารถแยกแยะประโยชน์ ๓ ประการออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด ได้แก่

อัตตัตถะ (ประโยชน์ส่วนตน) สิทธิและค่าตอบแทนที่พึงได้โดยชอบธรรมตามกฎหมาย

ปรีตละ (ประโยชน์ของผู้อื่น/ประโยชน์สาธารณะ) งบประมาณ ทรัพยากร และสวัสดิการที่เป็นของประเทศชาติ

อุภยัตละ (ประโยชน์ร่วมกัน) การอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกในสังคมที่โปร่งใส

เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีสังวรปธาน จะพิจารณาอย่างถ่องแท้ก่อนการตัดสินใจใด ๆ ว่าการกระทำนั้นเป็นการนำประโยชน์สาธารณะมาทับซ้อนหรือเปลี่ยนสภาพให้กลายเป็นประโยชน์ส่วนบุคคลหรือไม่ ตัวอย่างเช่น การไม่นำเวลาราชการไปประกอบธุรกิจส่วนตัว การไม่นำรถยนต์ส่วนกลางไปใช้สอยในครอบครัว หรือการไม่ใช้ข้อมูลภายในเพื่อเอื้อประโยชน์ในการประมูลโครงการของเครือญาติ การคิดแยกแยะเช่นนี้คือปราคการด่านแรกที่ยับยั้งไม่ให้อำนาจแห่งการฉ้อราษฎร์บังหลวงก่อตัวขึ้น (จารุวรรณ สุขุมลพพงษ์, ๒๕๕๖)

๒) อินทรีย์สังวร การสกัดกั้นกิเลสจากการผัสสะ เมื่อบุคคลต้องออกไปเผชิญหน้ากับสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องสัมผัสกับสิ่งยั่วยุต่าง ๆ หลักการข้อที่สองของสังวรปธานคืออินทรีย์สังวร ซึ่งหมายถึงการสำรวมระวังประสาทสัมผัสและการรับรู้ต่าง ๆ ไม่ให้ตกเป็นทาสของอารมณ์หรือสิ่งเร้าภายนอก

ในบริบทของการต่อต้านการทุจริต สิ่งยั่วยุภายนอกมักมาในรูปแบบของ ของสินบน ของขวัญ ราคาแพง ตำแหน่งหน้าที่การงานที่ถูกนำมาเสนอให้เพื่อแลกกับการอนุมัติโครงการ หรือแม้แต่การชักชวนให้เข้าร่วมเครือข่ายอุปถัมภ์ หากเจ้าหน้าที่ขาดอินทรีย์สังวร ปลอ่ยให้ความกระหายอยาก (ตัณหา) เข้ามาครอบงำจิตใจ ทุจริต ๓ (กายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริต) ย่อมเกิดขึ้นตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การมีอินทรีย์สังวรจึงเป็นการตัดไฟแต่ต้นลม เมื่อมีผู้มายื่นข้อเสนอที่ทุจริต บุคคลที่มีสติสำรวมระวังจะรู้เท่าทันสภาวะจิตใจตนเอง ระวังความอยากได้ และสามารถปฏิเสธข้อเสนอนั้นได้อย่างนุ่มนวลแต่เด็ดขาด ทำให้การทุจริตไม่อาจเจาะทะลุเข้ามาในระบบการทำงานได้ (มงคลชัย สมศรี, ๒๕๖๔)

๓) สังวร ๕ โครงสร้างการยับยั้งความประพฤติมิชอบ เพื่อให้การประยุกต์ใช้สังวรปธานมีความหนักแน่นและครอบคลุมทุกมิติของการปฏิบัติราชการ พุทธจริยศาสตร์ได้ขยายความกระบวนการระวังไม่ให้บาปเกิด ออกเป็นกลไกที่เรียกว่าสังวร ๕ ซึ่งเป็นบันได ๕ ขั้นสู่การเป็นพลเมืองตื่นรู้และข้าราชการที่โปร่งใส ดังนี้ (พระพรหมบัณฑิต, ๒๕๖๓)

๓.๑) ศิลสังวร (การระวังด้วยศีล) คือการยึดมั่นในกรอบจรรยาบรรณวิชาชีพและเบญจศีล โดยเฉพาะข้ออทินนาทาน (การงดเว้นจากการเบียดบังทรัพย์) ศิลสังวรจะเป็นเส้นแบ่งที่ชัดเจนที่สุดว่า พฤติกรรมใดสามารถทำได้ และพฤติกรรมใดถือเป็นการละเมิดทรัพย์สินของรัฐ

๓.๒) สติสังวร (การระวังด้วยสติ) คือความระลึกรู้ตัวอยู่เสมอในการปฏิบัติหน้าที่ ไม่เลินเล่อ ไม่ประมาท สติช่วยให้เจ้าหน้าที่รู้วาทนเองกำลังสวมหมวกผู้ให้บริการประชาชน ไม่ใช่สวมหมวกผู้แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน สติจะเป็นตัวยับยั้งไม่ให้เกิดการใช้อำนาจตามอำเภอใจ (Abuse of Power)

๓.๓) ญาณสังวร (การระวังด้วยปัญญา) สอดคล้องกับตัวอักษร N ในโมเดล STRONG คือการหมั่นศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบการจัดซื้อจัดจ้าง และมิติ

คณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง เพื่อป้องกันไม่ใหตนเองกระทำการทุจริตหรือทำผิดระเบียบโดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ (ความหลงผิด/อวิชา)

๓.๔) ขันติสังวร (การระวังด้วยความอดทน) เส้นทางของการยึดมั่นในความถูกต้อง มักเต็มไปด้วยแรงเสียดทาน ขันติสังวรคือความอดทนอดกลั้นต่อความยากลำบาก อดทนต่อคำเินยอหรือแรงกดดันจากผู้บังคับบัญชาที่สั่งให้ทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง บุคคลที่มีขันติสังวรจะยอมใช้ชีวิตอย่างสมถะ ดีกว่าการมีทรัพย์สินร่ำรวยที่ได้มาจากการคอร์รัปชัน

๓.๕) วิริยสังวร (การระวังด้วยความเพียร) คือความพยายามอย่างไม่ลดละในการรักษาความซื่อสัตย์สุจริตให้คงอยู่ เป็นการปฏิเสธวัฒนธรรมการเล่นพรรคเล่นพวกอย่างต่อเนื่อง จนความสุจริตนั้นกลายเป็นสัญญาตญาณและอุปนิสัยถาวร

การบูรณาการสังวรปธานกับโมเดล STRONG การศึกษาเรื่องสังวรปธานในรายวิชา GE ๑๐๐๕ นี้ ไม่ใช่การศึกษาปรัชญาทางศาสนาแบบแยกส่วน แต่เป็นการอธิบายเชิงทฤษฎีที่รองรับนวัตกรรม STRONG Model อย่างแยกคาย การที่บุคคลจะมีความพอเพียง (S - Sufficient) ได้นั้น ต้องอาศัยสติสังวรและขันติสังวรเป็นเครื่องมือ การที่บุคคลจะมีความโปร่งใส (T - Transparent) และตื่นรู้ (R - Realize) ได้ ย่อมต้องอาศัยญาณสังวรและโยนิโสมนสิการในการวิเคราะห์ปัญหา สังวรปธานจึงเปรียบเสมือนซอฟต์แวร์ (Software) ที่ถูกติดตั้งลงไปในชีวิตจิตใจ เพื่อขับเคลื่อนฮาร์ดแวร์ (Hardware) ซึ่งก็คือระบบธรรมาภิบาลของประเทศให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สังวรปธาน (ระวังไม่ให้บาปเกิด) ชี้ให้เห็นถึงกลุ่มลึกของวิชาการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ที่ทะลุข้ามข้อจำกัดของตัวบทกฎหมาย กฎหมายอาจทำหน้าที่เพียงการข่มขู่หรือลงโทษเมื่อความเสียหายได้เกิดขึ้นแล้ว (ทัณฑภัย) แต่สังวรปธานทำหน้าที่เป็นรั้วทางปัญญาที่ป้องกันไม่ให้ความเสียหายนั้นเกิดขึ้นตั้งแต่ต้น

เมื่อนักศึกษาหรือเจ้าหน้าที่รัฐได้รับการบ่มเพาะให้มิตักษะในการคิดแยกแยะผลประโยชน์ มีอินทรีย์สังวรที่ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งชั่วร้าย และมีสังวร ๕ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ พวกเขาจะไม่ตกเป็นเหยื่อของลัทธิบริโภคนิยมและระบบอุปถัมภ์ การสร้างคนที่มีสังวรปธาน จึงเป็นการสร้างโครงสร้างแห่งความโปร่งใสที่แข็งแกร่งที่สุด อันจะเป็นพลังสำคัญในการพลิกโฉมประเทศไทยให้ก้าวสู่ความเป็นสังคมที่ปราศจากการทุจริตคอร์รัปชันอย่างแท้จริงและยั่งยืน

๔.๓.๒ ปธานปธาน (ละทิ้งทุจริตที่เกิดขึ้นแล้ว) ยุทธศาสตร์การรื้อถอนและขจัดคอร์รัปชันเชิงรุก

กระบวนการสังวรปธานหรือการเพียรระวังยับยั้งไม่ให้เกิดการทุจริตเกิดขึ้น ซึ่งเปรียบเสมือนการสร้างกำแพงและระบบภูมิคุ้มกันทางจริยธรรมที่แข็งแกร่ง แต่ในความเป็นจริงทางสังคมศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ เราต้องยอมรับความจริงประการหนึ่งว่า โครงสร้างของรัฐและสังคมมนุษย์มีความสลับซับซ้อนอย่างยิ่ง แม้เราจะมีระบบการป้องกันที่ดีเพียงใดก็ตาม แต่เมื่อต้องเผชิญหน้ากับแรงปะทะของลัทธิบริโภคนิยม ค่านิยมระบบอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึก หรือความเยี่ยงยลของอาชญากรคอปกขาว กำแพงแห่งการป้องกันย่อมมีโอกาสถูกเจาะทะลุได้เสมอ

เมื่อความล้มเหลวทางจริยธรรมได้เกิดขึ้นแล้ว ทุจริตกรรมได้ก่อตัวเป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นการรับสินบน การฮั้วประมูล หรือการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ สังคมจะอย่างไรต่อไป หากเราเลือกที่จะนิ่งเฉย ปล่อยให้ความผิดปกติดีกกลายเป็นความปกติ (Normalization of Corruption) สังคม

นั้นย่อมมุ่งหน้าสู่ความล่มสลาย ด้วยเหตุนี้ พุทธจริยศาสตร์จึงได้นำเสนอเครื่องมือทางปัญญาชั้นที่สอง ในหมวดความเพียร นั่นคือปหานปธาน ซึ่งเปรียบเสมือนมีดผ่าตัดที่จะเข้ามาทำหน้าที่ชำระล้างและตัดเนื้อร้ายทิ้งไปจากสังคม (พิเชฐ ทังโต, ๒๕๕๙)

๑) ปหานปธาน จากความอาย สู่ความไม่ทนต่อการทุจริต คำว่าปหานปธาน (Pahana-padhana) แปลความหมายตามรากศัพท์คือ การเพียรพยายามละทิ้ง กำจัด หรือรื้อถอนบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้มลายหายไป ในบริบทของหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา ปหานปธานคือยุทธศาสตร์เชิงรุกที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาคอร์รัปชันเพื่อให้สังคมอยู่รอด เป็นกระบวนการที่เปลี่ยนผ่านสถานะของปัจเจกบุคคล จากการเป็นเพียงคนดีที่นิ่งเฉยไปสู่การเป็นพลเมืองตื่นรู้ที่ลงมือปฏิบัติ

รากฐานสำคัญที่จะขับเคลื่อนปหานปธานให้เกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยการยกระดับธรรมคัมภีร์ครองโลกอย่างหิริโอตตปะให้ก้าวพ้นขีดจำกัดเดิม พระธรรมเทศนาและข้อคิดทางวิชาการได้ชี้ให้เห็นประเด็นที่น่าสนใจยิ่งว่า ลำพังเพียงความละอาย (หิริ) อาจทำให้เราเป็นเพียงคนที่ไม่ทำผิดด้วยตนเอง ซึ่งนั่นเทียบได้กับสังวรปธาน แต่เมื่อการทุจริตเกิดขึ้นตรงหน้า หากเราละอายแต่ไม่ลุกขึ้นมาต่อต้านหรือเห็นการซื้อสิทธิขายเสียงแล้วเราเพิกเฉย นอนหลับทับสิทธิ์ นั้นหมายความว่าปหานปธานยังไม่เกิด กระบวนการของปหานปธานจึงต้องประกอบด้วยความละอายที่บวกเข้ากับความไม่ทนต่อการทุจริตหรือ Zero Tolerance อย่างเด็ดขาดและปราศจากข้อยกเว้น (พระพรหมบัณฑิต, ๒๕๖๓)

ความไม่ทนนี้ ไม่ใช่ความก้าวร้าวหรือการใช้ศาลเตี้ย แต่คือการปฏิเสธที่จะสมรู้ร่วมคิด ปฏิเสธที่จะรับผลประโยชน์ที่เบ็ดเบียน และพร้อมที่จะใช้กลไกทางกฎหมายหรือระเบียบวินัยขององค์กร เข้ามาจัดการกับผู้กระทำความผิดอย่างตรงไปตรงมา

๒) การเป็นหูเป็นตาและการแจ้งเบาะแสในฐานะปัญญาปฏิบัติ เมื่อนักศึกษาก้าวเข้าสู่โลกของการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชน โอกาสที่จะพบเห็นความไม่ชอบมาพากลย่อมมีอยู่เสมอ กลไกที่สะท้อนภาพของปหานปธานได้ชัดเจนที่สุดในทางปฏิบัติคือการเป็นหูเป็นตาคอยสอดส่องและกล้าที่จะเป็น ผู้แจ้งเบาะแส เมื่อพบเห็นพฤติกรรมอันตราย เช่น การนารถยนต์ราชการไปใช้ส่วนตัว การล็อกสเปก (TOR) หรือการเบียดบังงบประมาณโครงการต่าง ๆ

การละทิ้งทุจริตที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ได้หมายถึงแค่ตัวเราเลิกทำทุจริต แต่หมายถึงการร่วมกันรื้อถอนโครงสร้างการทุจริตในองค์กรให้สิ้นซาก การแจ้งเบาะแสดต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือหน่วยงานตรวจสอบภายใน เป็นการแสดงออกถึงความกล้าหาญทางจริยธรรม ผู้ที่มีปหานปธานจะตระหนักว่าการนิ่งเฉยต่อการคอร์รัปชันก็คือการปล่อยให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ ข้าราชการหรือพลเมืองที่ดีต้องไม่ยอมทนให้ผู้ใดมาทุจริตทำลายองค์กรของตน และต้องดำเนินการแจ้งเหตุไม่พึงประสงค์นั้นเพื่อให้เจ้าหน้าที่เข้ามาแก้ไขปัญหาย่างทันท่วงที (วิชญพงษ์ โพธิ์พิรุฬห์, ๒๕๖๓)

๓) ยุทธศาสตร์นิคคณเห นิคคหารห ปคคณเห ปคคหารห เพื่อให้การกำจัดทุจริตเกิดประสิทธิผลสูงสุด พระพุทธศาสนาได้ประทานหลักการบริหารจัดการเชิงพุทธที่เป็นแก่นแกนของปหานปธาน นั่นคือพุทธพจน์ที่ว่า นิคคณเห นิคคหารห ปคคณเห ปคคหารห ซึ่งแปลว่า พึงข่มคนที่ควรข่ม พึงยกย่องคนที่ควรยกย่อง (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๔)

หลักการนี้มีความสอดคล้องอย่างสมบูรณ์แบบกับทฤษฎีการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐ การจะละทิ้งทุจริตที่เกาะกินองค์กรได้นั้น ผู้บริหารและประชาคมในองค์กรต้องร่วมมือกัน ทำลายฐานอำนาจของการทุจริต ด้วยกลไก ๒ ส่วนที่ต้องทำควบคู่กัน

การข่มคนที่ควรข่ม (การลดอำนาจคนชั่ว) คือการใช้มาตรการทางกฎหมาย การลงโทษทางวินัยอย่างเด็ดขาด หรือการใช้มาตรการลงโทษทางสังคมกับผู้กระทำการทุจริต ไม่ประนีประนอม ไม่ช่วยเหลือปกปิดความผิดให้พวกพ้อง เพื่อตัดวงจรและทำลายเครือข่ายอุปถัมภ์ทิ้งไป

การยกย่องคนที่ควรยกย่อง (การเพิ่มอำนาจคนดี) คือการปกป้อง ค้ำครอง และเชิดชูเกียรติผู้ที่มีชื่อเสียงสุจริต ผู้ที่กล้าเปิดโปงการทุจริตจะต้องได้รับการสนับสนุน เพื่อให้คนดีมีที่ยืนในสังคม และมีกำลังใจในการทำความดีต่อไป โดยไม่รู้สึกโดดเดี่ยวหรือถูกทอดทิ้ง

เมื่อสังคมยึดหลักการลดอำนาจคนชั่วและเพิ่มอำนาจคนดี วัฒนธรรมแห่งความโปร่งใสย่อมเข้ามาแทนที่วัฒนธรรมการกอบโกยผลประโยชน์ การจัดการที่เด็ดขาดเช่นนี้คือตัวชี้วัดว่า องค์กรนั้นมีปหานปธานอย่างแท้จริง

๔) การต่อสู้กับข้ออ้างอันชอบธรรมของการทุจริต ความยากประการหนึ่งในการละทิ้งและรื้อถอนการทุจริตที่เกิดขึ้นแล้ว คือผู้กระทำความผิดมักจะมีข้ออ้างเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการกระทำของตน เช่น อ้างว่ารับเงินเพื่อนำไปบริจาค อ้างว่าเล่นพรรคเล่นพวกเพื่อตอบแทนบุญคุณตามวิถีไทย หรืออ้างว่าทำตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาเพื่อความอยู่รอด

ปหานปธานเรียกร้องให้เราใช้ปัญญาเข้าไปเกาะเกาะเปลือกของข้ออ้างเหล่านี้ทิ้งไป นักศึกษาต้องตระหนักว่า ความชั่วก็คือความชั่ว การนำเงินสกปรกไปทำบุญไม่อาจลบล้างความผิดฐานฉ้อราษฎร์บังหลวงได้ เมื่อเรามองเห็นความจริงอย่างทะลุปรุโปร่ง เราจะไม่โอนอ่อนผ่อนตามให้กับข้ออ้างใด ๆ เราจะไม่มีความเกรงกลัวต่อผลของการทำบาป (โศดตปปะ) ทั้งในแง่ของการถูกจับกุมดำเนินคดีตามกฎหมาย และในแง่ของวิบากกรรมตามหลักศาสนา ปหานปธานจึงเป็นการประกาศสงครามกับตรรกะวิถีที่คอยหล่อเลี้ยงระบบคอร์รัปชันในสังคมไทย (มงคลชัย สมศรี, ๒๕๖๔)

การป้องกันและปราบปรามการทุจริตปหานปธานเป็นการก้าวข้ามเส้นแบ่งระหว่างการตั้งรับไปสู่การเชิงรุกในสมรภูมิของการต่อต้านคอร์รัปชัน หากเปรียบประเทศชาติเป็นร่างกายที่ถูกโรคร้ายบุกกรุก ปหานปธานก็คือกระบวนการรักษาและทำลายโรคเพื่อฟื้นฟูร่างกายนั้นให้สูญสลายไป

การที่บัณฑิตทุกคนได้รับการปลูกฝังให้มีความอายและความไม่ทนต่อการทุจริต ถ้าทีจะเป็นหูเป็นตา แฉแสบแสบ ยึดมั่นในหลักการสนับสนุนคนดีและลงโทษคนชั่ว ย่อมเป็นการตัดวงจรอุปทานที่คอยสุบผลประโยชน์ของประเทศชาติมาอย่างยาวนาน เมื่อใดที่เราสามารถละทิ้งทุจริตที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปจากองค์กรและสังคมได้สำเร็จ เมื่อนั้นเราจึงจะพร้อมก้าวเข้าสู่กระบวนการที่สูงขึ้นไป นั่นคือภาวนาปธานหรือการสร้างสรรค์และเพาะปลูกวัฒนธรรมความโปร่งใสตามโมเดลจิตพอเพียงต้านทุจริตให้เจริญงอกงามอย่างยั่งยืนต่อไป

๔.๓.๓ ภาวนาปธาน (สร้างสรรค์กุศลและจิตสำนึก) นวัตกรรมการสร้างวัฒนธรรมความโปร่งใส

จากการตั้งรับสู่การรุกคืบทางจริยธรรม ตลอดการศึกษาในหมวดความเพียรสองประการแรก นักศึกษาได้ทำความเข้าใจถึงกระบวนการสังวรปธาน (การป้องกันไม่ให้ทุจริตเกิด) และปหานปธาน (การขจัดทุจริตที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป) ซึ่งทั้งสองกลไกนี้เปรียบเสมือนการทำความสะอาดและถอน

วิชาชีพชี้ออกจากแปลงปลูก แต่ว่าในมิติของการบริหารจัดการภาครัฐและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงลึก หากเราเพียงแค่ออนวิชาชีพแต่ไม่ยอมปลูกพืชพันธุ์ที่ลงไปทดแทน ไม่ช้าไม่นานพื้นที่นั้นย่อมถูกวิชาชีพกลับมาตลบหลังและยึดครองอีกครั้ง

การป้องกันและปราบปรามการทุจริตเชิงโครงสร้างที่ยั่งยืนที่สุด จึงต้องก้าวเข้าสู่กระบวนการที่สาม นั่นคือภาวนาปธาน ซึ่งมีความหมายในทางพุทธจริยศาสตร์ว่า การเพียรเจริญ หรือการเพียรสร้างสรรค์กุศลธรรมและสุจริตธรรมที่ยังไม่เกิด ให้บังเกิดขึ้นมาอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ภาวนาปธานคือการเปลี่ยนผ่านจากการตั้งรับมาเป็นการขับเคลื่อนเชิงรุกทางจริยธรรม เป็นการสร้างระบบภูมิคุ้มกันทางปัญญาที่แข็งแกร่งจนค่านิยมการทุจริตไม่อาจแทรกซึมเข้าสู่กระบวนการคิดของบุคลากรในองค์กรได้ (พระพรหมบัณฑิต, ๒๕๖๔)

๑) ภาวนาปธานกับการเพียรสร้างสุจริตธรรม เป้าหมายสูงสุดของภาวนาปธานในรายวิชานี้ไม่ใช่การนั่งหลับตาทำสมาธิในความหมายแคบ แต่คือปัญญาปฏิบัติในการบ่มเพาะจิตสำนึกให้พร้อมเผชิญหน้ากับโลกแห่งความเป็นจริงที่เต็มไปด้วยผลประโยชน์ทับซ้อน การเพียรสร้างกุศลในที่นี้หมายถึงการสร้างสุจริตธรรม ๓ ประการให้ฝังรากลึกกลายเป็นพฤติกรรมถาวร ได้แก่ การประพฤติชอบด้วยกาย (ไม่เบียดบังทรัพย์), การประพฤติชอบด้วยวาจา (ไม่รายงานเท็จหรือบิดเบือนข้อมูลโครงการ), และการประพฤติชอบด้วยใจ (ไม่คิดละโมภในงบประมาณแผ่นดิน)

สุจริตธรรมเหล่านี้จะเกิดขึ้นเองลอย ๆ ไม่ได้ หากปราศจากองค์ธรรมที่เป็นตัวเร่งปฏิกิริยา ซึ่งก็คือสติ ดังคติธรรมที่ว่า สติไม่มา จึงหาสุจริตไม่เจอ การสร้างจิตสำนึกตามหลักภาวนาปธาน จึงเป็นการฝึกให้บุคลากรภาครัฐและพลเมือง มีความระลึกรู้ตัวอยู่เสมอในทุกขณะที่ปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจรัฐ เพื่อให้รู้เท่าทันกิเลสและตัณหาที่มากะทบ (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ๒๕๕๗)

๒) การบูรณาการภาวนาปธานเข้ากับนวัตกรรมโมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต เพื่อให้ปรัชญาทางศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการวัดผลในทางรัฐประศาสนศาสตร์ได้อย่างเป็นรูปธรรม สำนักงาน ป.ป.ช. และคณะทำงานผู้ทรงคุณวุฒิ จึงได้นำหลักภาวนาปธานมาบูรณาการเข้ากับเครื่องมือทางพฤติกรรมศาสตร์ที่เรียกว่าโมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต ซึ่งคิดค้นโดยรองศาสตราจารย์ ดร.มานี ไชยธีรานุวัตรศิริ (มานี ไชยธีรานุวัตรศิริ, ๒๕๖๐)

โมเดลนี้คือนวัตกรรมทางพฤติกรรมศาสตร์ที่ได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องใน หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๘) โดยมีเป้าหมายปลูกทั้งประเทศให้มีระบบความคิดที่ไม่ทนต่อการทุจริต กระบวนการเพียรสร้างสรรค์กุศลและจิตสำนึกตามโมเดล STRONG ประกอบด้วยพินเพียง ๖ มิติที่ต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดขึ้นในจิตใจอย่างต่อเนื่อง ดังนี้ S - Sufficient (ความพอเพียง) T - Transparent (ความโปร่งใส) R - Realise (ความตื่นรู้) O - Onward (มุ่งไปข้างหน้า) N - Knowledge (ความรู้) G - Generosity (ความเอื้ออาทร)

๓) พลวัตของวงล้อสุจริตธรรมเพื่อการสร้างเครือข่ายและวัฒนธรรมองค์กร เมื่อปัจเจกบุคคลได้นำโมเดล STRONG เข้ามาประยุกต์ใช้เป็นเข็มทิศในการดำเนินชีวิตตามหลักภาวนาปธานแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการสร้างพลวัตให้เกิดขึ้นในระดับมหภาค สิ่งนี้ถูกเรียกว่าวงล้อสุจริตธรรม การเพียรพยายามทำสุจริตธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องนี้ เป็นกระบวนการบ่มเพาะอุปนิสัยจนกลายเป็นวัฒนธรรมแห่งความสุจริตขององค์กร

ในบริบทของการแก้ปัญหาที่สะท้อนผ่านดัชนีภาพลักษณ์การคอร์รัปชัน (Corruption Perceptions Index - CPI) ซึ่งประเทศไทยยังคงเผชิญความท้าทายอย่างหนัก จากสถิติล่าสุด ประจำปี ๒๕๖๘ (เผยแพร่เมื่อกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๙) ประเทศไทยได้คะแนนเพียง ๓๓ คะแนน จากคะแนนเต็ม ๑๐๐ และอยู่ใน อันดับที่ ๑๑๖ ของโลก (ลดลง ๑ คะแนน และอันดับร่วงลง ๙ อันดับ จากปี ๒๕๖๗) อีกทั้งยังตกลงไปอยู่ในอันดับที่ ๘ ของกลุ่มประเทศอาเซียน การตกต่ำของดัชนีความโปร่งใสนี้ตอกย้ำให้เห็นว่า วงล้อสุจริตธรรมตามหลักภานาปธานจำเป็นต้องได้รับการยกระดับเพื่อเข้าทำลายและถอนรากถอนโคนวัฒนธรรมการกอบโกยผลประโยชน์โดยฉันทที่สุด (Transparency International, 2026)

ภานาปธานจะทำหน้าที่เป็นหัวใจที่เชื่อมโยงผู้คนที่มีอุดมการณ์เดียวกันเข้าด้วยกัน ก่อเกิดเป็นพลังเครือข่ายของภาคประชาสังคม ที่พร้อมจะสอดส่องดูแลและสนับสนุนซึ่งกันและกัน การมีจิตพอเพียงด้านทุจริตจึงไม่ใช่เรื่องของคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นภารกิจร่วมกันของประชาชาติในการออกแบบโครงสร้างทางสังคมใหม่ที่ใสสะอาด

ภานาปธาน (สร้างสรรค์กุศลและจิตสำนึก) ได้แสดงให้เห็นถึงความลุ่มลึกของการนำพุทธจริยศาสตร์มาแก้ปัญหาทางการเมืองและการบริหารจัดการภาครัฐ การปราบปรามคอร์รัปชันที่ยั่งยืนไม่สามารถพึ่งพาอำนาจแห่งความกลัวหรือบทลงโทษทางกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการสร้างสรรค ผ่านการเพียรสร้างสุจริตธรรมและจิตพอเพียง (STRONG Model) ให้หยั่งรากลึกลงในสติปัญญาของพลเมือง

เมื่อใดที่นักศึกษาและเจ้าหน้าที่รัฐสามารถเจริญกุศลธรรมเหล่านี้ให้เกิดขึ้นในจิตใจได้อย่างมั่นคง เมื่อนั้นความโลภและความหลงผิดย่อมไร้พื้นที่ยืน การเพียรสร้างสรรคความดีงามอย่างไม่หยุดยั้งนี้ คือหัวใจสำคัญที่จะนำพาองค์กรและประเทศชาติ ก้าวพ้นจากหล่มของการทุจริตคอร์รัปชันไปสู่ความเป็นนิติรัฐที่ปกครองด้วยหลักธรรมาภิบาล อันจะเป็นบาทฐานส่งต่อไปยังความเพียรในขั้นสุดท้าย คืออนุรักษ์นาปธานเพื่อรักษาความโปร่งใสให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืนสืบไป

๘.๓.๔ อนุรักษ์นาปธาน (รักษากิตติสาธณะให้คงมั่น) โครงสร้างแห่งความยั่งยืนและการสร้างเครือข่ายพลเมืองตื่นรู้

บทพิสูจน์ขั้นสุดท้ายของระบบธรรมาภิบาล ตลอดการศึกษาในหมวดแห่งความเพียร (ปธาน ๔) ตั้งแต่การสร้างกลไกป้องกัน (สังวรปธาน) การรื้อถอนและขจัดพฤติกรรมฉ้อฉล (ปหานปธาน) ตลอดจนการบ่มเพาะจิตสำนึกแห่งความโปร่งใสผ่านโมเดลจิตพอเพียงด้านทุจริต (ภานาปธาน) นักศึกษาจะเห็นได้ว่าการบวนการเหล่านี้คือการปฏิรูปและยกระดับโครงสร้างทางจริยธรรมของปัจเจกบุคคลและองค์กรขนานใหญ่ แต่ในพลวัตของโลกยุคศตวรรษที่ ๒๑ ที่เต็มไปด้วยแรงเสียดทานทางเศรษฐกิจและลัทธิบริโภคนิยม ความท้าทายสูงสุดของการต่อสู้กับการคอร์รัปชันไม่ได้อยู่ที่ว่าเราจะสร้างความโปร่งใสให้เกิดขึ้นได้อย่างไร แต่อยู่ที่คำถามสำคัญว่าเราจะรักษาระบบความโปร่งใส นั้นให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืนได้อย่างไร

เมื่อองค์กรสามารถสถาปนาวัฒนธรรมการทำงานที่ซื่อสัตย์สุจริตขึ้นมาได้แล้ว หากขาดการบำรุงรักษา ขาดการสอดส่องดูแล หรือปล่อยให้ความเหนื่อยล้าเข้ามาครอบงำผู้ปฏิบัติงาน ไม่ซำก็เร็ว คำนิยมแห่งการกอบโกยและระบบอุปถัมภ์ย่อมแทรกซึมกลับเข้ามาทำลายโครงสร้างนั้นอีกครั้ง ด้วย

เหตุนี้ พุทธจริยศาสตร์จึงได้วางจิกขวัรขั้นสุดท้ายที่ถือเป็นกลไกรับประกันความสำเร็จในระยะยาว นั่นคืออนุรักษนาปธาน (พิเชฐ ทังโต, ๒๕๕๙)

๑) แก่นแท้ของอนุรักษนาปธาน รักษาความดีดุจเกลือรักษาความเค็ม อนุรักษนาปธาน (Anurakkhana-padhana) แปลความหมายตามรากศัพท์หมายถึง การเพียรรักษาสุจริตธรรมหรือ กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ให้เสื่อมถอยและบำเพ็ญให้เจริญยิ่งขึ้นไปจนไพบูรณ์ ในมิติของวิชาการ ประศาสนศาสตร์และการต่อต้านการทุจริต อนุรักษนาปธานคือการเปลี่ยนผ่านจากแนวปฏิบัติ ชั่วคราวให้กลายเป็นวัฒนธรรมองค์กรถาวรเป็นการประคองจิตใจที่ได้รับการขัดเกลาแล้วให้มีความ มุ่งมั่น ดำรงตนอยู่ในความสุจริตอย่างต่อเนื่อง ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งเร้าหรือผลประโยชน์ทับซ้อนที่อาจเข้ามาเย้ายวนในอนาคต

นักปราชญ์ทางศาสนาได้ให้คำอุปมาที่ทรงพลังเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้อุรักษนาปธานไว้ว่า บุคคลและองค์กรต้องรู้จักรักษาความดีเหมือนเกลือรักษาความเค็ม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความ ยั่งยืนไม่ว่าบริบททางสังคมจะเปลี่ยนไป ผู้บังคับบัญชาจะสับเปลี่ยนหมุนเวียน หรือเทคโนโลยีจะก้าว ล้ำไปเพียงใด มาตรฐานทางจริยธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐจะต้องไม่ถูกลดทอนลง การจะทำได้เช่นนี้ได้ บุคคลต้องมีหลักสุจริตธรรมกลายเป็นเครื่องเตือนใจ ได้แก่ การไม่บกพร่องต่อหน้าที่ การไม่ละเว้น หน้าที่ และการไม่ทุจริตต่อหน้าที่ หากรักษาลหลักการเหล่านี้ไว้ได้ องค์กรย่อมมีภูมิคุ้มกันทางจริยธรรม ที่สมบูรณ์แบบ (พระพรหมบัณฑิต, ๒๕๖๓)

๒) การขยายผลสู่เครือข่ายความโปร่งใสและพลังผนึก ประเด็นที่น่าสนใจยิ่งในเชิงสังคมวิทยา คือ อนุรักษนาปธานไม่สามารถบรรลุผลสัมฤทธิ์ได้หากต่างคนต่างทำอย่างโดดเดี่ยว การรักษาความดี ในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยกิเลสตัณหานั้น จำเป็นต้องอาศัยพลังของกลุ่ม การศึกษาวิจัยด้านการ สร้างความเข้มแข็งในการต้านทุจริตชี้ให้เห็นว่า เมื่อบุคคลที่มีจิตพอเพียงและมีความตื่นรู้มารวมตัวกัน จะเกิดเป็นเครือข่ายภาคประชาสังคมที่ทรงพลัง การรวมกลุ่มนี้เปรียบเสมือนการสร้างระบบนิเวศแห่ง ความโปร่งใสที่คอยสนับสนุนและปกป้องซึ่งกันและกัน (มงคลชัย สมศรี, ๒๕๖๔)

กระบวนการนี้สอดคล้องกับฟันเฟืองตัวอักษร O (Onward - มุ่งไปข้างหน้า) ในโมเดล STRONG คือเมื่อเรามีจิตพอเพียงต้านทุจริตแล้ว เราต้องไม่หยุดนิ่ง แต่ต้องก้าวไปข้างหน้าเพื่อสร้าง เครือข่าย พัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง การรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายเฝ้าระวังนี้ จะนำไปสู่สภาวะพลังผนึกที่ ทำให้กลไกการแจ้งเบาะแสมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้ที่ทำความดีจะไม่รู้สึกโดดเดี่ยว และผู้ที่คิดจะ กระทำการฉ้อราษฎร์บังหลวงย่อมเกิดความเกรงกลัวต่อพลังการตรวจสอบของภาคประชาชน

๓) เครื่องมือทางปัญญาเพื่อความยั่งยืน อปรีหานิยธรรม และสาราณียธรรม เพื่อให้อนุรักษนาปธานถูกขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรมและไม่เกิดความแตกแยกในเครือข่าย พุทธศาสนาได้นำเสนอหลักการบริหารจัดการองค์กรที่สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล จำนวน ๒ หมวดธรรม ซึ่งถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการรักษาโครงสร้างการเฝ้าระวังให้คงอยู่ ได้แก่

อปรีหานิยธรรม (ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม) นี้คือหลักประกันความเข้มแข็งของ องค์กร หัวใจสำคัญของธรรมหมวดนี้คือการเคารพในกติกาของส่วนรวม เช่น หมั่นประชุมกัน เนื่องนิตยเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและติดตามสถานการณ์การทุจริตในระดับพื้นที่, พร้อมเพรียงกัน ประชุม พร้อมเพรียงกันเล็ก และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ สะท้อนถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ในการต่อต้านผู้ใช้อำนาจรัฐในทางมิชอบ และไม่บัญญัติในสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติ ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้

แล้ว ซึ่งหมายถึงการเคารพในกฎหมาย กฎระเบียบ และจรรยาบรรณวิชาชีพอย่างเคร่งครัด ไม่ใช่ช่องโหว่ทางกฎหมายเพื่อเอื้อประโยชน์ให้พวกพ้อง (สามารถ บุญรัตน์, ๒๕๖๓)

สาราณียธรรม (ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง) ในขณะที่อภิธานิธรรมเน้นเรื่องกฎกติกา ความเข้มแข็ง สาราณียธรรมจะทำหน้าที่เป็นกาวใจที่เน้นความเอื้ออาทรและความสมานฉันท์ การอยู่ร่วมกันในสังคมด้านทุจริตต้องอาศัยเมตตาทายกรรม เมตตาวจีกรรม และเมตตาเมโนกรรม หมายถึง การดักเตือนกันด้วยความหวังดี การแบ่งปันองค์ความรู้ทางกฎหมายแก่ชุมชน ตลอดจนมีทฤษฎีสามัญญตาคือการมีความเห็นร่วมกันในอุดมการณ์ความโปร่งใส เมื่อคนในองค์กรหรือเครือข่ายมีความรักและเมตตาต่อกันด้วยความบริสุทธิ์ใจ วัฒนธรรมการทุจริตเชิงอุปถัมภ์ที่เคยเกาะกินสังคมย่อมถูกเจือจางและสลายไปในที่สุด

๔) การรักษาจิตสาธารณะ และการสร้าง Active Citizen เป้าหมายปลายทางที่แท้จริงของอนุรักษนาปธานในรายวิชานี้ คือการหล่อหลอมและรักษาจิตสาธารณะให้ตกผลึกอยู่ในกมลสันดานของนักศึกษาและบุคลากรภาครัฐ จิตสาธารณะคือความรู้สึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม รู้สึกห่วงหาในสมบัติของชาติประดุจสมบัติของตนเอง เมื่อบุคคลมีจิตสาธารณะ การทุจริตคอร์รัปชันจะถูกมองว่าเป็นการก่ออาชญากรรมที่ปล้นอนาคตของคนทั้งชาติ

การธำรงไว้ซึ่งจิตสาธารณะ จะแปรสภาพปัจเจกบุคคลให้กลายเป็นพลเมืองตื่นรู้ พลเมืองในความหมายนี้ ไม่ใช่เพียงผู้ที่อาศัยอยู่ในรัฐและปฏิบัติตามกฎหมายอย่างจำยอม แต่เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการกำหนดชะตาชีวิตของรัฐ พวกเขาจะทำหน้าที่สอดส่องดูแล กล้าที่จะตั้งคำถามต่อโครงการของรัฐที่ขาดความโปร่งใส กล้าที่จะใช้กลไกทางกฎหมายในการตรวจสอบ และที่สำคัญที่สุดคือ กล้าที่จะปฏิเสธการสมรู้ร่วมคิดในกระบวนการทุจริตทุกระดับ ตั้งแต่การไม่ยอมรับการแซงคิว การไม่จ่ายส่วยจรรยาจร ไปจนถึงการปฏิเสธการเลือกตั้งที่ซื้อสิทธิขายเสียง (มาณี ไชยธีรานวัณศิริ, ๒๕๖๒)

การบูรณาการหลักปธาน ๔ สำนัวัตรกรรมด้านทุจริต อนุรักษนาปธาน คือหลังคาแห่งโครงสร้างทางปัญญาที่มาประกอบเข้ากับเสาและฐานรากที่ได้สร้างไว้ การเรียนรู้หลักปธาน ๔ ในหลักสูตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ไม่ใช่การเรียนรู้คัมภีร์ทางศาสนาแบบแยกส่วน แต่คือการมอบปัญญาปฏิบัติให้แก่นักศึกษา

เราใช้ สังวรปธาน เพื่อปิดประตูความเสี่ยง แยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมอย่างเด็ดขาด

เราใช้ ปหานปธาน เพื่อขจัดค่านิยมทุจริตเดิม ด้วยความกล้าหาญและความไม่ทน

เราใช้ ภาวนาปธาน เพื่อเพาะปลูกภูมิคุ้มกันใหม่ ด้วยการสร้างจิตพอเพียงตามโมเดล STRONG

และในท้ายที่สุด เราใช้ อนุรักษนาปธาน เพื่อถนอมรักษาความโปร่งใสไว้ ยึดโยงผู้คนเข้าด้วยกันเป็นเครือข่าย เฝ้าระวัง และสถาปนาวัฒนธรรมการเมืองใหม่ที่รับผิดชอบต่อสังคม

หากนักศึกษาและเจ้าหน้าที่รัฐทุกคน สามารถประยุกต์กลไกแห่งความเพียรทั้ง ๔ ประการนี้เข้าสู่กระบวนการคิดและกระบวนการทำงาน สังคมไทยย่อมก้าวหลุดพ้นจากวัฏจักรของการฉ้อราษฎร์บังหลวง และยกระดับขึ้นสู่ความเป็นนิติรัฐที่ปกครองด้วยหลักธรรมาภิบาลอย่างสง่างาม มั่นคง และยั่งยืนสืบไป

สัมมปปธาน ๔ ประการ เป็นไฉน คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด
 ย่อมพยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตมั่น
 เพื่อไม่ให้กุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑
 เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว ๑
 เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑
 เพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่หวั่นไหว
 เพื่อให้มียิ่งขึ้น เพื่อความไพบูรณ์ เพื่อเจริญ
 เพื่อให้บริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑
 สัมมปปธาน ๔ ประการนี้แล

ปรามาส
 พระไตรปิฎก ฉบับหลวง ๒๑/๑๓/๑๔

อีเมลธรรมเพิ่มเติมได้ที่
 WWW.UTTAYARNDHAM.ORG

ภาพที่ ๘.๒ สัมมปปธาน ๔

๘.๔ การสร้างภาวะผู้นำแบบพุทธ (Buddhist Leadership)

ท่ามกลางวิกฤตการณ์การทุจริตคอร์รัปชันที่ทวีความซับซ้อนในระบบบริหารราชการและสังคมปัจจุบัน การพึ่งพากลไกทางกฎหมายหรือโครงสร้างการตรวจสอบจากภายนอกเพียงมิติเดียว ไม่อาจนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืนได้ ตรงกันข้ามที่ผู้นำในองค์กรยังคงขาดจิตสำนึกและจริยธรรมอันเป็นรากฐานสำคัญของการบริหารงาน ด้วยเหตุนี้ การศึกษาเชิงรัฐประศาสนศาสตร์สมัยใหม่จึงมุ่งเน้นการพลิกกระบวนทัศน์ โดยนำแนวคิดภาวะผู้นำแบบพุทธเข้ามาเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันและร้อยถอนวัฒนธรรมการกอบโกยผลประโยชน์ ภาวะผู้นำในบริบทนี้ไม่ได้หมายถึงการใช้อำนาจเพื่อบังคับบัญชาหรือกดขี่ แต่หมายถึงกระบวนการใช้อิทธิพลเชิงบวก สติปัญญา และความดีงาม ในการชักนำให้บุคลากรในองค์กรร่วมมือร่วมใจกันมุ่งไปสู่จุดหมายที่ถูกต้องและเป็นธรรม (พระธรรมปิฎก, ๒๕๔๖)

แก่นแท้ของการสร้างภาวะผู้นำแบบพุทธ คือการบ่มเพาะผู้นำที่ยึดมั่นในหลักธรรมาธิปไตย หรือการถือความถูกต้อง ความจริง และความชอบธรรมเป็นใหญ่ในการตัดสินใจ มากกว่าการยึดถือความต้องการของตนเอง (อัตตาธิปไตย) หรือกระแสความนิยมที่ผิดเพี้ยน (โลกาธิปไตย) ผู้นำเชิงพุทธจะต้องมีทักษะในการครองตน ครองคน และครองงานอย่างสมดุล โดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นเครื่องมือกำกับพฤติกรรม ทั้งในด้านการบริหารจัดการตนเองให้ปราศจากอคติ และการบริหารบุคลากรด้วยหลักคุณธรรม เพื่อนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ (สิริภุฑฺโฑ, ๒๕๖๖)

การจะสถาปนาองค์กรที่ใสสะอาดและปราศจากการทุจริตได้นั้น ผู้นำจำเป็นต้องบูรณาการคุณลักษณะทางปัญญาควบคู่กับคุณธรรม กล่าวคือ ต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล (จักขุมา) เชี่ยวชาญในงานที่รับผิดชอบ (วิรูโธ) และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ยอดเยียม (นิสสยสัมปันโน) พร้อมกันนี้ยังต้องอาศัยหลักธรรมสำคัญ เช่น พรหมวิหาร ๔ และสัปปริสธรรม ๗ เข้ามาเป็นเครื่องมือในการกำกับดูแลจิตใจตนเองและผู้ใต้บังคับบัญชา ให้ตระหนักถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน การสร้างภาวะผู้นำแบบพุทธจึงเปรียบเสมือนการสร้างเสาหลักทางจริยธรรมที่แข็งแกร่ง ซึ่งไม่เพียงแต่จะช่วยป้องกันการทุจริตประพฤติดมิชอบภายในองค์กร แต่ยังสร้างแรงบันดาลใจและเป็นต้นแบบที่ดี นำพาประเทศชาติก้าวข้ามวิกฤตความเสื่อมถอยทางศีลธรรมได้อย่างสง่างามและยั่งยืน (สามารถ บุญรัตน์, ๒๕๖๗)

๘.๔.๑ ทศพิธราชธรรมและสัปปริสธรรม ๗ เพื่อการเป็นผู้นำที่เสียสละเพื่อส่วนรวม

ภาวะผู้นำกับวิกฤตความน่าเชื่อถือในระบบราชการ เมื่อเราวิเคราะห์กลไกการเกิดอาชญากรรมคอปกขาวและการทุจริตเชิงโครงสร้างในสังคม สิ่งที่มีบทบาทเป็นจุดเปราะบางที่สุดไม่ใช่ตัวบทกฎหมาย แต่คือผู้บังคับใช้กฎหมายและผู้นำองค์กร แม้หน่วยงานจะมีการนำนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการตรวจสอบความโปร่งใสมากเพียงใด แต่หากปราศจากภาวะผู้นำที่มีเข็มทิศทางจริยธรรม องค์กรนั้นย่อมไม่อาจต้านทานต่อกระแสของระบบอุปถัมภ์และการกอบโกยผลประโยชน์ได้

ในวิชารัฐประศาสนศาสตร์เชิงพุทธ การสร้างผู้นำเพื่อป้องกันการทุจริต ไม่ใช่การสร้างผู้ที่มีอำนาจเด็ดขาดในการลงโทษเพียงอย่างเดียว แต่คือการหล่อหลอมผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงที่มีอุดมการณ์ในการเสียสละเพื่อส่วนรวม เครื่องมือทางปัญญาที่เป็นแม่แบบของหลักธรรมาภิบาลซึ่งได้รับการยอมรับมาอย่างยาวนานและยังคงทรงพลังในยุคสมัยใหม่ คือทศพิธราชธรรม (คุณธรรมของนักบริหาร) และสัปปริสธรรม ๗ (ธรรมของสัตบุรุษ) เมื่อนำหลักธรรมทั้งสองหมวดนี้มาบูรณาการย่อมเกิดเป็นโครงสร้างทางความคิดที่ปกป้องผู้นำให้รอดพ้นจากกับดักของคอร์รัปชันได้อย่างสมบูรณ์แบบ (พระสมุทฺทวชิโรโสภณ, ๒๕๖๓)

๑) ทศพิธราชธรรม รหัสพันธุกรรมของผู้นำด้านทุจริต เดิมทีทศพิธราชธรรมถูกตีความว่าเป็นคุณธรรมสำหรับผู้ปกครองระดับรัฐหรือพระมหากษัตริย์ แต่ไว้ในบริบทของการบริหารจัดการสมัยใหม่ องค์กรธรรมทั้ง ๑๐ ประการนี้ คือรหัสพันธุกรรม หรือ DNA ที่ผู้บริหารองค์กรภาครัฐและเอกชนทุกระดับพึงมี เพื่อทำลายล้างความเห็นแก่ตัวและสร้างความชอบธรรมในการใช้อำนาจ ได้แก่

๑.๑) ทาน (การให้) และ ๑.๓) บริจาค (การเสียสละ) สองข้อนี้คือรากฐานของการปฏิเสธความโลภ (โลภะ) ผู้นำที่ด้านทุจริตต้องมีกรอบความคิดแบบผู้ให้มากกว่าผู้กอบโกย การเสียสละ ในที่นี้ หมายถึงการพร้อมที่จะสละความสุขสบายส่วนตน สละผลประโยชน์ที่อาจได้มาโดยมิ

ชอบ เพื่อรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ของประเทศชาติ ผู้นำที่มีข้อนี้จะไม่ตกหลุมพรางของการขัดกันแห่งผลประโยชน์

๑.๒) คีล (ความประพฤติที่ดีงาม) คือการรักษากายวาจาให้สุจริต เป็นต้นแบบของการเคารพกฎหมายและระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ไปเบียดบังงบประมาณแผ่นดิน

๑.๔) อาซหะ (ความซื่อตรง) หมายถึงความซื่อสัตย์สุจริตทั้งต่อหน้าและลับหลัง ผู้นำต้องมีความโปร่งใสในการบริหารงาน ไม่มีการสมยอมหรือทำข้อตกลงลับหลัง (ฮั้วประมูล) ที่บิดเบือนไปจากความถูกต้อง

๑.๕) มัทวะ (ความอ่อนน้อม) คือการไม่เย่อหยิ่งจองหอง ไม่ใช้อำนาจบาตรใหญ่ ผู้นำที่ดีต้องรับฟังเสียงสะท้อนและการตรวจสอบจากภาคประชาชนด้วยความเต็มใจ ไม่สร้างวัฒนธรรมอำนาจนิยมที่ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหวาดกลัวที่จะแจ้งเบาะแสการทุจริต

๑.๖) ตบะ (การขจัดกิเลส) ในทางการบริหารคือการมีวินัยในตนเอง ความมุ่งมั่นที่จะเผาผลาญความชั่วร้ายรอบตัว ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคหรืออิทธิพลที่เข้ามากดดันการทำงาน

๑.๗) อักโธระ (ความไม่โกรธ) และ ๑.๘) อวิหิงสา (ความไม่เบียดเบียน) คือการใช้อำนาจด้วยเมตตาธรรม ไม่ใช่โทสะเป็นเครื่องมือในการกลั่นแกล้ง โยกย้าย หรือลงโทษผู้ใต้บังคับบัญชาที่ไม่ยอมร่วมมือในการทำทุจริต การบริหารต้องปราศจากการผูกขาด

๑.๙) ชันติ (ความอดทน) เส้นทางของการยึดมั่นในความสุจริตมักโดดเดี่ยวและเต็มไปด้วยแรงเสียดทาน ผู้นำต้องอดทนต่อคำเียนยอ อดทนต่อสิ่งล่อลวงที่หอมหวาน และอดทนต่อแรงกดดันจากกลุ่มผลประโยชน์

๑.๑๐) อวิโรธนะ (ความหนักแน่นในธรรม) คือความไม่คลาถธรรม ไม่เอนเอียงไปตามอคติหรือระบบอุปถัมภ์ เป็นความหนักแน่นเที่ยงตรงดุจตราขึง ไม่ว่าผู้กระทำความผิดจะเป็นเครือญาติหรือผู้มีอำนาจ ผู้นำย่อมต้องใช้มาตรฐานเดียวกันในการบังคับใช้กฎหมาย (วิเชียร วิทยอุดม, ๒๕๕๐)

๒) สัปติสธรรม ๗ ปัญญาปฏิบัติเพื่อวิสัยทัศน์ที่ยั่งยืน หากทศพิธราชธรรมคือคุณธรรมที่ควบคุมพฤติกรรม สัปติสธรรม ๗ ก็คือปัญญาปฏิบัติที่สร้างวิสัยทัศน์อันเฉียบคมให้แก่ผู้นำ ผู้นำที่ขาดปัญญาย่อมถูกหลอกใช้เป็นเครื่องมือของเครือข่ายทุจริตได้ง่าย สัปติสธรรมสอนให้ผู้นำรู้จักองค์ประกอบของการบริหารอย่างรอบด้าน ๗ มิติ ดังนี้ (สามารถ บุญรัตน์, ๒๕๖๗)

๒.๑) อัมมัญญตา (ความรู้จักเหตุ) และ ๒.๒) อัตถัญญตา (ความรู้จักผล) ผู้นำต้องรู้ระเบียบ กฎหมาย และวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของนโยบายรัฐ รู้ว่านโยบายได้ออกมาเพื่อส่วนรวม และนโยบายใดแอบแฝงการทุจริตเชิงโครงสร้าง เมื่อรู้เหตุย่อมคาดการณ์ผลลัพธ์และความสูญเสียทางเศรษฐกิจที่จะตามมาได้

๒.๓) อัตตัญญตา (ความรู้จักตน) คือการประเมินสถานะ อำนาจหน้าที่ และขอบเขตของตนเองอยู่เสมอ การรู้ตนเองช่วยป้องกันไม่ให้นำอำนาจล้นมือหรือใช้อำนาจเกินขอบเขตซึ่งเป็นก้าวแรกของการฉ้อราษฎร์บังหลวง

๒.๔) มัตตัญญตา (ความรู้จักประมาณ) หลักการนี้สอดคล้องอย่างสมบูรณ์กับตัวอักษร S (Sufficient - ความพอเพียง) ในโมเดล STRONG ผู้นำต้องรู้จักความพอดีในงบประมาณ ไม่จัดทำโครงการที่เกินความจำเป็นหรือสร้างโครงการขึ้นมาเพียงเพื่อหวังผลประโยชน์ทับซ้อน

๒.๕) กาลัญญตา (ความรู้จักกาล) การรู้จังหวะเวลาที่เหมาะสมในการผลักดันนโยบาย หรือการเลือกช่วงเวลาที่ถูกต้องในการตรวจสอบและจัดการกับผู้กระทำความผิดอย่างเฉียบขาด

๒.๖) ปริสัญญตา (ความรู้จักชุมชน/องค์กร) และ ๒.๗) ปุคคลปโรปรัญญตา (ความรู้จักบุคคล) ผู้นำต้องเข้าใจบริบททางสังคมและสามารถประเมินพฤติกรรมของผู้คนรอบข้างได้ รู้ว่าบุคคลากรคนใดมีความซื่อสัตย์สมควรได้รับการยกย่อง (ปคณฺเห ปคคหารทฺ) และบุคคลใดมีพฤติกรรมฉ้อฉลที่ควรถูกลดทอนอำนาจและลงโทษ (นิคคณฺเห นิคคหารทฺ) การรู้เรื่องคนจะช่วยหลายระบบอุปถัมภ์ที่คัดเลือกคนจากสายสัมพันธ์มาเป็นความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง

การบรรจบกันของอำนาจ คุณธรรม และจิตสาธารณะ การจะก้าวขึ้นเป็นผู้นำที่ดีในรายวิชาการป้องกันและปราบปรามการทุจริตนั้น ไม่ได้วัดกันที่ความเก่งกาจในการเอาชนะคู่แข่งทางธุรกิจหรือชัยชนะทางการเมือง แต่วัดกันที่ขนาดของความเสียสละที่ผู้นำมีต่อส่วนรวม ทศพิธราชธรรมจะทำหน้าที่เป็นเกราะกำบังไม่ให้กิเลสครอบงำจิตใจ ในขณะที่สัปบุริสธรรม ๗ จะทำหน้าที่เป็นเรดาร์คอยตรวจจับความไม่ชอบมาพากลและแฉมุมที่ซ่อนเร้นในระบบราชการ

เมื่อใดที่ผู้นำภาครัฐและภาคเอกชน สามารถบูรณาการองค์ธรรมทั้งสองหมวดนี้เข้าสู่กระบวนการคิดและจิตวิญญาณ การใช้อำนาจรัฐย่อมเปลี่ยนสภาพจากเครื่องมือในการแสวงหาความมั่งคั่งไปสู่กลไกในการคุ้มครองและรับใช้ประชาชน ผู้เรียนที่ได้รับการบ่มเพาะภาวะผู้นำเชิงพุทธนี้ จะเติบโตเป็นบุคลากรที่ไม่ยอมจำนนต่ออวิชชาและความโลภ ถ้าที่นี้จะยืนหยัดบนหลักการของความโปร่งใส อันเป็นหลักประกันที่แข็งแกร่งที่สุดในการสถาปนาสังคมไทยให้ก้าวพ้นจากวงจรอุบาทว์ของการคอร์รัปชันได้อย่างสง่างามและยั่งยืนสืบไป

๘.๕ บทสรุป

จากการศึกษาในบทนี้ นักศึกษาจะได้เห็นถึงความเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบระหว่างปรัชญาทางศาสนาและรัฐประศาสนศาสตร์สมัยใหม่ ในอดีตการแก้ปัญหาคอร์รัปชันมักถูกมองว่าเป็นเรื่องของ การจัดโครงสร้างองค์กร การบังคับใช้กฎหมาย หรือการเพิ่มบทลงโทษทางอาญา แต่ว่าบทเรียนจากประวัติศาสตร์ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า ระบบการควบคุมจากภายนอก ไม่ว่าจะมียกลไกรตุ้มเพียงใด ย่อมไม่สามารถก้าวตามทันความแยบยลของอาชญากรคอปกขาวได้ トラบใดที่กลไกการควบคุมภายใน (Internal Control) ซึ่งก็คือจิตใจของมนุษย์ ยังคงมีความบกพร่อง

บทสรุปของเนื้อหาในบทนี้ จึงเป็นการประมวลภาพรวมของโครงสร้างทางปัญญาที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาที่ต้นน้ำอย่างแท้จริง โดยสามารถสรุปรวบยอดเป็นกระบวนการ ๔ มิติ ที่สอดประสานกัน ดังต่อไปนี้

๑) การตระหนักรู้ถึงรากเหง้าของปัญหา จุดเริ่มต้นของการสถาปนาความโปร่งใส ต้องอาศัยความเข้าใจที่ลึกซึ้งถึงจุดกำเนิดของพฤติกรรมฉ้อฉล พระพุทธศาสนาได้ชี้ให้เห็นว่า การทุจริตคอร์รัปชันไม่ได้เกิดขึ้นจากความบังเอิญ แต่เป็นผลผลิตของการทำงานของอวิชชา (ความรู้เท่าทันความจริงและการขาดสติ) และตัณหา (ความทะยานอยากที่ไม่มีวันสิ้นสุด) เมื่ออวิชชาและตัณหาผสมผสานกันย่อมก่อให้เกิดอกุศลมูล ๓ ประการ ได้แก่ โลภะ (ความละละโมภที่นำไปสู่การขัดกันแห่งผลประโยชน์) โทสะ (ความโกรธที่นำไปสู่การใช้อำนาจในทางมิชอบ) และโมหะ (ความหลงผิดที่สร้างข้ออ้างอันชอบ

ธรรมในการทำชั่ว) การตระหนักรู้ถึงรากเหง้าเหล่านี้ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจว่า การเอาชนะการทุจริตคือ การทำสงครามกับกิเลสภายในจิตใจของตนเองเป็นประการแรก (พิเชฐ ทั้งโต, ๒๕๕๙)

๒) การสร้างภูมิคุ้มกันทางศีลธรรม เมื่อเข้าใจถึงสมุฏฐานของโรคแล้ว กระบวนการต่อมาคือ การสร้างภูมิคุ้มกัน ซึ่งพุทธจริยศาสตร์ได้นำเสนอธรรมะคุ้มครองโลกอันประกอบด้วย หิริ (ความละอายต่อการทำความชั่ว) และโอตตปปะ (ความเกรงกลัวต่อผลกระทบของการทำชั่ว) คุณธรรมสองประการนี้ทำหน้าที่เป็นมโนสำนึกที่คอยกำกับพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลไม่ให้ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นหรือเบียดบังทรัพยากรของรัฐ

เมื่อจิตใจมีหิริโอตตปปะอย่างมั่นคง ย่อมส่งผลให้เกิดการแสดงออกที่โปร่งใสผ่านสุจริต ๓ คือ มีความบริสุทธิ์ใจในการคิด (มโนสุจริต) การสื่อสารที่ตรงไปตรงมา (วาจสุจริต) และการลงมือปฏิบัติหน้าที่อย่างซื่อตรง (กายสุจริต) ควบคู่ไปกับการยึดมั่นในกรอบของเบญจศีลเบญจธรรม โดยเฉพาะการงดเว้นจากการเบียดบังทรัพย์ส่วนรวม (อหินนาทาน) ซึ่งถือเป็นรากฐานขั้นต่ำที่สุดของการเป็นพลเมืองที่ดีและข้าราชการที่มีธรรมาภิบาล (พระพรหมบัณฑิต, ๒๕๖๔)

๓) ยุทธศาสตร์เชิงรุกผ่านหลักปธาน ๔ และโมเดล STRONG ความโดดเด่นที่สุดของการศึกษาในบทนี้ คือการแปรสภาพหลักธรรมนามธรรมให้กลายเป็นปัญญาปฏิบัติผ่านยุทธศาสตร์ความเพียร ๔ มิติ หรือปธาน ๔ ซึ่งเมื่อนำมาทาบทามกับแนวทางการบริหารจัดการความเสี่ยงด้านการทุจริต จะพบความสอดคล้องกันอย่างสมบูรณ์แบบ ได้แก่

สังวรปธาน (การป้องกัน) การใช้โยนิโสมนสิการและอินทรีย์สังวร เข้ามาสกัดกันผลประโยชน์ทับซ้อน ป้องกันไม่ให้ตนเองก้าวล่วงเข้าไปสู่ความเสี่ยง

ปหานปธาน (การขจัด) การแปรเปลี่ยนความละเอียดให้เป็นความไม่ทน กล้าที่จะเป็นหูเป็นตา แจ้งเบาะแส และร้องถอนเครือข่ายการทุจริตที่เกิดขึ้นแล้วทิ้งไป

ภาวนาปธาน (การสร้างสรรค์) การบ่มเพาะจิตสำนึกใหม่ผ่านนวัตกรรม STRONG Model (จิตพอเพียงด้านทุจริต) ภายใต้เกณฑ์การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส (ITA) เพื่อให้บุคลากรมีความพอเพียง โปร่งใส ตื่นรู้ มุ่งไปข้างหน้า มีความรู้ และเอื้ออาทรต่อกันบนพื้นฐานของความถูกต้อง

อนุรักษปธาน (การรักษา) การบูรณาการหลักอภิปรายธรรมและสาราณียธรรม เพื่อสร้างเครือข่ายภาคประชาสังคม (Networking) ที่เข้มแข็ง คอยสอดส่องและธำรงรักษาระบบความโปร่งใสนี้ให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืนยาวนาน (มงคลชัย สมศรี, ๒๕๖๔)

๔) การสถาปนาภาวะผู้นำเชิงพุทธ กลไกทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น จะถูกขับเคลื่อนอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดได้ก็ต่อเมื่อองค์กรนั้นมีผู้นำที่ดี เนื้อหาในบทนี้ได้เน้นย้ำถึงกระบวนการสร้างภาวะผู้นำแบบพุทธ ซึ่งแตกต่างจากภาวะผู้นำแบบอำนาจนิยมในอดีต ผู้นำด้านทุจริตจะต้องยึดหลักธรรมาธิปไตย (ยึดความถูกต้องเป็นใหญ่) และติดตั้งรหัสพันธุกรรมแห่งความเป็นผู้นำด้วยทศพิธราชธรรม โดยเฉพาะในมิติของการเสียสละ (ทานและบริจาค) ความซื่อตรง (อาชชวะ) และความหนักแน่นในความถูกต้อง (อวิโรธนะ)

นอกจากนี้ ผู้นำยังต้องอาศัยวิสัยทัศน์ที่เฉียบคมจากสัปปุริสธรรม ๗ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์นโยบาย รู้จักประมาณในงบประมาณ และเข้าใจพฤติกรรมของผู้คนในองค์กร การที่ผู้นำบริหารงานด้วยปัญญาและเมตตา จะเป็นการทำลายระบบอุปถัมภ์และสร้างวัฒนธรรมองค์กรแบบสมรรถนะนิยม

ที่ทุกคนได้รับการยกย่องตามผลงานและความสุจริตอย่างแท้จริง (พระสมุทรวชิโรโสภณ, ๒๕๖๓; สามารถ บุญรัตน์, ๒๕๖๗)

การเป็นพลเมืองตื่นรู้ เป้าหมายปลายทางของรายวิชา GE ๑๐๐๕ บทที่ ๘ ไม่ใช่เพียงการทำให้นักศึกษาสอบผ่านและจดจำหลักธรรมทางศาสนาได้ แต่คือการสร้างวิศวกรทางสังคมที่จะออกไปออกแบบโครงสร้างประเทศไทยเสียใหม่ การป้องกันและปราบปรามการทุจริตเป็นภารกิจที่ไม่อาจผลัดภาระให้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง (เช่น ป.ป.ช.) แต่เป็นความรับผิดชอบร่วมกันของปวงชนชาวไทย

เมื่อนักศึกษาได้สัมผัสกระบวนการทัศนจากการศึกษาในบทนี้ ย่อมเกิดการยกระดับจิตวิญญาณจากผู้ที่ยอมจำนนต่อระบบไปสู่การเป็นพลเมืองตื่นรู้ที่ทวงถามผลประโยชน์ของชาติ มีภูมิคุ้มกันทางศีลธรรมที่แข็งแกร่ง และพร้อมจะใช้หลักปธาน ๔ เป็นเครื่องมือในการขจัดวัชพืชแห่งการคอร์รัปชัน การบูรณาการพุทธธรรมเข้ากับการต้านทุจริตศึกษานี้ จึงเป็นยุทธศาสตร์ที่ส่งเสริมให้ประเทศไทยก้าวข้ามผ่านวิกฤตความเสื่อมศรัทธา และขับเคลื่อนไปสู่ความเป็นสังคมนิติรัฐที่มีธรรมาภิบาล มีความโปร่งใส และมีความยั่งยืนอย่างแท้จริงตลอดไป

๘.๖ คำถามท้ายบท

๑) คำถาม ในการศึกษาอาชญากรรมคอปกขานนักวิชาการมักจะระบุว่าปัญหาเกิดจากช่องโหว่ทางกฎหมาย แต่ว่าในมุมมองทางพุทธจริยศาสตร์อภุศลมูล ๓ (โลภะ โทสะ โมหะ) ถือเป็นรากเหง้าที่แท้จริง จงวิเคราะห์กลไกทางจิตวิทยาของอภุศลมูลทั้งสามประการนี้ ว่าเข้าไปขับเคลื่อนพฤติกรรมการกอบโกยผลประโยชน์และการทำลายระบบธรรมาภิบาลในองค์กรภาครัฐได้อย่างไร

แนวคำตอบ

ผู้เรียนควรสามารถอธิบายและเชื่อมโยงกลไกทางจิตวิทยากับพฤติกรรมการทุจริตได้อย่างเป็นระบบ โดยครอบคลุมประเด็นดังนี้

โลภะ (ความละโมภ) เป็นกลไกเริ่มต้นที่ทำให้เกิดการขัดกันแห่งผลประโยชน์ เมื่อบุคคลถูกครอบงำด้วยความโลภ จะสูญเสียความพอเพียงและมองตำแหน่งหน้าที่ราชการเป็นเพียงเครื่องมือในการแสวงหาความมั่งคั่งส่วนตน นำไปสู่พฤติกรรมเช่น การรับสินบน หรือการล่อลวงเพิกโครงการ

โทสะ (ความโกรธ/พยาบาท) เป็นเครื่องมือในการปกป้องผลประโยชน์ที่ได้มาโดยมิชอบ โทสะสะท้อนออกผ่านการใช้อำนาจในทางที่ผิด เช่น การกลั่นแกล้ง โยกย้าย หรือใช้อำนาจข่มขู่ผู้ได้บังคับบัญชาที่พยายามตรวจสอบหรือแจ้งเบาะแส ทำให้เกิดวัฒนธรรมแห่งความกลัวในองค์กร

โมหะ (ความหลงผิด) เป็นความมืดบอดทางจริยธรรมที่อันตรายที่สุด ทำหน้าที่สร้างความชอบธรรมให้กับการกระทำผิด ผู้ทุจริตจะหลอกตนเองและสังคมว่าการรับสินบนคือน้ำใจ หรือการเล่นพรรคเล่นพวกคือการช่วยเหลือเกื้อกูลตามวิถีไทย โมหะทำลายหิริโอตตปละโดยสิ้นเชิง และบ่มเพาะค่านิยมระบบอุปถัมภ์ให้กลายเป็นเรื่องปกติในสังคม (พิเชฐ ทังโต, ๒๕๕๙)

๒) คำถาม หลักธรรมคัมภีร์โลก (หิริและโอตตปเป) มีความสำคัญอย่างไรต่อการสร้างระบบการควบคุมภายใน และคุณธรรมทั้งสองประการนี้ นำไปสู่การปฏิบัติงานตามหลักสุจริต ๓ ได้อย่างไร จงยกตัวอย่างประกอบให้เห็นภาพที่ชัดเจน

แนวคำตอบ

นักศึกษาต้องอธิบายความหมายและกระบวนการทำงานขององค์ธรรม รวมถึงการแปรสภาพจากนามธรรมสู่พฤติกรรมเชิงประจักษ์

บทบาทของหิริและโอตตปเป ควรอธิบายว่ากลไกการควบคุมจากภายนอก (เช่น กฎหมาย หรือการตรวจสอบของ ป.ป.ช.) ไม่สามารถเฝ้าระวังได้ตลอดเวลา หิริ (ความละอายต่อการทำชั่วอันเกิดจากการเคารพตนเอง) และโอตตปเป (ความสะดุ้งกลัวต่อผลกระทบของการทำชั่ว ทั้งการถูกสังคมติเตียนและโทษทางกฎหมาย) จึงทำหน้าที่เป็นระบบควบคุมภายในที่เข้มแข็งที่สุด ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐงดเว้นจากการทุจริตแม้ในยามที่ไม่มีใครเห็น

การเชื่อมโยงสู่สุจริต ๓ เมื่อมีภูมิคุ้มกันจากหิริโอตตปเป ย่อมแสดงออกผ่านความโปร่งใส ๓ มิติ คือ ๑) มโนสุจริต (คิดดี ไม่เพ่งเล็งทรัพย์สินของแผ่นดิน) ๒) วจสุจริต (สื่อสารตรงไปตรงมา รายงานผลตามความจริง ไม่ปลอมแปลงเอกสาร) และ ๓) กายสุจริต (ลงมือปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้อง ไม่ลักขโมยหรือเบียดบังทรัพยากรของรัฐตามหลักเบญจศีลข้อที่ ๓ ทิณนาทาน) ตัวอย่างเช่น เจ้าหน้าที่พัสดุ ปฏิเสธการรับผลประโยชน์จากผู้รับเหมา เพราะละอายต่อเกียรติภูมิของข้าราชการ และกลัวความผิดทางวินัย (มงคลชัย สมศรี, ๒๕๖๔)

๓) คำถาม โมเดล STRONG (จิตพอเพียงต้านทุจริต) ถือเป็นนวัตกรรมทางพฤติกรรมศาสตร์ หากพิจารณาควบคู่กับยุทธศาสตร์ปธาน ๔ (ความเพียร ๔ ประการ) จงอธิบายว่า ปธาน ๔ ทำหน้าที่เป็นเครื่องยนต์ในการขับเคลื่อนและสร้างสรรค์องค์การที่ไม่ทนต่อการทุจริตได้อย่างไร

แนวคำตอบ

ผู้เรียนต้องวิเคราะห์การบูรณาการระหว่างพุทธธรรมและนวัตกรรมต้านทุจริตของ ป.ป.ช. โดยแยกแยะกระบวนการทำงานทั้ง ๔ ขั้นตอน

สังวรปธาน (เพียรระวัง) คือการป้องกันก่อนเกิดเหตุ โดยใช้หลักโยนิโสมนสิการในการคิด แยกแยะประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม สอดคล้องกับการสร้างความพอเพียง (S - Sufficient) ในจิตใจ เพื่อสกัดกั้นสิ่งชั่ว

ปหานปธาน (เพียรละ) คือยุทธศาสตร์การรื้อถอนทุจริตที่เกิดขึ้นแล้ว เปลี่ยนความอายเป็นความไม่ทนต่อการทุจริต ต้องกล้าแจ้งเบาะแส และใช้หลักการข่มคนที่ควรข่ม ยกย่องคนที่ควรยกย่อง เพื่อทำลายโครงสร้างระบบอุปถัมภ์

ภาวนापธาน (เพียรสร้างสรรค์) คือการลงมือเพาะปลูกค่านิยมใหม่ ผ่านการขับเคลื่อนตัวอักษรในโมเดล STRONG ให้ครบถ้วน เช่น ความโปร่งใส (T), ความตื่นรู้ (R), การมุ่งไปข้างหน้า (O), ความรู้ (N), และความเอื้ออาทร (G) เพื่อให้เกิดสุจริตธรรมอย่างเป็นรูปธรรม

อนุรักษนาปธาน (เพียรรักษา) คือการรักษาระบบความโปร่งใสให้ยั่งยืน โดยการสร้างเครือข่ายพลเมืองตื่นรู้ ใช้หลักอภิธานียธรรม (เคารพกฎกติกาการอยู่ร่วมกัน) และสาราณียธรรม

(ความรักเมตตาต่อกัน) เพื่อพยุลงสังคมให้ห่างไกลจากวัฏจักรการคอร์รัปชันเดิม ๆ (มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ, ๒๕๖๒)

๔) คำถาม จงวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างระบบคิดฐานสิบ (Analog Thinking) และระบบคิดฐานสอง (Digital Thinking) ตามหลักสูตรด้านทฤษฎีการศึกษา โดยใช้หลักโยนิโสมนสิการในการอธิบาย และยกตัวอย่างพฤติกรรมการปฏิบัติราชการที่สะท้อนระบบคิดทั้งสองรูปแบบนี้

แนวคำตอบ

คำตอบที่สมบูรณ์จะต้องครอบคลุมการเปรียบเทียบกระบวนการทศน์ทางความคิด และการประยุกต์ใช้หลักธรรม

ระบบคิดฐานสิบ (Analog Thinking) เป็นระบบความคิดแบบดั้งเดิมที่นำเอาประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวมมาปะปนกัน มองว่าผลประโยชน์สามารถประนีประนอมหรือแบ่งปันกันได้ ขาดหลักโยนิโสมนสิการ (การคิดแยกแยะอย่างแยกคาย) มักมีข้ออ้างว่าใคร ๆ ก็ทำกัน หรือทุจริตบ้างไม่เป็นไรถ้าเราได้ประโยชน์ ตัวอย่างพฤติกรรม เช่น การนำรถยนต์ของทางราชการหรือกระดาดในสำนักงานไปใช้ส่วนตัว การลัดคิว หรือการให้สินบนเจ้าพนักงานจราจร

ระบบคิดฐานสอง (Digital Thinking) เป็นระบบความคิดที่สามารถแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวมออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด เหมือนรหัสคอมพิวเตอร์ (๐ และ ๑) คือมีแค่ใช่กับไม่ใช่ หรือถูกกับผิด ไม่มีพื้นที่สีเทา ระบบคิดนี้เกิดจากการมีโยนิโสมนสิการและอินทรีย์สังวรที่สมบูรณ์ ตัวอย่างพฤติกรรม เช่น การปฏิเสธการรับของขวัญจากผู้มาติดต่อราชการโดยเด็ดขาด การไม่ซำร์จโทรศัพท์ส่วนตัวด้วยไฟฟ้าของสถานที่ราชการ และการปฏิบัติหน้าที่โดยยึดผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นที่ตั้งเสมอ (พระพรหมบัณฑิต, ๒๕๖๔)

๕) คำถาม เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตความน่าเชื่อถือในระบบราชการ ภาวะผู้นำแบบพุทธ ได้นำมาใช้เป็นยุทธศาสตร์สำคัญ จงอธิบายว่าคุณธรรมในหมวดทศพิธราชธรรมและสัปปริสธรรม ๗ ช่วยหล่อหลอมให้ผู้บริหารกลายเป็นผู้นำที่เสียสละ โปร่งใส และสามารถจัดการคอร์รัปชันในองค์กรได้อย่างไร

แนวคำตอบ

นักศึกษาควรชี้ให้เห็นถึงความสมดุลระหว่างการมีคุณธรรม (ทศพิธราชธรรม) และการมีปัญญาปฏิบัติ (สัปปริสธรรม ๗) ในตัวผู้นำ

ทศพิธราชธรรม (รหัสพันธุกรรมผู้นำ) ทำหน้าที่เป็นเกราะป้องกันกิเลส เช่น การมีทานและบริจาค ทำให้ผู้นำรู้จักเสียสละความสุขส่วนตนและไม่กอบโกยผลประโยชน์ การมีศีลและอาชวาระสร้างความซื่อตรง โปร่งใส ตรวจสอบได้ การมีขันติและอวิโรธนะ ทำให้ผู้นำหนักแน่น อดทนต่อคำเียนยอและสิ่งล่อลวง บังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาค ไม่เอนเอียงไปตามระบบอุปถัมภ์

สัปปริสธรรม ๗ (ปัญญาปฏิบัติในการบริหาร) ทำหน้าที่เป็นวิสัยทัศน์ที่แหลมคม ผู้นำด้านทฤษฎีต้องรู้จักเหตุและผล (อัมมัญญาตาและอัตถัญญาตา) เพื่อประเมินความเสี่ยงของนโยบายแอบแฝง รู้จักประมาณ (มัตตัญญาตา) ในการใช้งบประมาณแผ่นดินอย่างคุ้มค่า และรู้จักบุคคล (บุคคลปโรปรัญญาตา) เพื่อส่งเสริมคนดีที่มีความซื่อสัตย์ และกล้าที่จะลงโทษหรือลดทอนอำนาจคนทุจริตฉ้อ

ผล การบูรณาการธรรมทั้งสองหมวดนี้ จะแปรสภาพอำนาจรัฐให้กลายเป็นกลไกคุ้มครองประชาชนอย่างแท้จริง (สามารถ บุญรัตน์, ๒๕๖๗)

๘.๗ รายการอ้างอิง

เอกสารอ้างอิงภาษาไทย

จารุวรรณ สุขมาลพงษ์. (๒๕๕๖). *แนวโน้มของคอร์รัปชันในประเทศไทย*. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (๒๕๓๘). *การศึกษาเพื่อสันติภาพ*. มูลนิธิพุทธธรรม.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (๒๕๔๖). *ภาวะผู้นำ ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ*. สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (๒๕๖๓). *หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education)*. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (๒๕๖๔). *สุจริตธรรมกถา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (๒๕๕๗). *สุจริตธรรมในฐานะเครื่องมือป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทยปัจจุบัน*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสมุทฺธวชิรโสภณ. (๒๕๖๓). *เอกสารประกอบการสอน วิชา ภาวะผู้นำทางการจัดการเชิงพุทธ (Leadership on Buddhist Management)*. วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พิเชฐ ทั้งโต. (๒๕๕๙). *พุทธธรรมกับการป้องกันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย*. วารสาร *จันทร์เกษมสาร*, ๒๒(๔๓), ๑-๑๕.

มงคลชัย สมศรี. (๒๕๖๔). *รูปแบบการสร้างวัฒนธรรมเข้มแข็งในการต่อต้านทุจริตโดยใช้กิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงใหม่*. สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๓๙). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.

มานี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ. (๒๕๖๐). *STRONG จิตพอเพียงต้านทุจริต*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

มานี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ. (๒๕๖๒). *หลักสูตรโค้ชเพื่อการรู้คิดด้านทุจริต (STRONG Model)*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

วิเชียร วิทยอุดม. (๒๕๕๐). *ภาวะผู้นำ Leadership ฉบับก้าวหน้ายุค (พิมพ์ครั้งที่ ๔)*. ซีระฟิล์ม และไซเท็กซ์.

วิชญพงษ์ โพธิ์พิรุฬห์. (๒๕๖๓). *ราชการไทยไร้คอร์รัปชัน การสำรวจความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่รัฐต่อการแจ้งเบาะแสการทุจริต*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.).

- สามารถ บุญรัตน์. (๒๕๖๗). *การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความโปร่งใส*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๔). *หลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education)*. มหาเถรสมาคม และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๘). *หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๘) รายวิชาเพิ่มเติม “การป้องกันทุจริต” สำหรับระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๙ก). *คู่มือการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity and Transparency Assessment ITA) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙*.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๙ข). *ปฏิทินและกรอบหลักเกณฑ์การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (ITA) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙*.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (๒๕๖๖). *คู่มือการส่งเสริมองค์กรคุณธรรมในหน่วยงานภาครัฐ*.
- สิริภุช. (๒๕๖๖). *พุทธวิธีการบริหารสำหรับผู้ยุคใหม่*. วารสารพุทธศาสตร์ มจร.อุบลราชธานี, ๕ (๓), ๗๒๕-๗๔๐.

เอกสารอ้างอิงภาษาต่างประเทศ

- Transparency International. (2026). *Corruption Perceptions Index 2025 Report*.
<https://www.transparency.org/en/cpi/2025>

บรรณานุกรม

เอกสารอ้างอิงภาษาไทย

- NACC Nongkhai. (2569, 6 มีนาคม). โครงสร้างและค่าน้ำหนักคะแนน การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2569 [Image attached]. Facebook.
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=1220905340229869&set=a.237964655190614>
- Orion Forensics. (2569). ทฤษฎีสามเหลี่ยมทุจริต. <https://www.orionforensics.com/th/tag/ทฤษฎีสามเหลี่ยมทุจริต>
- Starfish Labz. (2565). 6 แนวทาง Stop Bullying หยุดการกลั่นแกล้ง ยุติความรุนแรงในสังคม. <https://www.starfishlabz.com/blog/๗๓๕-๖-แนวทาง-stop-bullying-หยุดการกลั่นแกล้ง-ยุติความรุนแรงในสังคม>
- Transparency International. (2024). *Corruption perceptions index: Global map* [แผนที่ดัชนี]. <https://www.transparency.org/en/cpi>
- กรรยา พรรณา. (2559). จิตสาธารณะ สร้างได้ง่ายนิดเดียว. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กระทรวงการต่างประเทศ. (2568). ผลการประชุมรัฐภาคีอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต สมัยที่ 11 (CoSP11) ณ กรุงโตเกียว ประเทศกาตาร์. กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. <https://www.mfa.go.th>
- กรุงเทพมหานคร. (2567, 4 พฤษภาคม). สร้างสังคมที่ถูกต้อง หยุดโกง หยุดการทุจริตคอร์รัปชัน การคอร์รัปชันเป็นปัญหาที่มีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อองค์กร และสังคมโดยรวม วิธีการป้องกันการทุจริตควรเริ่มจากการตระหนักถึงความสำคัญ [Status update]. Facebook.
<https://www.facebook.com/bangkokbma/posts/765642189077266/>
- กฤษฎา ปิ๋บ้านท่า. (2565). การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- กัญฐัทัฬ เลิศฤทธิเศรษฐฐ. (2563). กระบวนการนำเสนอข่าวและการคัดกรองข่าวปลอมของรายการข่าวสถานีโทรทัศน์ช่อง 7HD [การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ].
- กิตติเดช ฉันทะวัฒน์. (2569). สถานการณ์คอร์รัปชันไทยในมิติเศรษฐกิจและการร่วมฝ่าระวังองค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย).
- กิตติศักดิ์ รัฐประเสริฐ. (2557). การทุจริตในวงราชการไทย การสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านแนวทางการแก้ไขปัญหาจากผู้นำและบุคคลสำคัญของประเทศไทย. วารสาร มจร.วิชาการ, 18(35), 61-74.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2550). แนวทางการพัฒนาและเสริมสร้างกลไกการป้องกันการทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต วุฒิสภา. (2561). *รายงานการพิจารณาศึกษาเรื่อง รูปแบบและแนวทางการป้องกันและปราบปรามการทุจริตประพจน์มิชอบ*. สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล. (2569, 7 สิงหาคม). *หลักธรรมาภิบาลการทำงาน*.
https://www.rama.mahidol.ac.th/th/knowledge_awareness_health/27apr2022-1617
- จารุวรรณ สุขุมลพพงษ์. (2556). *แนวโน้มของคอร์รัปชันในประเทศไทย*. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- จำเริญรัตน์ เจือจันทร์. (2548). *จริยศาสตร์ ทฤษฎีจริยธรรมสำหรับนักบริหารการศึกษา*. โอเดียนสโตร์.
- จิรประภา เพ็ญศรี. (2561). *ธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ กรณีศึกษา สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี [การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง]*.
- จิราภพ ทวีสูงส่ง. (2566). *รู้ได้..จริงหรือปลอม! ชวนรู้จัก 5 เครื่องมือ ช่วยตรวจสอบ AI Deepfake*. Thai PBS NOW. <https://www.thaipbs.or.th/now/content/2766>
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, และ องค์การต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย). (2568). *Corruption Watch แชตห้องโกง ทันใจ [ระบบแชตบอต]*. LINE Official Account @corruptionwatch.
- ชนิดา จิตตรุทธะ. (2557). *วัฒนธรรมความไว้วางใจกับจริยธรรมความซื่อสัตย์ของข้าราชการไทย*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2552). *สอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ*. วี พรินท์.
- ชัยวัฒน์ อัดพัฒน. (2530). *จริยศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. บริษัทประชาชน.
- ชูป กาญจนประกร. (2514). *ระบบอุปถัมภ์การบริหารบุคคลในประเทศไทย*. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ฐานันท์ วรรณโกวิท. (2554). ประสพการณ์จากการฝึกอบรม เส้นทางคอร์รัปชัน ณ มหาวิทยาลัยตุลูล 1 กาปีโตล สาธารณรัฐฝรั่งเศส. *วารสารยุติธรรมปริทัศน์*, 6(6), 39–66.
- ณัฐญา มานะกิจ. (2566). *สรุปบทเรียนความรู้เรื่อง การอบรมหลักสูตร STRONG จิตพอเพียงต้านทุจริต*. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- ณัฐนันท์ ศิริเจริญ. (2555). *การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตย*. ใน *หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- ตฤณ ทวีธารานนท์. (2563). *บทบาทของโซเชียลมีเดียในการลงโทษทางสังคม [ดุชนิพนธ์ปริญญาโท]*. มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2565). *บรรษัทภิบาล หรือการกำกับดูแลกิจการ (Corporate Governance)*. ฝ่ายพัฒนาความรู้ผู้ลงทุน.

- ทรงสิริ วิชิรานนท์. (2551). *การขาดคุณธรรมความซื่อสัตย์ในการเรียนของนักศึกษา*. คณะศิลป
ศาสตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- ทิพาดี เมฆสุวรรณ. (2543). *พฤติกรรมการคอร์รัปชันของข้าราชการไทยกับประเทศอื่น*. สำนักงาน
คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2551). *จริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ*.
สำนักงานส่งเสริมมาตรฐานจริยธรรม สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน.
- ธานี ชัยวัฒน์. (2567). *เศรษฐศาสตร์การทุจริตกับการออกแบบระบบประเมินคุณธรรมความโปร่งใส
ในภาครัฐ*. คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธิปไตย แสงวงศ์, ต่อภัสสร ยมนา, ธานี ชัยวัฒน์, สิริธิดา ภูพันธ์พานิช, และ ชุตินา สุทธิกิตติ.
(2567). Transparency and budget savings in public procurement: Evidence
from Thailand's Infrastructure Transparency Initiative (CoST). *Journal of
Financial Crime*, 31(6), 1407–1419.
- ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. (2562). การคอร์รัปชันทางการเมือง ความเป็นมาและแนวทางป้องกันแก้ไข.
วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 6(2), 463–470.
- นันทพร ทับทิมไพโรจน์. (2561). *Nudge Theory แอปบังคับอยู่ลับหลัง*. Sasin Management
Consulting.
- นันทวัฒน์ บรมานันท์. (2561). องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช
2560 ปัญหาและข้อเสนอแนะ. *วารสารวิชาการศาลปกครอง*, 18(2), 1–25.
- นิภาพรณ เจนสันติกุล. (2565). พหุเครือข่ายทางสังคมเพื่อการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันใน
สังคมไทย บทบาทและข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการปฏิบัติ. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 10(1), 192–206.
- นิยม รัฐอมฤต. (2563). *ธรรมาภิบาล*. สถาบันพระปกเกล้า.
- นิลุบล สุขวนิช. (2564). *Fake news มากแค่ไหนก็ไม่หวั่น ถ้ามันฝึก Critical Thinking Skills*.
iSTRONG Mental Health.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2569). *มาตรการลดผลประโยชน์ทับซ้อนและประสิทธิภาพการปฏิรูปกฎหมาย
(Regulatory Guillotine) ในระบอบราชการไทย*. สถาบันพระปกเกล้า.
- ปรกรณ์ นิลประพันธ์. (2569, 14 กรกฎาคม). *แถลงการณ์ความคืบหน้าการตรวจสอบข้อบกพร่อง “ไอ
ทีริส” (IT Risk) ในกรณีทุจริตสอบข้าราชการส่วนท้องถิ่น ปี 2568*. คณะกรรมการตรวจสอบ
ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายกรณีทุจริตสอบแข่งขันฯ. ทำเนียบรัฐบาล.
- ประจักษ์ บุญยัง. (2564). *ภาครัฐกับการปรับตัวในยุค AI และ Big Data*. สำนักงานการตรวจเงิน
แผ่นดิน.
- ประยูร ธมมจิตโต. (2539). *คุณธรรมสำหรับนักบริหาร*. สหธรรมิก.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2558). *พลเมืองศึกษาพัฒนาการเมืองไทย โดยสร้างประชาธิปไตยที่คน
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร, และคณะ. (2557). *คอร์รัปชันในระบอบราชการไทย การสำรวจทัศนคติ
ประสบการณ์ของหัวหน้าครัวเรือน*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2538). *การศึกษาเพื่อสันติภาพ*. มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2546). *ภาวะผู้นำ ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ*. สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2563). *หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education)*. มหาเถรสมาคม และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2564). *สุจริตธรรมกถา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2557). *สุจริตธรรมในฐานะเครื่องมือป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทยปัจจุบัน*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2538). *จรรยาบรรณข้าราชการ*. สหธรรมิก.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2539). *คุณธรรมสำหรับนักบริหาร*. สหธรรมิก.
- พระสมุทฺธวชิรโสภณ. (2563). *เอกสารประกอบการสอน วิชา ภาวะผู้นำทางการจัดการเชิงพุทธ (Leadership on Buddhist Management)*. วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิเชฐ ทั้งโต. (2559). พุทธธรรมกับการป้องกันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย. *วารสารจันทร์เกษมสาร*, 22(43), 1–15.
- แพรวภัทรา เขียวชะอุ่ม. (2563). *สร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- ภูมิโชค เหมาะ. (2562). มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันในประเทศไทย. *วารสารนิติศาสตร์และสังคมท้องถิ่น*, 3(1), 45–68.
- ภูมิภัก รัตนะวัน. (2560). ปัญหาเกี่ยวกับขอบเขตของคดียุติธรรมและกระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ [วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มงคลชัย สมศรี. (2564). *รูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งในการต่อต้านทุจริตโดยใช้กิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงใหม่*. สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2564). *หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education)*. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. (2564). *กฎหมายที่ควรรู้เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน*. ส่วนนิติการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
- มานี ไชยธีรานุวัตรศิริ. (2560). *STRONG จิตพอเพียงต้านทุจริต*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- มานี ไชยธีรานุวัตรศิริ. (2562ก). *การประยุกต์หลักความพอเพียงด้วยโมเดล STRONG จิตพอเพียงต้านทุจริต*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

- มานี ไชยธีรานวัฒน์ศิริ. (2562ข). *หลักสูตรรณรงค์สอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education)*. มหาเถรสมาคมร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- มานี ไชยธีรานวัฒน์ศิริ. (2562ค). *หลักสูตรโค้ชเพื่อการรู้คิดด้านทุจริต (STRONG Model)*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- มานะ นิมิตรมงคล. (2566, 23 กรกฎาคม). ล้อ – ลอก – บัง (1) ต้นตอปัญหาการสร้างภาพลักษณ์ผลสัมฤทธิ์ในระบบ ITA. *สำนักข่าวอิศรา*.
- มานะ นิมิตรมงคล. (2569ก). *บทวิเคราะห์เชิงโครงสร้างปัญหากระบวนการและคอร์รัปชันไทย. องค์การต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย)*.
- มานะ นิมิตรมงคล. (2569ข, 14 กรกฎาคม). ทางรอดประเทศไทย 3 กุญแจปราบโกงยุคดิจิทัล และข้อจำกัดรางวัลลงตาในระบบ ITA. *เนชั่นทีวีออนไลน์*.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. (2555). *ตามรอยพระราชดำรัสสู่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. เพชรบูรณ์: เพชรบูรณ์.
- มูลนิธิอุทยานธรรม. (2569, 7 สิงหาคม). [สัมภาษณ์ 4]. <https://uttayarndham.org/dhamma-daily/5257>
- มูลนิธิอุทยานธรรม. (2569, 7 สิงหาคม). *อัครสูตร - ไฟ คือ รากะ โทสะ โมหะ*. <https://uttayarndham.org/dhamma-daily/3256>
- ยุวดี ศรีธรรมรัฐ. (2545). *การบริหารงานบุคคลในภาครัฐ*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2561). *พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561*. เล่ม 135 ตอนที่ 112 ก.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2568). *พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568*. เล่ม 142 ตอนที่ 24 ก.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2532). *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. นานมีบุ๊คส์ จำกัด.
- โรงเรียนจิตอาสาพระราชทาน. (2564, 9 มีนาคม). *ข้อความ 20 คำแรกของโพสต์ [Image attached]*. Facebook. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=287136156362433&set=a.540600754950175>
- เลิศพร อุดมพงษ์. (2560). *การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic/Citizenship Education) ในการส่งเสริมบทบาทของภาคพลเมืองในการเมืองระบบตัวแทน แนวทางที่ยั่งยืนผ่านประสบการณ์จากต่างประเทศ*. สถาบันพระปกเกล้า.
- วรวิทย์ สุขบุญ. (2563). *รัฐสภาคุ้มครองการตามรัฐธรรมนูญ [เอกสารประกอบการบรรยาย]*. สถาบันพระปกเกล้า.

- วริษฐา อินทเชื้อ. (2561). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้แจ้งเบาะแสตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 [วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วศิน อินทสระ. (2518). จริยศาสตร์. บรรณาการ.
- วศิน อินทสระ. (2541). พุทธจริยศาสตร์. ทองกวาว.
- วัชรพล ประสารราชกิจ. (2561). หลักสูตรสร้างวิทยากรผู้นำการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- วิชา มหาคุณ. (2569, 5 พฤษภาคม). รายงานข้อจำกัดการประเมิน ITA และข้อเสนอการปฏิรูประบบประเมินยุคดิจิทัล. คณะกรรมการตรวจสอบผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ สำนักงาน ป.ป.ช.
- วิเชียร วิทยอุดม. (2550). ภาวะผู้นำ Leadership ฉบับก้าวหน้ายุค (พิมพ์ครั้งที่ 4). ซีระฟิล์ม และไซเท็กซ์.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2542). ปรัชญาทั่วไป (ฉบับปรับปรุงใหม่). ไทยร่มเกล้า.
- วิทยากร เชียงกุล. (2549). แนวทางปราบคอร์รัปชันอย่างได้ผล เปรียบเทียบไทยกับประเทศอื่น. สำนักพิมพ์สายธาร.
- วิลาลินี โสภภาพ. (2563). แนวคิดพื้นฐานการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี. สถาบันพระปกเกล้า.
- วิชญพงษ์ โปธิพิรุฬห์. (2561). โครงการเสริมสร้างประสิทธิผลของระบบการให้เบาะแสในประเทศไทย และการส่งเสริมความร่วมมือในระดับพื้นที่ภาคใต้เพื่อป้องกันปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันในภาครัฐ (รายงานการวิจัย). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วิชญพงษ์ โปธิพิรุฬห์. (2563). ราชการไทยไร้คอร์รัปชัน การสำรวจความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่รัฐต่อการแจ้งเบาะแสการทุจริต. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.).
- วีรพงษ์ รามางกูร. (2558). พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม. ใน หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- วุฒิสาร ตันไชย. (2557). การกระจายอำนาจและประชาธิปไตยในประเทศไทย. สถาบันพระปกเกล้า.
- ศรุต นาควัชร. (2558). การเสริมสร้างคุณธรรมสำหรับเยาวชนที่จะเป็นผู้นำ. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสยาม.
- ศักดิ์ เสกขุนทด. (2559). *Open Data and Big Data Analytics for E-Government*. สำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน).
- ศุภวัฒนากร วงศ์ธนวสุ. (2567). แผนการจัดการเรียนรู้หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. 2567. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- ศุภศิษฐ์ ทวีแจ่มทรัพย์. (2561). หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแจ้งเบาะแสในประเทศไทย ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายของสหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา เครือรัฐออสเตรเลีย และประเทศมาเลเซีย. วารสารวิชาการ ป.ป.ช., 11(1), 13–14.

- ศูนย์ดำเนินงาน PISA แห่งชาติ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2569). *กรอบการประเมินความฉลาดรู้ด้านสื่อและปัญญาประดิษฐ์ (Media and Artificial Intelligence Literacy MAIL) ของ PISA 2029*. สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมบังคับคดี. (2567). *AI Literacy คืออะไร และทำไมถึงสำคัญในยุคดิจิทัล*. กรมบังคับคดี.
- ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงคมนาคม. (2562). *หนังสือชุดวิชาป้องกันการทุจริต กระทรวงคมนาคม พลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม*.
- ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงสาธารณสุข. (2564). *หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา / คู่มือหลักจริยธรรมกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ*.
- ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงสาธารณสุข. (2565). *หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (ฉบับปรับปรุง)*. ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงสาธารณสุข.
- สถาบันธุรกิจเพื่อสังคม. (2552). *เข้มทิศความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการ*. ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย.
- สถาบันนิติวิทยาศาสตร์. (2565). *รายงานการสรุปผลและวิเคราะห์ผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (ITA) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565*. กระทรวงยุติธรรม.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2555). *หลักสูตรสร้างสำนึกพลเมือง รากฐานประชาธิปไตยในบริบทไทย*. สถาบันพระปกเกล้า.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2561). *รัฐธรรมนูญฉบับปราบโกง ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง*. สถาบันพระปกเกล้า.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2563). *หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐเพื่อความโปร่งใส*.
- สถาบันรับรองคุณภาพสถานพยาบาล (องค์การมหาชน). (2566). *คู่มือประกอบการสำรวจความพึงพอใจและแบบวัดการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก (EIT)*.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2569, 23 มีนาคม). *ความร่วมมือการพัฒนาเครื่องมือประเมิน ITA และสถาปัตยกรรมบัญชีข้อมูลภาครัฐร่วมกับสำนักงาน ป.ป.ช.*
- สถาบันส่งเสริมความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน (องค์การมหาชน). (2569, 7 พฤษภาคม). *นโยบายและแนวทางปฏิบัติธรรมาภิบาลข้อมูล*.
<https://www.tosh.or.th/index.php/data-governance-policy>
- สมเกียรติ มีธรรม. (2563). *สุขภาพดีมีดีทุกที่*. สถาบันอรรถะญา.
- สมบัติ คชสิทธิ์. (2551). *ตามรอยเบื้องพระยุคลบาท*. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สมพร เทพสิทธา. (2549). *เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ*. สมาคมสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. (2556). *การจัดการภาคีสาธารณะแนวใหม่ ความหมาย และนัยสำคัญ*. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง*, 1(1), 183–214.

- สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. (2568). *คู่มือ Fact Checking “อาวุธสำคัญ” สู้ภัยข่าวลวงยุค AI*.
- สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน. (2569). ศาลไทยออกแนวทางป้องกัน “คดีปิดปาก (SLAPP)” แล้ว. <http://ucl.or.th/?p=5432>
- สังคีต พิริยะรังสรรค์. (2559ก). การลงโทษโดยสังคม. *วารสารสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 46(2), 63–84.
- สังคีต พิริยะรังสรรค์. (2559ข). *โครงการส่งเสริมและสนับสนุนมาตรการลงโทษทางสังคม* (รายงานการวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สำนักข่าวอิศรา. (2562, 6 มีนาคม). ในกระแส - ACT เปิดตัวเครื่องมือสู้โกง ตรวจจับ แจ้งเตือน เมื่อพบพฤติกรรมชั่วประมุล. <https://www.isranews.org/content-page/item/74431-act-ai74431.html>
- สำนักข่าวอิศรา. (2568, 22 ตุลาคม). เปิดโครงสร้างแบ่งส่วนราชการ ป.ป.ช.ใหม่ ชูอำนาจสำนักใต้สวนพิเศษ สางคดีค้างท่อ-ทุจริตใหญ่. <https://www.isranews.org/article/isranews-scoop/142507-invesnews-238.html>
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). *หลักสูตรบูรณาการเพื่อส่งเสริมทักษะอาชีพในศตวรรษที่ 21* รายวิชาเพิ่มเติม วิชา การป้องกันการทุจริต. กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท.). (2558). *หลักสูตรคู่มือและแนวทางการสร้างเครือข่ายภาครัฐต่อต้านการทุจริต*. กระทรวงยุติธรรม.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท.). (2569). *รายงานผลการศึกษาวิเคราะห์ผลประเมินคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ประจำปี พ.ศ. 2568*. กระทรวงยุติธรรม.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ. (2560). *กระบวนการยกระดับค่าดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perceptions Index: CPI) ผ่านการขับเคลื่อนงานภายใต้คณະอนุกรรมการขับเคลื่อนการยกระดับคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต*. ศูนย์อำนวยการต่อต้านการทุจริตแห่งชาติ (ศอตช.).
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ. (2567). *หลักเกณฑ์การสมัครและคัดเลือกเครือข่ายต้นแบบในการป้องกันและเฝ้าระวังการทุจริต*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ. (2568). *พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2568*. ราชกิจจานุเบกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2559). *ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560 - 2564)*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2561ก). *หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education) / โครงการปลูกฝังวิธีคิดแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม*.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2561ข). *WE STRONG เครือข่ายเฝ้าระวัง / หลักสูตรโค้ชเพื่อการรู้คิดด้านทุจริต (STRONG Model)*.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2563). *ประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์การรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดโดยธรรมจรรยาของเจ้าพนักงานของรัฐ พ.ศ. 2563*.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2564). *คู่มือการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity and Transparency Assessment ITA) / การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล / หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา*.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2566). *แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น (21) การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ (พ.ศ. 2566 - 2580) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม)*.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2567). *หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. 2567 (กรอบครีวุ่นใหม่ / องค์กรโปร่งใสไร้ทุจริตและสินบน)*.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2568ก). *คู่มือและกรอบแนวทางหลักเกณฑ์การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (ITA) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2569 / ความร่วมมือและการเตรียมความพร้อมของไทยในการเข้าเป็นภาคีสัญญาต่อต้านสินบนของ OECD*.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2568ข). *หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. 2561 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2568)*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2569, 22 มกราคม). *คณะกรรมการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส เห็นชอบหลักเกณฑ์การประเมิน ITA 2569 เดินหน้ายกระดับความโปร่งใสหน่วยงานภาครัฐทั่วประเทศ*.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2566). *คู่มือการส่งเสริมองค์กรคุณธรรมในหน่วยงานภาครัฐ*.
- สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (2569ก). *สรุปผลการประชุมรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ (Public Hearing) ร่างแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2568 - 2570*.
- สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (2569ข). *กรอบแนวทางการยกระดับธรรมาภิบาลข้อมูลเปิดภาครัฐและการขึ้นทะเบียนบัญชีข้อมูล (GD Catalog)*.
- สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสมุทรสงคราม. (2560). *การจัดการความรู้ภายในองค์กร (Knowledge Management KM) เรื่อง พ.ร.บ. การจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560*.

- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2560). *ความร่วมมือเชิงสถาบันในการควบคุมวินัยการเงินการคลังภาครัฐ*.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2560). *ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบรายมาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*.
- สำนักงานศาลยุติธรรม. (2567). *คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 17/2567 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3462/2567*. กองสารนิเทศ สำนักงานศาลยุติธรรม.
- สำนักงานสถาบันพระปกเกล้า. (2569). *รายงานผลสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อความเชื่อมั่นในหน่วยงานรัฐ (KPI Poll). สำนักวิจัยและพัฒนา*.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580*.
- สำนักงานสาธารณสุขอำเภอดำเนินสะดวก. (2569, 7 สิงหาคม). *การป้องกันการทุจริต*.
<https://www.dndpho.org/17578237/การป้องกันการทุจริต>
- สำนักพัฒนาและส่งเสริมธรรมาภิบาล. (2567). *คู่มือการส่งเสริมจริยธรรมและแนวทางการจัดเตรียมข้อมูล OIT ประจำปี พ.ศ. 2567 สำหรับสถาบันระดับท้องถิ่น*. สำนักงาน ป.ป.ช.
- สิริภทโท. (2566). *พุทธวิธีการบริหารสำหรับผู้ในยุคใหม่*. วารสารพุทธศาสตร์มจร.อุบลราชธานี, 5(3), 725-740.
- สุทธิมาตร จันทรแดง. (2559). *พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559*. วารสารจุลนิติ, 13(5), 97-103.
- สุนินทร์ สาริมาน. (2552). *การกำหนดตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต้องห้ามดำเนินกิจการอันเป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Intellectual Repository.
- สุวรรณา ตูลยสินพงศ์, และคณะ. (2546). *รายงานผลการวิจัยเรื่องความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม*. สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สุวรรณี รักเหลือ. (2560). *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสหรือเปิดเผยข้อมูลข่าวสารการกระทำความผิดแก่รัฐ* [วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สุวัจน์ เกิดมณี. (2565). *จิตวิทยาข้ามวัฒนธรรมในที่ทำงาน (Cross-Cultural Psychology at Work)*. มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- เสาวณีย์ ไทยรุ่งโรจน์. (2553). *โครงการประเมินสถานการณ์ด้านการทุจริตในประเทศไทย (รายงานการวิจัย)*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- แสงชัย อภิชาติชนพัฒน์. (2559). *หลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กร* [เอกสารวิชาการส่วนบุคคล]. วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- องค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย). (2569). *โรดแมปสู่ OECD (Road to OECD) มาตรการปรับปรุงกฎหมายด้านสินบนข้ามชาติของไทย*. <https://www.anticorruption.in.th>
- อโรชา. (2569, 7 สิงหาคม). *ระบบคิดฐานสิบ [Slideshow]*. Baamboozle.
<https://www.baamboozle.com/slideshow/1102643>

อัญมณี สัจจาสัย. (2562). กฎหมาย ป.ป.ช. ยุคปราบโกง ตอน ยกเครื่อง ป.ป.ช. สำนักงานเลขาธิการ
สภาผู้แทนราษฎร.

เอกสารอ้างอิงภาษาต่างประเทศ

Behavioural Insights Team. (2557). *EAST: Four simple ways to apply behavioural insights*. Behavioural Insights Team. <https://www.bi.team/publications/east-four-simple-ways-to-apply-behavioural-insights/>

Behavioural Insights Team. (2567). *EAST: Four simple ways to apply behavioural insights*. <https://www.bi.team/publications/east-four-simple-ways-to-apply-behavioural-insights/>

Cressey, D. R. (2496). *Other people's money: A study in the social psychology of embezzlement*. Free Press.

Heidenheimer, A. J. (2521). *Political corruption: Readings in comparative analysis*. Transaction Books.

Johnston, M. (2548). *Syndromes of corruption: Wealth, power, and democracy*. Cambridge University Press.

Klitgaard, R. (2531). *Controlling corruption*. University of California Press.

Klitgaard, R. (2558). *Addressing corruption together*. Organisation for Economic Co-operation and Development.

Lambsdorff, J. G. (2550). *The institutional economics of corruption and reform*. Cambridge University Press.

Maslow, A. H. (2497). *Motivation and personality*. Harper & Row.

Mauro, P. (2538). Corruption and growth. *Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681–712.

Rose-Ackerman, S., & Palifka, B. J. (2559). *Corruption and government: Causes, consequences, and reform* (2nd ed.). Cambridge University Press.

Shleifer, A., & Vishny, R. W. (2536). Corruption. *The Quarterly Journal of Economics*, 108(3), 599–617.

Thaler, R. H., & Sunstein, C. R. (2551). *Nudge: Improving decisions about health, wealth, and happiness*. Yale University Press.

The PRS Group. (2568). *International country risk guide (ICRG)*.

Torres-Berru, Y., Lopez-Batista, V. F., & Conde Zhingre, L. (2566). A data mining approach to detecting bias and favoritism in public procurement. *Intelligent Automation & Soft Computing*, 36(3), 3501–3516.

Transparency International. (2569). *Corruption Perceptions Index 2025 Report*. <https://www.transparency.org/en/cpi/2025>

- Westheimer, J., & Kahne, J. (2547). What kind of citizen? The politics of educating for democracy. *American Educational Research Journal*, 41(2), 237–269.
- Whitmeyer, J. M. (2543). Social sanction. In E. F. Borgatta & R. J. V. Montgomery (Eds.), *Encyclopedia of sociology* (2nd ed., pp. 2654–2661). Macmillan Reference USA.
- World Justice Project. (2568). *WJP Rule of Law Index 2025*.
<https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index>

ภาคผนวก

คณะกรรมการ

รายวิชา GE1005 การป้องกันและปราบปรามการทุจริต

๑. พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ, ผศ.	ประธานคณะกรรมการ
๒. พระมหาสมบัติ คุณะสโก, ดร.	รองประธาน
๓. พระณัฐวุฒิ อภิปัญญา	คณะกรรมการ
๔. รศ.ดร.มานพ นักการเรือน	คณะกรรมการ
๕. ผศ.อาทิตย์ ชูชัย	คณะกรรมการ
๖. ดร.ณัฐกร เจือจันทร์	คณะกรรมการ
๗. ดร.อาทิตย์ แสงฉวก	คณะกรรมการ
๘. ดร.จรรยาศักดิ์ แพง	คณะกรรมการ
๙. ดร.สรวิศ พรหมลี	คณะกรรมการ
๑๐. ดร.ศยามล อินทียศ	คณะกรรมการ
๑๑. อาจารย์อัครเดช จินฤทธิ์	คณะกรรมการ
๑๒. อาจารย์สุทธินันท์ พรหมพันธุ์ใจ	คณะกรรมการ
๑๓. อาจารย์มงคลชัย สมศรี	คณะกรรมการ
๑๔. อาจารย์ชัยชนะ บรรพโคตร	คณะกรรมการ
๑๕. อาจารย์ไชยยา เรืองดี	คณะกรรมการ
๑๖. อาจารย์พิชาญ ณ พัทลุง	คณะกรรมการ
๑๗. อาจารย์พรชัย วันทุม	คณะกรรมการ
๑๘. ดร.อภิชาติ เหมือนไธสง	คณะกรรมการและเลขานุการ
๑๙. ดร.วชิรวิทย์ อธิธินาศุภวิทย์	คณะกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๐. อาจารย์สุพัตรา สันติรุ่งโรจน์	คณะกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๑. อาจารย์เบญญาภา เพิ่มบุญ	คณะกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คำสั่งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ ๒๐๑ / ๒๕๖๘

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการตำรา เอกสารประกอบการสอนและสื่อการเรียนการสอนรายวิชา ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE) และกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนา (BU)

เพื่อให้การบริหารจัดการหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE) และกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนา (BU) สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลก การดำเนินการขับเคลื่อน Digital University โดยการนำรายวิชาเข้าสู่ Learning Platform และการผลิตสื่อการเรียนการสอน เป็นไปตามกฎกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม มาตรฐานการศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๕ มาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๕ ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. ๒๕๖๕ และระเบียบมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาระดับปริญญาตรี พ.ศ. ๒๕๕๙

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๗ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการตำรา เอกสารประกอบการสอนและสื่อการเรียนการสอนรายวิชา ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE) และกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนา (BU) มีตำแหน่งและรายนาม ดังต่อไปนี้

๑. รองอธิการบดี (พระศรีวิจิตรวาทิ, ผศ.ดร.)	ประธานกรรมการ
๒. คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา	กรรมการ
๓. คณบดีคณะมนุษยศาสตร์	กรรมการ
๔. คณบดีคณะสังคมศาสตร์	กรรมการ
๕. คณบดีคณะศึกษาศาสตร์	กรรมการ
๖. ผู้ช่วยอธิการบดี (ดร.พิเชษฐ์ มุสิกะโปดก)	กรรมการ
๗. ผู้ช่วยอธิการบดี (รศ.ดร.สุวิญ รักษ์สัตย์)	กรรมการ
๘. ผู้ช่วยอธิการบดี (ผศ.ดร.สุธาสินี แสงมุกดา)	กรรมการ
๙. ผู้อำนวยการกองพัฒนาคุณภาพ	กรรมการ
๑๐. หัวหน้าฝ่ายประกันคุณภาพการศึกษา	กรรมการ
๑๑. หัวหน้าฝ่ายพัฒนาหลักสูตร	กรรมการ
๑๒. พระครูใบฎีกา ภัทรพล อนุจรี	กรรมการ
๑๓. ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ	กรรมการและเลขานุการ
๑๔. หัวหน้าฝ่ายทะเบียนและวัดผล	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๕. หัวหน้าฝ่ายตำแหน่งทางวิชาการ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะกรรมการมีหน้าที่และอำนาจดังนี้

๑. คัดสรรรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE) และกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนา (BU) ที่จะทำตำรา และเอกสารประกอบการสอนกลาง ที่ใช้ร่วมกันทั้งวิทยาเขตและวิทยาลัย

/๒. จัดกลุ่ม...

๒. จัดกลุ่มประเภทรายวิชาที่พร้อมเข้าสู่ Learning Platform รายวิชาหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE) และกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนา (BU)

๓. ผลิตสื่อการเรียนการสอน ตำรากลาง และรายวิชาหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE) และกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนา (BU) ทุกรายวิชาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๔. จัดทำข้อสอบกลาง เกณฑ์การวัดและประเมินผลการเรียน รายวิชาหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE) และกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนา (BU) ทุกรายวิชา

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๘

(พระธรรมวชิรจินดาภรณ์, รศ.ดร.)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คำสั่งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ที่
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE) และกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนา (BU)
ภาคปีการศึกษา ๒๕๖๙

เพื่อให้การบริหารจัดการรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE) และกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนา (BU) สอดคล้องการจัดแผนการศึกษา ตามกฎกระทรวง มาตรฐานการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๕ มาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๕ ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการศึกษา เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. ๒๕๖๕ และระเบียบมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาในระดับปริญญาตรี พ.ศ. ๒๕๕๙ และที่แก้ไขเพิ่มเติมกำหนด

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๗ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE) และกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนา (BU) ภาคปีการศึกษา ๒๕๖๙ ดังมีรายนามดังต่อไปนี้

รายวิชา GE1005 การป้องกันและปราบปรามการทุจริต

๑. พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ, ผศ.	ประธานคณะกรรมการ
๒. พระมหาสมบัติ คุณะโสโก, ดร.	รองประธาน
๓. พระณัฐวุฒิ อภิปัญญา	คณะกรรมการ
๔. รศ.ดร.มานพ นักการเรือน	คณะกรรมการ
๕. ผศ.อาทิตย์ ชูชัย	คณะกรรมการ
๖. ดร.ณฐกร เจือจันทร์	คณะกรรมการ
๗. ดร.อาทิตย์ แสงแฉวง	คณะกรรมการ
๘. ดร.จรัญศักดิ์ แพง	คณะกรรมการ
๙. ดร.สรวิศ พรหมลี	คณะกรรมการ
๑๐. ดร.ศยามล อินทียศ	คณะกรรมการ
๑๑. อาจารย์อิสเรศ จินฤทธิ์	คณะกรรมการ
๑๒. อาจารย์สุทธินันท์ พรหมพันธุ์ใจ	คณะกรรมการ

๑๓. อาจารย์มงคลชัย สมศรี	คณะทำงาน
๑๔. อาจารย์ชัยชนะ บรรพโคตร	คณะทำงาน
๑๕. อาจารย์ไผ่ยา เรืองดี	คณะทำงาน
๑๖. อาจารย์พิชาญ ญ พัทลุง	คณะทำงาน
๑๗. อาจารย์พรชัย วันทุม	คณะทำงาน
๑๘. ดร.อภิชาติ เหมือนไธสง	คณะทำงานและเลขานุการ
๑๙. ดร.วชิรวิชัย อธิธินาตุวิชัย	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๐. อาจารย์สุพัตรา สันติรุ่งโรจน์	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๑. อาจารย์เบญญาภา เพิ่มบุญ	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

รายวิชา GE1006 วิจัยและนวัตกรรม

๑. พระครูศรีวิระคุณสุนทร, ผศ.ดร.	ประธานคณะทำงาน
๒. พระครูสุภัทรสีลโสภณ, ผศ.ดร.	รองประธานคณะทำงาน
๓. พระครูปลัด จักรพล อาจารย์สุโก, ดร.	คณะทำงาน
๔. พระมหาสันติชัย อภิสนธิ, ดร.	คณะทำงาน
๕. พระมหาจารุวัฒน์ จิรวิฑู	คณะทำงาน
๖. พระจักรพัชร จกภทโท, ดร.	คณะทำงาน
๗. พระธวัชชัย ขนติวิโร	คณะทำงาน
๘. ผศ.ดร.อัครเดช นีละโยธิน	คณะทำงาน
๙. ผศ.ดร.วรเชษฐ์ โทธี	คณะทำงาน
๑๐. ผศ.ดร.สำราญ ศรีคำมูล	คณะทำงาน
๑๑. ดร.กฤติยากร ลดาวัลย์	คณะทำงาน
๑๒. ดร.นภารัตน์ กิตติรัตนมงคล	คณะทำงาน
๑๓. ดร.กรรณา มธูลาภรังสรรค์	คณะทำงาน
๑๔. ดร.บรรจง ลาวะลี	คณะทำงาน
๑๕. ดร.ฉัตรชัย ศิริกุลพันธ์	คณะทำงาน
๑๖. ดร.อรรถพงษ์ ผิวเหลือง	คณะทำงาน
๑๗. ดร.อภิชาติ เหมือนไธสง	คณะทำงาน
๑๘. อาจารย์วราภรณ์ ขนะจันทร์ตา	คณะทำงาน
๑๙. อาจารย์มานิช นันทพรม	คณะทำงาน
๒๐. อาจารย์จันทร์เพ็ญ บุญเรือง	คณะทำงาน
๒๑. อาจารย์อานันท์ กรมน้อย	คณะทำงาน
๒๒. อาจารย์นัยนพพร สุภา	คณะทำงาน

๒๓. ดร.เวชสุวรรณ อัจฉิชัย	คณะทำงาน
๒๔. ดร.ปิยะสุดา เพชรอาเวช	คณะทำงานและเลขานุการ
๒๕. ผศ.ดร.ทิพมาศ เสวตวรโชติ	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๖. อาจารย์วีรราช ภูมาศรี	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

รายวิชา GE1007 ทักษะในศตวรรษที่ 21 เพื่อชีวิตและอาชีพ

๑. พระครูศรีวิรัตนสุนทร, ผศ.ดร.	ประธานคณะทำงาน
๒. พระครูวุฒิธรรมสาร, ผศ.ดร.	รองประธานคณะทำงาน
๓. พระครูอรรถจริยานุวัตร, ดร.	คณะทำงาน
๔. พระครูชัยรัตน์นาร, ดร.	คณะทำงาน
๕. พระมหาสกุล มหาวีโร, ผศ.ดร.	คณะทำงาน
๖. พระมหาชัยชนะ ชยชนโน	คณะทำงาน
๗. ผศ.ดร.มนตรี รอดแก้ว	คณะทำงาน
๘. ผศ.ดร.กฤตยากร ลดาวัลย์	คณะทำงาน
๙. ผศ.ศักดิ์พงษ์ โสภาร	คณะทำงาน
๑๐. ดร.เอกชาติ สุธเสน	คณะทำงาน
๑๑. ดร.วชิรวิชัย อธิธินาสุภวิชัย	คณะทำงาน
๑๒. ดร.เทพรักษ์ สุริฝาย	คณะทำงาน
๑๓. ดร.ศยามล อินทียศ	คณะทำงาน
๑๔. ดร.ปัญญา ธรรมบุตร	คณะทำงาน
๑๕. ดร.นภารัตน์ กิตติรัตนมงคล	คณะทำงาน
๑๖. อาจารย์ยงวิทย์ ศรีเพชร	คณะทำงาน
๑๗. อาจารย์วีรราช ภูมาศรี	คณะทำงาน
๑๘. อาจารย์รัตติกร ขาญขำ	คณะทำงาน
๑๙. อาจารย์ทองเปลืออ อภัยวงศ์	คณะทำงาน
๒๐. อาจารย์อุทัย ภูคดหิน	คณะทำงาน
๒๑. อาจารย์มงคล สารินทร์	คณะทำงาน
๒๒. อาจารย์สิทธิเชษฐ์ เจนเรื้อย	คณะทำงานและเลขานุการ
๒๓. อาจารย์ธนวัฒน์ ชาวโพธิ์	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๔. อาจารย์อัญชลี แสงเพชร	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

รายวิชา GE1008 ประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรมไทย

๑. พระปรีดิวงษ์วิจิตร	ประธานคณะกรรมการ
๒. พระครูวินัยธร สัญชัย ญาณวีโร, ผศ.ดร.	รองประธานคณะกรรมการ
๓. พระครูปลัด ทวี อภโย, ผศ.ดร.	คณะกรรมการ
๔. พระครูปลัด สุริยะ ขวณปญโญ, ดร.	คณะกรรมการ
๕. พระมหาธีระวัฒน์ ธิติโชติ, ดร.	คณะกรรมการ
๖. พระมหานพพร อภิพนโธ, ดร.	คณะกรรมการ
๗. พระพงษ์ระวี อุตตรภทโท, ดร.	คณะกรรมการ
๘. พระศุภวัฒน์ สุขวาทโน	คณะกรรมการ
๙. พระมหาประทีน เขมจारी	คณะกรรมการ
๑๐. ผศ.ดร.ธีระวัฒน์ แสนคำ	คณะกรรมการ
๑๑. ผศ.ดร.ธนกร ชุสุขเสริม	คณะกรรมการ
๑๒. ผศ.ดร.วิญญู กิณะเสน	คณะกรรมการ
๑๓. ผศ.ดร.สุรพันธ์ สุวรรณศรี	คณะกรรมการ
๑๔. ดร.ศยามล อินทียศ	คณะกรรมการ
๑๕. อาจารย์ก้องพิพัฒน์ กองคำ	คณะกรรมการ
๑๖. อาจารย์เศรษฐา ภูศรีโสม	คณะกรรมการ
๑๗. อาจารย์ชาญพัฒน์ ขำขัน	คณะกรรมการ
๑๘. อาจารย์แก่นเพชร แผงสีพล	คณะกรรมการ
๑๙. อาจารย์สมพงษ์ น้อยเต้	คณะกรรมการ
๒๐. อาจารย์วิพจน์ วันคำ	คณะกรรมการ
๒๑. อาจารย์อุทัย ภูคดหิน	คณะกรรมการ
๒๒. อาจารย์ไชยา เรื่องดี	คณะกรรมการ
๒๓. ดร.เชน เพชรรัตน์	คณะกรรมการและเลขานุการ
๒๔. ว่าที่ร้อยตรี ดร.ณัฐภูมิ คล้ายสุวรรณ	คณะกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๕. ดร.ปิยะสุดา เพชรเวหา	คณะกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๖. อาจารย์วรารณณ์ ชนะจันทร์ตา	คณะกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

รายวิชา BU5006 ศาสนศึกษา

๑. พระอุดมวชิรมณี, ดร.	ประธานคณะกรรมการ
๒. พระครูประยุตสารธรรม, ดร.	รองประธานคณะกรรมการ
๓. พระครูสุธีปทุมากร, ดร.	คณะกรรมการ
๔. พระครูสุทธิเมธาวิน, ดร.	คณะกรรมการ

๕. พระครูวิกรมธรรมธัช, ดร.	คณะทำงาน
๖. พระครูใบฎีกา เดชา คุณสมปโน	คณะทำงาน
๗. พระครูสังฆรักษ์ กันตพงศ์ กนตวิโส	คณะทำงาน
๘. พระครูวินัยธร วุฒิไกร อภิรทโช	คณะทำงาน
๙. พระมหาเจริญ กตปญโญ, ผศ.ดร.	คณะทำงาน
๑๐. พระมหาอรุณ ปญญารุโณ, ผศ.ดร.	คณะทำงาน
๑๑. พระมหาพิพัฒน์ ปวตโน, ดร.	คณะทำงาน
๑๒. พระมหาพงษ์พิสิฐ ฐานวโร	คณะทำงาน
๑๓. พระมหาอดิศักดิ์ ปิยสีโล	คณะทำงาน
๑๔. พระมหาทศพร สุมุโก	คณะทำงาน
๑๕. พระพจน์ อภิวิฑฒโน, ดร.	คณะทำงาน
๑๖. ผศ.ดร.สันติ อุณจนา	คณะทำงาน
๑๗. ผศ.ดร.โผน นามณี	คณะทำงาน
๑๘. ผศ.ดร.ทรงศักดิ์ พรหมดี	คณะทำงาน
๑๙. ดร.ประชัน ชะชิกุล	คณะทำงาน
๒๐. ดร.เอนก มุลมา	คณะทำงาน
๒๑. อาจารย์เศรษฐา ภูศรีโสม	คณะทำงาน
๒๒. อาจารย์หาญ เกตวจันทร	คณะทำงาน
๒๓. แม่ชีบุญช่วย ศรีเปรม, ผศ.ดร.	คณะทำงาน
๒๔. อาจารย์ปรเมธ ศรีภิญโญ	คณะทำงาน
๒๕. อาจารย์อุทัย ภูคดหิน	คณะทำงาน
๒๖. ผศ.ดร.อาทิตย์ ผ่านพูล	คณะทำงานและเลขานุการ
๒๗. อาจารย์จักรี บางประเสริฐ	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๘. อาจารย์สนิท วงปล้อมหิรัญ	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๙. อาจารย์สุดารัตน์ วงศ์คำ	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

รายวิชา BU5007 นวัตกรรมเพื่อพัฒนาปัญญาและคุณธรรม

๑. พระอุดมวชิรมณี, ดร.	ประธานคณะทำงาน
๒. พระสมุห์เทอดพิทักษ์ นริสโร, ดร.	รองประธานคณะทำงาน
๓. พระสุธีวชิรคุณ	คณะทำงาน
๔. พระครูวินัยธร สัญชัย ญาณวีโร, ผศ.ดร.	คณะทำงาน
๕. พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.	คณะทำงาน

๖. พระครูวุฒิชัยการโกศล, ดร.	คณะทำงาน
๗. พระครูสังฆรักษ์ สุริยะ ปภสฺสโร	คณะทำงาน
๘. พระครูวินัยธร บุลากร จานากโร	คณะทำงาน
๙. พระมหาพิพัฒน์ ปวฑฺฒโน, ดร.	คณะทำงาน
๑๐. พระมหาประทีน เขมจารี	คณะทำงาน
๑๑. พระมหาทศพร สุ่มุโก	คณะทำงาน
๑๒. พระสุชาติ อาภสฺสโร, ดร.	คณะทำงาน
๑๓. พระวิฑูส ปภสฺสธนาโณ, ดร.	คณะทำงาน
๑๔. พระศุภวัฒน์ สุขวฑฺฒโน, ดร.	คณะทำงาน
๑๕. พระวิเชียร อธิปญฺโญ	คณะทำงาน
๑๖. ผศ.ดร.ธีรศักดิ์ ศรีสุรกุล	คณะทำงาน
๑๗. ดร.กิตติยานนท์ วรรณวงศ์	คณะทำงานและเลขานุการ
๑๘. ดร.อภิชาติ เหมือยไธสง	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๙. อาจารย์วัชรพงษ์ โสภาร	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๐. อาจารย์ปรเมธ ศรีภิญโญ	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะทำงานมีหน้าที่และอำนาจดังนี้

๑. ผลิตสื่อการเรียนการสอน ตำรากลาง และรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE) และกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนา (BU) ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๒. จัดทำข้อสอบกลาง เกณฑ์การวัดและประเมินผลการเรียน รายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE) และกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนา (BU) ทุกรายวิชา

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่

(พระธรรมวชิรจินดาภรณ์, รศ.ดร.)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

